

OCENA
PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO
WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

Warszawa 2010

Opracowanie
Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie

Dyrektor Biura
prof. dr hab. Zbigniew Strzelecki

Zastępcy Dyrektora
mgr Bartłomiej Kolipiński
dr arch. Tomasz Sławiński
mgr Elżbieta Sielicka

Autorzy opracowania:

Bartłomiej Kolipiński (kierujący zespołem)
Maria Puk (koordynator opracowania)
Bogumiła Wiśniewska
Michał Hackiewicz
Krzysztof Kacperski
Krzysztof Pawlak

Oddział Terenowy w Ciechanowie
Dyrektor – mgr inż. arch. Monika Brzeszkiewicz-Kowalska,
Anna Słonecka, Elżbieta Jaglak, Elżbieta Goryszewska, Jolanta Kołakowska, Magdalena Sugajska,
Michał Sugajski, Elżbieta Ulanicka

Oddział Terenowy w Ostrołęce
Dyrektor – mgr Antoni Holcel,
Bronisław Trzaska, Bożena Szymańska, Honorata Dębek, Ewa Szymczyk

Oddział Terenowy w Płocku
Dyrektor – mgr inż. arch. Piotr Brzeski,
Ewa Baranowska, Grażyna Szubska, Marta Bober, Elżbieta Dominiak, Grażyna Gapińska,
Barbara Kopańska, Michał Kubera, Renata Ryciak, Alina Ziółkowska

Oddział Terenowy w Radomiu
Dyrektor – dr Maciej Trzaskowski,
Urszula Konopacka, Alicja Szeliga, Bogusława Sobczyk, Sebastian Pawłowski,
Łukasz Zaborowski

Oddział Terenowy w Siedlcach:
Dyrektor – mgr inż. Urszula Gadomska,
Małgorzata Rogowiec, Krystyna Mazur, Barbara Dymna, Teresa Oklińska, Zbigniew Cieszkowski

Opracowanie graficzne:

Danuta Aleksandrowicz, Teresa Bujakowska, Elżbieta Dmowska, Elżbieta Dominiak,
Barbara Firasiewicz, Ewa Garstka, Bożena Gawinowska, Jadwiga Jaroszewska,
Jolanta Kołakowska, Krystyna Klimkiewicz, Michał Kubera, Barbara Laskowska,
Urszula Konopacka, Weronika Makowska, Elżbieta Morozow-Lisiecka, Ewa Palasek, Krystyna
Paprocka, Elżbieta Pikus, Alicja Szeliga, Kinga Stanek, Bogusława Sobczyk,
Magdalena Wojda, Grażyna Zaciura.

Spis treści

Uwagi wstępne

I. Uwagi wstępne	7
1. Wprowadzenie	7
2. Materiały i źródła danych – problemy sposobu rejestracji i pomiaru cech, struktur i procesów	9
3. Podstawy prawne oraz założenia Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego	11

Przegląd zmian w zagospodarowaniu przestrzennym

II. Przegląd zmian w zagospodarowaniu przestrzennym	15
1. Środowisko przyrodnicze	15
2. Ludność	33
3. Osadnictwo	38
4. Gospodarka	41
5. Rynek pracy i bezrobocie	67
6. Infrastruktura społeczna	71
7. Wartości kulturowe	77
8. Transport	80
9. Systemy infrastruktury technicznej	89

Ocena realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym

III. Ocena realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym	97
1. Ponadlokalne inwestycje celu publicznego w świetle uregulowań prawnych	97
2. Metoda oceny inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym	98
3. Ocena inwestycji celu publicznego o charakterze ponadlokalnym w ramach polityk przestrzennych Planu	99
3.1. Wspomaganie rozwoju wybranych ośrodków osadniczych	99
3.2. Rozwój ponadlokalnych systemów infrastruktury technicznej	102
3.3. Poprawa warunków funkcjonowania środowiska przyrodniczego	138
3.4. Przeciwdziałanie największym zagrożeniom	145
3.5. Ochrona i wykorzystanie wartości kulturowych	147
3.6. Poprawa efektywności struktur przestrzennych aglomeracji warszawskiej	150
3.7. Wspieranie dotychczasowych tendencji rozwoju	152
3.8. Przeciwdziałanie nadmiernym dysproporcjom rozwojowym	153

Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego

IV. A. Zagospodarowanie przestrzenne województwa mazowieckiego	179
1. Uwarunkowania zewnętrzne rozwoju województwa mazowieckiego	179
1.1. Podstawowe uwarunkowania i megatrendy rozwojowe dla Mazowsza	179
1.2. Położenie i powiązania regionu z przestrzenią europejską	180
1.3. Województwo na tle kraju	182
1.4. Powiązania województwa mazowieckiego z województwami sąsiednimi	183
2. Główne tendencje zmian w zagospodarowaniu przestrzennym	187
2.1. Zmiany społeczno-gospodarcze	187
2.2. Ludność	191
2.3. Rynek pracy i bezrobocie	192
2.4. Infrastruktura społeczna	193
2.5. Osadnictwo	194

Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

2.6. Środowisko przyrodnicze	194
2.7. Wartości kulturowe	195
2.8. Transport	196
2.9. Systemy infrastruktury technicznej	197
3. Zagrożenia rozwoju województwa mazowieckiego	198
IV.B. Ocena realizacji Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego	200
1. Ocena realizacji polityk przestrzennych – wnioski	200
1.1. Rozwój ponadlokalnych systemów infrastruktury technicznej	200
1.2. Wspomaganie rozwoju wybranych ośrodków osadniczych	204
1.3. Poprawa warunków funkcjonowania środowiska przyrodniczego	205
1.4. Przeciwdziałanie największym zagrożeniom	206
1.5. Ochrona i wykorzystanie wartości kulturowych	206
1.6. Polityki adresowane do wybranych obszarów województwa	207
1.6.1. Polityka poprawy efektywności struktur przestrzennych aglomeracji warszawskiej	207
1.6.2. Polityka wspomaganie dotychczasowych tendencji rozwoju	210
1.6.3. Polityka przeciwdziałania nadmiernym dysproporcjom rozwojowym	210
IV.C. Uwarunkowania realizacyjne Planu	212
1. Prawne instrumenty realizacji Planu	212
1.1. Funkcje i cechy Planu	212
1.2. Realizacja inwestycji celu publicznego o charakterze ponadlokalnym	212
1.3. Kolidzje i konflikty przestrzenne	214
1.4. Utrata ważności miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego – „gra o przestrzeń” w formie decyzji administracyjnych	215
1.5. Zagospodarowanie poza dokumentami planistycznymi, tworzenie spec-ustaw	215
1.6. Propozycje nowych regulacji prawnych i najważniejsze zmiany ustaw	216
1.7. Główne dokumenty wpływające na ustalenia Planu i jego uwarunkowania realizacyjne	219
1.8. Praktyka planistyczna w województwie mazowieckim	222
1.9. Inne sposoby realizacji Planu	223
2. Potrzeba wprowadzenia nowych zagadnień w zakresie uwarunkowań rozwoju i kierunków działań	224
3. Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa na podstawie posiedzeń Komisji Strategii Rozwoju Regionalnego i Zagospodarowania Przestrzennego Sejmiku Województwa Mazowieckiego	226
4. Ocena realizacji Planu Zagospodarowania Przestrzennego – wnioski	233

Uwagi wstępne

I. Uwagi wstępne

1. Wprowadzenie

Minęło sześć lat od uchwalenia w dniu 7 czerwca 2004 roku *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego*. Dokument ten, stanowiąc wykładnię polityki przestrzennej Samorządu Województwa Mazowieckiego, wyznaczył cele i kierunki rozwoju regionu w układzie przestrzennym. Jest drugim, po *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego* podstawowym dokumentem określającym długofalową koncepcję rozwoju Mazowsza.

Obecnie obowiązująca ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym zobowiązuje Zarząd Województwa do przeprowadzania okresowych przeglądów zmian co najmniej raz w czasie kadencji Sejmiku. W tym trybie wykonana została już jedna kompleksowa *Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego*, która została przyjęta przez Sejmik poprzedniej kadencji w dniu 9 października 2006 r. – po dwóch latach obowiązywania *Planu*. Ocena ta wykazała aktualność *Planu* w zakresie struktury przestrzennej województwa i zasad jej organizacji, przyjętych celów planów oraz przyjętych polityk przestrzennych. Wskazała również zgodność ze zaktualizowaną *Strategią Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2020 roku*. Wówczas zdecydowano również, że negatywną przesłanką do aktualizacji *Planu* był przede wszystkim brak rozstrzygnięć na poziomie polityki krajowej dotyczących inwestycji strategicznych dla rozwoju województwa mazowieckiego.

W obowiązującym *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* – w uwarunkowaniach realizacyjnych zapisano konieczność jego stałego monitoringu, który wykonywany jest rokrocznie. W 2007 i 2008 roku w Mazowieckim Biurze Planowania Regionalnego opracowano monitoring *Planu* w formie raportu, który omawiał realizację polityk zapisanych w *Planie* – tj. przede wszystkim realizację działań i zadań realizacyjnych przyporządkowanych poszczególnym politykom przestrzennym oraz zmian dokonujących się w przestrzeni województwa mazowieckiego. Raporty te były punktem wyjścia do dokonania ponownie *Oceny Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego*.

Trzeba jednocześnie zaznaczyć, że w ciągu ostatnich lat powstały nowe regulacje prawne oraz nowe dokumenty resortowe na poziomie krajowym i Samorządu Województwa Mazowieckiego, które stanowią nowe uwarunkowania realizacji i funkcjonowania zapisanych w *Planie* kierunków polityk przestrzennych.

Ponadto w ciągu 6 lat od uchwalenia *Planu* zrealizowano już pewną, znaczącą, część zadań – i w tym sensie zapisy dokumentu stały się nieaktualne. Również część zadań nie została zrealizowana (głównie z powodów finansowych i przeciągających się procedur) – i w tym sensie problemem staje się możliwość realizacji ustaleń *Planu*, a nie zawsze ich nieaktualność.

W 2007 roku Komisja Strategii Rozwoju Regionalnego i Zagospodarowania Przestrzennego Sejmiku Województwa Mazowieckiego podjęła inicjatywę organizacji wyjazdowych posiedzeń w podregionach województwa mazowieckiego, których przedmiotem była m.in. ocena *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* z punktu widzenia potrzeb samorządów lokalnych, która będzie również punktem wyjścia do analizy ustaleń *Planu* i ewentualnych nowych rozwiązań.

Wszystkie te przesłanki zdecydowały o ponownym przeanalizowaniu aktualności ustaleń *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego*, jego możliwości i uwarunkowań realizacyjnych.

Ocenę *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* odnosi się do sfery społeczno-gospodarczej i struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa. Stosownie do treści art. 45 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym *Ocena* została wykonana jako jedno opracowanie składające się z trzech części:

- a) Przeglądu zmian w zagospodarowaniu przestrzennym,
- b) Oceny realizacji inwestycji celu publicznego o charakterze ponadlokalnym,
- c) Raportu o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego.

Na podstawie dokonanej interpretacji stosownych zapisów ustawy przyjęto, że:

Ad. a) Przegląd zmian w zagospodarowaniu przestrzennym to charakterystyka zmian ilościowych i jakościowych cech i struktur przestrzeni odniesiona do poszczególnych elementów zagospodarowania przestrzennego. Celem przeglądu zmian jest określenie kierunków zmian, tworzenie nowych tendencji lub stwierdzenie ich braku. *Przegląd* wykonywany jest w układzie obowiązującego *Planu*.

Ad. b) Ocena realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym – oznacza to ocenę realizacji poszczególnych polityk przestrzennych *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* poprzez analizę zrealizowanych ponadlokalnych zadań publicznych.

Ad. c) Raport o stanie zagospodarowania województwa składa się z dwóch części zawierających: analizę zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego oraz ocenę dokumentu: *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego*. Analiza zagospodarowania przestrzennego to wnioski z przeglądu zmian w zagospodarowaniu przestrzennym uzupełnione o położenie i znaczenie regionu w kraju i w przestrzeni europejskiej oraz powiązania województwa mazowieckiego z województwami sąsiednimi. *Ocena Planu* zawiera: prawne instrumenty realizacji *Planu*, wnioski z oceny inwestycji celu publicznego o charakterze ponadlokalnym, główne zmiany w ustawodawstwie i powstanie nowych najważniejszych dokumentów przesądzających o celach, kierunkach i zadaniach w ramach danej polityki przestrzennej.

Celem oceny *Planu* jest więc określenie aktualności jego ustaleń jako podstawy do podjęcia decyzji w sprawie przystąpienia do zmiany *Planu* lub uznania go za aktualny. Oceny tej dokonuje się poprzez:

- określenie tendencji zmian w zagospodarowaniu przestrzennym;
- realizację celów *Planu*, ustaleń kierunkowych (w formie polityk przestrzennych) i oceny realizacji inwestycji celu publicznego.

Należy więc przyjąć, że głównym celem *Oceny* jest odpowiedź na pytania:

- *Czy w kontekście zmian jakie zachodzą w zagospodarowaniu przestrzennym, oraz realizowanych ustaleń kierunkowych i realizacji konkretnych inwestycji, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa uznać należy za plan nadal aktualny, czy też występuje konieczność podjęcia prac nad jego aktualizacją?*
- *Czy zmiany jakie zaszły w regulacjach prawnych (oraz nowych dokumentach administracji rządowej, samorządu województwa i innych organów odpowiedzialnych*

za poszczególne elementy zagospodarowania przestrzennego) wpłynęły na uwarunkowania realizacyjne planu województwa?

Ocena *Planu* powinna następnie dawać odpowiedź na następujące pytania szczegółowe:

- Jak zmienia się przestrzeń województwa – tj:
 - czy następuje narastanie czy zmniejszanie się dystansu między poszczególnymi obszarami województwa;
 - czy następuje umacnianie czy osłabianie subregionalnych ośrodków równoważenia rozwoju;
 - jak daleko następuje indukowanie rozwoju z Warszawy i ośrodków subregionalnych;
 - czy struktura osadnicza ulega zmianom;
 - czy następuje rozwój miast wskazanych do wspomagania rozwoju;
 - jakie następują zmiany dostępności infrastruktury społecznej;
 - jak zmienia się system infrastruktury transportowej i technicznej zwłaszcza jej dostępność, warunki techniczne, spójność dla regionu;
 - jak zmienia się struktura użytkowania gruntów, ochrona walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego;
 - jakie następują przekształcenia rolniczej przestrzeni produkcyjnej?
- Jak realizowany jest *Plan* – głównie poprzez:
 - rozliczenie *Planu* w oparciu o realizację polityk przestrzennych oraz inwestycji celu publicznego;
 - rozliczenie *Planu* w kontekście założonych celów;
 - jakie są główne zagrożenia realizacji celów i polityk przyjętych w *Planie*?
- Jakich pojawiają się nowe zagadnienia, które wpływają na realizację poszczególnych polityk przestrzennych?
- Jak zmieniają się uwarunkowania realizacyjne *Planu*?
- Czy *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* jest aktualny /nieaktualny/ w sensie:
 - struktury przestrzennej województwa;
 - przyjętych celów;
 - przyjętych polityk przestrzennych;
 - delimitowanych obszarów problemowych?
- Jakich są główne przesłanki podjęcia decyzji o przystąpieniu do aktualizacji *Planu*, przy braku również wielu przesądzeń odnośnie systemu regulacji prawnych w zakresie gospodarki przestrzennej oraz podstawowego dokumentu określającego politykę przestrzenną państwa wobec województwa mazowieckiego i wynikających z niej uwarunkowań rozwoju, w tym wielu ważnych inwestycji strategicznych?

Zgodnie z wymogami ustawy, niniejsze opracowanie Zarząd Województwa jest zobowiązany przedłożyć Sejmikowi jako informację.

2. Materiały i źródła danych – problemy sposobu rejestracji i pomiaru cech, struktur i procesów

Elementarną kwestią, ważną dla możliwości oceny *Planu* jest monitorowanie zmian zachodzących w przestrzeni. W Polsce w dalszym ciągu nie istnieje, aktualizowany na bieżąco, zintegrowany system informacji o stanie i strukturze zagospodarowania przestrzennego kraju.

W województwie mazowieckim tworzona jest baza danych dla systemu informacji przestrzennej.

Wymierne scharakteryzowanie pewnych cech, struktur, a przede wszystkim przepływów, napotyka na problemy wynikające ze sposobu rejestracji zjawisk na podstawie prowadzonej obecnie statystyki, przede wszystkim ze względu na brak wielu istotnych danych źródłowych lub ich fragmentaryczność.

Główne problemy analiz dotyczą:

- trudności w rejestracji zmian w uwarunkowaniach środowiska przyrodniczego; dane statystyczne dotyczą głównie ujęć ilościowych standardów środowiska, przy braku wymiernych ujęć jakościowych dla walorów przyrodniczych, czy zmian dokonujących się w innych sferach zagospodarowania przestrzennego mających wpływ na środowisko przyrodnicze;
- braku danych źródłowych dotyczących przepływów – tj. np. codziennych dojazdów do pracy;
- fragmentaryczność danych dotyczących przepływów, np. wzrostu migracji międzynarodowych, gdzie jak się szacuje statystyka obejmuje 20-30% zdarzeń;
- niedoszacowanie liczby ludności kraju, szczególnie mieszkańców dużych miast, ze względu na brak meldunku migrantów;
- nieuwzględniania zjawiska suburbanizacji, gdzie faktycznemu wzrostowi liczby mieszkańców nie towarzyszą zmiany statusu formalnego;
- braku wielu danych źródłowych dotyczących wskaźników ekonomicznych poszczególnych branż ze względu na ochronę danych pojedynczych podmiotów gospodarczych;
- braku szeregu danych dotyczących rolnictwa w okresach międzypisowych;
- braku wielu danych źródłowych lub ich fragmentaryczność w zakresie zagadnień wynikających z IV Raportu Komisji Europejskiej na temat spójności gospodarczej i społecznej „*Rozwijające się regiony, rozwijająca się Europa*”;
- braku jednolitej metodologii i klasyfikacji zjawisk i procesów społeczno – gospodarczych członków UE.

Dlatego też należy stwierdzić, że ze względu na brak wielu danych źródłowych lub sposób ich rejestracji, ocena wielu procesów dokonujących się w przestrzeni województwa nie jest jednoznaczna – i bardziej wskazuje na niedoszacowanie statystyczne, a faktycznie większe zróżnicowanie i natężenie tych procesów.

Ocena została wykonana na podstawie analizy pochodzących z różnych źródeł informacji dotyczących realizacji zadań, a w szczególności zawartych w: *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego*, *Ocenie Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa z roku 2006* oraz *Monitoringu Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa z lat 2005-2008*. Wykorzystano również aktualne dane statystyczne, zawarte w Banku Danych Regionalnych i Banku Danych Lokalnych, Narodowym Spisie Powszechnym, rocznikach i biuletynach statystycznych, raportach oraz opracowaniach studialnych organów i instytucji zarządzających poszczególnymi elementami zagospodarowania.

W opracowaniu przyjęto następujące czasowe układy odniesienia:

- dla analiz w *Przeglądzie zmian w zagospodarowaniu przestrzennym* – od czasu powstania województwa mazowieckiego tj. od 1999 r. do roku 2008; w niektórych zakresach tematycznych (gdzie znajdują się bardziej aktualne dane) tendencje zmian obejmują również rok 2009. W przypadku braku danych w całym analizowanym

okresie lub w przypadku zmian metodologii badań statystycznych wprowadzono dane możliwie najbardziej aktualne. Materiały te są elementem stałego monitoringu *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego*;

- dla analiz dotyczących *Oceny realizacji inwestycji celu publicznego* przyjęto okres – po uchwaleniu *Planu*;
- w *Raporcie o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa* uwzględniono obie perspektywy.

Cały dokument składa się z części tekstowej i graficznej, przedstawionej w formie map wektorowych (wykonanych w oprogramowaniu MapInfo) oraz tablic, wykresów i kartogramów.

3. Podstawy prawne oraz założenia *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego*

Obowiązujący obecnie *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* uchwalony został przez Sejmik Województwa Mazowieckiego w dniu 7 czerwca 2004 r., a więc w chwili, kiedy obowiązywała już ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 roku. Podstawą prawną sporządzenia *Planu* była jednak ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym. Taki tryb procedowania był zgodny ze stanowiskiem Ministerstwa Infrastruktury (Urzędu Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast) sformułowanym w odpowiedzi na zapytanie Marszałka Województwa Mazowieckiego w sprawie interpretacji przepisów art. 85 i 87 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. W świetle interpretacji Ministerstwa Infrastruktury projekt planu powinien być procedowany według przepisów ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym, ponieważ procedura jego sporządzania znalazła się na etapie, który pozwalał na stwierdzenie, że „plan został faktycznie sporządzony”.

W *Planie* uwzględniony został pełny zakres zapisów ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym oraz wprowadzono dodatkowe aspekty zagospodarowania przestrzennego wynikające już z ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2003 r. Nr 80 poz.717 z późn. zmianami).

Plan wyrażając politykę przestrzenną województwa, pełni jednocześnie funkcję koordynacyjną, polegającą na koordynowaniu ponadlokalnych programów przedsięwzięć publicznych i oddziałuje na zachowania innych podmiotów gospodarki przestrzennej. Funkcja ta jest realizowana głównie poprzez składanie wniosków do studiów gmin i planów miejscowych, opiniowanie i uwzględnianie tych dokumentów, a także uzgadnianie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu. *Plan* posiada również, choć w ograniczonym zakresie, funkcję regulacyjną, wyznaczając ustalenia wiążące dla jednostek podporządkowanych Samorządowi Województwa Mazowieckiego w zakresie realizacji działań i zadań określonych w *Planie*.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego funkcjonuje wspólnie z wieloma ustawami szczegółowymi z zakresu gospodarki przestrzennej oraz dokumentami planowania i programowania regionalnego. *Plan* sporządzany był w formule zintegrowanego planowania rozwoju, co wyrażało się w jego ścisłych związkach w ujęciu przedmiotowym i funkcjonalnym ze *Strategią Rozwoju Województwa* z 2001 roku i *Wojewódzkim Programem Rozwoju Regionalnego* na lata 2001-2006.

Przyjęto, że misją *Planu* jest „stwarzanie warunków do osiągnięcia spójności terytorialnej oraz trwałego zrównoważonego rozwoju województwa mazowieckiego, poprawy

warunków życia jego mieszkańców, stałego zwiększania efektywności procesów gospodarczych”, i że będzie ona realizowana poprzez:

- zapewnienie większej spójności przestrzeni województwa i stwarzanie warunków do wyrównywania dysproporcji rozwojowych;
- zapewnienie zrównoważonego i harmonijnego rozwoju województwa poprzez zachowanie właściwych relacji pomiędzy poszczególnymi systemami i elementami zagospodarowania przestrzennego;
- zwiększenie konkurencyjności regionu i poprawę warunków życia jego mieszkańców.

Plan uwzględniał zewnętrzne i wewnętrzne uwarunkowania rozwoju województwa, będące podstawą delimitacji obszarów problemowych województwa, do których zaliczono:

- obszar aglomeracji warszawskiej – o najwyższej koncentracji różnorodnych funkcji, gdzie podstawowym problemem jest budowanie ładu przestrzennego poprzez tworzenie harmonijnych struktur przestrzennych, uwzględniających wszelkie wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz estetyczne;
- obszar największych wpływów aglomeracji warszawskiej, położony w bezpośrednim sąsiedztwie aglomeracji, posiadający szanse dalszego rozwoju;
- obszary o niskiej zdolności wykorzystania endogenicznych czynników rozwoju; są to położone na krańcach województwa obszary: ostrołęcki, mławsko-żuromiński, nadbużański, płocki i radomski, na których wystąpiło kumulowanie się negatywnych zjawisk w dotychczasowym rozwoju i które posiadają małe możliwości samodzielnego ich przezwyciężenia.

Uwzględniając zróżnicowane cechy przestrzeni oraz przyjęte cele *Planu* określono *polityki przestrzenne*, obejmujące zespół działań zmierzających do przekształcenia struktury społeczno-gospodarczej i funkcjonalno-przestrzennej województwa, transponujące ustalenia *Strategii* z 2001 r. na układ *Planu*. Polityki te adresowano do:

- obszaru całego województwa, związane z realizacją ustawowych celów wojewódzkiej polityki przestrzennej – tj.:
 - wspomaganie wybranych ośrodków osadniczych;
 - rozwój ponadlokalnych systemów infrastruktury technicznej;
 - poprawa warunków funkcjonowania środowiska przyrodniczego;
 - ochrona i wykorzystanie wartości kulturowych;
 - przeciwdziałanie największym zagrożeniom.
- wyodrębnionych obszarów problemowych, które dotyczą:
 - poprawy efektywności struktur przestrzennych w odniesieniu do aglomeracji warszawskiej i obszaru metropolitalnego Warszawy;
 - wspierania dotychczasowych kierunków rozwoju w obszarze największych wpływów aglomeracji warszawskiej;
 - wspomaganie rozwoju społeczno-gospodarczego na pozostałych obszarach.

Powyżej wymienione cele *Planu* i polityki przestrzenne stanowią podstawę analiz do oceny aktualności *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego*.

Przegląd zmian
w zagospodarowaniu
przestrzennym

II. Przegląd zmian w zagospodarowaniu przestrzennym

1. Środowisko przyrodnicze

Cechy środowiska przyrodniczego wywarły poważny wpływ na sposób i strukturę zagospodarowania przestrzennego województwa, ale dzisiaj to przede wszystkim obecny stan zagospodarowania przestrzennego determinuje jakość środowiska przyrodniczego. Dlatego też powinno być ono rozpatrywane w wymiarze interakcji:

- uwarunkowań rozwoju środowiska przyrodniczego dla zagospodarowania przestrzennego,
- wpływu sposobu zagospodarowania na potencjał i zmiany w środowisku przyrodniczym.

Przeprowadzenie takiej analizy jest jednak niezmiernie trudne, przede wszystkim ze względu na brak wielu informacji i danych statystycznych w ujęciu przestrzennym, oddających w sposób wiarygodny rolę środowiska przyrodniczego w wymiarze uwarunkowań rozwoju. Można natomiast przedstawić analizę zmian w środowisku przyrodniczym związanych ze zmianami w zagospodarowaniu przestrzennym – tj: zmianę struktury użytkowania terenów, zjawisko wypadania gruntów z rolniczego użytkowania, zmiany zasobów systemu przyrodniczego i zmiany standardów środowiska przyrodniczego.

Struktura użytkowania terenów

Według danych GUS, w 2008 roku tereny użytkowane rolniczo zajmowały – 69,0% powierzchni województwa (kraj 60,7%), tereny lasów i zadrzewień – 23,5% (kraj 30,4%), tereny zurbanizowane i komunikacyjne – 5,1% (kraj 4,9%). Szczegółowe zmiany w użytkowaniu gruntów od momentu powstania województwa można prześledzić dopiero po wprowadzeniu w 2001 roku jednorodnej metodologii¹, która znalazła wyraz w statystyce z 2003 roku.

Tabela 1. Grunty województwa mazowieckiego według form użytkowania w hektarach w latach 2002, 2004 i 2008

Forma użytkowania	Stan na 31.12.2002	Stan na 31.12.2004	Stan na 31.12.2008
Użytki rolne	2 501 881	2 486 253	2 455 055
Lasy i zadrzewienia	807 417	813 929	835 983
Wody	38 337	39 786	40 020
Tereny zurbanizowane	54 630	64 018	78 861
Tereny komunikacyjne	102 324	101 426	101 597
Nieuzytki	36 718	36 053	36 082
pozostałe grunty	16 602	14 506	8 221

Źródło: Opracowanie własne na podstawie publikacji GUS „Ochrona środowiska” 2005 i 2008 oraz Rocznika statystycznego województwa mazowieckiego 2004

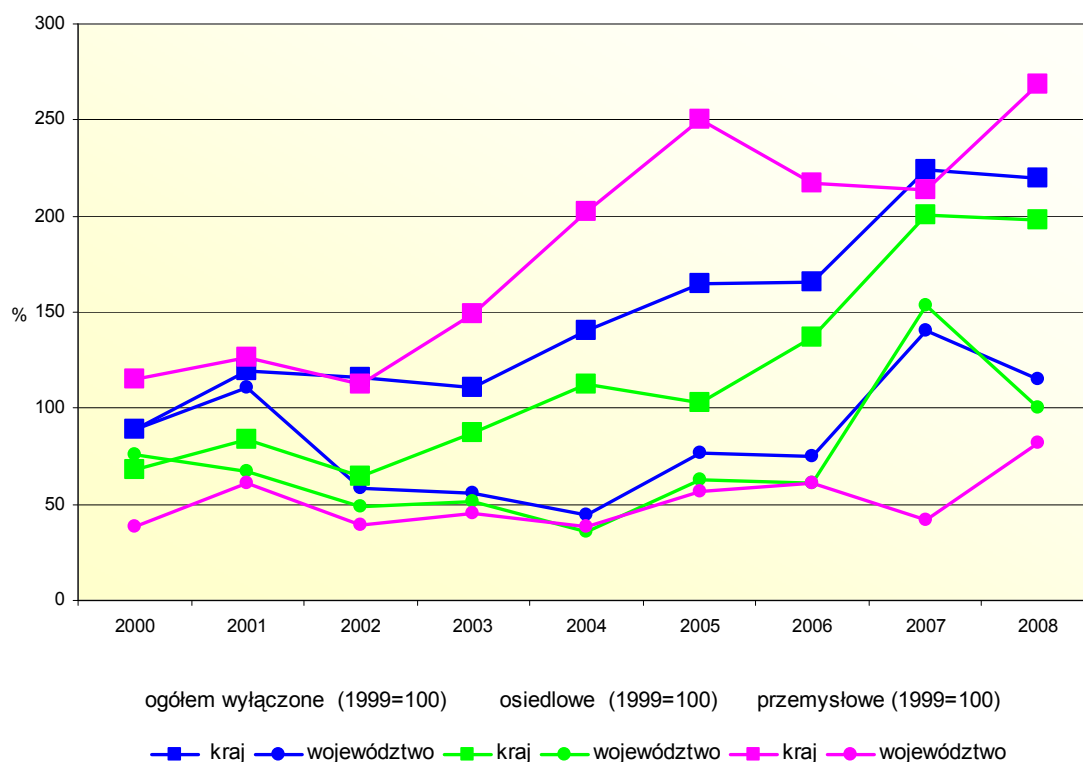
¹ Rozporządzenie Ministra Rozwoju Regionalnego i Budownictwa z dnia 29 marca 2001 roku w sprawie ewidencji gruntów i budynków – Dz. U. Nr 38, poz. 454.

W analizowanym okresie w latach 2002-2008, największe zmiany w użytkowaniu gruntów dotyczą zmniejszenia powierzchni terenów użytkowanych rolniczo o około 47 tys. ha oraz wzrostu powierzchni terenów leśnych i zadrzewionych o około 28,5 tys. ha. Zjawisko wzrostu powierzchni terenów zurbanizowanych o około 24,2 tys. ha jest szczególnie widoczne w obszarze aglomeracji warszawskiej oraz w sąsiedztwie miast – ośrodków subregionalnych, a wzrost powierzchni terenów zalesionych na obszarach pozametropolitalnych, głównie obszarach peryferyjnych, uznanych jako obszary problemowe województwa. Natomiast zmiana powierzchni wód jest głównie efektem trwającego procesu porządkowania ewidencji gruntów, w tym weryfikacji granic terenów zajmowanych przez wody².

Wypadanie gruntów z rolniczego użytkowania

Zmiany struktury użytkowania są pochodną skali i dynamiki wyłączeń gruntów rolnych z użytkowania rolniczego³, będące następstwem dokonanych inwestycji, zasadniczo zmieniających pierwotne funkcje terenu. Zobrazowania tego zjawiska dokonano na podstawie danych GUS za lata 1999-2008 identyfikujących kierunki wyłączeń i bonitację użytków rolnych w agregacji regionalnej⁴.

Wykres 1. Wyłączenia gruntów rolnych w Polsce i w województwie mazowieckim w latach 1999-2008 (1999 r. = 100%)

Źródło: Publikacje GUS Warszawa: Ochrona środowiska (lata 2000-2004), roczniki statystyczne rolnictwa i obszarów wiejskich (lata 2005-2009)

W latach 1999-2008 w województwie mazowieckim wyłączono z użytkowania rolniczego 3 tys. ha gruntów rolnych. Oznacza to ubytek relatywnie mniejszy niż przeciętnie

² Zgodnie z informacją uzyskaną z Biura Geodety Województwa Mazowieckiego.

³ W trybie obowiązujących przepisów prawnych o ochronie gruntów rolnych i leśnych.

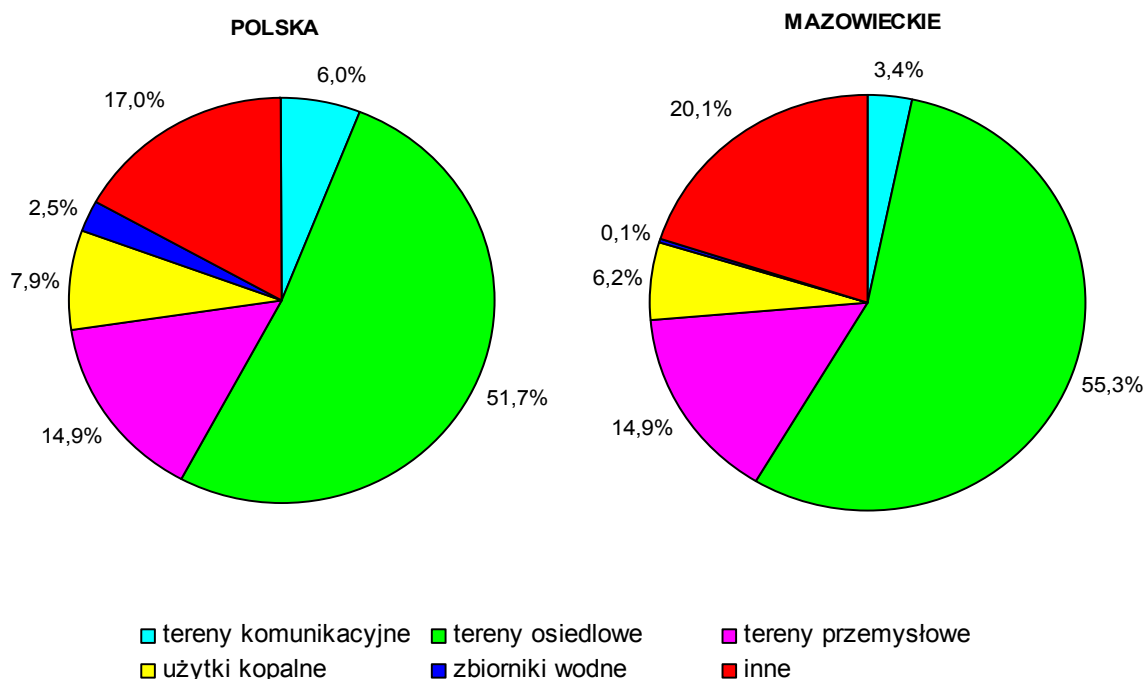
⁴ Publikacje GUS Warszawa: Ochrona środowiska (lata 2000-2004), roczniki statystyczne rolnictwa i obszarów wiejskich (lata 2005-2009).

w Polsce⁵. Od roku 2006 rozmiary wyłączeń zaczęły rosnać w tempie zbliżonym do krajowego, np. przekraczając w roku 2008 o kilkanaście procent poziom roku wyjściowego analizy (w Polsce różnica ta była jednak znacznie większa, bowiem powierzchnia wyłączeń podwoiła się), co zilustrowano na wykresie 1.

Na Mazowszu mają miejsce przede wszystkim wyłączenia na cele mieszkalnictwa, z istotnym wzrostem w 2007, co należy wiązać z ówczesnym *boomem* mieszkaniowym. Tereny te stanowią dominującą część (ponad 55%, przy niespełna 52% w kraju) wszystkich gruntów wyłączonych z użytkowania rolniczego w latach 1999-2008 (wykres 2).

Drugą grupą w strukturze wyłączeń gruntów z użytkowania rolniczego stanowiły tereny przemysłowe (blisko 15%), aczkolwiek we wszystkich latach analizowanego okresu przeznaczano na ten cel mniej gruntów rolnych niż w roku 1999 (wykres 1), co może wskazywać na zmniejszanie się roli przemysłu w kształtowaniu cech miastotwórczych na Mazowszu na rzecz usług, będący odzwierciedleniem zmian strukturalnych gospodarki województwa. Natomiast w kraju dynamika wyłączeń na cele przemysłowe jest znacząco wyższa, co również można wiązać ze strukturą gospodarczą, bowiem udział przemysłu w generowaniu WDB jest w Polsce wyższy niż w województwie mazowieckim o blisko 9 pkt procentowych. Na cele komunikacyjne, pomimo węzłowego położenia Mazowsza w układzie transportowym kraju, przeznaczono nieco ponad 3% wszystkich gruntów wyłączonych z użytkowania rolniczego, tj. mniej niż średnio w kraju (6%). Może to wskazywać zarówno na opóźnienia w przygotowaniu i realizacji inwestycji transportowych, jak i na większą terenochłonność innych funkcji w województwie, w szczególności związanych z procesami urbanizacyjnymi.

Wykres 2. Kierunki wyłączeń gruntów rolnych na cele nierolnicze w Polsce i w województwie mazowieckim w latach 1999-2008

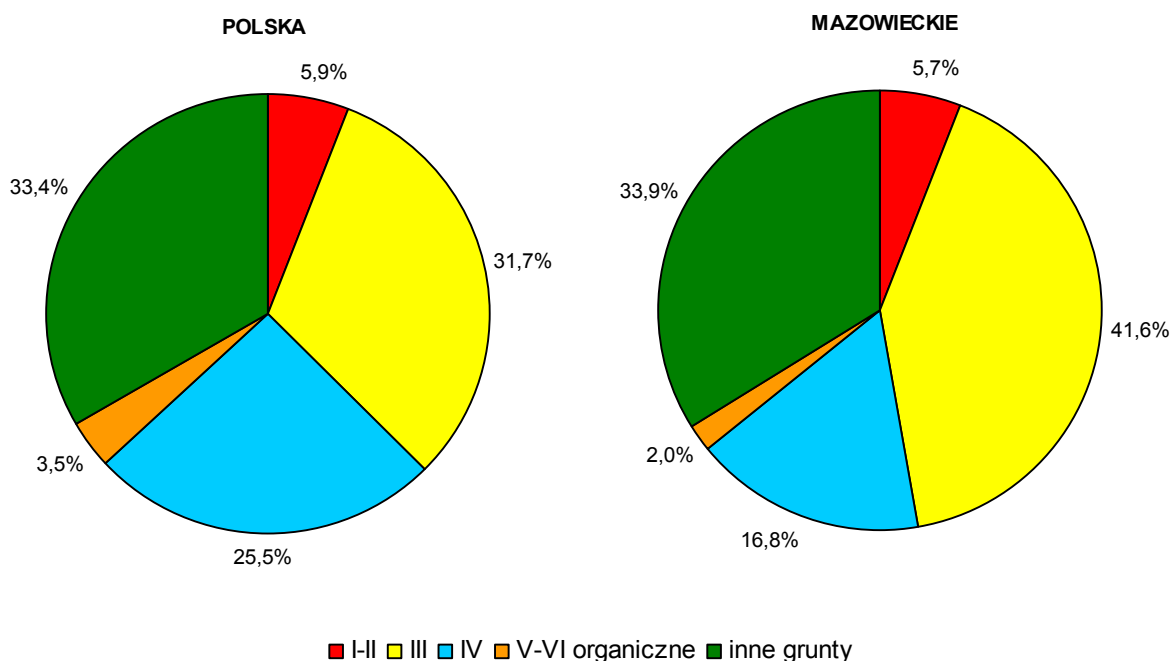

Źródło: Publikacje GUS Warszawa: Ochrona środowiska (lata 2000-2004), roczniki statystyczne rolnictwa i obszarów wiejskich (lata 2005-2009)

⁵ Przesłanką takiego stwierdzenia jest mniejszy udział województwa w krajowej powierzchni "wyłączonych" gruntów rolnych (8,4%), niż w ogólnej powierzchni Polski (11,4%), a także w powierzchni użytków rolnych kraju (ok. 13%). Również skala wyłączeń użytków rolnych z użytkowania rolniczego w omawianym okresie była w województwie mazowieckim mniejsza (0,08 %) niż w kraju (0,13%).

Stosunkowo słabsza jakość gruntów rolnych w województwie mazowieckim nie w pełni przekłada się na strukturę bonitacyjną gruntów wyłączanych z produkcji. Użytki rolne najlepszych klas (I-III) stanowią w regionie niespełna 18% wszystkich gleb (w Polsce 26%), natomiast ich udział w strukturze wyłączeń jest o blisko 10 pkt procentowych większy niż w kraju (wykres 3). Utrzymywanie takiej tendencji może w istotny sposób zubożyć rolniczą przestrzeń produkcyjną województwa o jej składniki charakteryzujące się najlepszą waloryzacją. Jest to szczególnie ważne na terenach podwarszawskich, narażonych na silną presję urbanizacyjną, zwłaszcza na kierunku zachodnim, gdzie na Równinie Błońskiej występują jedne z najżyźniejszych gleb w województwie (mapa 1).

Wykres 3. Struktura jakościowa gruntów rolnych wyłączonych na cele nierolnicze w Polsce i w województwie mazowieckim w latach 1999-2008

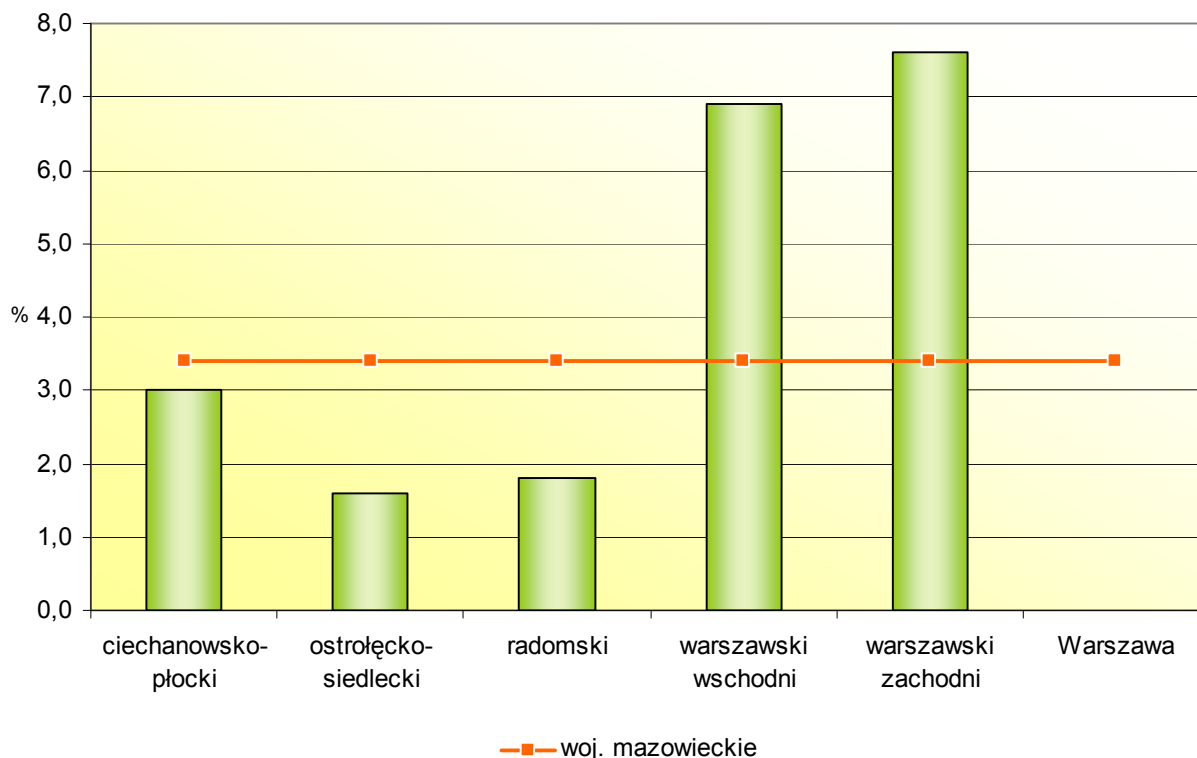
Źródło: Publikacje GUS Warszawa: Ochrona środowiska (lata 2000-2004), roczniki statystyczne rolnictwa i obszarów wiejskich (lata 2005-2009)

Dane statystyczne dotyczące wyłączeń gruntów rolnych na cele nierolnicze są udostępniane wyłącznie w układzie krajowym i wojewódzkim. Z tego powodu, ażeby przybliżyć przestrzenny rozkład zjawiska, posłużono się danymi o zmianach w areale użytków rolnych, które są dostępne (do roku 2005) w układzie gmin. Uogólnione wyniki tej analizy, w postaci obszarów, gdzie skala zmniejszenia powierzchni użytków rolnych dwukrotnie przekraczała średnią w województwie, na tle bonitacji gleb, przedstawiono na mapie 1.

Szczególnie duża koncentracja ubytku użytków rolnych ma miejsce w obszarze metropolitalnym Warszawy, w tym na Równinie Błońskiej, gdzie występują potencjalnie największe zagrożenia eliminacji z użytkowania rolniczego najlepszych gleb (klasy I-III). Proces ten zachodzi także, chociaż z mniejszym natężeniem, w otoczeniu ośrodków subregionalnych, w szczególności Płocka, Ostrołęki, Radomia i Siedlec. Można również dostrzec nasilenie zjawiska wokół niektórych ośrodków powiatowych, zwłaszcza w podregionie radomskim ale także np. w otoczeniu Przasnysza i Gostynina. Stosunkowo

duże ubytki użytków rolnych widoczne są w pobliżu ośrodków lokalnych o większej dynamice rozwoju, czy korzystnym położeniu względem szlaków komunikacyjnych (np. Myszyniec, Raciąż, Głinojeck, Różan, Żelechów i Warka), a także w niektórych rejonach atrakcyjnych dla rekreacji (budownictwo letniskowe, drugie domy), m.in. w Nadbużańskim Parku Krajobrazowym (np. gminy Stoczek, Jadów, Korytnica, Nur) i dolinie Narwi (np. gminy Rzewnie i Długosiodło).

Wykres 4. Udział gruntów rolnych, którym w planach uchwalonych w latach 1995-2008 zmieniono przeznaczenie na cele nierolnicze, w powierzchni użytków rolnych podregionów województwa mazowieckiego

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych BDR

Nasilenie procesu redukcji użytków rolnych stanowi w niektórych strefach zagrożenie dla znajdujących się tam kompleksów najbardziej wartościowych gleb, co w województwie mazowieckim ma szczególne znaczenie wobec generalnie gorszej od średniej krajowej jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej (odpowiednio 60 i 67 punktów wg 100-punktowej skali IUNG w Puławach).

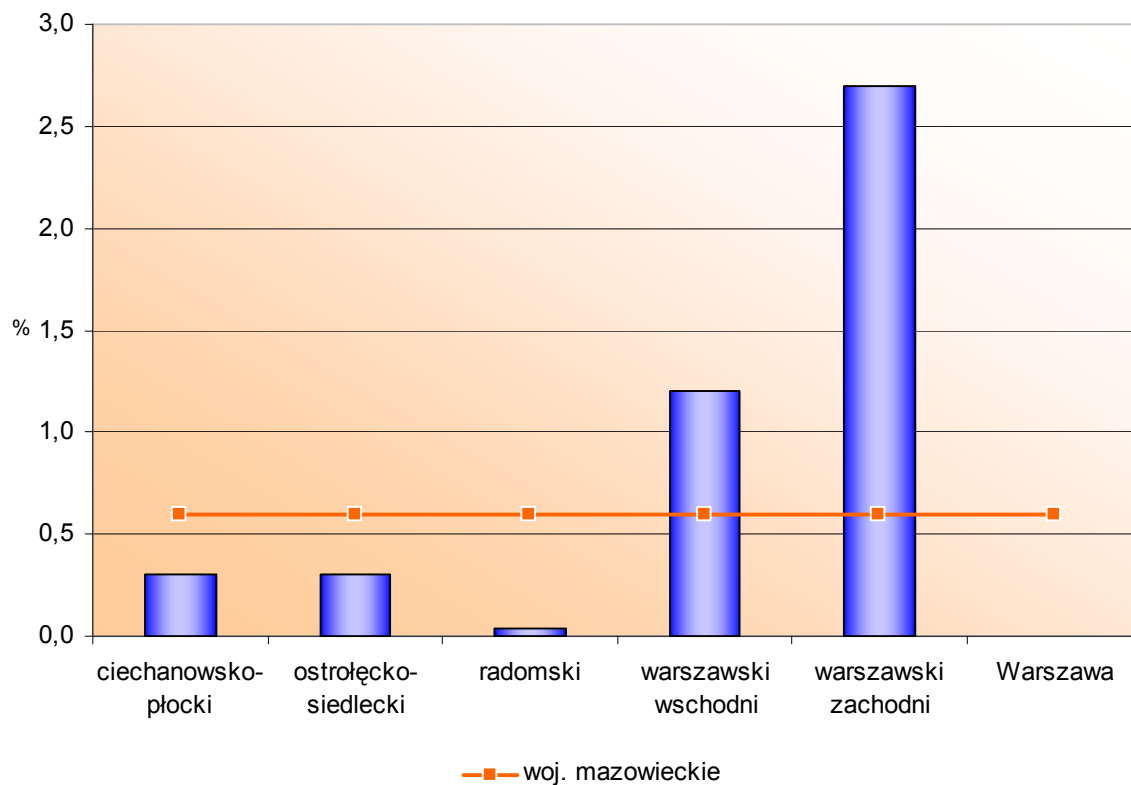
Zjawisko „wypadania” gruntów z użytkowania rolniczego ma swoją przyczynę w dużej dynamice procesów inwestycyjnych w ogóle, a urbanizacyjnych w szczególności. Ich odzwierciedleniem są zamierzenia samorządów dotyczące zmiany funkcji terenów rolniczych i leśnych, wyrażone w studiach gmin jak i w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Z opublikowanych przez GUS danych⁶ wynika, że w planach uchwalonych w latach 1995-2008 samorzady lokalne wyznaczyły ponad 80 tys. ha użytków rolnych do

⁶ www.stat.gov.pl. Pomiary GUS dokonane na podstawie badań ankietowych (ankieta PP-01 z gmin), dotyczących ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego uchwalonych w okresie od 1.01.1995 r. do 31.12.2008 r. W badanym okresie miejscowe plany uchwalono na podstawie przepisów ustawy z dnia 7 lipca 1994 roku o zagospodarowaniu przestrzennym oraz obecnie obowiązującej ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 roku.

zmiany przeznaczenia na inne funkcje (należy zaznaczyć, że w latach 1999-2008 z rolniczego użytkowania realnie wyłączono 3 tys. ha, a więc 27 razy mniej). Najwięcej terenów rolniczych chce się przeznaczyć na inne cele w podregionach podwarszawskich (55% ze wspomnianych 80 tys. ha). Znaczące ilości przewidziano także w podregionie ciechanowsko-płockim (21%), a wyraźnie już mniejsze w ostrołęcko-siedleckim (blisko 16%) – wykres 4. W województwie mazowieckim zjawisko „planistycznej ekspansji”, potencjalnie redukującej zasoby czynnej biologicznie przestrzeni rolniczej przewyższało średnią dla Polski o blisko 1 punkt procentowy (wg stanu na 31 grudnia 2008 roku).

Kolejnym elementem przestrzeni regionu, który w wyniku „planistycznej ekspansji” z dużym prawdopodobieństwem utraci część swoich pierwotnych funkcji są lasy. W latach 1995-2008 powierzchnia gruntów leśnych, wskazanych w uchwalonych wówczas planach do zmiany funkcji na nieleśne, wynosiła 4,8 tys. ha, z których blisko 3/4 przypadało na podregiony warszawskie, w szczególności zachodni (ok. 40%) i wschodni (35%). Znaczący udział (ok. 16%) przypadł także na podregion ostrołęcko-siedlecki; w pozostałych podregionach skala zjawiska była znacznie mniejsza.

Wykres 5. Udział gruntów leśnych, którym w planach uchwalonych w latach 1995-2008 zmieniono przeznaczenie na cele nieleśne, w powierzchni gruntów leśnych podregionów województwa mazowieckiego

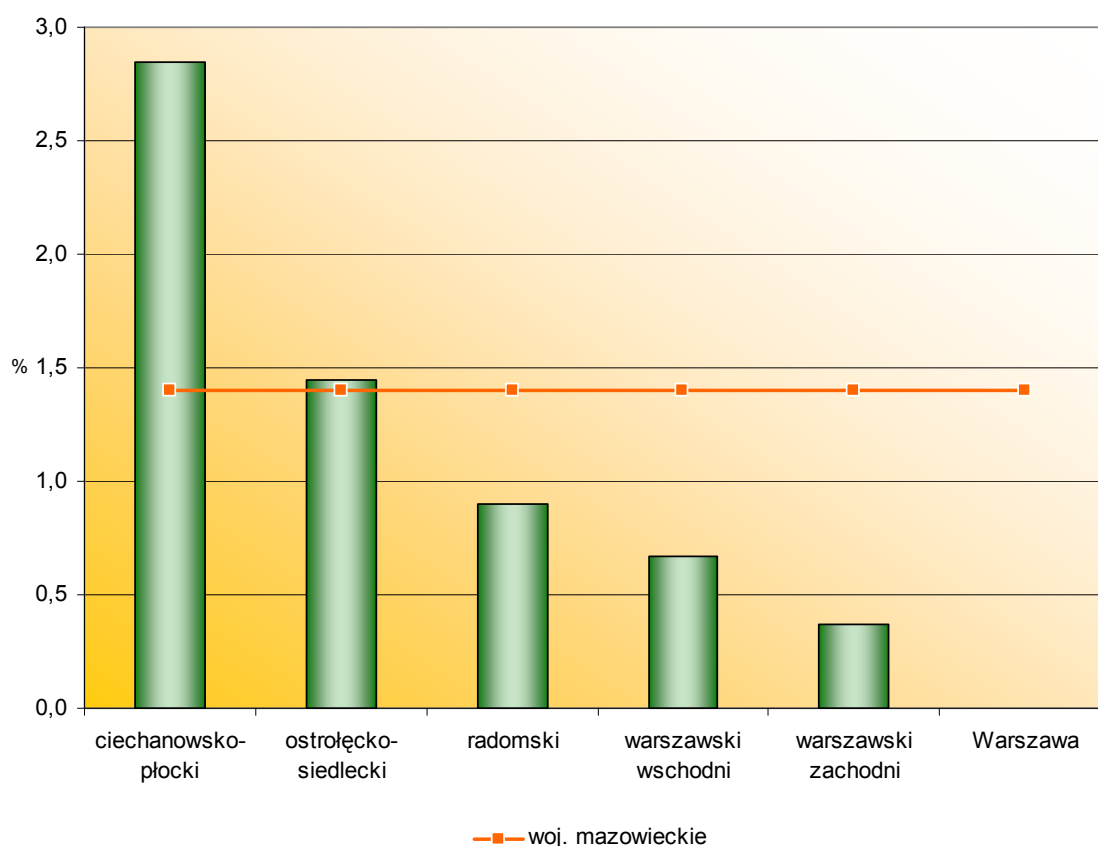
Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie BDR

Szczególnie silna planistyczna presja na zmianę charakteru (sposobu użytkowania) występujących tam gruntów leśnych miała miejsce w obydwu podregionach warszawskich. Grunty leśne, wobec których ustalenia planów miejscowych przewidują zmianę przeznaczenia (na nieleśne), stanowią tam odsetek wszystkich terenów leśnych wielokrotnie większy niż w pozostałych podregionach (wykres 5). Jest to zjawisko wysoce niekorzystne, zwłaszcza w aspekcie potrzeby utrzymania wokół Warszawy tzw. zielonego pierścienia, którego niezbędnym składnikiem są tereny leśne. Szczególnie odnosi się to do podregionu

warszawskiego zachodniego, charakteryzującego się jedną z najniższych lesistości spośród wszystkich podregionów województwa⁷.

W powyższym kontekście, szczególnej wagi nabierają działania, również o charakterze planistycznym, służące zalesieniom. W badanym okresie w planach zagospodarowania przestrzennego na ten cel przeznaczono 50 tys. ha, z czego zdecydowana większość znajduje się w podregionach ciechanowsko-płockim⁸ (44%) i ostrołęcko-siedleckim (35%). Dominują one również pod względem udziału tych terenów w powierzchni ogólnej (wykres 6). Ewentualne zalesienie gruntów wskazanych na ten cel w planach pozwoliłoby zwiększyć lesistość województwa do około 24% (obecnie nieco ponad 22%). W województwie mazowieckim, zajmującym 11,4% terytorium Polski, tereny przeznaczone w planach do zalesienia stanowią identyczny jak w kraju odsetek powierzchni wyznaczonej na ten cel.

Wykres 6. Udział terenów, przeznaczonych do zalesienia w planach uchwalonych w latach 1995-2008, w powierzchni podregionów województwa mazowieckiego

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie BDR

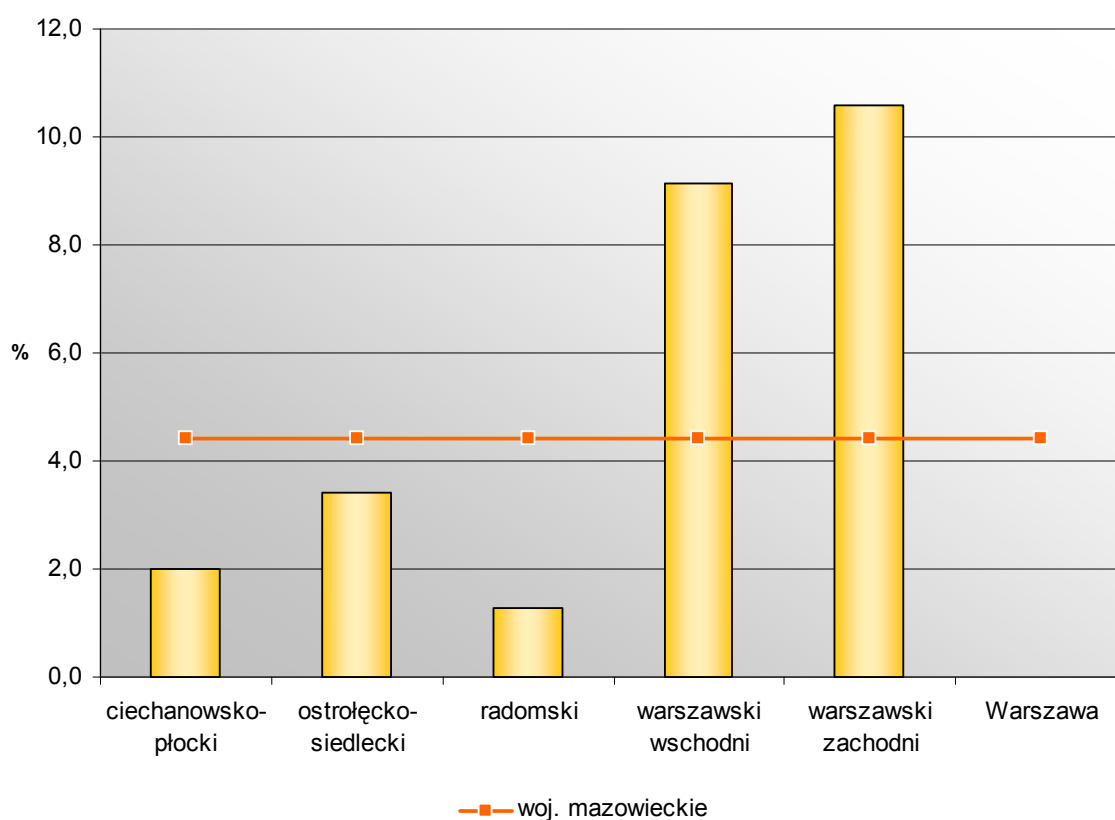
Omawiane wyżej zmiany przeznaczenia gruntów rolnych i leśnych mają na celu stworzenie warunków dla ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego umożliwiających ich zabudowę, stanowiąc element polityki rozwoju gmin i ofertę dla potencjalnych inwestorów. W latach 1995-2008 w województwie mazowieckim powierzchnia terenów przeznaczonych w planach pod zabudowę wynosiła 156 tys. ha, z czego blisko 60%

⁷ Województwo mazowieckie – 22,4%; podregiony: ciechanowsko-płocki – 16,7%, warszawski zachodni – 16,5%, radomski – 24,7%, ostrołęcko-siedlecki 25,5%, warszawski wschodni – 26,9%.

⁸ Można to uznać za zjawisko korzystne bowiem wg *Krajowego programu zwiększania lesistości*, znaczna część gmin tego obszaru ma w województwie mazowieckim najwyższe preferencje zalesieniowe ze względów środowiskowych.

przypada na podregiony podwarszawskie (wschodni i zachodni), co potwierdza fakt występowania wokół Warszawy silnych tendencji urbanizacyjnych i rozlewania się zabudowy. Ponad 26% tego rodzaju terenów w województwie zaplanowały samorządy w podregionie ostrołęcko-siedleckim, co mogłoby wskazywać na podejmowanie tą drogą prób dynamizowania rozwoju ośrodków w tym obszarze problemowym. W tychże trzech podregionach udział terenów przeznaczonych w planach pod zabudowę w powierzchni ogólnej jest największy (w warszawskim zachodnim przekracza 10%), przy czym w obydwu podwarszawskich podregionach w analizowanych latach przekracza średnią dla województwa (wykres 7). Zamierzenia przeznaczenia terenów pod zabudowę są w województwie mazowieckim znacznie większe niż w kraju, biorąc za punkt odniesienia ich udział w takich terenach w Polsce (16%) w relacji do udziału regionu w powierzchni państwa ogółem (11,4%).

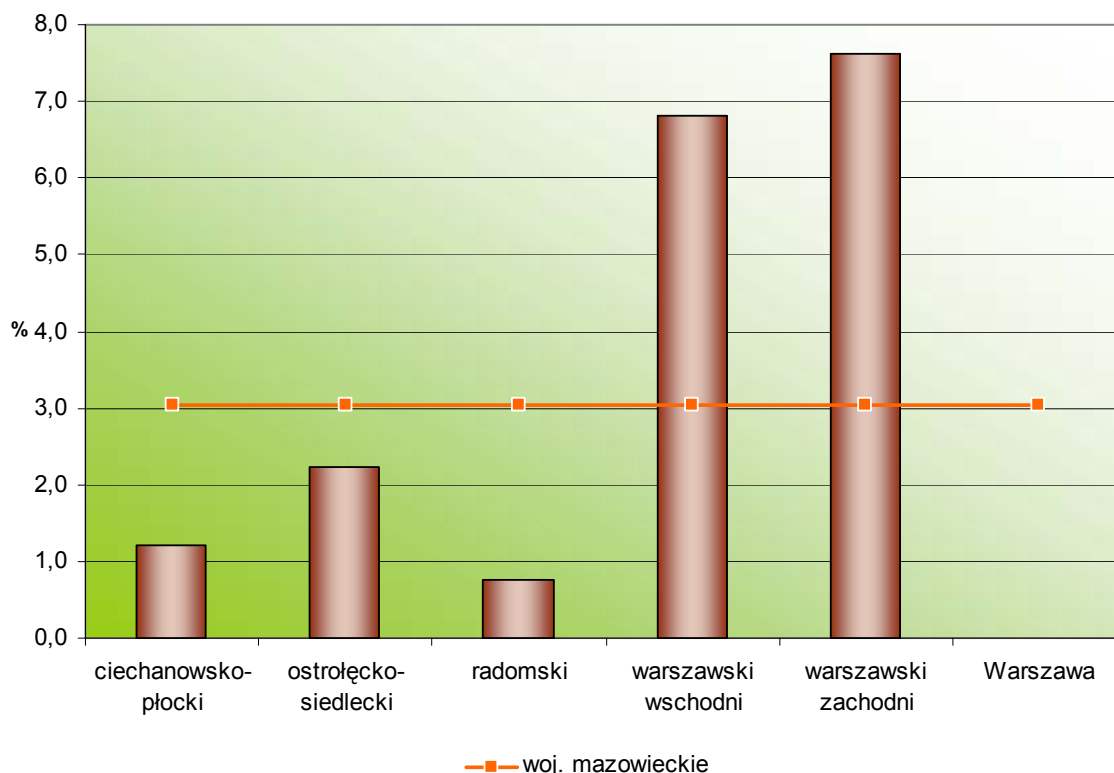
Wykres 7. Udział terenów, przeznaczonych pod zabudowę w planach uchwalonych w latach 1995-2008, w powierzchni podregionów województwa mazowieckiego

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie BDR

Blisko 70% terenów przeznaczonych w planach pod zabudowę zarezerwowano pod zabudowę mieszkaniową, co odpowiada ponad 108 tys. ha, z których najwięcej przypada na podregiony warszawskie (wschodni 32%, zachodni 30%) oraz ostrołęcko-siedlecki – 22% (udziały pozostałych nie przekraczają 10%). Tamże tereny wskazane w planach pod zabudowę mieszkaniową stanowią największy odsetek powierzchni ogólnej podregionów (w warszawskim zachodnim ponad 7%), przy czym przekracza on średnią dla województwa tylko w podregionach podwarszawskich, gdzie procesy urbanizacyjne zachodzą najsilniej (wykres 8). Powierzchnia terenów wyznaczonych w planach pod zabudowę mieszkaniową jest w województwie mazowieckim relatywnie większa niż w kraju, biorąc za punkt odniesienia ich udział w takich terenach w Polsce (17%) w zestawieniu z udziałem regionu w powierzchni państwa ogółem (11,4%).

Wykres 8. Udział terenów, przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową w planach uchwalonych w latach 1995-2008, w powierzchni podregionów i województwa mazowieckiego

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie BDR

Do podstawowych tendencji w sferze **użytkowania terenów** należą:

- dynamiczny wzrost powierzchni obszarów zurbanizowanych, szczególnie widoczny w obszarze aglomeracji warszawskiej i ośrodków subregionalnych;
- rosnąca, szczególnie intensywnie w ciągu ostatnich pięciu lat, powierzchnia lasów i zadrzewień, obejmująca głównie obszary pozametropolitalne.

Procesy **faktycznych** wyłączeń gruntów rolnych z użytkowania rolniczego w okresie poddanym ocenie cechuje:

- relatywnie mniejsza niż w kraju skala i tempo wyłączeń gruntów rolnych z użytkowania rolniczego, przy jednocześnie nieco większym niż w Polsce względnym spadku arealu użytków rolnych;
- szczególnie duża koncentracja wyłączeń w strefie podwarszawskiej (zwłaszcza na kierunku zachodnim, obfitującym w wyjątkowo dobre gleby na Równinie Błońskiej), a także w otoczeniu ośrodków subregionalnych i niektórych ponadlokalnych, co jest efektem presji urbanistycznej, rozlewania się i rozpraszania zabudowy;
- wyraźniejsza niż w kraju dominacja terenów osiedlowych wśród celów, na jakie zmieniono przeznaczenie gruntów rolnych wyłączonych z użytkowania rolniczego, przy mniejszym udziale terenów przemysłowych;
- mniejszy niż w kraju udział terenów komunikacyjnych w powierzchni gruntów rolnych wyłączonych z użytkowania rolniczego, pomimo węzłowego położenia regionu w systemie komunikacyjnym Polski;
- silna, w porównaniu z krajem, nadreprezentacja najlepszych gleb (kl. I-III) w strukturze wyłączeń, w zestawieniu z ich udziałem w powierzchni wszystkich gleb i generalnie niższą jakością rolniczej przestrzeni produkcyjnej województwa.

Działania **planistyczne** samorządów gmin województwa mazowieckiego w latach 1995-2008, zmierzające do zmiany przeznaczenia gruntów rolnych/leśnych na cele nierolnicze/nieleśne, charakteryzowały:

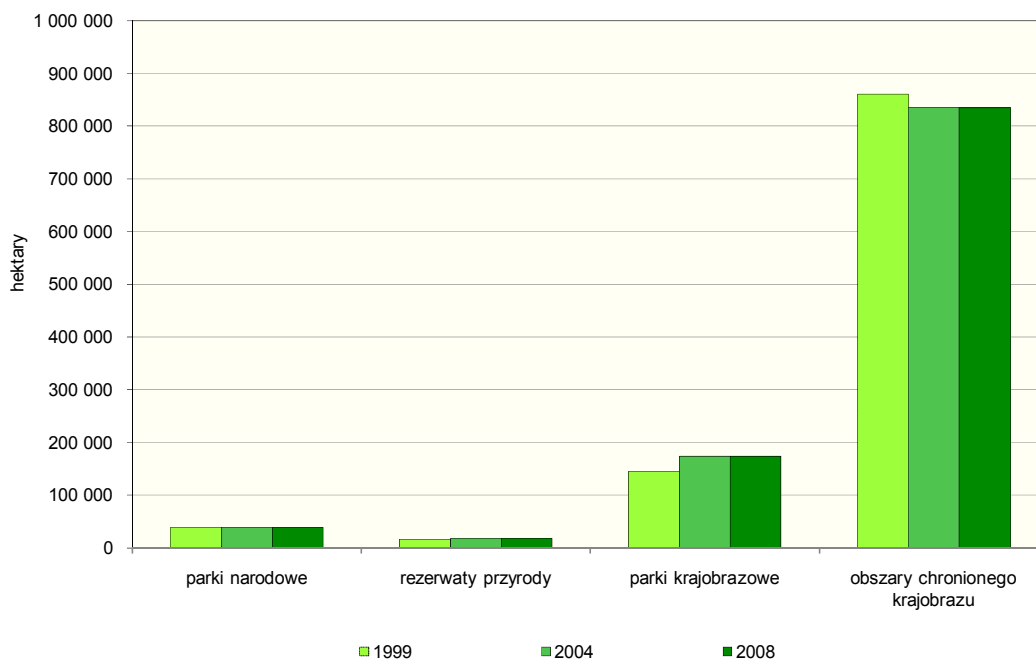
- duża ekspansja, przekraczająca wielokrotnie łączną ilość gruntów faktycznie wyłączonych z użytkowania rolniczego w latach 1999-2008, z silną koncentracją (rzędu 55%) w podregionach podwarszawskich, a także ciechanowsko-płockim (21%);
- kreacja planistyczna terenów pod zabudowę (z ogromną przewagą funkcji mieszkaniowej), odbywa się w województwie mazowieckim w relatywnie znacznie większej skali niż w kraju, przy przeważającym udziale podregionów podwarszawskich (59%, a w odniesieniu do terenów mieszkaniowych 62%);
- niekorzystne zjawisko silnej planistycznej ekspansji na tereny leśne w obydwu podregionach podwarszawskich (zwłaszcza w aspekcie potrzeby utrzymania wokół Warszawy tzw. zielonego pierścienia).

Zmiany systemu przyrodniczego

W latach 1999-2008 zmiany w systemie przyrodniczym województwa mazowieckiego dotyczyły głównie dostosowywania form ochrony do walorów i zasobów przyrodniczych oraz tworzenia sieci obszarów Natura 2000.

W 2008 roku łączna powierzchnia obszarów prawnie chronionych (park narodowy, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, rezerваты przyrody, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, użytki ekologiczne, stanowiska dokumentacyjne) wynosiła 1 054 110,3 ha⁹, co stanowiło 29,6% powierzchni województwa – i stan taki utrzymuje się na zbliżonym poziomie od 1999 roku (29,5%).

Wykres 9. Zmiany powierzchni wielkoprzestrzennych obszarów objętych ochroną prawną w województwie mazowieckim w latach 1999-2008

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie danych GUS

⁹ Według danych GUS – Ochrona środowiska 2009

Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

W analizowanym okresie w strukturze obszarów prawnie chronionych wzrosła liczba rezerwatów przyrody ze 164 (1999 r.) do 179 (2008 r.), w wyniku czego powierzchnia objęta taką formą ochrony zwiększyła się o około 10% – z 16,5 tys. ha w 1999 roku do 18,2 tys. ha w 2008 roku. Ponadto w 2009 roku ustanowiony został kolejny rezerwat przyrody – Jezioro Szczawińskie w powiecie gostynińskim¹⁰. Zmiany dotyczyły również zwiększenia powierzchni parków krajobrazowych: Kozienickiego w 2001 roku, oraz Nadbużańskiego w 2002 roku, w miejsce obszarów chronionego krajobrazu. Spowodowało to wzrost łącznej powierzchni parków o 17% w stosunku do 1999 roku, kosztem obszarów chronionego krajobrazu, których powierzchnia zmniejszyła się o blisko 29 tys. ha (około 3%). Zmiany systemu przyrodniczego przedstawia wykres 9 oraz mapa 2.

W 2004 roku rozpoczęto tworzenie europejskiej ekologicznej sieci obszarów Natura 2000. Lista obszarów specjalnej ochrony ptaków (OSO) na koniec 2008 roku obejmuje 15 obszarów o łącznej powierzchni 423 tys. ha.

Tabela 2. Obszary Natura 2000 (OSO) na terenie województwa mazowieckiego w 2008 roku

Lp.	Wyszczególnienie	Powierzchnia obszarów Natura 2000 na terenie woj. mazowieckiego wg Rozporządzenia z:			Zmiana pow. w latach 2004-2008 ha
		2004 r.	2007 r.	2008 r.	
		ha			
1.	Dolina Dolnego Bugu	38 904,4	53 299,9	53 299,9	+ 14 395,5
2.	Dolina Środkowej Wisły	25 598,6	27 410,9	27 410,9	+ 1 812,3
3.	Dolina Liwca	23 640,6	27 431,5	27 431,5	+ 3 790,9
4.	Dolina Pilicy	27 111,1	33 010,8	33 010,8	+ 5 899,7
5.	Doliny Omulwi i Płodownicy	34 192,3	31 340,1	31 340,1	- 2 852,2
6.	Małopolski Przełom Wisły	1 928,7	2 037,5	2 037,5	+ 108,8
7.	Puszcza Biała	64 101,6	83 779,7	83 779,7	+ 19 678,1
8.	Puszcza Kampinowska	37 469,7	37 640,5	37 640,5	+ 170,8
9.	Puszcza Piska	241,4	56,6	56,6	- 184,8
10.	Dolina Dolnej Narwi	-	17 115,6	17 460,0	+ 344,4
11.	Ostoja Kozienicka	-	68 301,0	68 301,0	+ 68 301,0
12.	Dolina Kostrzynia	-	14 376,1	14 376,1	+ 14 376,1
13.	Doliny Wkry i Mławki	-	21 861,8	21 861,8	+ 21 861,8
14.	Lasy Łukowskie	-	-	395,5	+ 395,5
15.	Bagno Całowanie	-	-	4 215,0	+ 4 215,0
	Razem	253 188,4	417 662,0	422 616,9	152 272,2

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie Rozporządzeń Ministra Środowiska

W oparciu o inwentaryzację przyrodniczą przeprowadzoną w 2008 roku, w województwie mazowieckim wyznaczony został w 2009 roku nowy obszar specjalnej ochrony ptaków Bagno Pulwy o powierzchni 4 112,3 ha.

Dla zapewnienia właściwego funkcjonowania sieci Natura 2000 oraz dla skutecznej ochrony siedlisk i gatunków, w województwie mazowieckim w 2008 roku na liście specjalnych obszarów ochrony siedlisk znajdowało się 21 obszarów o łącznej powierzchni około 112 tys. ha. Należą do nich: Bagno Całowanie, Baranie Góry, Dąbrowa Radziejowska, Dąbrowy Seroczyńskie, Dolina Wkry, Dolina Zwoleńki, Kantor Stary, Krogulec, Łęgi Czarnej Strugi, Olszyny Rumockie, Ostoja Nadbużańska, Sikórz, Wydmy Lucynowsko-Mostowieckie, Puszcza Kampinowska, Pakosław, Dolina Dolnej Pilicy, Przełom Wisły w Małopolsce, Dolina Rawki, Ostoja Lidzbarska, Forty Modlińskie i Uroczyska Łackie.

¹⁰ Zarządzenie nr 8 RDOŚ z dnia 29 maja 2009 roku

Ogółem obszary Natura 2000 zajmują około 12% powierzchni województwa mazowieckiego. Nadal jednak trwa proces ustanawiania sieci tych obszarów w Polsce. W 2009 roku, w oparciu o propozycję organizacji pozarządowych, powstała kolejna lista obszarów chroniących siedliska przyrodnicze i gatunki ważne dla zachowania bioróżnorodności. Obejmuje ona 34 obszary o łącznej powierzchni ponad 80 tys. ha, położone w całości w granicach województwa mazowieckiego. Są to: Bagna Orońskie, Bory Chrobotkowe Karaska, Dąbrowy Ceranowskie, Dolina Skrwy Lewej, Dzwonecznik w Kisielanach, Łąki Ostróweckie, Łąki Soleckie, Łąki Żukowskie, Ostoja Nadliwiecka, Poligon Rembertów, Puszcza Kozienicka, Rogoźnica, Stawy w Żabieńcu, Strzebla Błotna w Zielonce, Świetliste Dąbrowy w Jabłonnej, Torfowisko Czernik, Zachodniokurpiowskie Bory Sasankowe, Zgniotek w Nowym Dworze, Dolina Środkowego Świdra, Gołe Łąki, Myszynieckie Bory Sasankowe, Podebłocie, Łąki Wilanowskie, Las Natoliński, Las Bielański, Kampinowska Dolina Wisły, Łąki Kazuńskie, Białe Błota, Las Jana Sobieskiego, Bagna Celestynowskie, Aleja Pachnicowa, Gołobórz, Łękawica i Grabinka. Listę tę dopełnia 5 obszarów ochrony siedlisk: Uroczyska Lasów Starachowickich, Lasy Skarżyskie, Ostoja Brzeźnicka, Dolina Kamiennej i Dolina Czarnej, usytuowanych na granicy z województwem świętokrzyskim.

Tworzona sieć Natura 2000 obejmuje tereny najcenniejsze dla zachowania zagrożonych lub bardzo rzadkich gatunków roślin, zwierząt czy charakterystycznych siedlisk przyrodniczych, mających znaczenie dla ochrony wartości przyrodniczych Europy. Obejmują one przede wszystkim doliny rzek odznaczających się dużym stopniem naturalności (Wisły, Bugu, Narwi, Pilicy, Wkry oraz Liwca, Kostrzynia, Omulwi i Płodownicy), większe kompleksy leśne (m.in. Puszcza Kampinowska, Puszcza Biała, Lasy Łukowskie, Puszcza Kozienicka) oraz stanowiska bagienne. Stanowią one uzupełnienie dotychczasowego systemu ochrony przyrody. Większość obszarów tworzących sieć Natura 2000 nakłada się na obszary już wcześniej objęte ochroną prawną w formie parku narodowego, parków krajobrazowych, rezerwatów przyrody oraz obszarów chronionego krajobrazu. Ma to duży wpływ na zmniejszenie stopnia izolacji populacji rzadkich gatunków zwierząt i roślin oraz stanowi ważne ogniwo powiązań ekologicznych (mapa 3).

Lasy

W 2008 roku lasy na terenie województwa mazowieckiego zajmowały 808,9 tys. ha, tj. o ok. 17,9 tys. ha więcej niż w 1999 roku. Wskaźnik lesistości w 2008 roku wynosi 22,4% wobec 21,9% w 1999 roku i jest nadal dużo niższy od średniego wskaźnika dla kraju – 29,0%. Od 1999 roku wskaźnik lesistości w układzie przestrzennym województwa nie wykazuje większych zmian. Najwyższą lesistością charakteryzują się północno-wschodnie tereny województwa, najniższą – zachodnia i północno-zachodnia część województwa (lesistość poniżej 10%).

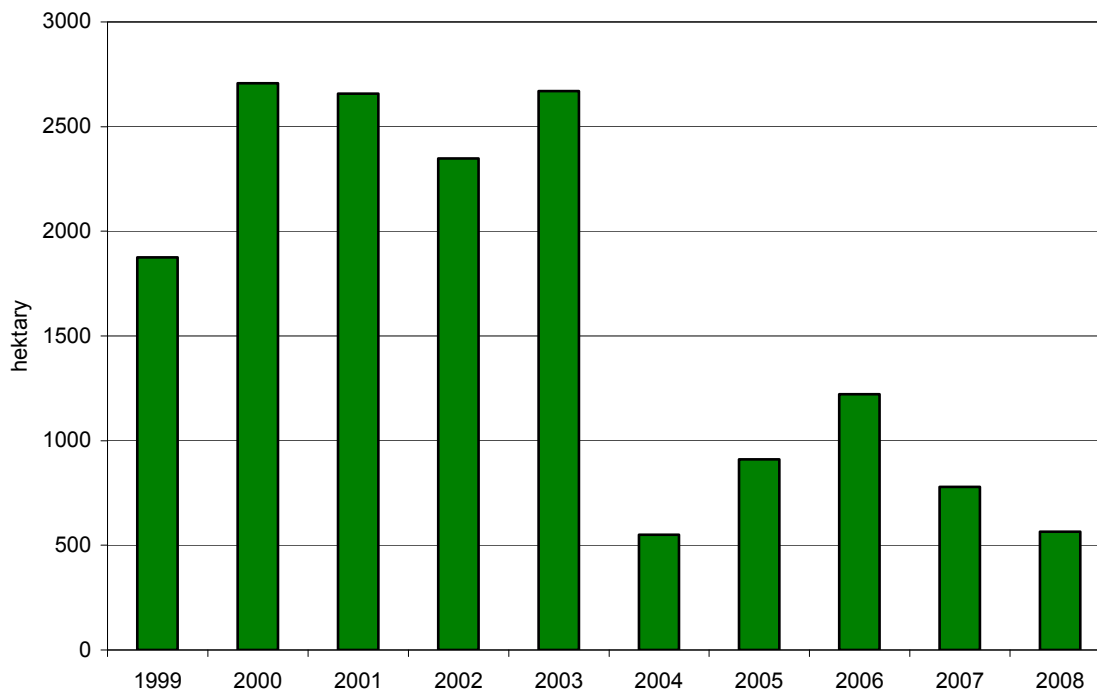
Tabela 3. Powierzchnia gruntów leśnych i lesistość w województwie mazowieckim w latach 1999-2008

Lata	Powierzchnia gruntów leśnych ogółem (ha)	w tym lasy (ha)	Udział %		Lesistość (%)
			Lasy publiczne	Lasy prywatne	
1999	791 026,5	779 346,8	58,5	41,5	21,9
2003	794 971,5	783 559,1	57,8	42,2	22,0
2008	808 918,1	797 120,6	57,7	42,3	22,4

Źródło: dane GUS, BDR 1999-2008

W latach 1999-2008 zalesiono 16,3 tys. ha gruntów dotychczas użytkowanych rolniczo, najwięcej w powiatach północnego Mazowsza. W poszczególnych latach zalesienia gruntów nieleśnych kształtowały się na poziomie od 550 hektarów do ponad 2 700 ha. Największe powierzchnie zalesiono w latach 2000-2003, tj. około 2,5 tysiąca hektarów rocznie.

Wykres 10. Powierzchnia gruntów nieleśnych zalesionych w województwie mazowieckim w latach 1999-2008

Źródło: dane GUS, BDR 1999-2008

W strukturze własnościowej nadal dominują lasy publiczne – 57,7%, podczas gdy w kraju 82,4%. Na obszarze województwa mazowieckiego w latach 1999-2008 wzrosła o 48 572 ha¹¹ powierzchnia Leśnych Kompleksów Promocyjnych, wydzielonych dla promocji proekologicznej polityki i gospodarki leśnej oraz edukacji ekologicznej społeczeństwa.

Obszary występowania udokumentowanych złóż kopalin

Na terenie województwa wśród udokumentowanych złóż surowców podstawową grupę nadal stanowią piaski i żwiry (kruszywo naturalne) oraz surowce ilaste. Pozostałe kopaliny takie jak fosforyty, węgiel brunatny, ropa naftowa, wapienie i margle, piaski formierskie, surowce szklarskie, surowce ilaste do produkcji kruszywa lekkiego oraz surowce dla prac inżynierskich występują w niewielkich ilościach i nie posiadają większego znaczenia gospodarczego.

W wyniku prowadzonych w latach 2000-2008 badań i dokumentacji geologicznych znacząco wzrosła liczba udokumentowanych złóż piasków i żwirów z 504 do 929 (o ponad 84%). Większość nowych złóż zlokalizowana jest w sąsiedztwie już istniejących i eksploatowanych. Najwięcej, ponad 20 złóż, w powiatach mińskim, płońskim, siedleckim i sokołowskim. Wielkość zasobów geologicznych wzrosła o prawie 9%, natomiast

¹¹ Zarządzenie Nr 22/2005 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 1 kwietnia 2005 roku w sprawie powołania Leśnego Kompleksu Promocyjnego – Lasy Warszawskie.

wydobycie o ponad 113%. Najwięcej kruszywa wydobyto w 2008 roku na terenie powiatów: ostrołęckiego (3 303 tys. ton), grójeckiego (1 498 tys. ton) i ostrowskiego (1 493 tys. ton) – (mapa 6). Pozyskiwany surowiec wykorzystywany jest głównie na potrzeby drogownictwa i budownictwa.

Wśród występujących na terenie województwa mazowieckiego surowców mineralnych, wzrost wydobywania w analizowanym okresie odnotowano również w przypadku kredy o 3,3 tys. ton oraz surowców ilastych do produkcji kruszywa lekkiego o 32 tys. m³. Liczba tych złóż oraz zasoby geologiczne utrzymują się na zbliżonym poziomie.

W istotny sposób zmniejsza się wydobywanie surowców ilastych dla ceramiki budowlanej z 663 tys. m³ do 403 tys. m³, co jest wynikiem mniejszego zapotrzebowania na ten surowiec oraz zamykania zakładów często o przestarzałych technologiach produkcji.

W układzie przestrzennym województwa występowanie udokumentowanych złóż kopalin nie ulega zmianom, co związane jest z budową geologiczną terenu. W części północnej dominuje kruszywo naturalne i surowce ilaste. Największa różnorodność pod względem rodzajów surowców charakteryzuje południową część województwa, która odznacza się występowaniem: fosforytów, węgla brunatnego, wapieni i margli. Surowce chemiczne (fosforyty), występujące jedynie w powiecie radomskim, nadal nie są eksploatowane (wykreślone z bilansu zasobów kopalin).

Tabela 4. Zasoby udokumentowanych złóż kopalin województwa mazowieckiego w latach 2000-2008

Kopalina	Liczba złóż		Jednostka miary	Zasoby geologiczno-bilansowe		Wydobycie	
	2000	2008		2000	2008	2000	2008
surowce chemiczne							
fosforyty	7	-	tys. ton	30 220	-	-	-
surowce energetyczne							
ropa naftowa	1	1	tys. ton	14	89	-	-
węgiel brunatny	4	4	tys. ton	92 639	92 639	-	-
gaz ziemny	1	2	mln m ³	385	540	18	14,6
surowce skalne (inne)							
kreda	14	18	tys. ton	32 001	33 342	1	4,4
piaski i żwiry	504	929	tys. ton	924 720	1 007 921	8 484	18 092
wapienie i margle	6	9	tys. ton	1 502 531	1 509 185	263	10
gliny ceramiczne i ogniotrwałe	5	5	tys. ton	9 756	9 740	25	23
piaski formierskie	1	1	tys. ton	5 781	5 781	-	-
surowce szklarskie	3	3	tys. ton	10 242	10 068	36	21
piaski kwarcowe	19	22	tys. m ³	47 044	47 593	150	217
surowce dla prac inżynierskich	-	2	tys. m ³	-	56	-	3
surowce ilaste ceramiki budowlanej	140	146	tys. m ³	95 765	93 035	663	403
surowce ilaste do produkcji kruszywa lekkiego	5	5	tys. m ³	16 572	16 060	43	75

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bilansu zasobów kopalin i wód podziemnych w Polsce wg stanu na 31.XII.2000 r. i 31.XII.2008 r.

Standardy środowiska przyrodniczego

Wody

Stan czystości wód powierzchniowych nadal jest niezadowalający. Analiza zmian w tym zakresie jest utrudniona ze względu na proces dostosowywania klasyfikacji wód do potrzeb państwowego monitoringu środowiska (trzykrotne zmiany w ciągu ostatnich 10 lat). Prowadzona w latach 2000-2003 ocena jakości wód powierzchniowych wykazała, że ponad 90% badanych rzek woj. mazowieckiego nie odpowiadała wymaganym normom, przyjętym dla trzech klas czystości. Na podstawie badań prowadzonych w latach 2004-2007 stwierdzono brak wód bardzo dobrej i dobrej jakości (klasy I i II). Najczęściej w badanych punktach pomiarowo-kontrolnych stwierdzano występowanie wód klasy IV (53,1%) i klasy V (43,9%). Wody zadowalającej jakości, tj. klasy III występowały w nielicznych punktach (3%). Spośród badanych rzek w latach 2004-2007 do najbardziej zanieczyszczonych (w których stwierdzono najwięcej wskaźników odpowiadających V klasie czystości) należały m.in.: Pacynka, Mleczna, Jeziorka, Toczna i Utrata z dopływami – rzeki związane z silnie zurbanizowanymi i przemysłowymi obszarami, za którymi nie nadąża infrastruktura techniczna.

Wstępna ocena stanu jednolitych części wód powierzchniowych wykonana w 2008 r. na podstawie rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 20 sierpnia 2008 r. w sprawie sposobu klasyfikacji stanu jednolitych części wód powierzchniowych wykazała, że dobrym stanem charakteryzuje się jedynie 15,2% badanych wód, wśród nich są rzeki: Modrzejewka, Zagożdżanka, Szabasówka, Leniwa, Mogielanka, Pisia Gągolina, Mołtawa, Rozoga, Naruszewka i Nasielna.

Nadal utrzymuje się zjawisko pogarszania jakości rzek po przejęciu ścieków z aglomeracji miejskich. Ocena jakości wód płynących wskazuje na komunalne źródła zanieczyszczeń oraz oddziaływanie zanieczyszczeń wprowadzanych do wód ze źródeł powierzchniowych, w tym ze źródeł rolniczych.

Na terenie województwa wody wglębne są zdecydowanie mniej zanieczyszczone niż wody gruntowe. W ponad 70% badanych otworach stwierdzono wody uznawane za wody dobrej jakości (I-III klasa czystości). Stan czystości wód skorelowany jest z układem pięter wodonośnych. Zasadnicze znaczenie gospodarcze ma poziom czwartorzędowy ze względu na największe zasoby (77,3% zasobów eksploatacyjnych województwa), najłatwiejszą ich odnawialność oraz najpłytsze występowanie. W stosunku do roku 2000 wielkość zasobów eksploatacyjnych wód podziemnych województwa w 2008 roku zwiększyła się o 27 473 m³/h (13,3%).

Powietrze

Województwo mazowieckie w latach 2000-2008 charakteryzowało się średnim stopniem zanieczyszczenia powietrza. Na terenach poza obszarem metropolitalnym i głównymi miastami stwierdza się niski poziom stężeń zanieczyszczeń.

Zmiany ilościowe i jakościowe dotyczyły ilości stref, w których występują przekroczenia standardów imisyjnych¹² lub poziomów dopuszczalnych¹³ oraz imisji zanieczyszczeń gazowych i pyłowych. Od 2002 roku ocena jakości powietrza prowadzona jest pod kątem ochrony zdrowia oraz ochrony roślin w układzie powiatów (stref). Dla

¹² Standardy jakości środowiska (emisyjne) to wymagania, które muszą być spełnione w określonym czasie.

¹³ Poziomy: dopuszczalne, docelowe, celów długoterminowych, alarmowe dla niektórych substancji w powietrzu, terminy ich osiągnięcia, a także marginesy tolerancji dla tych poziomów i dopuszczalne częstotliwości ich przekraczania.

powiatów, w których poziom choćby jednej substancji przekroczył poziom dopuszczalny, sporządzone są (zgodnie z uregulowaniami prawnymi UE) programy ochrony powietrza. Z rocznych ocen jakości powietrza za lata 2002-2008 (raporty WIOŚ) wynika, że systematycznie wzrasta ilość stref, w których odnotowano przekroczenia poziomów dopuszczalnych, sklasyfikowanych jako strefy „C”. O klasyfikacji wg kryterium ochrony zdrowia decyduje głównie przekroczenie standardów imisyjnych pyłu zawieszonego PM10 w powietrzu. W Warszawie odnotowano również przekroczenia wartości stężeń średniorocznych tlenków azotu (NO₂), których źródłem jest komunikacja. Dla pozostałych zanieczyszczeń (m.in. SO₂, CO, benzen i ołów) standardy imisyjne na terenie całego województwa były dotrzymane.

Tabela 5. Strefy z przekroczeniami wartości dopuszczalnych standardów imisyjnych w województwie mazowieckim w latach 2002-2008

Rok	Ilość stref klasy C	Zasięg przestrzenny stref z przekroczeniami standardów imisyjnych
2002	6	Warszawa i powiaty: wołomiński, otwocki, piaseczyński, pruszkowski, nowodworski
2003	5	Warszawa i powiaty: otwocki, pruszkowski, wołomiński, nowodworski
2004	4	Warszawa, Radom, Ostrołęka i powiat żyrardowski
2005 ¹⁴	11	Warszawa, Radom, Płock i powiaty: ciechanowski, grodziski, nowodworski, otwocki, piaseczyński, pruszkowski, żuromiński, żyrardowski
2006	18	Warszawa, Radom, Płock, Ostrołęka oraz powiaty: ciechanowski, grodziski, legionowski, makowski, mławski, nowodworski, otwocki, ostrowski, piaseczyński, pruszkowski, pułtuski, wołomiński, żuromiński i żyrardowski
2007	6	Warszawa, Radom, Płock, powiat piaseczyński, strefa ciechanowsko – mławska (obejmująca powiaty: ciechanowski, pułtuski, mławski, żuromiński), strefa pruszkowsko-żyrardowska (obejmująca powiaty: pruszkowski, grodziski, żyrardowski)
2008	10	Warszawa, Radom, Płock, Ostrołęka i powiaty: legionowski, piaseczyński, wołomiński, otwocki, strefa ciechanowsko – mławska (obejmująca powiaty: ciechanowski, pułtuski, mławski, żuromiński), strefa pruszkowsko-żyrardowska (obejmująca powiaty: pruszkowski, grodziski, żyrardowski)

Źródło: Raporty WIOŚ za lata 2002-2008 – „Roczna ocena jakości powietrza w województwie mazowieckim”

Na jakość powietrza w województwie mazowieckim istotny wpływ ma emisja zanieczyszczeń ze źródeł antropogenicznych, w tym z zakładów szczególnie uciążliwych. Według danych GUS w latach 1999-2008 występował systematyczny wzrost emisji zanieczyszczeń gazowych (o ca 24%), w tym głównie: dwutlenku węgla (23%), tlenku węgla (80%) i tlenków azotu (8,9%). Zanotowano jednocześnie spadek emisji pyłów (33,6%) i dwutlenku siarki (16,4%). Tendencja ta jest również zauważalna w całym kraju.

Na szczególne podkreślenie zasługuje również zjawisko powstawania odoranów przy zakładach szczególnie uciążliwych dla środowiska jak np. przy elektrowni Ostrołęka, czy fermach w Bieżuniu. Zjawisko to jednak nie jest rejestrowane w statystyce dotyczącej standardów środowiska.

¹⁴ Raport za 2005 r. uwzględnił zmianę kryteriów ocen (zaostrezenie) po likwidacji *marginusu tolerancji dla pyłu*

Hałas

Wyniki prowadzonych w latach 1999-2008 badań monitoringowych uciążliwości hałasu są nieporównywalne z uwagi na brak stałych punktów pomiarowo-kontrolnych umiejscowionych poza dużymi miastami i drogami krajowymi. Badania prowadzone były w zależności od potrzeb w miejscach szczególnego zagrożenia i obejmują pomiary hałasu emitowanego z dróg krajowych i wojewódzkich. W analizowanym okresie zauważa się jednak wzrost liczby punktów pomiarowych hałasu drogowego, w których występują przekroczenia dopuszczalnego poziomu dźwięku zarówno w porze dziennej, jak i nocnej. Głównym czynnikiem, decydującym o uciążliwości akustycznej jest wzrost liczby środków transportu z około 2,1 mln pojazdów w 2000 roku do około 3,4 mln w roku 2008, co bezpośrednio przekłada się na zwiększenie natężenia ruchu drogowego. Największe zagrożenie hałasem występuje w obszarze metropolitalnym Warszawy i dużych miastach: Radomiu, Płocku, Siedlcach i Ciechanowie. W Warszawie dodatkowo występuje hałas lotniczy i tramwajowy stanowiący istotny składnik klimatu akustycznego.

Gospodarka odpadami

W analizowanym okresie zwiększyła się ilość powstających odpadów komunalnych z 1 455 tys. Mg w 1999 roku do 1 682 tys. Mg w 2008 roku (wzrost o ok. 12%), co w przeliczeniu na jednego mieszkańca wynosi 260,3 kg – w 1999 roku i 324 kg – w 2008 roku. Województwo mazowieckie zajmuje czołowe miejsce w kraju w zakresie wytwarzania odpadów komunalnych (tabela 6).

Tabela 6. Roczna emisja odpadów komunalnych (razem ze zbieranymi selektywnie) w województwie mazowieckim na tle kraju w latach 1999-2008

Wyszczególnienie	Polska	Województwo Mazowieckie	Procentowy udział województwa w kraju	Pozycja w kraju
	tys. Mg		%	-
1999 r.	12 316,9	1 455,0	11,8	2
2003 r.	9 924,8	1 542,4	15,5	1
2008 r.	10 036,0	1 682,0	16,8	1

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie raportu WIOŚ – Stan środowiska w województwie mazowieckim w 2004 roku oraz dla lat 2005-2008 BDR GUS

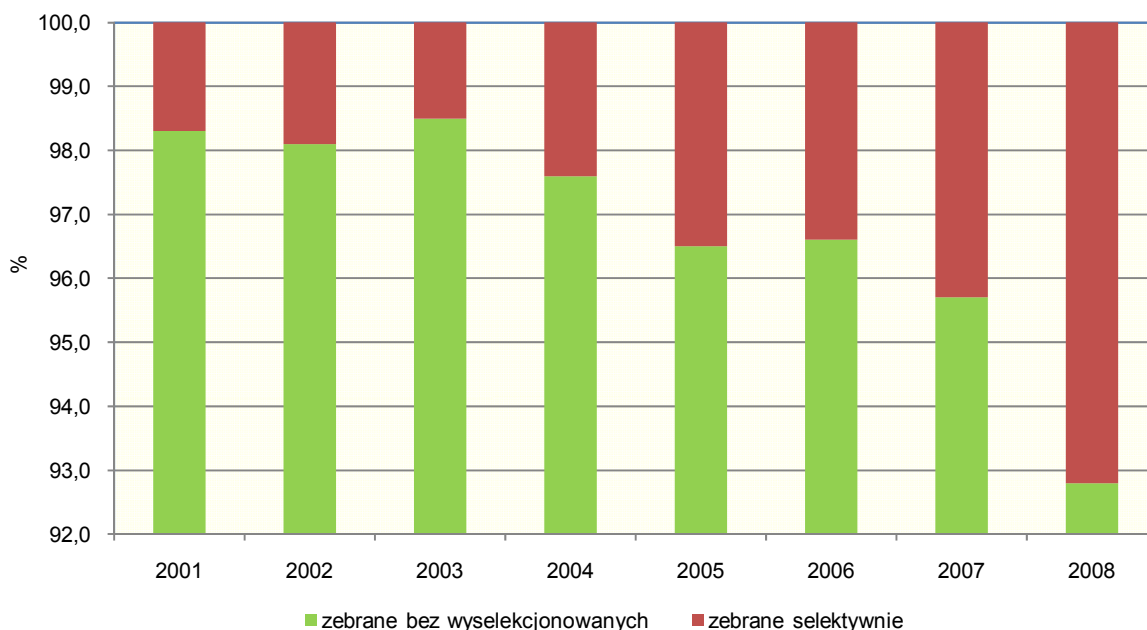
Nadal podstawowym sposobem unieszkodliwiania odpadów komunalnych jest składowanie bez wstępnej obróbki, które obecnie dotyczy 88% zebranych odpadów (spadek o ok. 9,5% w stosunku do roku 1999). W 2008 roku funkcjonowało 85 składowisk komunalnych, wobec 137 obiektów przyjmujących odpady na początku badanego okresu. W latach 1999-2008 w wyniku zapełnienia lub braku możliwości dostosowania do nowych wymagań zamknięto 52 obiekty (tylko w 2007 roku zamknięto 25 składowisk, a w 2008 kolejne 5 obiektów), a na niektórych wykonano prace modernizacyjne. W tym okresie oddano do użytku 5 nowych składowisk oraz 6 nowych kwater w ramach istniejących składowisk (mapa 8).

Niewystarczający jest również potencjał techniczny w zakresie gospodarowania odpadami komunalnymi, w szczególności liczba spełniających wymagania instalacji do odzysku i unieszkodliwiania odpadów, choć w stosunku do roku 1999 notuje się w tym zakresie pewien postęp. Szczególnie dotyczy to nowych: sortowni (25 obiektów), stacji

demontażu pojazdów (73 obiekty) i punktów zbierania pojazdów (8), instalacji do zbierania, odzysku i przetwarzania zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego (21 obiektów), zakładów mechaniczno-biologicznego przekształcania odpadów komunalnych (5 obiektów), zakładów do demontażu odpadów wielkogabarytowych (2 obiekty), spalarni odpadów komunalnych (1 obiekt).

Jednym ze sposobów zmniejszania ilości unieszkodliwianych odpadów komunalnych jest ich selektywna zbiórka. Pomimo systematycznego wzrostu ilości odpadów zebranych selektywnie z 1,5% w 1999 roku do 7,2% w roku 2008 (średnio w kraju 6,8%), nadal podstawowym systemem zbierania odpadów jest system jednopojemnikowy. Brak jest zbiórki odpadów ulegających biodegradacji.

Wykres 11. Odpady zebrane w sposób selektywny w ogólnej masie odpadów komunalnych stałych zebranych w województwie mazowieckim w latach 2001-2008

Źródło: opracowanie MBPR na podstawie raportu WIOŚ – Stan środowiska w województwie mazowieckim 2004, 2008

W latach 1999-2008 prawie dwukrotnie wzrosła ilość powstających odpadów z sektora gospodarczego z 3 692,3 tys. Mg w 1999 roku do 6 922,4 tys. Mg w 2008 roku. W okresie tym obserwuje się korzystną tendencję w strukturze zagospodarowania odpadów, w którym dominuje wykorzystanie odpadów, w 2000 r. stanowiło ok. 60% ogółu, a w 2008 r. – 50%. Unieszkodliwianie poza składowaniem wzrosło z ok. 3% w 2000r. do ok. 35% w 2008 roku.

Nadal nierozwiązany pozostaje problem likwidacji mogiłników i magazynów przeterminowanych środków ochrony roślin. Według informacji uzyskanych od Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska w województwie mazowieckim w latach 2000-2008 zlikwidowano trzy mogiłniki: Suskowola gm. Pionki, Duży Las gm. Przytyk oraz w m. Grójec. Dziewięć obiektów, które zgodnie z wymaganiami prawa muszą zostać zlikwidowane do końca 2010 roku zlokalizowanych jest w południowej części województwa oraz w powiatach: mławskim, grójeckim, sokołowskim i żyrardowskim.

W środowisku przyrodniczym wystąpiły następujące zmiany:

- w sferze ochrony walorów i zasobów przyrodniczych:
 - powiększanie systemu obszarów cennych przyrodniczo obejmowanych ochroną prawną, w tym powiększenie parków krajobrazowych (Kozienickiego i Nadbużańskiego), utworzenie 16 nowych rezerwatów przyrody oraz tworzenie europejskiej sieci obszarów Natura 2000 (15 obszarów specjalnej ochrony ptaków o powierzchni 422,6 tys. ha, wskazanie listy 21 specjalnych obszarów ochrony siedlisk o powierzchni 112,4 tys. ha oraz 39 obszarów siedliskowych zaproponowanych przez organizacje pozarządowe), obejmującej tereny najcenniejsze dla zachowania zagrożonych gatunków i siedlisk, położone przede wszystkim w dolinach rzek oraz stanowiska bagienne;
 - zmniejszanie powierzchni chronionego krajobrazu o blisko 29 tys. ha;
 - wzrost powierzchni lasów o około 17,8 tys. ha z systematycznym przeznaczaniem terenów użytkowanych rolniczo (16,3 tys. ha w latach 1999-2008) pod zalesienia wskazujące na możliwości poprawy funkcjonowania środowiska przyrodniczego;
- w sferze poprawy standardów środowiska przyrodniczego:
 - utrzymujący się niezadowolający stan czystości wód powierzchniowych – wg klasyfikacji ogólnej tylko 15,2% wód charakteryzuje się dobrym stanem;
 - wzrost zasobów geologiczno-bilansowych i liczby udokumentowanych złóż piasku i żwiru. Zwiększająca się eksploatacja zasobów metodą odkrywkową wpływa negatywnie na jakość środowiska przyrodniczego, w tym walory krajobrazowe;
 - występowania na znacznych obszarach przekroczenia norm dopuszczalnych dla pyłu zawieszonego, a w Warszawie również dwutlenku azotu. Duży wpływ na wielkość poziomu stężeń mają zanieczyszczenia pochodzące ze źródeł komunikacyjnych;
 - brak zasadniczej poprawy klimatu akustycznego. W środowisku miejskim coraz silniej odczuwane są uciążliwości akustyczne, których najpowszechniejszym źródłem jest komunikacja, a w szczególności transport samochodowy;
 - utrzymywanie się niekorzystnych tendencji w gospodarce odpadami: wzrost ilości powstających odpadów komunalnych, dominacja deponowania odpadów na składowiskach jako główny sposób ich zagospodarowania, niewystarczający potencjał obiektów i instalacji do odzysków i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, wzrost ilości powstających odpadów z sektora gospodarczego, nierozwiązany problem likwidacji mogilników i magazynów przeterminowanych środków ochrony roślin.

2. Ludność

Do analizy zmian liczby ludności przyjęto przedział czasowy 31.12.2002 r. – 31.12.2008 r., ze względu na fakt, że dane statystyczne dotyczące zasobów ludzkich dla lat 1999-2001 są obciążone błędem polegającym na niedoszacowaniu liczby ludności w miastach i zawyżeniu liczby ludności na terenach wiejskich. Podstawowym źródłem błędów w oszacowaniu stanów ludności oraz współczynników natężenia zdarzeń demograficznych jest nie rejestrowanie części migracji zagranicznych i wewnętrznych, w szczególności:

- nie uwzględnianie większości emigracji zagranicznych i traktowanie emigrantów jako zamieszkałych w Polsce, dopóki nie wymeldują się na stałe;
- nie uwzględnianie większości imigracji zagranicznych poprzez włączanie imigrantów do stanów ludności dopiero po uzyskaniu przez nich stałego prawa pobytu w Polsce;
- zbędny podział na ludność stałą i czasową, będący dziedzictwem po systemie kontroli migracji z okresu PRL.

Najprawdopodobniej dotyczy to głównie obszaru gmin podwarszawskich, w których mamy do czynienia ze zjawiskiem przenoszenia się ludności z miasta w okolice podmiejskie. „O niekompletności rejestracji bieżącej ludności Warszawy świadczy również fakt, że spis powszechny z 2002 roku wykazał o 62 tysiące mieszkańców więcej (3,7%), niż wynikałoby to z rejestracji. Ze względu na ten problem, wydaje się, że liczba ludności Warszawy i całej aglomeracji odzwierciedlana w statystykach GUS jest wciąż znacznie zaniżona, nawet przy uwzględnieniu wyników Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 roku”¹⁵.

Przyjęty do analizy okres 7 lat pozwala na określenie kierunków zmian sieci osadniczej. W przeprowadzonej analizie wykorzystano dane zawarte w Banku Danych Regionalnych. W okresie od 31.12.2002 r. do 31.12.2008 r. nastąpił wzrost liczby ludności w województwie mazowieckim o 75,9 tys. osób, tj. 1,5%, podczas gdy w kraju w tym czasie odnotowano spadek o 0,2% (ale wzrost w stosunku do 2007 r.) (mapa 9). W 2008 roku liczba ludności województwa wynosiła 5 204,5 tys. osób.

W przekroju podregionów NUTS-3 największy przyrost wystąpił w podregionach: warszawskim zachodnim (5,9%) i warszawskim wschodnim (4,8%). W Warszawie w tym czasie liczba ludności wzrosła o 1,3%, natomiast w pozostałych podregionach zarejestrowano spadek, który kształtował się na poziomie: 1,0% w podregionach ciechanowsko-płockim (przyrost wystąpił jedynie w powiecie płockim) i ostrołęcko-siedleckim (przyrost odnotowano jedynie w powiecie m. Siedlce, ostrołęckim i wyszkowskim) i 1,3% w podregionie radomskim (przyrost odnotowano tylko w powiecie radomskim). W przekroju gmin zauważalny jest przyrost liczby ludności w otoczeniu większych miast, przy równoczesnym ubytku w samych miastach. Taką sytuację obserwuje się również w ośrodkach subregionalnych: Radomiu, Płocku, Ostrołęce i Ciechanowie. W Siedlcach zaś przyrost ludności występuje zarówno w mieście, jak i w otaczającej miasto gminie.

W miastach województwa mazowieckiego mieszka 3 364,5 tys. osób, tj. 64,7% ogólnej ludności Mazowsza (61,1% w kraju), co stanowi 14,4% ludności miejskiej Polski (stan w dniu 31.12.2008 r.). Zjawisko urbanizacji Mazowsza ilustruje mapa 12. W stosunku do roku 2002 wskaźnik urbanizacji w województwie mazowieckim zwiększył się o 0,1 punktu procentowego, podczas gdy w kraju zmniejszył się o 0,6 punktu procentowego. Ubytek liczby ludności w latach 2002-2008 odnotowano w 33 miastach, głównie położonych w obszarach peryferyjnych województwa. Największy ubytek – powyżej 3% miał miejsce w Wyśmierzycach, Wyszogrodzie, Pionkach, Koźmicach, Kosowie Lackim, Drobinie, Lipsku, Różanie i Gostyninie. Największy przyrost – powyżej 10% – wystąpił w Piasecznie, Ząbkach, Markach, Radzyminie, Halinowie, Józefowie, Łomiankach, Kobylce i Serocku – czyli w miastach aglomeracji warszawskiej. Na uwagę zasługują gminy: Jabłonna, Słupno i Wieliszew, w których również nastąpił wysoki przyrost ludności (ponad 30%).

W latach 2002-2008 nadal zachodziły niekorzystne zmiany w strukturze demograficznej regionu. Charakterystyczną cechą przemian był:

- spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym;
- wzrost liczby ludności w wieku produkcyjnym;
- wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym.

Głównymi czynnikami powodującymi takie zmiany były:

- ubytek ludności do roku 2005;
- wydłużanie się przeciętnego trwania życia ludności;
- migracje ludności.

¹⁵ Marek Kupiszewski i Jakub Bijak *Ocena prognozy ludności GUS 2003 z perspektywy aglomeracji warszawskiej* http://www.cefmr.pan.pl/docs/cefmr_wp_2006-01.pdf

Na większości obszarów województwa miał miejsce znaczny spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym szczególnie w powiatach należących do obszarów problemowych¹⁶: radomskiego (w powiecie lipskim ponad 23% oraz ponad 19% w powiatach: przysuskim i szydlowieckim), nadbużańskiego (w powiecie łosickim ponad 21% i sokołowskim ponad 19%) oraz obszarze największych wpływów aglomeracji warszawskiej (w powiatach grójeckim i kozienickim ponad 19%). Wysoki spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym odnotowano także w ośrodkach subregionalnych; największy w Ciechanowie (22%), dalej odpowiednio w Ostrołęce (ok. 20%), Radomiu (ponad 17%), Siedlcach (ponad 14%) i Płocku (ok. 14%). Wzrost liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym wystąpił jedynie w powiatach: piaseczyńskim (16%) i legionowskim (0,2%) – w obszarze największych wpływów aglomeracji warszawskiej.

Na obszarze całego województwa odnotowano wzrost liczby ludności w wieku produkcyjnym, za wyjątkiem powiatu grójeckiego oraz Płocka. Największy zaś wystąpił w powiecie piaseczyńskim (ponad 26%), a powyżej 10% w powiatach: warszawskim zachodnim, grodziskim, legionowskim oraz wołomińskim.

Tendencje zmian w liczbie ludności w wieku poprodukcyjnym w województwie mazowieckim w latach 2002-2008 były różnokierunkowe. Wysoki wzrost miał miejsce w powiecie piaseczyńskim (ponad 28%) i powiecie legionowskim (ok. 20%) oraz w ośrodkach subregionalnych. Wzrost odnotowano także w powiatach: pruszkowskim (ponad 15%), warszawskim zachodnim (ponad 13%), wołomińskim (ponad 10%), otwockim (ponad 9%), grodziskim (ponad 9%). Największy spadek liczby ludności w przyjętym okresie wystąpił w powiecie lipskim oraz grójeckim. Natomiast spadek liczby ludności w wieku poprodukcyjnym odnotowano przede wszystkim w większości powiatów trzech obszarów problemowych województwa tj. radomskiego, nadbużańskiego i ostrołęckiego.

Urbanizacja województwa kształtowała się na poziomie 64,7% (w 2002 roku 64,6%). Ludność Warszawy wyniosła w 2008 roku 1 709,8 tys. i stanowiła 32,9% ogółu ludności oraz 50,8% ogółu ludności miejskiej województwa. Zmiany rozwoju demograficznego na obszarze położonym w bezpośrednim otoczeniu Warszawy charakteryzowała przewaga przyrostu migracyjnego nad przyrostem naturalnym, natomiast na obszarach peryferyjnych obserwowana była odwrotna tendencja. Rok 2008 był trzecim z kolei rokiem, w którym odnotowano korzystne zmiany w województwie wyrażające się dodatnim przyrostem naturalnym. Ogólne saldo migracji dla analizowanego obszaru od kilkunastu lat jest dodatnie, (saldo migracji zagranicznych w 2008 roku było także dodatnie).

Procesy demograficzne określają następujące tendencje:

- województwo mazowieckie charakteryzuje się przyrostem liczby ludności przy tendencji spadkowej w skali kraju;
- zwiększeniu uległ wskaźnik urbanizacji o 0,1 punktu procentowego przy tendencji spadkowej w kraju;
- w przekroju podregionów wystąpiły dwie główne tendencje:
 - wzrost liczby ludności w Warszawie, podregionie warszawskim zachodnim i warszawskim wschodnim;
 - spadek liczby ludności w pozostałych podregionach;
- w przekroju gmin zauważalny jest wyraźny spadek liczby ludności w ośrodkach subregionalnych (z wyjątkiem Siedlec) i wyraźny wzrost w ich otoczeniu;

¹⁶ Zdelimitowanych w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego jako obszary o niskiej zdolności wykorzystania endogenicznych czynników rozwoju, na których wystąpiło kumulowanie się negatywnych zjawisk w dotychczasowym rozwoju i które posiadają małe możliwości samodzielnego ich przezwyciężenia.

- rozmieszczenie ludności jest ujemnie skorelowane z przyrostem naturalnym; rozwój demograficzny na terenie silnie zurbanizowanego, wielofunkcyjnego obszaru aglomeracji warszawskiej charakteryzuje przewaga przyrostu migracyjnego nad przyrostem naturalnym, a dla obszarów pozametropolitalnych wyższy jest przyrost naturalny;
- w strukturze wieku charakterystyczny jest spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym, wzrost liczby ludności w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym;
- najmłodsza demograficznie w województwie jest ludność zamieszkująca dwa ośrodki subregionalne: Ostrołękę i Siedlce oraz powiaty położone w najbliższym sąsiedztwie Warszawy: legionowski, wołomiński i piaseczyński.

Struktura wykształcenia w województwie mazowieckim

Zachodzące zmiany związane z globalizacją, rozwojem gospodarki opartej na wiedzy wymuszają konieczność zmian na rynku pracy. Rośnie potrzeba inwestowania w kapitał ludzki, podnoszenia poziomu wiedzy i umiejętności zasobów ludzkich, a także wydłużenia czasu „życia zawodowego”. Umiejętności i kwalifikacje są czynnikami mającymi wpływ na zwiększenie szans zatrudnienia oraz jakość kapitału ludzkiego, który jest czynnikiem wpływającym na wzmocnienie pozycji konkurencyjnej regionu w układzie krajowym i międzynarodowym.

Kapitał ludzki, który wyraża głównie poziom wykształcenia, cechuje w skali województwa mazowieckiego dość duże zróżnicowanie. Jednocześnie prowadzenie sprawozdawczości dotyczącej tego zagadnienia ogranicza się w polskiej statystyce do narodowych spisów powszechnych, które miały miejsce w roku 1988 i roku 2002 – stąd też przyjąć należy, że opisany poniżej obraz zróżnicowania może być na obecną chwilę niedoszacowany, co de facto oznacza jeszcze większe zróżnicowanie.

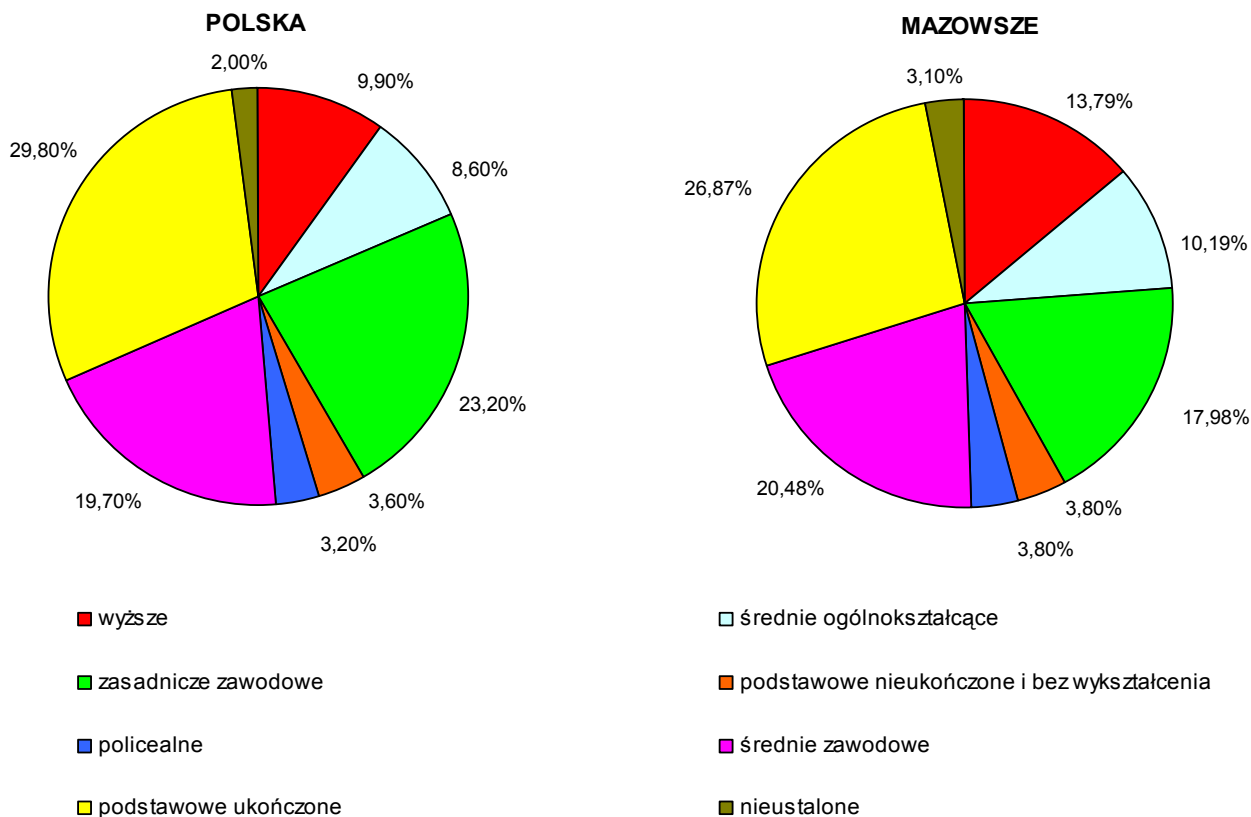
Wyróżnikiem województwa mazowieckiego na tle kraju jest wysoki udział osób z wykształceniem wyższym – 13,8% (w kraju 9,9%), a z drugiej zaś strony relatywnie bardzo duży odsetek osób z wykształceniem podstawowym w ogólnej strukturze zatrudnienia – 26,9% (w kraju 29,8%) i wyższym niż w kraju odsetkiem osób z wykształceniem podstawowym nieukończonym i bez wykształcenia szkolnego – 3,8% (w kraju 3,6%).

„Raport z wyników spisów powszechnych 2002”¹⁷ wskazuje wyraźnie, że w województwie mazowieckim kobiety częściej niż mężczyźni kończą: studia (14,2% kobiet i 13,3% mężczyzn; w kraju odpowiednio 10,4% i 9,3%), szkoły policealne (5,5% kobiet i 2,0% mężczyzn; w kraju odpowiednio 4,6% i 1,6%) oraz licea ogólnokształcące (13,2% kobiet i 6,8% mężczyzn; w kraju odpowiednio 11,6% i 5,4%). Mężczyźni zdecydowanie częściej kończą zasadnicze szkoły zawodowe (23,3% mężczyzn i 13,2% kobiet; odpowiednio w kraju 30,1% i 16,0%) i nieznacznie częściej technika i licea zawodowe (21,6% mężczyzn i 19,5% kobiet).

Zróżnicowanie poziomu wykształcenia ludności w województwie szczególnie widoczne jest w podziale na miasto i wieś. Tylko 4,8% mieszkańców wsi posiada wykształcenie wyższe, zaś w miastach 18,4%. Wykształcenie co najmniej średnie w miastach posiada prawie 60% ludności, zaś na wsi 26,7%. Natomiast odsetek ludności z wykształceniem podstawowym nieukończonym i bez wykształcenia szkolnego, na wsi wyniósł 7,4%, a w mieście 1,9%.

¹⁷ Urząd Statystyczny w Warszawie „Raport z wyników spisów powszechnych 2002. Województwo Mazowieckie.”, Warszawa 2003, s. 32

Wykres 12. Struktura wykształcenia w Polsce i w województwie mazowieckim w 2002 roku

Źródło: Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkańców 2002 r.

Analiza poziomu wykształcenia w układzie powiatowym (mapa 10) wykazuje, że w województwie mazowieckim najwyższym odsetkiem ludności z wykształceniem wyższym odznacza się Warszawa (ok. 23%), miasta subregionalne (ok. 14%) oraz dwa powiaty położone wokół stolicy: piaseczyński, przyski (ok. 16%).

Wysoki odsetek ludności z wykształceniem wyższym na tych obszarach wynika z większej dostępności ludności do szkolnictwa wyższego oraz relatywnie większych potencjałów i wielofunkcyjności tych ośrodków. Najmniejszy udział ludności z wykształceniem wyższym charakteryzuje powiaty należące do obszarów problemowych: plockiego, mławsko-żuromińskiego, ostrołęckiego, siedleckiego i radomskiego. W powiatach należących do obszaru największych wpływów aglomeracji warszawskiej wskaźnik ten kształtuje się na poziomie zbliżonym do średniej wojewódzkiej.

Podobnie, największy odsetek ludności z wykształceniem policealnym charakteryzuje stolicę, miasta subregionalne oraz powiaty w bliskim sąsiedztwie Warszawy. Jednocześnie obszary te odznaczają się najmniejszym odsetkiem ludności z wykształceniem podstawowym.

Największą liczbą ludności z wykształceniem podstawowym ukończonym (powyżej 39%), odznaczają się powiaty ziemskie położone wokół miast subregionalnych oraz: powiaty sierpecki i żuromiński położone w plockim obszarze problemowym, zwolenński i białobrzski – w radomskim obszarze problemowym, powiaty węgrowski, łosicki – w nadbużańskim obszarze problemowym oraz makowski położony w ostrołęckim obszarze problemowym.

Najmniejszy odsetek liczby ludności z wykształceniem zasadniczym odnotowano w Warszawie (ok. 10%), natomiast w miastach subregionalnych oraz w powiatach

położonych w sąsiedztwie stolicy wskaźnik ten kształtuje się na poziomie średniej wojewódzkiej wynoszącej 18%.

Struktura wykształcenia ludności w województwie mazowieckim charakteryzuje się:

- wysokim udziałem ludności z wykształceniem wyższym w stosunku do kraju, przy relatywnie bardzo wysokim udziale wykształcenia podstawowego w ogólnej strukturze wykształcenia województwa;
- zasadniczy podział struktury ludności według poziomu wykształcenia w województwie przebiega w relacjach miasto – wieś;
- w układzie przestrzennym – obszary o najwyższym udziale ludności z wykształceniem wyższym obejmują: Warszawską i powiaty wokół aglomeracji warszawskiej o rozwiniętej funkcji metropolitalnej oraz ośrodki subregionalne województwa mazowieckiego – jako obszary równoważenia rozwoju. Obszary zaś o wysokim udziale ludności z wykształceniem podstawowym to „obszary problemowe” województwa mazowieckiego.

3. Osadnictwo

Sieć osadnicza Mazowska ma charakter policentryczny. Charakteryzuje ją kilkustopniowy system powiązań oraz stosunkowo równomierne rozmieszczenie ośrodków osadniczych w przestrzeni.

Aktualnie sieć osadniczą województwa tworzą:

- 85 miast, w tym:
 - ośrodek metropolitalny – Warszawa;
 - 5 ośrodków subregionalnych: Radom, Płock, Siedlce, Ostrołęka i Ciechanów.
- 8 757 miejscowości wiejskich (16,1% miejscowości wiejskich w Polsce). W latach 1999-2008 liczba miejscowości wiejskich zmniejszyła się o 381, tj. 4,2%, co w dużej mierze wynika z wchłaniania wsi przez rozwijające się ośrodki miejskie.

Struktura administracyjna województwa składa się z:

- 42 powiatów, w tym 5 miast na prawach powiatu;
- 314 gmin, w tym 35 gmin miejskich, 50 gmin miejsko-wiejskich, 229 gmin wiejskich;
- 7 315 sołectw.

W latach 1999-2009 wystąpiły nieznaczne zmiany granic administracyjnych województwa mazowieckiego spowodowane:

- utratą terytorium na rzecz województwa świętokrzyskiego – z gminy Szydłowiec oraz z gminy Mirów;
- przesunięciem granic na rzecz województwa podlaskiego – z gminy Nur;
- zmianą granic na rzecz województwa lubelskiego – z gminy Solec nad Wisłą;
- zyskaniem terytorium z województwa warmińsko-mazurskiego – przez miasto Mława.

W wyniku tych zmian powierzchnia województwa zmniejszyła się o 32 km².

W tym samym okresie nastąpiły również zmiany granic niektórych gmin i powiatów. Najważniejsze dotyczą miasta Warszawa, które w 2002 roku stało się jedną gminą na prawach powiatu, z podziałem na 18 dzielnic. Dzielnicami stało się 10 dotychczasowych gmin oraz dzielnice tworzące były gminę Centrum, a także włączone w granice Warszawy miasto Wesola. W analizowanym okresie prawa miejskie otrzymały 3 miejscowości: w roku 2000 – Kosów Lacki, w roku 2001 – Halinów, w roku 2003 – Tarczyn. Wszystkie

wymienione gminy uzyskały tym samym status gmin miejsko-wiejskich. Jednocześnie gmina Tarczyn przeszła z powiatu grójeckiego do piaseczyńskiego. Wraz z dniem 1.01.2002 roku zmieniły się również granice powiatów: do legionowskiego dołączono tereny z pułtuskiego, a do powiatu nowodworskiego dołączono tereny z powiatu legionowskiego.

W latach 1999-2010 uległy zmianom granice administracyjne następujących miast i gmin:

- miasto Ciechanów powiększyło się o teren z gminy Opinogóra Górna;
- do miasta Węgrów dołączono obszar z gminy Liw;
- do miasta Raciąż włączono obszary z gminy Raciąż;
- do gminy Wołomin – obszar z gminy Poświętne;
- do gminy Celestynów – obszary z gminy Osieck;
- do gminy Olszewo Borki – obszar z gminy Lelis;
- do gminy Odrzywół – obszar z gminy Klwów;
- do gminy Mszczonów – obszar z gminy Radziejowice;
- do gminy Wieliszew – obszar z gminy Nieporęt;
- do miasta Ostrołęka – obszary z gminy Rzekuń oraz z gminy Olszewo-Borki;
- gminy Somianka i Wyszków oraz gmina Karczew i miasto Otwock wymieniły się terytoriami;
- miasta Pułtusk – obszar z gminy Zatory.

Przestrzeń osadnicza województwa w latach 1999-2008 ulegała przekształceniom. Największe zmiany dotyczą terenów zurbanizowanych gmin położonych w aglomeracji warszawskiej, a także wokół ośrodków subregionalnych, przekształcających się w obszary suburbanizacji. Efektem tych zmian jest zacieranie się granic między miastem i wsią, czy wręcz wchłaniania przez miasta obszarów wiejskich, bez zmiany ich stanu administracyjnego. Duże zmiany przestrzeni osadniczej mają miejsce na obszarach położonych w pobliżu głównych ciągów komunikacyjnych oraz na obszarach atrakcyjnych turystycznie. Zmiana osnowy transportowej procesów urbanizacyjnych od początku okresu transformacji gospodarczej – z sieci połączeń kolejowych na połączenia drogowe – przekształca pasmowy układ struktury organizacyjnej w pasmowo-węzłowy. Na obszarach peryferyjnych regionu następuje przede wszystkim wyludnianie się małych miejscowości wiejskich przy jednoczesnym rozwoju większych wsi i ośrodków gminnych.

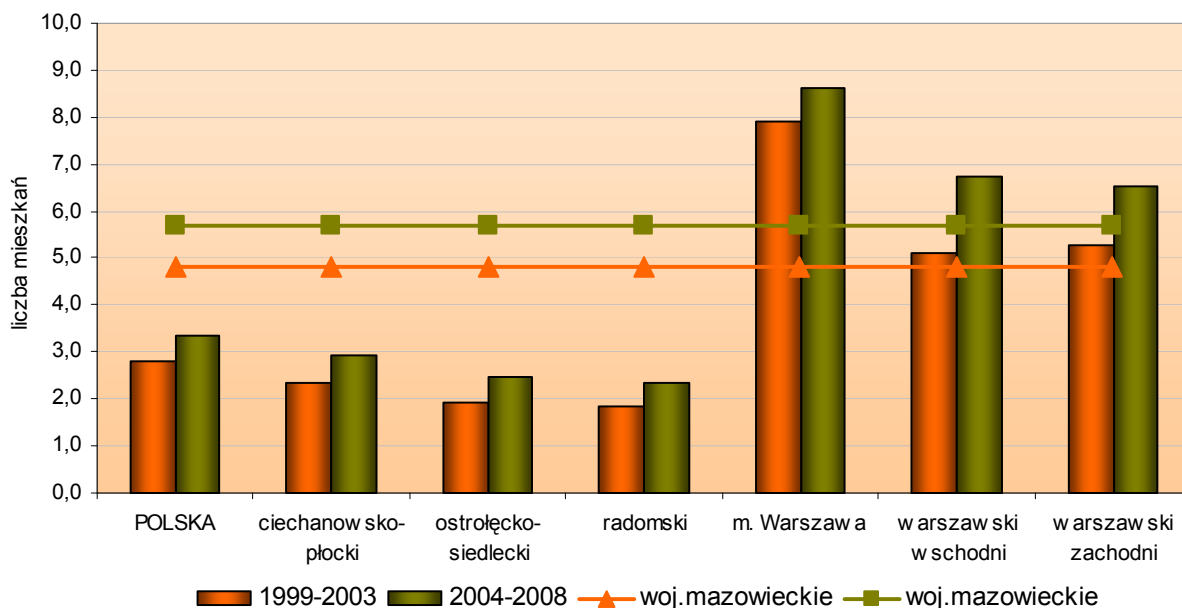
Bardzo istotny problem z punktu widzenia kształtowania struktury osadnictwa stanowi nieuporządkowana sytuacja planistyczna, spowodowana m.in. utratą ważności „starych” planów zagospodarowania przestrzennego uchwalonych przed dniem 1 stycznia 1995 roku. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 2003 roku stworzyła możliwość lokalizacji inwestycji w sytuacji braku planu, w drodze decyzji o warunkach zabudowy bądź decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego. Wyniki badania statystycznego *Planowanie przestrzenne w gminach* wykonanego na zlecenie Ministra Infrastruktury przez GUS wg stanu na dzień 31.12.2007 roku wykazały, że wzrosło pokrycie województwa mazowieckiego planami zagospodarowania przestrzennego. Na koniec 2008 roku 28,9% powierzchni województwa było pokryte planami, podczas gdy średnio w kraju 25,6%. W porównaniu do stanu na dzień 31.12.2005 roku pokrycie planami w województwie mazowieckim zwiększyło się o 6,5 punktu procentowego, natomiast w kraju o 5,9 punktu procentowego. Pomimo tych zmian sytuacja planistyczna jest w dalszym ciągu niekorzystna i prowadzi do rozlewania się zabudowy mieszkaniowej w sposób niekontrolowany, powodując wzrost kosztów infrastruktury, pogorszenie warunków komunikacyjnych oraz negatywny wpływ na środowisko, poprzez między innymi presję zabudowy mieszkaniowej na tereny prawnie chronione. Brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego utrudnia proces budowlany, a tym samym ogranicza rozwój gospodarczy.

W 2008 roku złożono 27,3 tys. wniosków o wydanie decyzji o ustaleniu warunków zabudowy, a wydano 25,5 tys. decyzji (w tym o ustaleniu warunków dla zabudowy mieszkaniowej 16,6 tys.) i 0,7 tys. decyzji odmownych. Najwięcej, bo aż 54% decyzji o ustaleniu warunków zabudowy wydano w podregionach: m. Warszawa, warszawskim wschodnim i warszawskim zachodnim.

W latach 2005 – 2008 zasadniczej zmianie uległa struktura wydawanych decyzji. O ile w 2005 roku decyzje o ustaleniu warunków dla zabudowy mieszkaniowej stanowiły 43% wydanych decyzji, to w roku 2008 wskaźnik ten kształtował się na poziomie 65%. W okresie tym liczba ostatecznie wydawanych decyzji o ustaleniu warunków zabudowy wzrosła o 5,2%, natomiast o ustaleniu warunków dla zabudowy mieszkaniowej aż o 60,6%.

Tempo powiększania się przestrzeni osadniczej województwa odzwierciedla między innymi intensywność budownictwa mieszkaniowego. W latach 1999-2008 w województwie mazowieckim oddano do użytku 271 tys. mieszkań, czyli średniorocznie 5,3 mieszkania na 1000 ludności, podczas gdy w Polsce – 3,1. Porównanie wskaźników w latach 1999-2008 wykazało korzystne tendencje w ruchu budowlanym na Mazowszu. Liczba mieszkań oddanych do użytku w latach 2004-2008 średniorocznie na 1000 ludności była wyższa niż w poprzednich czterech latach, mimo znaczącego załamania tempa budownictwa mieszkaniowego w 2004 roku (wykres 13). Wzmożoną aktywność budownictwa odnotowano w aglomeracji warszawskiej. Jest ona wypadkową wielu procesów zachodzących w jej zasięgu, a mianowicie: napływu migracyjnego ludności głównie z Warszawy, ale też z innych części regionu i kraju, znacznie wyższych dochodów ludności niż w pozostałej części województwa oraz przekształcaniu centrum Warszawy na dzielnice typowo handlowo-administracyjno-usługowe. Zapoczątkowany w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku proces silnej presji urbanistycznej sprzyja rozwojowi miejscowości podwarszawskich pełniących funkcje „sypialni” stolicy, z charakterystycznym zjawiskiem „drugich domów”, z których mieszkańcy dojeżdżają do metropolii. Wynikiem tego jest duży ruch budowlany w tych ośrodkach. Podobne procesy zaobserwowano w strefach podmiejskich ośrodków subregionalnych: Płocka, Ostrołęki, Radomia, ale skala tych zjawisk jest znacznie mniejsza.

Wykres 13. Średnioroczna liczba mieszkań oddanych do użytku na 1000 ludności w województwie mazowieckim w latach 1999-2003 i 2004-2008

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie BDR

Można stwierdzić, że największy ruch budowlany w latach 1999-2008 zaznaczył się w podregionach centralnych województwa. Jest to zasadniczym czynnikiem wpływającym na zagęszczenie mieszkań w tym obszarze. W podregionach peryferyjnych ruch budowlany był mniejszy niż przeciętny w województwie mazowieckim i Polsce. Zjawisko poprawy warunków mieszkaniowych (mniejsze zagęszczenie mieszkań) w gminach charakteryzujących się małym ruchem budowlanym wynika głównie z ubytku liczby ludności, a dotyczy przede wszystkim powiatów położonych w obszarach peryferyjnych województwa: łosickiego, sokołowskiego, węgrowskiego, siedleckiego, ostrowskiego, mławskiego, żuromińskiego, sierpeckiego i ciechanowskiego. Mały ruch budowlany oraz ubytek liczby ludności sprawiają, że na krańcach województwa występuje największy udział mieszkań „starych” wybudowanych przed 1945 r. (powyżej 13% według NSP 2002) i najmniejszy udział mieszkań „nowych” wybudowanych po 1978 r. (35% i mniej) – nieustannie postępuje proces dalszej dekapitalizacji zasobów mieszkaniowych.

Główne tendencje zmian zidentyfikowane w osadnictwie to:

- suburbanizacja obszarów wiejskich położonych w sąsiedztwie Warszawy i ośrodków subregionalnych prowadząca do zacierania się granic między miastem i wsią;
- dekoncentracja ludności w centralnych dzielnicach Warszawy i ośrodkach subregionalnych z wyjątkiem Siedlec;
- depopulacja obszarów wiejskich położonych peryferyjnie w stosunku do Warszawy i ośrodków subregionalnych, a w szczególności we wschodniej i północnej części województwa;
- wzmożona aktywność budownictwa mieszkaniowego w powiatach podwarszawskich, która jest wypadkową wielu czynników, w tym przede wszystkim: napływu migracyjnego ludności z Warszawy oraz innych części regionu i kraju, znacznie wyższych dochodów ludności niż w pozostałej części województwa;
- przekształcanie centrum Warszawy na dzielnice typowo handlowo-administracyjno-usługowe;
- kształtowanie pasmowo-węzłowego układu sieci osadniczej będącego efektem rozwoju miejscowości położonych wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych (kolejowych i drogowych) oraz na obszarach atrakcyjnych turystycznie;
- nieuporządkowana sytuacja planistyczna, spowodowana utratą ważności „starych” planów zagospodarowania przestrzennego uchwalonych przed dniem 1 stycznia 1995 r. i możliwością lokalizacji inwestycji w drodze decyzji o warunkach zabudowy bądź decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego zgodnie z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 2003 roku.

4. Gospodarka

Wskaźniki makroekonomiczne

Produkt Krajowy Brutto (PKB)

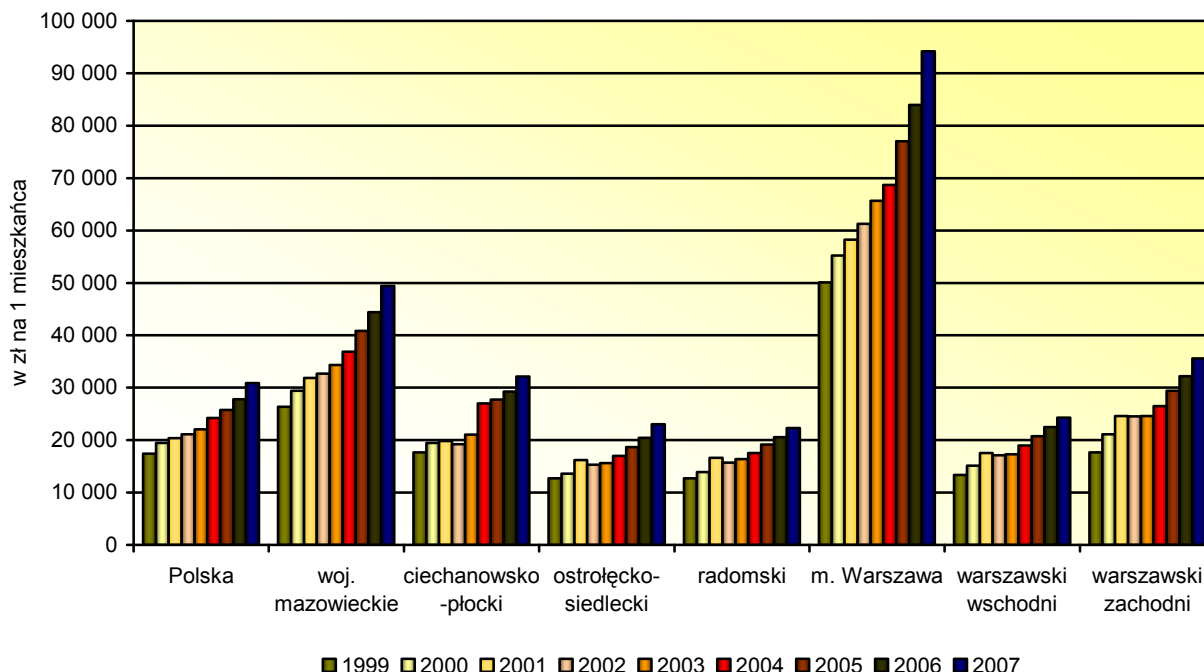
Województwo mazowieckie charakteryzuje się najwyższym w kraju poziomem rozwoju gospodarczego, mierzonym wartością wytwarzanego Produktu Krajowego Brutto, ze znacznymi rozpiętościami wewnątrzregionalnymi (szczególnie wyrazistymi przy odniesieniach do Warszawy) i tendencją do ich pogłębiania.

W Warszawie w 2007 roku PKB na 1 mieszkańca w wartościach bezwzględnych był ponad 4-krotnie wyższy niż w regionie radomskim i ostrołęcko-siedleckim, ponad 3,5-krotnie

wyższy niż w podregionie warszawskim wschodnim oraz prawie 3-krotnie wyższy niż w ciechanowsko-płockim, a podregiony radomski, ostrołęcko-siedlecki i warszawski wschodni z udziałem 72,2%, 74,7% i 78,7% średniej krajowej znajdowały się odpowiednio na 49, 43 i 37 miejscu wśród 66 podregionów w kraju.

Produkt Krajowy Brutto podlega stałym zmianom, a jego mierniki są uznawane za jedne z najważniejszych wielkości makroekonomicznych, gdyż pozwalają pokazać trendy, ocenić w jakim stadium cyklu koniunkturalnego, a nawet w jakim stanie znajduje się gospodarka.

Wykres 14. Produkt Krajowy Brutto według podregionów w województwie mazowieckim w latach 1999-2007

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie Roczników statystycznych województw, GUS Warszawa

Powyższy wykres oraz tabela 7 ilustrują skalę i tempo zmian PKB w województwie mazowieckim w latach 1999-2007 na tle kraju i w układzie wewnątrzregionalnym.

W badanym okresie dostrzec można następujące tendencje:

- utrzymuje się, a nawet umacnia pozycja województwa mazowieckiego, jako regionu generującego największy PKB w przeliczeniu na mieszkańca, głównie za sprawą dynamicznie rozwijającej się Warszawy, aczkolwiek we wszystkich podregionach, poza radomskim, zanotowano przyrost tego wskaźnika większy niż średnio w kraju;
- utrwala się ranga podregionów w poziomie rozwoju (poza Warszawą najsilniejszymi są warszawski zachodni i ciechanowsko-płocki, a najsłabsze – radomski i ostrołęcko-siedlecki);
- w układzie podregionalnym dostrzegalne są procesy konwergencji (zwłaszcza w odniesieniu do warszawskiego zachodniego i, choć w mniejszym stopniu, ciechanowsko-płockiego) – od 1999 r. względny dystans do Warszawy zmniejszył się:
 - do 2004 r. – we wszystkich podregionach;

Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

- do 2007 r. – we wszystkich podregionach poza radomskim i warszawskim wschodnim;
- zbyt wolne tempo rozwoju ma miejsce w podregionach warszawskim wschodnim a zwłaszcza w radomskim (zajął ostatnie miejsce wśród podregionów Mazowsza).

Trzeba jednak wyraźnie zaznaczyć, że PKB liczony jest tzw. metodą zakładową – w miejscu wytworzenia – tj. według siedziby i podstawowej działalności jednostki lokalnej przedsiębiorstwa – i nie odzwierciedla przestrzennego rozkładu przedsiębiorstw wielozakładowych.

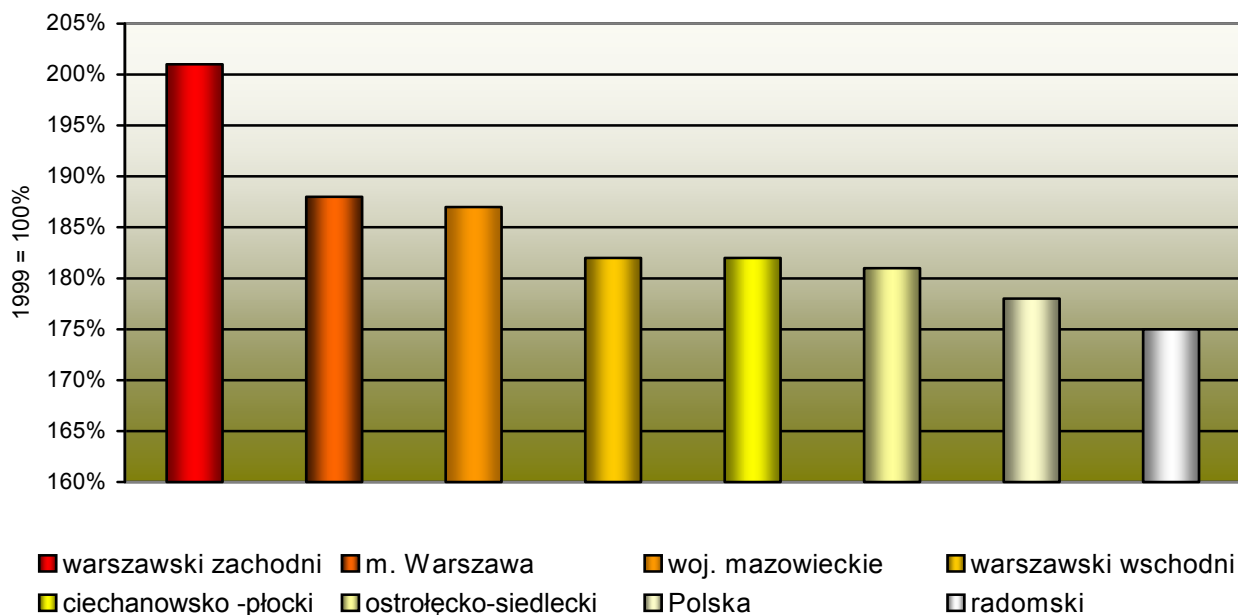
Tabela 7. Nierówności wewnątrzregionalne w PKB per capita w województwie mazowieckim w latach 1999-2007

	1999	2004	2007	Różnice między latami w pkt %		
	woj. mazowieckie = 100			2004-1999	2007-2004	2007-1999
m. Warszawa	195,6	186,3	190,6	-9,27	4,30	-4,97
warszawski wschodni	51,1	51,3	49,2	0,19	-2,10	-1,91
warszawski zachodni	68,1	71,8	71,9	3,70	0,10	3,80
ciechanowsko-płocki	64,8	73,2	65,0	8,38	-8,20	0,18
radomski	46,9	47,5	45,1	0,58	-2,40	-1,82
ostrołęcko-siedlecki	46,9	46,1	46,7	-0,76	0,60	-0,16
	m. Warszawa = 100			Różnice między latami w pkt %		
woj. mazowieckie	51,1	53,7	52,5	2,56	-1,23	1,33
warszawski wschodni	26,1	27,6	25,8	1,43	-1,77	-0,34
warszawski zachodni	34,8	38,6	37,7	3,75	-0,83	2,92
ciechanowsko-płocki	33,1	39,3	34,1	6,13	-5,19	0,94
radomski	24,0	25,5	23,7	1,54	-1,86	-0,32
ostrołęcko-siedlecki	24,0	24,8	24,5	0,79	-0,28	0,52

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie BDR

Na wykresie 15 zaprezentowano dynamikę zmian w wartości produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca w 2007 roku (1999 = 100), które wskazują na pozytywny trend do zwiększania się PKB per capita (wszystkie regiony NUTS-3 w województwie mazowieckim). Z największą dynamiką zmian mieliśmy do czynienia w regionie warszawskim zachodnim (201%) i miastem Warszawa (188%), z najmniejszą w regionie radomskim (175%).

Wykres 15. Dynamika Produktu Krajowego Brutto na 1 mieszkańca według podregionów województwa mazowieckiego w latach 1999-2007 roku (rok 1999 = 100)

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie BDR

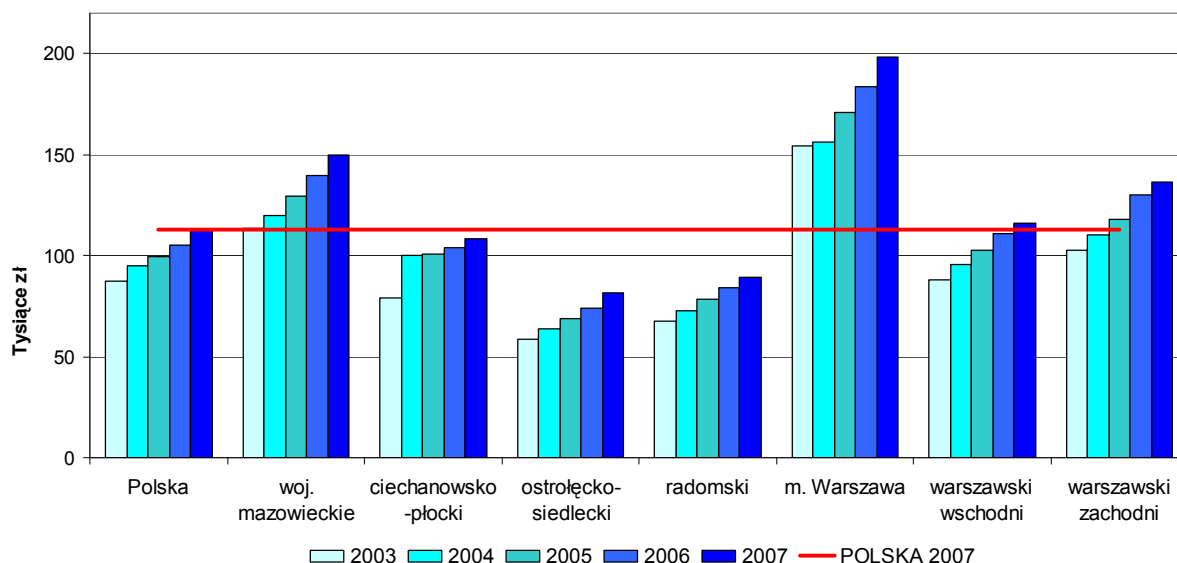
Dokonano również zestawienia skali i zmian Produktu Krajowego Brutto na jednego pracującego w województwie mazowieckim w latach 2003-2007, uznawanego za jeden z mierników określających produktywność pracy. Taki okres rejestracji związany jest z prowadzonym przez GUS liczeniem pracujących po spisie rolnym w 2002 r. łącznie z rolnictwem indywidualnym; przeliczenie na lata wcześniejsze nie zapewnia uzyskania porównywalnych wartości.

W latach 2003-2007 dostrzec można z tym zakresie następujące tendencje:

- utrzymuje się pozycja województwa mazowieckiego jako regionu generującego najwyższy PKB na jednego pracującego, który stanowi 150% PKB krajowego;
- najwyższe wartości wytworzono w Warszawie oraz subregionie warszawskim zachodnim i warszawskim wschodnim (powyżej średniej krajowej);
- poniżej średniej krajowej uplasował się podregion radomski i ostrołęcko-siedlecki, choć ich udział ulega stałemu wzrostowi i zmniejsza dystans do średniej krajowej;
- zaznacza się znacznie mniejsza skala rozpiętości wewnątrzregionalnych w Produkcie Krajowym Brutto na jednego pracującego niż na 1 mieszkańca – i ta miara wydaje się być bardziej odpowiednia do dokonujących się procesów społeczno-gospodarczych a zwłaszcza przepływów pracujących z ośrodków subregionalnych województwa do Warszawy oraz uwzględnia zjawisko pracujących w rolnictwie indywidualnym.

Nie dysponując danymi dotyczącymi Produktu Krajowego Brutto w podziale na sektory gospodarki, efektywność poszczególnych sektorów w podregionach województwa można uzyskać poprzez zestawienie Wartości Dodanej Brutto (WDB) z udziałem pracujących w poszczególnych sektorach w 2007 roku. Uzyskany w ten sposób wynik określa relację pracujących do wytworzonej przez nich wartości brutto w danym sektorze.

Wykres 16. Wartość PKB na jednego pracującego w Polsce i w województwie mazowieckim w latach 2003-2007

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie BDR

Województwo mazowieckie oprócz wspomnianej wcześniej korzystniejszej struktury pracujących posiada korzystniejszą strukturę wartości dodanej brutto. Biorąc pod uwagę sektor usługowy – w województwie mazowieckim w 2007 r. – 61% pracujących wytworzyło 75% WDB, podczas gdy w Polsce proporcje te kształtowały się odpowiednio: 51% i 65%.

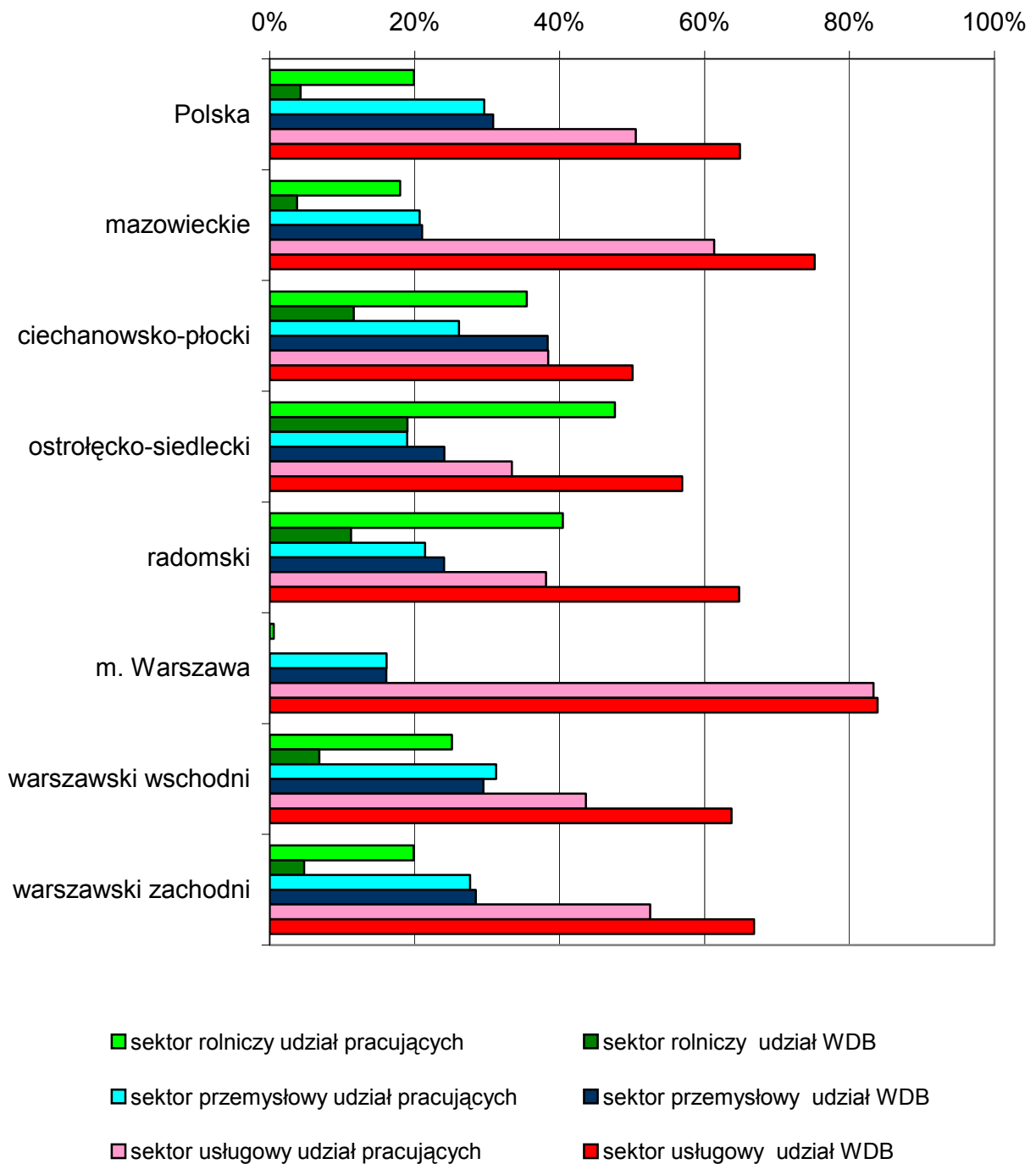
W układzie wewnątrzregionalnym najwyższy udział WDB w usługach wytworzono w Warszawie (84%) przez 83% pracujących, a na szczególne podkreślenie zasługuje jednak efektywność sektora usług w powiecie warszawskim zachodnim i warszawskim wschodnim, gdzie wytworzono odpowiednio: 67% wartości WDB przez 52% pracujących i 64% wartości WDB przez 44% pracujących. Podregiony te koncentrują mniej administracji, a relatywnie większy udział usług komercyjnych generujących większą wartość dodaną brutto. Najniższy udział WDB w usługach wystąpił w podregionie ciechanowsko-płockim, w którym 50% wartości dodanej brutto wytworzyło 38% pracujących i ostrołęcko-siedleckim, w którym 57% wartości dodanej brutto wytworzyło 33% pracujących.

Tabela 8. Struktura WDB i pracujących według sektorów gospodarczych w podregionach województwa mazowieckiego w 2007 roku.

Wyszczególnienie	sektor rolniczy		sektor przemysłowy		sektor usługowy	
	udział pracujących	udział WDB	udział pracujących	udział WDB	udział pracujących	udział WDB
Polska	19,9%	4,3%	29,6%	30,8%	50,5%	64,9%
mazowieckie	18,0%	3,8%	20,7%	21,0%	61,3%	75,2%
ciechanowsko-płocki	35,4%	11,6%	26,1%	38,3%	38,4%	50,1%
ostrołęcko-siedlecki	47,6%	19,0%	19,0%	24,1%	33,4%	56,9%
radomski	40,5%	11,2%	21,4%	24,0%	38,1%	64,7%
m. Warszawa	0,6%	0,0%	16,1%	16,1%	83,3%	83,9%
warszawski wschodni	25,1%	6,8%	31,2%	29,5%	43,6%	63,7%
warszawski zachodni	19,9%	4,7%	27,6%	28,4%	52,5%	66,8%

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie BDR

Wykres 17. Struktura WDB i pracujących według sektorów gospodarczych w podregionach województwa mazowieckiego w 2007 roku

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie BDR

Analizując sektor przemysłowy, uwagę zwraca przede wszystkim relatywnie niska efektywność przemysłu Warszawy, powiatu warszawskiego zachodniego i warszawskiego wschodniego, gdzie punkty procentowe pomiędzy pracującymi, a wytworzoną Wartością Dodaną Brutto nie przekraczają 2. Najlepsze wyniki osiąga podregion ciechanowsko-płocki w którym 26% pracujących wytworzyło 38% WDB.

Najwyższy udział wartości dodanej brutto w rolnictwie wystąpił w podregionie ostrołęcko-siedleckim i wynosił 19%, który został wytworzony przez 48% pracujących, a następnie ciechanowsko-płockim – odpowiednio: 12% i 35% przy średnich dla województwa 4% WDB i 19% pracujących.

Tabela 9. Dynamika WDB według sektorów gospodarczych w podregionach województwa mazowieckiego w latach 1999-2007 (1999 = 100)

Wyszczególnienie	Rolniczy	Przemysłowy i budownictwo	Usługowy
Polska	139%	174%	179%
mazowieckie	160%	164%	199%
ciechanowsko-płocki	160%	191%	175%
ostrołęcko-siedlecki	160%	203%	176%
radomski	159%	175%	171%
m. Warszawa	162%	145%	202%
warszawski wschodni	159%	166%	200%
warszawski zachodni	159%	192%	228%

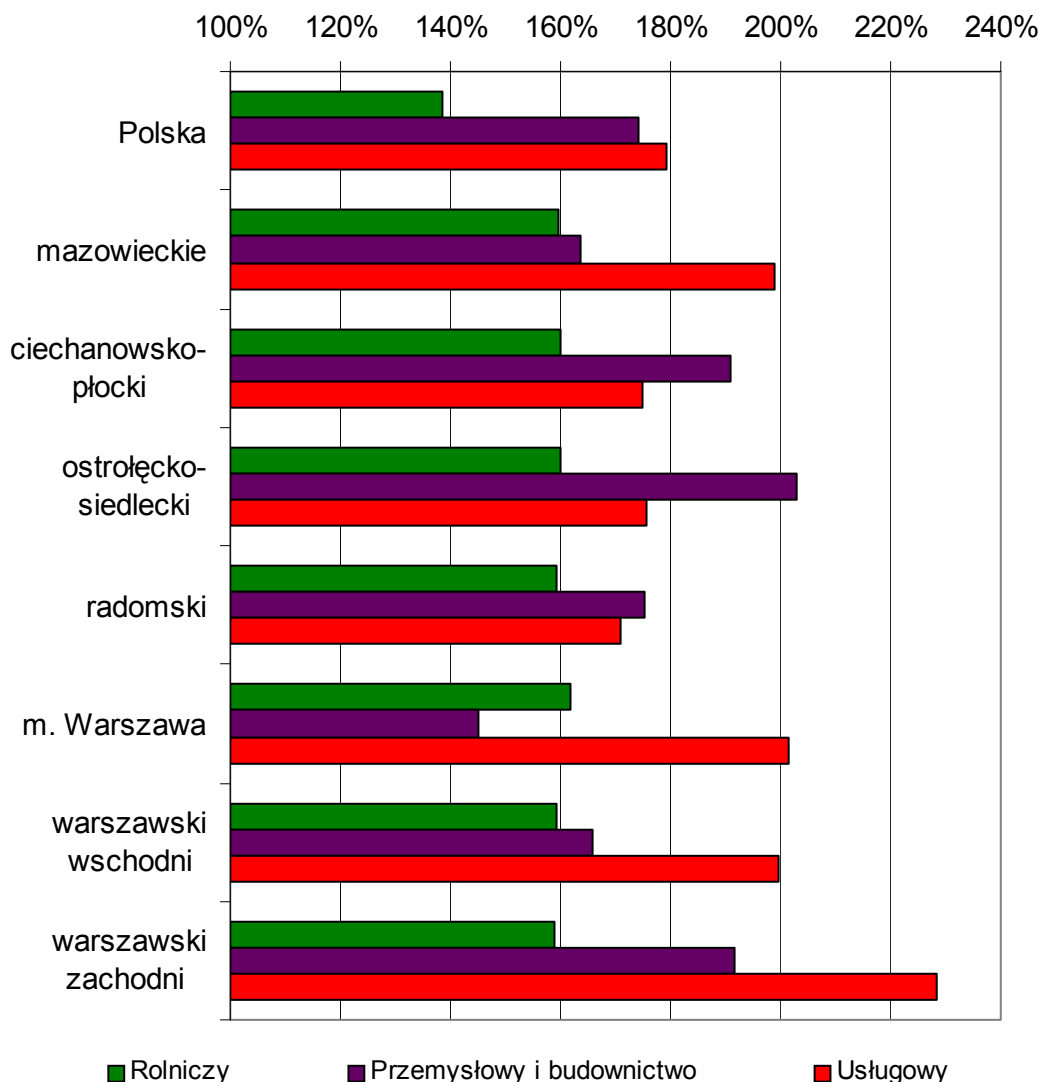
Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie BDR

Biorąc pod uwagę dynamikę zmian struktury wartości produkcji dodanej brutto według sektorów gospodarczych w podregionach województwa mazowieckiego latach 1999-2007, wskazać należy na pozytywny trend do zwiększania się udziału sektora usług w wartości dodanej brutto we wszystkich regionach NUTS-3 w województwie mazowieckim. Największa dynamika zmian miała miejsce w podregionach: warszawskim zachodnim (228%), Warszawie (202%), warszawskim wschodnim (200%), najmniejszą odnotowano w podregionach: radomskim (171%), ciechanowsko-płockim (175%), ostrołęcko-siedleckim (176%). Dynamika wzrostu WDB sektora usług w województwie mazowieckim była większa o 20 punktów procentowych od dynamiki dla Polski.

Natomiast wzrost WDB w sektorze rolniczym w poszczególnych podregionach utrzymuje się na poziomie 59-62% przewyższając o około połowę średnią krajową.

Dynamika wzrostu WDB w sektorze przemysłu i budownictwa w województwie mazowieckim jest niższa od średniej krajowej o ok. 10 punktów procentowych (164%). W ujęciu wewnątrzregionalnym najwyższa dynamika wzrostu miała miejsce w podregionie ostrołęcko-siedleckim i ciechanowsko-płockim.

Wykres 18. Dynamika WDB według sektorów gospodarczych w podregionach województwa mazowieckiego w latach 1999-2007 (1999 = 100)

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie BDR

Przedsiębiorczość

Według danych na koniec 2008 roku na Mazowszu zarejestrowanych było 17,3% wszystkich firm działających w Polsce. Dynamika przyrostu liczby podmiotów w ostatnich latach jest na Mazowszu większa niż średnio w kraju (tabela 10).

Ogólna liczba podmiotów w przeliczeniu na 1000 ludności w województwie mazowieckim (124,8) znacznie przewyższa przeciętną w kraju (98,5). Zróżnicowanie tego wskaźnika w przekroju powiatów jest bardzo duże – od 52,3 w powiecie płockim do 189,7 w Warszawie. Poza Warszawą najwyższe wskaźniki (powyżej 100) posiadają kolejno powiaty aglomeracyjne: pruszkowski, piaseczyński, warszawski zachodni, legionowski, grodziski, otwocki, żyrardowski i wołomiński oraz ośrodki subregionalne – Radom, Ostrołęka i Siedlce (mapa 16). Szczególną uwagę zwraca duża koncentracja na Mazowszu spółek prawa handlowego z udziałem kapitału zagranicznego, których na koniec 2008 roku zarejestrowanych było 23,5 tys., tj. 36,9% takich podmiotów w kraju. Ponad 80% ogólnej liczby zlokalizowanych było w Warszawie, a kolejne 11,3% w trzech powiatach podwarszawskich: piaseczyńskim, pruszkowskim i warszawskim zachodnim.

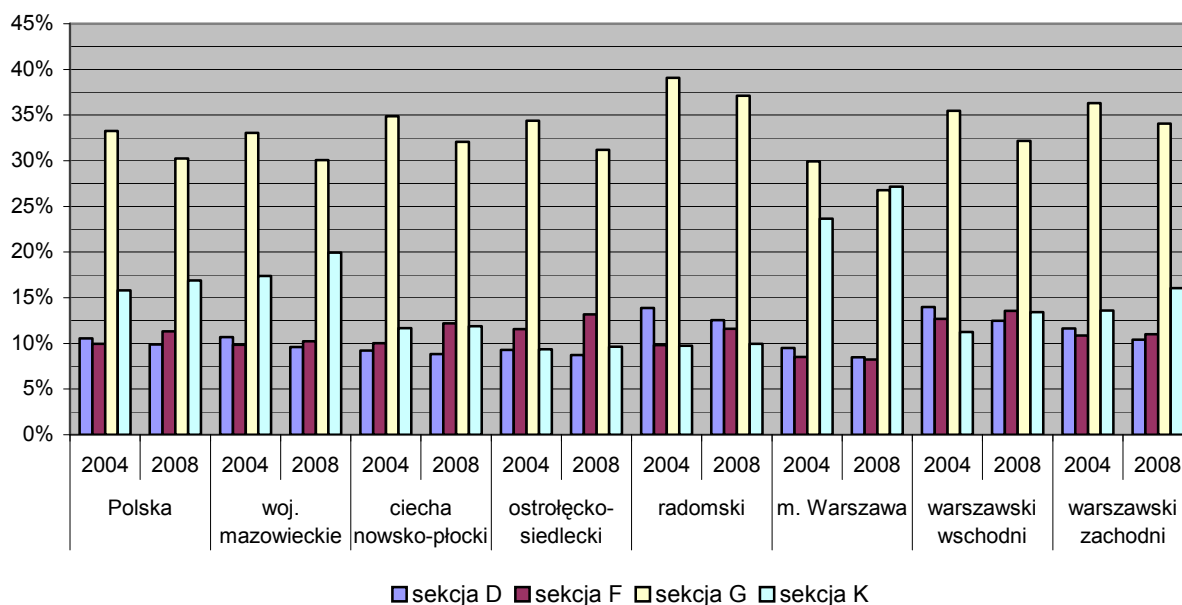
Tabela 10. Zmiany liczby podmiotów gospodarczych, w tym z udziałem kapitału zagranicznego w województwie mazowieckim w latach 1999-2008

Wyszczególnienie	województwo mazowieckie					Udział województwa mazowieckiego w wielkości krajowej (w %)		
	Liczba podmiotów (w tys.)			1999 = 100		1999	2003	2008
	1999	2003	2008	2003	2008			
podmioty ogółem	502,6	575,5	629,4	114,5	129,2	16,5	16,1	17,3
w tym z udziałem kapitału zagranicznego	13,7	17,1	23,5	124,8	171,5	34,0	34,9	36,9

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie BDR

W latach 1999-2008 liczba spółek z udziałem kapitału zagranicznego w województwie mazowieckim zwiększyła się o 71,5%, a ich udział w kraju zwiększył się o 2,9 punktu procentowego do 36,9%, co wskazuje na dalszą koncentrację przedsiębiorczości w aglomeracji warszawskiej i przyczynia się do pogłębiania różnic w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego pomiędzy centrum i obszarami pozametropolitalnymi. Stosunkowo duży (w analizowanym okresie) przyrost liczby spółek z udziałem kapitału zagranicznego miał miejsce w Radomiu (o 74,4%) i powiecie radomskim (o 80,8%).

Wykres 19. Wybrane działy gospodarki podregionów NUTS 3 jako odsetek wszystkich podmiotów zarejestrowanych w REGON w województwie mazowieckim w latach 2004-2008

Sekcja D – Przetwórstwo przemysłowe

Sekcja F – Budownictwo

Sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego

Sekcja K – Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych GUS.

W 2008 roku w Warszawie zarejestrowanych było blisko 70%, z ogólnej liczby 129 573 wszystkich zarejestrowanych na Mazowszu, podmiotów z sekcji K (*PKD 2004, Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej*) i był to jedyny region w województwie, przekraczający pod tym względem średnią krajową. Dynamiczny wzrost liczby podmiotów sekcji K obserwowano w latach 2004-2008 w Warszawie oraz podregionach warszawskim wschodnim i warszawskim zachodnim. Pozostałe podregiony charakteryzowały się w tej dziedzinie słabym tempem wzrostu, znacznie odbiegającym od średniej zarówno krajowej jak i wojewódzkiej (w sekcji K znajdują się takie rodzaje działalności jak informatyka, działalność badawczo rozwojowa czy doradztwo).

W podregionach: radomskim, warszawskim zachodnim oraz warszawskim wschodnim nadal znaczącą rolę w strukturze podmiotów gospodarczych odgrywają przedsiębiorstwa zajmujące się przetwórstwem przemysłowym, jednak ich odsetek wśród wszystkich podmiotów spada.

W latach 2004-2008 we wszystkich podregionach województwa mazowieckiego można było obserwować spadek udziału najpopularniejszego typu działalności usługowej tj. przedsiębiorstw sekcji G (*handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego*). Podobna tendencja ma miejsce w całym kraju. Jednocześnie w podregionach ciechanowsko-płockim, ostrołęcko-siedleckim i radomskim odnotowano wzrost udziału w strukturze podmiotów gospodarczych przedsiębiorstw budowlanych. Istotnie zwiększyła się także ich liczba. W podregionie ciechanowsko-płockim w latach 2004-2008 przybyło 1 700 podmiotów gospodarczych, z tego 1 130 przedsiębiorstw zarejestrowanych w sekcji F (*budownictwo*).

Innowacyjność w gospodarce

W latach 2002-2008 nakłady na działalność badawczo-rozwojową zarówno w kraju jak i w województwie mazowieckim systematycznie rosły. W roku 2002 wyniosły one w Polsce 4 522,1 mln zł, w 2005 roku 5 574,5 mln zł, by w roku 2008 osiągnąć poziomu 7 706,2 mln zł. Na Mazowszu było to odpowiednio 1 994,3 mln zł, 2 322,8 mln zł i 3 322,1 mln zł. Na podkreślenie zasługuje fakt, że mazowieckie było jedynym województwem w Polsce w którym nakłady na działalność badawczo-rozwojową przekraczały 1% PKB (ceny bieżące) w całym okresie 2002-2008.

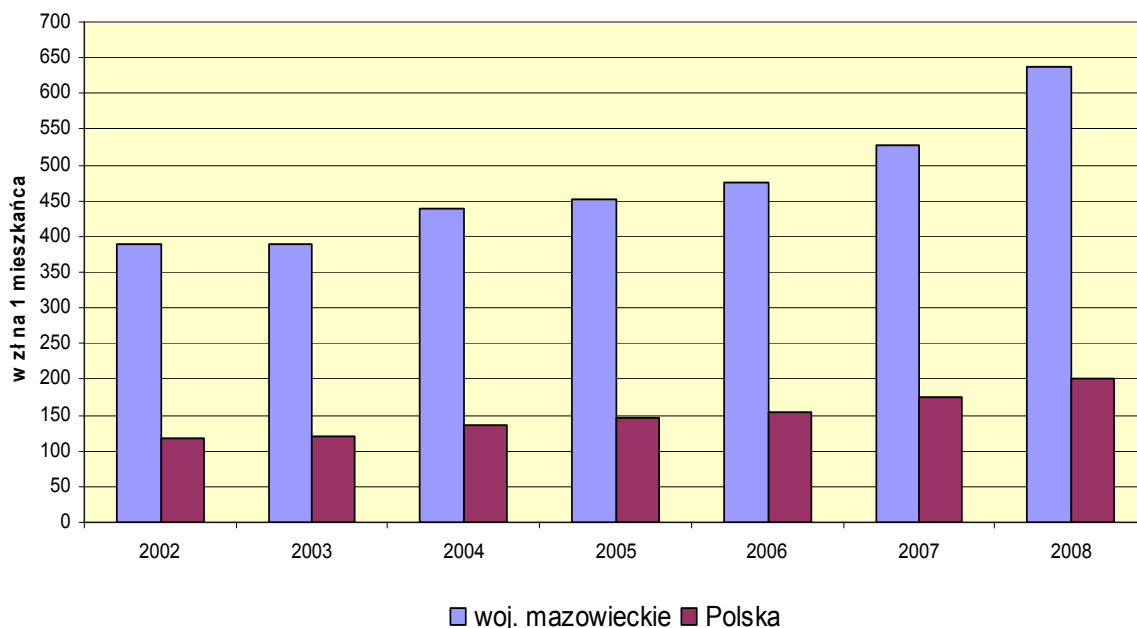
Stały wzrost można zaobserwować również w ilości jednostek zaangażowanych w działalność B+R. W 1995 roku było to w Polsce 738 jednostek, w 2004 roku 957, w 2007 roku 1 144 jednostki z których blisko co trzecia zlokalizowana była na obszarze województwa mazowieckiego.

Na wykresie 20 przedstawiono nakłady na działalność badawczo-rozwojową w przeliczeniu na 1 mieszkańca. W 2002 roku wyniosły one na Mazowszu 389 zł na mieszkańca, a w 2008 roku sięgnęły poziomu 638,3 zł na mieszkańca – i były 2-krotnie wyższe niż w Polsce.

Kolejnym ważnym miernikiem charakteryzującym gospodarkę jest wielkość nakładów na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach. W latach 2004-2006 na Mazowszu innowacje wprowadziło 23,4% przedsiębiorstw przemysłowych (8 miejsce w kraju) i 26,2% przedsiębiorstw usługowych (2 miejsce w kraju)¹⁸. Wykres 21 przedstawia wysokość nakładów poniesionych na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach sektora przemysłowego i usługowego w latach 2006-2008.

¹⁸ „Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2004-2006”, GUS

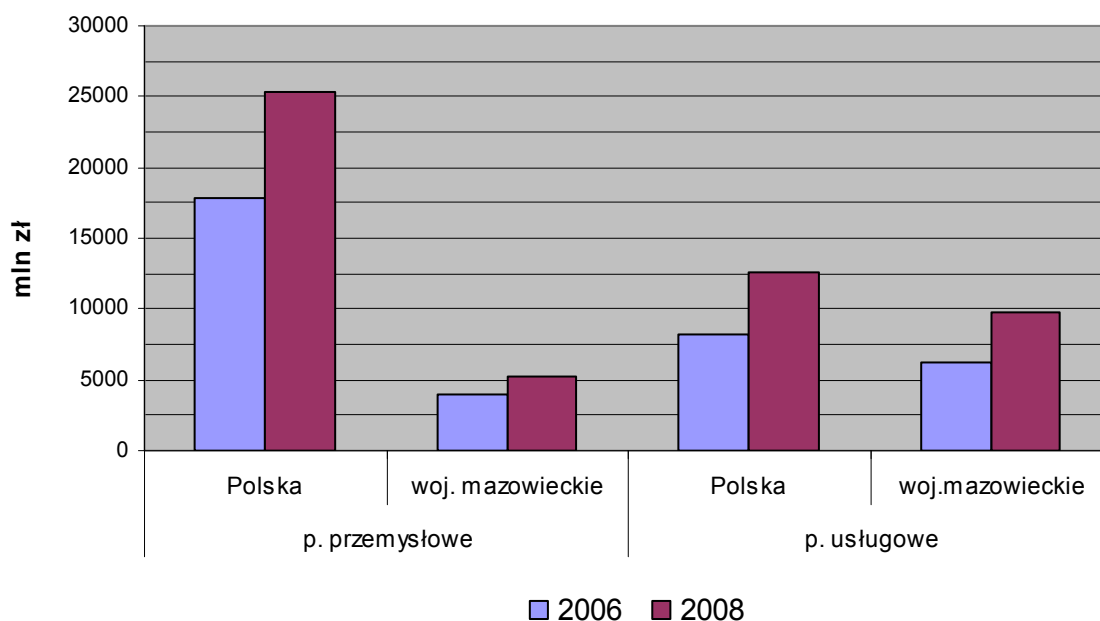
Wykres 20. Nakłady na działalność badawczo-rozwojową na jednego mieszkańca w Polsce i w województwie mazowieckim w latach 2002-2008

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie BDR

Przedstawione dane świadczą o dużej aktywności innowacyjnej sektora usług na Mazowszu. Zarówno w roku 2006 jak i 2008 nakłady na innowacje w przedsiębiorstwach usługowych w województwie mazowieckim stanowiły ponad 75% wszystkich nakładów przedsiębiorstw usługowych w kraju. Świadczy to zarówno o dużym skoncentrowaniu działalności usługowej na Mazowszu, w tym głównie w Warszawie, jak i znacznej aktywności innowacyjnej zlokalizowanych tu przedsiębiorstw.

Wykres 21. Nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach w Polsce i w województwie mazowieckim w latach 2006-2008

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych GUS

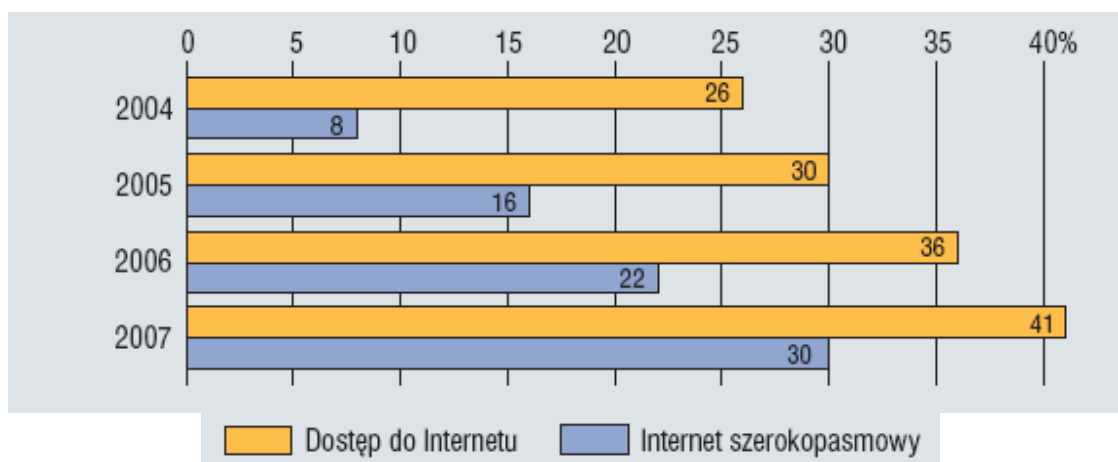
Spoleczeństwo informacyjne

Doświadczenie i praktyka krajów rozwiniętych pokazuje, że rozwój sfery badawczo-rozwojowej i gospodarki opartej na wiedzy jest nierozdzielnie związany z poziomem społeczeństwa informacyjnego charakteryzującego się wysokim stopniem korzystania z informacji w życiu codziennym, oraz użytkowaniem technologii informacyjnej.

W ramach badań Europejska Sieć Obserwacyjna Rozwoju Terytorialnego i Spójności Terytorialnej (ESPON) pod pojęciem społeczeństwa informacyjnego wyodrębniono trzy wymiary, na których może się ono kształtować. Wymiar technologiczny, obejmujący głównie dostępność i wykorzystanie technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych; wymiar ekonomiczny związany z rozwojem sektorów badawczo-rozwojowych i ich udziałem w wartości dodanej oraz wymiar społeczny opisujący rolę edukacji, telekomunikacji i informatyki w życiu ludzi. Brak aktualnych danych nie pozwala na zbadanie poziomu „informatyzacji” gospodarstw domowych na poziomie NUTS-2, a jedynie NUTS-0 w 2007 roku.

Na poziomie kraju obserwuje się znaczny wzrost liczby osób korzystających z Internetu. W 2004 roku 26% gospodarstw domowych posiadało w Polsce dostęp do globalnej sieci, ale 3 lata później było to już 41%.

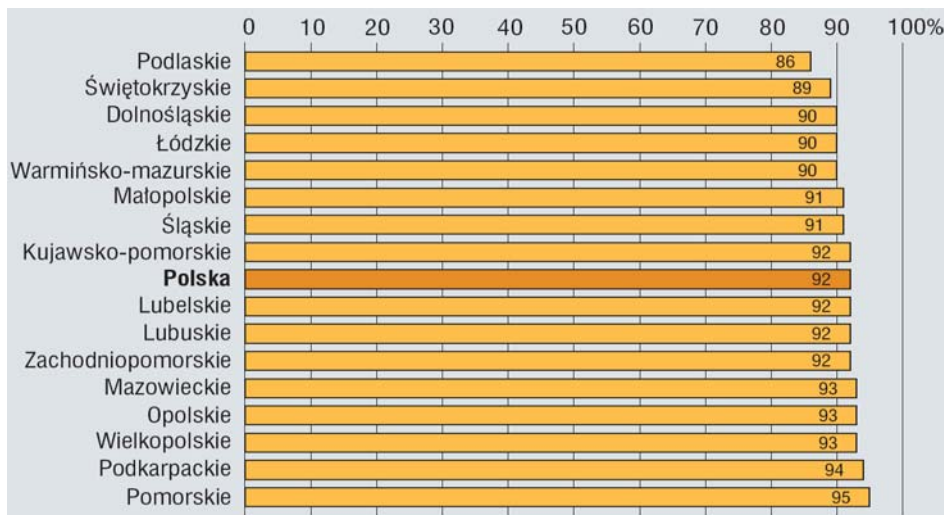
Wykres 22. Odsetek gospodarstw domowych w Polsce posiadających dostęp do Internetu w latach 2004-2007

Źródło: Społeczeństwo informacyjne w Polsce 2004-2007, GUS

Oprócz posiadania dostępu do Internetu, badania obejmują także sposób wykorzystywania go przez użytkowników. Z danych zgromadzonych przez Eurostat wynika, że w 2007 roku 13% Polaków używało Internetu w celu skorzystania z usług bankowych, podczas gdy na przykład: na Litwie robiło to 21% użytkowników, w Słowenii 19%, a w Estonii aż 53%. Ważnym miernikiem korzystania z Internetu jest także używanie sieci do zaopatrywania się w produkty. Według Eurostatu tylko 5% z mieszkańców Polski skorzystało w 2004 roku z takiej możliwości. W 2007 roku było to 16%, jednak obserwowana dynamika, pozornie wysoka, nadal stawia Polaków w końcu stawki, lecz przed takimi krajami jak Grecja, Portugalia czy Węgry.

Wykres 23. Przedsiębiorstwa w Polsce posiadające dostęp do Internetu w 2007 roku

Źródło: Społeczeństwo informacyjne w Polsce 2004-2007, GUS

Drugą grupę, obok indywidualnych użytkowników Internetu stanowią przedsiębiorstwa. Zdolność do wypracowywania przewagi konkurencyjnej w wielu firmach zależy dziś od szybkiego dostępu do globalnej sieci.

W 2007 roku ponad 90% firm w Polsce posiadało dostęp do Internetu (wykres 23). Jest to wynik nieznacznie odbiegający od średniej dla krajów UE 27, która wyniosła w 2007 roku 92%, a w województwie mazowieckim 93%. Większe zróżnicowanie wyników występuje w przypadku charakterystyki rodzaju połączenia. Według tych danych w Polsce jedynie 53% firm dysponowało szerokopasmowym połączeniem z Internetem. Najwięcej firm korzystających z połączenia szerokopasmowego zlokalizowanych było w województwie mazowieckim – 60%.

W przedsiębiorstwach w Polsce Internet używany jest głównie do korzystania z usług bankowych i finansowych oraz monitoringu rynku. Równie istotna jest możliwość reklamowania i upowszechniania za pośrednictwem Internetu swojej oferty – w 2007 roku stronę internetową posiadało 53% firm w Polsce, a na Mazowszu 62%.

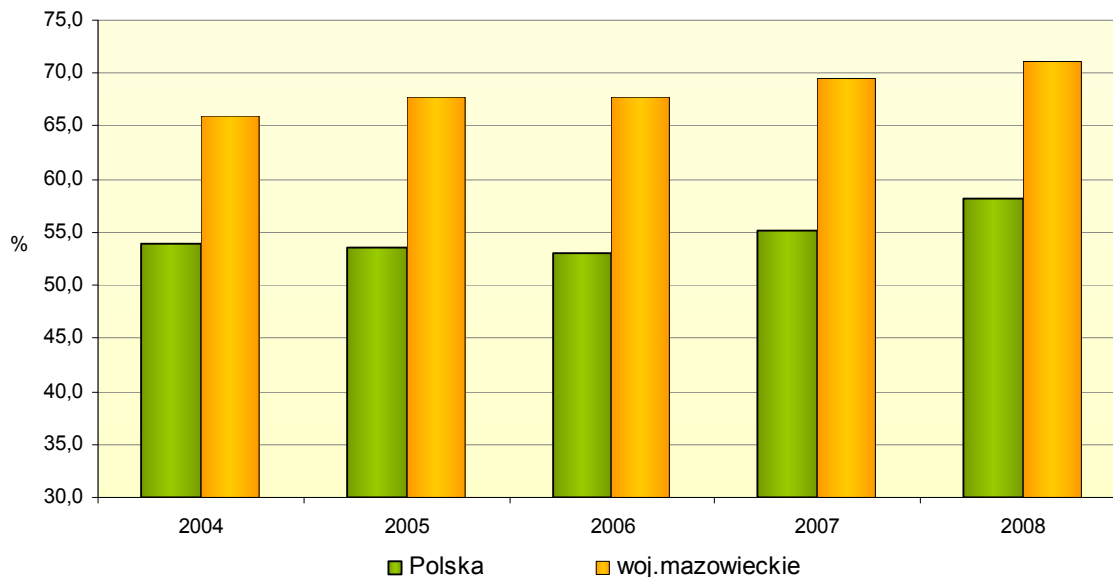
Kondycja ekonomiczna samorządów

Bardzo istotną cechą świadczącą o potencjale rozwoju społeczno-gospodarczego gmin i powiatów jest wielkość dochodów własnych, będących rzeczywistym odzwierciedleniem ich aktywności oraz samodzielności finansowej.

Analiza dochodów i wydatków budżetów obejmuje lata 2004-2008 ze względu na zmianę systemu rozliczeń budżetowych od 2004 roku. W okresie tym średnioroczne dochody własne na 1 mieszkańca w województwie mazowieckim wynosiły 2 151,9 zł i były znacznie wyższe niż przeciętne w kraju (1 333,6 zł). Poziom dochodów własnych gmin w województwie mazowieckim wykazuje bardzo duże zróżnicowanie, gdzie różnica pomiędzy najniższymi i najwyższymi wartościami dochodów własnych wynosiła 1:10 (mapa 18). W układzie przestrzennym najwyższe wartości dochodów własnych osiąga: Warszawa i obszar aglomeracji warszawskiej, ośrodki subregionalne oraz gminy w ich bezpośrednim otoczeniu, a także jednostki na terenie których zlokalizowane są znaczące podmioty gospodarcze jak np.: Elektrownia Kozienice, gmina Słupno – z bazą paliw PERN-u, Różan – ze składowiskiem odpadów niebezpiecznych. Na pozostałym obszarze województwa poziom dochodów własnych zajmuje ostatnie miejsce na skali uszeregowania w granicach 350-750 zł.

Najniższymi dochodami charakteryzowała się gmina Mirów w powiecie szydłowieckim (352 zł), najwyższymi Warszawa (4 167,9 zł).

Wykres 24. Udział dochodów własnych w budżetach gmin w Polsce i w województwie mazowieckim w latach 2004-2008

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie BDR

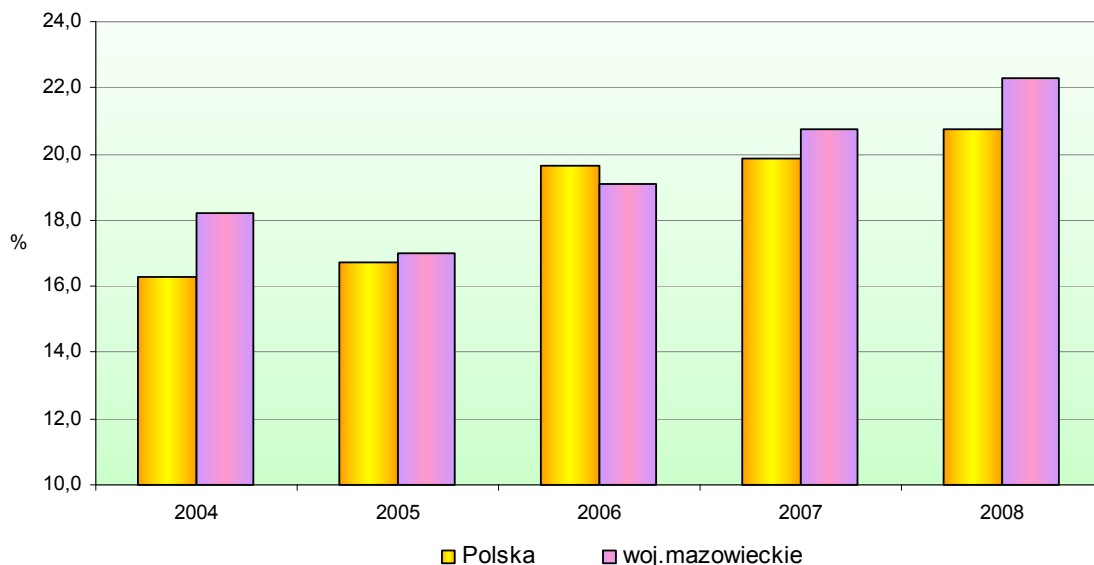
Udział dochodów własnych w budżetach gmin w województwie mazowieckim w 2008 roku wyniósł 71,2% i był wyższy o 5,2 punktu procentowego niż w 2004 roku (w kraju wskaźniki te wynoszą odpowiednio 58,2%, 4,3 punktu procentowego).

Wydatki inwestycyjne na osobę kształtowały się na poziomie 619,9 zł i były znacznie wyższe niż w Polsce (462 zł). Najwyższe wartości wskaźnik osiągnął w gminie Nadarzyn (powiat grodziski) – 2 005,4 zł, najniższe w gminie Poświętne (powiat wołomiński) – 70,7 zł¹⁹. W Warszawie wskaźnik ten wyniósł 785 zł. Dużymi wydatkami inwestycyjnymi charakteryzowały się gminy położone w powiatach podwarszawskich (mapa 19). Warto zwrócić uwagę, że wysokie nakłady inwestycyjne odnotowano również w gminach położonych peryferyjnie w stosunku do stolicy województwa, które posiadają niskie dochody własne na mieszkańca. Udział wydatków inwestycyjnych związany jest przede wszystkim z polityką gmin i świadczyć może o ich aktywności w pozyskiwaniu środków finansowych.

Udział wydatków majątkowych inwestycyjnych w wydatkach ogółem w 2008 roku w województwie mazowieckim wyniósł 22,3% i był wyższy o 4,1 punktu procentowego niż w 2004 roku. Porównywalne wskaźniki dla Polski wynoszą kolejno 20,8% i 4,5 punktu procentowego.

¹⁹ Tylko w tej jednej gminie wydatki inwestycyjne nie przekroczyły 100 zł

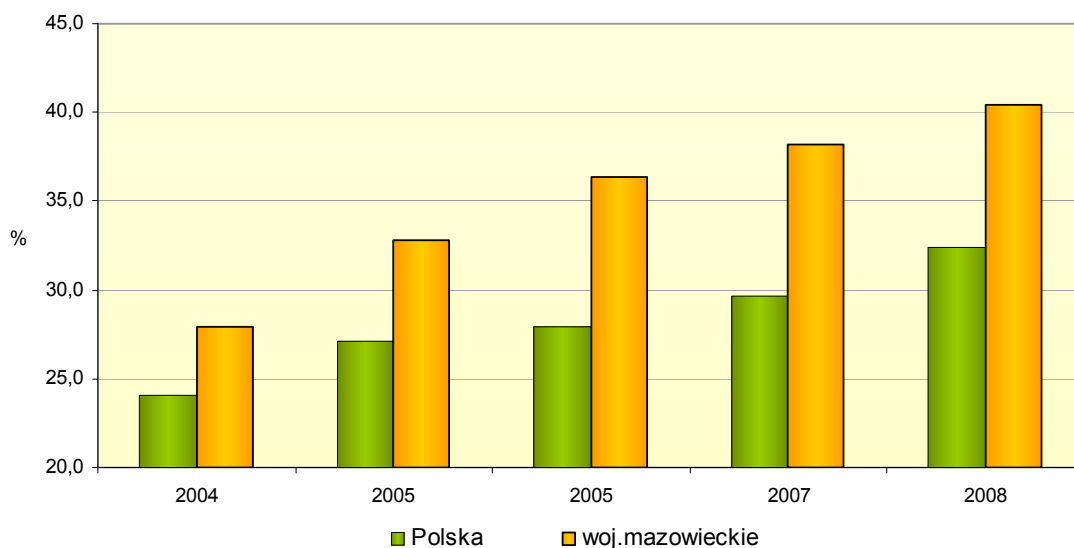
Wykres 25. Udział wydatków majątkowych inwestycyjnych w budżetach gmin w Polsce i w województwie mazowieckim w latach 1999-2008

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie BDR

W analizowanym okresie średnioroczne dochody własne budżetów powiatów w województwie mazowieckim wynosiły 215,2 zł na mieszkańca i były znacznie wyższe niż w Polsce – 169,9 zł. Dochody własne budżetów powiatów wykazują duże zróżnicowanie w skali województwa (mapa 17). Najwyższymi dochodami charakteryzowały się powiaty: piaseczyński (495,5 zł), warszawski zachodni (359,8 zł) pruszkowski (346,9 zł), najniższymi natomiast powiaty położone na południowych i wschodnich krańcach województwa: siedlecki (104,3 zł), łosicki (136,0 zł), radomski (137,3 zł), ostrołęcki (137,9 zł). W 2008 roku udział dochodów własnych powiatów w dochodach ogółem w województwie mazowieckim kształtował się na poziomie 40,4 % i zwiększył się w porównaniu do roku 2004 o 12,5 punktu procentowego (wskaźniki dla kraju wynosiły kolejno 32,4% i 8,2 punktu procentowego).

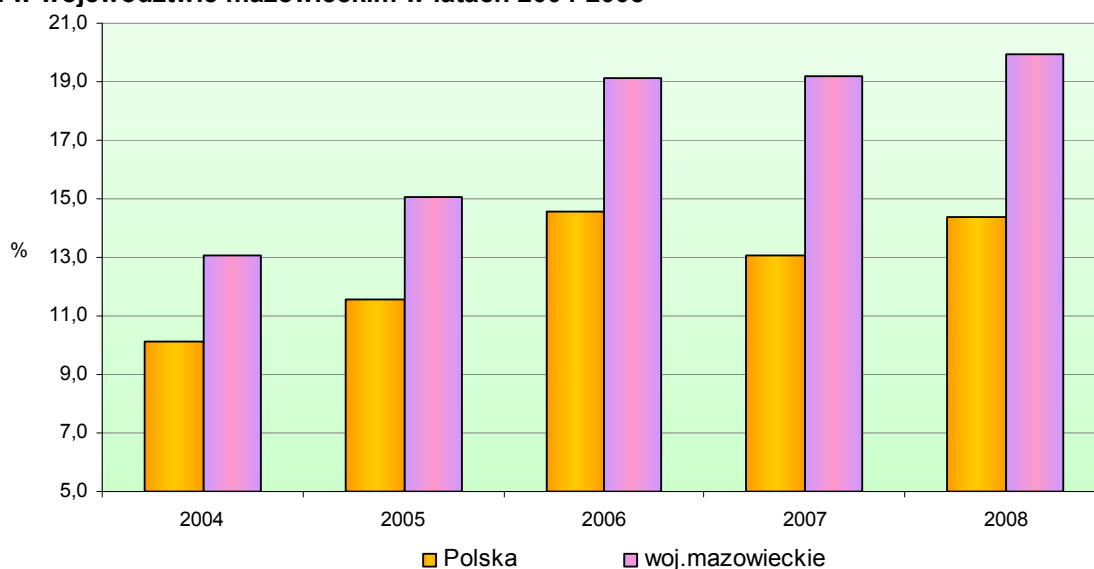
Wykres 26. Udział dochodów własnych w budżetach powiatów w Polsce i w województwie mazowieckim w latach 2004-2008

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie BDR

Średnioroczne wydatki majątkowe inwestycyjne budżetów powiatów na mieszkańca w województwie mazowieckim wynosiły 106,8 zł i były wyższe niż w kraju (77,6 zł - mapa 17). Najwyższymi wydatkami inwestycyjnymi charakteryzowały się powiaty: grodziski (286,5 zł), przasnyski (265,5 zł), pułtuski (247,1 zł), najniższymi powiaty: ciechanowski (45,4 zł), sochaczewski (45,7 zł) oraz płocki (51,8 zł). W latach 2004-2008 zaobserwowano znaczny wzrost udziału wydatków majątkowych inwestycyjnych w wydatkach ogółem: województwo o 6,9 punktu procentowego, kraj o 4,3 punktu procentowego.

Wykres 27. Udział wydatków majątkowych inwestycyjnych w budżetach powiatów w Polsce i w województwie mazowieckim w latach 2004-2008

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie BDR

Rozwój gospodarczy regionu charakteryzuje się następującymi cechami i tendencjami rozwoju:

- utrzymuje się, a nawet umacnia pozycja województwa mazowieckiego, jako regionu generującego największy PKB w przeliczeniu na 1 pracującego, głównie za sprawą dynamicznie rozwijającej się Warszawy, aczkolwiek we wszystkich podregionach, zanotowano przyrost tego wskaźnika większy niż średnio w kraju;
- pogłębiają się różnice w poziomie rozwoju gospodarczego między Warszawą, a podregionami: warszawskim wschodnim, ostrołęcko-siedleckim i radomskim;
- utrzymuje się pozycja podregionów (najsilniejsze poza Warszawą, warszawski zachodni i ciechanowsko-płocki, z wyraźną konwergencją podregionu warszawskiego zachodniego i ciechanowsko-płockiego, ten ostatni głównie za sprawą Płocka);
- region charakteryzuje najkorzystniejsza w kraju struktura pracujących z relatywnie najwyższym udziałem usług;
- nadal zbyt wysoki jest udział pracujących w rolnictwie w stosunku do wytwarzanej wartości dodanej rolnictwa;
- zaznacza się silna koncentracja działalności gospodarczej w tym usług i działalności innowacyjnej – przede wszystkim w Warszawie i gminach położonych na południowy zachód od Warszawy;
- region – a szczególnie Warszawa – charakteryzuje się największą w kraju aktywnością inwestorów zagranicznych (tak pod względem liczby podmiotów, jak i wartości zainwestowanego kapitału);
- nakłady na innowacje i sektor B+R na Mazowszu są najwyższe w kraju, z bezwzględną dominacją Warszawy;

- średnioroczne dochody własne gmin oraz wydatki inwestycyjne na 1 mieszkańca na Mazowszu są znacznie wyższe niż w kraju i są głównie pochodną potencjału społeczno-gospodarczego;
- istnieje bardzo duże zróżnicowanie kondycji finansowej samorządów województwa mazowieckiego przede wszystkim dochodów własnych gmin i wydatków inwestycyjnych na 1 mieszkańca w skali województwa, przy czym najkorzystniejsze wskaźniki występują w podregionie warszawskim oraz w obszarach położonych przy głównych trasach komunikacyjnych województwa, a niekorzystne w obszarach peryferyjnych regionu.

Wybrane branże gospodarki

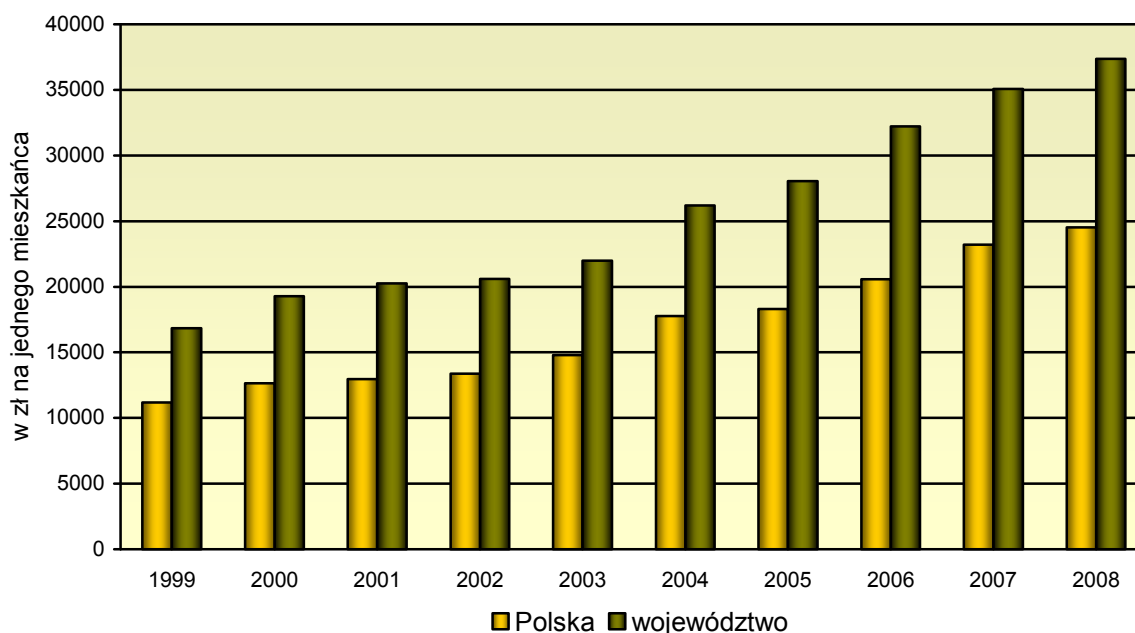
Przemysł

Województwo mazowieckie jest relatywnie dobrze uprzemysłowionym regionem w kraju. Wynika to przede wszystkim z ukształtowanego w ciągu lat potencjału i poziomu uprzemysłowienia w Warszawie i aglomeracji warszawskiej oraz relatywnie dobrego nasycenia w ośrodkach subregionalnych województwa będących skutkiem polityki państwowej dekoncentracji przemysłu i przenoszenia lokalizacji do dawnych miast wojewódzkich.

W województwie zlokalizowane są niemal wszystkie gałęzie przemysłu, ze szczególnie znaczącym przemysłem petrochemicznym w Płocku. Bliskość silnego zaplecza naukowo-badawczego (uczelni, instytutów, ośrodków badawczo-rozwojowych) sprzyja rozwojowi najnowocześniejszych gałęzi przemysłu.

Województwo mazowieckie zajmuje pierwsze miejsce w kraju pod względem wielkości produkcji sprzedanej przemysłu. W 2008 roku stanowiła ona 20,8% wielkości krajowej produkcji i była wyższa w porównaniu z rokiem 1999 o 0,7 punktu procentowego. Produkcja sprzedana przemysłu na 1 mieszkańca w 2008 roku wynosiła średnio w województwie 37,4 tys. zł, a w stosunku do 1999 roku wzrosła ponad dwukrotnie, wykazując ciągłą tendencję wzrostową (wykres 28).

Wykres 28. Produkcja sprzedana przemysłu na 1 mieszkańca w Polsce i w województwie mazowieckim w latach 1999-2008

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie Roczników statystycznych województwa mazowieckiego, GUS

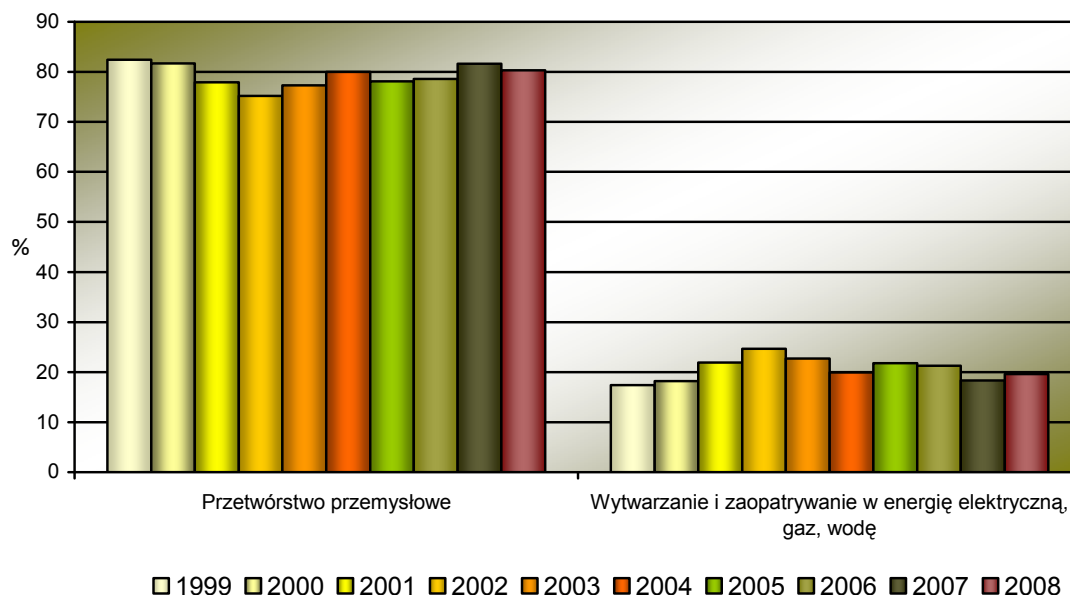
Najwyższą wartość produkcji sprzedanej na 1 mieszkańca posiadały powiaty: miasto stołeczne Warszawa (54,9 tys. zł), powiat kozienicki (40,4 tys. zł), miasto Ostrołęka (37,0 tys. zł), nowodworski (32,4 tys. zł), sokołowski (30,6 tys. zł), sochaczewski (26,6 tys. zł), garwoliński (21,5 tys. zł) i pruszkowski (21,1 tys. zł).

Należy przypuszczać, że równie wysoką wartością produkcji sprzedanej charakteryzują się powiaty mławski i miasto Płock, ale występują ograniczenia w publikacji informacji ze względu na ochronę tajemnicy statystycznej.

Najniższą wartość produkcji sprzedanej osiągnęły powiaty: przysuski, zwoleński, żuromiński, szydłowiecki, węgrowski, makowski, i pułtuski (od 1,7 tys. zł do 5,0 tys. zł).

Produkcję przemysłową województwa charakteryzuje dominacja przetwórstwa, które obejmuje 80,3% wartości produkcji sprzedanej przemysłu. Pozostałą część produkcji stanowi wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę – 19,6%, natomiast górnictwo odgrywa bardzo znikomą rolę – 0,1%. Przy ogólnej tendencji wzrostu produkcji sprzedanej nie zaobserwowano znaczących zmian w jej strukturze.

Wykres 29. Udział górnictwa, przetwórstwa przemysłowego oraz wytwarzania i zaopatrywania w energię elektryczną, gaz, wodę w wartości produkcji sprzedanej przemysłu w województwie mazowieckim w latach 1999-2008

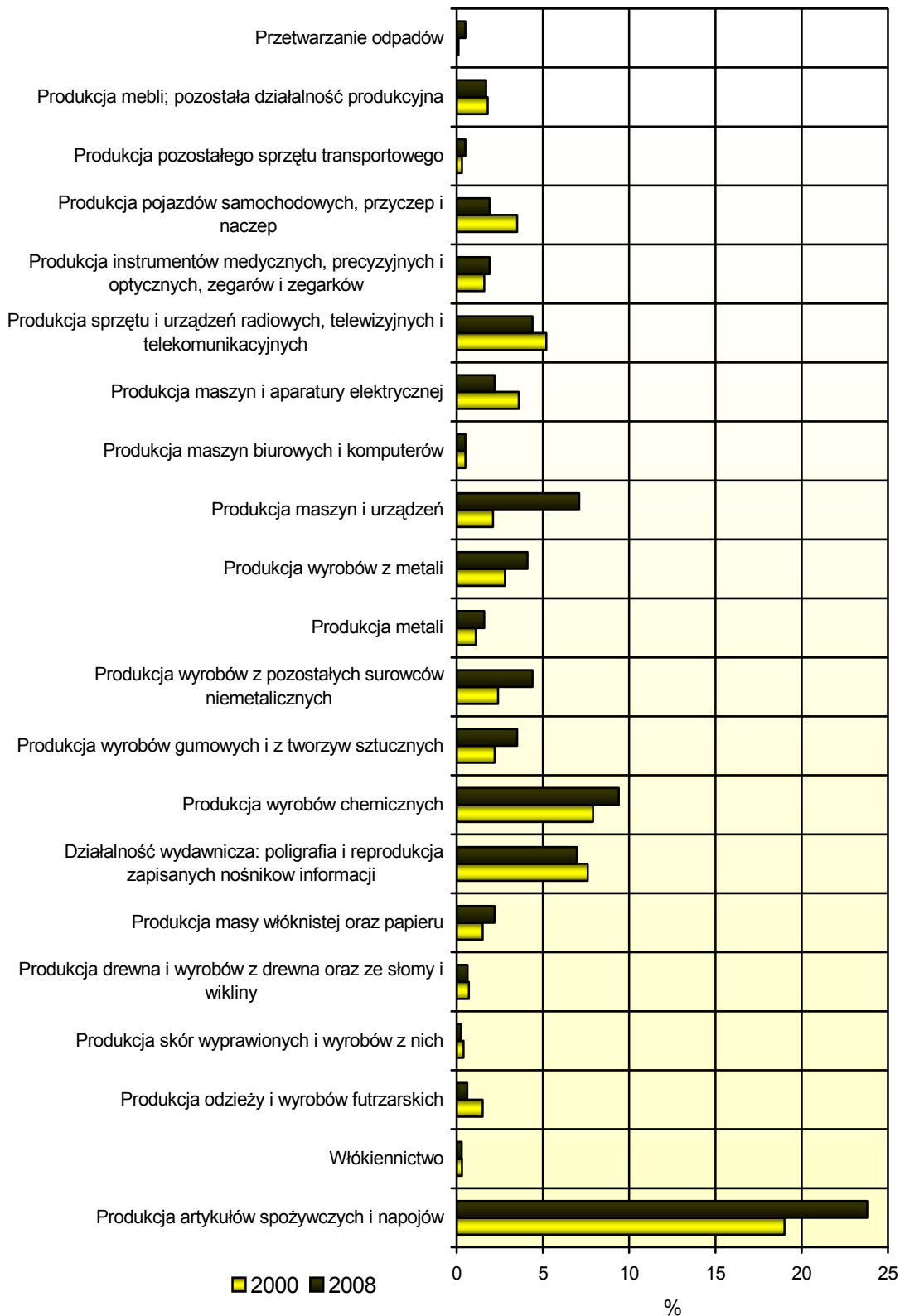
Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie Roczników statystycznych województwa mazowieckiego, województw, GUS Warszawa

Wśród branż produkcji przemysłowej największe wartości sprzedaży osiąga: produkcja artykułów spożywczych i napojów, produkcja wyrobów chemicznych, produkcja maszyn i urządzeń, działalność wydawnicza; poligrafia i reprodukcja zapisanych nośników informacji. Te same branże (poza produkcją maszyn i urządzeń) uzyskały w 2000 roku również najwyższe wartości sprzedaży (wykres 30).

W latach 2000-2008 wysoką dynamiką wzrostu sprzedaży cechowały się branże: produkcja maszyn i urządzeń – wzrost o 4,6 punktu procentowego, produkcja wyrobów z pozostałych surowców niemetalicznych – o 1,5 pkt. proc., produkcja wyrobów gumowych i z tworzyw sztucznych – o 0,8 pkt. proc., produkcja wyrobów z metali – o 0,7 pkt. proc, produkcja artykułów spożywczych i napojów – o 0,5 pkt. proc. oraz produkcja masy włóknistej oraz papieru – o 0,4 pkt. proc. Szczególnie silna dynamika spadkowa w badanym okresie miała miejsce w produkcji pojazdów samochodowych, przyczep i naczep – o 2,4 pkt. proc., produkcji działalności wydawniczej; poligrafia i reprodukcja zapisanych nośników informacji – o 2,3 pkt. proc., produkcji maszyn i aparatury elektrycznej – o 2,2 pkt. proc.,

produkcji sprzętu i urządzeń radiowych, telewizyjnych i telekomunikacyjnych o 2,0 pkt. proc. oraz produkcji odzieży i wyrobów futrzarskich – o 1,2 pkt. proc. W omawianym okresie jedynie sprzedaż włókiennictwa pozostała bez zmian, tj. na poziomie 0,3% (wykres 30).

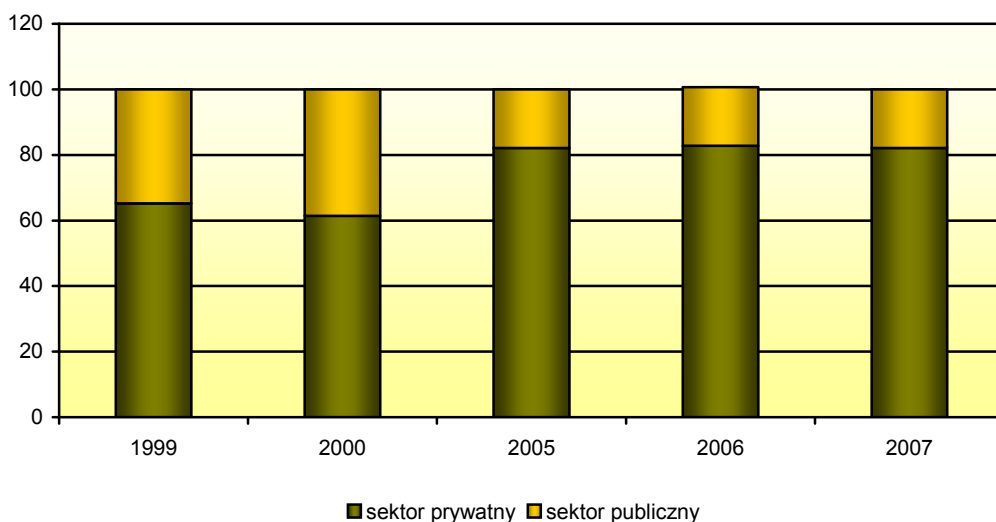
Wykres 30. Udział branż produkcji przemysłowej w wartości sprzedaży w województwie mazowieckim w 2000 i 2008 roku

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie Roczników statystycznych województwa mazowieckiego, województw, GUS Warszawa

W analizowanym czasie silnie zaznaczyły się również zmiany własnościowe w produkcji sprzedanej przemysłu województwa, z fluktuacją udziału sektora prywatnego w ogólnej produkcji sprzedanej, który w 1999 roku wynosił 65,2%, w roku 2000 spadł do 61,4%, w 2005 i 2006 roku zaznaczyła się wyraźna tendencja wzrostowa 82,1% i 82,8%, a w 2007 r. nieznaczny spadek do poziomu z roku 2005 – 82,1%. Rok 2008 wykazał niewielką tendencję spadkową w stosunku do roku poprzedniego o 0,4 pkt. proc.

Wykres 31. Struktura produkcji sprzedanej przemysłu według sektorów własności w województwie mazowieckim w wybranych latach 1999-2007 (%)

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie Roczników statystycznych województwa mazowieckiego, województw GUS Warszawa

Ponad połowa produkcji sprzedanej województwa jest wynikiem działalności podmiotów gospodarczych zlokalizowanych w Warszawie. Produkcja sprzedana na 1 mieszkańca województwa wynosiła 37,4 tys. zł, podczas gdy średnio w kraju 24,5 tys. zł. Na obszarach o słabym potencjale gospodarczym wskaźnik ten kształtował się na poziomie 1,7 – 5 tys. zł.

Przemysł województwa mazowieckiego charakteryzują następujące zjawiska i tendencje:

- następuje umacnianie pierwszego miejsca w kraju pod względem produkcji sprzedanej, przede wszystkim dzięki Warszawie i aglomeracji warszawskiej oraz ośrodkom subregionalnym;
- niezmienna pozostaje organizacja struktury przestrzennej przemysłu województwa;
- następują zauważalne zmiany własnościowe przy wzroście sektora prywatnego w ogólnej produkcji sprzedanej;
- w strukturze branżowej w wartości sprzedaży dominuje zdecydowanie przemysł spożywczy i chemiczny.

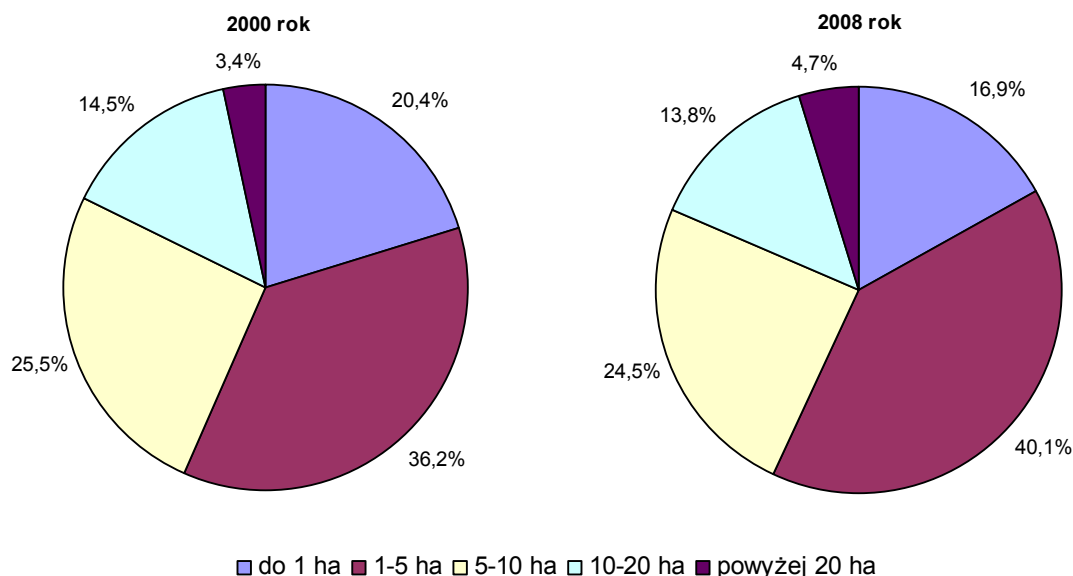
Rolnictwo

W ostatniej dekadzie obserwuje się stopniowe przekształcanie rolniczej przestrzeni regionu, częściowo w sferze realnej (faktyczne zmiany w sposobie użytkowania), w części zaś jako pochodną wprowadzanych korekt systematyki i sposobu pomiaru zjawisk. Przywoływane niżej dane statystyczne, ilustrujące owe przekształcenia, są wypadkową obydwu tendencji. W latach 2000-2008 powierzchnia gruntów kwalifikowanych jako użytki rolne gospodarstw uległa znacznemu zmniejszeniu (o blisko 13%), głównie w pierwszych

trzech latach, co należy wiązać z odmiennym sposobem pozyskiwania danych statystycznych²⁰ po roku 2002. W istocie mamy do czynienia raczej z tendencją odwrotną, bowiem w dalszych latach procesy przekształceń przebiegają już w sposób daleko bardziej równomierny, a powierzchnia użytków rolnych lekko wzrasta. Z dużym prawdopodobieństwem można wskazać na związek tego zjawiska z wejściem Polski do UE i wprowadzeniem reguł Wspólnej Polityki Rolnej, w szczególności płatności obszarowych²¹.

W omawianym okresie nastąpiły również zmiany w strukturze użytków rolnych. Wprawdzie nadal dominują grunty orne (blisko 70%), jednak w ostatnich latach nastąpił spadek ich udziału (o niemal 6 pkt. %), przy równoczesnym wzroście powierzchni sadów i trwałych użytków zielonych (w obydwu przypadkach o około 2 pkt. procentowe)²². Zmiany te były zróżnicowane przestrzennie i wzmacniały wykształconą już specjalizację określonych kierunków produkcji roślinnej i zwierzęcej w województwie. Zwiększenie powierzchni użytków zielonych nastąpiło zwłaszcza na terenach charakteryzujących się wysoką obsadą bydła, tj. w północnej i północno-wschodniej części województwa. Natomiast powierzchnia sadów wzrosła głównie w południowej i południowo-zachodniej części województwa wzmacniając „sadownicze zagłębienie Mazowsza”²³.

Wykres 32. Struktura gospodarstw rolnych według liczebności grup obszarowych w województwie mazowieckim w latach 2000 i 2008

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych BDR, GUS

²⁰ W wyniku Powszechnego Spisu Rolnego (2002) od 2003 r. nastąpiła zmiana próby gospodarstw uznanych za reprezentatywne.

²¹ Potwierdzeniem może być również zmniejszenie, o blisko 40% w latach 2007-2008, powierzchni użytków rolnych nieutrzymywanych w dobrej kulturze rolnej („pozostałe UR”), do których nie przysługują płatności obszarowe.

²² Dane za lata 2000-2008. Źródło: „Użytkowanie gruntów, powierzchnia zasiewów i pogłowie zwierząt gospodarskich” GUS, Warszawa. Roczniki 2000, 2008. Dane wg granic administracyjnych. Od roku 2007, według nowej nomenklatury GUS, dane o powierzchni gruntów ornym, sadów, łąk i pastwisk dotyczą tylko gruntów utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej, tak więc nie mogą być w pełni porównywalne z danymi za lata poprzednie. Należy nadmienić, że użytki rolne nieutrzymywane w dobrej kulturze rolnej, tzw. pozostałe (od 2007 r. wyodrębnione w strukturze użytków rolnych) w 2008 r. stanowiły niespełna 3% UR ogółem, więc wskazane wyżej przyrosty udziałów sadów, a zwłaszcza w użytków zielonych, mogły być nieznacznie większe.

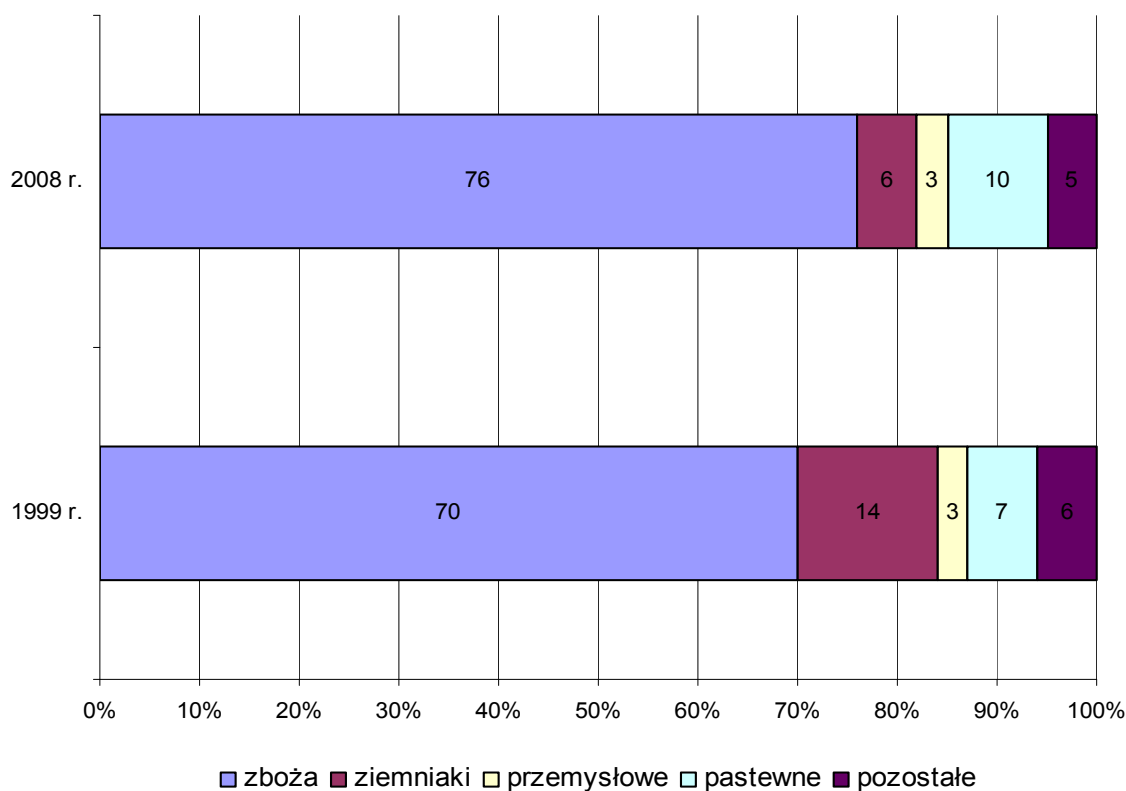
²³ Dane na temat powierzchni użytków rolnych w podziale na powiaty dostępne są tylko do roku 2005, Źródło: BDR, GUS

Przekształceniom rolniczej przestrzeni województwa towarzyszą zmiany struktury agrarnej (wykres 32). Nastąpiła niewielka redukcja ogólnej liczby gospodarstw (o 3,7%, wobec 10% ubytku w skali kraju), przy postępującej polaryzacji ich wielkości, czego symptomem jest zwłaszcza znaczący spadek liczby gospodarstw najmniejszych (do 1 ha) oraz silny (o 32%, wobec 18% średnio w kraju) wzrost liczby gospodarstw w grupie obszarowej powyżej 20 ha.

Powyższym procesom towarzyszyły zmiany w strukturze powierzchni zajmowanej przez gospodarstwa należące do poszczególnych grup obszarowych. Znamienne, że jedyną grupą, której udział w latach 1999-2008 w ogólnej powierzchni użytków rolnych zajmowanej przez gospodarstwa rolne wzrósł, były gospodarstwa największe (powyżej 20 ha).

W analizowanym okresie zaobserwowano zmniejszenie się o ponad 14% powierzchni zasiewów w województwie, co wskazywałoby na nieopłacalność niektórych kierunków produkcji roślinnej. Zmieniła się również struktura zasiewów (wykres 33).

Wykres 33. Struktura zasiewów w województwie mazowieckim w latach 1999 i 2008

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie publikacji: „Rocznik Statystyczny Województwa Mazowieckiego”, US w Warszawie, Warszawa 2000; 2009

Zmiany powierzchni upraw dotyczyły w szczególności ziemniaków, których spadek areалу (o blisko 64%, przy 57% ubytku w Polsce) spowodował, że w strukturze upraw wyprzedziły je rośliny pastewne (wzrost o blisko 30%), głównie kukurydza, co może świadczyć o wzroście znaczenia produkcji zwierzęcej, w szczególności mleczarskiej, w gospodarce rolnej regionu.

Pomimo wskazanych wyżej wahań, generalnie w województwie w latach 2002-2008 odnotowano wzrost produkcji rolnej, na co wskazują rosnąca wyraźnie (o ponad 18%), aczkolwiek nieco wolniej niż w kraju (o 21%), towarowość produkcji rolniczej²⁴,

²⁴ Mierzona wskaźnikiem towarowej produkcji rolniczej na 1 ha użytków rolnych w zł. Źródło: BDR, GUS.

jak i zwiększenie dodatniego salda w handlu zagranicznym artykułami rolno-spożywczymi, przy wzrastającej tendencji eksportu.

Przyrost wartości produkcji towarowej następował głównie poprzez rozwój wyspecjalizowanych kierunków produkcji rolniczej, zwłaszcza: sadownictwa (w obszarze największych wpływów aglomeracji warszawskiej, z wyróżniającym się rejonem grójecko-wareckim, oraz radomskim²⁵), warzywnictwa (w obszarze radomskim, a także największych wpływów aglomeracji warszawskiej, zwłaszcza na Równinie Błońskiej), mleczarstwa (w obszarze ostrołęckim, nadbużańskim, mławsko-żuromińskim oraz plockim), mięsa (w obszarze plockim, mławsko-żuromińskim, nadbużańskim oraz ostrołęckim).

W produkcji owoców z drzew województwo mazowieckie nadal zajmuje pierwszą lokatę w kraju. Od 1999 roku zbiory owoców wzrosły w województwie o ponad 90%, przy niespełna 68% w Polsce – co wpłynęło także na wzrost udziału Mazowsza w krajowych zbiorach z 38 do 44%²⁶. Specjalizacja sadownicza utrwała się zwłaszcza w rejonie grójecko-wareckim. Wyróżnia się w tej dziedzinie szczególnie powiat grójecki, gdzie zarejestrowano 64% podmiotów gospodarczych województwa zajmujących się uprawą drzew i krzewów owocowych (ich liczba od roku 2004 wzrosła o 8% do blisko 4,8 tys.²⁷). Obserwuje się tam również rozwój zorganizowanych form produkcji, o czym świadczy funkcjonowanie 10 z 16 działających na Mazowszu grup producentów owoców i warzyw (mapa 20).

Istotne w województwie mazowieckim warzywnictwo²⁸ (wytwarzające niemal 11% towarowej produkcji rolniczej regionu), pomimo utrzymania pierwszej lokaty w kraju pod względem areału upraw oraz wielkości zbiorów, w relacji do 1999 roku uległo znacznemu regresowi, zarówno pod względem powierzchni, która zmniejszyła się o blisko 27% (w Polsce o 18%), jak i zbiorów (o 30%, w Polsce o 16%). Należy jednak nadmienić, że od 2003 roku odnotowuje się zauważalny ponowny rozwój tej specjalizacji, co wskazywałoby na jedynie przejściowe problemy w tej dziedzinie. O stopniowej poprawie sytuacji w warzywnictwie świadczy także wzrost liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych zajmujących się tą uprawą. Od 2004 roku ich liczba w obszarach z wieloletnimi pod tym względem tradycjami (wyróżniający się obszar radomski, a także Warszawa oraz powiaty: warszawski zachodni, siedlecki i piaseczyński) wzrosła o 8%²⁹.

Województwo mazowieckie nadal zajmuje czołowe miejsce w kraju w pogłowie bydła, w tym krów. O wzmocnieniu pozycji regionu w tej dziedzinie świadczy wzrost udziału województwa w krajowym pogłowie bydła ogółem z nieco ponad 15% do blisko 18%, w tym krów z 17% do nieco ponad 20%³⁰. Rozwój tej specjalizacji dokonuje się głównie w północno-wschodniej i północno-zachodniej części województwa, ze szczególnie silną koncentracją krów mlecznych w powiatach: ostrołęckim, ostrowskim, przasnyskim, i mławskim, gdzie wzrost pogłowia tych zwierząt w ostatnich latach przekroczył o 10 pkt. procentowych średnią wojewódzką³¹ (mapa 21). W konsekwencji w omawianym okresie nastąpiło utrwalenie specjalizacji województwa w mleczarstwie. Blisko 30% wzrost produkcji mleka (w kraju tylko o 1,2%) wpłynął na zwiększenie udziału Mazowsza w kraju w tej

²⁵ pod pojęciem „obszar radomski” (i analogicznie: ostrołęcki, nadbużański, mławsko-żuromiński) należy rozumieć określone w planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego obszary problemowe polityki przestrzennej województwa.

²⁶ W latach 1998-2008 Źródło: BDR, GUS.

²⁷ Źródło: Informacja o podmiotach gospodarki narodowej zarejestrowanych w systemie REGON uzyskana od GUS. Stan w roku 2008 r.

²⁸ W diagramie (wykres 35) zawarte w grupie „pozostałe”.

²⁹ Źródło: Informacja o podmiotach gospodarki narodowej zarejestrowanych w systemie REGON uzyskana od GUS. Stan w roku 2008 r.

³⁰ W latach 1999-2008. Źródło: BDR, GUS.

³¹ Dane o pogłowie krów w podziale na powiaty dostępne dla lat 2004-2008. Źródło: ARiMR.

dziedzinie z 16% do ponad 20%³². Koncentracja produkcji mleka pokrywa się z obszarami rozwiniętej hodowli krów mlecznych, zwłaszcza w obszarach ostrołęckim i nadbużańskim oraz w nieco mniejszym stopniu w mławsko-żuromińskim i płockim. Rośnie specjalizacja tej części regionu w mleczarstwie, o czym świadczy zanotowany ponadprzeciętny wzrost skupu mleka w porównaniu do roku 2004³³.

W latach 1999-2008 obserwuje się także stosunkowo korzystną sytuację w produkcji mięsa, będącą głównie rezultatem wysokiej liczby świń (utrzymująca się III lokata w kraju) i drobiu (nadal 2 miejsce w kraju). W analizowanym okresie nastąpił wyższy niż w kraju wzrost produkcji żywca rzeźnego ogółem (o 19%, przy 14% w Polsce), skutkujący niewielkim wzrostem udziału województwa w krajowej produkcji do poziomu przekraczającego 12%³⁴. Rozwój hodowli trzody chlewnej utrwala się zwłaszcza w obszarze płockim i mławsko-żuromińskim, a także nadbużańskim i ostrołęckim³⁵ oraz w powiecie garwolińskim, w których odnotowano największy wzrost liczby tych zwierząt w skali województwa³⁶ (mapa 22).

Wykształcone specjalizacje pozwalają osiągać rolnictwu Mazowsza wyniki relatywnie lepsze od wynikających z jego predyspozycji naturalnych, w szczególności glebowych³⁷. Wprawdzie w porównaniu do innych sekcji gospodarki narodowej, udział rolnictwa w wytworzonej na Mazowszu wartości dodanej brutto (WDB) jest stosunkowo niewielki (3,8%, w kraju 4,3%³⁸) – co jest tendencją obserwowaną w rozwijających się gospodarkach europejskich – stale malejący (od 1999 r. spadek o blisko 1 pkt procentowy), niemniej w kontekście sytuacji rolnictwa w innych województwach i kraju, sektor ten na Mazowszu rozwija się dobrze. W latach 1999-2007 WDB wytworzona przez rolnictwo w województwie mazowieckim wzrosła o blisko 60% – przewyższając średnią dla kraju niemal dwukrotnie. Obecnie z Mazowsza pochodzi ponad 19% wartości dodanej brutto wytworzonej w Polsce przez rolnictwo (w 1999 r. było to niespełna 17%), co wzmacnia w tym względzie pozycję województwa w kraju i przewyższa udział w powierzchni użytków rolnych (13%).

Rezultaty osiągnięte przez rolnictwo województwa mazowieckiego uwarunkowane są kondycją ekonomiczną gospodarstw. W 2007 roku średnia wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego (ESU)³⁹ na Mazowszu wyniosła 4,1 ESU i była nieco wyższa od średniej krajowej (3,6), przy czym w krajach UE-27 wskaźnik ten jest znacząco wyższy i wynosi 11,6. W poprzednich latach wartość tego wskaźnika kształtowała się na nieco niższym poziomie (w 2003 r. 3,9 ESU), co wskazuje na nieznaczną poprawę kondycji ekonomicznej gospodarstw regionu. W województwie mazowieckim, podobnie jak w innych regionach kraju, dominują (z ponad 70% udziałem) gospodarstwa niskotowarowe o wielkości do 4 ESU. Należy jednak nadmienić, że na Mazowszu występuje największa wśród innych

³² W latach 1999-2008 (w mln litrów). Źródło: BDR, GUS.

³³ Dane o wielkości skupu mleka w podziale na powiaty dostępne są za lata kwotowe 2004/2005 – 2007/2008.

Źródło: Agencja Rynku Rolnego.

³⁴ Źródło: BDR, GUS.

³⁵ powiaty: przasnyski i makowski.

³⁶ Dane o liczbie świń w podziale na powiaty dostępne dla lat 2004-2008. Źródło: ARiMR.

³⁷ Średni wskaźnik rolniczej przestrzeni produkcyjnej województwa kształtuje się poniżej średniej krajowej i wynosi 60 pkt w skali IUNiG, w kraju 66 pkt.

³⁸ Dane dostępne dla sekcji A obejmującej rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo – za lata 1999-2007. Źródło: BDR, GUS.

³⁹ European Size Unit – wielkość ekonomiczna gospodarstwa. Obok typu rolniczego stanowi podstawę klasyfikacji gospodarstw rolnych różnicując ich wyniki produkcyjne i ekonomiczne. Może być zatem przyjęta jako parametr oceny ich pozycji konkurencyjnej [Marcysiak 2008]. Stanowi sumę standardowych nadwyżek bezpośrednich wszystkich działalności prowadzonych w danym gospodarstwie. Wartość 1 ESU jest ustalana przez Komisję Europejską. Od 1984 r. wynosi 1 200 euro na rok. W dokumencie PROW 2007-2013 przyjęto, że gospodarstwo rolne żywotne pod względem ekonomicznym to takie, którego wielkość ekonomiczna przekracza 4 ESU.

województw liczba gospodarstw żywnościowych ekonomicznie (o wielkości powyżej 4 ESU), które w istotny sposób wpływają na produktywność sektora rolniczego. W 2007 roku stanowiły one ponad 17% takich gospodarstw funkcjonujących w kraju – ich udział oraz liczba od 2003 roku utrzymuje się stałym poziomie⁴⁰.

Rolnictwo mazowieckie charakteryzują następujące zjawiska i tendencje:

- kontynuacja korzystnych zmian struktury agrarnej, przejawiająca się wzrostem udziału największych gospodarstw, zarówno w ogólnej liczbie gospodarstw w województwie, jak i w powierzchni użytków rolnych;
- poprawiająca się kondycja ekonomiczna (ESU) gospodarstw rolnych regionu (w tempie nieco szybszym niż w kraju), przy zwiększającym się jednak dystansie do przeciętnego poziomu w UE;
- umacnianie się specjalizacji sadowniczej, mleczarskiej, drobiarskiej i chowu trzody chlewnej, przy regresie w produkcji warzyw z ekstremum w połowie analizowanego okresu;
- zauważalnie rosnąca, aczkolwiek nieco wolniej niż w kraju, towarowość produkcji rolniczej;
- utrzymujące się dodatnie saldo w handlu zagranicznym artykułami rolno-spożywczymi, głównie za sprawą rosnącego eksportu;
- sukcesywny spadek znaczenia sektora rolniczego w generowaniu wartości dodanej brutto (WDB) regionu, pomimo rosnącego udziału w krajowej WDB wytwarzanej przez ten sektor.

Turystyka

Pozytywne tendencje wystąpiły w rozwoju funkcji turystyczno-wypoczynkowej województwa mazowieckiego. W latach 1999-2008 nastąpił wzrost liczby osób korzystających z noclegów w obiektach turystycznych o 90%, w tym turystów zagranicznych o 71%. Największy wzrost liczby korzystających z noclegów miał miejsce w Warszawie, głównym ośrodku turystyki przyjazdowej krajowej i zagranicznej, w tym biznesowej.

Zmianom uległa infrastruktura turystyki:

- liczba obiektów noclegowych zbiorowego zakwaterowania zmniejszyła się o 19% (z 400 do 325), podczas gdy w kraju nastąpił spadek o 49%;
- nastąpił wzrost o 15% liczby miejsc noclegowych zbiorowego zakwaterowania (z 35 275 do 40 524);
- przeszło dwukrotnie (z 86 do 196) wzrosła liczba obiektów o wyższym standardzie (hoteli, moteli i pensjonatów);
- wzrosła liczba miejsc noclegowych w obszarach tradycyjnie wykorzystywanych przez mieszkańców dużych miast do wypoczynku (szczególnie w gminach: Serock i Nieporęt nad Zalewem Zegrzyńskim);
- wzrosła baza noclegowa zlokalizowana przy głównych trasach komunikacyjnych (szczególnie w gminach: Chlewiska, Żabia Wola, Ożarów Mazowiecki i Mińsk Mazowiecki).

Systematycznie podnosi się poziom wyposażenia obiektów turystycznych. Sprywatyzowanie większości zakładowych ośrodków wczasowych i kolonijnych oraz przeprowadzenie prac remontowych podniosło ich standard. Zmodernizowane ośrodki

⁴⁰ Na podstawie publikacji Ministerstwa Rozwoju Regionalnego „Rozwój regionalny w Polsce. Raport 2009”.

przystosowane są w większości do użytkowania całorocznego (między innymi do pełnienia bardzo popularnej ostatnio funkcji ośrodków szkoleniowo – konferencyjnych). Prywatne ośrodki poza wyższym standardem socjalnym wypoczynku gwarantują również bogatszą ofertę imprez kulturalnych i rekreacyjnych, które uatrakcyjniają wypoczynek. Dlatego w miejscach koncentracji tego typu bazy wypoczynkowej (gminy: Serock, Nieporęt, Sarnaki, Brok, Łochów, Somianka) następuje wzrost liczby miejsc noclegowych i turystów z nich korzystających.

Pozytywnym zjawiskiem, w odniesieniu do charakterystycznej dla województwa formy wypoczynku, jaką jest turystyka pobytowa w budownictwie letniskowym, jest odchodzenie od tworzenia dużych kompleksów tego typu budownictwa na rzecz wykorzystywania opuszczonych zagród wiejskich lub budowy domów letniskowych wśród istniejącej zabudowy zagrodowej.

W ciągu 9 lat w województwie mazowieckim popularną formą wypoczynku stała się agroturystyka. Liczba gospodarstw agroturystycznych wzrosła ze 182 w roku 1999 do 330 w 2008⁴¹, choć dynamika wzrostu w latach 2004-2008 uległa zdecydowanemu spowolnieniu. Natomiast stale podnoszony jest ich standard i oferta usługowa. Z tego względu prawie 4-krotnie wzrosła liczba korzystających z noclegów w tych gospodarstwach (odpowiednio z 10,6 tys. w 2004 roku do 44,0 tys. w roku 2007). Jednak w roku 2008 znów nastąpił spadek liczby korzystających z noclegów w kwaterach agroturystycznych do 27,6 tys. Wynika to ze zmiany pierwotnego charakteru agroturystyki w turystykę wiejską, zwłaszcza w okolicach dużych miast, gdzie kwatery agroturystyczne stają się bazą noclegową.

W latach 1999-2008 nastąpił również rozwój turystyki kwalifikowanej, której najpopularniejszymi formami w województwie mazowieckim są turystyki: piesza, rowerowa, żeglarska i kajakowa. Długość oznakowanych szlaków pieszych⁴² wzrosła z 2 213,7 km w 1999 roku do 3 084,2 km w roku 2007. Nastąpił dynamiczny rozwój turystyki rowerowej. Długość oznakowanych szlaków rowerowych⁴³ wzrosła z 1,0 km w 1999 roku do 614,5 km w roku 2007. W roku 2008 odnotowano spadek długości szlaków: rowerowych do 555 km, a pieszych do 3 075 km. Coraz bardziej popularna staje się też turystyka wodna: kajakowa na wielu rzekach Mazowsza (zarówno jednodniowa jak i wielodniowa przyjmująca postać imprez masowych np. spływów) oraz żeglarska – na Jeziorze Zegrzyńskim, Zalewie Włocławskim oraz na Wiśle. Dla usprawnienia turystyki kajakowej powstają nowe stacje i przystanie wodne oraz wypożyczalnie sprzętu wodnego.

Szlaki turystyczne wyznaczają także inne organizacje turystyczne lub samorządy gmin – w 2008 roku było ich 225 km⁴⁴ (w tym: 74 km to szlaki piesze, a 151 km – rowerowe). W rejonie Lipska i Solca nad Wisłą wytyczony został szlak, stanowiący fragment międzynarodowego Bursztynowego Szlaku Greenways Budapeszt-Kraków-Gdańsk, zaproponowany przez Fundację Partnerstwo dla Środowiska. W Płocku, z inicjatywy władz miasta, oznakowano szlak *Płock na szlaku gotyku ceglano* ukazujący zabytki płockiej starówki. Szlak stanowi fragment *Europejskiego Szlaku Gotyku Ceglano* – trasy turystycznej obejmującej 31 miast z ceglana architekturą gotycką, w siedmiu krajach wybrzeża Morza Bałtyckiego.

Rozwija się również sfera instytucjonalna działająca na rzecz turystyki. Powstała Mazowiecka Regionalna Organizacja Turystyczna oraz 9 lokalnych organizacji turystycznych m.in.: *Kurpiowska* w Ostrołęce, *Północnego Mazowsza* w Krasnem, *Nadbużańska* w Siedlcach, *Cudu nad Wisłą 1920* w Wołominie, *Trzech Rzek* w Nowym Dworze Mazowieckim, *Mazowsze Chopina* w Sochaczewie, *W widłach Wisły Pilicy* w Pionkach, *Nad*

⁴¹ Według informacji Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego.

⁴² Według informacji ZG PTTK w Warszawie.

⁴³ Według informacji ZG PTTK w Warszawie.

⁴⁴ Poza ewidencją Komisji Zarządu Głównego PTTK.

Skrwą i Sierpienicą w Sierpcu oraz Powiatowa Organizacja Turystyczna w Ostrowi Mazowieckiej. Rozwój turystyki wspierają również liczne stowarzyszenia, fundacje oraz lokalne grupy działania. Szczególnie prężnie działają 2 stowarzyszenia: *Gmin Turystycznych Pojezierza Gostynińskiego* oraz *Gmin, Powiatów i Regionów Nadbużańskich*. Rozwój turystyki rowerowej propagują głównie stowarzyszenia: *Zielone Mazowsze i Zielony Szlak*. Pierwsze z nich jest pomysłodawcą projektu *VeloMazovia* obejmującego opracowanie koncepcji sieci 21 regionalnych tras rowerowych łączących większe miasta i atrakcyjne tereny turystyczne województwa. Celem Stowarzyszenia Rowerowego *Zielony Szlak* jest utworzenie na terenie Mazowsza, a nawet kraju sieci ścieżek rowerowych wraz z towarzyszącą infrastrukturą.

W latach 2006-2007 w województwie mazowieckim zrealizowano projekt *Turystyka – wspólna sprawa* przeznaczony dla branży turystycznej, przedstawiciele samorządu terytorialnego i organizacji wspierających rozwój turystyki. Głównym zadaniem projektu była poprawa umiejętności tworzenia i promowania markowych produktów turystycznych. Zbyt mała ilość produktów turystycznych opartych na unikalnych walorach naturalnych i antropogenicznych stanowi jeden z mankamentów turystyki w województwie.

Negatywnym zjawiskiem w turystyce województwa jest także niedostatecznie rozwinięty system informacji turystycznej. Na terenie Mazowsza działa jedynie 17 punktów informacji turystycznej „it” (8 w Warszawie oraz 9 w innych miastach o znaczeniu turystycznym). Uzupełnieniem informacji turystycznej jest regionalny internetowy system informacji turystycznej ISIT. Najprężniej działa Internetowy System Informacji Turystycznej Wschodniego Mazowsza promujący walory i zagospodarowanie turystyczne terenów nadbużańskich utworzony przez Nadbużańską Lokalną Organizację Turystyczną.

Zagospodarowanie turystyczne jest w większości miejsc pochodną walorów przyrodniczych i kulturowych województwa, które tworzą układ pasm związanych z naturalnymi elementami środowiska przyrodniczego dolin rzecznych, rozwojem osadnictwa, krajobrazem kulturowym i rejonami etnograficznymi Mazowsza (mapa 23).

Turystyka w województwie mazowieckim charakteryzuje się następującymi tendencjami:

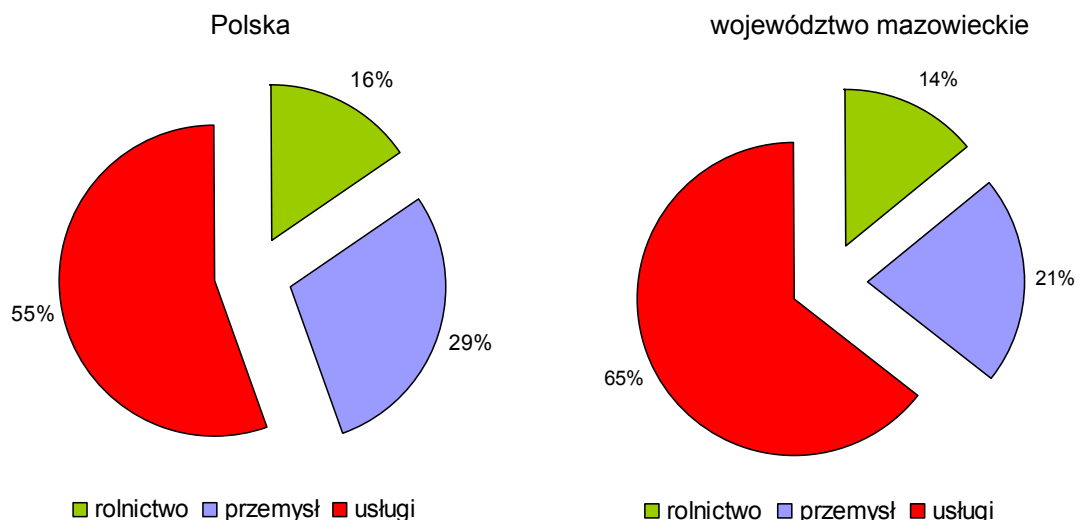
- następuje wzrost liczby miejsc noclegowych i wzrost liczby turystów korzystających z obiektów noclegowych turystyki;
- poprawie ulegają standardy bazy noclegowej, przy niewystarczającej bazie obiektów turystyki średniej klasy;
- następuje rozwój turystyki kwalifikowanej, szczególnie rowerowej oraz agroturystyki;
- rozbudowuje się system instytucjonalny organizacji turystycznych, grup partnerskich i stowarzyszeń działających na rzecz turystyki.

5. Rynek pracy i bezrobocie

Zmieniające się uwarunkowania polityczne i gospodarcze wywołują zmiany w strukturze rynku pracy. Zaniechanie subsydiowania działalności wielu przedsiębiorstw wraz z odejściem od gospodarki centralnie planowanej spowodowało upadek wielu pozostałych, głównie tradycyjnych gałęzi przemysłu, które nie wytrzymały konkurencji z bardziej dynamicznymi i elastycznymi gospodarkami. Jednocześnie, zwłaszcza w ostatnich latach, obserwuje się wzrost roli oraz funkcji informacji i innowacji w procesach produkcji i zarządzania. Coraz większą rolę odgrywa tworzenie i wspieranie wielostronnych sieci współpracy, klastrów i gron przedsiębiorstw, zaś ważną miarą siły gospodarki staje się wielkość nakładów poniesionych na innowacje oraz sektor badawczo-rozwojowy.

Ważnym miernikiem charakteryzującym gospodarkę i jej rynek pracy jest struktura pracujących w podstawowych sektorach ekonomicznych: rolniczym, przemysłowym i usługowym. Proporcje w 2008 roku przedstawia wykres 34.

Wykres 34. Pracujący według sektorów ekonomicznych w Polsce i w województwie mazowieckim w 2008 roku

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie GUS

Relatywnie wysoki odsetek pracujących w rolnictwie, znacznie odbiegający od sytuacji rozwiniętych krajów UE, (w których nie przekracza on liczby jednocyfrowej), będący skutkiem dużego rozdrobnienia rolnictwa i jego małej intensywności, odbija się negatywnie na produktywności zarówno tego sektora jak i obszarów peryferyjnych, w których odgrywa istotną rolę. Odsetek zatrudnionych w generujących wysokie dochody usługach jest natomiast wyraźnie niższy niż w zachodniej Europie, gdzie oscyluje wokół 70%. Należy jednak odnotować istnienie stałego, choć powolnego trendu do zmniejszania się udziału pracujących w rolnictwie i wzrostu udziału pracowników sfery usług. Na Mazowszu występuje sytuacja nieco bardziej zbliżona do standardów zachodnioeuropejskich. Udział pracujących w usługach wynosił w 2008 roku 65% (wobec 62% w 2004 roku), jednak w porównaniu ze statystykami dla kraju zauważyć można, że wzrost ten nastąpił głównie kosztem pracujących w przemyśle oraz dzięki funkcjom m.st. Warszawy. Odsetek pracujących w rolnictwie jest nadal zbliżony do średniej krajowej.

Województwo mazowieckie wyróżnia się najwyższą w Polsce liczbą zarejestrowanych bezrobotnych, przy czym stopa bezrobocia w grudniu 2009 roku była najniższa w kraju. Wpływ na taką sytuację ma potencjał ludnościowy m.st. Warszawy i relatywnie mała liczba bezrobotnych w ogólnej populacji województwa mazowieckiego.

W 2009 roku zarejestrowanych było 224,5 tys. bezrobotnych, co stanowiło 11,9% bezrobotnych w Polsce. Bezrobotni zarejestrowani w Warszawie stanowili 13,9% bezrobotnych regionu. Liczba bezrobotnych w województwie w stosunku do 1999 roku zmniejszyła się o 9,9% (w kraju o 19,5%), przy czym wzrost liczby bezrobotnych odnotowano w Warszawie oraz powiatach: piaseczyńskim, pruszkowskim, warszawskim zachodnim, legionowskim, żyrardowskim oraz makowskim, głównie obszarach uznanych jako „silne” w sensie potencjału społeczno-gospodarczego (mapa 24).

W 2009 roku największą liczbą bezrobotnych wyróżniały się m. st. Warszawa, ośrodki subregionalne: Radom, Płock oraz powiaty: radomski, wołomiński i płocki. Najmniejszą

liczbę bezrobotnych odnotowano w powiatach: grodziskim, łosickim, białobrzeskim, sokołowskim, warszawskim zachodnim oraz lipskim.

Stopa bezrobocia w województwie w 2009 r. wynosiła 9,0% przy średniej dla kraju 11,9%. W odniesieniu do grudnia 1999 r. stopa bezrobocia dla województwa obniżyła się o 0,5 punktu procentowego i była nadal zróżnicowana przestrzennie. Różnica pomiędzy najniższą i najwyższą stopą bezrobocia wyniosła 31,5 punktu procentowego (w 1999 r. 25,3 punktu procentowego). Stopę bezrobocia niższą od średniej dla województwa odnotowano w 9 powiatach, a w 6 powiatach województwa stopa bezrobocia osiągnęła wartość 20,0% i więcej.

Struktura przestrzenna bezrobocia w analizowanym okresie nie uległa zasadniczym zmianom. W 2009 roku podobnie, jak w 1999 najniższa stopa bezrobocia niezmiennie charakteryzowała wiodącą pod względem przemian Warszawę, powiaty okołowarszawskie (warszawski zachodni, pruszkowski, grodziski, piaseczyński i grójecki, w 2009 roku był to dodatkowo jeszcze powiaty miński i otwocki) oraz powiat sokołowski (nadbużański obszar problemowy), a najwyższa-powiaty znajdujące się w obszarach problemowych województwa.

W 2009 roku były to powiaty w następujących obszarach problemowych (mapa 25):

- w radomskim, powiaty: szydłowiecki, radomski, przysuski, oraz m. Radom;
- w ostrołęckim, powiat makowski;
- w mławsko-żuromińskim: powiat żuromiński.

W województwie mazowieckim w grupie bezrobotnych dominowali bezrobotni nie posiadający prawa do zasiłku, którzy stanowili 79,3% ogółu bezrobotnych. W porównaniu do 1999 roku odnotowano spadek bezrobotnych posiadających prawo do zasiłku o 2,5 punktu procentowego. Najniższy udział bezrobotnych, którzy posiadali prawo do zasiłku odnotowano w powiatach zaliczonych do nadbużańskiego obszaru problemowego (ostrowskim – 11,3% ogółu bezrobotnych, którego północna część znajduje się w ostrołęckim obszarze problemowym oraz łosickim i sokołowskim po 11,6% ogółu bezrobotnych). Natomiast najwyższy odsetek bezrobotnych, którzy posiadali prawo do zasiłku odnotowano w dwóch powiatach obszaru największych wpływów aglomeracji warszawskiej (płońskim – 28,1% oraz grodziskim – 27,0%).

Poza tym w grudniu 2009 roku dominowali również bezrobotni: bezrobotni przed rejestracją⁴⁵ (77,5%), bez wykształcenia średniego (55,9%), mieszkańcy miast (55,0%) i mężczyźni (51,9%).

Istotną przyczyną utrudniającą znalezienie pracy był niski poziom wykształcenia oraz kwalifikacji zawodowych (wykształcenie poniżej średniego) – 55,9% ogółu bezrobotnych (125,5 tys. osób). Najmniejszą grupę bezrobotnych stanowiły osoby z wyższym wykształceniem – 10,7% ogółu bezrobotnych.

Największe trudności z podjęciem pracy ze względu na wykształcenie mieli bezrobotni w powiatach: plockim (gdzie wykształcenie niższe od średniego posiadało 67,1% ogółu bezrobotnych), przysuskim (65,6%), radomskim (65,4%), kozienickim (63,4%) i szydłowieckim (63,0%). Najniższym udziałem tej grupy bezrobotnych wyróżniało się m.st. Warszawa (39,8% ogółu bezrobotnych) oraz ośrodki subregionalne: m. Siedlce (45,9%) i m. Ostrołęka (47,7%), a także powiaty: warszawski zachodni (48,6%), pruszkowski (49,1%) i grodziski (49,8%).

W latach 1999-2009 sytuacja kobiet w strukturze bezrobotnych uległa zmianie, w grudniu 2009 roku ich udział wyniósł 48,1% ogółu bezrobotnych, wobec 54,2% w 1999 roku. W tej kategorii bezrobotnych najwyższym udziałem wyróżniały się głównie dwa

⁴⁵ wg wybranych kategorii bezrobotnych – WUP

ośrodki subregionalne: Płock (55,3%) i Ostrołęka (55,1%) oraz powiaty: płocki, grodziski oraz przasnyski. Jak wynika z danych statystycznych w 2009 roku wśród ogółu bezrobotnych przeważali mężczyźni. Najwyższym udziałem bezrobotnych mężczyzn w tym okresie charakteryzowały się powiaty: garwoliński (59,1%), lipski (56,5%), wołomiński (55,7%) i łosicki (55,6%).

Ze względu na wiek bezrobotnych najliczniejszą grupę stanowiły osoby w wieku 25-34 lata (29,4% ogółu bezrobotnych), najmniej liczną grupę stanowiły osoby bezrobotne w wieku 60-64 lata (1,9% ogółu bezrobotnych). W relacji do 1999 r. spadek liczby bezrobotnych odnotowano wśród osób w wieku do 25 lat i 35-44. W pozostałych grupach wiekowych liczba bezrobotnych wzrosła.

Najwyższym udziałem bezrobotnych w wieku 25-34 lata w ogólnej liczbie bezrobotnych wyróżniały się miasta: Siedlce (34,3%), Warszawa (31,3%), Ostrołęka (31,1%) oraz powiaty: siedlecki (33,9%), ostrołęcki (31,4%), łosicki (30,8%), płocki (30,6%) oraz powiaty obszaru największych wpływów aglomeracji warszawskiej (pułtuski, garwoliński, legionowski i miński), najniższym natomiast powiat: białobrzeski (23,9%), warszawski zachodni (26,6%) oraz wyszkowski (26,7%).

Wśród bezrobotnych według czasu pozostawania bez pracy najliczniejszą grupą byli bezrobotni pozostający bez pracy od 6 do 12 miesięcy (20,8%) i od 1 do 3 miesięcy (20,6%). W grudniu 2009 r. udział bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy wyniósł 30,8% ogółu bezrobotnych, w tym powyżej 24 miesięcy – 17,2% ogółu bezrobotnych. Najwyższy udział osób bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej 24 miesięcy odnotowano w obszarach problemowych: ostrołęckim (powiat: makowski – 31,7%), oraz radomskim (powiaty: szydlowiecki – 30,6%, przysuski – 29,3%, radomski – 28,5%). Kwestia pozostawania bez pracy powyżej 24 miesięcy w najmniejszym stopniu dotyczyła powiatów znajdujących się w obszarze warszawskim. Najniższy odsetek odnotowano w powiatach: grodziskim (2,8% ogółu bezrobotnych), mińskim (6,0%), otwockim (8,3%), piaseczyńskim (8,9%), sochaczewskim (9,3%), legionowskim (9,8%), a także w Warszawie (7,6%).

Z analizy bezrobotnych na 100 osób w wieku produkcyjnym według stanu na koniec grudnia 1999 i 2009 dały się zauważyć pozytywne tendencje spadkowe z 8,1 na 6,7 (przy czym nastąpił wzrost w relacji do 2008 r.) Wysoki poziom bezrobocia obejmował głównie północną i południową część województwa mazowieckiego. Najkorzystniejszą sytuację odnotowano w powiatach aglomeracji warszawskiej. W analizowanym okresie utrzymywały się podobne tendencje przestrzenne oraz utrwały niekorzystne struktury społeczno-gospodarcze tych obszarów (mapa 26).

Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2008 roku, Nr 69, poz. 415) wyróżniła kategorię bezrobotnych jako „osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy”⁴⁶.

⁴⁶Ustawa zalicza do nich bezrobotnych, którzy ze względu na określone uwarunkowania mają znaczne problemy z wydobyciem się ze stanu bezrobocia; zezwala na stosowanie wobec tej kategorii osób dodatkowych instrumentów rynku pracy, promujących ich zatrudnienie. Klasyfikacja bezrobotnych została przeprowadzona w taki sposób, że mogą oni być zaliczani do kilku grup jednocześnie. Do osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy należą osoby bezrobotne: długotrwale, do 25 roku życia, powyżej 50 roku życia, bez kwalifikacji zawodowych, bez doświadczenia zawodowego i bez wykształcenia średniego, samotnie wychowujący co najmniej jedno dziecko do 18 roku życia, niepełnosprawni, które po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęły zatrudnienia oraz kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka.

Według stanu na koniec grudnia 2009 roku w szczególnej sytuacji na rynku pracy były osoby:

- bez wykształcenia średniego 55,9% ogółu bezrobotnych (na koniec grudnia 2008 roku – 58,8%);
- długotrwale bezrobotne 43,1% ogółu bezrobotnych (na koniec grudnia 2008 roku – 54,9%),
- bez kwalifikacji zawodowych 30,2% ogółu bezrobotnych (na koniec grudnia 2008 roku – 31,8%);
- bez doświadczenia zawodowego 27,6% ogółu bezrobotnych (na koniec grudnia 2008 roku – 28,9%);
- powyżej 50 roku życia 22,3% ogółu bezrobotnych (na koniec grudnia 2008 roku – 23,6%);
- do 25 roku życia 20,2% ogółu bezrobotnych (na koniec grudnia 2008 roku – 18,3%);
- kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka 7,3% ogółu bezrobotnych (na koniec grudnia 2008 roku – 8,9%);
- samotnie wychowujący co najmniej jedno dziecko do 18 roku życia 5,4% ogółu bezrobotnych (na koniec grudnia 2008 roku - 6%);
- niepełnosprawne 3,7% ogółu bezrobotnych (na koniec grudnia 2008 roku – 3,6%);
- które po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęły zatrudnienia 1,1% ogółu bezrobotnych (na koniec grudnia 2008 roku – 1,1%).

Bezrobocie w województwie mazowieckim charakteryzują następujące tendencje i zjawiska:

- najwyższa w Polsce liczba zarejestrowanych bezrobotnych, przy stopie bezrobocia najniższej w kraju;
- utrzymujące się zróżnicowanie przestrzenne stopy bezrobocia, przy najniższej w m.st. Warszawa i stosunkowo wysokiej w obszarach problemowych (najwyższa stopa bezrobocia w powiecie szydłowieckim w radomskim obszarze problemowym);
- niekorzystne cechy i struktura bezrobocia:
 - wysoki udział bezrobotnych nie posiadających prawa do zasiłku;
 - wysoki udział bezrobotnych przed rejestracją, bez wykształcenia średniego, mieszkańców miast oraz bezrobotnych mężczyzn.

6. Infrastruktura społeczna

W latach 1999-2008 poziom wyposażenia województwa w placówki infrastruktury społecznej nie uległ znaczącym zmianom. W rozkładzie przestrzennym obiektów i instytucji infrastruktury społecznej o znaczeniu ponadlokalnym, w województwie mazowieckim widoczna jest współzależność liczby obiektów od wielkości ośrodka. Koncentracja rozmieszczenia ma miejsce przede wszystkim w stolicy oraz w obszarze aglomeracji warszawskiej i obszarze największych wpływów aglomeracji warszawskiej – średnio w odległości 50 km od ośrodka centralnego, oraz w ośrodkach subregionalnych.

Syntetycznym obrazem zmian w przestrzennym dostępie do infrastruktury społecznej jest mapa 27, która powstała na podstawie wskaźników: zmiany liczby łóżek w szpitalach ogólnych na 10 000 ludności, liczby studentów w latach 2004-2008, dynamiki zwiedzających muzea w latach 2005-2008, zmiany liczby miejsc na widowni w kinach, zmiany liczby widzów w kinach, dynamiki miejsc w placówkach pomocy społecznej. Korzystne zmiany w dostępie do infrastruktury społecznej odnotowano w Warszawie, miastach subregionalnych i w większości powiatów obszaru aglomeracji warszawskiej oraz kilku powiatach należących do obszarów problemowych. Niekorzystne natomiast zmiany w dostępie do infrastruktury społecznej odnotowano głównie w powiatach radomskiego obszaru problemowego.

Pomoc społeczna

Trendy procesów demograficznych i gospodarczych silnie oddziałują na sytuację społeczną, w tym na rozwój placówek pomocy społecznej w województwie oraz na korzystanie z pomocy społecznej. W obszarach, w których mieszkańcy są słabiej wykształceni i gdzie jest wyższa niż przeciętna stopa bezrobocia, można zaobserwować najwyższe wskaźniki biedy, wyrażające się w nakładach na mieszkańca z budżetu gmin na pomoc społeczną. Jest to silnie skorelowane z zamieszkiwaniem w małych miejscowościach i na wsi.

Procesy związane ze starzeniem się społeczeństwa i wzrostem zapotrzebowania na opiekę społeczną przełożyły się bezpośrednio na wzrost liczby placówek pomocy społecznej w województwie ze 107 do 184 tj. o 71,4%. W latach 1999-2008 największy przyrost miał miejsce w stolicy, z 24 do 42 placówek, a następnie odpowiednio w powiatach: warszawskim zachodnim (z 4 do 13), wołomińskim (z 2 do 11), otwockim (z 3 do 8) oraz gostyńskim (z 1 do 5). Nie wpłynęło to jednak na zmianę koncentracji przestrzennej tych placówek w województwie, utrwaliło jedynie istniejącą organizację przestrzenną. Należy jednak zaznaczyć, że w dwóch powiatach liczba tych placówek uległa zmniejszeniu i dotyczyło to powiatów pruszkowskiego, radomskiego, oraz miasta Ostrołęki. Wraz ze wzrostem liczby placówek pomocy społecznej w województwie nastąpił wzrost liczby miejsc w tych placówkach o 35,9% (mapa 30). Trudno jest jednak ocenić czy liczba miejsc jest wystarczająca, ponieważ brak jest informacji na temat zapotrzebowania na tego typu placówki w województwie. Liczba osób w tym okresie w placówkach pomocy społecznej wzrosła o 37,4%.

Na obszarze całego województwa, w analizowanych latach nastąpił wzrost nakładów budżetów gmin na opiekę społeczną w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Nakłady budżetów gmin na pomoc społeczną, powyżej średniej dla województwa wynoszącej 404,33 zł na mieszkańca w roku 2008, dotyczyły ponad połowy gmin województwa. Największą dynamiką wydatków na pomoc społeczną, na mieszkańca w latach 1999-2008 charakteryzowały się natomiast gminy leżące w obszarach zidentyfikowanych w *Planie* jako obszary problemowe województwa (mapa 31).

Pomoc społeczną w województwie mazowieckim charakteryzują następujące zjawiska i tendencje:

- postępuje proces starzenia się społeczeństwa, który wpłynął na wzrost ilości placówek opieki społecznej, nie zmieniając ich struktury przestrzennej – w dalszym ciągu koncentracja ich utrzymuje się w stolicy, powiatach okołowarszawskich oraz miastach subregionalnych;
- nastąpił wzrost nakładów na pomoc społeczną z budżetów gmin na mieszkańca – na obszarze całego województwa;
- największa dynamika zmian nakładów budżetów gmin na opiekę społeczną miała miejsce w obszarach zdelimitowanych jako obszary problemowe województwa.

Ochrona zdrowia

W latach 1999-2008 narastał problem niewystarczającego finansowania świadczeń opieki zdrowotnej. Sytuacja ta prowadziła m. in. do utrudnionego i zróżnicowanego dostępu do świadczeń w poszczególnych obszarach województwa. Zarysował się wyraźny podział województwa na centralną część z Warszawą i pozostałe obszary województwa.

Pozytywnym zjawiskiem jest wzrost liczby publicznych i niepublicznych zakładów opieki zdrowotnej świadczących usługi specjalistyczne. W końcu 2008 roku funkcjonowało

1 740 zakładów opieki zdrowotnej (wzrost o 36,5% w porównaniu z 1999 rokiem), z czego 67,4% stanowią zakłady niepubliczne. Największa liczba zakładów opieki zdrowotnej zlokalizowana jest w Warszawie (575 placówek) i w subregionie: ostrołęcko – siedleckim (349), a wśród miast na prawach powiatu w Radomiu (97) i Ostrołęce (73). Najmniejszą liczbą placówek udzielających świadczenia medyczne charakteryzowały powiaty: zwolenński (9), szydlowiecki (13), białobrzegi, łosicki i przasnyski (14)⁴⁷.

Na skutek m.in. zmian systemowych i działań restrukturyzacyjnych nastąpił wzrost liczby szpitali, zwłaszcza niepublicznych. Nowe szpitale powstały głównie w aglomeracji warszawskiej i w strefie jej największych wpływów (w powiecie: grójeckim, mińskim, otwockim, wołomińskim). Sześć powiatów: plocki, siedlecki, ostrołęcki, legionowski, białobrzegi, szydlowiecki w dalszym ciągu nie posiada na swoim terenie żadnego szpitala.⁴⁸

Z uwagi na nieporównywalność danych statystycznych w okresie 1999-2008, która wynikała ze zmiany klasyfikacji wprowadzonej przez GUS, analizy przeprowadzono dla lat 2005- 2008, gdzie dane statystyczne obejmują ten sam zakres informacji.

Wzrost liczby szpitali przełożył się w latach 2005-2008 na wzrost łóżek w szpitalach ogólnych. Tylko w 7 powiatach województwa odnotowano spadek łóżek szpitalnych na 10 tys. ludności (mapa 32).

W związku z powiększającą się liczbą osób starszych i niepełnosprawnych wzrasta zapotrzebowanie na opiekę długoterminową. Od roku 2000 o połowę zwiększyła się liczba zakładów pielęgnacyjno – opiekuńczych, skupionych głównie w Warszawie i w aglomeracji warszawskiej. Znaczny wzrost odnotowano również w ilości zakładów opiekuńczo-leczniczych. W dalszym ciągu występuje niedobór tego typu placówek w północno-wschodniej części województwa (w ostrołęckim i nadbużańskim obszarze problemowym). Opiekę paliatywną i hospicyjną zapewnia 11 stacjonarnych hospicjów, rozmieszczonych stosunkowo równomiernie na terenie całego województwa, w których od 2006 roku odnotowuje się wzrost liczby łóżek.

W ciągu ostatnich lat system ratownictwa medycznego w województwie mazowieckim przeszedł duże przeobrażenia służące poprawie dostępności i jakości udzielania świadczeń. Obecnie każdy powiat dysponuje przynajmniej jednym zespołem reanimacyjnym. W 2008 roku funkcjonowało 17 akredytowanych Szpitalnych Oddziałów Ratunkowych (Warszawa – 8 oddziałów, Radom – 2 i w pozostałych szpitalach po 1 oddziale)⁴⁹. Liczba akredytowanych SOR-ów na Mazowszu jest porównywalna do innych województw, lecz jest stanowczo zbyt mała w odniesieniu do liczby ludności zamieszkującej województwo mazowieckie i przyjeżdżającej, a zwłaszcza dla aglomeracji warszawskiej.

Na przełomie 2008-2009 roku uruchomiono Stację Lotniczego Pogotowia Ratunkowego w Płocku, co przyczyniło się do włączenia w ogólnopolski system helikopterowy medycyny ratunkowej HEMS⁵⁰.

W regionie narasta problem niedoboru kadry specjalistycznej (w porównaniu do 2000 roku spadek liczby specjalistów o 17%). Znacznie zmniejszyła się liczba indywidualnych, grupowych i specjalistycznych praktyk lekarskich (2008 r. – 406 praktyk, z czego 40% to praktyki lekarskie na wsi). Braki kadrowe wynikają m.in. ze zmian zasad zatrudnienia, starzejącej się kadry medycznej oraz migracji do krajów UE. Największym nasyceniem kadrami lekarską w województwie i w kraju charakteryzuje się Warszawa, w której w ciągu ostatnich lat obserwuje się tendencję spadkową w zatrudnieniu specjalistów.

⁴⁷ <http://www.stat.gov.pl>, Warunki życia – Dane powiatowe, 2008 r.

⁴⁸ <http://www.mczpc.pl/>

⁴⁹ Raport roczny z działalności konsultanta wojewódzkiego dla województwa mazowieckiego w dziedzinie medycyny ratunkowej za rok 2008, www.mczp.pl/?id=konsultanci

⁵⁰ Śmigłowcowa Służba Ratownictwa Medycznego HEMS (ang. Helicopter Emergency Medical Service)

Główne tendencje w zakresie ochrony zdrowia to:

- niewydolność finansowania świadczeń opieki zdrowotnej pociąga za sobą utrudnienie i zróżnicowanie dostępu do świadczeń zdrowotnych w poszczególnych obszarach województwa, w wyniku czego zarysował się wyraźny podział województwa na centralną część z Warszawą i pozostałe obszary;
- wzrost liczby szpitali i potencjału zakładów opieki zdrowotnej nie przełożył się na istotne zmiany w dostępności do świadczeń medycznych;
- nastąpił wzrost liczby niepublicznych zakładów opieki zdrowotnej świadczących usługi specjalistyczne (67,4% ogólnej liczby szpitali), ale powstały głównie w aglomeracji warszawskiej i w strefie jej największych wpływów;
- system ratownictwa medycznego przeszedł duże przeobrażenia, co skutkowało poprawą dostępności i jakości udzielania świadczeń na całym obszarze województwa;
- zachodzące procesy starzenia ludności województwa spowodowały znaczne zapotrzebowanie na opiekę długoterminową i paliatywną. Nastąpił wzrost ilości placówek głównie w obszarze aglomeracji warszawskiej i w strefie jej największych wpływów. Niedobór tego typu placówek występuje w północno-wschodniej części województwa (w ostrołęckim i nadbużańskim obszarze problemowym);
- narasta problem niedoboru kadry specjalistycznej wynikający m. in. ze zmian zasad zatrudnienia, oraz migracji do krajów UE.

Placówki kultury

Cechą charakterystyczną placówek kultury działających na terenie województwa mazowieckiego w latach 1999-2008 było nierównomierne rozmieszczenie, skutkujące z jednej strony ograniczonym dostępem do wybranych placówek kulturalnych mieszkańców obszarów peryferyjnych województwa, z drugiej zaś strony, naturalną koncentracją instytucji, w tym o znaczeniu narodowym w stolicy.

System infrastruktury kultury w województwie tworzyły jednostki muzealne, teatry i instytucje muzyczne, biblioteki oraz kina. Łączna liczba placówek w 1999 roku wyniosła 1288 zaś w 2008 roku liczba jednostek kultury spadła o ponad 7% do poziomu 1192.

Najliczniejszą grupę stanowiły placówki biblioteczne wraz z filiami, skupione przede wszystkim w Warszawie – 191 placówek (w 2008 roku). Na pozostałym obszarze województwa liczba bibliotek wahała się od 45 – w powiecie radomskim, do 6 – w Siedlcach i Ostrołęce, co świadczy o bardzo dużym zróżnicowaniu w dostępie do placówek bibliotecznych w regionie. Należy tu zaznaczyć, że od 1999 roku następował systematyczny spadek liczby bibliotek z 1 086 do poziomu 995 jednostek w 2008 roku. Przy zmniejszającej się liczbie bibliotek publicznych i punktów bibliotecznych zanotowano jednak wzrost zarejestrowanych czytelników – z 834,7 tys. osób w 1999 r. do 871 tys. osób w 2008 r. W powiatach: ostrowskim, garwolińskim, warszawskim zachodnim, pruszkowskim, zwoleńskim, legionowskim, wołomińskim, piaseczyńskim, grodziskim, Warszawie, Siedlcach oraz Płocku odnotowano tendencję wzrostową.

Kolejną grupę placówek kultury stanowiły muzea wraz z oddziałami. W latach 1999-2008 ich liczba zwiększyła się z 92 do 102. Szczególną uwagę należy zwrócić na powiaty: sochaczewski i sierpecki ze względu na liczbę odwiedzających większą niż w pozostałych powiatach regionu. Powodem tego był m.in. udział Sokołowa Podlaskiego i Sierpca w konkursie „Stolica kulturalna Mazowsza”. Natomiast największą dynamiką zmian odwiedzających muzea zaobserwowano w powiatach: otwockim, mińskim, piaseczyńskim i pruszkowskim, gdzie w przypadku dwóch ostatnich powodem było m.in. powstanie nowych placówek muzealnych. Niekwestionowanym liderem pozostawała Warszawa skupiająca

na swoim terenie 54 (czyli ponad 53%) placówek muzealnych regionu, które odwiedziło ponad 80% spośród wszystkich zwiedzających muzea w województwie mazowieckim. W analizowanych latach placówek muzealnych na swoim terenie nie posiadały powiaty: ostrowski, płoński, plocki, gostyniński, łosicki, białobrzegi, makowski i lipski a od 2004 roku również powiat wyszkowski. Muzea działające w regionie wprowadzały nowe sposoby wykorzystania oraz eksponowania swoich zbiorów. Muzea stały się również popularnymi miejscami dla organizacji konferencji naukowych, imprez kulturalnych oraz spotkań biznesowych.

Największą liczbą odbiorców spośród wszystkich placówek kulturalnych charakteryzowały się kina, które począwszy od 2001 r. rokrocznie gromadziły ponad 7 mln widzów. Najliczniejsza grupa tych placówek zlokalizowana była w Warszawie – 23 w 2008 roku. W 1999 roku kinem nie dysponowały powiaty: przasnyski, sierpecki, plocki, ostrołęcki, siedlecki, żyrardowski, białobrzegi, kozienicki, zwoleński i radomski. Natomiast w 2008 r. do grupy powiatów pozbawionych kina dołączyły powiaty: lipski, szydlowiecki oraz warszawski zachodni (mapa 33). Należy zaznaczyć, że w 2008 r. najmniejszą dostępnością do kin charakteryzował się obszar problemowy radomski, gdzie tylko powiat przysuski i miasto Radom dysponowały tego typu placówkami. Pomimo spadkowego trendu w zakresie liczebności tych placówek z 76 w 1999 roku do poziomu 55 w 2008 roku, powodowanego likwidacją jednostki lub też wyłączeniem z eksploatacji z racji prowadzonego remontu, liczba miejsc na widowni ogółem w regionie wzrastała. O wyraźnym zainteresowaniu repertuarem kin świadczyła wzrastająca liczba widzów. W 1999 roku liczba widzów sięgała 5 314 tys., zaś w 2008 roku odbyło się 289,6 tys. seansów, które obejrzało 7 867 tys. widzów.

Liczebność placówek teatralnych i instytucji muzycznych w latach 1999-2008 zwiększyła się o 6 jednostek do poziomu 40 instytucji. Miejscem lokalizacji aż 28 placówek teatralnych była Warszawa. Poza stolicą teatry funkcjonowały w Płocku i Radomiu, przy czym Teatr Dramatyczny im. Jerzego Szaniawskiego w Płocku w latach 2006-2007 ze względu na przebudowę i modernizację był wyłączony z eksploatacji. W 2008 roku z ogólnej liczby przedstawień i koncertów w kraju ok. 20% odbyło się w województwie mazowieckim, głównie w Warszawie. W latach 1999-2006 ilość widzów i słuchaczy placówek teatralnych stopniowo zmniejszała się, zaś zmiany tendencji w kierunku większego zainteresowania ofertą teatralną nastąpiły dopiero w 2007 roku. W 2008 roku przedstawienia i koncerty przygotowane przez teatry i instytucje muzyczne w województwie mazowieckim obejrzało 2 812 tys. widzów.

Placówki kultury w województwie mazowieckim charakteryzują następujące zjawiska i tendencje:

- różnice w dostępie do placówek kultury w regionie powodowane były ich nierównomiernym rozmieszczeniem. Warszawa jako centrum kulturalne regionu i kraju skupiała najliczniejszą i najbardziej różnorodną grupę placówek kulturalnych. Poza stolicą znaczącą rolę w rozwoju kultury pełniły ośrodki subregionalne: Płock, Radom, Ciechanów, Siedlce, Ostrołęka;
- postępującym niekorzystnym procesem była zmniejszająca się liczba bibliotek oraz spadek czytelnictwa w regionie. Największy spadek liczby placówek bibliotecznych odnotowano w podregionie ostrołęcko – siedleckim. Na obszarze tym nastąpił również spadek liczby muzeów, których liczebność w pozostałych podregionach wzrosła lub utrzymała się na niezmiennym poziomie;
- polepszeniu uległa oferta muzeów w regionie. Aktywność placówek oraz nowe formy i sposoby kontaktu z odbiorcą spowodowały wzrost zainteresowania ze strony społeczeństwa a także ze strony organizatorów kultury o czym świadczy wzrastająca liczba placówek muzealnych.

Edukacja

W latach 1999-2008 w województwie przybyło 36 uczelni wyższych oraz 18 filii i wydziałów zamiejscowych. Znaczącymi ośrodkami szkolnictwa wyższego w skali województwa, poza stolicą, stały się ośrodki subregionalne i powiatowe, w których nastąpił intensywny rozwój filii i zamiejscowych wydziałów szkół wyższych. W roku akademickim 2008/09 w województwie funkcjonowało 105 szkół wyższych, w tym 75 w Warszawie. Rozwój szkolnictwa wyższego w ujęciu podregionalnym najbardziej widoczny był w podregionie warszawsko-zachodnim i radomskim, natomiast w podregionach ostrołęcko-siedleckim i płońskim dotyczył on powstawania filii (mapa 11).

W latach 1999-2008 liczba studentów w województwie wzrosła o 19,7% (w Polsce o 34,5%). W roku akademickim 2008/2009 na uczelniach wyższych w województwie kształciło się 344 292, z czego 82,9% stanowili studenci uczelni warszawskich. Ponad 53% studentów województwa mazowieckiego kształciło się na uczelniach publicznych i wskaźnik ten był porównywalny z rokiem 1999. Dla Polski wskaźnik ten wynosił w roku 2008/09 65,5% i uległ zmniejszeniu o 5 punktów procentowych w stosunku do roku 1999.

W 2008 roku najwięcej studentów kształciło się w wyższych szkołach ekonomicznych, uniwersytetach i wyższych szkołach technicznych. Jednak w porównaniu z rokiem 1999 zauważalna była tendencja spadkowa liczby studentów kształcących się w wyższych szkołach technicznych i ekonomicznych. W rozmieszczeniu przestrzennym wg podregionów największą liczbą studentów w wyższych szkołach technicznych odznaczała się stolica oraz podregion radomski, w którym zlokalizowana jest Politechnika Radomska. Największą liczbą studentów ogółem na 10 tys. mieszkańców odznaczała się Warszawa, a najmniejszą podregion warszawski-wschodni i warszawski-zachodni (mapa 11).

W zakresie szkolnictwa ponadgimnazjalnego największa koncentracja tych szkół w 2008 roku miała miejsce w Warszawie, Płocku i Radomiu. Charakterystycznym zjawiskiem dla tego typu placówek w latach 2004-2008 był systematyczny spadek liczby tych szkół o 9,8% przy jednoczesnym spadku liczby uczniów o 4,1%.

Największy udział w strukturze uczniów stanowiła młodzież liceów ogólnokształcących. Na uwagę zasługuje również zjawisko zwiększania się na obszarze województwa zainteresowania młodzieży nauką w technikach o ponad 43%. Najlepszą dostępnością wśród miast, zarówno do liceów ogólnokształcących jak i zasadniczych szkół zawodowych, charakteryzowała się stolica, natomiast najsłabszą: Siedlce i Ostrołęka.

W ostatnich latach dużego znaczenia nabrało kształcenie ustawiczne, wynikające z konieczności ciągłego podnoszenia i doskonalenia kwalifikacji zawodowych. W latach 1999-2008 zaznaczył się także stały wzrost powstawania nowych placówek policealnych dla dorosłych.

Szkolnictwo wyższe i oświatę w województwie mazowieckim charakteryzują następujące zjawiska i tendencje:

- Warszawa jest miejscem największej koncentracji szkolnictwa wyższego i średniego;
- postępuje wzrost dostępności do szkolnictwa wyższego w ośrodkach subregionalnych i powiatowych poprzez powstawanie szkół wyższych, filii oraz wydziałów zamiejscowych;
- wzrasta ogólna liczba studentów, przy jednoczesnym spadku liczby studentów kształcących się w wyższych szkołach technicznych i ekonomicznych;
- przestrzenne rozmieszczenie placówek szkolnictwa ogólnokształcącego i zasadniczego zawodowego w latach 2004-2008 nie uległo znacznym zmianom;
- następuje wzrost znaczenia szkolnictwa ustawicznego.

7. Wartości kulturowe

Przestrzeń kulturowa województwa mazowieckiego podlega zmianom, wynikającym przede wszystkim z niekontrolowanej urbanizacji przestrzeni i jej komercjalizacji, które wpływają na ilość i jakość zasobów dziedzictwa kulturowego, ale również powodują intensyfikację działań służących ochronie tych zasobów.

Do niezmiennych i wyróżniających się elementów dziedzictwa narodowego w województwie mazowieckim należy obszar objęty statusem pomnika historii⁵¹ historyczny zespół miasta Warszawy z Traktem Królewskim i Wilanowem, którego część jest wpisana na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Przyrodniczego UNESCO oraz 131 miast historycznych, które w zdecydowanej większości również współcześnie pełnią funkcje ośrodków miejskich. Szczególne znaczenie dla dziedzictwa narodowego posiada Warszawa, a poza nią: Płock, Pułtusk, Szydłowiec, Radom, Góra Kalwaria, Iłża, Sierpc, Węgrów, Radom, Siedlce i Ostrołęka. Wybitne walory dawnego krajobrazu urbanistycznego posiadają również były miasta, a obecnie wsie: Czersk, Czerwińsk, Maciejowice. Wśród wartościowych przykładów urbanizacji z końca XIX i pierwszej połowy XX wieku należy wymienić Żyrardów jako miasto przemysłowe i podwarszawskie miasta-ogrody, zwłaszcza położone wzdłuż szlaków kolejowych (Podkowa Leśna, Milanówek, Komorów) oraz miejscowości położone wzdłuż tzw. „Pasma Otwockiego”.

Ważnym elementem wartości kulturowych regionu, mającym duże znaczenie dla kształtowania tożsamości regionalnej, jest dziedzictwo kultury ludowej. Pielęgnowanie odrębności i kultywowanie tradycji lokalnych wpisuje się w światowe tendencje dotyczące poszanowania i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego min. na płaszczyźnie lokalnej. Na obszarze województwa mazowieckiego bardzo wyraziście kultywowane są tradycje kurpiowskie. Do terenów tych, poza wcześniej wymienionym regionem kurpiowskim, należą następujące regiony etnograficzne z obszaru historycznego Mazowsza: podlaski, sannicki, kołbielski oraz fragment łowickiego, a także regiony historycznej Małopolski: kozienicki oraz fragmenty opoczyńsko-przysuskiego i iłżecko-starachowickiego. Swoistym fenomenem Mazowsza jest nie tylko kontynuacja tradycji ludowych, ale i pojawianie się nowych ośrodków sztuki ludowej.

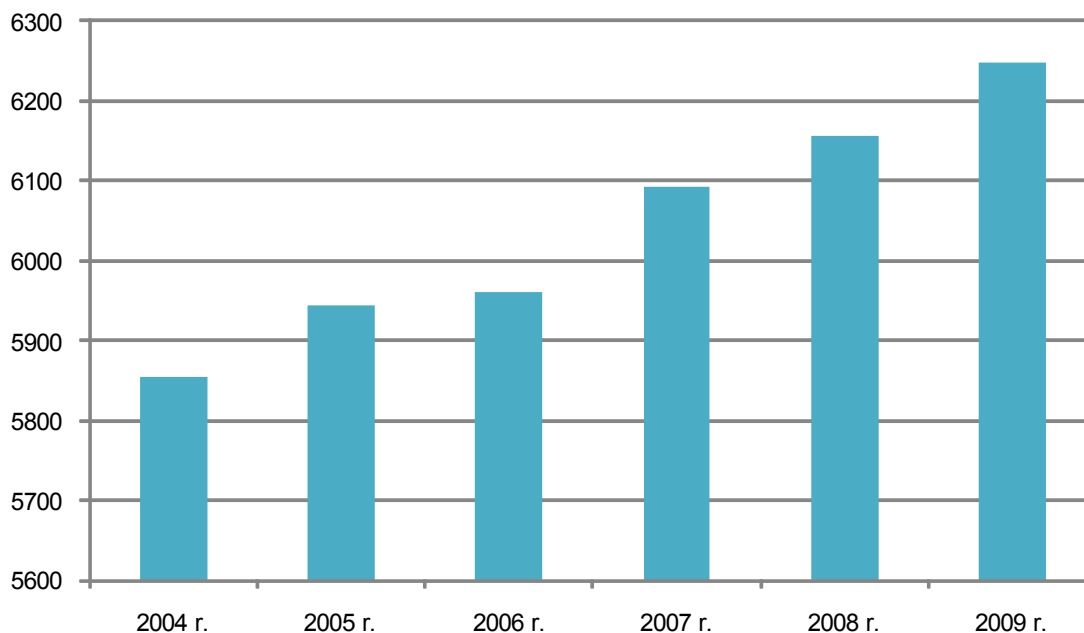
Zintegrowanej ochronie dziedzictwa kulturowego regionu służy kreowanie pasm przyrodniczo-kulturowych wyznaczonych w *Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009*⁵². Pasma te obejmują charakterystyczne wieloprzestrzenne elementy krajobrazowe, jakimi są na Mazowszu doliny rzek oraz pas położony wzdłuż szlaków kolejowych (Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej i Warszawskiej Kolei Dojazdowej). Układ pasmowy pozwala na kształtowanie powiązań funkcjonalno-przestrzennych pomiędzy dużymi ośrodkami o dobrze wykształconej tożsamości kulturowej, a obszarami peryferyjnymi.

W kształtującym się relatywnie nowym podejściu do ochrony elementów dziedzictwa kulturowego ważną rolę odgrywają krajobrazy kulturowe, w tym: wyznaczone dotychczas krajobrazy wiślane: Płock, Wyszogród-Czerwińsk, Solec n/Wisłą, krajobrazy pielgrzymkowe – Góra Kalwaria, Liw-Starawieś, krajobrazy komponowane – Opinogóra, Skarpa Warszawska, krajobrazy etnograficzne – Puszcza Biała, Kurpiowski, krajobraz Twierdzy Modlin i krajobrazy bitewne – Przyczółek Warecko-Magnuszewski, Mława – linia obronna z 1939 roku i Ossów – Pole Bitwy Warszawskiej 1920 roku.

⁵¹ Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 8 września 1994 r. (Monitor Polski z 1994 nr 50 poz. 423)

⁵² Przyjęty uchwałą nr 226/05 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 grudnia 2005 r.

Wykres 35. Obiekty zabytkowe wpisane do Rejestru Zabytków w województwie mazowieckim w latach 2004-2009

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentów Zabytkowych

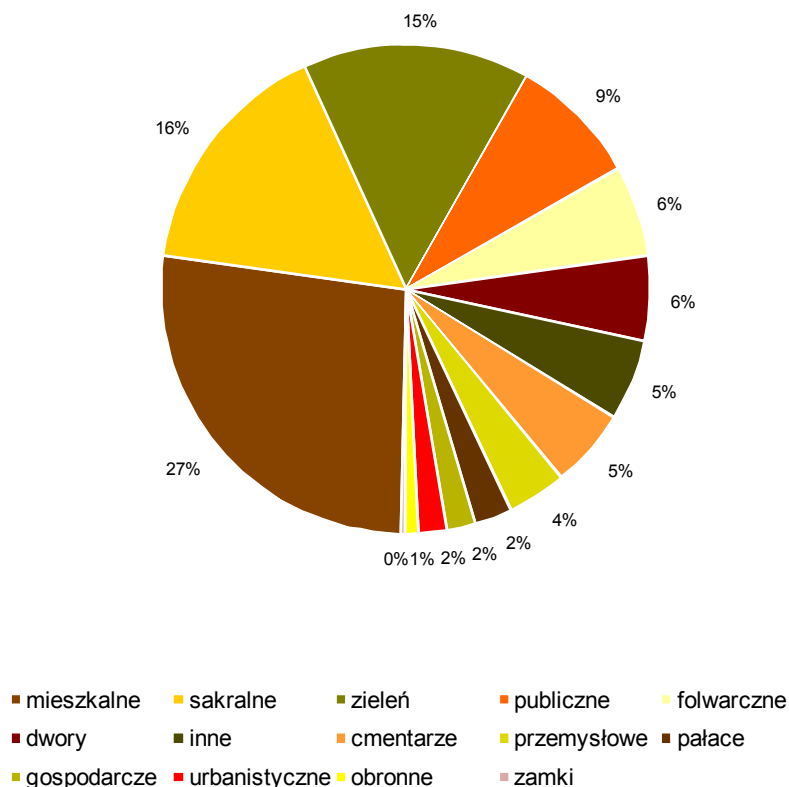
Jednym ze zmieniających się w ostatnich latach elementów dziedzictwa kulturowego regionu są obiekty wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków. Od 1999 roku województwo mazowieckie niezmiennie zajmuje trzecie miejsce w kraju pod względem liczby zabytków nieruchomych figurujących w rejestrze⁵³. Po zauważalnym w 2004 roku w naszym województwie spadku liczby obiektów w rejestrze (do 5 855), liczba zabytków nieruchomych systematycznie wzrastała i w 2008 r. osiągnęła wartość 6 156. Stało się tak głównie za sprawą wpisów obiektów sakralnych, mieszkalnych, przemysłowych oraz cmentarzy. Zmniejszeniu uległa przy tym liczba zabytkowych obiektów folwarcznych i gospodarczych.

W ostatnich latach zauważalna jest zbieżność pomiędzy pojawieniem się nowych możliwości finansowania prac w określonym rodzaju obiektów zabytkowych figurującym w rejestrze, a wzrostem liczby wydawanych decyzji o wpisie do wojewódzkiego rejestru właśnie tego rodzaju zabytków (głównie dotyczy to cmentarzy i obiektów sakralnych).

Niepokojącym zjawiskiem, które można zaobserwować na terenie naszego województwa jest zmniejszanie się liczby zabytkowych obiektów drewnianych, ważnego elementu pejzażu kulturowego. Z krajobrazu znikają także zabytki charakterystyczne dla naszego regionu, a mianowicie dwory i zespoły dworskie.

⁵³ Należy zaznaczyć, że od 2004 roku Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków prowadzi systematyczną statystykę zabytków nieruchomych (według ustalonych rodzajów zabytków) wpisanych do wojewódzkich rejestrów.

Wykres 36. Obiekty zabytkowe w województwie mazowieckim w 2008 r. wpisane do Rejestru Zabytków (wg rodzajów)

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentów Zabytkowych

W strukturze obiektów zabytkowych nadal największą grupę stanowią (podobnie jak w większości rejonów kraju) obiekty mieszkalne (27% w ogólnej liczbie zabytków w rejestrze), a na drugim miejscu również niezmiennie znajdują się obiekty sakralne (16% ogólnej liczby zabytków w rejestrze).

Zgodnie z *Raportem o stanie zachowania zabytków nieruchomych* (2004 roku) można stwierdzić, że ok. 50% zabytków wymaga napraw i remontów.

Tendencje w zakresie ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego:

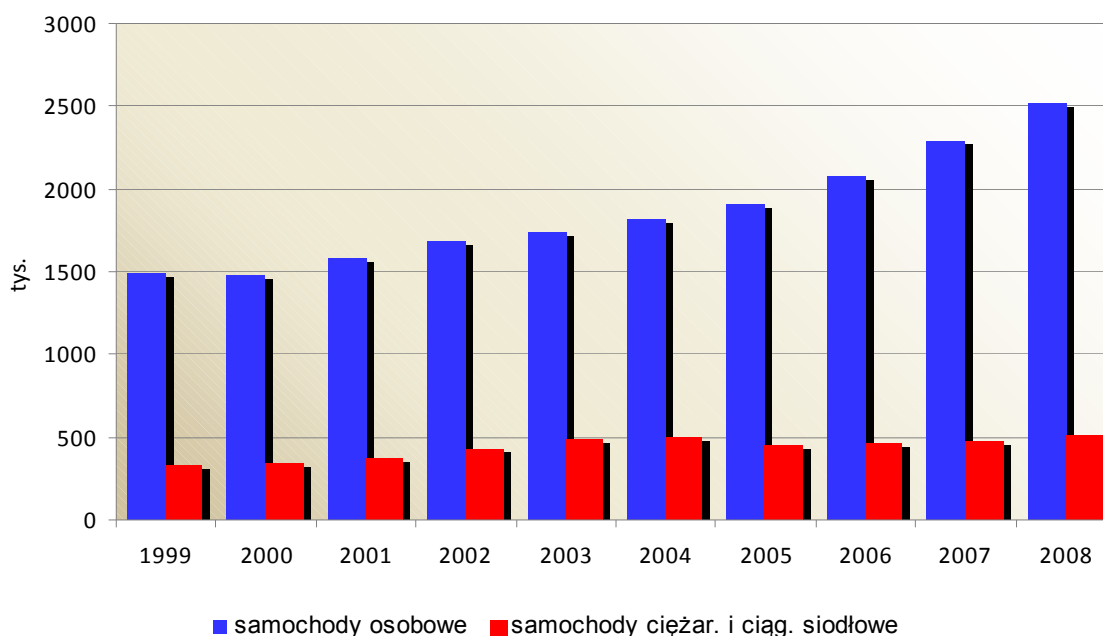
- zmieniający się zakres ochrony – od pojedynczych budowli lub zespołów do skali krajobrazu;
- kształtowanie tożsamości kulturowej Mazowsza poprzez licznie powstające miejsca kultywowania tradycji ludowych oraz kreowanie ośrodków tożsamości kulturowej regionu;
- wzrost liczby zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, w tym zabytkowych zespołów przestrzennych;
- zjawiska negatywne, utrzymujące się pomimo realizacji ustaleń Planu
 - spadek liczby zabytków drewnianych;
 - utrzymujący się zły stan techniczny bardzo dużej części obiektów zabytkowych.

8. Transport

Jednym z najważniejszych warunków spójności województwa mazowieckiego jest dostosowanie podstawowej sieci transportowej do standardów europejskich, m.in. poprzez stworzenie sieci autostrad i dróg ekspresowych, podnoszenie standardu dróg do obciążeń 115 kN/oś, poprawę standardu i prędkości na liniach kolejowych (160 km/h – 200 km/h dla ruchu pasażerskiego i 120 km/h dla towarowego).

Przemiany społeczno-gospodarcze jakie następują w ostatnich kilkunastu latach bardzo silnie wpłynęły na funkcjonowanie systemu transportowego. Gwałtowny rozwój motoryzacji (wzrost liczby samochodów osobowych od 1999 roku o ok. 70% i ciężarowych o ok. 54%), załamanie gałęzi przemysłu uzależnionych od surowców masowych przewożonych koleją, przekształcenia na rynku pracy i edukacji, w znacznym stopniu zmieniły strukturę, kierunki i skalę zapotrzebowania na transport.

Wykres 37. Samochody osobowe i ciężarowe zarejestrowane w województwie mazowieckim w latach 1999-2008

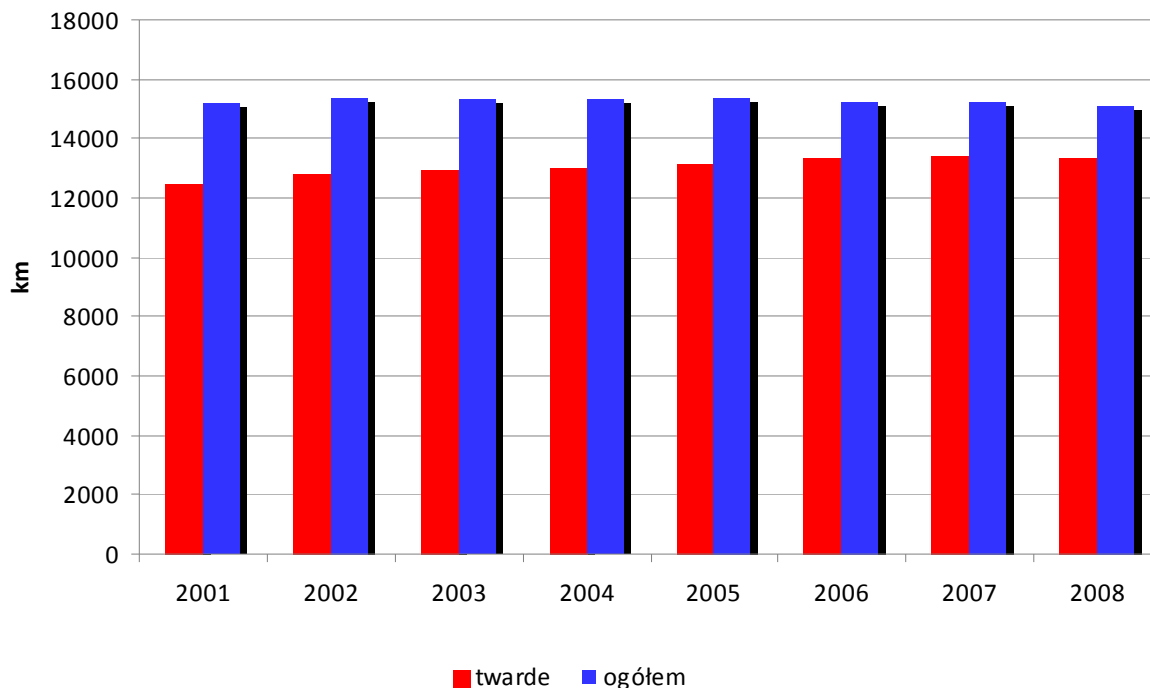
Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych GUS

Wieloletnie zaległości inwestycyjne, niedostateczne nakłady finansowe, a także kilkuletni proces prywatyzacji i restrukturyzacji przedsiębiorstwa państwowego Polskie Koleje Państwowe, doprowadziły do znacznego pogorszenia stanu infrastruktury kolejowej (sieci i taboru) oraz jakości świadczonych usług. Znaczna część przewozów pasażerskich i towarowych została przeniesiona z kolei na praktycznie bardzo niewiele zmienioną sieć dróg. Rozmieszczenie elementów infrastruktury transportowej Mazowsza zilustrowane jest na mapie 35.

Sieć drogowa

Sieć drogową na obszarze województwa w 2008 roku tworzyło 31 012 km dróg o nawierzchni twardej⁵⁴. W stosunku do 1999 roku jej długość wzrosła o ok. 9,6% (zwiększone finansowanie na przebudowy i remonty – także ze środków unijnych). Największy wzrost utwardzonych nawierzchni nastąpił na sieci dróg powiatowych i gminnych (najbardziej zaniedbanych) i wynosi odpowiednio 8,4% i 15,7% (udział dróg twardych w sieci dróg powiatowych wojewódzkich i gminnych przedstawiają wykresy 39 i 40).

Wykres 38. Drogi powiatowe w województwie mazowieckim w latach 2001-2008

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych GUS (niepełne dane za lata 1999-2000)

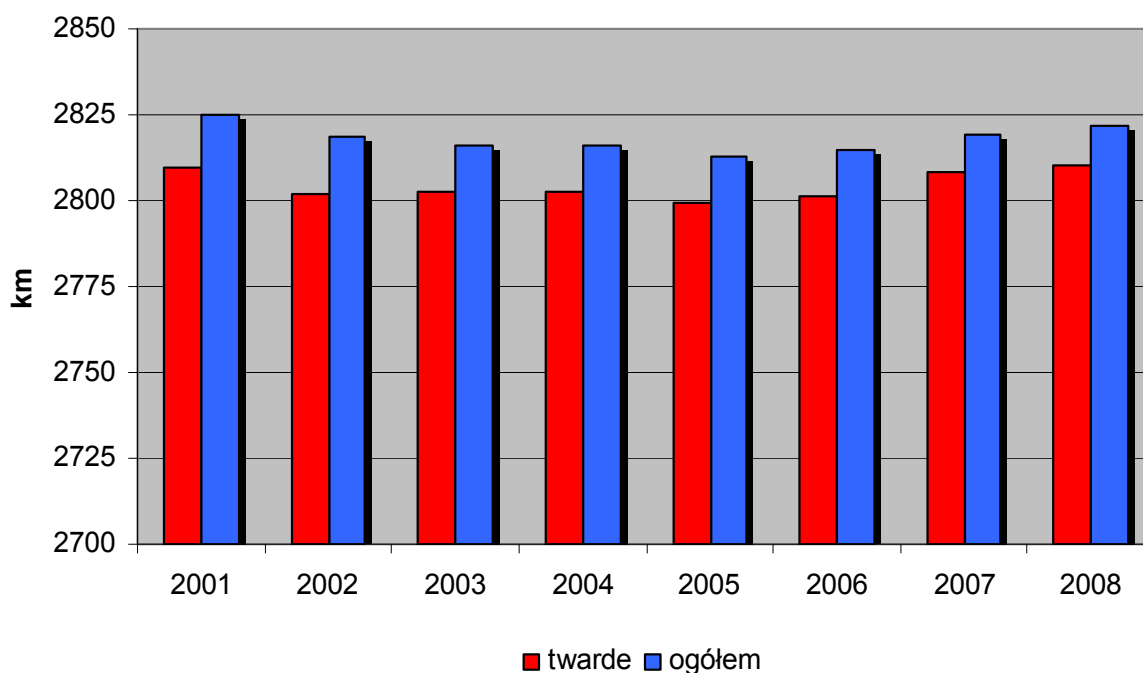
Sieć dróg wojewódzkich Mazowsza ma długość ponad 2820 km, w tym 2812 km stanowią drogi utwardzone, wymagające jednak w wielu miejscach zmiany nawierzchni.

Statystyczne zmiany w długości dróg wojewódzkich (wykres 39), w tym utwardzonych wynikają przede wszystkim z aktualizacji kilometrażu poszczególnych odcinków, zmiany ich przebiegu (np. na drodze 729 Przysławowice Duże – Potworów nastąpiła korekta łuków w związku z tym ulegała zmianie długość drogi) i zmiany granicy województwa (np. odcinek obecnej drogi 817 Kłudzie – rzeka Wisła – Kamień leżący za Wisłą został przekazany Zarządowi Dróg Wojewódzkich w Lublinie).

Na sieci dróg wojewódzkich następują sukcesywnie, w miarę najpilniejszych potrzeb prace polegające na ich przebudowie, w tym zmianie nawierzchni, choć sytuacja jest tu korzystniejsza niż w przypadku dróg powiatowych czy gminnych.

⁵⁴ Stanowi to 11,9% wielkości krajowej; długość dróg krajowych – 2 356 km, wojewódzkich – 2 820 km, powiatowych – 13 381 km i gminnych – 12 290 km (źródło danych: Roczniki Statystyczne GUS, Bank Danych Regionalnych za 2008 r.)

Wykres 39. Drogi wojewódzkie w województwie mazowieckim w latach 2001-2008

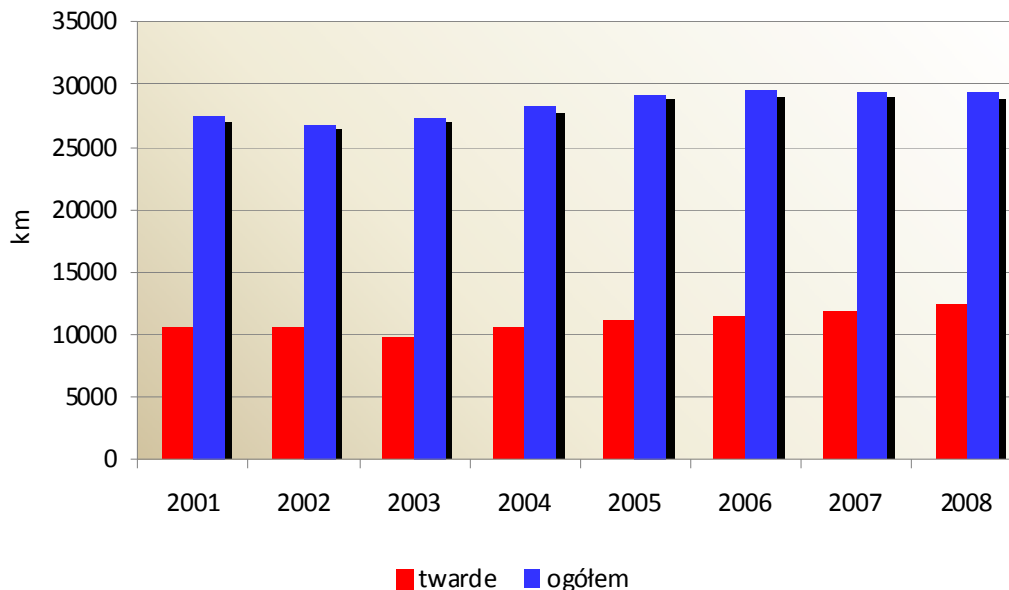
Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych GUS (niepełne dane za lata 1999-2000)

Gęstość sieci drogowej o nawierzchni twardej w 2008 roku wynosiła 87,2 km/100 km² i przekracza średnią krajową – 83,5 km/100km². Zagęszczenie dróg krajowych i wojewódzkich przedstawia mapa 36. Największa koncentracja tych dróg występuje w obszarze centralnym i południowo-zachodnim województwa (po zachodniej stronie Wisły). Wyniki ostatniego generalnego pomiaru ruchu na sieci dróg krajowych w 2005 roku wskazują, że w województwie mazowieckim, średniodobowy ruch pojazdów w okresie 2000-2005 wzrósł o 15% (w poprzednim pięcioletnim okresie o 33% i wynosił 9 235 poj. sam./dobę⁵⁵). Najbardziej obciążone ruchem są drogi międzynarodowe oraz odcinki wlotowe do miast, zwłaszcza Warszawy (ponad 50 000 poj./dobę na drodze nr 7-odcinek Raszyn-Janki i przejście przez Raszyn, nr 8-Warszawa-Marki, nr 79-Warszawa-Mysiadło).

W województwie mazowieckim brak jest ciągle autostrad i spójnej sieci dróg ekspresowych (poza kilkoma odcinkami o łącznej długości ok. 85 km), istotnych w połączeniach międzyregionalnych, krajowych i międzynarodowych. W ostatnich latach sukcesywnie poprawia się stan nawierzchni dróg krajowych. W województwie mazowieckim stan dobry – to ok. 52% ogólnej długości (średnio w kraju 55%). Sytuację jednak pogarsza zbyt duża dostępność do dróg krajowych, co jest przyczyną kolizji i konfliktów pomiędzy funkcją obsługi ruchu, a obsługą otoczenia. Strukturę sieci dróg krajowych przedstawia wykres 41.

⁵⁵ W kraju odpowiednio 18% i 13 561 pojazdów samochodowych/dobę

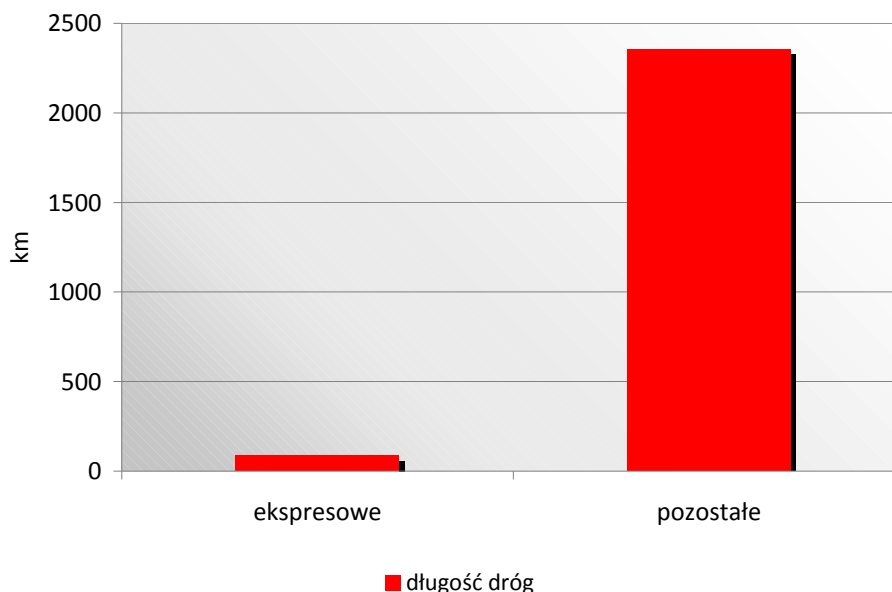
Wykres 40. Drogi gminne w województwie mazowieckim w latach 2001-2008

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych GUS (niepełne dane za lata 1999-2000)

Stan techniczny sieci dróg wojewódzkich także nie jest zadowalający. Ponad połowa jest zbyt wąska i ma słabą konstrukcję, aby sprostać wymaganiom współczesnego transportu kołowego. W sieci dróg wojewódzkich wciąż można odnaleźć odcinki o nawierzchni gruntowej (ok. 11 km).

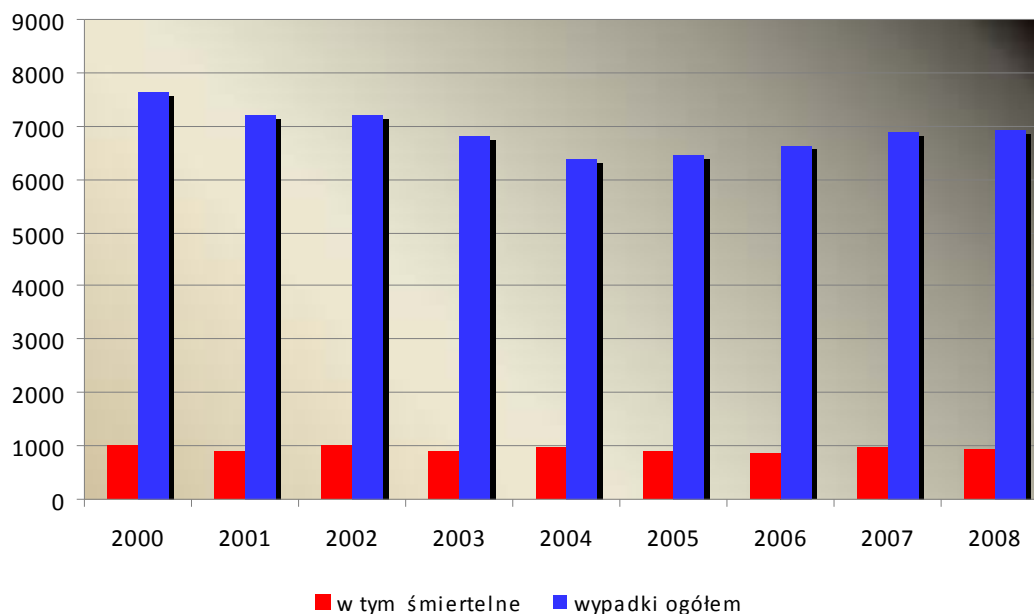
Wykres 41. Struktura sieci dróg krajowych w województwie mazowieckim w 2008 roku

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych zarządcy dróg krajowych i GUS – Rocznik 2008

Od 2000 roku (brak danych za 1999 r.) do 2004 r. liczba wypadków drogowych w województwie w miarę systematycznie malała. Jednak już od 2004 r. wzrasta średnio o 2,6% rocznie (wykres 42). W 2008 roku odnotowano 6 910 wypadków, w tym ze skutkiem śmiertelnym 920 (niewielki spadek – o 3,8% w stosunku do roku poprzedniego). Województwo mazowieckie nadal przoduje w liczbie wypadków i ofiar śmiertelnych (14,1% odnotowanych w kraju w 2008 roku).

Wykres 42. Wypadki drogowe w województwie mazowieckim w latach 2000-2008

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych GUS (brak danych z 1999 r.)

Sieć kolejowa

Sieć kolejową Mazowsza tworzą w większości linie objęte umowami europejskimi. Warszawa ma połączenia kolejowe ze wszystkimi większymi miastami w kraju i Europie. W województwie mazowieckim długość eksploatowanych linii normalnotorowych pozostaje praktycznie nie zmieniona od roku 2001. W 2008 r. wynosiła 1 746 km (8,7% – długości sieci krajowej i wskaźnikiem gęstości 4,9 km/100 km²) i jest wyraźnie gorzej rozwinięta niż średnio w kraju (6,4 km/100 km²). W latach 1999-2008 zmniejszyła się długość eksploatowanych linii normalnotorowych o 36 km. Niska jakość infrastruktury i wynikające stąd ograniczenia przepustowości stwarzają problemy jej funkcjonowania, zarówno w obrębie węzła warszawskiego (niskie prędkości m.in. do Modlina, Tuszczu, Otwocka), jak i w obszarze województwa – jak np. na liniach jednotorowych Otwock-Pilawa i Warka-Radom. W powiązaniach regionalnych istotnym problemem pozostaje kwestia połączeń kolejowych przede wszystkim Ostrołki i Płocka.

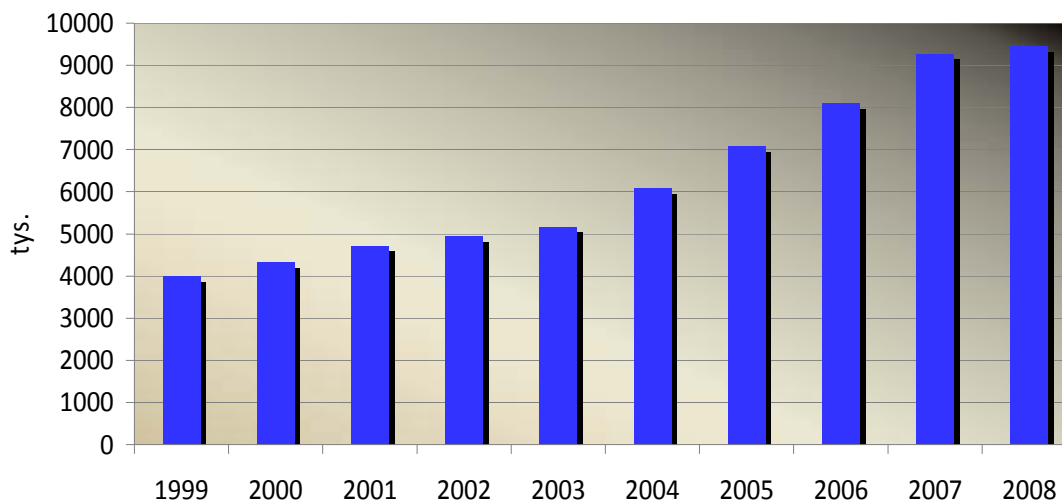
Transport lotniczy

W transporcie lotniczym na Mazowszu, zasadniczą rolę odgrywa funkcjonowanie, największego w kraju, *Portu Lotniczego im. F. Chopina* w Warszawie. Skupia on ponad 46% pasażerskiego ruchu lotniczego w Polsce (45,3% międzynarodowego i 48,6% krajowego)⁵⁶. W roku 2008 obsłużył ok. 9,5 mln osób, co w stosunku do roku 1999 dało wzrost o ponad 136%. Jest to wynikiem przystąpienia Polski do Unii Europejskiej oraz liberalizacji przepisów regulujących transport lotniczy. Przyjęcie polityki „otwartego nieba” spowodowało pojawienie się na warszawskim lotnisku nowych przewoźników, zaliczanych do grupy tzw. „niskokosztowych”, stanowiących poważną konkurencję dla linii tradycyjnych jak i czarterów. Liczbę pasażerów odprawianych w Porcie Lotniczym im. F. Chopina

⁵⁶ Wg danych GUS za 2008 r.

w poszczególnych latach od 1999 roku oraz wielkość ruchu pasażerskiego i najbardziej obciążone kierunki w 2008 r. ⁵⁷ przedstawiają poniższe wykresy.

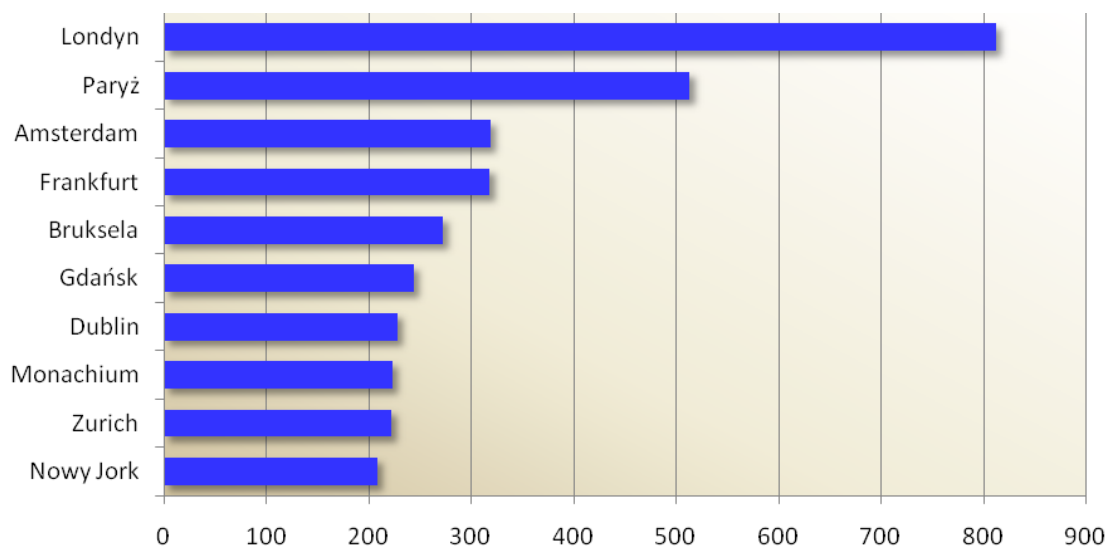
Wykres 43. Liczba pasażerów odprawionych w Porcie Lotniczym im. F. Chopina w Warszawie w latach 1999-2008

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych GUS – Rocznik 2008

Port lotniczy w Warszawie ze względu na potrzeby gospodarcze, komunikacyjne i turystyczne Polski, będzie rozwijany do osiągnięcia pułapu limitowanego przepustowością dróg startowych planowaną na ok. 12-13 mln pasażerów rocznie. Problemem jest brak sprawnego powiązania lotniska z miejskim i pozamiejskim układem transportowym (drogowym, kolejowym, komunikacją publiczną). Ograniczona przepustowość i możliwości rozwojowe oraz jego uciążliwość dla terenów otaczającej zabudowy mieszkaniowej, przy stale rosnącym ruchu (w ciągu ostatniego dziesięciolecia – 2,5-krotnie), zdecydowały o podjęciu prac studialnych dotyczących nowego centralnego lotniska dla Polski.

Wykres 44. Najbardziej obciążone kierunki przelotów pasażerskich w 2008 roku (liczba pasażerów w tysiącach)

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych PP „Porty Lotnicze” – Raport roczny 2008

⁵⁷ Raport roczny 2008 – PP „Porty Lotnicze”

Transport publiczny

W drogowej komunikacji publicznej w latach 1999-2008 nie zwiększyła się znacząco liczba regionalnych linii regularnych (w 1999 roku – 441 połączeń, w 2008 r. – 463), ani długość tras (w 1999 r. – 35 844 km, w 2008 r. – 37 741 km). Duże zmiany nastąpiły na liniach międzynarodowych: liczba linii wzrosła ponad 2-krotnie (z 37 w 1999 roku do 82 w 2008 roku), a długość połączeń 4-krotnie (z 48 654 km w 1999 roku do 183 832 km w 2008 roku). Z drugiej strony nastąpił spadek przewiezionych pasażerów, na co miał wpływ m.in. wzrost liczby samochodów osobowych (w komunikacji krajowej⁵⁸ o ok. 23% tj. z 107 857 tys. w 1999 roku do 82 572,3 tys. w 2008 roku).

W ostatnich latach znaczącą rolę w samochodowych przewozach regionalnych odgrywają przewoźnicy prywatni, których liczba i zasięg systematycznie rośnie (wg danych z rejestracji)⁵⁹. Obsługę województwa samochodowym transportem publicznym przedstawia mapa 37. Ważnym problemem dla zakładanego zrównoważonego rozwoju transportu jest wzrost użytkowania samochodów osobowych (w województwie mazowieckim wskaźnik motoryzacji wynosił 2008 roku ok. 484 samochodów osobowych/1000 mieszkańców i wzrósł od 1999 roku o 66%).

Pasażerskie, regionalne przewozy kolejowe ukierunkowane są przede wszystkim na dojazdy do miejsc pracy, nauki i usług w Warszawie. Dostępność Warszawy transportem publicznym w roku 2008 przedstawia mapa 38. Obszar dostępności ograniczony 45 minutowym czasem dojazdu, odpowiadający zasięgowi obsługi aglomeracyjnej, rozciąga się do 30 km od centrum miasta. Około połowy powierzchni województwa mieści się w 120 minutowym czasie dojazdu do Warszawy, przebiega ona w odległości od 60 km do 100 km od niej. Najdalszym obszarem w tym zakresie czasowym jest gmina Ostrów Mazowiecka, leżąca przy linii kolejowej do Białegostoku. W województwie można wyróżnić trzy obszary leżące poza 120 minutowym czasem dojazdu. Stanowią one północne, południowe i wschodnie krańce województwa. Największy z nich obejmuje północną część województwa rozciągając się od Płocka po Ostrołękę. Drugi co do wielkości obszar poza zasięgiem 120 minut od Warszawy to okręg radomski położony na południe od Pilicy. Najmniejszy obszar poza granicą 120 minut dojazdu, rozciąga się na północ i wschód od Siedlec, nie obejmując jednak samego miasta. Znamienne jest, iż w obrębie 120 minut dojazdu od Warszawy znajdują się części sąsiednich województw – lubelskiego i łódzkiego. Na zachodzie szereg gmin graniczących z województwem łódzkim znajduje się w obrębie 90 minut dojazdu od centrum Warszawy.

Głównymi operatorami organizującymi przewozy regionalne i aglomeracyjne są spółki:

- Koleje Mazowieckie (utworzona przez Samorząd Województwa Mazowieckiego);
- PKP Przewozy Regionalne (działająca od stycznia 2005 r. w obszarze województwa);
- Szybka Kolej Miejska z zadaniem organizacji przewozów na obszarze ograniczonym stacjami: Otwock, Grodzisk Maz., Błonie, Nowy Dwór Maz., Thuszcz, Mińsk Maz., Zalesie Górne (zawiązana aktem notarialnym z dnia 05.02.2004 r.);
- PKP Warszawska Kolej Dojazdowa (utworzona w 2000 r.).

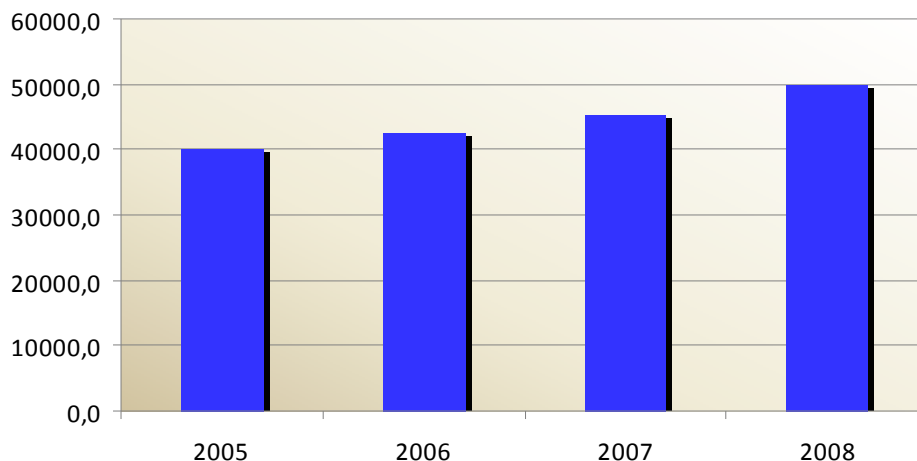
Mimo dokonujących się zmian w strukturze organizacji przewozów pasażerskich (Koleje Mazowieckie przewiozły w roku 2008 o 25% pasażerów więcej niż w pierwszym roku działalności), kolej wciąż stanowi słabą alternatywę dla większości podróżujących samochodami. Związane jest to z wciąż niedostatecznym standardem taboru i stanem

⁵⁸ Wg GUS – Rocznik 2009 (bez przewozów komunikacją miejską).

⁵⁹ Departament Nieruchomości i Infrastruktury Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w Warszawie

technicznym sieci powodującym konieczność ograniczania prędkości na wielu liniach, wydłużonym czasem przejazdu, czy częstotliwością kursowania. Wykres 45 wskazuje liczbę przewiezionych pasażerów Kolejami Mazowieckimi w latach swojej działalności. Dostępność Warszawy transportem publicznym, mierzona czasem dojazdu, ilustruje mapa 38, z której wynika, że na pokonanie odległości ok. 100 km potrzeba min. 2,5 godziny. W codziennych dojazdach do pracy, czy nauki jest to czas zdecydowanie zbyt długi.

Wykres 45. Koleje Mazowieckie – przewozy pasażerskie w latach 2005-2008 (liczba pasażerów w tysiącach)

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych Spółki „Koleje Mazowieckie – KM” – Raport roczny 2008

Warszawa posiada dobrze rozwiniętą sieć miejskiego transportu publicznego. Zakończenie budowy i oddanie do użytku I linii metra oraz usprawnienia powiązań pomiędzy różnymi podsystemami transportu publicznego przez budowę sprawnych węzłów przesiadkowych (tworzących się najczęściej wokół stacji metra) i parkingów P&R integrujących komunikację zbiorową z indywidualną, w znacznym stopniu usprawniają funkcjonowanie transportu publicznego. Tabor komunikacji miejskiej jest sukcesywnie odnawiany poprzez zakupy nowych pojazdów, lepiej przystosowanych do potrzeb pasażerów i bardziej przyjazny dla środowiska. Rosnące zatłoczenie sieci drogowej, niewystarczające uprzywilejowanie w ruchu dla autobusów i tramwajów (zwłaszcza w centralnym obszarze miasta i w korytarzach dojazdowych do centrum), wydłużają czas podróży. Mimo to mieszkańcy Warszawy nadal chętnie korzystają z usług transportu zbiorowego (wg badań ruchu w 2005 r. w Warszawie nastąpił wzrost (ok. 5,5%) udziału komunikacji zbiorowej w podróżach, w stosunku do wyników badań z 1998 r.). Warszawa ciągle jest miastem o wysokim udziale (ok. 70%) komunikacji zbiorowej w podróżach mieszkańców spośród porównywalnych miast europejskich.

W ośrodkach subregionalnych województwa transport publiczny realizowany jest komunikacją autobusową, taksówkami i samochodami prywatnymi.

Transport ładunków

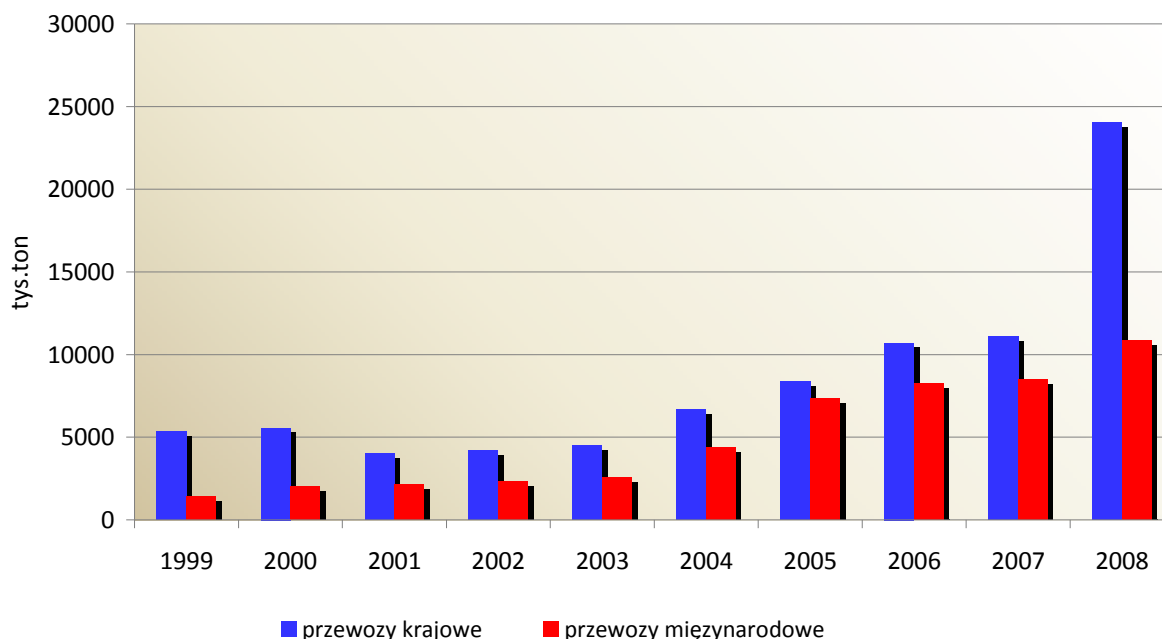
W transporcie ładunków podobnie jak w przewozach pasażerskich, dominuje sektor drogowy. W województwie mazowieckim związany jest on głównie z Warszawą oraz jej bezpośrednim otoczeniem. W 2008 roku transportem samochodowym przewieziono: w komunikacji krajowej – ok. 24 021 tys. ton ładunków, w komunikacji międzynarodowej –

ponad 10 851 tys. ton⁶⁰ (wzrost od 1999 roku odpowiednio o 348% i 671%). Wykres 46 obrazuje wielkość przewiezionych towarów transportem samochodowym.

W latach 2000-2005 największy wzrost ruchu, aż o ok. 49%, zanotowano dla pojazdów najcięższych⁶¹ (w poprzednim okresie 1995-2000 – ok. 44%). Największe obciążenie ruchem ciężarowym występuje na drodze krajowej nr 50 Sochaczew-Mińsk Mazowiecki, a także na drogach o znaczeniu międzynarodowym.

Lotniczy transport ładunków odbywa się przy pomocy terminala cargo o deklarowanej rocznej przepustowości – 80 tys. ton. Udział Portu Lotniczego im. F. Chopina w przewozach towarowych w 2008 roku wynosił 54,5 tys. ton, co stanowiło 68% całości przewozów w Polsce. Stały wzrost przewozów, powoduje coraz większe zatłoczenie lotniska. Znaczącą rolę w częściowym rozwiązaniu tego problemu może odegrać lotnisko w Modlinie, przejmując takie funkcje jak: obsługę przewoźników tanich lotów, czarteru, nocnych lotów, a także przewozy towarowe.

Wykres 46. Przewóz towarów transportem samochodowym w województwie mazowieckim w latach 1999-2008

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych GUS – Rocznik 2009

Największy udział na polskim rynku kolejowych przewozów towarowych ma spółka PKP CARGO S.A. Główne obiekty obsługi (terminale) zlokalizowane są w Warszawie (Praga, Odolany, Kozia Górka, Okęcie) i Pruszkowie. W ostatnim czasie powstał nowy terminal kontenerowy w Mławie. Tranzytowy przewóz ładunków kierowany jest na południe od Warszawy przez Skierniewice, Czachówek, Pilawę, Łuków (linią kolejową CE20).

Udział kolei w ogólnym przewozie towarów w Polsce wynosi obecnie 15%⁶². W następnych latach przewidywany jest raczej umiarkowany wzrost jej udziału, a warunkiem wzrostu konkurencyjności kolei jest radykalna poprawa jakości oferowanych usług, m.in. poprzez rozwój ogólnodostępnych, nowoczesnych obiektów spedycji i logistyki. Obiekty składowania i dystrybucji towarów – centra logistyczne, rozwijają się głównie w sektorze prywatnym, wykorzystując dobry dostęp głównych tras transportowych (najczęściej

⁶⁰ Rocznik województwa mazowieckiego 2009r.

⁶¹ Wg Generalnego Pomiaru Ruchu 2005 – średnia wielkość dla dróg krajowych w Polsce.

⁶² Wg danych GUS – Transport-wyniki działalności 2008

drogowych) i skupiają się w południowo-zachodnim obszarze aglomeracji warszawskiej: wzdłuż drogi krajowej nr 2 na odcinku Warszawa-Sochaczew, nr 7 i 8 Janki, Nadarzyn, Mszczonów oraz nr 79 w kierunku Piaseczna.

Mimo iż w ostatnich latach następuje poprawa w zakresie realizacji inwestycji transportowych, zwłaszcza na trasach o znaczeniu międzynarodowym (modernizacje dróg i linii kolejowych, budowa tras obwodowych, rekonstrukcje nawierzchni), to „luka infrastrukturalna”, wynikająca z wieloletniego niedoinwestowania tej dziedziny, jest jednym z czynników ograniczających spójność Mazowsza oraz sprawność powiązań krajowych i transeuropejskich.

Wnioski wynikające z zachodzących zmian w infrastrukturze transportowej województwa mazowieckiego:

- pomimo dobrze rozwiniętej sieci drogowej, brak jest ciągle autostrad i spójnej sieci dróg ekspresowych, istotnych w połączeniach krajowych i międzynarodowych (tylko 85 km dróg ekspresowych na kilku odcinkach);
- standard dróg sukcesywnie się poprawia, jednak proces inwestycyjny jest ciągle zbyt długi. Dostępność do dróg głównych (w większości nieograniczona) jest przyczyną kolizji i konfliktów pomiędzy funkcją obsługi ruchu, a obsługą otoczenia drogi (wspólne wykorzystywanie przekroju drogowego przez różnych użytkowników). Niezadawalający jest stan bezpieczeństwa na drogach województwa;
- wieloletnie niedoinwestowanie sieci kolejowej (zarówno objętej umowami europejskimi, jak regionalnej i podmiejskiej) powodują ograniczenia w jej funkcjonowaniu (zmniejszanie prędkości eksploatacyjnych na wielu liniach, wydłużony czas przejazdu, niska częstość kursowania, niezadawalający stopień bezpieczeństwa);
- zły stan infrastruktury kolejowej, niedostatki organizacyjne transportu publicznego skutkują niską dostępnością komunikacyjną dużych obszarów w województwie. Poza 120 minutowym czasem dojazdu od Warszawy znajduje się około połowy powierzchni województwa; są to jego północne, południowe i wschodnie krańce;
- Port Lotniczy im. F. Chopina w Warszawie, największy w kraju, ma ograniczone możliwości rozwojowe limitowane przepustowością dróg startowych i obsługi pasażerskiej, a także względami ekologicznymi i społecznymi;
- brak jest ogólnodostępnych nowoczesnych multimodalnych centrów logistycznych opartych o sprawne połączenia kolejowo-drogowe, przy jednoczesnym rozwoju, w sektorze prywatnym obiektów dystrybucyjno-magazynowych i centrów logistycznych lokalizowanych wzdłuż głównych tras drogowych, głównie w rejonie Warszawy;
- wzrost motoryzacji indywidualnej powoduje coraz większe zatłoczenie dróg w miastach.

9. Systemy infrastruktury technicznej

System elektroenergetyczny

Zaopatrzenie województwa mazowieckiego w energię elektryczną odbywa się w oparciu o produkcję własną (elektrownie: Kozienice, Ostrołęka i elektrociepłownie warszawskie: Siekierki, Żerań) oraz dostawy zewnętrzne (głównie z elektrowni Bełchatów w województwie łódzkim oraz zespołu elektrowni Pątnów-Adamów-Konin w wielkopolskim). W związku z rosnącym zapotrzebowaniem na energię, szczególnie w obszarze aglomeracji warszawskiej, w ostatnich latach zmodernizowano elektrociepłownię Żerań, rozpoczęto kompleksową modernizację i rozbudowę elektrociepłowni Siekierki oraz

podjęto decyzje o rozbudowie mocy wytwórczych i unowocześnieniu istniejących urządzeń w elektrowniach: Kozienice i Ostrołęka.

Krajowy system sieci przesyłowych najwyższych napięć (NN) 400 kV i 220 kV zasila sieci dystrybucyjne wysokiego napięcia (WN) 110 kV na Mazowszu poprzez stacje NN/WN oraz zapewnia tranzyt energii elektrycznej do północnych i północno-wschodnich rejonów Polski (mapa 44). W ostatnich latach przystąpiono do modernizacji kilku stacji NN/WN w obszarze aglomeracji warszawskiej oraz linii 220 kV Kozienice-Piaseczno-Mory. Pomimo wykonanych prac w dalszym ciągu występuje stale rosnące zagrożenie awarią systemową sieci przesyłowej, zwłaszcza w obrębie Warszawskiego Węzła Elektroenergetycznego, spowodowane niewystarczającą w stosunku do potrzeb przepustowością systemu oraz niezamkniętym pierścieniem linii 400 kV wokół stolicy (brak odcinka na południu). Ze względu na bardzo poważne problemy lokalizacyjne nie został jeszcze przygotowany do realizacji żaden z elementów linii przesyłowych najwyższych napięć planowanych w latach 90-tych. Z powodu utraty ważności większości miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (w 2004 roku) została zabudowana część terenów na trasach planowanych sieci – szczególnie w gminach podwarszawskich. W związku z tym niemożliwe stało się także zachowanie ciągłości przestrzennej korytarza tzw. „warszawskiego półpierścienia południowego” – bardzo istotnej dla bezpieczeństwa energetycznego stolicy, linii 400 kV Miłosna-Ołtarzew. Obecnie operator systemu przesyłowego prowadzi prace nad kolejną aktualizacją planów rozwojowych tego systemu na terenie województwa mazowieckiego. Najbardziej zaawansowane prace studialne dotyczą trasy linii 220 kV z elektrociepłowni Siekierki do stacji NN/WN Piaseczno, która wyprowadzi moc z planowanych nowych urządzeń wytwórczych do systemu przesyłowego, a także nad liniami 400 kV o relacjach: Ostrołęka-Narew (woj. podlaskie) oraz Miłosna-Siedlce (Ujrzanów).

W zakresie poprawy stanu technicznego systemów dystrybucyjnych odczuwalna poprawa nastąpiła jedynie na terenie Warszawy, gdzie są rozbudowywane i modernizowane sieci WN 110 kV. Na pozostałych obszarach województwa nie prowadzono istotnych działań. Szczególnie zła sytuacja występuje na obszarach wiejskich, na których około 40% sieci lokalnych jest w bardzo złym stanie technicznym.

Do produkcji energii elektrycznej stosowane są głównie paliwa konwencjonalne, przede wszystkim stałe. Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii (OZE) jest jeszcze bardzo małe ze względu na wysokie koszty instalacji. Obecnie na znaczącą skalę wykorzystywana jest jedynie biomasa w elektrowni w Ostrołęce i elektrociepłowni w Siedlcach oraz energia wodna w elektrowni Dębe na Zalewie Zegrzyńskim. Trwa wdrażanie technologii współspalania biomasy i paliwa konwencjonalnego przy produkcji energii cieplnej i elektrycznej w elektrociepłowniach warszawskich Żerań i Siekierki. Najwięcej prac przygotowawczych do przyszłego wykorzystania niekonwencjonalnych źródeł dotyczy obecnie energetyki wiatrowej. Na wniosek inwestorów krajowych i zagranicznych zakłady dystrybucyjne działające na terenie województwa mazowieckiego wydały warunki przyłączenia do sieci dystrybucyjnych wielu projektowanych farm wiatrowych o mocach od kilku do kilkudziesięciu MW. Duży program wykorzystania OZE (energetyka słoneczna, geotermalna, energia ze spalania odpadów) przygotowuje miasto Warszawa.

System gazowniczy

Dostawa gazu sieciowego w województwie mazowieckim realizowana jest z krajowego systemu gazowniczego (mapa 44), zasilanego gazem importowanym z Rosji i Ukrainy oraz pozyskiwanym ze złóż krajowych na Podkarpaciu. W obszarze Mazowsza zlokalizowane są realizujące import i przesył gazu ponadregionalne gazociągi wysokiego ciśnienia DN 500÷700 o powiązaniach z Rosją (Kobryń – tłocznia „Hołowczyce” – tłocznia „Rembelszczyzna” k/Warszawy) oraz z sąsiednimi województwami: lubelskim i kujawsko-

pomorskim (z tłoczniami „Wronów” k/Puław i „Włocławek”), a także gazociągi o znaczeniu regionalnym o średnicach ponad DN 300 (w tym tzw. „pierścień warszawski”). Pozostałe gazociągi wysokiego ciśnienia wraz ze stacjami gazowymi pierwszego stopnia oraz dystrybucyjna sieć gazowa średniego i niskiego ciśnienia tworzą systemy lokalne zasilające odbiorców.

Przez obszar województwa przebiega tranzytowo międzynarodowa magistrala gazowa „Jamał” DN 1400 z Rosji do Niemiec z tłoczną gazu „Lekowo” k/Ciechanowa oddaną do użytku w 2005 r. Plany rozbudowy tej magistrali (dobudowa drugiego rurociągu) stały się nieaktualne z powodu zmiany uwarunkowań międzynarodowych.

Łączna długość sieci gazowej w roku 2008 liczyła na Mazowszu 13 777 km i wzrosła o około 34% w stosunku do roku 1999 głównie w wyniku rozbudowy systemów lokalnych. Występuje jednak bardzo duże zróżnicowanie przestrzenne w poziomie gazyfikacji – ponad 70% sieci dystrybucyjnych oraz przyłączonych do nich budynków mieszkalnych występuje w obszarze metropolitalnym Warszawy, natomiast peryferie województwa (z wyjątkiem większych miast) są bardzo nisko zgazyfikowane.

Gazociągi wysokiego ciśnienia na terenie województwa posiadają rezerwy wydajności umożliwiające rozwój sieci, jednak warunkiem stawianym przez operatorów jest opłacalność ekonomiczna gazyfikacji nowych terenów. W związku z tym, że w ostatnich latach zapotrzebowanie na gaz ziemny znacznie zmalało ze względu na jego wysokie ceny, planowana przed kilku laty przez Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo S.A. znaczna rozbudowa systemu przesyłowego nie została zrealizowana.

System przesyłu paliw płynnych

Zaopatrzenie województwa w paliwa płynne oparte jest na importowanej ropie naftowej. Przez obszar Mazowsza przebiega system międzynarodowych rurociągów naftowych „Przyjaźń” z Rosji do Niemiec – 2 rurociągi o średnicach DN 800 i DN 600, zaopatrujących zakład petrochemiczny w Płocku i związaną z nim bazę surowcową „Plebanka”. Z Płocka odgałęzia się ropociąg „Pomorski” Płock-Gdańsk oraz rurociągi krajowego systemu paliwowo-energetycznego zaopatrujące bazy paliwowe na terenie Mazowsza i województw: łódzkiego, kujawsko-pomorskiego i wielkopolskiego (mapa 44).

Przepustowość istniejącego ropociągu „Przyjaźń” jest w całości wykorzystana i dla jej powiększenia od kilku lat realizowana jest dobudowa trzeciego rurociągu DN 800.

W wyniku poszukiwania alternatywnych kierunków zasilania polskich rafinerii w ropę naftową powstała koncepcja budowy ropociągu z rejonu Morza Kaspijskiego przez Brody (Ukraina) w trzech wariantach: I z roku 2001 – do Płocka, II i III z roku 2005 – do pompowni na ropociągu „Przyjaźń” (Zawady k/Węgrowska lub Adamowo w woj. podlaskim). W związku ze zmieniającymi się uwarunkowaniami międzynarodowymi realizacja tej inwestycji nie jest przesądzona.

Systemy ciepłownicze

Zaopatrzenie w ciepło realizowane jest w skali lokalnej – na poziomie gmin. Na obszarze Warszawy funkcjonuje jeden z największych w kraju (i na świecie) systemów ciepłowniczych zasilany z czterech źródeł ciepła: elektrociepłowni Siekierki i Żerań oraz ciepłowni: Kawęczyn i Wola. Z sieci ciepłej korzysta ok. 90% mieszkańców stolicy. W pozostałych większych miastach (Radom, Płock, Siedlce, Ciechanów, Ostrołęka) scentralizowane systemy ciepłownicze obsługują ok. 60% mieszkańców. Długość sieci ciepłych w województwie mazowieckim w roku 2008 wynosiła 2 235 km (ponad 70% zlokalizowana jest w Warszawie) i w stosunku do roku 1999 wzrosła o około 46%.

W ostatnich latach nastąpiło znaczne ograniczenie uciążliwości źródeł ciepła dla środowiska w wyniku przeprowadzonych remontów, instalowania urządzeń oczyszczających, zmiany czynników grzewczych oraz likwidacji kotłowni lokalnych w miastach na rzecz rozbudowy systemów ciepłowniczych. Na szeroką skalę prowadzona jest także termomodernizacja budynków, w tym obiektów użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynków mieszkalnych. Działania te pozwalają w znaczący sposób ograniczać zapotrzebowanie na ciepło i jego straty. Stopniowo wprowadzane są także nowe technologie umożliwiające wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii na cele grzewcze – szczególnie biomasy, energii słonecznej i geotermalnej.

Podsumowanie zmian zachodzących w infrastrukturze energetycznej:

- inwestycje w zakresie rozwoju systemów energetycznych, szczególnie systemu elektroenergetycznego, są niewystarczające do zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego województwa;
- ze względu na rosnące zapotrzebowanie na moc i energię elektryczną oraz znaczne wyeksploatowanie istniejących źródeł energii elektrycznej podjęto decyzję o istotnej rozbudowie i modernizacji tych źródeł, najbardziej zaawansowane działania inwestycyjne prowadzone są w elektrociepłowni Siekierki;
- trwają prace nad aktualizacją koncepcji rozbudowy systemu sieci przesyłowych dla poprawy bezpieczeństwa zasilania w Warszawskim Węźle Elektroenergetycznym;
- stan techniczny dystrybucyjnych sieci elektroenergetycznych na terenach wiejskich stale się pogarsza, około 40% z nich wymaga modernizacji;
- system gazowniczy na terenie województwa posiada rezerwy wydajności umożliwiające rozbudowę sieci przesyłowej i dystrybucyjnej, lecz w ostatnich latach proces ten został spowolniony (szczególnie na obszarach peryferyjnych) z powodu wysokich cen gazu;
- rozbudowywany jest system przesyłowy ropy naftowej (budowa trzeciego rurociągu w korytarzu ropociągu „Przyjaźń”);
- następują korzystne zmiany w zakresie racjonalizacji zużycia energii, zmniejszania uciążliwości systemów energetycznych dla środowiska oraz wykorzystania odnawialnych źródeł energii.

Zbiorowe systemy wodociągowe i kanalizacyjne

W latach 1999-2008 na obszarze województwa mazowieckiego zaszły duże zmiany w zakresie wyposażenia w infrastrukturę komunalną dotyczącą sieci wodociągowej i kanalizacyjnej. Wybudowano około 15,7 tys. km sieci wodociągowej, co dało wzrost długości sieci o około 69% w stosunku do roku 1999 r.

Tabela 11. Długość czynnej sieci wodociągowej w województwie mazowieckim w latach 1999-2008 (w km)

Długość czynnej sieci wodociągowej w województwie mazowieckim w km									
1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
22 793,3	24 622,8	26 386,3	28 147,1	30 294,2	32 077,6	33 599,6	35 334,7	37 077,6	38 503,3

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych BDR

Największy przyrost długości sieci wodociągowej dotyczy obszarów, gdzie występuje wzmożona aktywność budownictwa mieszkaniowego i wykazuje zbieżność z poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego oraz wielkością dochodów budżetowych gmin.

W latach 1999-2008 najczęściej inwestowano (środki własne gmin, fundusze ekologiczne) w rozwój sieci wodociągowej w powiatach: płońskim, mińskim, ostrołęckim i plockim. W powiatach tych odnotowano dzięki temu największy przyrost długości sieci wodociągowej. Najmniej środków na rozwój infrastruktury wodociągowej przeznaczono w powiatach: łosickim, białobrzeskim oraz szydlowieckim.

Stopień zwodociągowania województwa określony za pomocą wskaźnika udziału korzystających z instalacji wodociągowej z 77,6% w 2002 roku wzrósł do 82,8% w 2008 roku. Dynamika rozwoju na terenach wiejskich była większa i wynosiła 10,6%, a w miastach 2% ponieważ miasta od dawna posiadają zadawalający poziom wyposażenia w tę sieć, a jednocześnie znacznie wyższa jest podstawa ilościowa w miastach (liczba ludności korzystającej z instalacji), stąd też wolniejsza dynamika. W układzie przestrzennym największa liczba ludności korzystająca z sieci wodociągowej miała miejsce w obszarze metropolitalnym Warszawy, oraz w obszarach ciechanowsko-płockim i radomskim (mapa 42). Natomiast największa dynamika rozwoju sieci wodociągowej miała miejsce wokół ośrodków subregionalnych Ostrołęki i Siedlec.

Tabela 12. Długość czynnej sieci kanalizacyjnej w województwie mazowieckim w latach 1999-2008 (w km)

Długość czynnej sieci kanalizacyjnej w województwie mazowieckim w km									
1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
4 611,1	5 031,6	5 474,6	5 976,5	6 593,0	6 807,8	7 356,0	7 894,0	8 445,3	8905,5

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych BDR

Za wzrostem sieci wodociągowej nie nadążył rozwój sieci kanalizacyjnej. W latach 1999-2008 wybudowano około 4,3 tys. km sieci kanalizacyjnej (długość sieci wzrosła o ponad 93% w stosunku do roku 1999). Dynamika przyrostu sieci kanalizacyjnej była uzależniona od zaangażowania gmin w inwestowanie w oczyszczalnie ścieków komunalnych. Przedsięwzięcia te wymagają dużych nakładów finansowych. Najwyższy przyrost sieci dotyczył obszarów występowania silnej presji urbanistycznej miejscowości podwarszawskich oraz w powiatach gdzie wybudowano najczęściej oczyszczalni ścieków. W latach 1999-2008 najczęściej inwestowano w rozwój sieci kanalizacyjnej w powiatach: piaseczyńskim, pruszkowskim oraz radomskim i tam nastąpił największy przyrost długości tej sieci. Natomiast najmniej środków na rozwój sieci kanalizacyjnej przeznaczono w powiatach: szydlowieckim, lipskim, makowskim i białobrzeskim – są to powiaty o najmniejszym przyroście długości tej sieci. Stopień skanalizowania województwa określony za pomocą wskaźnika udziału korzystających z instalacji kanalizacyjnej z 55,5% wzrósł do 60,1% (2008). Najwięcej osób korzystało z sieci kanalizacyjnej w obszarze metropolitalnym Warszawy. Na pozostałym obszarze województwa nie występuje wyraźna tendencja, poza większą dynamiką rozwoju sieci kanalizacyjnej na obszarach wiejskich, która wynosiła 7,6%, a w miastach 2,5%.

Pomimo poprawiających się wskaźników stan sanitarny na wsi jest niezadowolający. Rozproszona zabudowa i rozdrobnione gospodarstwa nie stwarzają możliwości do budowy zbiorowych systemów odprowadzenia i oczyszczania ścieków, co stanowi w dalszym ciągu istotne zagrożenie dla środowiska przyrodniczego poprzez dużą liczbę nie oczyszczonych ścieków wprowadzanych do gleby i wód. Zjawisko to, w coraz szerszym stopniu, ograniczane jest poprzez budowę indywidualnych, ekologicznych oczyszczalni ścieków.

Wnioski wynikające z zachodzących zmian w infrastrukturze komunalnej województwa mazowieckiego:

- w województwie mazowieckim następuje zdecydowany przyrost sieci wodociągowej i kanalizacyjnej;
- przyrost sieci kanalizacyjnej nie nadąża za rozwojem sieci wodociągowej;
- największe przyrosty mają miejsce w obszarach o dużym potencjale społeczno-gospodarczym oraz wzmożonej aktywności budownictwa mieszkaniowego;
- pozytywnym zjawiskiem jest również polityka gmin przeznaczająca znaczące środki na rozwój sieci na obszarach wiejskich;
- utrudnieniem w powstawaniu sieci jest rozproszona zabudowa, co utrudnia budowę zbiorczych systemów.

Ocena realizacji
inwestycji celu
publicznego
o znaczeniu
ponadlokalnym

III. Ocena realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym

1. Ponadlokalne inwestycje celu publicznego w świetle uregulowań prawnych

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 roku o zagospodarowaniu przestrzennym wprowadziła termin: „*zadania dla realizacji inwestycji celów publicznych*”, definiując to określenie jako „każdą działalność państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, wynikającą z ustaw, o ile wymaga ustalenia warunków zabudowy i zagospodarowania terenu i jest finansowana w całości lub w części z budżetu państwa lub jednostki samorządu terytorialnego”. Definicja ta została następnie rozszerzona o zapis, że „może to być także, na wniosek właściwego ministra lub wojewody, zadanie służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych, realizowane w całości lub w części ze środków inwestora”.

Zadania samorządu województwa oraz zadania rządowe uznano jako zadania ponadlokalne celów publicznych. Zadania wojewódzkie miały być przygotowywane przez Zarząd Województwa i uchwalane przez Sejmik Województwa. Wojewoda miał sporządzać i prowadzić *rejestr wojewódzki*, obejmujący zadania rządowe i zadania samorządu województwa. Zadania rządowe miały być ustalane w programach sporządzanych przez ministrów i centralne organy administracji rządowej oraz podlegać zatwierdzeniu przez Radę Ministrów, po ich zaakceptowaniu przez Prezesa Rządowego Centrum Studiów Strategicznych i w uzgodnieniu z Prezesem Urzędu Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast. *Centralny rejestr zadań rządowych* miał prowadzić Prezes Urzędu Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wprowadziła pojęcie inwestycji celu publicznego – jako działania o znaczeniu lokalnym (gminnym) i ponadlokalnym (powiatowym, wojewódzkim, krajowym), stanowiące realizację celów, o których mowa w art. 6 ustawy o gospodarce nieruchomościami. Zmiana ta oznaczała, że zmieniło się kryterium inwestycji celu publicznego z podmiotowego na przedmiotowe. W myśl ustawy z 2003 r. – o publicznym charakterze przedsięwzięcia decyduje cel (przedmiot), a nie to kto jest jego realizatorem.

Stosownie do art. 39 ust. 3 pkt 5 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym: *w planie zagospodarowania przestrzennego województwa umieszcza się te inwestycje celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, które zostały ustalone w dokumentach przyjętych przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Radę Ministrów, właściwego ministra lub sejmik województwa zgodnie z ich właściwością.*

W obowiązującym *Planie* uwzględniony został pełny zakres zapisów dotyczących inwestycji celu publicznego o charakterze ponadlokalnym, tj.:

- programów zadań rządowych, służących realizacji ponadlokalnych celów publicznych;
- programów zadań samorządowych, służących realizacji ponadlokalnych inwestycji celu publicznego.

Na dzień sporządzania *Planu* – na obszarze województwa mazowieckiego istniał tylko Program Inwestycji Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego w Dziedzinie Bezpieczeństwa, zgłoszony przez Ministra Obrony Narodowej, zawierający zadania wpisane do *centralnego rejestru zadań rządowych*.

Jednakże kierując się zapisami ustawy z 2003 r., w *Planie* uwzględniono także wszystkie przedsięwzięcia zawarte w dokumentach samorządowych (*Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego, Wojewódzki Program Rozwoju Regionalnego na lata 2001-2006, Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego, Plan Gospodarki Odpadami dla województwa mazowieckiego na lata 2004-2011*) oraz dokumentach i materiałach rządowych, w tym z zakresu polityki transportowej, energetycznej, wymagań w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego i ochrony dóbr kultury.

Niezależnie od ustawowego obowiązku uwzględnienia zadań rządowych i samorządowych oraz zadań ustalonych w dokumentach przyjętych przez Sejm RP, Radę Ministrów, właściwych ministrów i sejmiki województw, *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* wyrażając politykę przestrzenną województwa oraz pełniąc funkcję koordynacyjną, uwzględnia również ponadlokalne przedsięwzięcia publiczne zawarte w innych dokumentach, sporządzanych przez organy odpowiedzialne za poszczególne elementy zagospodarowania przestrzennego i zarządców poszczególnych systemów. Nie były to jednak zadania w rozumieniu programów rządowych, wpisane do *wojewódzkiego rejestru zadań rządowych*. Zadania te często miały charakter postulatywny i w taki sposób uwzględniono je w *Planie*.

2. Metoda oceny inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym

Ocena realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym – to de facto ocena realizacji poszczególnych polityk przestrzennych *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego*, bowiem polityki te sformułowano tak, aby działania i zadania im przypisane skutkowały przekształceniami struktury funkcjonalno – przestrzennej województwa, prowadząc jednocześnie do osiągnięcia wyznaczonych celów *Planu*.

Sposób oceny inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym polega więc przede wszystkim na zestawieniu zadań i działań w zakresie poszczególnych polityk przestrzennych planu ze stanem ich realizacji. Jednocześnie stan realizacji poszczególnych zadań i działań określa ich wpływ na zmiany struktury organizacyjnej przestrzeni województwa.

Ustalenia *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* w zakresie inwestycji celu publicznego stanowią właściwie główne przesłanki do jego aktualizacji. Jednocześnie inwestycje celu publicznego poprzez bezpośrednie oddziaływanie na planowanie lokalne gmin – tj. miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego i decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu oraz decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego wywierają najsilniejsze skutki prawne spośród wszystkich ustaleń *Planu*. Szczególnie dotyczy to inwestycji w zakresie infrastruktury transportowej, infrastruktury technicznej i ochrony środowiska.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego nie posiadał natomiast zestawienia zadań w zakresie inwestycji celu publicznego o charakterze ponadlokalnym dotyczących infrastruktury społecznej, a tylko zestaw kierunków działań w zakresie oświaty i szkolnictwa wyższego, specjalistycznej opieki medycznej adresowany do wybranych ośrodków osadniczych w ramach polityk: *wspomagania wybranych ośrodków osadniczych, wspierania dotychczasowych tendencji rozwoju, przeciwdziałania nadmiernym dysproporcjom rozwojowym*. W *Ocenie Planu* nie sposób było uwzględnić wszystkich zadań ze względu na ich punktowy charakter w skali województwa. Są one jednak realizowane poprzez programy operacyjne w ramach ZPORR oraz RPO Województwa Mazowieckiego – i mają również wpływ na zmiany struktury organizacji przestrzeni województwa.

Realizacja inwestycji celu publicznego wymaga zapewnienia odpowiednich środków finansowych, co w systemie krótkoterminowego okresu planowania jest niezwykle trudne i oznacza w praktyce uwzględnianie tylko tych inwestycji, które mają konkretnych inwestorów i zapewnione środki finansowe. Skutkuje to wykluczeniem wielu inwestycji o dłuższym horyzoncie czasowym, zawartych w dokumentach i materiałach, nie zawsze przesądzających termin, koszt i inwestora zadania.

3. Ocena inwestycji celu publicznego o charakterze ponadlokalnym w ramach polityk przestrzennych Planu

3.1. Wspomaganie rozwoju wybranych ośrodków osadniczych

Polityka ta adresowana jest do:

- metropolii warszawskiej, jako ośrodka oddziałującego na rozwój regionu i kraju, umacniającego powiązania Polski z gospodarką globalną;
- ośrodków subregionalnych równoważenia rozwoju: Ciechanowa, Ostrołęki, Płocka, Radomia i Siedlec;
- wybranych miast i miejscowości gminnych jako wielofunkcyjnych ośrodków aktywizacji regionów: Baranowa, Bieżunia, Broka, Gąbina, Gostynina, Drobinia, Sierpca, Raciąża, Żuromina, Mławy, Chorzeli, Myszynca, Przasnysza, Krasnosielca, Różana, Andrzejewa, Nura, Łochowa, Węgrowa, Sokołowa Podlaskiego, Łosic, Korczewa, Kosowa Lackiego, Sarnak, Żelechowa, Przysuchy, Szydłowca, Iłży, Lipska, Pionek i Zwolenia.

Celem polityki wspomaganie rozwoju wybranych ośrodków osadniczych jest poprawa warunków życia mieszkańców tych jednostek osadniczych oraz zwiększenie ich pozytywnego oddziaływania na otaczające tereny jako ośrodki aktywizacji rejonów. Szczególne znaczenie w realizacji tej polityki ma rozwój Warszawy, który ma wzmacniać powiązania Polski z gospodarką globalną oraz pozytywnie oddziaływać na rozwój regionu i kraju. Realizacja omawianej polityki w miastach subregionalnych jako ośrodkach równoważenia rozwoju koncentrowała się na działaniach przede wszystkim w zakresie infrastruktury społecznej w tym szkolnictwa wyższego i zawodowego oraz specjalistycznej opieki medycznej poprzez budowę, rozbudowę i modernizację placówek oraz podejmowania współpracy na rzecz tworzenia nowych przedsięwzięć. Inwestycje w wybranych miastach i miejscowościach gminnych jako wielofunkcyjnych ośrodkach aktywizacji realizowano również przede wszystkim w zakresie infrastruktury społecznej – edukacji i ochrony zdrowia polegającej na rozbudowie i modernizacji placówek. Jednakże mając na względzie poprawę poziomu obsługi ludności w tych ośrodkach działania inwestycyjne podejmowano również w zakresie kultury oraz pomocy społecznej, polegające na budowie nowych placówek oraz pracach modernizacyjnych i remontowych.

W Warszawie działania dotyczyły przede wszystkim:

- rozwoju instytucji o znaczeniu krajowym i międzynarodowym z zakresu kultury, nauki, szkolnictwa wyższego, sportu i rekreacji a także otoczenia biznesu (instytucje finansowe, ubezpieczeniowe, doradcze) – do najważniejszych inwestycji zaliczyć należy:
 - powołanie Narodowego Centrum Badań i Rozwoju;
 - rozpoczęcie budowy siedziby Centrum Nauki „Kopernik”;

- rozpoczęcie realizacji Centrum Nowych Technologii "Ochota" Uniwersytetu Warszawskiego;
 - budowę Centrum Naukowo-Dydaktycznego Wydziału Inżynierii i Kształtowania Środowiska SGGW, tak zwanego „Centrum wodnego”;
 - budowę Instytutu Papieża Jana Pawła II;
 - rozpoczęcie inwestycji Centrum Badań Przedklinicznych i Technologii;
 - budowa Instytutu Hematologii i Transfuzjologii;
 - oddanie do użytku nowego budynku Międzyleskiego Szpitala Specjalistycznego;
 - rozpoczęcie budowy Stadionu Narodowego w miejsce istniejącego Stadionu X-lecia;
 - powstanie Muzeum Fryderyka Chopina w zmodernizowanych wnętrzach Zamku Ostrogskich oraz budowa Centrum Chopinowskiego w Warszawie.
- rozwoju systemu transportowego miasta w powiązaniu z systemem krajowym i międzynarodowym – najistotniejsze podjęte lub przygotowywane inwestycje to:
- kształtowanie tras obwodowych: „Ekspresowej Obwodnicy Okoławarskiej”, „Obwodnicy Miejskiej” i „Obwodnicy Śródmiejskiej”;
 - rozbudowa Portu Lotniczego im. F. Chopina, obejmująca budowę II terminala pasażerskiego;
 - modernizacja transportu kolejowego na liniach magistralnych: E-20 na odcinku Warszawa-Siedlce; w powiązaniach: Warszawa-Łódź (linia kolejowa nr 1), Warszawa-Radom wraz z połączeniem tej linii z ww. portem lotniczym.

W ośrodkach subregionalnych działania koncentrowały się przede wszystkim na rozwoju szkolnictwa wyższego oraz specjalistycznej opieki medycznej, rozbudowie infrastruktury ochrony środowiska oraz ożywieniu gospodarczym, w szczególności poprzez:

- tworzenie nowych i zamiejscowych placówek szkolnictwa wyższego, rozszerzanie struktury i profilu kształcenia na wszystkich poziomach nauczania;
- rozbudowę i modernizację placówek służby zdrowia poprzez uruchomienie nowych oddziałów szpitalnych, poprawiających warunki i standardy świadczonych usług specjalistycznych oraz realizację inwestycji służących transportowi chorych w tym budowa Szpitali Specjalistycznych w Radomiu i w Ostrołęce;
- rozbudowę i modernizację infrastruktury technicznej służącej poprawie standardów środowiskowych, głównie w formie inwestycji wodociągowo-kanalizacyjnych, oczyszczalni ścieków i gospodarki odpadami;
- powstawanie przestrzeni wysokich technologii w Płocku: Centralnego Okręgu Wiedzy, Edukacji, Nauki, Wysokich Technik i Technologii, Płockiego Parku Przemysłowo-Technologicznego PKN Orlen;
- powołanie Akademickich Inkubatorów Przedsiębiorczości w Siedlcach przy Akademii Podlaskiej i Płocku przy Płockim Parku Przemysłowo-Technologicznym;
- rozwój instytucji finansowych, ubezpieczeniowych i doradczych oraz powstawanie nowych firm;
- budowa Amfiteatru i modernizacja Teatru Dramatycznego w Płocku;
- rewitalizacja Zamku Księżąt Mazowieckich w Ciechanowie.

W pozostałych wybranych miastach i miejscowościach gminnych działania dotyczyły przede wszystkim poprawy poziomu szkolnictwa ponadpodstawowego oraz rozwoju inwestycji infrastruktury ochrony środowiska poprzez:

- budowę i zakładanie nowych szkół średnich i gimnazjów, często razem z bazą sportową;

- zmianę struktury przestrzennej szkół średnich oraz profili nauczania, umożliwiając zdobycie wykształcenia średniego większej liczbie ludności zamieszkującej obszary wiejskie;
- rozbudowę i modernizację placówek służby zdrowia, uruchamianie nowych oddziałów szpitalnych, poprawiających warunki i standardy świadczonych usług specjalistycznych;
- rozbudowę i modernizację infrastruktury technicznej służącej poprawie standardów środowiskowych; głównie w formie inwestycji wodociągowo-kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków;
- tworzenie nowych placówek kultury w tym: Centrum Kultury i Sztuki w Sierpcu, budowa Regionalnego Centrum Kultury w Myszyńcu.

Przemiany dokonujące się w latach 2004-2008 w ośrodkach osadniczych wskazanych w *Planie* do szczególnego wspomaganie ich rozwoju – oceniane na podstawie wybranych kryteriów tj.: dynamiki liczby ludności, liczby pracujących i podmiotów gospodarczych, przeciętnych nakładów inwestycyjnych na 1 mieszkańca, poziomu bezrobocia pozwalają stwierdzić: znaczący w skali regionu i kraju rozwój Warszawy. Znaczący rozwój w porównaniu do pozostałych ośrodków przewidzianych do wspomaganie rozwoju odnotowano również w Mławie. Widoczna poprawa sytuacji społeczno-gospodarczej nastąpiła w ośrodkach: Płock, Siedlce, Ciechanów, Łosice, Sokołów Podlaski, Węgrów, Kosów Lacki, Korczew, Brok, Przasnysz, Baranowo, Chorzele, Myszyniec, Różan, Żuromin, Biezuń, Raciąż, Gąbin, Żelechów; niewielka poprawa sytuacji społeczno-gospodarczej w ośrodkach: Ostrołęka, Radom, Łochów, Andrzejewo, Krasnosielc, Sierpc, Drobin, Gostynin, Wyszogród, Szydłowiec, Iłża, Przysucha, Lipsko; względna stabilizacja sytuacji społeczno-gospodarczej w ośrodkach: Sarnaki, Nur, Pionki, Zwolen.

Zasięg oddziaływania wyżej wymienionych miast nie jest adekwatny do ich roli wyznaczonej w PZPWM. Bardzo istotnym zadaniem Warszawy, jest dyfuzja rozwoju na obszar całego województwa, lecz odbywa się ona głównie w promieniu od 30 do 40 km od centrum miasta. Szersze są natomiast powiązania stolicy województwa w przypadku rynku pracy, gdyż: w Warszawie znajdują miejsca pracy osoby o niższych kwalifikacjach z całego województwa, na rzecz Warszawy ośrodki subregionalne tracą najbardziej aktywne, wykwalifikowane kadry kierownicze, oraz studentów. Odpływ z obszarów peryferyjnych ludzi młodych i wykształconych, którzy mogliby aktywizować te tereny, prowadzi do dalszego pogłębiania różnic w poziomie rozwoju pomiędzy metropolią i obszarem metropolitalnym a obszarami pozametropolitalnymi.

W latach 1999-2008 zmniejszył się zasięg oddziaływania ponadregionalnych i regionalnych ośrodków równoważenia rozwoju: Siedlec, Ostrołęki, Ciechanowa, Płocka i Radomia, co wynika z osłabienia potencjału społeczno-ekonomicznego spowodowanego między innymi reformą administracyjną oraz migracją ludności z tych miast do stolicy, a w szczególności ludzi młodych i wykształconych. W dużej mierze o skali migracji decyduje dostępność komunikacyjna Warszawy. Najmniej ludności migrowało z Siedlec, a więc miasta o największej liczbie połączeń z Warszawą i najkrótszym czasie dojazdu. Czas dojazdu z Siedlec do Warszawy wynosi około 1 godz. 40 min., podczas gdy z Ostrołęki i Ciechanowa ok. 2 godz. 40 min. Dużym utrudnieniem w dojazdach do pracy jest również brak połączeń kolejowych Warszawy z Płockiem. W związku z tym w odróżnieniu od pozostałych ośrodków subregionalnych, uzyskanie pracy w Warszawie dla mieszkańców Siedlec nie stwarzało konieczności zmiany miejsca zamieszkania, jak to miało miejsce w przypadku Ostrołęki czy Ciechanowa. W ostatecznym rezultacie Siedlce są jedynym miastem z ośrodków subregionalnych, w którym nastąpił wzrost liczby ludności.

Z ośrodków subregionalnych najsilniejsze oddziaływanie na gminy położone w jego sąsiedztwie wykazuje Radom. Świadczy o tym przyrost liczby ludności i duże tempo budownictwa mieszkaniowego w gminach położonych w jego sąsiedztwie. Procesy te w połączeniu z ubytkiem ludności w Radomiu świadczą o suburbanizacji obszarów wiejskich w rejonie radomskim. Podobnie przedstawia się sytuacja w obszarze oddziaływania Płocka i Ostrołęki, lecz zasięg oddziaływania tych miast jest mniejszy, proporcjonalny do ich wielkości. Najmniejszym oddziaływaniem charakteryzują się ośrodki subregionalne Siedlce i Ciechanów. W przypadku Siedlec oddziaływanie miasta ogranicza się jedynie do otaczającej je gminy Siedlce, natomiast Ciechanowa do gminy Ciechanów.

Powiązania miast powiatowych wynikają głównie z pełnionych przez nie funkcji administracyjnych. Zasięg oddziaływania miast powiatowych położonych peryferyjnie w stosunku do Warszawy ogranicza się, co najwyżej do otaczających je gmin, co świadczy o małym potencjale społeczno-gospodarczym tych miast, a co za tym idzie małej podaży miejsc pracy, niskich zarobkach. W związku z tym wpływ tych miast na kształtowanie procesów ludnościowych jest mały.

Potencjał miast położonych peryferyjnie w stosunku do Warszawy, z wyjątkiem ośrodków subregionalnych: Radomia, Płocka i Ostrołęki jest zbyt mały by przeciwdziałać niekorzystnym procesom demograficznym zachodzącym w ich rejonie.

Analizując problemy osadnictwa nie sposób pominąć obszarów położonych wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych, charakteryzujących się wzrostem liczby ludności i dużym nasileniem budownictwa mieszkaniowego. Należą do nich gminy położone w powiecie garwolińskim, kozienickim, płońskim, pułtuskim i wyszkowskim.

3.2. Rozwój ponadlokalnych systemów infrastruktury technicznej

Systemy transportowe

Przyjęta w *Planie* polityka rozwoju ponadlokalnych systemów infrastruktury transportowej obejmuje cele i działania mające zapewnić większą dostępność (z uwzględnieniem kontekstu krajowego i europejskiego) oraz spójność przestrzeni województwa, dla poprawy warunków życia mieszkańców, opartą o powiązania transportowe głównych ogniw sieci osadniczej regionu – metropolii warszawskiej i ośrodków subregionalnych (Radomia, Płocka, Siedlec, Ostrołęki, Ciechanowa) oraz ośrodków powiatowych.

Rozwój ponadlokalnych systemów infrastruktury transportowej odbywa się poprzez realizację zadań obejmujących:

- usprawnienie połączeń krajowych i międzynarodowych (drogowych, kolejowych, lotniczych) wynikających z integracji politycznej i gospodarczej Polski z Unią Europejską, w szczególności stanowiących wypełnienie europejskich korytarzy transportowych: KI, KII, KVI, KA;
- poprawę połączeń transportowych (drogowych i kolejowych) dla spójności i dostępności regionu oraz miasta stołecznego Warszawy;
- kształtowanie korytarzy ponadregionalnych, stanowiących potencjalne pasma aktywizacji gospodarczej na kierunkach: Warszawa-Radom i Warszawa-Płock oraz Piotrków Trybunalski (od autostrady A1)-Radom-Lublin;
- kształtowanie systemu połączeń obwodowych, stanowiących dopełnienie układu koncentrycznego, opartych na drogach krajowych tworzących:
 - „Wielką Obwodnicę Mazowsza” łączącą ośrodki subregionalne w paśmie Płock, Ciechanów, (postulowana Ostrołęka), Siedlce, Radom;

- „Dużą Obwodnicę Warszawy” wokół aglomeracji warszawskiej łączącą miasta: Sochaczew, Grójec, Góra Kalwaria, Mińsk Mazowiecki, Wyszaków, Wyszogród;
- planowaną „Ekspresową Obwodnicę Okoławarszawską” zapewniającą powiązania zewnętrzne Warszawy z systemem międzynarodowym i krajowym w oparciu o planowane korytarze: Trasy Armii Krajowej, Wschodniej Obwodnicy Warszawy, Południowej Obwodnicy Warszawy oraz realizację tras obwodowych w Warszawie („Obwodnica Śródmiejska”, „Obwodnica Miejska”) eliminujących ruch tranzytowy z centrum i usprawniających ruch międz dzielnicowy.
- usprawnienie sieci dróg wojewódzkich, w szczególności w obszarze aglomeracji warszawskiej oraz powiązań Ostrołęki, Ciechanowa i Płocka z Warszawą. Dla obszaru aglomeracji przyjęto w *Planie* założenie kształtowania regionalnego układu, odciążającego obszar centralny i usprawniającego połączenia wielu ośrodków osadniczych w rejonie Warszawy: od północy: Łomianki-Legionowo (tzw. „Legionowska Trasa Mostowa”); na wschodzie: Wołomin-Sulejówek-Wiązowna jako przedłużenie o nowy odcinek drogi wojewódzkiej nr 635; na południu: Józefów-Konstancin-Jeziorna-Piaseczno-Lesznowola-Magdalena-Nadarzyn, z nową przeprawą mostową przez Wisłę i wykorzystaniem odcinków planowanej do przebudowy drogi wojewódzkiej nr 721; planowana trasa „Paszkowianka” jako kontynuacja drogi nr 721 w kierunku zachodnim i dalej na północ w kierunku Starych Babic (jednak realizacja tak określonego układu w obszarach intensywnego zagospodarowania narusza interesy wielu podmiotów i wywołuje falę sprzeciwów i konfliktów społecznych jak również przeciwstawnych stanowisk zainteresowanych gmin).

Realizacja elementów ponadlokalnych systemów transportowych w latach 2004-2008 objęła (mapa 41):

Działania w zakresie transportu drogowego:

W transeuropejskich korytarzach transportowych:

- Korytarz I: dokonano rehabilitacji nawierzchni drogi krajowej nr 8 na odcinku Ostrów Mazowiecka-granica województwa i na skrzyżowaniu w Jankach; zakończono budowę ekspresowej obwodnicy Wyszaków; rozpoczęto budowę drogi ekspresowej S8 na odcinku Radzymin-Wyszaków;
- Korytarz II: przebudowano odcinki drogi krajowej nr 2 stanowiącej ciąg alternatywny dla planowanej autostrady A2 i do chwili jej realizacji przenoszącej ruch na kierunku wschód-zachód; rozpoczęto budowę obwodnicy Mińska Mazowieckiego-A2 (na parametrach autostrady);
- Korytarz VI: kontynuowano przebudowę drogi krajowej nr 7 do parametrów drogi ekspresowej na odcinku Warszawa-Gdańsk (zakończono rozbudowę obwodnicy Płońska); rozpoczęto przebudowę drogi krajowej nr 8 do parametrów drogi ekspresowej z budową nowego wlotu do Warszawy (Salomea-Janki).

W korytarzach ponadregionalnych:

- największe inwestycje zrealizowane w okresie 2004-2008 dotyczą pasma południowego na kierunku wschód-zachód (Piotrków Trybunalski-Radom-Lublin), w którym dokonano przebudowy drogi krajowej nr 12 na odcinku Zwoleń-granica województwa lubelskiego, Radom-Podgórze, Gielniów-granica województwa łódzkiego, Gielniów-Przysucha-Zawady;

- w paśmie Płock-Warszawa - (droga krajowa nr 62) dokonano rehabilitacji nawierzchni na odcinkach: Płock-Słupno, Chylin-Wilczkowo i w miejscowości Nowy Duninów. Wybudowanie nowej przeprawy mostowej przez rzekę Wisłę w Płocku to pierwszy bardzo ważny krok w kierunku usuwania „wąskich gardeł” dla udroźnienia ruchu w samym mieście, jak i dla tranzytu;
- w paśmie Warszawa-Radom-Kielce (droga nr 7) odnowiono nawierzchnię na odcinku Radom-Skarżysko Kamienna, rozpoczęto prace związane z dostosowaniem do parametrów klasy ekspresowej odcinków: Grójec-Białobrzegi, zakończono budowę drogi ekspresowej S7 Białobrzegi-Jedlińsk i ekspresowej obwodnicy Grójca.

Na połączeniach obwodnicowych i w Warszawie:

- w zakresie kształtowania „Wielkiej Obwodnicy Mazowsza”, łączącej ośrodki subregionalne: Płock, Ciechanów, Siedlce, Radom (z postulowanym połączeniem przez Ostrołękę), wykonano prace poprawiające parametry techniczne i eksploatacyjne wielu odcinków dróg krajowych nr 60 i nr 12 oraz drogi wojewódzkiej nr 627; rozpoczęto budowę obwodnicy Gostynina i Raciąża;
- najliczniejsze zadania inwestycyjne zrealizowano na „Dużej Obwodnicy Warszawy”, stanowiącej połączenie dla prowadzenia ruchu tranzytowego (ciężkiego-towarowego). W ciągu drogi krajowej nr 50 przebudowano odcinek Sochaczew-Grójec-Mińsk Mazowiecki oraz wybudowano obwodnicę Słomczyna, Drwalewa/Chynowa i Arynowa; kontynuowane jest wzmocnianie nawierzchni na odcinku Brok-Ostrów Mazowiecka; wykonano szereg prac remontowych w ciągu drogi krajowej nr 62;
- w połączeniach obwodowych w Warszawie rozpoczęto i znacznie zaawansowano przygotowanie procesu inwestycyjnego dla odcinków „Ekspresowej Obwodnicy Warszawy”. Zrealizowano południowy fragment „Obwodnicy Miejskiej” na odcinkach Al. Jerozolimskie-Łopuszańska do węzła Witosa-Czerniakowska-Trasa Siekierska;
- dla usprawnienia całego systemu drogowego Warszawy przebudowano m.in. odcinki tras wlotowych: Al. Krakowskiej (Rondo Zesłańców Syberyjskich do ul. Łopuszańskiej) wraz z wiaduktem nad torami; Wału Miedzeszyńskiego; ul. Górczewskiej (na odcinku Młynarska-granica miasta) z wiaduktem; przebudowano ul. Modlińską na odcinkach: od Mostu Grota Roweckiego do mostu nad Kanałem Żerańskim i od ul. Aluzyjnej do granicy miasta; modernizowany jest ciąg ul. Marsa-Żołnierska i ul. Łodygowej do granicy miasta; wybudowano tunel drogowy na Wisłostradzie w rejonie Mostu Świętokrzyskiego, zmodernizowano wiadukty na ul. Żelaznej i Łowieckiej; przebudowano Rondo Starzyńskiego.

W ośrodkach subregionalnych:

Większe realizacje inwestycyjne dotyczyły najczęściej drogowego układu podstawowego, zapewniającego przede wszystkim powiązania zewnętrzne. I tak:

- w Radomiu rozbudowano do dwóch jezdni: ul. Czarnieckiego w ciągu drogi krajowej nr 7 oraz kolejny odcinek ul. Żółkiewskiego w ciągu drogi krajowej nr 9 i nowy odcinek (od ul. Maratońskiej do ul. Wolanowskiej) w ciągu drogi krajowej nr 12; wyremontowano wiadukt kolejowy nad Al. Grzeczmarowskiego; prowadzone są prace przy przebudowie drogi nr 12 (ul. 1905 Roku, al. Grzeczmarowskiego, ul. Maratońska);
- w Siedlcach przebudowano ul. Wyszyńskiego, Kazimierzowską, Starowiejską, leżące w ciągu drogi krajowej nr 63, przebudowano skrzyżowania, w ciągach dróg

wojewódzkich wyremontowano nawierzchnię ul Janowskiej, wybudowano ronda na skrzyżowaniu ul. Partyzantów i Kraszewskiego, Kazimierzowskiej i Prusa, Czerwonego Krzyża i Jagiełły, Broniewskiego i Prusa;

- w Ostrołęce wybudowano pięciokilometrowe obejście miasta oraz przebudowano ul. Łomżyńską, Traugutta i Mostową leżące w ciągu drogi krajowej nr 61;
- w Płocku, oprócz zrealizowanej nowej przeprawy mostowej przez rzekę Wisłę, przeprowadzono prace remontowe w ciągach dróg krajowych (nawierzchni jezdni ulic: Bielskiej, Jachowicza, Kobylińskiego), wyremontowano ul. Wyszogrodzką;
- w Ciechanowie, w rozpatrywanym okresie, wykonywane były prace związane z przebudową i remontem ulic w ciągach dróg krajowych nr 50 (ul. Płońska i Kasprzaka) oraz nr 60 (ul. Płocka, Tatarska, odcinek ul. 17 Stycznia), a także utrzymaniem istniejących dróg, zatwierdzony został projekt i uzyskano pozwolenie na budowę I etapu „pętli miejskiej” (przebudowę ul. Armii Krajowej).

Na sieci dróg wojewódzkich:

Działania realizacyjne na drogach wojewódzkich zostały skoncentrowane na utrzymaniu i przebudowie istniejących ciągów:

- w połączeniach regionalnych, najliczniejsze zadania wykonano na ciągach drogowych w północnej (drogi nr 541, 544, 627) i południowej (drogi nr 727, 747, 744, 740, 733) części województwa;
- na drogach w rejonie Warszawy i innych większych ośrodków (w ciągach dróg nr: 632, 631, 630, 634, 636, 580, 720, 730, 731, 737, 559, 567, 562, 574);
- na odcinkach o dużej wypadkowości, dla poprawy bezpieczeństwa wybudowano i przebudowano: skrzyżowania, chodniki, sygnalizację świetlną, ścieżki rowerowe;
- w sprawie realizacji regionalnego, nowego połączenia Ostrołęka-Wyszaków podpisane zostało porozumienie pomiędzy Samorządem Województwa, a samorządami gmin i powiatów, przez które przebiega planowana droga, przy założeniu wykorzystania przebudowy odcinków istniejących – powiatowych i gminnych. Podobne poparcie samorządów lokalnych zyskuje zamierzenie usprawniające połączenie na kierunku Ciechanów-Nasielsk.

Działania w zakresie transportu kolejowego:

- kontynuowano prace na magistralnych liniach kolejowych, podnoszące ich parametry eksploatacyjne: E20 – ukończono modernizację na odcinku Warszawa-Siedlce i rozpoczęto prace w kierunku Terespoła, rozpoczęto prace przygotowawcze dla modernizacji linii CE20 Łowicz-Skierniewice-Łuków (towarowej obwodnicy Warszawy), realizowana jest modernizacja linii E65 na odcinku Grodzisk Mazowiecki-granica województwa mazowieckiego (CMK) i Warszawa-Gdynia na odcinku Warszawa-granica województwa oraz E75 w kierunku Białegostoku na odcinku Warszawa Rembertów-Zielonka-Tuszczy;
- realizowane są zadania w Warszawskim Węźle Kolejowym (WWK): dokonano wymiany nawierzchni na liniach: nr 6, nr 21, nr 448, nr 447; modernizacji tunelu linii średnicowej w Warszawie na linii nr 448 (na odcinku Warszawa Zachodnia oraz Warszawa Śródmieście-Warszawa Powiśle); opracowana została dokumentacja przebudowy stacji PKP Warszawa Gdańska prowadzone są prace przygotowawcze dla realizacji kolejnych inwestycji m.in. modernizacji układu torowego dla prowadzenia ruchu pasażerskiego w ciągu linii: nr 19 Warszawa Główna Towarowa-Józefinów, nr 507 Warszawa Główna

Towarowa-Gołębki, nr 509 Warszawa Główna Towarowa-Warszawa Gdańska i modernizacji linii kolejowej nr 20 w obrębie stacji Warszawa Gdańska w powiązaniu z linią E65 i stacją metra „Dworzec Gdański”;

- rozpoczęto modernizację linii kolejowej nr 1 Warszawa-Łódź dla wdrożenia szybkiego połączenia na tym kierunku, modernizację linii kolejowej nr 8 Warszawa-Radom wraz z połączeniem tej linii z Portem Lotniczym im. F. Chopina (zakończono I etap modernizacji na odc. Warszawa Zachodnia-Warszawa Okęcie), zakończono modernizację linii nr 26 Radom-Dęblin;
- rozpoczęto przygotowania modernizacji linii kolejowej nr 1 Warszawa-Łódź dla wdrożenia szybkiego połączenia na tym kierunku oraz modernizacji linii kolejowej nr 8 Warszawa-Radom wraz z połączeniem tej linii z Portem Lotniczym im. F. Chopina;
- dla usprawnienia regionalnych przewozów pasażerskich w lipcu 2004 roku utworzona została samorządowo-kolejowa spółka Koleje Mazowieckie-KM (obecnie 100% udziałów w spółce posiada Samorząd Województwa Mazowieckiego, trwają prace zmierzające do jej prywatyzacji); realizowane jest unowocześnianie i wymiana taboru; reaktywowano połączenia na liniach zawieszonych (z Warszawy do Tłuszcza przez Legionowo, Nieporęt i Radzymin; z Nasielska do Sierpca; z Radomia do Drzewicy/Łodzi; z Płocka do Kutna i do Sierpca); przywrócono bezpośrednie połączenie Ostrołęki i Płocka z Warszawą; wprowadzono nowe połączenie Siedlce-Siemiatycze (autobusami szynowymi); w 2008 roku Koleje Mazowieckie uruchamiając pociągi na 17 liniach przewiozły blisko 50 mln pasażerów. Rozpoczęto realizację parkingów w systemie „Parkuj i Jedź” integrujących komunikację zbiorową z indywidualną zlokalizowanych w pobliżu stacji kolejowych. W 2008 r. oddano do użytku parking w Celestynowie, a w 2009 roku w Ożarowie Mazowieckim i Żyrardowie. Trwają dalsze prace przy rozbudowie tego systemu transportu publicznego;
- uruchomiono Szybką Kolej Miejską – SKM (październik 2005 r.) z zadaniem organizowania przewozów w obszarze aglomeracji warszawskiej – obecnie obsługuje linie na kierunku Pruszków-Sulejówek-Miłosna (linia S2), oraz Warszawa-Legionowo (linia S9). Docelowo przewiduje się rozszerzenie działalności SKM w obszarze ograniczonym stacjami: Otwock, Grodzisk Mazowiecki, Błonie, Nowy Dwór Mazowiecki, Tłuszcz, Mińsk Mazowiecki, Zalesie Górne;
- sporządzone zostało *Wstępne studium wykonalności budowy linii dużych prędkości Wrocław/Poznań-Łódź-Warszawa* (na zlecenie PKP PLK SA), przedłożone Marszałkowi Województwa do zajęcia stanowiska. Zarząd Województwa, w odpowiedzi, wyraził pozytywną opinię i zarekomendował włączenie planowanej linii jak najbliżej Warszawy dla uzyskania wysokich prędkości na dłuższym odcinku planowanej trasy. Przedmiotowa opinia przedłożona została Ministrowi Transportu oraz Prezesowi PKP SA;
- opracowano *Studium rozwoju i modernizacji technologicznej transportu szynowego na Mazowszu w kontekście polityki transportowej Województwa Mazowieckiego*.

Działania w zakresie transportu lotniczego:

- sporządzone zostało *Studium wykonalności dla lokalizacji lotniska centralnego dla Polski* opracowanie na zlecenie Urzędu Lotnictwa Cywilnego (wyniki *Studium* nie zostały oficjalnie upublicznione);
- rozbudowa Terminala II w Porcie Lotniczym im. F. Chopina w Warszawie (m.in. hala odlotów) i rozbudowa węzła komunikacyjnego wokół lotniska oraz nowego kolejowego połączenia z centrum miasta;

- przygotowywana jest realizacja przebudowy lotniska w Modlinie dla linii niskokosztowych, czarterów, cargo – jako wspomagającego Port Lotniczy im. F. Chopina w Warszawie;
- Samorząd Województwa Mazowieckiego wyraził swoje poparcie dla rozwoju lotnisk w regionie, z wykorzystaniem istniejącej infrastruktury lotniskowej – m.in. opracowano projekt *Studium rozwoju infrastruktury lotnictwa cywilnego na Mazowszu*.

Działania w zakresie transportu publicznego w miastach:

- w Warszawie podjęto działania zmierzające do integracji poszczególnych systemów transportu publicznego w celu bardziej efektywnego ich wykorzystania dla potrzeb usług przewozowych; wybudowany został ostatni odcinek I linii metra od stacji Marymont do węzła Młociny (w przygotowaniu budowa centralnego odcinka II linii metra łączącego Rondo Daszyńskiego z Dworcem Wileńskim); od stycznia 2005 roku działa spółka Koleje Mazowieckie; świadcząca usługi przewozowe także na terenie miasta z Pruszkowa do Sulejówka Miłosnej kursuje Szybka Kolej Miejska⁶³. Podnoszenie jakości i niezawodności usług dokonywane jest poprzez wymianę taboru (autobusowy, tramwajowy) na nowy, lepiej przystosowany do potrzeb pasażerów i bardziej przyjazny dla środowiska. Dokonywane są usprawnienia powiązań pomiędzy różnymi podsystemami transportu publicznego przez budowę węzłów przesiadkowych tworzących się najczęściej wokół stacji metra oraz parkingów w systemie P&R integrujących komunikację zbiorową z indywidualną (do użytkowania przekazano parkingi P&R: Połczyńska, Anin oraz przy stacjach metra: Ursynów, Marymont, Młociny, Wilanowska, Stokłosy);
- w *ośrodkach subregionalnych* województwa, gdzie transport publiczny realizowany jest komunikacją autobusową, działania odnoszą się do odnowy taboru i usprawniania rozkładów jazdy dla potrzeb obsługi pasażerskiej.

Zarząd Województwa Mazowieckiego, w ramach swoich kompetencji, odnosił się odpowiednio do wymienionych spraw. I tak w trybie ustawowym wyraził pozytywną opinię do wniosku o uzyskanie decyzji o ustaleniu lokalizacji autostrady A2 od granic województwa do węzła Konotopa w rejonie Warszawy. W zakresie szybkiej kolei Zarząd poparł koncepcję planowanej linii dużych prędkości Warszawa-Łódź-Poznań/Wrocław, która w obszarze województwa mazowieckiego przechodziłaby w korytarzu autostrady A2. Podkreślona została potrzeba włączenia nowego portu lotniczego w system obsługi planowaną szybką koleją. W odniesieniu do lokalizacji lotniska uznał, że powinna ona mieć miejsce w odległości nie większej niż 30-40 km od granic Warszawy z magistralnym połączeniem drogowym i kolejowym obszarów metropolitalnych Warszawy i Łodzi (przy założeniu, że lokalizacja będzie spełniać kryterium położenia w europejskim korytarzu transportowym).

⁶³ SKM otrzymała licencję na wykonywanie usług przewozowych w czerwcu 2005 roku

**Stan realizacji polityki „Rozwój ponadlokalnych systemów infrastruktury technicznej”
zapisanej w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego**

Infrastruktura transportu

L.p.	Inwestycja	Nazwa zadania	Zadanie zrealizowane/ niezrealizowane
Drogi krajowe			
1.	Autostrada A2 (Berlin)- granica państwa-Świecko- Poznań-Warszawa, Biała Podlaska-granica państwa- (Mińsk)	- budowa odcinka autostrady Stryków-Warszawa (Konotopa); - budowa odcinka autostrady Warszawa(Konik)-Siedlce; - budowa odcinka Siedlce- Biała Podlaska; - budowa dwujezdniowej obwodnicy miejscowości: Dębe Wielkie-Mińsk Mazowiecki.	niezrealizowane niezrealizowane niezrealizowane niezrealizowane
2.	Autostrada A1 Gdańsk- Toruń-Łódź-Częstochowa- Gliwice-Gorzyczki-granica państwa-(Ostrawa)	- budowa na odcinku Toruń- Stryków.	niezrealizowane
3.	Droga Nr 2/E30 granica państwa-Świecko-Poznań- Konin-Warszawa-Siedlce- Terespól-granica państwa	- dostosowanie do parametrów drogi dwujezdniowej na odcinku: Zakręt-Konik; - budowa jednojezdniowej obwodnicy Sochaczewa wraz z mostem przez rz. Bzurę i wiaduktem nad PKP; - budowa obwodnicy Kałużyna; - wzmocnienia nawierzchni do nacisku 115 kN/oś. na odcinkach: gr. woj. łódzkiego-Kuznocin /Sochaczew/, Mińsk Maz.-Siedlce, Siedlce (Ujrzanów)-granica województwa lubelskiego; - postulowana przebudowa na drogę dwujezdniową na	niezrealizowane zrealizowane niezrealizowane niezrealizowane zrealizowane niezrealizowane zrealizowane niezrealizowane

Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

		<p>odcinku Mińsk Mazowiecki-granica państwa;</p> <p>- remont nawierzchni na odc. Ołtarzew-gr. m.st. Warszawy.</p>	<p>zrealizowane</p>
4.	<p>Droga Nr 7/E 77 Gdańsk-Ostróda-Płońsk-Warszawa-Janki-Grójec-Radom-Kielce-Kraków-Chyżne-granica państwa (docelowo droga ekspresowa)</p>	<p>- budowa drogi ekspresowej S7 na odcinkach: Warszawa-Płońsk, obwodnica Płońska (dwie jezdnie), Płońsk-Olsztynek (w I-szej kolejności budowa drugiej jezdni i dostosowanie do parametrów drogi ekspresowej na odcinku Płońsk-Glinojeck), Grójec-Jedlińsk (na odc. Białobrzegi-Jedliński), Radom-Kielce-Jędrzejów;</p> <p>- dostosowanie do parametrów drogi ekspresowej na odcinku Zakroczym-Płońsk i Kielpin-Czosnów;</p> <p>- budowa jednojezdniowych obwodnic z ograniczoną dostępnością w miejscowościach: Strzegowo, Mdzewo, Żurominek, Wiśniewo, Uniszki Zawadzkie;</p> <p>- budowa odcinka trasy N-S w Warszawie, w klasie drogi ekspresowej;</p> <p>- wzmocnienie nawierzchni do nacisku 115 kN/oś. na odcinku: granica woj.- Mława, Rybitwy-Pawłowo, Płońsk (w. Załuski)- Ostrzykowitzna, Tarczyn-obwodnica Grójca;</p> <p>- przebudowa obwodnicy Grójca do parametrów drogi ekspresowej;</p>	<p>niezrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p> <p>niezrealizowane /nieaktualne/</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p>

		<p>- przebudowa (wzmocnienie nawierzchni, przebudowa skrzyżowań) na terenie Radomia;</p> <p>- budowa ekspresowej obwodnicy Radomia;</p> <p>- remont fragmentu drogi i skrzyżowania na odc. Janki-Sękocin i trzech skrzyżowań w Łomiankach.</p>	<p>zrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p> <p>zrealizowane</p>
5.	<p>Droga Nr 8/E 67 granica państwa-Kudowa Zdrój-Wrocław-Wieluń-Piotrków Trybunalski-Warszawa-Radzymin-Ostrów Mazowiecka-Białystok-Augustów-Budzisko-granica państwa (docelowo droga ekspresowa)</p>	<p>- budowa drogi ekspresowej S 8 na odcinkach: Radzymin-Wyszków; Wyszków-Ostrów Maz.; Ostrów Maz.-Białystok; Marki-Radzymin; Salomea-Wolica;</p> <p>- budowa dwujezdniowej obwodnicy Wyszkowa w klasie drogi ekspresowej wraz z mostem przez rz. Bug;</p> <p>- dostosowanie do parametrów drogi ekspresowej na odcinku Wolica – granica województwa (w I-szym etapie wzmocnienie nawierzchni);</p> <p>- dostosowanie do parametrów drogi ekspresowej Trasy Toruńskiej i Trasy AK w Warszawie (odcinku Powązkowska-most i most-Marki);</p> <p>- budowa nowego odcinka Armii Krajowej w parametrach drogi ekspresowej od ul. Powązkowskiej do Konotopy;</p> <p>- rehabilitacja na odcinku. Ostrów Mazowiecki-granica</p>	<p>zrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p> <p>zrealizowane</p>

Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

		<p>województwa i na skrzyżowaniu w Jankach;</p> <p>- remont nawierzchni na obwodnicy Ostrowi Maz.</p>	<p>zrealizowane</p>
6.	<p>Droga Nr 9/E 371 Radom-Ostrowiec Świętokrzyski-Rzeszów-Barwinek–granica państwa</p>	<p>- budowa jednojezdniowej obwodnicy Iłży wraz z mostem przez rz. Iłżankę;</p> <p>- przygotowanie budowy obwodnicy Radomia;</p> <p>- przebudowa i rozbudowa (dostosowanie parametrów, wzmocnienie nawierzchni) na odcinku Radom-granica województwa;</p> <p>- budowa obwodnicy Skaryszewa.</p>	<p>niezrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p> <p>częściowo zrealizowane na odc. Alojzów-Iłża i Iłża-Zębiec</p> <p>niezrealizowane</p>
7.	<p>Droga Nr 10 Płońsk-Toruń-Piła-Szczecin-Lubieszyn-granica państwa (docelowo droga ekspresowa)</p>	<p>- wzmocnienie nawierzchni do nacisku 115 kN/oś. na całym odcinku;</p> <p>- budowa drogi ekspresowej S 10 na odcinku: Płońsk-Drobin-Toruń;</p> <p>- budowa obwodnic miejscowości: Dzierżążnia, Góra, Drobin, Jeżewo, Gójsk, Sierpc.</p>	<p>częściowo zrealizowane na odc. Kisielewo-Szumanie i Drobin-Dłużniewo</p> <p>niezrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p>
8.	<p>Droga Nr 12 - granica państwa-Żary-Kalisz-Sieradz-Piotrków Trybunalski-Przysucha-Radom-Zwoleń-Puławy-Kurów-Lublin-Chełm-Dorohusk-granica państwa (docelowo droga ekspresowa)</p>	<p>- wzmocnienie nawierzchni do nacisku 115 kN/oś na odcinku: granica województwa-Radom-granica województwa;</p> <p>- budowa jednojezdniowej obwodnicy Zwolenia z ograniczoną dostępnością;</p> <p>- dostosowanie do parametrów drogi ekspresowej na odcinku</p>	<p>zrealizowane na odcinku granica województwa-Gielniów-Pomyków, Przysuch-Zawady, Radom-Podgóra, Zwoleń-granica województwa lubelskiego</p> <p>niezrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p>

Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

		<p>Piotrków Trybunalski-Radom-Kurów;</p> <p>- budowa obwodnicy Radomia i Przysuchy;</p> <p>- budowa nowego odcinka w Radomiu (od ul. Maratońskiej do ul. Wolanowskiej).</p>	<p>niezrealizowane</p> <p>zrealizowane</p>
9.	<p>Droga Nr 17/E 372 (Warszawa) Zakręt-Garwolin-Ryki-Lublin-Piaski-Zamość-Hrebenne: granica państwa (docelowo droga ekspresowa)</p>	<p>- wzmocnienie nawierzchni do nacisku 115 kN/oś.;</p> <p>- budowa drogi ekspresowej S 17 na odcinkach: Zakręt-Garwolin, Garwolin-Kurów;</p> <p>- budowa jednojezdniowej obwodnicy Garwolina wraz z węzłami i obiektami w układzie docelowym;</p> <p>- budowa Wschodniej Obwodnicy Warszawy w klasie drogi ekspresowej.</p>	<p>niezrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p>
10.	<p>Droga Nr 19-granica państwa-Kuźnica Białostocka-Białystok-Lublin-Kraśnik-Rzeszów (docelowo droga ekspresowa)</p>	<p>- budowa drogi ekspresowej na całym odcinku;</p> <p>- budowa obwodnic miejscowości: Kózki, Sarnaki, Platerów, Łosice, Mszana, Mostów;</p> <p>- remont nawierzchni na fragmentach odcinka w granicach województwa.</p>	<p>niezrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p> <p>zrealizowane</p>
11.	<p>Droga Nr 48 Tomaszów Mazowiecki-Klwów-Białobrzegi,Kozienice-Nowe Słowiki-Dęblin-Kock</p>	<p>- przebudowa na odcinku granica woj.-Białobrzegi-Kozienice-granica województwa z budową obejść terenów zainwestowanych.</p>	<p>zrealizowane na odcinku Potworów-Długie, przejście przez Potworów i Wyśmierzyce</p>
12.	<p>Droga Nr 50 Ciechanów-Płońsk-Sochaczew-Mszczonów-Grójec-Góra Kalwaria-Mińsk Mazowiecki-Ostrów Mazowiecka</p>	<p>- przebudowa, w tym wzmocnienie nawierzchni do nacisku 115 kN/oś, na odcinku Sochaczew-Grójec-Mińsk Mazowiecki;</p> <p>- przebudowa na odcinku</p>	<p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p>

		<p>Stare Koziminy-Płońsk-Wyszogród-Sochaczew, z korektą wlotu do Płońska;</p> <p>- przebudowa na odcinku Mińsk Mazowiecki-Ostrów Mazowiecka;</p> <p>- budowa obwodnic miejscowości: Młodzieszyn, Mszczonów (I etap), Sochaczew, Stojadła oraz Słomczyn, Drwalew, Chynów, Żyrardów, Góra Kalwaria, Kołbiel, Wiskitki, Guzów, Aleksandrów;</p> <p>- przebudowa na odcinku Ciechanów-Płońsk (przejście przez Ojrzeń i Sochocin, Kicin-Wola Wodzyńska, Sokołówek-Skarżynek, Wola Wodzyńska-Sochocin-Kolonia Szpondowo, Stare Koziminy-Płońsk);</p> <p>- remont fragmentów drogi na odc. Mińsk Maz.-Łochów.</p>	<p>niezrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p> <p>zrealizowane na małych fragmentach odcinków</p> <p>zrealizowane</p>
13.	Droga Nr 60 Łęczyca-Kutno-Gostynin-Płock-Ciechanów-Ostrów Mazowiecka	<p>- przebudowa i rozbudowa (dostosowanie parametrów, wzmocnienie nawierzchni) na odcinku granica województwa-Płock-Ciechanów-Ostrów Mazowiecki (granica województwa-Gostynin-Płock, Raciąż-Glinojeck-Ciechanów, fragmentarycznie na odcinku w gminach Goworowo, Wąsewo, Ostrów Maz.);</p> <p>- budowa jednojezdniowych obwodnic miejscowości: Gostynin, Raciąż wraz z wiaduktem nad PKP i obiektami mostowymi, Ciechanów wraz z wiaduktem nad torami i mostem przez rz. Łydynię,</p>	<p>zrealizowane częściowo</p> <p>niezrealizowane</p>

Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

		<p>Łąck, Bielsk, Drobin, Gołymín Oś., Karniewo, Maków Maz;</p> <p>- budowa nowej przeprawy mostowej w Płocku przez rzekę Wisłę wraz z dojazdami.</p>	zrealizowane
14.	Droga Nr 61 Warszawa-Jabłonna-Legionowo-Serock-Różan-Ostrołęka-Łomża-Augustów	<p>- przebudowa i rozbudowa (dostosowanie parametrów, wzmocnienie nawierzchni) na odcinku Warszawa-Ostrołęka -granice województwa;</p> <p>- budowa dwujezdniowej obwodnicy Jabłonnej (dopuszcza się w pierwszym etapie realizację jednej jezdni);</p> <p>- budowa dwujezdniowej obwodnicy Serocka (w pierwszym etapie jedna jezdnia);</p> <p>- budowa jednojezdniowej obwodnicy Pułtuska;</p> <p>- budowa obwodnicy Ostrołęki;</p> <p>- budowa drugiej jezdni w Legionowie i na odcinku Zegrze-Serock wraz z mostem przez rz. Narew oraz remont istniejącego mostu;</p> <p>- odnowa nawierzchni na odcinku Różan-Ostrołęka;</p> <p>- przebudowa mostu przez rzecę Róż w m. Młynarz.</p>	<p>niezrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p>
15.	Droga Nr 62 Strzelno-Włocławek-Płock-Wyszogród-Serock-Wyszków-Łochów-Węgrów-Drohiczyn-Anusin (droga Nr 19)	<p>- przebudowa i rozbudowa (dostosowanie parametrów, wzmocnienie nawierzchni), na odcinku gr. woj.-Płock-Wyszogród (Płock-Słupno, Chylin-Wilczkowo i w m. Nowy Duninów);</p>	zrealizowane

Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

		<p>- przebudowa i rozbudowa (dostosowanie parametrów, wzmocnienie nawierzchni) na odcinku Wyszogród-Wyszków (Nowy Dwór Maz.-Pomiechówek-Czarnowo oraz na fragmentach odcinku Serock-Wyszków-Węgrów);</p> <p>- budowa śródmiejskiej trasy obwodowej Węgrowa (docelowo postulowana obwodnica północna miasta w klasie drogi krajowej nr 62);</p> <p>- budowa obwodnicy Wyszkowa, Łochowa, Sokołowa Podlaskiego.</p>	<p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p>
16.	Droga Nr 63 granica państwa-Węgorzewo-Łomża-Sokołów Podlaski-Łuków, Radzyń Podlaski-Sławatycze-granica państwa	<p>- remont nawierzchni na fragmentach odcinku granica województwa-Siedlce-Sokołów Podlaski;</p> <p>- przebudowa w pierwszym etapie na odcinku Sokołów Podlaski-Siedlce-granica województwa (fragment „wielkiej” obwodnicy Mazowska);</p> <p>- budowa obwodnicy Siedlec i Sokołowa Podlaskiego.</p>	<p>zrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p>
17.	Droga Nr 76 Wilga-Garwolin-Stoczek Łukowski-Łuków	- przebudowa na odcinku Wilga-Garwolin – granica województwa (droga woj. 803) z budową obejść m.in. Wilgi i Garwolina.	zrealizowane fragmentarycznie
18.	Droga Nr 79 Warszawa-Kozienice-Zwoleń-Sandomierz-Połaniec-Kraków-Jaworzno-Katowice-Bytom	- przebudowa i rozbudowa (dostosowanie parametrów, wzmocnienie nawierzchni i poboczy, budowa obejść miejscowości intensywnie zabudowanych m.in. Góry Kalwarii, Kozienic, Zwolenia, Lipska) na odcinku Warszawa– gr. woj.	niezrealizowane

Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

		(Warszawa-Piaseczno wraz z połączeniem C.H. Auchan, Magnuszew-Ryczywół, Lipsko-Ciepielów).	zrealizowane
19.	Dostosowanie pozostałych dróg krajowych do odpowiednich parametrów technicznych: - nr 53 Olsztyn-Ostrołęka, - nr 57 Pułtusk-Przasnysz-Bartoszyce, - nr 63 gr. państwa-Łomża-Sokołów Podlaski-Siedlce-Radzyń Podlaski-gr. państwa, - nr 70 Huta Zawadzka-Łowicz	wzmocnienie nawierzchni i poboczy, budowa obejść terenów intensywnie zabudowanych, budowa bezkolizyjnych skrzyżowań w miejscach najbardziej niebezpiecznych z innymi drogami i liniami kolejowymi; - remonty i odnowy nawierzchni na odcinkach gr.woj.-Myszyniec i Łodziska-Antonie oraz przejście przez Kadzidło; - remonty i odnowy nawierzchni na odcinku Maków-Przemiarowo; - remonty i odnowy nawierzchni na fragmentach.	zrealizowane zrealizowane zrealizowane częściowo niezrealizowane
20.	Droga S61 Ostrów Mazowiecka /od drogi S8/ - Łomża-Elk-Suwałki-Budzisko-granica państwa	Budowa drogi ekspresowej ustanowionej rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 20 października 2009 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie sieci autostrad i dróg ekspresowych.	niezrealizowane
21.	Budowa nowego odcinka drogi krajowej, z nową przeprawą mostową przez rzekę Wisłę na odcinku Wilga (droga krajowa Nr 76) – Anielin (dr. woj. Nr 736); fragment postulowanego ciągu krajowego łączącego drogi ekspresowe Nr 7 i Nr 17		niezrealizowane
22.	Budowa nowego odcinka drogi krajowej „Olszynki Grochowskiej (przedłużenie		niezrealizowane

Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

	odcinka miejskiego) usprawniającej ruch na kierunku postulowanego korytarza europejskiego Gdańsk-Warszawa-Lublin-Odessa/Konstanca		
Drogi wojewódzkie			
1.	Droga Nr 265 gr. woj.-Gostynin (dł. 9,765 km)	- budowa małej obwodnicy Gostynina.	zrealizowane na odc. ok. 2,8 km
2.	Droga Nr 541 Lubawa-Lidzbark-Żuromin-Biezuń-Sierpc-Tłuchowo-Dobrzyń n/Wisłą (dł. 68,820 km)	- przebudowa na odcinku granica województwa-Żuromin-Biezuń-Sierpc-granica województwa; - budowa obwodnicy Sierpca.	zrealizowane na odc. ok. 1,8 km niezrealizowane
3.	Droga Nr 544-granica województwa-Mława-Przasnysz-Ostrołęka (dł. 91,238 km)	- przebudowa na całym odcinku.	zrealizowane na odc. ok. 7,6 km
4.	Droga Nr 559–granica województwa–Płock (dł. 23,344 km)	- przebudowa na odc. m.in. przejścia przez m. Maszewo Duże, Sanniki; - korekta przebiegu w rejonie m. Płocka.	zrealizowane na odc. ok. 9,6 km niezrealizowane
5.	Droga Nr 560 gr. woj.-Sierpc-Bielsk (dł. 36,057 km)	- budowa chodników.	zrealizowane na odc. ok. 2,5 km
6.	Droga Nr 561 Biezuń-Szumanie (dł. 21,079 km)	- przebudowa na całym odcinku; - budowa obwodnicy Bieżunia.	zrealizowane na odc. ok. 7,8 km niezrealizowane
7.	Droga Nr 563 Rypin-Żuromin-Mława (dł. 50,714 km)	- przebudowa drogi i budowa chodników; - budowa obwodnicy miejscowości Żuromin.	zrealizowane na odc. ok. 18,3 km niezrealizowane
8.	Droga Nr 565 Secymin Nowy-rzeka Wisła-Chociszewo (dł. 5,156 km)	- przebudowa z budową przeprawy promowej przez rz. Wisłę.	niezrealizowane
9.	Droga Nr 567 Płock-Rogozino-Góra (dł. 26,981 km)	- przebudowa drogi.	zrealizowane na odc. 27,5 km
10.	Droga Nr 570 Wróblewo-Naruszewo-Czerwińsk n/Wisłą (dł. 17,828 km)	- przebudowa drogi.	zrealizowane na odc. 4,3 km
11.	Droga Nr 571 Naruszewo-Nasielsk (dł. 56,256 km)	- przebudowa drogi.	zrealizowane na odc. 0,9 km
12.	Droga Nr 573 Nowy Duninów-Gostynin-gr.woj.	- przebudowa drogi.	zrealizowane na odc. 0,5 km

Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

	(dł. 42,530 km)		
13.	Droga Nr 574 Dobrzyków-Gąbin-Szczawin Borowy-Kolonia (dł. 16,264 km)	- przebudowa drogi.	zrealizowane na odc. 10,7 km
14.	Droga Nr 575 Płock-Słubice-Iłów-Kamion-Śladów-Nowy Kazuń (dł. 77,650 km)	- przebudowa na odcinku Płock-Kamion; - budowa obwodnicy Iłowa.	niezrealizowane
15.	Droga Nr 577 Łąck-Gąbin-Sanniki-Ruszki (dł. 45,904 km)	- budowa ścieżki pieszo-rowerowej; - przebudowa na całym odcinku.	zrealizowane na odc. 3,1 km modernizacja na odcinku Sanniki-Gąbin
16.	Droga Nr 579 Kazuń Polski (droga Nr 7)-Leszno-Błonie-Grodzisk Mazowiecki-Radziejowice (dł. 52,756 km)	- przebudowa na odcinku Grodzisk Maz.-Kazuń Polski; - budowa obwodnicy Grodziska Maz., Błonia i Leszna.	zrealizowane na odc. ok. 30,0 km, niezrealizowane
17.	Droga Nr 580 Warszawa-Żelazowa Wola – Sochaczew (dł. 43,729 km)	- przebudowa drogi na odc. Warszawa-Leszno; - budowa obejść miejscowości Wyględy, Leszno, Żelazowa Wola.	zrealizowane na odc. 41,0 km niezrealizowane
18.	Droga Nr 581 Gostynin-Łanięta-Krośniewice (dł. 13,182 km)	- przebudowa na odcinku Gostynin-granica województwa.	niezrealizowane
19.	Droga Nr 614 Chorzele-Krukowo-Myszyniec (dł. 35,893 km)	- przebudowa na całym odcinku.	zrealizowane na odc. ok. 0,6 km
20.	Droga Nr 615 Mława-Ciechanów (dł. 30,690 km)	- budowa drogi wraz ze skrzyżowaniem z linią kolejową w m. Konopki; - budowa obwodnicy Stupska.	zrealizowane na odc. ok. 2,4 km niezrealizowane
21.	Droga Nr 616 Rębielin-Ciechanów (dł. 56,256 km)	- budowa chodników w m. Grudusk; - przebudowa na odcinku Czapllice-Ciechanów.	zrealizowane na odc. ok. 0,5 km zrealizowane na odcinku 3,5 km
22.	Droga Nr 618 Gołymin-Pułusk-Wyszaków (dł. 47,685 km)	- przebudowa na odcinku Pułusk-Wyszaków.	zrealizowane na odc. ok. 14,0 km
23.	Droga Nr 619 Płońsk (droga Nr 10)-Nowe Miasto-Nasielsk-Winnica-Pułusk-	- przebudowa na odcinku Nasielsk-Pułusk;	zrealizowane na odc. ok. 1,6 km

Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

	obecnie włączona do drogi 632 i 571	- budowa obwodnicy Nasielska.	niezrealizowane
24.	Droga Nr 621 Nasielsk-Dębe- Legionowo – obecnie włączona do drogi 632	- przebudowa na całym odcinku.	zrealizowane na odc. ok. 3,0 km
25.	Droga Nr 622 Chrcynno- Szadki (dł. 12,240 km)	- przebudowa na całym odcinku.	zrealizowane na odc. ok. 3,5 km
26.	Droga Nr 626 Maków Mazowiecki-Nowa Wieś (dł. 33,360 km)	- przebudowa na całym odcinku.	zrealizowane na odc. ok. 2,5 km
27.	Droga Nr 627 Ostrów Mazowiecka-Ostrołęka- obecnie Ostrołęka-Ostrów Maz-Małkinia-Kosów Lacki-Sokołów Podlaski	- przebudowa na całym odcinku.	zrealizowane na odc. ok. 25,0 km
28.	Droga Nr 628 stacja kolejowa Wołomin-droga 634 (dł. 0,904 km)	- przebudowa drogi.	zrealizowane na odc. ok. 0,15 km
29.	Droga Nr 630 Nowy Dwór Maz /dr 85/-Jabłonna (dł. 16,648 km)	- przebudowa drogi.	zrealizowane na całym odcinku (6,648 km)
30.	Droga Nr 631 Nowy Dwór Mazowiecki-Zegrze- Nieporęt-Marki-Warszawa (dł. 45,289 km)	- przebudowa na odcinku Nowy Dwór Mazowiecki-Zegrze-dr. nr 61.	zrealizowane na odc. ok. 12,5 km
31.	Droga Nr 632 Płońsk- Nasielsk-Legionowo-Marki (dł. 72,085 km)	- budowa chodnika.	zrealizowane na odc. ok. 0,8 km
32.	Droga Nr 633 Warszawa- Rembelszczyzna-Nieporęt (dł. 7,758 km)	- budowa chodników i zatok autobusowych w m. Nieporęt.	zrealizowane na odc. 2,4 km
33.	Droga Nr 634 Warszawa- Zielonka-Wołomin-Tłuszcz- Wólka Kozłowska (dł. 36,835 km)	- przebudowa na odcinku Zielonka-Tłuszcz.	zrealizowane na odc. ok. 33,0 km
34.	Droga Nr 635 Radzymin- Wołomin (dł 12,284 km)	- przebudowa drogi, budowa ciągu pieszo-rowerowego i chodników.	zrealizowane na odc. ok. 3,8 km
35.	Droga Nr 636 Wola Raszewska-Jadów-Zawiszyn (dł. 29,192 km)	- przebudowa drogi, budowa chodników.	zrealizowane na odc. ok. 6,1 km
36.	Droga Nr 637 Warszawa- Stanisławów-Węgrów (dł. 60,380 km)	- budowa ronda na skrzyżowaniu z drogą Nr 638 w Sulejówku; - przebudowa z budową obejść terenów intensywnie zabudowanych (m.in.: Sulejówek, Stanisławów, Liw, Węgrów.	niezrealizowane zrealizowane na odcinku ok. 2,0 km obwodnicy

Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

37.	Droga Nr 638 Sulejówek-Warszawa (dł. 2,677 km)	budowa chodników w m. Sulejówek.	zrealizowane na odc. ok. 0,3 km
38.	Droga Nr 645 Myszyniec-Dęby-Nowogród-Łomża (dł. 25,320 km)	- przebudowa na odcinku Myszyniec-Łomża-gr. woj.	zrealizowane na odc. ok. 6,6 km
39.	Droga Nr 647 Dęby-gr. woj. (dł. 11,625 km)	- przebudowa drogi.	zrealizowane na odc. ok. 4,7 km
40.	Droga Nr 677 Łomża (droga Nr 63)-Śniadowo-Ostrów Mazowiecka-Małkinia-Kosów Lacki-Sokołów Podlaski- obecnie granica województwa – Ostrów Mazowiecki	- przebudowa na odcinku Małkinia-Sokołów Podlaski (fragment „Wielkiej” Obwodnicy Mazowsza) wraz z budową mostu przez rz. Bug i postulowaną zmianą kategorii na krajową;	zrealizowane na odc. ok. 3,2 km niezrealizowane
		- przebudowa na odcinku Małkinia-Ostrów Mazowiecka wraz z postulowaną zmianą kategorii na krajową;	niezrealizowane
		- przebudowa na odc. gr. województwa – Ostrów Maz;	zrealizowane na odc. ok. 3,1 km
		- budowa obwodnicy Sokołowa Podlaskiego i Kosowa Lackiego.	niezrealizowane
41.	Droga Nr 694 Przyjmy-Brok-Ciechanowiec (dł. 56,50 km)	- przebudowa na odcinku od drogi Nr 8 do gr. woj.	zrealizowane na odc. ok. 19 km
42.	Droga Nr 695 Kosów Lacki-Ceranów (dł. 6,94 km)	- budowa chodników w m. Ceranów.	zrealizowane na odc. ok. 1,16 km
43.	Droga Nr 696 Węgrów-Chodów (dł. 27,123 km)	- przebudowa drogi.	zrealizowane na odc. ok. 9,2 km
44.	Droga Nr 697 Liw-Sinołęka (dł. 19,609 km)	- przebudowa drogi.	zrealizowane na odc. ok. 11,3 km
45.	Droga Nr 698 Siedlce-Łosice-Konstantynów-Terespol (dł. 51,814 km)	- przebudowa na odcinku Siedlce-Łosice-granica woj.;	zrealizowane na odc. ok. 10,0 km
		- budowa obwodnicy m. Łosice.	niezrealizowane
46.	Droga Nr 705 Śladów-Sochaczew-granica województwa (dł. 30,771 km)	- przebudowa drogi.	zrealizowane na odc. ok. 3,0 km
47.	Droga Nr 707 granica województwa-Nowe Miasto n/Pilicą (dł 14,262 km)	- przebudowa drogi.	zrealizowane na odc. ok. 3,8 km
48.	Droga Nr 718 Borzęcin-Ołtarzew-Pruszków (dł. 11,908 km)	- przebudowa na całym odcinku.	niezrealizowane

Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

49.	Droga Nr 719 Warszawa-Pruszków-Żyrardów-Kamion (dł. 51,476 km)	- przebudowa drogi; - budowa obejścia Pruszkowa, Grodziska Maz.	zrealizowane na odc. ok. 2,5 km niezrealizowane
50.	Droga Nr 720 Błonie-Brwinów-Nadarzyn (dł 19,737 km)	- przebudowa na odc. Otrębusy-Nadarzyn i w m. Brwinów.	zrealizowane na odc. ok. 18,1 km
51.	Droga Nr 721 Nadarzyn-Piaseczno-Wiązowna-Duchnow (dł. 44,950 km)	- przebudowa na odcinku Nadarzyn-Ciszyce z budową obwodnicy Lesznowoli i bezkolizyjnych skrzyżowań; - budowa nowej przeprawy mostowej przez rz. Wisłę z dojazdami; - przebudowa na odcinku rz. Wisła (Józefów)-Wiązowna-Duchnow.	zrealizowane na odc. ok. 3,6 km, niezrealizowane niezrealizowane niezrealizowane
52.	Droga Nr 722 Piaseczno-Lesznowola-Grójec (dł. 29,626 km)	- przebudowa na całym odcinku.	niezrealizowane
53.	Droga Nr 724 Warszawa-Konstancin Jeziorna-Góra Kalwaria (dł. 16,214 km)	- dostosowanie do odpowiednich parametrów na odcinku od granic m.st. Warszawy do Góry Kalwarii; - budowa obejścia Konstancina Jeziornej, Góry Kalwarii.	zrealizowane na odc. ok. 12,7km niezrealizowane
54.	Droga Nr 727 Klwów-Przysucha-Szydłowiec-Wierzbica (dł. 64,727 km)	- przebudowa na odcinku Klwów-Przysucha-Szydłowiec.	zrealizowane na odc. ok. 22,0 km
55.	Droga Nr 728 Grójec-Nowe Miasto nad Pilicą-Końskie-Jędrzejów (dł. 59,182 km)	- dostosowanie do odpowiednich parametrów; - budowa obwodnic Mogielnicy i Nowego Miasta nad Pilicą.	zrealizowano ok. 34,0 km niezrealizowane
56.	Droga Nr 730 Skurów-Jasieniec-Warka-Głowaczów (dł. 44,859 km)	- przebudowa na odcinku Warka-Głowaczów.	zrealizowane na odc. ok. 8,5 km
57.	Droga Nr 731 Potycz-Warka-Falęcice (dł. 36,896 km)	- budowa obwodnicy Warki; - postulowana zmiana kategorii na krajową i przebudowa na odcinku Falęcice-Warka (fragment postulowanego połączenia	niezrealizowane niezrealizowane

Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

		droga krajową dróg ekspresowych Nr 7 i Nr 17);	przebudowano ok. 5,0 km drogi
58.	Droga Nr 733 Zakrzew-Wolanów-Kowala-Skaryszew-Karszówka (dł. 61,208 km)	- przebudowa na odcinku Młodocin – droga Nr 12.	zrealizowane na odc. ok. 1,4 km
59.	Droga Nr 736 Warka-Magnuszew – rz. Wisła – Podłęż /droga 801/ (dł. 22,670 km)	- przebudowa na odcinku Warka-Magnuszew; - zmiana kategorii na krajową na odcinku Warka-Anielin (fragment postulowanego połączenia drogą krajową dróg ekspresowych Nr 7 i Nr 17.	niezrealizowane niezrealizowane
60.	Droga Nr 737 Radom-Kozienice (dł. 29,005 km)	- dostosowanie do odpowiednich parametrów na całym odcinku.	zrealizowane na odc. ok. 7,7 km
61.	Droga Nr 740 Radom-Przytyk-Potworów (dł. 29,753 km)	- przebudowa na odc. Zakrzew-Przytyk i Wrzeszów-Wola Wrzeszowska.	zrealizowane na odc. ok. 8,0 km
62.	Droga Nr 744 Radom-Wierzbica-granica województwa	- przebudowa drogi.	zrealizowane na odc. ok. 6,0 km
63.	Droga 747 Iłża - Lipsko-Solec n/Wisłą-Opole Lubelskie-Bełżyce-Konopnica (dł. 40,397 km)	- budowa mostu przez rz. Wisłę w Solcu n/Wisłą wraz z dojazdami; - przebudowa na odcinku Iłża-Solec n/Wisłą z budową obejścia Iłży.	niezrealizowane zrealizowane na odc. ok. 3,4 km
64.	Droga Nr 797 droga 50-Celestynów (dł. 2,086 km)	- przebudowa drogi.	zrealizowane na odc. ok. 0,2 km
65.	Droga Nr 802 Mińsk Mazowiecki-Seroczyn (dł. 36,358 km)	- przebudowa na odcinku Siennica-Seroczyn; - budowa obwodnicy Siennicy.	zrealizowane na odc. ok. 6,6 km niezrealizowane
66.	Droga Nr 803 Siedlce-gr.woj. (dł. 33,527 km)	- przebudowa drogi.	zrealizowane na odc. ok. 2,6 km
67.	Droga Nr 805 Warszawice-Osieck-Pilawa-Parysów-Wilchta (dł. 33,770 km)	- przebudowa drogi.	zrealizowane na odc. ok. 5,0 km
68.	Droga Nr 807 Maciejowice-Sobolew-Żelechów-Łuków (dł. 34,408 km)	- przebudowa na odcinku Gończyce-Sobolew-Maciejowice;	niezrealizowane

Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

		- przygotowanie budowy mostu przez rz. Wisłę w Maciejowicach wraz z dojazdami (wariant); - budowa obwodnic: Maciejowic, Sobolewa, Gończyc, Żelechowa.	niezrealizowane niezrealizowane
69.	Droga Nr 811 Sarnaki-gr.woj. (dł. 16,218 km)	- przebudowa drogi.	zrealizowane na odc. ok. 4,0 km
70.	Droga Nr 876 Chudolipie-Piotrkowice-Many-Tarczyn-Łoś /droga 722/ (dł. 25,034 km)	- przebudowa na całym odcinku (utwardzenie nawierzchni gruntowej).	niezrealizowane
71.	Dostosowanie pozostałych dróg wojewódzkich do odpowiednich parametrów	- remonty dróg.	zrealizowane na odc. ok. 100,0 km
72.	Budowa nowych odcinków dróg wojewódzkich i postulowana zmiana kategorii odcinków dróg istniejących do rangi dróg wojewódzkich:	- Ostrołęka – Wyszaków; - Nadarzyn – Pruszków - Błonie „Paszkwianka”; - Wołomin-Duchnow; - Łomianki-Jabłonna-Legionowo – do dr. 621 z budową nowej przeprawy mostowej przez rz. Wisłę, tzw. „Legionowska Trasa Mostowa”; - Hów-Wszeliwy-Wejsce; - trasa „Książąt Mazowieckich”; - Miąse-Zawiszyn (nowy przebieg dr. 634); - Ciechanów-Nasielsk-(Warszawa) po drodze pow. Nr 07746, Nr 07534 i woj. Nr 621); - Skaryszew-Parznice po drodze powiat. Nr 34447; - Wierzbica-Krzyżanowice po drodze powiat. Nr 34452;	niezrealizowane niezrealizowane niezrealizowane niezrealizowane niezrealizowane niezrealizowane niezrealizowane niezrealizowane

Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

		- Płock-Bonisław-Lelice-Zgagowo po drogach powiatowych Nr 3181, Nr 31561;	niezrealizowane
		- Góra-Bulkowo-Kobylniki po drogach powiat. Nr 31206 i Nr 21236.	niezrealizowane
Warszawa			
1.	Przebudowa i rozbudowa układu drogowego w powiązaniach zewnętrznych:	- budowa trasy ekspresowej na odcinku Konotopa-Trasa Armii Krajowej dla rozprowadzenia ruchu w Warszawie;	niezrealizowane
		- budowa Południowej Obwodnicy Warszawy z mostem przez rz. Wisłę, w I etapie odc. Konotopa-Opacz (S8 i S7);	niezrealizowane
		- postulowana budowa Trasy Olszynki Grochowskiej w Warszawie na odcinku Trasa Siekierska-Trasa Toruńska;	niezrealizowane
		- przebudowa Al. Jerozolimskich na odcinku Rondo Zesłańców Syberyjskich- ul. Łopuszańska;	zrealizowane
		- przebudowa i budowa Al. Prymasa Tysiąclecia na odcinku od Ronda Zesłańców Syberyjskich do połączenia z Trasą Armii Krajowej;	zrealizowane
		- kontynuacja budowa Trasy Siekierskiej;	zrealizowane na odc. od ul. Bora Komorowskiego do ul. Płowieckiej
		- budowa Trasy Mostu Północnego z mostem przez rz. Wisłę (na odcinku od Trasy NS lewobrzeżnej do projektowanej Trasy Olszynki Grochowskiej);	niezrealizowane

Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

		<p>- budowa ul. Marywilskiej na odcinku od ul. Bohaterów do północnej gr. miasta;</p> <p>- budowa brakującego wschodniego odcinka dla zamknięcia pierścienia ulic głównych wokół śródmieścia (Towarowa, trasa m. Gdańskiego, trasa m. Łazienkowskiego, planowany odcinek wschodni);</p> <p>- budowa Wału Miedzeszyńskiego od Traktu Lubelskiego do gr. Miasta;</p> <p>- rozbudowa układu drogowego w rejonie Centralnego Międzynarodowego Portu Lotniczego „Okęcie”;</p> <p>- przebudowa ciągu ulic Witosza-Sikorskiego, Rzymowskiego wraz z budową wiaduktów;</p> <p>- budowa Trasy i Mostu na Zaporze;</p> <p>- budowa ciągu ulic: 17 Stycznia – Cybernetyki.</p>	<p>niezrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p> <p>zrealizowane częściowo na odc. 6,5 km</p> <p>niezrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p>
2.	Przebudowa, remonty i rozbudowa pozostałych elementów układu drogowego	<p>- modernizacja Tunelu Drogowego na Trasie W-Z;</p> <p>- przebudowa Al. Krakowskich na odc. od wiaduktu PKP do ul. Łopuszańskiej z remontem wiaduktu nad torami PKP;</p> <p>- przebudowa ul. Modlińskiej na fragmencie odcinka od mostu nad Kanalem Żerańskim do ul. Aluzyjnej i gr. Miasta;</p>	<p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane na dł. ok. 3,0 km</p>

Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

		<ul style="list-style-type: none"> - przebudowa ul. Puławskiej w rejonie węzła z POW; - modernizacja ul. Górczewskiej na odcinku Młynarska-granica miasta; - modernizacja ciągu ulic: Marsa – Żołnierska odc. węzeł Marsa-granica miasta; - budowa Trasy Świętokrzyskiej (odc. Wybrzeże Szczecińskie do ul. Zabranieckiej). 	<p>zrealizowane na dł. ok. 1,7 km zrealizowane</p> <p>zrealizowane na dł. ok. 4,8 km</p> <p>zrealizowane na dł. ok. 3,2 km</p>
3.	Przebudowa i rozbudowa miejskiego systemu transportu szynowego	<ul style="list-style-type: none"> - przygotowane koncepcji i projektu technicznego wykorzystania infrastruktury kolejowej na terenie miasta do utworzenia Warszawskiej Szybkiej Kolei Miejskiej; - przygotowanie programu uruchomienia autobusu szynowego wg opracowanej koncepcji Metro II; - rozbudowa infrastruktury szynowej do obsługi Centralnego Międzynarodowego Portu Lotniczego „Okęcie” i włączenie jej w system transportu kolejowego Warszawy; - budowa nowych przystanków i łącznic; - kontynuacja budowy I linii metra; - budowa odcinków II i III linii metra wraz z urządzeniami do postoju i obsługi taboru; - przebudowa i rozbudowa sieci tramwajowej. 	<p>zrealizowane częściowo (I linia)</p> <p>niezrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p> <p>sukcesywna realizacja</p>
4.	Rozbudowa zaplecza miejskiego systemu		niezrealizowane

Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

	transportu autobusowego o nowe dworce i zajezdnie		
Kolej			
1.	Linia E20 granica państwa-Kunowice-Poznań-Warszawa-Terespol-gr.państwa (II europejski korytarz transportowy)	- dostosowanie do standardów europejskich na odcinku Mińsk Mazowiecki-Siedlce i Siedlce-Terespol; - Warszawa-Sochaczew.	zrealizowane niezrealizowane
2.	Linia CE20 Łowicz-Skierniewice-Łuków (obejście Warszawy dla ruchu towarowego)	- przebudowa na całym odcinku.	niezrealizowane
3.	Linia E65 Gdynia/Gdańsk-Warszawa-Psary-Katowice-gr.państwa (VI europejski korytarz transportowy)	- dostosowanie do standardów europejskich na odcinku Gdańsk-Warszawa; - przebudowa na odcinku Grodzisk Mazowiecki-Zawiercie (CMK).	niezrealizowane niezrealizowane
4.	Linia E75 Warszawa-Białystok-Suwałki-Trakiszki-gr.państwa (I europejski korytarz transportowy), linia oczekująca na wpisanie do umowy AGTC	- dostosowanie do standardów europejskich na odcinku Warszawa-Białystok.	niezrealizowane zmodernizowano na odc. Zielonka-Wołomin dł. 8 km
5.	Linia E28 Warszawa-Lublin-Dorohusk- gr. państwa (postulowany europejski korytarz transportowy), linia oczekująca na wpisanie do umów międzynarodowych AGC i AGTC	- przebudowa na odcinku Warszawa-Lublin-Dorohusk.	niezrealizowane zmodernizowano na odc. Warszawa Wsch-Wawer dł. 7 km
6.	Przebudowa linii państwowego znaczenia	- Warszawa-Radom-Kielce; - Warszawa-Łódź; - Kutno-Płock; - Radom-Dęblin;	zrealizowano I etap modernizacji na odc. Warszawa Zach-Warszawa Okęcie niezrealizowane niezrealizowane zrealizowane
7.	Przebudowa linii lokalnego znaczenia	- Ostrołęka-Wyszków.	niezrealizowane
8.	Postulowana docelowa (po roku 2020) rozbudowa sieci kolejowej o linie dużych prędkości ($V > 250$ km/h)		niezrealizowane

Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

9.	„Modernizacja i rozbudowa Warszawskiego Węzła Kolejowego”	zadanie na etapie przygotowania do realizacji.	zakończono studium wykonalności
10.	Przebudowa obiektów dworcowych	-Warszawa; - Radom; - Siedlce; - Małkinia; - Tłuszcz.	niezrealizowane
11.	Budowa nowego zespołu dworcowego w Ciechanowie		niezrealizowane
12.	Przebudowa i rozbudowa istniejących terminali w Warszawie i Pruszkowie		niezrealizowane
13	Budowa nowego terminala w Małkini		niezrealizowane
14.	Realizacja strategicznego centrum logistycznego	- w warszawskim węźle transportowym;	niezrealizowane
		- lub w rejonie skrzyżowania autostrad A1 i A2 (teren woj. łódzkiego).	niezrealizowane
15.	Realizacja regionalnych centrów logistycznych	- Radom; - Siedlce; - Płock; - Ciechanów; - Ostrołęka; - Modlin, Mława , Sochaczew.	niezrealizowane zrealizowane
Transport lotniczy			
1.	Rozbudowa centralnego portu lotniczego „Okęcie” w Warszawie	- rozbudowa części lotniskowej; - przebudowa istniejącego terminala; - budowa nowego terminala pasażerskiego i towarowego;	niezrealizowane zrealizowano
	Drugie lotnisko dla Warszawy	- rozbudowa i przebudowa układu drogowego i włączenie go w system transportowy Warszawy; - prace projektowe wybór lokalizacji.	niezrealizowane niezrealizowane
2	Lotnisko w Radomiu	- przystosowanie lotniska wojskowego w Radomiu dla lotnictwa cywilnego i towarowego.	niezrealizowane rozpoczęto procedury do uruchomienia lotniska cywilnego

			(umowa z wojskowym użytkownikiem na częściowe wykorzystanie lotniska dla ruchu cywilnego, członkostwo w Związku Regionalnych Portów Lotniczych, Master Plan z raportem oddziaływania na środowisko itp.)
3.	Inne lotniska	- wykorzystywanie istniejącej infrastruktury lotniskowej regionu dla rozwoju tzw. „małego ruchu lotniczego” i ruchu nieregularnego samolotów.	niezrealizowane

Systemy energetyczne

Przyjęta w *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego* polityka dotycząca rozwoju ponadlokalnych systemów energetycznych ma na celu zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego Mazowsza, rozumianego jako pokrycie bieżącego i perspektywicznego zapotrzebowania odbiorców na energię i paliwa przy zachowaniu wymogów ochrony środowiska. W *Planie* zostały przyjęte rozwiązania przestrzenne służące realizacji ww. polityki.

Jednak w ostatnich latach w związku ze zmianą uwarunkowań rozwoju systemów energetycznych, wynikającą zarówno z innego niż zakładano w okresie sporządzania *Planu* zapotrzebowania na energię i paliwa, jak i zobowiązań oraz uwarunkowań międzynarodowych powstały nowe, kilkakrotnie zmieniane, koncepcje i plany rozwoju przedsiębiorstw energetycznych. Żadna z zapisanych w *Planie* na wniosek operatorów inwestycji dotyczących rozbudowy przesyłowego systemu elektroenergetycznego oraz gazowniczego nie została zrealizowana, a ustalenia w tym zakresie stały się obecnie nieaktualne.

System elektroenergetyczny

W ostatnich latach, w wyniku intensywnego rozwoju gospodarczego i coraz wyższego poziomu życia mieszkańców kraju, w tym Mazowsza, nastąpił znaczny wzrost zapotrzebowania na energię elektryczną, mimo jednoczesnej racjonalizacji jej zużycia. W związku z tym powstały nowe koncepcje zwiększenia mocy wytwórczych energii elektrycznej, kształtowania krajowego systemu najwyższych napięć i połączeń transgranicznych. W związku z innym niż zakładano rozkładem przepływu energii w trakcie sporządzania *Planu*, projektowany wtedy tzw. półpierścień południowy Warszawy w systemie przesyłowym nie jest już inwestycją priorytetową, natomiast większość z obecnie planowanych inwestycji na terenie województwa mazowieckiego zawartych w aktualnym planie rozwoju Polskich Sieci Elektroenergetycznych Operator S.A. nie występuje w *Planie*.

System gazowniczy

W *Planie* przewidywana była realizacja drugiej „nitki” magistrali Jamał oraz znaczna rozbudowa krajowego magistralnego systemu gazowniczego umożliwiająca transport gazu z Rosji do dalszych części Polski z ominięciem stolicy, w tym m. in. projektowany gazociąg Ciechanów-Nasielsk-Błonie zasilający system krajowy z rurociągu jamalskiego. Z powodu zmiany uwarunkowań międzynarodowych (niepewność dostaw gazu z Rosji) w aktualnym planie Operatora Gazociągów Przesyłowych GAZ-SYSTEM S.A. zakładane są inne możliwości dostaw gazu do Polski, w tym z kierunku północnego i związane z nimi inwestycje w zakresie rozbudowy systemu gazowniczego.

Ponadto wiele z projektowanych w *Planie* gazociągów wysokiego ciśnienia niższej rangi nie jest obecnie przewidywana do realizacji ze względu na spadek zapotrzebowania na gaz spowodowany wysoką ceną tego nośnika.

System przesyłu paliw płynnych

W okresie po uchwaleniu *Planu* kontynuowane były na szczeblu rządowym prace koncepcyjne dotyczące alternatywnego zasilenia rafinerii ropy naftowej w Płocku pracującej obecnie na bazie surowca importowanego z Rosji. Przedsiębiorstwo Eksploatacji Rurociągów Naftowych „Przyjaźń” S.A. opracowało dwie nowe koncepcje przebiegającego przez Mazowsze rurociągu do importu ropy naftowej z rejonu Morza Kaspijskiego (wariantowe w stosunku do ropociągu Brody – Płock uwzględnionego w *Planie*). Dotychczas nie zapadły jednak żadne wiążące decyzje w sprawie realizacji tej inwestycji.

Stan realizacji polityki „Rozwój ponadlokalnych systemów infrastruktury technicznej” zapisanej w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

Systemy energetyczne

L.p.	Inwestycja	Nazwa zadania	Zadanie zrealizowane / niezrealizowane
System elektroenergetyczny			
1.	Modernizacja elektrowni Kozienice		niezrealizowane
2.	Modernizacja elektrowni Ostrołęka		niezrealizowane
3.	Modernizacja elektrociepłowni Żerań		zrealizowane
4.	Rozwój połączeń tranzytowych Wschód-Zachód		niezrealizowane
5.	Półpierścień południowy Warszawy w systemie sieci przesyłowych najwyższych napięć		niezrealizowane
6.	Linia przesyłowa Miłosna – Siedlce		niezrealizowane
7.	Przebudowa linii 220 kV na 400 kV		niezrealizowane
System gazowniczy			
1.	Druga „nitka” gazociągu Jamał		niezrealizowane
2.	Gazociąg Rembelszczyzna – Kawęczyn		niezrealizowane
3.	Gazociąg Kawęczyn – Świerk		niezrealizowane

4.	Gazociąg Ciechanów – Nasielsk		niezrealizowane
5.	Gazociąg Nasielsk – Błonie		niezrealizowane
6.	Gazociąg Wronów – Radom – Piotrków Trybunalski		niezrealizowane
System przesyłu paliw płynnych			
1.	Ropociąg z rejonu Morza Kaspijskiego Brody – Płock – Gdańsk		niezrealizowane

Telekomunikacja

Z uwagi na pełną demonopolizację usług w dziedzinie telekomunikacji przewodowej, w tym umożliwienie dostępu niezależnych operatorów telekomunikacyjnych do infrastruktury technicznej TP S.A., nastąpił w latach 2005-2006 żywiołowy rozwój łączności przewodowej. Rozbudowano sieć światłowodowej infrastruktury ponadlokalnej, jak też lokalne sieci abonenckie, w wyniku czego notuje się obecnie pełne zaspokojenie zapotrzebowania na telefoniczne łącza przewodowe. W roku 2007 zanotowano na terenie całego kraju zjawisko zmniejszania się ilości telefonicznych łączy głównych przypadających na 1000 mieszkańców, co związane jest z żywiołowym rozwojem sieci komórkowych, które oferują coraz bardziej zaawansowane technicznie usługi dodatkowe dostępne w wielu nowoczesnych telefonach komórkowych (poczta elektroniczna, przeglądarki stron WWW, wideokonferencje, aparaty fotograficzne i kamery video, odbiorniki radiowe). Według stanu na koniec 2006 roku ilość łączy głównych sieci przewodowych przypadających w województwie mazowieckim na 1000 mieszkańców wynosiła 354, podczas gdy na koniec roku 2007 spadła do poziomu 334,8, a na koniec roku 2008 osiągnęła wartość 316. W skali całego kraju wskaźniki te wynosiły odpowiednio – 296, 268,7 i 241,7. Poważnym problemem na terenach wiejskich pozostaje nadal ograniczony dostęp do szerokopasmowego Internetu, wynikający z dużych kosztów budowy rozległych teleinformatycznych sieci przewodowych. Rolę dostarczyciela tej usługi przejmują dobrze rozwijające się sieci komórkowe, które oferują coraz tańsze i szybsze bezprzewodowe łącza internetowe. Na rynku telefonii komórkowej oprócz trzech dużych operatorów (PTK Centertel, PTC, Polkomtel) konkurencyjną działalność prowadzi szereg drobnych operatorów korzystających z sieci operatorów głównych. Według szacunkowych danych na przeciętnego Polaka w roku 2006 przypadało około 1,1 aktywnego łącza komórkowego, podczas gdy na koniec roku 2008 wskaźnik ten wzrósł minimalnie – do poziomu 1,15, a na koniec 2009 roku do około 1,2, co świadczy o zbliżaniu się do pełnego nasycenia rynku. Badanie ankietowe „Rynek telekomunikacyjny w Polsce w 2009 roku” przeprowadzone w grudniu 2009 roku przez PBS DGA Sp. z o.o. z Sopotu wykazało, że 87,1% reprezentatywnej, badanej grupy Polaków dysponowało 1 prywatnym, aktywnym telefonem komórkowym, 7,6% 2 lub więcej, natomiast 6,3% użytkowało przynajmniej jeden aparat służbowy.

Najistotniejszym zadaniem w ramach polityki rozwoju systemów infrastruktury teleinformatycznej jest przyjęcie w 2006 roku *Strategii e-Rozwoju Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2013*⁶⁴. Dokument ten określa aktualną sytuację w tej dziedzinie pod kątem wprowadzania i wykorzystania najnowszych technologii i koncepcji rozwoju społeczeństwa informacyjnego w województwie, możliwości korzystania ze środków UE oraz wizje, priorytety i cele strategiczne rozwoju regionu w zakresie komunikacji elektronicznej.

⁶⁴ Uchwała Sejmiku Województwa Mazowieckiego Nr 153/06 z dnia 4 września 2006 roku

Systemy wodociągowo-kanalizacyjne (ponadlokalne)

Wykonane inwestycje z zakresu infrastruktury komunalnej (od 2004 roku) realizują przyjęte w PZP WM założenia kierunków rozwoju gospodarki wodno-ściekowej. Realizacja zadań ponadlokalnych systemów odprowadzenia i oczyszczania ścieków zgodna jest również z *Krajowym Planem Oczyszczania Ścieków Komunalnych*.

W zakresie rozwoju ponadlokalnych systemów wodociągowych i kanalizacyjnych działania dotyczyły przede wszystkim poprawy jakości i zwiększenia pewności dostaw wody oraz porządkowania gospodarki ściekowej w Warszawie i aglomeracji warszawskiej. Oddano do eksploatacji oczyszczalnię ścieków „Południe” wraz z układem kanałów przesyłowych do tej oczyszczalni i zrzutowych ścieków oczyszczonych. Wykonane zostały prace dotyczące przygotowania inwestycji rozbudowy i modernizacji oczyszczalni ścieków „Czajka”. W trakcie realizacji jest budowa układu przesyłowego ścieków z lewobrzeżnej Warszawy do oczyszczalni ścieków „Czajka” – Etap I.

Wiele samorządów gminnych prowadziło budowę i rozbudowę systemów wodno-kanalizacyjnych, co doprowadziło do wzrostu wskaźników dotyczących ludności województwa korzystającej z sieci wodociągowej (82,8% w 2008 roku, przyrost o 3,6% w stosunku do roku 2004) oraz z sieci kanalizacyjnej (60,1% w 2008 roku, przyrost o 3,2% w stosunku do roku 2004). Dzięki podjętym działaniom inwestycyjnym znaczna część mieszkańców województwa może korzystać ze zbiorczej sieci kanalizacyjnej i wodociągowej. Inwestycje te nie objęły terenu 72 gmin wiejskich, stanowiących około 23% ogółu jednostek administracyjnych (314) województwa mazowieckiego, gdzie nie ma sieci kanalizacji zbiorczej. Natomiast zorganizowanych systemów wodociągowych nie posiadają tylko 3 gminy, które stanowią około 1% ogółu jednostek administracyjnych (314) województwa.

W latach 2004-2008 r. wybudowano w miastach 500,8 km sieci wodociągowej i 779,3 km sieci kanalizacyjnej, a rozwój systemów kanalizacyjnych w miastach w zasadzie nadaża za rozbudową systemów zbiorowego zaopatrzenia w wodę. Znacznie gorzej jest na obszarach wiejskich, gdzie występują znaczne różnice, spowodowane dużym rozproszeniem zabudowy wiejskiej, co przesądza o konieczności zastosowania indywidualnych rozwiązań odprowadzania i oczyszczania ścieków komunalnych. Na wsi w latach 2004-2008 r. wybudowano 4 800,1 km sieci wodociągowej, a tylko 1 113 km sieci kanalizacyjnej.

W wyniku realizacji systemów wodociągowych i kanalizacyjnych, zaspokojenie potrzeb przekraczające średnią województwa osiągnęło:

- 127 gmin tj. ponad 40% (przy podziale na 314 jednostek) dla sieci wodociągowej,
- 35 gmin tj. ponad 11% (przy podziale na 314 jednostek) dla systemów kanalizacyjnych.

Wskaźniki zwodociągowania przekraczające średnią województwa (82,8%) osiągnęło część powiatów z północnego Mazowsza oraz miasta na prawach powiatu mapa 42. Pomimo dynamicznie rozwijających się zbiorowych systemów kanalizacyjnych, skanalizowanie przekraczające (60,1%) średnią wojewódzką osiągnęły miasta na prawach powiatu.

Stan realizacji polityki „Rozwój ponadlokalnych systemów infrastruktury technicznej” zapisanej w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

Gospodarka wodno-ściekowa (2004-2008)

L.p.	Inwestycja	Nazwa zadania	Zadanie zrealizowane/ niezrealizowane
Zwiększenie pewności dostaw wody dla ludności Warszawy i gmin podwarszawskich oraz poprawa jej jakości			
1.	Realizacja Wodociągu Północnego – II etap	Budowa stacji uzdatniania wody w Wieliszewie.	zrealizowane
2.	Modernizacja technologii w Zakładzie Wodociągu Północnego	Budowa Stacji Flotacji Ciśnieniowej oraz włączenie jej do układu technologicznego.	w trakcie realizacji
3.	Modernizacja technologii w Zakładzie Wodociągu Centralnego	Budowa Stacji ozonowania pośredniego i filtracji na węglu aktywnym – ZWC.	w trakcie realizacji
4.	Budowa magistral przesyłowych doprowadzających wodę do miejscowości podwarszawskich	<p>Budowa nowych magistrali wodociągowych w ulicach:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Al. Jerozolimskich – dosył wody do miast: Piastowa i Pruszkowa (II nitka); - Łopuszańskiej – spięcie eksploatacyjne magistrali dosyłowej i przesyłowej wody dla Pasma Pruszkowskiego; - 17-ego Stycznia – umożliwiający dostawę wody do Raszyna; - Al. Krakowskiej – umożliwiający dosył wody do Raszyna; - Chełmżyńskiej – dosył do miasta Ząbki; - Radzywińskiej – dosył do miasta Ząbki; <p>Budowa II nitki przewodu przesyłowego z Wodociągu Północnego do Stacji Strefowej Białoleka, który umożliwi m.in. dosył wody do Legionowa.</p>	zrealizowane
5.	Budowa magistrali ogólnomiejskich na	- Wymiana i renowacja około 10. sieci magistrali	zrealizowane

Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

	terenie aglomeracji warszawskiej	wodociągowych; - przebudowa ponad 10 km magistrali wodociągowych, przygotowanie realizacji faza II (wybrane odcinki).	w trakcie realizacji
Rozbudowa ujęć wody i sieci wodociągowej w aglomeracji warszawskiej			
1.	Zaopatrzenia w wodę m. Pruszkowa i sąsiednich gmin z wodociągów warszawskich	Budowa stacji wodociągowej Malichy.	niezrealizowane
2.	Budowa ujęcia wody dla pasma zachodniego metropolii stołecznej	Budowa ujęcia wody w Kaniach.	niezrealizowane
3.	Budowa wodociągów w miastach podwarszawskich:	Budowa nowych i rozbudowa wodociągów w Józefowie, Podkowie Leśnej, Brwinowie, Kobyłce, Łomiankach, Ząbkach.	w trakcie realizacji
Porządkowanie gospodarki ściekowej w aglomeracji warszawskiej			
1.	Oczyszczalnia ścieków dla południowej części lewobrzeżnej Warszawy	- Budowa nowej oczyszczalni ścieków „Południe” wraz z układem kanałów przesyłowych do tej oczyszczalni i zrzutowych ścieków oczyszczonych.	zrealizowane
2.	Oczyszczalnia ścieków dla północnej i centralnej części Warszawy	- Budowa układu przesyłowego ścieków z lewobrzeżnej Warszawy do oczyszczalni ścieków „Czajka” Etap I; - Rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków „Czajka”; - część ściekowa i przygotowanie osadów do utylizacji; - termiczna utylizacja osadów.	w trakcie realizacji niezrealizowane
Dokończenie budowy ochronnego systemu kanalizacyjnego Zalewu Zegrzyńskiego			
1.	Budowa ochronnego systemu kanalizacyjnego Zalewu Zegrzyńskiego	- Rozbudowa oczyszczalni ścieków „Dębe” (gmina Nieporęt) w Orzechowie – II etap; - Budowa (opaski Zalewu Zegrzyńskiego) kanalizacji sanitarnej w gminach: Wieliszew, Nieporęt, Serock.	zrealizowane zrealizowane

Modernizacja oczyszczalni ścieków dla aglomeracji powyżej 15 000 RLM (równoważna liczba mieszkańców)			
1.	Oczyszczalnia ścieków w Pruszkowie	- Rozbudowa i modernizacja oczyszczalni do przepustowości 52 000 m³/d; - Termiczne przekształcanie osadów ściekowych.	zrealizowane niezrealizowane
2.	Poprawa jakości życia w mieście i gminie Błonie	Modernizacja oczyszczalni ścieków w Błoniu.	zrealizowane
3.	Gospodarka ściekowa w Żyrardowie i Jaktorowie	Modernizacja oczyszczalni ścieków w Żyrardowie ze względu na jakość odprowadzonych ścieków oraz gospodarkę osadową.	w trakcie realizacji
4.	Gospodarka ściekowa w Grodzisku Mazowieckim	- Modernizacja oczyszczalni ścieków w Grodzisku Mazowieckim; - Budowa systemu unieszkodliwiania osadów ściekowych.	w trakcie realizacji w trakcie realizacji
5.	Oczyszczalnia ścieków w Sulejówku i rozbudowa systemu kanalizacji zbiorczej w aglomeracji.	Modernizacja oczyszczalni ścieków (I etap) o przepustowości technologicznej 18 000 m³/d.	zrealizowane
6.	Zapewnienie prawidłowej gospodarki ściekowej na terenie gminy Sulejówek i Halinów	Rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków ze względu na przepustowość wraz z jednoczesną modernizacją lub rozbudową części obiektów (II etap).	niezrealizowane
7.	Oczyszczalnia ścieków w Otwocku	- Modernizacja oczyszczalni ścieków obejmująca hermetyzację urządzeń na oczyszczalni; - Budowa instalacji do termicznej utylizacji osadów ściekowych.	zrealizowane niezrealizowane
8.	Gospodarka ściekowa w aglomeracji Piaseczno	- Rozbudowa oczyszczalni miejskiej „Piaseczno” do przepustowości 20 000m ³ /d; - Budowa oczyszczalni w „Wólce Kozodawskiej”;	w trakcie realizacji

Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

		<p>- Budowa oczyszczalni o przepustowości 1400 m³/d;</p> <p>- Rozbudowa oczyszczalni do przepustowości 2800 m³/d;</p> <p>- Modernizacja oczyszczalni ścieków w Głoskowie;</p> <p>- Budowa nowej oczyszczalni „Złotokłos”.</p>	<p>zrealizowane</p> <p>w trakcie realizacji</p> <p>zrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p>
9.	Budowa oczyszczalni ścieków w miejscowości Truskaw i rozbudowa systemu kanalizacji zbiorczej w aglomeracji Izabelin	<p>- Budowa nowej oczyszczalni ścieków dla aglomeracji Izabelin;</p> <p>- Budowa (35,4 km) sieci kanalizacyjnej sanitarnej.</p>	<p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p>
10.	Oczyszczalnia ścieków „Krym”	Rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków dla aglomeracji Wołomin Kobyłka.	niezrealizowane
11	Oczyszczalnia ścieków dla aglomeracji Raszyn	Rozbudowa oczyszczalni ścieków w Falentach.	w trakcie realizacji (zakończono prace budowlane)
12.	Oczyszczalnia ścieków w Łomiankach	Modernizacja oczyszczalni ścieków pod kątem gospodarki osadowej i dociążenie istniejącego układu technologicznego.	niezrealizowane
13.	Oczyszczalnia ścieków dla aglomeracji Sochaczew	<p>- Modernizacja oczyszczalni ścieków w aglomeracji Sochaczew (3 obiekty; oczyszczalnia miejska, zakładowa i przyszpitalna);</p> <p>- Remont obiektów oraz rozbudowa budynku odwadniania.</p>	<p>zrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p>
14.	Oczyszczalnia ścieków w Radzyminie	Modernizacja oczyszczalni ścieków.	zrealizowane
15.	Uporządkowanie gospodarki ściekowej na terenie miasta Płocka	<p>Modernizacja oczyszczalni;</p> <p>Przebudowa i rozbudowa oczyszczalni ścieków „Maszewo”.</p>	<p>zrealizowano</p> <p>w trakcie realizacji</p>
16.	Rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków	- Wykonanie stacji do odwadniania i suszenia osadów ściekowych oraz uruchomienie instalacji;	zrealizowane

Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

	w Lesiowie w tym gospodarki osadowej dla aglomeracji Radom	- Modernizacja ciągu mechaniczno-biologicznego oczyszczalni; - Budowa stacji do termicznej utylizacji osadów ściekowych.	w trakcie realizacji niezrealizowane
17.	Oczyszczalnia ścieków w Siedlcach	Rozbudowa oczyszczalni ścieków wraz z jej modernizacją.	niezrealizowane
18.	Oczyszczalnia ścieków w Ostrołęce	Modernizacja i rozbudowa oczyszczalni ścieków "Chemiczna".	w trakcie realizacji
19.	Rozbudowa obiektów gospodarki osadowej na oczyszczalni ścieków w Ciechanowie	Budowa instalacji do termicznej utylizacji osadów ściekowych wraz z modernizacją gospodarki cieplnej.	niezrealizowane
20.	Oczyszczalnia ścieków w Kozienicach	- Przebudowa i rozbudowa oczyszczalni ścieków ze względu na przepustowość; - Budowa suszarni słonecznej na terenie istniejącej oczyszczalni ścieków w Kozienicach; - Modernizacja oczyszczalni ścieków ze względu na jakość odprowadzanych ścieków.	zrealizowane zrealizowane niezrealizowane
21.	Oczyszczalnia ścieków w Grójcu	- Modernizacja oczyszczalni.	zrealizowane
22.	Oczyszczalnia ścieków w Sokołowie Podlaskim	- Modernizacja oczyszczalni; - Modernizacja części osadowej oczyszczalni.	zrealizowane niezrealizowane
23.	Oczyszczalnia ścieków w Węgrowie	- Modernizacja oczyszczalni; - Modernizacja oczyszczalni ze względu na jakość odprowadzonych ścieków.	zrealizowane niezrealizowane
24.	Oczyszczalnia ścieków w Sierpcu	- Modernizacja oczyszczalni.	zrealizowane
Wyposażenie w komunalne oczyszczalnie ścieków i kanalizację aglomeracji powyżej 2000 RLM (równoważna liczba mieszkańców)			
1.	Budowa i modernizacja oczyszczalni ścieków	- Budowa 26 oczyszczalni ścieków na terenach wiejskich.	zrealizowane

2.	Kanalizacja sanitarna	- Budowa 1 113 km. sieci kanalizacyjnej na terenach wiejskich.	zrealizowane
Budowa ochronnych systemów kanalizacyjnych zbiorników wodnych			
1.	Budowa ochronnych systemów kanalizacyjnych zbiorników wodnych	<p>- Budowa oczyszczalni ścieków w Wólce Domaniowskiej z systemem odprowadzania ścieków;</p> <p>- Budowa systemu odprowadzenia ścieków w miejscowości Soczewka, (gmina Nowy Duninów) wokół zbiornika Soczewka;</p> <p>- Budowa oczyszczalni ścieków w Nowym Mieście wraz z systemem odprowadzenia ścieków z terenu wokół zbiornika wodnego;</p> <p>- Budowa systemów odprowadzenia i oczyszczania ścieków komunalnych (gm. Lipowiec Kościelny) wokół zbiornika Ruda.</p>	<p>zrealizowane</p> <p>w trakcie realizacji</p> <p>niezrealizowane (uzyskano pozwolenie na budowę oczyszczalni ścieków)</p> <p>niezrealizowane</p>

3.3. Poprawa warunków funkcjonowania środowiska przyrodniczego

Polityka: *poprawa warunków funkcjonowania środowiska przyrodniczego* odniesiona została do sfer: *ochrony walorów przyrodniczych* i *poprawy jakości standardów środowiska*. Cele tej polityki są zbieżne z celem nadrzędnym wojewódzkiej polityki ekologicznej, określonym jako *ochrona walorów przyrodniczych* i *poprawa standardów środowiska*, przyjętym w *Programie ochrony środowiska województwa mazowieckiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014 r.*

W sferze ochrony walorów przyrodniczych Plan wskazał obszary predestynowane do objęcia ochroną prawną w formie parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu oraz obszarów Natura 2000. Nie wszystkie planowane zamierzenia są aktualne. Szczegółowe rozpoznanie zasobów przyrodniczych obszaru położonego między Wysoczyzną Rawską, Równiną Błońską a Chojnowskim Parkiem Krajobrazowym wykazało znaczne przekształcenie tego obszaru, w wyniku czego zrezygnowano z utworzenia parku krajobrazowego na rzecz innych form ochrony przyrody (użytki ekologiczne). Zweryfikowano również zamierzenie dotyczące utworzenia parku krajobrazowego obejmującego dolinę rzeki Narew z kompleksem Pulwy. W 2009 roku Bagno Pulwy uznane zostało za Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków Natura 2000. Obszar ten obejmuje powierzchnię 4112,3 ha na terenie gminy Rząśnik i Długosiodło. Istnieje potrzeba dokonania inwentaryzacji w celu szerszego rozpoznania zasobów i określenia walorów przyrodniczych województwa.

W roku 2004 w woj. mazowieckim rozpoczęto tworzenie europejskiej ekologicznej sieci obszarów w ramach programu Natura 2000. Na mocy rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 roku wyznaczono 9 obszarów specjalnej ochrony ptaków (OSO) o łącznej powierzchni 253,2 tys. ha. W wyniku wprowadzonych zmian prawnych⁶⁵ na koniec 2008 roku w województwie mazowieckim funkcjonowało 15 obszarów specjalnej ochrony ptaków, o łącznej powierzchni 422,6 tys. ha, co stanowi około 12% powierzchni województwa mazowieckiego. Są to: Puszcza Kampinoska, Puszcza Biała, Dolina Środkowej Wisły, Małopolski Przełom Wisły, Dolina Pilicy, Dolina Liwca, Dolina Dolnego Bugu, Puszcza Piska, Dolina Omulwi i Płodownicy, Dolina Wkry i Mławki, Dolina Kostrzyna, Dolina Dolnej Narwi, Ostoja Kozienicka, Bagno Całowanie i Lasy Łukowskie.

Na terenie województwa mazowieckiego wytypowano również 21 specjalnych obszarów ochrony siedlisk, które w grudniu 2008 roku zostały zaakceptowane przez Komisję Europejską. Listę tę tworzą obszary wyznaczane dla ochrony określonych typów siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk istotnych dla ochrony określonych gatunków roślin i zwierząt innych niż ptaki, nazywane obszarami „siedliskowymi” o łącznej powierzchni 112 370,2 ha. Do specjalnych obszarów ochrony siedlisk (SOO) na Mazowszu należą: Baranie Góry, Dąbrowa Radziejowska, Dąbrowy Seroczyńskie, Ostoja Nadbużańska, Dolina Wkry, Bagno Całowanie, Dolina Zwolenki, Łęgi Czarnej Strugi, Olszyny Rumockie, Puszcza Kampinoska, Sikórz, Wydmy Lucynowsko-Mostowieckie, Kantor Stary, Krogulec, Ostoja Lidzbarska, Forty Modlińskie, Dolina Rawki, Dolina Dolnej Pilicy, Przełom Wisły w Małopolsce, Uroczyska Łąckie i Pakosław.

Ponadto w 2009 roku na liście obszarów specjalnej ochrony siedlisk znalazło się 39 obszarów, w tym 34 położone w całości na terenie województwa mazowieckiego. Są to: Dzwonecznik w Kisielanach, Łąki Ostrówckie, Łąki Soleckie, Łąki Żukowskie, Ostoja Nadliwiecka, Poligon Rembertów, Puszcza Kozienicka, Rogoźnica, Stawy w Żabieńcu, Strzebla Błotna w Zielonce, Świetliste Dąbrowy w Jabłonnej, Torfowisko Czernik, Zachodniokurpiowskie Bory Sasankowe, Zgniotek w Nowym Dworze, Dolina Środkowego Świdra, Gołe Łąki, Myszynieckie Bory Sasankowe, Podebłocie, Łąki Wilanowskie, Las Natoliński, Las Bielański, Kampinoska Dolina Wisły, Łąki Kazuńskie, Białe Błota, Las Jana Sobieskiego, Bagna Celestynowskie, Aleja Pachnicowa, Gołobórz, Łękawica, Grabinka, Dolina Czarnej, Uroczyska Lasów Starachowickich, Ostoja Brzeźnicka, Dolina Kamiennej, Lasy Skarżyskie.

Powierzchnia krajowego systemu obszarów chronionych w okresie od 2004 do 2009 roku wzrosła nieznacznie. Zmiana ta dotyczy głównie nowo powstałych rezerwatów przyrody, użytków ekologicznych oraz zespołów przyrodniczo-krajobrazowych. Liczba rezerwatów wzrosła ze 176 rezerwatów w 2004 roku do 180 w 2009 roku, zwiększając łączną ich powierzchnię o ponad 400 ha.

W zakresie ochrony walorów przyrodniczych polityka realizowana była również poprzez opracowywanie planów ochrony dla parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody, prowadzenie prac studialno-dokumentacyjnych dla obszarów cennych przyrodniczo oraz poprzez zwiększanie powierzchni leśnej. W dalszym ciągu trwają prace nad opracowaniem planu ochrony dla Kampinoskiego Parku Narodowego oraz dla parków krajobrazowych: Kozienickiego, Chojnowskiego, Brudzeńskiego. Wojewoda Łódzki ustanowił plan ochrony dla Bolimowskiego Parku Krajobrazowego, w tym dla części parku znajdującego się w granicach województwa mazowieckiego.

Opracowany *Program zwiększenia lesistości dla województwa mazowieckiego do roku 2020*, spójny z programem krajowym, stanowi realizację działania przyporządkowanego kierunkom gospodarki leśnej określonym w planie zagospodarowania przestrzennego

⁶⁵ Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 5 września 2007 roku oraz z dnia 27 października 2008 roku

województwa. Aktualne pozostaje ustalenie Planu sformułowane w oparciu o „Krajowy program zwiększenia lesistości”, dotyczące systematycznego wzrostu powierzchni leśnej i objęcia zalesieniami 75 tys. ha gruntów porolnych. Realizacja takiego zamierzenia będzie wymagała zalesiania około 3,7 tys. ha rocznie. W latach 2004-2008 zalesiono ok. 4 tys. ha gruntów użytkowanych dotychczas rolniczo.

W zakresie poprawy standardów środowiska przyrodniczego:

W zakresie warunków aerosanitarnych województwo mazowieckie charakteryzuje się niskim stopniem zanieczyszczenia powietrza w zakresie dwutlenku siarki, dwutlenku azotu, tlenków azotu i ołowiu, które nie przekraczają dopuszczalnych poziomów stężeń. Od 2002 roku ocena jakości powietrza prowadzona jest pod kątem ochrony zdrowia oraz ochrony roślin w układzie powiatów (stref). Wyniki rocznych ocen jakości powietrza do 2008 roku wskazują, że w województwie występują problemy z dotrzymaniem norm dopuszczalnych dla pyłu zawieszonego (PM10) na znacznym obszarze województwa, a w aglomeracji warszawskiej również w odniesieniu do dwutlenku azotu. Według danych WIOŚ w 2008 roku obszary przekroczeń dopuszczalnego poziomu pyłu (PM10) zidentyfikowano w strefach obejmujących miasta: Warszawa, Radom, Płock, Ostrołęka i powiaty: legionowski, piaseczyński, wołomiński, otwocki; strefa ciechanowsko – mławska (obejmująca powiaty: ciechanowski, pułtuski, mławski, żuromiński), strefa pruszkowsko-żyrardowska (obejmująca powiaty: pruszkowski, grodziski, żyrardowski). Na obszarze całego województwa występowały przekroczenia dopuszczalnego stężenia docelowego ozonu i benzo/a/pirenu w pyłe PM10. W 2004 roku zidentyfikowano 4 strefy (miasto stołeczne Warszawa, miasto Radom, miasto Ostrołęka, żyrardowska).

Znaczący wpływ na jakość powietrza mają zrealizowane inwestycje ograniczające emisję zanieczyszczeń w energetyce zawodowej (elektrociepłownie w Warszawie, Koźmierz, Ostrołęce) oraz w przemyśle (m.in. PKN Orlen w Płocku). Jednocześnie obserwuje się wzrost emisji zanieczyszczeń ze źródeł komunikacyjnych, stąd też działania określone w planie zagospodarowania przestrzennego województwa w zakresie poprawy stanu czystości powietrza wymagają uaktualnienia. Według WIOŚ stan czystości powietrza w województwie mazowieckim, mimo ciągłej poprawy, jest nadal niezadowolający.

W zakresie gospodarki wodnej wszystkie cele wojewódzkiej polityki przestrzennej są aktualne. Dotyczy to zarówno poprawy jakości zasobów wodnych, racjonalizacji użytkowania wody, jak również zwiększenia retencji wodnej. Podejmowane w latach 2004-2008 działania w dziedzinie ochrony wód wpłynęły na ograniczanie ładunku zanieczyszczeń odprowadzanych z komunalnych i przemysłowych źródeł punktowych do wód powierzchniowych (zmniejszenie ilości wskaźników przekraczających ustalone normy), jednak stan czystości wód powierzchniowych w dalszym ciągu jest niezadowolający.

Niepokojącym zjawiskiem jest utrzymująca się tendencja pogarszania stanu czystości rzek po przyjęciu ścieków z aglomeracji miejskich. Największym źródłem zanieczyszczenia wód ściekami komunalnymi nadal jest Warszawa, pomimo uruchomienia mechaniczno-biologiczno-chemicznej oczyszczalni ścieków „Południe”. Obiekt zmniejszył o ok. 30% ilość zrzucanych do Wisły ścieków.

Na obszarach szczególnie narażonych na zanieczyszczenia związkami azotu ze źródeł rolniczych uznanych przez Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Warszawie (zlewnia rzeki Sony wraz z Dopływem z Przedwojewa oraz obszar obejmujący grunty wsi Pniewnik, Nojszew, Dąbrowa i Zakrzew w gminie Korytnica powiat węgrowski) od 2004 roku podejmowane są działania naprawcze. Mają one na celu: ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych do wód podziemnych, poprawę naruszonych standardów jakości

środowiska oraz przywrócenie wymaganych standardów jakości wód powierzchniowych i podziemnych, w tym szczególnie wykorzystywanych dla zaopatrzenia ludności oraz niedopuszczenie do pogorszenia stanu czystości tych wód. Na podstawie prowadzonych w 2008 roku badań stwierdzono nieznaczną poprawę jakości wód, co świadczy o skuteczności podejmowanych działań ochronnych i potrzeby ich kontynuacji.

Możliwości ograniczenia deficytu wód powierzchniowych i retencjonowania wód określa *Program małej retencji dla województwa mazowieckiego*. Dokument zawiera waloryzację przestrzeni województwa mazowieckiego przeprowadzoną w celu wskazania obszarów o różnym priorytecie podejmowania działań dla zwiększania retencji wód oraz wskazania obszarów o ograniczonych możliwościach zwiększania retencji np. ze względu na walory przyrodnicze czy nieodpowiednią jakość wód. Obszary, w których zwiększanie retencji jest bardzo pożądane występują w zlewni Wkry, szczególnie w górnej części zlewni Sony, w zlewni Bzury, szczególnie w górnej części Utraty, w zlewniach Liwca, Jeziorki, Rządzy i Czarnej. Opracowany w 2008 roku dokument różni się więc zasadniczo od dokumentu, który stanowił podstawę określenia działań w zakresie retencjonowania wód w PZPWM.

Poprzez rozwój systemów wodno-kanalizacyjnych ograniczany został ładunek zanieczyszczeń odprowadzanych do wód powierzchniowych, jednak stan czystości tych wód w dalszym ciągu jest niezadowalający. Wyniki badań prowadzonych w odniesieniu do jednolitych części wód (JCW) w 2008 roku wskazują na dobry stan wód jedynie w 23 JCW oraz zły stan wód w 128 spośród 506 JCW wyznaczonych na terenie województwa mazowieckiego.

Trudno jest jednoznacznie określić trwałość zmian w stanie jakości wód. Generalnie jakość wód jezior województwa ulega pogarszaniu. W ramach działań dotyczących ochrony wód opracowano także projekt *Programu ochrony i rozwoju zasobów wodnych województwa mazowieckiego w zakresie udroźnienia rzek dla ryb dwuśrodowiskowych*. Celem *Programu* jest stworzenie podstaw przyrodniczych do prowadzenia racjonalnej gospodarki rybackiej w wodach śródlądowych z zachowaniem równowagi i różnorodności biologicznej w środowisku wodnym.

Działania **w zakresie ograniczania deficytu wód powierzchniowych** dotyczyły w szczególności opracowania *Programu małej retencji dla województwa mazowieckiego* (Uchwała Sejmiku Województwa mazowieckiego Nr 75/08 z 21 kwietnia 2008 roku), który określa kierunki działań związane z retencją wodną oraz waloryzuje teren województwa mazowieckiego pod względem potrzeb zwiększania małej retencji. Wyróżnione zostały obszary (scalone części wód), gdzie zwiększenie retencji jest bardzo pożądane (wysoki priorytet), korzystne (średni priorytet) i gdzie nie ma potrzeb zwiększenia retencji (niski priorytet). Program wskazuje możliwości zabudowy rzek (odbudowa lub budowa nowych obiektów hydrotechnicznych) z uwzględnieniem ograniczeń wynikających z ich funkcji ekologicznych. Wskazuje również obszary bagienne do zachowania, ochrony i renaturalizacji poprzez uregulowanie stosunków wodnych (zahamowanie odpływu i degradacji cennych zbiorowisk torfowiskowych).

W zakresie klimatu akustycznego sytuacja nie ulega zasadniczej zmianie. W dalszym ciągu największą uciążliwość stanowi hałas komunikacyjny, występujący lokalnie w pobliżu głównych dróg tranzytowych na odcinkach przebiegających przez miasta i tereny zabudowy mieszkaniowej (m.in. Warszawa, Ciechanów, Konstancin, Mszczonów, Ostrołęka, Płock, Pruszków, Radom, Siedlce, Sierpc i Żyrardów).

W celu zapewnienia jak najlepszego stanu akustycznego środowiska w 2009 roku opracowano 8 programów ochrony środowiska przed hałasem dla terenów poza

aglomeracjami zagrożonych ponadnormatywnym hałasem i położonych wzdłuż dróg krajowych: nr 2, nr 8, nr 79, nr 61, nr 60, nr 17 oraz nr 7 i ekspresowej S7.

Równie uciążliwy jak hałas drogowy jest hałas lotniczy. W oparciu o ustalenia *Kompleksowej oceny oddziaływania lotniska Okęcie na środowisko* ustanowiona została strefa ograniczonego użytkowania wokół Portu Lotniczego Warszawa-Okęcie⁶⁶.

W zakresie gospodarki odpadami nie wszystkie przyjęte w planie zagospodarowania przestrzennego rozwiązania są aktualne. W 2007 roku została uchwalona Aktualizacja Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2007-2011 z uwzględnieniem lat 2012-2015⁶⁷. Plan określa cele, działania i szczegółowe zadania zmierzające do poprawy sytuacji w zakresie gospodarki odpadami. Wyróżniono m.in. 6 regionów gospodarki odpadami komunalnymi (obszar m.st. Warszawy, obszar ciechanowski, ostrołęcki, płocki, radomski i siedlecki), które powinny powstać do końca 2015 roku. Przyjęto, że we wskazanych obszarach będzie funkcjonowało około 15 Regionalnych Zakładów Zagospodarowania Odpadów, dysponujących instalacjami do mechaniczno-biologicznego lub termicznego przekształcania odpadów komunalnych i odzysku odpadów zbieranych selektywnie (kompostownie, sortownie) oraz demontażu odpadów wielkogabarytowych, przetwarzania zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego.

PZPWM odnosi się do regionalizacji obejmującej 8 obszarów na podstawie obowiązującego wówczas *Wojewódzkiego Programu Gospodarki Odpadami* zatem jest w tym zakresie nieaktualny.

W zakresie gospodarki odpadami w latach 2004-2008:

- wzrosła ilość powstających odpadów komunalnych z 313 do 324 kg/mieszkańca/rok;
- ilość odpadów komunalnych stałych zebranych (wraz z selektywną zbiórką) w 2008 r. była wyższa o ok. 4% w porównaniu do 2004 r. i wyniosła ok. 1682 tys. ton;
- składowanie wciąż jest podstawowym sposobem postępowania z odpadami komunalnymi, od 2005 roku odsetek odpadów deponowanych na składowiskach utrzymuje się na zbliżonym poziomie. W 2008 r. unieszkodliwiono przez składowanie 88% odpadów zebranych (1370 tys. ton), w 2005 r. – 86,7%, w 2006 r. – 88,3%, w 2007 r. – 89,5%;
- ilość odpadów unieszkodliwianych termicznie nie ulega znacznej zmianie, w 2008 r. utrzymywała się na poziomie 4%, co jest uwarunkowane parametrami jedynej istniejącej instalacji do termicznego unieszkodliwiania odpadów w Warszawie;
- w 2008 r. udział odpadów wyselekcjonowanych wśród zebranych odpadów komunalnych wyniósł: papier i tektura – 2,6%, szkło – 1,3%, tworzywa sztuczne – 0,7%, tekstylia – 0,4%, oraz metale i zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny – po ok. 0,1%.

Na koniec 2008 roku na terenie województwa funkcjonowało 85 składowisk przyjmujących odpady komunalne (126 w 2004 roku), z których jedynie 32 posiada pozwolenie zintegrowane warunkujące ich eksploatację w ramach regionalnych obszarów gospodarki odpadami. Nie zrealizowane zostało zadanie objęcia wszystkich mieszkańców miast i 95% mieszkańców terenów wiejskich zorganizowanym zbieraniem odpadów komunalnych. W analizowanym okresie zlikwidowano mogilniki w miejscowości: Duży Las, gmina Przytyk, Suskowola gm. Pionki i Grójec. W styczniu 2009 roku, po przeprowadzeniu prac techniczno-badawczych, Starostwo Powiatowe w Radomiu wystąpiło z wnioskiem o wykreślenie z planu mogilnika znajdującego się w gminie Iłża (miejscowość Iłża), natomiast w grudniu 2009 roku Starostwo Powiatowe w Lipsku wystąpiło o wykreślenie z planu

⁶⁶ Rozporządzenia Nr 50 Wojewody Mazowieckiego z dnia 7 sierpnia 2007 r. w sprawie utworzenia obszaru ograniczonego użytkowania dla Portu Lotniczego im. Fryderyka Chopina w Warszawie

⁶⁷ Uchwała nr 164/07 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 15 października 2007 r.

mogilnika w gminie Ciepiałów (miejscowość Wielgie). Do likwidacji pozostaje 8 mogilników oraz jeden magazyn środków ochrony roślin, zawierających przeterminowane pestycydy.

Stan realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym w zakresie polityki poprawy warunków funkcjonowania środowiska przyrodniczego

L.p.	Działanie	Zadanie	Zadanie zrealizowane/ niezrealizowane
Ochrona przyrody			
1.	Objęcie ochroną prawną w postaci parków krajobrazowych	Obszary obejmujące: - dolinę Omulwi i Płodownicy z fragmentami Puszczy Kurpiowskiej; - dolinę Narwi wraz z kompleksem bagienno-łąkowym „Pulwy”; - dolinę rzeki Wisły na odcinku Warszawa-Płock (wraz z dolnym odcinkiem rzeki Narew), na odcinku Góra Kalwaria-Dęblin oraz na odcinku granicznym z województwem lubelskim (Małopolski Przełom Wisły); - dolinę dolnej Pilicy; - dolinę górnego Liwca; - fragment Wysoczyzny Rawskiej i Równiny Łowicko-Błońskiej położony w ciągu ekologicznym między istniejącymi parkami krajobrazowymi: Bolimowskim i Chojnowskim (park krajobrazowy „Ziemia Chełmońskiego”); - fragment lasów łukowskich.	niezrealizowane
2.	Powiększenie parków krajobrazowych	- Nadbużański ; - Górznieńsko-Lidzbarski; - Bolimowski.	zrealizowane niezrealizowane niezrealizowane
3.	Objęcie ochroną prawną w postaci obszarów chronionego krajobrazu	Obszary chronionego krajobrazu i obejmujące: - dolinę rzeki Bzury, Liwca, Kostrzynia, Świdra, Okrzejki i Orzyca; - fragment Równiny Kurpiowskiej; - kompleksy leśne położone w gminach: Jadów, Strachówka, Poświętne, Dobrze i Stanisławów.	niezrealizowane
4.	Tworzenie Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000	Wyznaczenie obszarów OSO i SOO na podstawie kryteriów zawartych w Dyrektywach tzw. ptasiej i siedliskowej).	w trakcie realizacji

Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

5.	Zwiększenie lesistości i ochrona lasów		w trakcie realizacji
Gospodarka wodna			
1.	Zmniejszenie narastającego deficytu wód powierzchniowych	Budowa zbiorników wodnych: - Regimin na rz. Łydyni; - Wykrot na rz. Rozoga; - Niewiadoma na rz. Cetyni; - Strzegowo-Unierzyż na rz. Wkrze.	niezrealizowane zrealizowane w realizacji niezrealizowane
Gospodarka odpadami			
1.	Likwidacja i rekultywacja niewłaściwie urządzonych i eksploatowanych składowisk odpadów	- 35 składowisk odpadów komunalnych; - 4 składowiska odpadów innych niż komunalne, na których deponowano odpady gospodarcze; - 72 składowisk komunalnych do likwidacji do 2014 roku.	zrealizowane zrealizowane niezrealizowane
2.	Organizowanie sieci regionalnych składowisk komunalnych spełniających wymogi ochrony środowiska	Prace dostosowawcze do funkcji regionalnych na składowiskach w miejscowościach: - Uniszki Cegielnia, Wola Pawłowska, Łosice, Gworki k/Ostrołęki, Lubiejewo Stare, Otwock Świerk, Kobierniki, Dalanówek, Wola Suchożebrska; - Radom; - Baniocha („Lubna”), Guzów, Krzyżówka-Słabomierz oraz planowanym na terenie gminy Zielonka.	w trakcie realizacji zrealizowane niezrealizowane (odstąpiono od realizacji)
3.	Prowadzenie selektywnej zbiórki i zagospodarowania odpadów deponowanych na składowiskach	Objęcie selektywną zbiórką odpadów komunalnych wszystkich mieszkańców Mazowsza.	w trakcie realizacji
4.	Tworzenie systemu zintegrowanej sieci zakładów przetwarzania odpadów, szczególnie odpadów niebezpiecznych	Budowa zakładów do termicznego przekształcenia odpadów komunalnych, sortowni, kompostowni, składowisk azbestowych, zakładów unieszkodliwiania odpadów weterynaryjnych, itp.	w trakcie realizacji
5.	Likwidacja mogilników oraz magazynu przeterminowanych środków ochrony roślin	- Duży Las gm. Przytyk; - Grójec; - Suskowola, gm. Pionki - Dobieszyn, gm. Stroniec; - Krzywonoś, gm. Szydłowo;	zrealizowane zrealizowane zrealizowane w trakcie realizacji w trakcie realizacji

	<ul style="list-style-type: none"> - Kamion I, gm. Puszcza Mariańska; - Kamion II, gm. Puszcza Mariańska; - Zajezerze-Nagórnik, gm. Sieciechów; - Orońsko; - Osiny, gm. Zwolenń; - Podrogów, gm. Sokołów Podlaski; - Wielgie gm. Ciepiałów; - Hża; - Leszno (magazyn) 	<p>w trakcie realizacji</p> <p>w trakcie realizacji</p> <p>w trakcie realizacji</p> <p>w trakcie realizacji</p> <p>w trakcie realizacji</p> <p>w trakcie realizacji</p> <p>wykreślony z listy mogiłników w grudniu 2009 roku</p> <p>wykreślony z listy mogiłników w styczniu 2009 roku</p> <p>w trakcie realizacji</p>
--	--	--

3.4. Przeciwdziałanie największym zagrożeniom

Za największe w wymiarze regionalnym i ponadregionalnym uznano zagrożenie powodzią. Celem tej polityki jest przeciwdziałanie skutkom powodzi i zapewnienie warunków przepływu wielkich wód.

Przyjęta w *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego* polityka dotycząca przeciwdziałaniu największym zagrożeniom jest nadal aktualna i znajduje odniesienie w wojewódzkim programie ochrony środowiska. Polityka ta obejmuje szeroki zestaw działań technicznych i nietechnicznych, w tym prewencyjnych adresowanych do różnych podmiotów odpowiedzialnych za stan bezpieczeństwa ekologicznego.

Najistotniejsze działania dotyczyły: remontów, wzmocnień i podwyższeń korony wałów przeciwpowodziowych, modernizacji budowli regulacyjnych, jak: tamy, poprzeczki, ostrogi, ubezpieczenia brzegów opaskami, budowy zbiorników wodnych, wycinki przerosów i drzew udrażniających koryta rzek. W przedsięwzięciach tych uwzględniano potrzebę zachowania dolin głównych rzek i obszarów zalewowych w stanie równowagi przyrodniczej i utrzymania różnorodności biologicznej.

Zakończono budowę II etapu zbiornika wodnego na rzece Sona w Nowym Mieście, rozpoczęto budowę zbiornika retencyjnego Niewiadoma na rzece Cetynia w gminie Sabnie (wybudowano zbiornik wstępny Kupientyn), rozpoczęto prace przygotowawcze przy budowie zbiornika wodnego na rzece Wkrze w gminie Strzegowo oraz na rzece Łasica w gminie Brochów.

W *Studium dla obszarów nieobwałowanych narażonych na niebezpieczeństwo powodzi* opracowanym przez RZGW w Warszawie, określone zostały granice zasięgu wód powodziowych o różnym prawdopodobieństwie wystąpienia powodzi. Stanowią one podstawę do sporządzania planów zagospodarowania przestrzennego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, jak również decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego i warunkach zabudowy. Pierwszy etap zrealizowany w 2003 roku objął 53 rzeki regionu, w tym 26 rzek województwa mazowieckiego. W 2006 r. opracowaniem objęto kolejnych 36 rzek regionu, w tym 15 rzek województwa, tj.: Kosówkę, Krępiankę, Mienię, Mogielankę, Okrzejkę, Orzyc, Pisię, Promnik, Rokitnicę, Rozogę, Szkwę, Toczna, Zagożdżankę, Zimną Wodę i Zwolenkę. W roku 2007 zakończono prace

z uwzględnieniem pozostałych rzek województwa, dotyczące rozpoznania zasięgu przestrzennego zalewów oraz określenia wniosków i zaleceń do dokumentów planistycznych opracowywanych na terenach zagrożonych powodzią.

Nie odnotowano znaczących działań w zakresie innych ważnych zagrożeń, jak np. ograniczanie budownictwa użyteczności publicznej i zbiorowego zamieszkania wzdłuż dróg, po których przewożone są materiały niebezpieczne, czy budowa parkingów dla pojazdów przewożących niebezpieczne materiały; brak jest tu przede wszystkim uregulowań prawnych, powodujących pożądane działania.

Opracowane programy i dokumenty dotyczące ochrony przeciwpowodziowej weryfikują dotychczasowe podejście do tych zagadnień i kładą nacisk na rozwiązania nietechniczne (m.in. *Program małej retencji dla województwa mazowieckiego, Studium dla obszarów nieobwałowanych narażonych na niebezpieczeństwo powodzi*). Szczegółowe rozwiązania, które powinny być uwzględnione w planie województwa określają wymagane, zgodnie z ustawą *Prawo wodne*, dokumenty: *Plan gospodarki wodami na obszarze dorzecza* oraz *Plan ochrony przeciwpowodziowej na obszarze państwa z uwzględnieniem podziału na obszary dorzeczy*.

Stan realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym w zakresie polityki przeciwdziałania największym zagrożeniom

L.p.	Działanie	Nazwa zadania	Zadanie zrealizowane/ w trakcie realizacji/ niezrealizowane
Ochrona przeciwpowodziowa			
1.	Modernizacja wałów przeciwpowodziowych na rzece Wiśle, Narwi, Bugu, Pilicy i Bzurze.		w trakcie realizacji
2.	Budowa wałów na Narwi, Bugu, Bzurze, Utracie i mniejszych rzekach.		niezrealizowane
3.	Prowadzenie robót utrzymaniowych na rzekach, polegających na usuwaniu materiału transportowego i odkładanego przez wodę, udrażnianiu przepływu, zabudowie uzupełniającej erodowane brzegi, robotach pogłębiarskich, remontach funkcjonujących urządzeń wodnych.		w trakcie realizacji - praca ciągła
4.	Wyznaczenie lokalizacji polderów zalewowych przy głównych rzekach województwa, umożliwiających kontrolowane ograniczenie skutków powodzi na terenach zabudowanych.		niezrealizowane
Przeciwdziałanie innym zagrożeniom			
1.	Budowa przy głównych drogach w pobliżu dużych miast parkingów dla pojazdów przewożących materiały niebezpieczne.		niezrealizowane

3.5. Ochrona i wykorzystanie wartości kulturowych

Przyjęta w *Planie* polityka *ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego* za cel główny stawia kształtowanie tożsamości kulturowej Mazowsza i adresowana jest do miast i miejscowości charakteryzujących się najcenniejszymi układami urbanistycznymi i ruralistycznymi, wartościami krajobrazowymi i tradycją historyczną .

Zadania inwestycyjne dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego regionu dotyczyły głównie kultury materialnej tj. *rewitalizacji obiektów i obszarów zabytkowych oraz konserwacji i renowacji cennych obiektów wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków*.

Przy wsparciu finansowym z budżetu samorządu województwa zrealizowano wiele przedsięwzięć, z których część dotyczyła poprawy stanu zachowania zabytków zlokalizowanych na terenach najcenniejszych miast historycznych: Warszawy, Pułtuska, Szydłowca, Płocka, Radomia, Siedlec, Iłży, Przasnysza, Sierpca, Węgrowa i Ostrołęki oraz miejscowości o wysokich walorach krajobrazu urbanistycznego: Czerwińska i Maciejowic.

W zakresie świadectw kultury materialnej polityka ochrony i wykorzystania wartości kulturowych realizowana była poprzez:

▪ ***Objęcie ochroną prawną cennych krajobrazów kulturowych***

Kompetencje dotyczące ochrony obszarowej krajobrazu kulturowego pozostają w gestii samorządów gminnych, a samorząd województwa może jedynie wspierać takie inicjatywy. W okresie obowiązywania Planu objęto prawną ochroną wskazany w jego ustaleniach cenny krajobraz kulturowy Pola Bitwy Warszawskiej 1920 r. poprzez utworzenie Parku Kulturowego „Ossów Wrota Bitwy warszawskiej 1920 roku”.

▪ ***Ochronę krajobrazu kulturowego wsi i małych miast***

Realizacja działania odbywała się poprzez wsparcie finansowe zadań rewitalizacyjnych realizowanych przez różne podmioty głównie samorządy lokalne. W okresie obowiązywania planu w ramach programu ZPORR dofinansowano rewitalizację założeń przestrzennych zabytkowego zespołu miejskiego (Parku Dittricha oraz Resursy i Kręgielni) w Żyrardowie.

W przypadku terenów wiejskich i miast do 5 tys. mieszkańców realizacja działania odbywała się przy wsparciu finansowym Sektorowego Programu Operacyjnego *Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich*, w ramach działania 2.3 Odnowa oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego.

Dla realizacji ustaleń Planu duże znaczenie miały następujące zadania: Odnowa centrum Mogielnicy, Modernizacja Muzeum Małego Miasta w Bieżuniu, rewitalizacja zabytkowych parków w Lesznie, Rościszewie, Potworowie, Wodyniach i Gielniowie, a także rewitalizacja zabytkowego pałacu w Podzamczu. Ponadto z budżetu samorządu województwa dofinansowano renowację zabytkowego układu przestrzennego zespołu pałacowo-parkowego w Sannikach oraz rekonstrukcję zabudowy wzgórza zamkowego w Gostyninie.

Samorząd województwa wspierał także inicjatywy różnych podmiotów służące ochronie krajobrazu kulturowego miast – ogrodów, w tym w szczególności Podkowy Leśnej, Milanówka, osiedla Komorów. Komisja Strategii Rozwoju Regionalnego i Zagospodarowania Przestrzennego Sejmiku Województwa Mazowieckiego wystąpiła z apelem o uwzględnianie „Historycznego Pasma Urbanistycznego i Miast – Ogrodów” w dokumentach strategicznych i planistycznych województwa mazowieckiego i obszaru metropolitalnego Warszawy”.

▪ ***Ochronę zespołów budownictwa drewnianego na terenach miejskich i wiejskich***

Realizacja działania polegała na głównie na konserwacji i renowacji zabytkowych obiektów drewnianych. Samorząd województwa udzielał dotacji z budżetu województwa na prace

wykonywane przy tego typu obiektach, wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków w oparciu o uchwałę nr 24/07 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 lutego 2007 r. Remonty i konserwacje drewnianych budynków zabytkowych dotowane były również ze środków budżetu państwa w ramach Programu Operacyjnego Dziedzictwo Kulturowe. Podjęte działania nie zapobiegają jednak postępującej eliminacji obiektów drewnianych z krajobrazu województwa. Zabytki te stanowią prawie połowę obiektów skreślonych z wojewódzkiego rejestru w ostatnich latach.

▪ ***Kreowanie ośrodków tożsamości kulturowej regionu***

Realizacja idei kreowania sieci ośrodków budowania tożsamości kulturowej regionu wdrażana jest przez samorząd województwa w formie konkursu *Stolica Kulturalna Mazowsza*. Konkurs adresowany jest do samorządów powiatowych, a jego realizacja odbywa się w różnych miejscowościach na terenie zwycięskiego powiatu. Wśród laureatów konkursu dotychczas znalazły się 4 ośrodki budowania tożsamości wskazane w Planie: Pułtusk, Węgrów, Chlewiska (powiat Szydłowiec), Sierpc. Ponadto samorząd województwa wspiera organizację imprez propagujących kulturę i spuściznę historyczną w miejscowościach wskazanych w planie jako ośrodki kształtowania tożsamości kulturowej regionu.

▪ ***Objęcie prawną ochroną najcenniejszych układów urbanistycznych i ruralistycznych***

W okresie obowiązywania Planu do wojewódzkiego rejestru zabytków zostały wpisane cztery historyczne założenia przestrzenne: historyczny układ urbanistyczny Drobinia (2005 r.), układ urbanistyczny historycznego centrum Raszyna (2005 r.), 2 założenia urbanistyczne ulic na warszawskiej Pradze Północ (2006 r.) – ulicy Ząbkowskiej na odcinku od ul. Targowej do ul. Brzeskiej i ulicy Małej. Jednocześnie w okresie tym do rejestru nie zostały wpisano żadnego układu przestrzennego (urbanistycznego lub ruralistycznego) proponowanego w Planie do objęcia prawną ochroną.

W zakresie świadectw kultury niematerialnej działania realizowane były poprzez:

▪ ***Propagowanie wiedzy o regionie i małych ojczyznach***

- organizację imprez odbywających się w ramach kolejnych edycji Europejskich Dni Dziedzictwa;
- organizację imprez mających na celu propagowanie walorów lokalnego środowiska naturalnego i kulturowego, organizowanych przez różne podmioty, w tym samorządy lokalne.

▪ ***Pielęgnowanie odrębności kulturowej i wspieranie twórczości ludowej***

- Organizację imprez cyklicznych przez jednostki kultury podległe samorządowi województwa np. „Mazowiecki Jarmark Wielkanocny 2008” w Warszawie obejmujący prezentację zwyczajów i obrzędów ludowych związanych z okresem Wielkiej Nocy z udziałem zespołów ludowych (siódma edycja), „Jarmark Bożonarodzeniowy 2008” w Warszawie – kiermasz sztuki ludowej oraz produktów regionalnych z Mazowsza z udziałem twórców i zespołów ludowych (ósma edycja);
- organizację warsztatów etnograficznych „Ginące zawody” w Zagrodzie Kurpiowskiej w Kadzidle;

- realizację zadań służących wspieraniu twórczości ludowej min. poprzez organizację wystaw artystów ludowych.
- ***Promowanie walorów kulturowych regionu oraz regionalnego folkloru***
 - budowę centrum folklorystycznego Matecznik Mazowsze w Karolinie;
 - wydawnictwa w języku polskim i angielskim, promujące Mazowsze, mazowiecką kulturę i tradycję ustną np. „Bajki znad Wisły, Bugu i Narwi. Baśnie, podania i legendy z Mazowsza”, „Tradycje Kulinarne. Mazowsze – Kaszuby – Śląsk”, Seria „Odkrywanie Tradycji Mazowsza” – „Rzemiosło cz. I. Bursztyniarstwo, Wycinanka, Kurpiowskie wyploty z korzenia”;
 - organizację imprez folklorystycznych, z których najważniejsze to: „Miodobranie kurpiowskie” w Myszyńcu, „Wesele kurpiowskie” w Kadzidle, „Europejskie Nadbużańskie Spotkania Folklorystyczne” w Sokołowie Podlaskim, „Mazowiecki Festiwal Kapel i Śpiewaków Ludowych” w Mińsku Mazowieckim.
- ***Edukacja w zakresie historii regionu i jego tożsamości kulturowe***
 - działalność edukacyjną placówek kultury podległych samorządowi województwa, a zwłaszcza placówek muzealnych w zakresie historii regionu i jego tożsamości kulturowej w formie organizacji widowisk, warsztatów, wystaw i lekcji muzealnych;
 - działania służące edukacji historycznej mieszkańców regionu, podejmowane przez różne podmioty, obejmujące min. odtwarzanie wydarzeń historycznych, organizację konkursów, wystaw i widowisk propagujących ważne miejsca i wydarzenia związane z historią regionu i kraju (np. „Noc Listopadowa – zryw ku wolności” w Warce) oraz historią społeczności lokalnych (np. „Nasza ojcowizna – żywe lekcje historii na Zamku w Czersku”);
 - rozwój produktu turystycznego „Cud nad Wisłą”.
- ***Wykorzystanie nowoczesnych technologii do zwiększania możliwości edukacyjnych i zapoznania się z dorobkiem kultury regionalnej i spuścizny kulturowej***
 - tworzenie i prowadzenie portali internetowych przez samorząd województwa lub przy jego współdziałaniu dotyczących zasobów kulturowych regionu np. strony: Samorządu Województwa Mazowieckiego (www.mazovia.pl), Agencji Rozwoju Mazowsza S.A. (www.armsa.pl), Magazynu Świat Podróże Kultura (www.magazynswiat.pl), Regionalnego folderu informacyjnego NaszeStrony.pl (mazowieckie.naszestrony.pl), Ministerstwa Spraw Zagranicznych (regiony.poland.gov.pl/mazowieckie/dziedzictwo_i_kultura);
 - emisję cyklu prezentującego dziedzictwo kulturowe Mazowsza pn. „Wędrowniczek mazowiecki” na kanale TVN Meteo;
 - opracowanie w ramach wdrażania Mazowieckiego Systemu Informacji Przestrzennej interaktywnej mapy z warstwą zabytków. Działania te wymagają kontynuacji oraz usprawnienia wdrażania, a także uzupełnienia i weryfikacji informacji;

- digitalizację zbiorów muzealnych i archiwów, tworzenie portali edukacyjno-historycznych przy wsparciu finansowym z Programu Operacyjnego Dziedzictwo Kulturowe w ramach priorytetu 4. Tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego.

3.6. Poprawa efektywności struktur przestrzennych aglomeracji warszawskiej

Polityka ta ma na celu poprawę efektywności struktur przestrzennych aglomeracji (będącej miejscem naturalnych kolizji funkcji i konfliktów społecznych) i zapobieganie dalszemu chaosowi przestrzennemu – narastającemu w ostatnich latach głównie z powodu niekorzystnych regulacji prawnych w zakresie gospodarki przestrzennej. Polityka ta obejmuje przede wszystkim działania w zakresie restrukturyzacji funkcjonalnej, porządkowania żywiolowej urbanizacji strefy podstołecznej oraz rozwoju systemu transportowego, integrującego przestrzenie oraz stanowiącego potencjalne pasmo aktywności społeczno-gospodarczej.

W zakresie porządkowania urbanizacji strefy podstołecznej opracowany został projekt Planu Zagospodarowania Przestrzennego Obszaru Metropolitalnego Warszawy, w którym zidentyfikowano cele i działania kierowane do tego obszaru oraz zaproponowano zasady i kierunki zagospodarowania, które powinny wiązać wszystkie samorządy gminne i powiatowe wchodzące w jego skład, zapewniając jedność i koordynację przedsięwzięć publicznych o charakterze ponadlokalnym, szczególnie w zakresie: inwestycji liniowych, wielkoobszarowych systemów ochrony środowiska oraz wyznaczenia stref funkcjonalno-przestrzennych. Niestety, w obecnej sytuacji prawnej nie może być kontynuowana procedura prowadząca do uchwalenia tego dokumentu.

W zakresie usprawnienia systemu drogowego Warszawy przebudowano m.in.: odcinki tras wlotowych i wybudowano odcinki tras wewnątrz systemu miejskiego. Szczegółowy wykaz inwestycji zawiera podrozdział dotyczący polityki rozwoju ponadlokalnych systemów infrastruktury technicznej.

W zakresie rozwoju zintegrowanego systemu komunikacji publicznej: w Warszawie zakończono budowę I linii metra. Dla usprawnienia kolejowych przewozów pasażerskich utworzona została samorządowo-kolejowa spółka Koleje Mazowieckie, która stała się wiodącym przewoźnikiem nie tylko w zakresie przewozów regionalnych, ale także w ruchu aglomeracyjnym, stając się w niedługim czasie największym organizatorem przewozów kolejowych w aglomeracji warszawskiej. Uruchomiono Szybką Kolej Miejską – SKM, z zadaniem organizowania przewozów w obszarze aglomeracji warszawskiej.

W zakresie rozwoju powiązań z Łodzią wykonano *Studium powiązań funkcjonalno-przestrzennych obszarów metropolitalnych Warszawy i Łodzi*, wskazujące na możliwości współpracy tych obszarów. W opracowaniu sformułowano następujące projekty (w celu realizacji niektórych z nich zostały już podjęte działania):

- „Centralny Okręg Wiedzy” – celem jest tworzenie pomostów dla ścisłej współpracy pomiędzy innowatorami, naukowcami a przedsiębiorcami;
- „Balneologia” – ma na celu wykorzystanie zasobów ciepłych wód geotermalnych znajdujących się w rejonie miasta Gostynina i miejscowości Rogoźno w gminie Zgierz w województwie łódzkim dla celów leczniczych i rekreacyjnych;
- „Logistyka” – celem jest podniesienie i umocnienie rangi ośrodków, jak również centralnych części województw i dotyczy on Łodzi, Piotrkowa Trybunalskiego i Strykowa w województwie łódzkim oraz miejscowości Mszczonów-Teresin/Błonie-Warszawa – Piaseczno na Mazowszu;
- „Łódzko-Mazowiecki Klaster Przetwórstwa Warzyw i Owoców” – celem jest wykorzystanie potencjału sadowniczego i warzywniczego obszaru oraz koncentracji

przetwórstwa spożywczego (podpisanie *Aktu Założycielskiego Łódzko- Mazowieckiego Klastra Owocowego – Warzywnego* nastąpiło w 2008 r.);

- „Centralne lotnisko dla Polski” – planowana lokalizacja między Warszawą a Łodzią; zakłada się, że połączenie obu metropolii poprzez centralne lotnisko przyczyni się do wzmocnienia roli obu miast w światowej sieci metropolii; ważnym aspektem tego projektu będzie powiązanie z lotniskami regionalnymi w kraju i za granicą (w 2008 r. samorządy województw podpisały *Porozumienie w sprawie konieczności budowy Centralnego Portu dla Polski*);
- „Szybka kolej” – ma na celu usprawnienie powiązań obu miast;
- „Pasma kulturowo-turystyczne Pilicy” – celem jest wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych oraz istniejącego szlaku wodnego Pilicy, kultywowanie tradycji ludowych i ich promocja oraz stworzenie zintegrowanego szlaku turystycznego (nastąpiło otwarcie szlaku kajakowego na granicy województw mazowieckiego i łódzkiego);
- „Pasma kulturowo-turystyczne Bzury” – celem jest wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych rzeki i miejsc związanych z wydarzeniami historycznymi dla stworzenia kompleksowych tras turystycznych;
- „Pasma kulturowo-turystyczne szlaków kolejowych” – celem jest wykreowanie pasma szlaków kolejowych poprzez wykorzystanie zabytkowych układów urbanistycznych, historycznych obiektów kolejowych położonych wzdłuż trasy Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej i Warszawskiej Kolei Dojazdowej.

W kontekście wielofunkcyjnego rozwoju usługowego realizacja polityki koncentrowała się na podejmowaniu inwestycji celu publicznego przede wszystkim w zakresie ochrony zdrowia. Inwestycje te objęły adaptacje, rozbudowy i modernizacje oraz doposażenie placówek medycznych w wyniku których następuje wzmocnienie i dalsza koncentracja specjalistycznych usług medycznych w obszarze aglomeracji warszawskiej.

Elementem realizacyjnym omawianej polityki jest rozwój usług kulturalnych, szczególnie o charakterze międzynarodowym przyczyniających się do wzrostu funkcji metropolitalnych Warszawy. Realizacja zapisów tej polityki była możliwa poprzez inwestycje polegające na modernizacji, przebudowie oraz budowie i tworzeniu nowych placówek kulturalnych.

Polityka poprawy efektywności struktur przestrzennych w aglomeracji warszawskiej była również realizowana w kontekście tworzenia centrów wiedzy i innowacji w ramach strefy przemysłowo-gospodarczej. Warszawa będąc miejscem koncentracji potencjału naukowego i gospodarczego regionu i kraju, ma szczególne znaczenie w procesie dyfuzji innowacji i rozwoju gospodarki opartej na wiedzy. Pomimo braku jednoznacznych decyzji m. st. Warszawy względem wyznaczenia strefy przemysłowo – gospodarczej, na terenie której mógłby prowadzić działalność np. Warszawski Park Technologiczny, to w przestrzeni stolicy powstają centra nauki i innowacji. Inwestycje te prowadzone są przez wiodące publiczne szkoły wyższe i są efektem zarówno ich aktywnej działalności naukowej jak i organizacyjnej a także podejmowania współpracy ze sferą przedsiębiorców. Do najważniejszych inwestycji należy zaliczyć budowę Centrum Badań Przedklinicznych i Technologii Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, budowę Centrum Nowych Technologii „Ochota” Uniwersytetu Warszawskiego, budowę Centrum Naukowo-Dydaktycznego Wydziału Inżynierii i Kształtowania Środowiska „Centrum wodne” SGGW. Należy również zaznaczyć powstanie Narodowego Centrum Badań i Rozwoju.

Realizacja powyższej polityki ma szczególne znaczenie w kontekście rozwoju funkcji metropolitalnych. Dlatego należy położyć nacisk na podejmowanie inwestycji umacniających pozycję Warszawy wśród metropolii europejskich szczególnie w zakresie lepszej dostępności, rozwoju gospodarki opartej na wiedzy, rozwoju szkolnictwa wyższego i wyższego poziomu

usług. Treść omawianej polityki powinna również brać pod uwagę lokalizację międzynarodowych instytucji biznesowych i administracyjnych (od 2005 r. w Warszawie umiejscowiona jest centrala Europejskiej Agencji Zarządzania Współpracą Operacyjną na Zewnętrznych Granicach Państw Członkowskich – Frontex) oraz obiektów (targowych, wystawienniczych) umożliwiających realizację przedsięwzięć o charakterze międzynarodowym.

Główną barierą realizacyjną tej polityki jest chaos regulacji prawnych gospodarki przestrzennej, w tym możliwość kształtowania określonych przestrzeni funkcjonalnych.

3.7. Wspieranie dotychczasowych tendencji rozwoju

Polityka ta ma na celu wspieranie dotychczasowych tendencji rozwoju i adresowana jest do obszaru największych wpływów aglomeracji warszawskiej, który uznany został w *Planie* jako najmniej konfliktogenny przestrzennie, z relatywnie dużym potencjałem społeczno-gospodarczym, położony pomiędzy obszarem aglomeracji warszawskiej, a obszarami problemowymi województwa.

Polityka ta obejmuje przede wszystkim działania w zakresie umacniania ośrodków subregionalnych w zakresie rozwoju inwestycji infrastruktury społecznej, rozwoju systemu transportowego oraz rozwijania specjalizacji produkcji rolnej. Najważniejsze z nich to:

W zakresie umacniania Ciechanowa:

- tworzenie bazy dydaktycznej Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej;
- budowa dużego nowoczesnego obiektu sportowego, dającego możliwość organizowania imprez krajowych i międzynarodowych, w tym boiska ze sztucznej trawy (105 x 67 metrów);
- rozbudowa bazy sportowej – budowa boiska sportowego w ramach programu „Orlik 2012” przy Miejskim Zespole Szkół;
- rozbudowa siedziby Wojewódzkiego Ośrodka Ruchu Drogowego;
- budowa i modernizacja dróg krajowych (nr 50, nr 60) i ulic (m.in. 11 Listopada, Nowozagumiennej, nad Łydynią) oraz remont mostu 3 Maja – w celu usprawnienia ruchu komunikacyjnego i odciążenia centrum miasta;
- przebudowa ul. Warszawskiej na odcinku od Pułtuskiej do Nadfosnej – I etap rewitalizacji Traktu Średniowiecznego;
- rozbudowa i modernizacja Wojewódzkiego Szpitala Zespolonego, doposażenie szpitala w wysokospecjalistyczny sprzęt medyczny oraz rozszerzenie zakresu świadczonych usług i poprawa ich jakości;
- utworzenie w 2007 roku. Ciechanowskiej Podstrefy Ekonomicznej w ramach Warmińsko-Mazurskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej (ok. 7,0 ha gruntów dla rozwoju działalności drukarni Bauer).

W zakresie umacniania Siedlec:

- rozbudowa bazy dydaktycznej Akademii Podlaskiej i Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania o nowe wydziały, kierunki studiów, instytuty i bibliotekę oraz przeniesienie rektoratu Akademii Podlaskiej do zrewaloryzowanego Pałacu Ogińskich;
- rozbudowa i przebudowa budynku dydaktycznego Nauczycielskiego Kolegium Języków Obcych;
- rozbudowa i modernizacja Wojewódzkiego Szpitala Zespolonego, doposażenie szpitala w wysokospecjalistyczny sprzęt medyczny oraz rozszerzenie zakresu świadczonych usług i poprawa ich jakości;

- powstanie lądowiska dla śmigłowców przy Wojewódzkim Szpitalu Zespolonym;
- powstanie Zakładu Montażu Pojazdów Szynowych firmy Stadler;
- uruchomienie przez spółkę Teleperformance Polska nowoczesnego centrum telemarketingowego z 200 miejscami pracy;
- utworzenie Podstrefy Siedlce Tarnobrzskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej EURO-PARK WISŁOSAN o powierzchni 60,4 ha na potrzeby rozwoju firmy Polimex-Mostostal S.A. oraz Valmont Polska Sp. z o.o. (rozpoczęto budowę nowych obiektów produkcyjnych, przewiduje się utworzenie 350 miejsc pracy, projektowane zakończenie inwestycji 2010 r.);
- wybudowanie kina „NoveKino” przez Max Film.

W zakresie dalszego rozwoju systemów transportowych:

- podnoszenie standardów technicznych dróg krajowych i wojewódzkich, modernizację linii kolejowych dla usprawnienia obsługi pasażerskiej. Szczegółowy wykaz inwestycji zawiera rozdział dotyczący polityki *rozwoju ponadlokalnych systemów infrastruktury technicznej*.

W zakresie specjalizacji produkcji rolnej:

- specjalizacja sadownictwa w rejonie grójecko-wareckim oraz warzywnictwa – głównie w gminach położonych nad Wisłą i powiecie siedleckim;
- inicjatywa zoorganizowania hurtowego rynku rolno-ogrodniczego w gminie Czerwińsk nad Wisłą (powiat płoński).

W zakresie wspierania i wzmacniania innowacji:

- powstanie Instytutu Energii Atomowej POLATOM w Otwocku – Świerku;
- powołanie przy Akademii Podlaskiej w Siedlcach Akademickiego Inkubatora Przedsiębiorczości świadczącego usługi proinnowacyjne dla MSP;
- uruchomienie przez firmę PepsiAmericas jednej z najnowocześniejszych linii technologicznych w Michrowie (pow. grójecki);
- realizacja projektu „Termy Mszczonowskie” w 2008 roku. Realizacja I etapu budowy kompleksu basenowego.

3.8. Przeciwdziałanie nadmiernym dysproporcjom rozwojowym

Polityka ta jest adresowana do zdelimitowanych w *Planie* obszarów problemowych: radomskiego, ostrołęckiego, nadbużańskiego, mławsko-żuromińskiego i plockiego, pozbawionych własnych endogenicznych czynników rozwoju, w których nastąpiła kumulacja negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych. Jej celem jest wzmocnienie potencjałów społeczno-gospodarczych obszarów i łagodzenie narastających dysproporcji. Obejmuje szeroki zespół działań dotyczących wspomagania położonych w przedmiotowych obszarach ośrodków subregionalnych: Radomia, Ostrołęki i Płocka, wybranych ośrodków powiatowych, inwestycji infrastrukturalnych, rozwoju rolnictwa i turystyki oraz zachowania i ochrony walorów przyrodniczych.

W celu uszczegółowienia ustaleń *Planu* Zarząd Województwa Mazowieckiego w 2005 roku podjął decyzję o opracowaniu programów działań mających na celu aktywizację rozwoju obszarów problemowych. Opracowania takie zostały wykonane przy udziale zainteresowanych samorządów gmin i powiatów oraz jednostek pozarządowych.

W wyniku działań samorządów lokalnych i wydatnego wsparcia wielu projektów przez samorząd województwa, w obszarach problemowych zachodzi wiele pozytywnych zmian.

Obszar radomski

Wspomaganie Radomia jako ponadregionalnego ośrodka równoważenia rozwoju następował poprzez:

- rozwój szkolnictwa wyższego – utworzenie wydziału sztuki na Politechnice Radomskiej im. Kazimierza Pułaskiego;
- utworzenie Zespołu Medycznych Szkół Policealnych w Radomiu, w którego skład wchodzi: Medyczna Szkoła Policealna i Medyczna Szkoła Policealna dla Dorosłych;
- zmianę struktury przestrzennej i liczby szkół średnich oraz nowe profile nauczania i systematyczny spadek liczby młodzieży kształcącej się w zasadniczych szkołach zawodowych na korzyść liceów ogólnokształcących;
- tworzenie nowych możliwości zdobycia wykształcenia średniego osobom dorosłym przez powołanie w Radomiu liceów i gimnazjów dla dorosłych oraz szkół policealnych;
- rozwój lecznictwa specjalistycznego – utworzenie w Wojewódzkim Szpitalu Specjalistycznym w Radomiu-Józefowie Oddziałów: Kardiochirurgii i Okulistyki; Szpitalnego Oddziału Ratunkowego; w Radomskim Szpitalu Specjalistycznym im. dr Tytusa Chałubińskiego – rozbudowa i modernizacja (budowa pawilonu ginekologiczno-położniczego i prace remontowe – w trakcie realizacji), powstanie nowoczesnego Bloku Operacyjnego; Centrum Powiadamiania Ratunkowego (CPR);
- rozwój gospodarczy – powiększanie oferty inwestycyjnej w ramach funkcjonowania Tarnobrzskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej *Wisłosan Podstrefa Radom*, w której działa kilkanaście firm;
- przeprowadzanie rewitalizacji obszarów przemysłowych i ich przekształcanie w funkcje usługowe.

Wspomaganie rozwoju ośrodków powiatowych: Lipska, Przysuchy, Szydłowca i Zwolenia w zakresie funkcji obsługi ludności i rolnictwa oraz miasta Iłży w zakresie obsługi ludności i turystyki następowало poprzez:

- powstawanie nowych przedsiębiorstw w Lipsku: na bazie Hortexu powstało przedsiębiorstwo przetwórstwa spożywczego ScandicFood; na terenie zakładów części samochodowych działa nowe przedsiębiorstwo KINGSPAN, produkujące budowlane płyty warstwowe i styropian, a na bazie mniejszych zakładów powstają dobrze prosperujące nowe przedsiębiorstwa, które działają w branży przemysłu metalowego;
- powiększanie oferty inwestycyjnej w ramach funkcjonowania Specjalnej Strefy Ekonomicznej „STARACHOWICE” w Iłży;
- rozwój podstrefy Specjalnej Strefy Ekonomicznej „STARACHOWICE” w Szydłowcu;
- modernizację stadionu miejskiego w Zwoleniu;
- wybudowanie największej hali sportowej w powiecie lipskim przy Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych w Solcu nad Wisłą, z pełnowymiarowym boiskiem;
- zmianę struktury i liczby szkół podstawowych i ponadpodstawowych oraz profili nauczania;
- nauczanie w kierunkach zgodnych ze specyfiką obszaru i wymogami nowoczesnej gospodarki;
- budowę gimnazjów, nowym inwestycjom towarzyszyła też budowa sal gimnastycznych.

Realizacja inwestycji infrastrukturalnych – najważniejsze działania w obszarze radomskim dotyczą:

- przebudowy drogi krajowej nr 7 do parametrów ekspresowej (S7) na obwodnicy Grójca i odcinku Białobrzegi-Jedlińsk;
- przygotowania do modernizacji linii kolejowej Warszawa Okęcie-Radom-Kraków (w trakcie realizacji jest modernizacja tej linii na odcinku Warszawa Zachodnia-Warszawa Okęcie wraz z budową łącznicy Warszawa Służewiec-Port Lotniczy im. F.Chopina).

Rozwój turystyki następował poprzez:

- usprawnienie turystyki weekendowej w Puszczy Kozienickiej i rejonach nadpilickim oraz nadwiślańskim, w dolinie Radomki, nad Zbiornikiem Domaniów przez powstanie nowej bazy szkoleniowo – wypoczynkowej;
- rozwój agroturystyki, głównie w powiatach: kozienickim i przysuskim; w regionie radomskim obecnie działa ponad 30 takich gospodarstw, najwięcej w okolicach Puszczy Kozienickiej;
- utworzenie stacji wodnej w Białobrzegach;
- wytyczenie części europejskiego szlaku bursztynowego (w międzynarodowej sieci Greenways) w rejonie Lipska i Solca nad Wisłą;
- utworzenie Centrum Informacji Turystycznej (CIT) w Radomiu, które swoim zasięgiem terytorialnym obejmujemy miasto i powiat grodzki Radom oraz powiaty ziemskie: radomski, kozienicki, zwoleński, lipski, szydłowiecki, przysuski, białobrzegi i grójecki, głównym celem CIT jest promocja Radomia i okolic;
- rozwój turystyki kwalifikowanej, na potrzeby której wyznaczone są nowe piesze i rowerowe szlaki turystyczne oraz ścieżki dydaktyczne – głównie na terenie parków krajobrazowych;
- rozwój oferty wypoczynkowej ośrodków wczasowych, a przede wszystkim gospodarstw agroturystycznych.

Podnoszenie poziomu produkcji rolnej następowało poprzez:

- dynamiczny rozwój uprawy papryki, przede wszystkim w gminach Potworów, Przytyk, Radzanów, Klwów, rejon uprawy papryki jest największy w skali subregionu radomskiego i kraju;
- rozwój produkcji mleczarskiej.

Zachowanie ochrony obszarów cennych przyrodniczo oraz wartości środowiska kulturowego następowało poprzez:

- wprowadzenie form ochrony – Natura 2000 (szczególny nacisk położono na przybliżenie walorów przyrodniczych obszarów o ogólnoeuropejskim statusie ochronnym): Dolina Wisły Środkowej, Dolina Pilicy, Ostoja Kozienicka, utworzonych na podstawie prawnych ustaleń Dyrektywy Siedliskowej i Dyrektywy Ptasiej, Rady EWG.

Wdrażanie programów rolno-środowiskowych w wytypowanych gminach:

*Plan zakłada wdrażanie programów rolno-środowiskowych w wytypowanych gminach położonych w wyznaczonych strefach priorytetowych. Zapis ten stracił aktualność w związku z ustaleniami **Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013**, umożliwiającymi realizację na terenie całej Polski wszystkich pakietów nowych programów rolno-środowiskowych (po spełnieniu warunków określonych w każdym pakiecie).*

**Stan realizacji ponadlokalnych inwestycji celu publicznego w zakresie
polityki przeciwdziałania nadmiernym dysproporcjom rozwojowym**

OBSZAR RADOMSKI

L.p.	Działanie	Nazwa zadania	Zadanie zrealizowane / niezrealizowane
1.	Wspomaganie Radomia jako ponadregionalnego ośrodka równoważenia rozwoju	<ul style="list-style-type: none"> - Utworzenie Wydziału Sztuki na Politechnice Radomskiej; - Utworzenie Zespołu Medycznych Szkół Policealnych w Radomiu; - Powołanie w Radomiu Szkoły Specjalnej Przystosowanej do Pracy osoby niesłyszącej; - Utworzenie w Wojewódzkim Szpitalu Specjalistycznym w Radomiu-Józefowie Oddziałów: Kardiochirurgii i Okulistyki oraz Szpitalnego Oddziału Ratunkowego; - Rozbudowa i modernizacja (budowa pawilonu ginekologiczno-położniczego i prace remontowe) Radomskiego Szpitala Specjalistycznego oraz powstanie nowoczesnego Bloku Operacyjnego; - Uruchomienie Centrum Powiadamiania Ratunkowego (CPR); - Powiększanie oferty inwestycyjnej w ramach funkcjonowania Tarnobrzeskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej <i>Wisłosan Podstrefa Radom.</i> 	<p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>w trakcie realizacji</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p>
2.	Wspomaganie rozwoju ośrodków powiatowych:	- Powstawanie nowych przedsiębiorstw w Lipsku:	zrealizowane

	<p>Lipska, Przysuchy, Szydłowca i Zwolenia w zakresie funkcji obsługi ludności i rolnictwa oraz miasta Iłży w zakresie obsługi ludności i turystyki</p>	<p>na bazie Hortexu – przedsiębiorstwo przetwórstwa owoców i warzyw ScandicFood; na terenie zakładów części samochodowych – przedsiębiorstwo KINGSPAN, produkujące budowlane płyty warstwowe i styropian;</p> <p>- Modernizacja stadionu miejskiego w Zwoleniu;</p> <p>- Budowa hali sportowej w powiecie lipskim w Solcu nad Wisłą;</p> <p>- Budowa kompleksu boisk sportowych w Szydłowcu;</p> <p>- Rozwój podstrefy Specjalnej Strefy Ekonomicznej „STARACHOWICE” w Szydłowcu;</p> <p>- Powiększanie oferty inwestycyjnej w ramach funkcjonowania Specjalnej Strefy Ekonomicznej „STARACHOWICE” w Iłży.</p>	<p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p>
<p>3.</p>	<p>Realizacja inwestycji infrastrukturalnych – drogi krajowe: - Droga Nr 7/E 77 Gdańsk-Ostróda-Płońsk-Warszawa-Janki-Grójec-Radom-Kielce-Kraków-Chyżne – granica państwa (docelowo droga ekspresowa); Realizacja inwestycji infrastrukturalnych – kolej - Przebudowa linii kolejowej nr 8 Warszawa-Radom</p>	<p>- Budowa drogi ekspresowej S7: - na odc. Białobrzeg-Jedlińsk, - przebudowa obwodnicy Grójca do parametrów drogi ekspresowej</p> <p>- Modernizacji linii kolejowej Warszawa Okęcie – Radom – Kraków.</p>	<p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p>

4.	Rozwój turystyki	<p>- Usprawnienie turystyki weekendowej w Puszczy Kozienickiej i rejonach nadpilickim oraz nadwiślańskim, w dolinie Radomki, nad Zbiornikiem Domaniów przez powstanie nowej bazy szkoleniowo – wypoczynkowej;</p> <p>- Rozwój agroturystyki, głównie w powiatach: kozienickim i przysuskim;</p> <p>- Utworzenie stancji wodnej w Białobrzegach;</p> <p>- Wytyczenie części europejskiego Szlak bursztynowego (w międzynarodowej sieci Greenways) w rejonie Lipska i Solca nad Wisłą;</p> <p>- Wyznaczanie rowerowych i pieszych szlaków turystycznych oraz ścieżek dydaktycznych – głównie na terenie parków krajobrazowych i lasów państwowych.</p> <p>- Utworzenie Centrum Informacji Turystycznej w Radomiu, które swoim zasięgiem terytorialnym obejmujemy miasto i powiat grodzki Radom oraz powiaty ziemskie: radomski, kozienicki, zwoleński, lipski, szydłowiecki, przysuski, białobrzegi i grójecki</p>	<p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p>
----	------------------	--	---

Obszar ostrołęcki

Rozwój Ostrołęki jako regionalnego ośrodka równoważenia rozwoju, zwłaszcza w zakresie państwowego szkolnictwa wyższego, lecznictwa specjalistycznego oraz instytucji otoczenia biznesu następował poprzez:

- utworzenie publicznej uczelni zawodowej w Ostrołęce;
- utworzenie przez Uniwersytet Warmińsko-Mazurski Zamiejscowego Ośrodka Dydaktycznego w Ostrołęce;

- zakończenie budowy nowego obiektu administracyjno-dydaktycznego Wyższej Szkoły Administracji Publicznej (szkoła niepubliczna);
- budowę Szpitala Specjalistycznego w Ostrołęce na ponad 500 łóżek, w którym funkcjonują już przychodnie specjalistyczne i bloki operacyjne, natomiast całkowite oddanie inwestycji nastąpi do końca 2009 r.;
- powstanie w Ostrołęce podstrefy Warmińsko-Mazurskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej obejmującej 86,1 ha;
- realizację projektu „Modernizacja i rozbudowa systemu odbioru ścieków w Ostrołęce i gminie Olszewo-Borki”;
- rozpoczęcie realizacji projektu „Budowa wielofunkcyjnej bazy turystyczno-rekreacyjnej Mazowsza północno-wschodniego w Ostrołęce” obejmującego krytą pływalnię z częścią rekreacyjną;
- podjęcie czynności formalno-prawnych w ramach projektu „Budowa stacji segregacji odpadów komunalnych miasta Ostrołęki i gmin powiatu ostrołęckiego” – projekt kluczowy RPO WM 2007-2013;
- planowaną budowę nowej elektrowni „Ostrołęka C”, o mocy około 1000 MW – przystąpiono do opracowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, oraz wszczęto postępowanie administracyjne w sprawie wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach zgody na realizację tego przedsięwzięcia.

Włączenie Ostrołęki w układ „Wielkiej Obwodnicy Mazowsza” następowało poprzez:

- drogi wojewódzkie nr 544 i 627 przebiegające śladem postulowanej obwodnicy zostały przebudowane lub wyremontowane na wielu odcinkach, m.in. zakończono przebudowę drogi wojewódzkiej nr 627 na odcinku od granicy miasta Ostrołęka do Ostrowi Mazowieckiej i około 28 km różnych odcinków na drodze nr 544 oraz przygotowano dokumentację projektową przebudowy drogi nr 617.

Wspomaganie rozwoju ośrodków gminnych: Myszyńca, Chorzel, Różana, Baranowa i Krasnosielca w zakresie funkcji obsługi ludności następowało poprzez:

- w szkołach ponadgimnazjalnych przekształcono i rozszerzono profile kształcenia, celem dostosowania ich do specyfiki obszaru i potrzeb rynku pracy, m.in. w Baranowie, Różanie i Krasnosielcu powstały technika agrobiznesu, w Myszyńcu liceum profilowane (specjalność rolno-spożywcza);
- we wszystkich ośrodkach gminnych wskazanych do wspomaganie rozwoju utworzono licea dla dorosłych oraz szkoły policealne;
- w ramach projektu „Internetowe Centra Informacji Multimedialnej w bibliotekach szkolnych i pedagogicznych” realizowanego przez Ministerstwo Edukacji i Nauki – we wszystkich ośrodkach gminnych wskazanych do wspomaganie rozwoju utworzono takiego rodzaju Centra wraz z niezbędnym wyposażeniem;
- zmodernizowano i rozbudowywano infrastrukturę sportową, m.in.: sale gimnastyczne przy Zespołach Szkół w Myszyńcu i Krasnosielcu, boiska szkolne przy Zespole Szkół w Chorzelach i Krasnosielcu oraz stadion sportowy w Chorzelach. Oddano także do użytku nowe wielofunkcyjne boisko w Różanie oraz halę sportową z zapleczem w Baranowie i Chorzelach, również w Chorzelach i Baranowie rozpoczęto prace przygotowawcze związane z budową kompleksu sportowego;
- zbudowano nowe oczyszczalnie ścieków w Chorzelach i Myszyńcu oraz zmodernizowano w Różanie;
- opracowywana jest dokumentacja projektową na budowę w Myszyńcu szerokopasmowej sieci światłowodowej, która umożliwi mieszkańcom gminy dostęp do Internetu i telewizji kablowej;

- we wszystkich ośrodkach gminnych wskazanych do wspomaganie rozwoju zmodernizowano ośrodki kultury;
- rozpoczęto inwestycję o nazwie Regionalne Centrum Kultury w Myszyńcu;
- przeprowadzono remonty ośrodków zdrowia w Baranowie i Krasnosielcu.

Realizacja inwestycji infrastrukturalnych, zwłaszcza na rzecz usprawnienia powiązań Ostrołęki z Warszawą odbywała się poprzez:

- podjęto wspólną inicjatywę przedstawicieli samorządów gmin, powiatów i województwa w sprawie przyspieszenia budowy drogi Ostrołęka-Wyszków przez Długosiodło. W ramach tego zadania Mazowiecki Zarząd Dróg Wojewódzkich prowadzi prace projektowe⁶⁸;
- w 2006 roku oddano do użytku pięciokilometrowy odcinek obwodnicy miasta Ostrołęki, co usprawniło powiązanie ośrodka z zewnętrznym systemem komunikacyjnym (tj. z drogami: krajową nr 61 oraz wojewódzką nr 627, a w przyszłości z projektowanym skrótem Ostrołęka-Wyszków);
- przebudowano lub wybudowano niemal wszystkie odcinki drogi krajowej nr 61 od granicy województwa podlaskiego do Warszawy. Kontynuowana jest budowa odcinka w Legionowie wraz z nowym wiaduktem oraz podjęto prace przygotowawcze związane z budową obwodnicy Serocka i Pułtusza.

Podnoszenie poziomu produkcji rolnej poprzez dalszy rozwój jej specjalizacji (mleczarstwo):

- W Ostrołęckim Obszarze Problemowym specjalizacja mleczarska utrwała się. Dowodzi tego 15% wzrost dostaw hurtowych mleka w roku kwotowym 2007/2008, w porównaniu z rokiem 2004/2005. W konsekwencji udział obszaru w dostawach hurtowych mleka na Mazowszu wzrósł w analizowanym okresie o 2 pkt procentowy – do blisko 32%.

Powyższa tendencja znajduje potwierdzenie we wzroście pogłowia bydła, w tym krów, którego dynamika w omawianym okresie była w obszarze ostrołęckim wyższa niż w województwie o około 10 pkt. procentowych.

Rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych zwłaszcza Puszczy Kurpiowskiej i dolin rzek Narwi, Omulwi, Płodownicy oraz Orzyca, a także kulturowych (tradycyjne imprezy folklorystyczne w miejscowościach Myszyniec, Łyse, Kadzidło) następował poprzez:

- powstanie Centrum Informacji Turystycznej w Ostrołęce;
- rozwój turystyki kwalifikowanej, na potrzeby której wyznaczane są nowe ścieżki dydaktyczne – głównie na terenie lasów państwowych;
- rozwój agroturystyki na obszarze ostrołęckim nastąpił istotny wzrost liczby gospodarstw agroturystycznych (z 45 do 59, tj. o 31%). Gospodarstwa agroturystyczne stanowią blisko 22% tego rodzaju gospodarstw w województwie;
- rozwój turystyki weekendowej w oparciu o działki letniskowe, których liczba w ostatniej dekadzie podwoiła się do ponad 4 tys. (z koncentracją w gminie Chorzele, Brańszczyk, Rząśnik, Goworowo, Szelków);
- odbywające się cyklicznie imprezy folklorystyczne, takie jak: widowisko obrzędowe „Wesele Kurpiowskie w Kadzidle”, procesja z palmami i konkurs palm w Niedzielę Palmową w Łysych oraz „Miodobranie Kurpiowskie” w Myszyńcu.

⁶⁸ Opracowywane jest Studium Techniczno-Ekonomiczno-Środowiskowe, które stanowić będzie podstawę wyboru najkorzystniejszego wariantu drogi.

Zachowanie ochrony obszarów cennych przyrodniczo oraz wartości środowiska kulturowego następowało poprzez :

- wzrost powierzchni obszarów prawnie chronionych o ponad 27 tys. ha (z nieco powyżej 84 tys. ha w 2004 r. do ponad 111 tys. ha w 2007 r.). W 2007 r. w ramach sieci Natura 2000 powołano nowe obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) oraz skorygowano granice istniejących;
- trwają prace projektowe nad utworzeniem parku krajobrazowego obejmującego dolinę rzeki Omulwi i Płodownicy oraz fragmentów Puszczy Kurpiowskiej;
- do chwili obecnej nie zapadła decyzja o objęciu formą ochrony prawnej wskazanych w Planie obszarów Puszczy Białej i Kurpi, jako cennych krajobrazów kulturowych. Ponadto żaden spośród proponowanych w Planie do objęcia ochroną prawną układów ruralistycznych i urbanistycznych nie został wpisany do Rejestru Zabytków.

Stan realizacji ponadlokalnych inwestycji celu publicznego w zakresie polityki przeciwdziałania nadmiernym dysproporcjom rozwojowym

OBSZAR OSTROŁĘCKI

Lp.	Działanie	Nazwa zadania	Zadanie zrealizowane / niezrealizowane /
1.	Rozwój Ostrołęki jako regionalnego ośrodka równoważenia rozwoju, zwłaszcza w zakresie państwowego szkolnictwa wyższego, lecznictwa specjalistycznego oraz instytucji otoczenia biznesu	utworzenie publicznej uczelni zawodowej w Ostrołęce;	niezrealizowane
		utworzenie Zamiejscowego Ośrodka Dydaktycznego w Ostrołęce przez Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie;	zrealizowane
		budowa Szpitala Specjalistycznego w Ostrołęce na pond 500 łóżek;	w trakcie realizacji
		powstawanie w Ostrołęce podstrefy Warmińsko-Mazurskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej;	zrealizowane
		„Modernizacja i rozbudowa systemu odbioru ścieków w Ostrołęce i gminie Olszewo-Borki”;	w trakcie realizacji
		budowa wielofunkcyjnej bazy turystyczno-rekreacyjnej Mazowska północno-wschodniego w Ostrołęce;	w trakcie realizacji

Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

		budowa stacji segregacji odpadów komunalnych miasta Ostrołęki i gmin powiatu ostrołęckiego.	niezrealizowane
2.	Włączenie Ostrołęki w układ „Wielkiej Obwodnicy Mazowsza”	<p>przebudowa drogi wojewódzkiej nr 627 na odcinku Ostrołęka-Ostrów Mazowiecki (do drogi krajowej nr 60);</p> <p>przebudowa drogi wojewódzkiej nr 544 na odcinku Ostrołęka-Przasnysz;</p> <p>przebudowa drogi wojewódzkiej nr 617 na odcinku Przasnysz-Ciechanów.</p>	<p>zrealizowane</p> <p>w trakcie realizacji</p> <p>w trakcie realizacji</p>
3.	Wspomaganie rozwoju ośrodków gminnych: Myszyńca, Chorzel, Różana, Baranowa i Krasnosielca w zakresie funkcji obsługi ludności	<p>budowa przedszkola w Baranowie;</p> <p>modernizacja przyszkolnych sal gimnastycznych w Myszyńcu i Krasnosielcu;</p> <p>budowa przyszkolnych hal sportowych w Chorzelach i Baranowie;</p> <p>utworzenie internetowych centrów informacji multimedialnej w bibliotekach szkolnych we wszystkich ośrodkach gminnych;</p> <p>budowa boisk sportowych w Myszyńcu, Chorzelach, Różanie, Baranowie i Krasnosielcu;</p> <p>budowa oczyszczalni ścieków w Chorzelach, Myszyńcu oraz modernizacja w Różanie;</p> <p>rozbudowa i modernizacja ośrodków kultury w Myszyńcu, Różanie, Baranowie i Krasnosielcu;</p> <p>budowa Regionalnego Centrum Kultury w Myszyńcu;</p>	<p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>w trakcie realizacji</p>

4.	Realizacja inwestycji infrastrukturalnych, zwłaszcza na rzecz usprawnienia powiązań Ostrołęki z Warszawą	<p>budowa odcinka drogi relacji Ostrołęka-Wyszków;</p> <p>modernizacja linii kolejowej Ostrołęka-Tłuszcz;</p> <p>przebudowano drogi krajowej nr 61 (docinek w granicach obszaru ostrołęckiego);</p> <p>budowa obwodnicy miasta Ostrołęki.</p>	<p>w trakcie realizacji</p> <p>niezrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p>
5.	Rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych zwłaszcza Puszczy Kurpiowskiej i dolin rzek Narwi, Omulwi, Płodownicy oraz Orzyca, a także kulturowych (tradycyjne imprezy folklorystyczne w miejscowościach Myszyniec, Łyse, Kadzidło)	<p>wspomaganie imprez folklorystycznych, takich jak: „Miodobranie Kurpiowskie” w Myszyncu, procesja z palmami i konkurs palm w Niedzielę Palmową w Łysych oraz widowisko obrzędowe „Wesele Kurpiowskie w Kadzidle”;</p> <p>utworzenie Centrum Informacji Turystycznej w Ostrołęce;</p> <p>wyznaczenie przyrodnicze ścieżki dydaktyczne na terenie lasów państwowych.</p>	<p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p>
6.	Zachowanie ochrony obszarów cennych przyrodniczo oraz wartości środowiska kulturowego	<p>utworzenie obszarów Natura 2000, które przynajmniej częściowo położone są na terenie obszaru ostrołęckiego (są to: Puszcza Piska, Puszcza Biała, Dolina Omulwi i Płodownicy, Dolina Dolnej Narwi, Dolina Dolnego Bugu),</p>	<p>zrealizowane</p>

Obszar nadbużański

Wspomaganie rozwoju ośrodków powiatowych: Węgrowa, Sokołowa Podlaskiego i Łosic oraz gminnych: Łochowa, Kosowa Lackiego, Broku, Andrzejewa, Nura, Korczewa i Sarnak w zakresie obsługi ludności i rolnictwa następowało poprzez:

- zmianę struktury, liczby szkół podstawowych i ponadpodstawowych oraz profili nauczania;
- nauczanie w kierunkach zgodnych ze specyfiką obszaru i wymogami nowoczesnej gospodarki;
- tworzenie nowych możliwości zdobycia wykształcenia średniego osobom dorosłym przez powoływanie w ośrodkach gminnych liceów dla dorosłych oraz szkół policealnych;
- budowę hali sportowej oraz dwóch boisk sportowych ze sztuczną nawierzchnią w Sokołowie Podlaskim;

- budowę hali sportowej przy Zespole Szkół Nr 1 w Łosicach;
- przebudowę i modernizację Szpitala Powiatowego w Sokołowie Podlaskim;
- rozbudowę Szpitala Powiatowego w Łosicach;
- budowę Powiatowej Komendy Policji w Łosicach;
- gminne inwestycje wodociągowe i kanalizacyjne: zmodernizowano oczyszczalnię ścieków w Sokołowie Podlaskim, Węgrowie i Broku oraz rozbudowano i zmodernizowano oczyszczalnię ścieków w Łosicach;
- zmodernizowanie składowiska odpadów w Węgrowie-Ruszczyźnie.

Realizacja inwestycji infrastrukturalnych – najważniejsze działania w obszarze nadbużańskim dotyczą:

- modernizacji drogi wojewódzkiej nr 627 pomiędzy Sokołowem Podlaskim, a Kosowem Lackim;
- przygotowania do budowy nowego odcinka tej drogi pomiędzy Małkinią Górną a Kosowem Lackim z mostem na rzece Bug w ciągu tej drogi; w tym celu władze województwa przejęły tereny nieczynnych torów PKP w tym rejonie.

Rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych doliny Bugu i wartości kulturowych następowało poprzez:

- usprawnienie dojazdu do Muzeum Walki i Męczeństwa w Treblince wraz z rozbudową Muzeum;
- przejęcie przez samorząd województwa Muzeum Zbrojownia na Zamku w Liwie;
- zagospodarowanie doliny Liwca do celów turystycznych w Węgrowie i gminie Liw realizacja projektu *Wykorzystanie doliny Liwca do celów turystycznych*;
- działalność Nadbużańskiej Lokalnej Organizacji Turystycznej z siedzibą w Siedlcach, zrzeszającej samorządy gminne obszaru: utworzenie Nadbużańskiego Centrum Informacji Turystycznej oraz Internetowego Systemu Informacji Turystycznej Wschodniego Mazowsza;
- rozwój turystyki kwalifikowanej, na potrzeby której wyznaczane są nowe piesze i rowerowe szlaki turystyczne oraz ścieżki dydaktyczne – głównie na terenie parków krajobrazowych i lasów państwowych;
- dalszy rozwój agroturystyki głównie poprzez poprawę standardu wypoczynku;
- rozwój oferty wypoczynkowej ośrodków wczasowych.

Podnoszenie poziomu produkcji rolnej następowało poprzez:

- rozwój specjalizacji mleczarskiej;
- rozwój hodowli trzody chlewnej;
- rozwój pieczarkarstwa.

Zachowanie ochrony obszarów cennych przyrodniczo oraz wartości środowiska kulturowego następowało poprzez:

- utworzenie rezerwatu przyrody *Podjabłońskie* (gmina Ceranów, pow. sokołowski);
- wprowadzenie form ochrony – OSO Natura 2000: *Puszcza Biała, Dolina Dolnego Bugu, Dolina Liwca*.

Wdrażanie programów rolno-środowiskowych w wytypowanych gminach

Plan zakłada wdrażanie programów rolno-środowiskowych w wytypowanych gminach położonych w wyznaczonych strefach priorytetowych. Zapis ten stracił aktualność

w związku z ustaleniami *Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013*, umożliwiającymi realizację na terenie całej Polski wszystkich pakietów nowych programów rolno-środowiskowych (po spełnieniu warunków określonych w każdym pakiecie).

**Stan realizacji ponadlokalnych inwestycji celu publicznego w zakresie polityki
Przeciwdziałania największym dysproporcjom rozwojowym**

OBSZAR NADBUŻAŃSKI

Lp.	Działanie	Nazwa zadania	Zadanie zrealizowane/ niezrealizowane
1.	Wspomaganie rozwoju ośrodków powiatowych: Węgrowa, Sokołowa Podlaskiego, Łosic oraz gminnych: Łochowa, Kosowa Lackiego, Broku, Andrzejewa, Nura, Korczewa, Sarnak w zakresie obsługi ludności i rolnictwa	<ul style="list-style-type: none"> - Przebudowa i modernizacja Szpitala Powiatowego w Sokołowie Podlaskim; - Budowa hali sportowej i dwóch boisk sportowych ze sztuczną nawierzchnią w Sokołowie Podlaskim; - Budowa hali sportowej przy Zespole Szkół Nr 1 w Łosicach; - Rozbudowa Szpitala Powiatowego w Łosicach; - Budowa Powiatowej Komendy Policji w Łosicach; - Modernizacja oczyszczalni ścieków w Sokołowie Podlaskim; - Modernizacja oczyszczalni ścieków w Węgrowie; - Modernizacja oczyszczalni ścieków w Łosicach; - Modernizacja składowiska odpadów w Węgrowie-Ruszczyźnie; - Budowa oczyszczalni ścieków w Broku. 	<ul style="list-style-type: none"> zrealizowane zrealizowane zrealizowane zrealizowane zrealizowane zrealizowane zrealizowane zrealizowane zrealizowane zrealizowane
2.	Realizacja inwestycji infrastrukturalnych	Poprawa standardów technicznych dróg tworzących fragment <i>Wielkiej Obwodnicy Mazowsza</i> , zwłaszcza na odcinku Sokołów Podlaski-Ostrów	zrealizowane na odcinku ok. 3,2 km

Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

		<p>Mazowiecka wraz z budową nowego mostu na Bugu;</p> <p>Dostosowanie drogi krajowej nr 19 do parametrów drogi ekspresowej z uwzględnieniem obejść terenów intensywnie zainwestowanych i budową nowego mostu na Bugu;</p> <p>Modernizacja dróg tworzących projektowany nadbużański szlak turystyczny.</p>	<p>niezrealizowane</p> <p>niezrealizowane</p>
3.	<p>Rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych doliny Bugu i kulturowych (Węgrów, Liw, Treblinka)</p>	<p>Usprawnienie dojazdu do Muzeum Walki i Męczeństwa w Treblince;</p> <p>Rozbudowa Muzeum Walki i Męczeństwa w Treblince;</p> <p>Przejęcie przez samorząd województwa Muzeum Zbrojownia na Zamku w Liwie;</p> <p>Realizacja projektu <i>Wykorzystanie doliny Liwca do celów turystycznych</i> w Węgrowie i gminie Liw;</p> <p>Utworzenie Nadbużańskiego Centrum Informacji Turystycznej oraz Internetowego Systemu Informacji Turystycznej Wschodniego Mazowsza;</p> <p>Wyznaczanie rowerowych i pieszych szlaków turystycznych oraz ścieżek dydaktycznych – głównie na terenie parków krajobrazowych i lasów państwowych.</p>	<p>zrealizowane</p> <p>w trakcie realizacji</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p>
4.	<p>Zachowanie ochrony obszarów cennych przyrodniczo oraz wartości środowiska kulturowego</p>	<p>Utworzenie rezerwatu przyrody <i>Podjabłońskie</i> o pow. 38,25 ha gmina Ceranów, pow. Sokołowski</p>	<p>zrealizowane</p>

Obszar mławsko-żuromiński

Wspomaganie rozwoju ośrodków powiatowych i gminnych: Mławy, Żuromina, Raciąża, Bieżunia w zakresie obsługi ludności i rolnictwa następowało poprzez:

- budowę czterech nowych zakładów branży elektronicznej i metalowej z kapitałem zagranicznym oraz rozbudowę istniejącego zakładu elektronicznego LG Electronics w Mławie;
- rozszerzenie „Podstrefy Mławy” do 56,7 ha w ramach Warmińsko-Mazurskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, gdzie zainwestują poddostawcy LG Electronics;
- włączenie do Łódzkiej Strefy Ekonomicznej terenu „Podstrefy Raciąż” o powierzchni 4,9 ha;
- budowę dwóch hal sportowych przy obiektach szkolnych w Mławie;
- budowę krytej pływalni w Mławie;
- rewitalizację zabytkowego Parku Miejskiego w Mławie;
- rozbudowę gimnazjum oraz Zespołu Szkół Specjalnych w Żurominie;
- wyposażenie Szpitala Powiatowego w Żurominie poprzez w nowy sprzęt i aparaturę medyczną;
- rozbudowę Żuromińskiego Centrum Kultury;
- powstanie Publicznego Przedszkola w Raciążu;
- budowę sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w miejscowościach: Mława, Żuromin, Raciąż, Bieżuń;
- dostosowywanie profili nauczania w szkołach ponadgimnazjalnych do potrzeb rynku pracy;
- wybudowanie w ramach programu „Moje Boisko Orlik 2012” kompleksu boisk sportowych przy Szkole Podstawowej Nr 6 w Mławie oraz boiska piłkarskiego i boiska wielofunkcyjnego wraz z budynkiem sanitarno-szatniowym w Żurominie;
- budowę boiska sportowego o powierzchni poliuretanowej w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych w Zielonej;
- przebudowę mostu na rzece Mławce w Szreńsku w ciągu drogi powiatowej nr 4640 w Bieżuń-Szreńsk-Mława i na rzece Przylepnicy w Kuczborku (droga powiatowa nr 4629W Kuczbork-Glinki-Nidzgora).

Realizacja inwestycji infrastrukturalnych – najważniejsze działania w obszarze mławsko-żuromińskim dotyczą:

- dostosowania drogi krajowej nr 7 do parametrów drogi ekspresowej;
- kontynuacji przebudowy drogi nr 60, tworzącej fragment „Wielkiej Obwodnicy Mazowsza”, w tym zrealizowania obejścia drogowego dla miasta Raciąża;
- kontynuacji prac modernizacyjnych magistrali kolejowej E-65 Warszawa-Gdańsk polegających na dostosowaniu trasy do przejazdu pociągów osobowych z prędkością 200 km/h oraz na wykonaniu bezkolizyjnych skrzyżowań z siecią dróg kołowych.

Rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, dolin rzek Wkry i Mławki oraz walorów kulturowych następowało poprzez:

- zorganizowanie w Uniszkach Zawadzkich k/Mławy imprezy o charakterze cyklicznym – inscenizacja walk z września 1939 roku;
- powstanie ścieżek edukacyjnych w Mławie i Konopatach gm. Lubowidz w granicach Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego.

Podnoszenie poziomu produkcji rolnej następowało poprzez:

- rozwój specjalizacji mleczarskiej (wzrost w ostatnich trzech latach dostaw hurtowych mleka o ok. 11%);
- rozwój specjalizacji w zakresie trzody chlewnej i drobiu (w powiecie mławskim działa jedyna na Mazowszu grupa producentów drobiu).

Zachowanie ochrony obszarów cennych przyrodniczo oraz wartości środowiska kulturowego następowało poprzez:

- ustanowienie *obszaru specjalnej ochrony ptaków* Natura 2000 – Dolina Wkry i Mławki – PLB14000 o powierzchni 21 861,8 ha.

Stan realizacji ponadlokalnych inwestycji celu publicznego w zakresie polityki Przeciwdziałania największym dysproporcjom rozwojowym

OBSZAR MŁAWSKO-ŻUROMIŃSKI

Lp.	Działanie	Nazwa zadania	Zadanie zrealizowane/ niezrealizowane
1.	Wspomaganie rozwoju ośrodków powiatowych i gminnych: Mławy, Żuromina, Raciąża, Bieżunia w zakresie obsługi ludności i rolnictwa	Rozszerzenie do 56,7 ha „Podstrefy Mławy” w ramach Warmińsko – Mazurskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, na których zainwestują poddostawcy LG Electronics;	zrealizowane
		Włączenie do Łódzkiej Strefy Ekonomicznej terenu: „Podstrefy Raciąż” o powierzchni 4,9 ha;	zrealizowane
		Budowa Zespołu Szkół Zawodowych w Mławie (liceum ogólnokształcące, ekonomiczne i rolnicze);	zrealizowane
		Budowa 2 hal sportowych przy obiektach szkolnych w Mławie;	w trakcie realizacji
		Budowa krytej pływalni w Mławie;	zrealizowane
		Budowa boisk sportowych:	zrealizowane
- przy Szkole Podstawowej Nr 6 w Mławie,	zrealizowane		
- piłkarskie i wielofunkcyjne w Żurominie (z budynkiem sanitarno-szatniowym),	zrealizowane		
- przy Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych w Zielonej;	zrealizowane		

		<p>Rewitalizacja zabytkowego parku miejskiego w Mławie;</p> <p>Rozbudowa gimnazjum w Żurominie;</p> <p>Rozbudowa Zespołu Szkół Specjalnych w Żurominie;</p> <p>Wyposażenie w sprzęt i aparaturę medyczną Szpitala Powiatowego w Żurominie;</p> <p>Rozbudowa Żuromińskiego Centrum Kultury;</p> <p>Powołanie Publicznego Przedszkola w Raciążu;</p> <p>Budowa sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w Bieżuniu;</p>	<p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p>
2.	Realizacja inwestycji infrastrukturalnych	<p>Dostosowanie drogi krajowej nr 7 do parametrów drogi ekspresowej;</p> <p>Przebudowa drogi nr 60, fragment „Wielkiej Obwodnicy Mazowsza” w tym: - budowa obwodnicy miasta Raciąża o długości 4,6 km;</p> <p>Modernizacja magistrali kolejowej E-65 (Warszawa-Gdańsk);</p> <p>Przebudowa mostów: na rzece Mławce w Szreńsku i na rzece Przylepnica w Kuczborku</p>	<p>w trakcie realizacji</p> <p>w trakcie realizacji</p> <p>zrealizowane</p> <p>w trakcie realizacji</p> <p>zrealizowane</p>
3.	Rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych Górznieńsko – Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, dolin rzek Wkry i Mławki oraz walorów kulturowych	<p>Wytyczenie ścieżek edukacyjnych w Mławie i Konopatach gm. Lubowidz (w granicach Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego);</p> <p>Zainaugurowanie w Uniszkach Zawadzkich k/Mławy (sierpień 2008 r.) imprezy o charakterze cyklicznym – inscenizacja walk z września 1939 roku.</p>	<p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p>

4.	Zachowanie ochrony obszarów cennych przyrodniczo oraz wartości środowiska kulturowego	Utworzenie obszaru specjalnej ochrony ptaków (OSO)-Dolina Wkry i Mławki – PLB14000 (21 861,8 ha).	zrealizowane
----	---	---	--------------

Obszar płocki

Rozwój Płocka jako ponadregionalnego ośrodka równoważenia rozwoju, zwłaszcza w zakresie szkolnictwa wyższego, lecznictwa specjalistycznego i instytucji otoczenia biznesu nastąpił poprzez:

- rozwój szkolnictwa wyższego w zakresie nowych kierunków kształcenia i kadry naukowej: powstanie Międzynarodowego Centrum Szkoleniowe ONZ dla Władz Lokalnych z Europy Środkowej i Wschodniej (CIFAL), utworzono Szkołę Języków Obcych Centrum Edukacji Grupa ORLEN (2004);
- rozbudowę i przebudowę Instytutu Pedagogiki Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej oraz kompleksu budynków PWSZ;
- podpisanie listu intencyjnego pomiędzy Marszałkiem Województwa Mazowieckiego a Rektorem PWSZ w Płocku w sprawie możliwości kształcenia wyższego zawodowego na kierunkach medycznych;
- utworzenie Zespołu Medycznych Szkół Policealnych w Płocku (z połączenia Medycznej Szkoły Policealnej w Płocku oraz nowoutworzonej Medycznej Szkoły Policealnej dla Dorosłych w Płocku);
- modernizację budynku Szkoły Muzycznej;
- uruchomienie 5 kierunków studiów podyplomowych uczelni wyższych: Szkoły Głównej Handlowej, Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania im. Leona Koźmińskiego, Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Łódzkiego, Politechniki Krakowskiej, utworzono zamiejscowy punkt dydaktyczny Wyższej Szkoły Studiów Międzynarodowych w Łodzi (2008); otwarto nową aulę audytorijną w Instytucie Nauk Ekonomicznych w Płocku-Trzепowie (2008);
- rozbudowę Wojewódzkiego Szpitala Zespołonego i modernizację oddziałów szpitalnych, rozwijanie lecznictwa specjalistycznego poprzez uruchomienie Pracowni Hemodynamicznej;
- budowę lądowiska dla śmigłowca przy Wojewódzkim Szpitalu Zespołonym;
- otwarcie Filii Lotniczego Pogotowia Ratunkowego HEMS;
- rozbudowę Mazowieckiego Wojewódzkiego Ośrodka Medycyny Pracy;
- rozwijanie efektywnego partnerstwa publiczno-prywatnego – UNDP (Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju Gospodarczego), które skutkuje inicjatywami takimi jak: Forum dla Płocka, Fundusz Grantowy, Fundusz Poręczeń Kredytowych;
- powstanie Płockiego Parku Przemysłowo – Technologicznego S.A. (2004), w którym umiejscowiono Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości;
- powstanie nowego zakładu – Basell Orlen Polyolefins Sp. z o.o., który wprowadza wysokie standardy w przemyśle i przetwórstwie tworzyw sztucznych w Polsce;
- budowę gimnazjum nr 8 wraz z salami gimnastycznymi;
- rozwój obiektów kulturalno-rozrywkowych: modernizacja kina „NoveKino Przedwiośnie” przez Max Film, wybudowanie multiplexu Helios w centrum handlowo-usługowym „Galeria Wisła” (2008 rok).

Wspomaganie rozwoju ośrodka powiatowego Gostynina oraz gminnych: Drobin, Gąbina i Wyszogrodu w zakresie funkcji obsługi ludności i rolnictwa następowało poprzez:

- uruchomienie wydziału zamiejscowego Wyższej Szkoły Hotelarstwa i Turystyki w Gostyninie;
- modernizację Wojewódzkiego Samodzielnego Zespołu Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej w Gostyninie;
- zmiany struktury, liczby szkół podstawowych i ponadpodstawowych oraz profili nauczania w tym rozbudowa gimnazjum, szkoły podstawowej i budowy przedszkola w Gąbinie;
- budowę budynku Podstacji Pogotowia Ratunkowego w Gąbinie;
- przebudowę i modernizację drogi powiatowej Gąbin-Wymyśle Polskie;
- budowę gimnazjów; nowym inwestycjom towarzyszyła też budowa sal gimnastycznych, w tym oddanie do użytku hali sportowej w Wyszogrodzie;
- renowację zabytkowego rynku w Wyszogrodzie.

Realizacja inwestycji infrastrukturalnych następowała poprzez:

- oddanie do użytku Mostu Solidarności w Płocku wraz z drogami dojazdowymi;
- wykonanie modernizacji instalacji na terenie Zakładu Produkcyjnego Polskiego Koncernu Naftowego ORLEN SA, która wpłynęła na zmniejszenie emisji tlenków azotu do atmosfery oraz uporządkowano gospodarkę ściekową na terenie zakładu;
- przebudowa odcinków dróg krajowych Nr 60 i 62, co poprawiło powiązania Płocka z Warszawą;
- budowa obwodnicy Gostynina;
- przywrócenie przewozów pasażerskich na linii kolejowej Kutno-Płock, Płock-Sierpc oraz Płock-Warszawa;
- wyremontowanie odcinków dróg wojewódzkich: nr 575 Płock-Kazuń, nr 567 Płock-Góra, nr 562 Biskupice-Maszewo n/Wisłą, nr 573 Nowy Duninów-Duninów Duży, nr 577 w miejscowości Gąbin.

Wykreowanie Płocka – historycznej stolicy Mazowsza – na krajowy ośrodek turystyki kulturowej następowało poprzez:

- uruchomienie procedury formalno-prawnej uznania Starego Miasta Płocka za Pomnik Historii;
- kontynuację rewitalizacji Starówki Płockiej, w tym także ulic: Tumskiej, Grodzkiej, Kwiatka, Zduńskiej, Nowy Rynek, Jerozolimskiej;
- oznakowanie i promocja szlaku gotyckiego „Płock na szlaku gotyku ceglanego”, w ramach projektu „Europejski Szlak Gotyku Ceglanego”;
- oddanie do użytku nowej siedziby Muzeum Mazowieckiego, które poszerzyło swoją ofertę – dalsza rozbudowa i rozszerzanie oferty;
- remont Spichlerza - siedziby Działu Etnografii Muzeum Mazowieckiego w Płocku
- otwarcie nowej siedziby Muzeum Diecezjalnego w odrestaurowanym i przebudowanym budynku opactwa pobenedyktynskiego oraz odrestaurowanie Oficyny Domu Pod Trąbami na Wzgórzu Tumskim w Płocku;
- podwyższenie standardu oferowanych miejsc noclegowych i usług turystycznych;
- kontynuację i rozwój imprez o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym, w tym Dni Historii Płocka, Reggaeland, Piknik Europejski, festiwal Zawodów Filmowych „Cinemagic”;
- zakończenie przebudowy i modernizacji Teatru Dramatycznego w Płocku;

- oddanie do użytku sali koncertowej dla Płockiej Orkiestry Symfonicznej na 500 miejsc i modernizacja budynku Szkoły Muzycznej;
- budowę amfiteatru na ok. 3500 widzów.

Rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych doliny Wisły i Pojezierza Gostynińskiego poprzez:

- rozwój turystyki kwalifikowanej: odnotowano znaczny wzrost długości tras rowerowych, powstają przystanki żeglarskie na zbiorniku Włocławskim, działa Nadwiślańska Przystań Żeglugi Pasażerskiej oferująca rejsy wycieczkowe po Wiśle;
- wykorzystanie wód geotermalnych dla celów turystyczno-rekreacyjnych znajdujących się w mieście Gostyninie – projekt Termy Gostynińskie;
- renowację i remonty obiektów zabytkowych (Sanniki, Gostynin);
- modernizację terenów rekreacyjno-wypoczynkowych w Soczewce gmina Nowy Duninów;
- podjęcie inicjatywy związanej z wyznaczaniem Zielonego Szlaku Rowerowego – VeloMazovia przez Stowarzyszenie Gmin Turystycznych Pojezierza Gostynińskiego;
- przygotowanie *Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich Regionu Gąbińsko-Włocławskiego*;
- powstanie Centrum Informacji Turystycznej promującego atrakcje turystyczne obszaru.

**Stan realizacji ponadlokalnych inwestycji celu publicznego w zakresie polityki
*Przeciwdziałania największym dysproporcjom rozwojowym***

OBSZAR PŁOCKI

Lp.	Działanie	Nazwa zadania	Zadanie zrealizowane/ niezrealizowane
1.	Rozwój Płocka jako ponadregionalnego ośrodka równoważenia rozwoju, zwłaszcza w zakresie szkolnictwa wyższego, lecznictwa specjalistycznego i instytucji otoczenia biznesu	<p>- Otwarcie nowej auli audytoryjnej w Instytucie Nauk Ekonomicznych w Płocku-Trzepowie;</p> <p>- Budowa pawilonu dydaktycznego oraz windy dla niepełnosprawnych w Domu Studenta Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku;</p> <p>- Rozbudowa i przebudowa Instytutu Pedagogiki Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej oraz kompleksu budynków PWSZ;</p> <p>- Modernizacja budynku Szkoły Muzycznej;</p> <p>- Utworzenie Zespołu Medycznych Szkół Policealnych w Płocku (z połączenia Medycznej Szkoły Policealnej w Płocku oraz nowoutworzonej Medycznej Szkoły</p>	<p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>w trakcie realizacji</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p>

		<p>Policealnej dla Dorosłych w Płocku);</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rozbudowa Wojewódzkiego Szpitala Zespólnego i rozwijanie leczenia specjalistycznego poprzez uruchomienie pracowni Rezonansu Magnetycznego, modernizacja oddziałów szpitalnych; - Budowa lądowiska dla śmigłowca przy Szpitalu Wojewódzkim w Płocku; - Otwarcie Filii Lotniczego Pogotowia Ratunkowego; - Rozbudowa Mazowieckiego Wojewódzkiego Ośrodka Medycyny Pracy; - Powstanie Płockiego Parku Przemysłowo – Technologicznego S.A., w którym umiejscowiono Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości; - Powstanie nowego zakładu – Basell Orlen Polyolefins Sp. z o.o.; - Budowa gimnazjum nr 8 wraz z salami gimnastycznymi; - Modernizacja kina „NoveKino Przedwiośnie” przez Max Film, wybudowanie multipleksu Helios w centrum handlowo-usługowym „Galeria Wisła”. 	<p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>w trakcie realizacji</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p>
2.	<p>Wspomaganie rozwoju ośrodka powiatowego Gostynina oraz gminnych: Drobina, Gąbina i Wyszogrodu w zakresie funkcji obsługi ludności i rolnictwa</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Uruchomienie wydziału zamiejscowego Wyższej Szkoły Hotelarstwa i Turystyki w Gostyninie; - Modernizacja Wojewódzkiego Samodzielnego Zespołu Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej w Gostyninie; - Rozbudowa gimnazjum, szkoły podstawowej i budowy przedszkola w Gąbinie; - Budowa budynku Podstacji 	<p>zrealizowane</p> <p>w trakcie realizacji</p> <p>w trakcie realizacji</p> <p>w trakcie realizacji</p>

		<p>Pogotowia Ratunkowego w Gąbinie;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Przebudowa i modernizacja drogi powiatowej Gąbin – Wymyśle Polskie; - Oddanie do użytku hali sportowej w Wyszogrodzie; - Renowacja zabytkowego rynku w Wyszogrodzie. 	<p>w trakcie realizacji</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p>
3.	Realizacja inwestycji infrastrukturalnych	<ul style="list-style-type: none"> - Oddanie do użytku Mostu Solidarności w Płocku wraz z drogami dojazdowymi; - Wykonanie modernizacji instalacji na terenie Zakładu Produkcyjnego Polskiego Koncernu Naftowego ORLEN SA; - Przebudowa odcinków dróg krajowych Nr 60 i 62; - Budowa obwodnicy Gostynina; - Przywrócenie przewozów pasażerskich na linii kolejowej Kutno-Płock, Płock-Sierpc oraz Płock-Warszawa; - Wyremontowanie odcinków dróg wojewódzkich: nr 575 Płock-Kazuń, nr 567 Płock-Góra, nr 562 Biskupice-Maszewo n/Wisłą, nr 573 Nowy Duninów-Duninów Duży, nr 577 w m. Gąbin. 	<p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p>
4.	Wykreowanie Płocka – historycznej stolicy Mazowsza – na krajowy ośrodek turystyki kulturowej	<ul style="list-style-type: none"> - Rewitalizacja Starówki Płockiej, w tym także ulic: Tumskiej, Grodzkiej, Kwiatka, Zduńskiej, Nowy Rynek, Jerozolimskiej; - Oznakowanie i promocja szlaku gotyckiego „Płock na szlaku gotyku ceglanego”, w ramach projektu „Europejski Szlak Gotyku Ceglanego”; - Oddanie do użytku nowej siedziby Muzeum Mazowieckiego, które poszerzyło swoją ofertę – dalsza rozbudowa wraz z rozszerzeniem oferty; 	<p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>w trakcie realizacji</p>

		<ul style="list-style-type: none"> - Remont Spichlerza – siedziby Działu Etnografii Muzeum Mazowieckiego w Płocku; - Otwarcie nowej siedziby Muzeum Diecezjalnego w odrestaurowanym i przebudowanym budynku opactwa pobenedyktyńskiego oraz odrestaurowanie Oficyny Domu Pod Trąbami na Wzgórzu Tumskim; - Zakończenie przebudowy i modernizacji Teatru Dramatycznego w Płocku; - Oddanie do użytku sali koncertowej dla Płockiej Orkiestry Symfonicznej; - Budowa amfiteatru na ok. 3500 widzów. 	<p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p>
5.	Rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych doliny Wisły i Pojezierza Gostynińskiego	<ul style="list-style-type: none"> - Powstawanie przystani żeglarskich na zbiorniku Włocławskim, działła Nadwiślańska Przystań Żeglugi Pasażerskiej oferująca rejsy wycieczkowe po Wiśle; - Wykorzystanie wód geotermalnych dla celów turystyczno-rekreacyjnych – projekt Termy Gostynińskie; - Renowacje i remonty obiektów zabytkowych (Sanniki, Gostynin); - Modernizacja terenów rekreacyjno-wypoczynkowych w Soczewce gmina Nowy Duninów; - Podjęcie inicjatywy związanej z wyznaczeniem Zielonego Szlaku Rowerowego VeloMazovia przez Stowarzyszenie Gmin Turystycznych Pojezierza Gostynińskiego; - Powstanie Centrum Informacji Turystycznej promującego atrakcje turystyczne obszaru. 	<p>zrealizowane</p> <p>w trakcie realizacji</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p> <p>zrealizowane</p>

Raport o stanie
zagospodarowania
przestrzennego
województwa
mazowieckiego

IV. Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego

IV.A. Zagospodarowanie przestrzenne województwa mazowieckiego

1. Uwarunkowania zewnętrzne rozwoju województwa mazowieckiego

1.1. Podstawowe uwarunkowania i megatrendy rozwojowe dla Mazowsza

Podstawowe uwarunkowania i megatrendy rozwojowe z *Oceny Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* wykonywanej w 2006 roku nie uległy zmianie. Należą do nich:

- globalizacja gospodarki;
- rozwój społeczeństwa informacyjnego, w którym jego umiejętności stają się motorem rozwoju gospodarki;
- ekorozwój – jako wyzwanie określające uwarunkowania i kryteria ekologiczne rozwoju regionalnego i zagospodarowania przestrzennego;
- demokracja – jako wyzwanie wyznaczające kryteria kształtowania organizacji terytorialnej kraju, zgodnej z regułami funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego i państwa zdecentralizowanego;
- prywatna własność podmiotów gospodarczych;
- integracja przestrzenna w układzie europejskim, w którym tworzone są warunki dla tworzenia konwergencji społeczno-gospodarczej;
- wzrost znaczenia metropolii i tworzenia się między nimi globalnej sieci powiązań, w których najsilniej ogniskują się procesy koncentracji i konkurencyjności.

Zmianie ulegają jednak cechy przestrzeni Mazowsza i możliwości wykorzystania endo i egzogenicznych czynników rozwoju związanych m.in. z wykorzystaniem środków europejskiej polityki spójności. Skutki tej polityki zostały opisane w czwartym raporcie Komisji Europejskiej na temat spójności gospodarczej i społecznej, w którym stwierdzono kształtowanie się w przestrzeni europejskiej następujących tendencji:

- główni beneficjenci polityki spójności UE osiągają relatywnie wysokie wskaźniki wzrostu gospodarczego, co jest przejawem konwergencji występującej na poziomie krajów jak i regionów beneficjentów i ocenia się, że trendy te zostaną utrzymane;
- polityka spójności kreuje wzrost zatrudnienia, kapitał ludzki i wspomaga potencjał innowacyjny na poziomie krajów i regionów;
- pomimo relatywnie wysokich wskaźników wzrostu nadal pozostają duże dysproporcje dzielące potencjały np. krajów grupy 15-stki, a szczególnie tzw. Pentagonu tj. obszaru położonego pomiędzy Londynem, Paryżem, Hamburgiem, Mediolanem, Monachium od nowych państw członkowskich Unii, ale zmniejsza się koncentracja dobrobytu gospodarczego w tradycyjnym jądrze Europy ze względu na powstawanie nowych ośrodków wzrostu gospodarczego takich jak: Dublin, Madryt, Helsinki, Sztokholm, Warszawa, Praga i Budapeszt;
- wzrasta koncentracja ludności i aktywności gospodarczej w obszarach metropolitalnych, z tendencją do suburbanizacji, co w dłuższej perspektywie doprowadzić może do ograniczania spójności terytorialnej.

1.2. Położenie i powiązania regionu z przestrzenią europejską

Członkostwo Polski do Unii Europejskiej na trwałe związało przestrzennie województwo mazowieckie z regionami Wspólnoty. Jednak powiązanie przestrzenne rozumiane jako fizyczne dołączenie struktur Mazowsza do struktur UE, nie musi wcale oznaczać integracji tych dwóch obszarów. Zwornikowe położenie Mazowsza, zarówno geograficzne jak i geopolityczne, podnosi jednak rangę regionu w Europie i na świecie. Mazowsze bowiem, to nie tylko serce Polski, ale także centrum Europy Środkowo-Wschodniej i region, który przez najbliższe lata stanowić będzie fragment wschodniej granicy Unii Europejskiej.

To korzystne położenie geopolityczne wzmacnia system powiązań transportowych. Międzynarodowe ustalenia wyznaczają przebieg czterech Paneuropejskich Korytarzy Transportowych (TEN-T) przez Polskę, z których wszystkie będą przebiegać przez województwo mazowieckie⁶⁹. Na Mazowszu krzyżują się trasy biegnące z zachodu na wschód, a także z północy na południe Europy. Nie bez przesady region mazowiecki scharakteryzować można jako łącznik pomiędzy krajami Europy Zachodniej a Rosją, Ukrainą czy Białorusią. Także tędy wiedzie najkrótsza droga z Litwy, Łotwy, Estonii i Finlandii do Bułgarii, Rumunii, Węgier, Słowacji, a także do Czech i Austrii.

Trwające w ostatnim czasie w Komisji Europejskiej prace nad rozwojem i docelowym kształtem sieci TEN-T stanowią dla Mazowsza szansę, a aktywny udział w tych pracach może skutkować jeszcze efektywniejszym zintegrowaniem Mazowsza z przestrzenią Europejską poprzez wyznaczenie nowych korytarzy transportowych lub zintensyfikowanie prac nad budową tych planowanych. Dowodem na istotność biegnących przez Mazowsze korytarzy jest fakt, że korytarze kolejowe Gdańsk-Warszawa-Brno/Bratysława-Wiedeń oraz Warszawa-Ryga-Tallin-Helsinki zostały zaliczone do 30 priorytetowych osi TEN-T (mapa 39). Nowy kształt sieci TEN-T oprócz poprawy jakości oraz zmniejszenia czasu i energochłonności transportu powinien także otwierać regiony na nowe kierunki, zwłaszcza na wschód i południowy wschód Europy. W tym sensie pozostający od lat w sferze planów korytarz transportowy Gdańsk-Warszawa-Lublin-Kowel-Odessa-Bukareszt⁷⁰ wydaje się być z wielu względów potrzebny i przyszłościowy. Uzasadniają to między innymi rodzące się inicjatywy (Partnerstwo Wschodnie) których celem jest umożliwienie Ukrainie doświadczającej od kilku lat demokratycznych przemian, a w dalszej przyszłości Białorusi członkostwa w Unii Europejskiej. Także wzmocnienie powiązań gospodarczych i społecznych Polski i Mazowsza z nowymi krajami UE jak Bułgaria i Rumunia wymaga poprawy wzajemnych połączeń transportowych.

Lepsze zintegrowanie przestrzeni Mazowsza z obszarem Unii zakłada także rodząca się koncepcja „Północ-Południe”, której przesłaniem jest poprawa wzajemnej dostępności krajów leżących wzdłuż dzisiejszej wschodniej granicy Unii Europejskiej. Twórcy tego programu dostrzegają fakt, że ściana wschodnia Unii Europejskiej to peryferia Europy i jednocześnie najslabiej skomunikowana jej część. Stworzenie dobrych połączeń komunikacyjnych pomiędzy Helsinkami, Wilnem, Warszawą, Bukaresztem, Sofią, Salonikami i Atenami da krajom tworzącym wschodnią ścianę UE szansę na bardziej dynamiczny rozwój i stworzenie skutecznej płaszczyzny współpracy oraz wymiany informacji, która w przyszłości może zaowocować stworzeniem regionalnego ośrodka Europy, będącego jednocześnie strukturą komplementarną i równoważącą dla rdzenia Europy.

Kluczową rolę w systemie powiązań transportowych województwa z przestrzenią europejską odgrywa Warszawa, stanowiąc węzeł w którym krzyżują się korytarze

⁶⁹ Według danych GDDKIA

⁷⁰ Według: <http://ec.europa.eu/transport/infrastructure/maps>

transportowe i kolejowe oraz miasto w którym zlokalizowany jest największy w kraju międzynarodowy port lotniczy, Centralny Międzynarodowy Port Lotniczy im. F. Chopina. Przepustowość lotniska „Okęcie”, mimo ciągłych modernizacji i rozbudowy o nowy terminal, szybko się wyczerpuje. W 2008 roku skorzystało z niego blisko 9,5 mln pasażerów, co stanowi ponad 14% wzrost względem roku 2006 i jest dowodem na szybki rozwój warszawskiego węzła transportowego, przede wszystkim w kontekście potrzeb powiązań międzynarodowych.

Położenie województwa mazowieckiego na gospodarczej mapie Europy również ma swoje bardzo szczególne cechy. Według klasyfikacji Europejskiej Sieci Obserwatoriów Planowania Przestrzennego (ESPON) w województwie mazowieckim znajduje się jedyny w Polsce, obejmujący Warszawę i jej najbliższe okolice, potencjalny obszar MEGA (Potential MEGAs), Europejski Metropolitalny Obszar Wzrostu⁷¹. Oznacza to między innymi, że województwo mazowieckie, a ściśle Warszawa pełni w skali europejskiej wszystkie wyróżnione przez badaczy funkcje takie jak administracyjna, transportowa, naukowa, decyzyjna, turystyczna i przemysłowa. Na podkreślenie zasługuje fakt, że Warszawa jest potencjalnym Europejskim Metropolitalnym Obszarem Wzrostu leżącym najbliżej stolic Białorusi i Ukrainy. Otworzy to zarówno przed Warszawą, jak i całym Mazowszem szczególne możliwości wzmocnienia swojej pozycji w Europie Środkowo-Wschodniej w przypadku rozpoczęcia integracji tych krajów z Unią Europejską.

Przejawem międzynarodowych powiązań ekonomicznych jest między innymi napływ kapitału zagranicznego. Przyjęcie prawa Wspólnotowego i liberalizacja rynku spowodowała intensyfikację tego zjawiska. W 2003 roku wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce nieznacznie przekroczyła 4 mld euro, w 2004 roku sięgnęła 10,2 mld euro, w 2007 roku już 17,2 mld euro, by w roku 2008 spaść do poziomu 9,9 mld euro⁷². W 2008 roku w Polsce zarejestrowanych było 21 092 spółek z udziałem kapitału zagranicznego z czego ponad 36% na Mazowszu⁷³.

Wymiernym wskaźnikiem poziomu rozwoju gospodarczego jest Produkt Krajowy Brutto. Według danych za 2007 rok średnia wartość PKB per capita w całej Unii Europejskiej wyniosła 24,9 tys. euro, podczas, gdy w Polsce 8,2 tys. euro, a w województwie mazowieckim 13,1 tys. euro. W przeliczeniu na siłę nabywczą, PKB województwa wyniósł w 2007 roku 21,7 tys. PPS⁷⁴, co stanowiło 87% średniej Unii Europejskiej⁷⁵.

Województwo mazowieckie zajmuje odległą pozycję wśród regionów Unii w zakresie działalności badawczo-rozwojowej. Łączne wydatki na działalność B+R wyniosły w 2007 roku 1,07% PKB, co stanowiło blisko 60% średniej Unii Europejskiej, przy zbliżonym udziale zatrudnionych w województwie mazowieckim i UE w sektorze B+R.

Bardzo ważne i zyskujące na znaczeniu powiązania występują także w sferze nauki i szkolnictwa wyższego. Najpopularniejszym programem, który już od 10 lat zajmuje się koordynacją tej współpracy jest program Erasmus. W pierwszym roku działania programu tj. w roku akademickim 1998/1999 wzięło w nim udział 46 polskich uczelni wyższych wysyłając na stypendia zagraniczne 1 426 studentów. W tym samym roku gościliśmy w Polsce 220 zagranicznych studentów. W kolejnych latach skala tych powiązań rosła. Nabrała ona szczególnego tempa po wejściu Polski do Unii Europejskiej skutkując tym, że w roku akademickim 2007/2008 na zagraniczne stypendia wyjechało 12, 8 tys. studentów z Polski. Wśród tych osób ponad 20% stanowili studenci z mazowieckich uczelni. Także

⁷¹ Według Atlasu ESPON.

⁷² Według Polskiej Agencji Inwestycji Zagranicznych

⁷³ Według www.stat.gov.pl

⁷⁴ Ze względu na różnice kursowe i różną siłę nabywczą walut w poszczególnych krajach wykorzystuje się umowną walutę PPS – tzw standardy siły nabywczej

⁷⁵ Według Eurostatu

liczba goszczących w Polsce studentów zagranicznych znacznie wzrosła osiągając w roku 2007/2008 liczbę 4 446. Mimo iż materialne wyniki tego typu powiązań są długookresowe i bardzo trudne do zmierzenia, to ich skutki społeczne są nie do przecenienia.

1.3. Województwo na tle kraju

Województwo mazowieckie od momentu powstania charakteryzuje się niezmiennie, najwyższym w kraju potencjałem gospodarczym, naukowym, ludnościowym, a także poziomem życia ludności. Tutaj:

- wytwarzane jest 1/5 wartości Produktu Krajowego Brutto (PKB); 165% średniej krajowej PKB/ 1 mieszkańca;
- zlokalizowany jest ponad 2 milionowy rynek pracy;
- skoncentrowane jest 1/3 potencjału naukowo-badawczego kraju;
- zamieszkuje ponad 5 mln mieszkańców, co stanowi 13,3% ogółu ludności kraju;
- przeciętne wynagrodzenie miesięczne jest wyższe o ok. 25 % od średniej krajowej.

W latach 2002-2008 zaobserwowano zwiększanie liczby mieszkańców zarówno województwa mazowieckiego, jak również m. st. Warszawy, i była to tendencja odwrotna do zmian liczby ludności całego kraju, gdzie wyraźnie rejestrowany jest spadek. Przyczyną wzrostu jest zarówno odwrócenie niekorzystnego trendu przyrostu naturalnego („echo” wyżu demograficznego lat osiemdziesiątych), jak też dodatnie saldo migracji, a w Warszawie przyrost liczby ludności wywołany jest poprzez migracje.

Pomimo zmian liczby ludności, współczynnik urbanizacji nie ulega zmianie i utrzymuje się na poziomie 64,7% – i jest wyższy o ok. 3,5 punktu procentowego od średniej krajowej. Stagnację można tłumaczyć równoważeniem się napływu ludności z obszarów peryferyjnych do ośrodków miejskich i równoczesnego nasilania się tendencji do osiedlania się na terenach wiejskich w strefie podmiejskiej Warszawy i ośrodków subregionalnych, ale również niedoszacowaniem liczby ludności kraju, szczególnie mieszkańców dużych miast ze względu na brak meldunku migrantów, nieuwzględnianie zjawiska suburbanizacji, gdzie faktycznemu wzrostowi liczby mieszkańców nie towarzyszą zmiany statusu formalnego.

Dynamika Produktu Krajowego Brutto w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 1999-2007 w Polsce i w województwie mazowieckim (wszystkie regiony NUTS-3 w województwie mazowieckim) rosła w dość szybkim tempie. W Warszawie w 2007 roku PKB na 1 mieszkańca był ponad 4-krotnie wyższy niż w regionie radomskim i ostrołęcko-siedleckim, ponad 3,5-krotnie wyższy niż w podregionie warszawskim wschodnim oraz prawie 3-krotnie wyższy niż w ciechanowsko-płockim, a podregiony radomski, ostrołęcko-siedlecki i warszawski wschodni z udziałem 72,2%, 74,7% i 78,7% średniej krajowej znajdowały się odpowiednio na 49, 43 i 37 miejscu wśród 66 podregionów w kraju. Z największą dynamiką zmian mieliśmy do czynienia w regionie warszawskim zachodnim (201%) i mieście Warszawa (188%), z najmniejszą zaś w regionie radomskim (175%).

Najwyższa stopa bezrobocia kraju wystąpiła w 2003 roku – 16%, by w 2009 r. spaść do 11,9%. Tendencja obniżania stopy bezrobocia charakterystyczna jest również dla województwa mazowieckiego, jednak przyjmuje niższe wartości: 9,5% i 9% w 2003 i 2009 roku. Stopa bezrobocia w Warszawie wynosiła 2,9% w 2009 roku. Duży wpływ na spadek rejestrowanego bezrobocia miał ruch emigracyjny do krajów przede wszystkim zachodnioeuropejskich, dzięki czemu stopa bezrobocia rejestrowanego obniżyła się ale zmieniała się również metodyka obliczania stopy bezrobocia.

Wskaźnikiem obrazującym potencjał wytwórczy gospodarki jest poziom nakładów inwestycyjnych *per capita*. W całym okresie nakłady inwestycyjne w Polsce systematycznie rosły, od 1 650 zł na mieszkańca w 1999 roku do 5 100 zł na mieszkańca w 2008 roku.

Analogicznie zwiększono je na Mazowszu, dochodząc do 8 200 zł w roku 2008, co stanowiło blisko 160% nakładów inwestycyjnych kraju. W Warszawie wskaźnik był wyższy od średniej wojewódzkiej, ale cechował się większą zmiennością. W 2008 roku wynosił 9 057 zł na mieszkańca, co stanowiło odpowiednio 178% wartości nakładów inwestycyjnych kraju.

Średnie wynagrodzenie miesięczne brutto w Polsce w 2008 roku wyniosło 3 158,48 zł. W województwie mazowieckim przeciętne płace i dynamika ich wzrostu były większe niż w całym kraju, w ostatnim roku analizy przeciętna płaca brutto wyniosła 4 036,26 zł. Według danych dla miasta stołecznego Warszawy przeciętne płace były znacząco wyższe od średniej krajowej i wynosiły w 2008 – 4 504,85 zł.

Zmiana struktury pracujących w Polsce w latach 1999-2008 świadczy o tendencji modernizacyjnej gospodarki. Najwyraźniejszym tego przejawem jest spadek udziału rolnictwa: z 30% w roku 1999 do 16% w roku 2008. Udział zatrudnionych w przemyśle w całym okresie utrzymuje się na niezmiennym poziomie ok.30%. Rośnie natomiast odsetek zatrudnionych w sektorze usług (55% w 2008 roku). Zmiany w strukturze pracujących na Mazowszu wpisują się w ogólną tendencję, ale w całym analizowanym okresie widać większą rolę usług i mniejszą rolnictwa: usługi zwiększyły swój udział w zatrudnieniu z 55% do 65%, a rolnictwo zmniejszyło z 25% do 14%. Udział przemysłu utrzymuje się na poziomie 21%, odnotowując minimalny spadek. W Warszawie z oczywistych względów rolnictwo nie odgrywa roli w strukturze zatrudnienia, rośnie natomiast znaczenie usług, których udział wzrósł z 73% w 1999 roku do 81% w roku 2008, a wzrost ten nastąpił kosztem przemysłu.

Miarą innowacyjności gospodarki jest wielkość nakładów na badania i rozwój. W Polsce poziom tych nakładów w badanym okresie podlegał pewnym wahaniom w przedziale między 0,5% a 0,75% PKB. Na Mazowszu odsetek ten, w stosunku do regionalnego PKB, wynosił ponad 1%, jednak przez cały okres wykazuje tendencję spadkową.

1.4. Powiązania województwa mazowieckiego z województwami sąsiednimi

Z województwem kujawsko-pomorskim

Bezpośrednie powiązania pomiędzy województwami zapewniają systemy transportowe, w tym przede wszystkim dwie drogi krajowe: nr 10 i 62, drogi wojewódzkie nr: 265, 541, 559, 560, 562, 563, a także drogi powiatowe i gminne. Głównym problemem układu drogowego jest niska jakość ich parametrów technicznych. Połączenie kolejowe stanowią dwa odcinki linii kolejowej nr 33 z Kutna do Brodnicy: o znaczeniu państwowym Kutno-Płock i lokalny Płock-Sierpc-Brodnica (obecnie ruch pasażerski odbywa się pomiędzy Płockiem, a Sierpcem) oraz linia lokalna nr 27 Nasielsk-Sierpc-Toruń.

W zakresie ponadlokalnych systemów energetycznych powiązania dotyczą przede wszystkim przebiegu przez obszar obu województw międzynarodowych, tranzytowych systemów paliw płynnych i gazowych z Rosji do Niemiec: ropociągu "Przyjaźń" z odgałęzieniem Płock-Gdańsk oraz magistrali gazowej „Jamał”. Istnieją także powiązania międzyregionalne w krajowych systemach przesyłowych paliw i energii realizowane gazociągami: Warszawa-Włocławek i Włocławek-Gostynin, rurociągiem produktów naftowych Płock-Bydgoszcz oraz liniami elektroenergetycznymi: 400 kV Płock-Grudziądz i 220 kV Pątnów (województwo wielkopolskie)-Płock-Mory, która przez teren województwa kujawsko-pomorskiego przebiega jedynie tranzytowo.

Powiązania pomiędzy województwami mazowieckim i kujawsko-pomorskim tworzą także kompleksy terenów przyrodniczych: Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy, Gostynińsko-Włocławski Park Krajobrazowy, obszar Natura 2000 – Ostoja Lidzbarska,

a także obszary chronionego krajobrazu – Międzyrzecze Skrwy i Wkry, Przyrzecze Skrwy Prawej i Nadwiślański, Leśny Kompleks Promocyjny Lasy Włocławsko-Gostynińskie oraz system ciągów przyrodniczych związany głównie z dolinami rzecznyymi, w tym doliną rzeki Wisły, Drwęcy, Wkry i Skrwy.

Walory przyrodnicze oraz wartości kulturowe sprzyjają wzmocnieniu powiązań turystycznych. Wyodrębnić można rejony, gdzie funkcja turystyczno-wypoczynkowa posiada istotne znaczenie. Są to tereny położone wzdłuż Wisły i Skrwy oraz na pojezierzach Gostynińsko-Włocławskim i Brodnickim, predysponowane do rozwoju form wypoczynku letniego, turystyki krajoznawczej, przyrodniczej i uzdrowskiej na bazie wód geotermalnych. Wspólne powiązania dotyczą także Wisły jako obszaru ochrony przeciwpowodziowej.

Z województwem lubelskim

Bezpośrednie powiązania pomiędzy województwami zapewniają systemy transportowe. Międzywojewódzkie połączenia drogowe realizowane są za pośrednictwem sześciu dróg krajowych: nr 2, nr 12 (planowaną ekspresową S12), nr 17 (S17), nr 19 (S19), nr 48, nr 63, nr 76; dróg wojewódzkich: nr 698, 738, 747, 801, 803, 807, a także planowaną autostradą A2. Połączenia kolejowe stanowią: linia nr 2 (E-20) Kunowice-Warszawa-Terespol, nr 7 (E-28) Warszawa-Lublin-Dorohusk, nr 26 Radom-Dęblin. Linia nr 12 (CE-20) Pilawa-Łuków stanowi odcinek towarowej obwodnicy kolejowej dla Warszawy.

Powiązania systemów infrastruktury energetycznej związane są przede wszystkim z przesyłem gazu importowanego z Rosji oraz energii elektrycznej z elektrowni „Kozienice”. Główne powiązania realizują gazociągi wysokiego ciśnienia: Hołowczyce-Puławy i Puławy-Warszawa oraz linie elektroenergetyczne: 400 kV Kozienice-Lublin, 220 kV Kozienice-Puławy, 220 kV Rożki k/Radomia-Puławy. Regiony powiązane są ponadto liniami elektroenergetycznymi: 400 kV Kozienice-Ostrowiec Świętokrzyski i 220 kV Kozienice-Siedlce (obecnie pracuje pod napięciem 110 kV) przebiegającymi przez obszar województwa lubelskiego jedynie tranzytowo.

W zakresie cennych walorów przyrodniczych łączących tereny sąsiadujących województw najważniejsze powiązania obejmują przede wszystkim doliny rzek: Wisły i Bugu oraz najcenniejsze przyrodniczo kompleksy leśne tj. parki krajobrazowe: Podlaski Przełom Bugu, Kazimierski Park Krajobrazowy i Wrzelowiecki Park Krajobrazowy; obszary chronionego krajobrazu: Łukowski, Solec nad Wisłą, Dolina rzeki Zwolenki i Nadwiślański oraz obszary Natura 2000: Dolina Środkowej Wisły, Dolina Dolnego Bugu, Dolina Liwca, Lasy Łukowskie, Małopolski Przełom Wisły, Ostoja Nadbużańska, Dąbrowy Seroczyńskie, Dolina Zwolenki, Przełom Wisły w Małopolsce i Podeblocie.

Wzmocnieniu ulegają powiązania turystyczne, rozwijające się w oparciu o trasy turystyczne i szlaki rowerowe. Atrakcyjne miejsca turystyczne leżące przy granicy województw sprzyjają organizowaniu wspólnych imprez m.in. spływów kajakowych, rajdów rowerowych, pikników. Wysokiej klasy atrakcje kulturowe i znaczące wartości przyrodnicze wpływają na istotne znaczenie funkcji turystyczno-wypoczynkowej.

Z województwem łódzkim

Powiązania komunikacyjne opierają się głównie na dwóch europejskich korytarzach transportowych: KII Berlin-Warszawa-Mińsk (Białoruś)-Moskwa z planowaną autostradą A2, KVI Gdańsk-Warszawa/Łódź-Katowice-Żilina-Breclaw z drogą krajową nr 8 (planowaną ekspresową S8). Układ ten uzupełniają drogi krajowe: nr 12 (S12) Radom-Lublin oraz nr 2, nr 48, nr 60, nr 70 oraz drogi wojewódzkie: nr 581, 583, 584, 705, 707, 725, 728. Wzmocnienie powiązań pomiędzy województwami i dwoma aglomeracjami zapewnia

również sieć kolejowa z liniami: nr 2 (E-20) Kunowice-Warszawa-Terespol; nr 4 Centralna Magistrala Kolejowa z Grodziska Mazowieckiego do Katowic, Pragi, Wiednia; nr 1 Warszawa-Łódź; nr 33 Płock-Kutno oraz linia nr 22 Radom-Tomaszów Maz. Linia nr 12 (CE-20) Łowicz-Skierniewice-Pilawa-Łuków stanowi towarową obwodnicę kolejową dla Warszawy.

Wzmocnienie powiązań pomiędzy województwami i dwoma aglomeracjami zapewnić powinno nowe centralne lotnisko dla Polski, które pełniłoby również funkcję dużego europejskiego hubu. Porozumienie, w sprawie konieczności budowy Centralnego Portu dla Polski, zostało zawarte pomiędzy samorządami województw w 2008 roku.

W zakresie przesyłowych systemów energetycznych najważniejsze powiązania pomiędzy regionami uwarunkowane są koniecznością importu energii elektrycznej na Mazowsze z elektrowni „Bełchatów” w województwie łódzkim oraz Pątnów-Adamów-Konin w województwie wielkopolskim. Sieć powiązań infrastruktury elektroenergetycznej obejmuje linie przesyłowe: 400 kV Rogowiec-Mościska, 400 kV Rogowiec-Płock, 220 kV Janów-Mory oraz 220 kV Konin-Sochaczew-Mory przebiegającą tranzytowo przez północne tereny województwa łódzkiego. Powiązania infrastrukturalne realizowane są także gazociągami wysokiego ciśnienia: Mory-Piotrków Trybunalski i Gostynin-Kutno-Łódź oraz rurociągami produktów naftowych: Płock-Koluszki oraz Płock-Ostrów Wielkopolski (tranzyt przez teren województwa łódzkiego).

Powiązania przyrodnicze to przede wszystkim Kampinoski Park Narodowy (Ośrodek Hodowli Żubrów w Smardzewicach, w województwie łódzkim), Bolimowski Park Krajobrazowy, obszary chronionego krajobrazu: Dolina Skrwy Lewej, Dolina Przysowy, Bolimowsko-Radziejowicki, Dolina Pilicy i Drzewiczki, Lasy Przysusko-Szydłowieckie oraz doliny rzek Słudwi i Przysowy, dolina rzeki Bzury, korytarz ekologiczny rzeki Pilicy z obszarem węzłowym Puszczy Pilickiej i obszary Natura 2000 – Dolina Pilicy i Dolina Rawki.

Powiązania kulturowe i turystyczne opierają się na układzie pasm koncentracji zabytków, które w powiązaniu z walorami przyrodniczymi dolin rzecznych Pilicy i Bzury oraz historycznym szlakiem kolei warszawsko – wiedeńskiej, stanowią główny element łączący obydwie województwa. Dla kształtowania powiązań turystycznych i rozwoju turystyki balneologicznej istotne znaczenie mają zasoby wód geotermalnych znajdujące się w Gostyninie (woj. mazowieckie) i Rogóźnie (woj. łódzkie).

W 2008 roku podpisano akt założycielski dotyczący realizacji projektu *Łódzko – Mazowiecki Klaster Owocowo – Warzywny*, wykorzystującego potencjał sadowniczy, warzywniczy i koncentrację przetwórstwa spożywczego, w celu stworzenia znaczącej w skali UE struktury gospodarczej w dziedzinie produkcji przetwórstwa owocowo-warzywnego.

W 1997 roku (na okres 23 lat tj. do 2020) utworzono Łódzką Specjalną Strefę Ekonomiczną. Strefa obejmuje obszar 20 miast oraz 24 gmin m.in. z terenu województwa łódzkiego i mazowieckiego.

Z województwem podlaskim

Bezpośrednie powiązania pomiędzy województwami: zapewniają dwie linie kolejowe: nr 6 (E75) Zielonka-Kuźnica Białostocka i nr 31 Siedlce-Hajnówka oraz linia lokalna nr 36 Ostrołęka-Łapy (z zawieszonym ruchem pasażerskim). Międzywojewódzkie połączenia drogowe realizowane są poprzez pięć dróg krajowych: nr 8 (planowaną ekspresową S8), 19 (S19), 61, 62 i 63 oraz dróg wojewódzkich: nr 645, 647, 690, 684. Ponadto, w świetle nowego Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 20 października 2009 r. zmieniającego rozporządzenia w sprawie autostrad i dróg ekspresowych – ustalona została nowa droga ekspresowa nr S61 z Ostrowi Maz. do Łomży, Ełku aż do granicy państwa, biegnąca śladem

drogi wojewódzkiej nr 677. Znacznym utrudnieniem komunikacyjnym jest brak odpowiedniej ilości mostów oraz przepraw promowych na rzece Bug. Dla międzywojewódzkich powiązań drogowych mają znaczenie tylko trzy mosty na Bugu: w Nurze, Tonkielach i Kózkach.

W zakresie elektroenergetycznego systemu przesyłowego najważniejsze powiązania uwarunkowane są koniecznością importu energii z Mazowsza w kierunku północno-wschodnich województw kraju nie posiadających źródeł systemowych. Przesył tej energii odbywa się liniami: 400 kV Miłosna-Narew oraz 220 kV Ostrołęka-Ełk. W systemach przesyłu gazu ziemnego i paliw płynnych najsilniejsze powiązania występują na kierunku wschód – zachód, co związane jest z przebiegiem w tym rejonie Polski początkowych odcinków międzynarodowych oraz krajowych systemów importu i przesyłu tych surowców z Rosji do dalszych części Polski oraz Europy. Powiązania realizowane są przez gazociągi: „Jamał”, Kobryń (Białoruś)-Warszawa i Warszawa-Białystok (o niewielkiej przepustowości, ale istotnym znaczeniu dla województwa podlaskiego) oraz przez ropociąg „Przyjaźń”.

Duże możliwości wzmocnienia powiązań pomiędzy województwami dotyczą ochrony wysokich walorów przyrodniczych terenów sąsiadujących. Na pograniczu województw znajdują się obszary o międzynarodowej randze przyrodniczej, stanowiące najważniejsze korytarze ekologiczne, decydujące o głównych powiązaniach przyrodniczych pomiędzy regionami. Są to: dolina Bugu, dolina Narwi, Puszcza Kurpiowska. Ich wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe są w niewystarczającym stopniu chronione. Utworzone zostały dwa parki krajobrazowe: Nadbużański Park Krajobrazowy i Park Krajobrazowy Podlaski Przełom Bugu oraz pięć obszarów chronionego krajobrazu: Równina Kurpiowska i Dolina Dolnej Narwi, Dolina Bugu i Nurca, Dolina Bugu, Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu. Ustanowiona sieć obszarów chronionych odznacza się brakiem ciągłości. Wschodnia część Puszczy Kurpiowskiej (należąca do województwa podlaskiego) objęta jest ochroną w formie obszaru chronionego krajobrazu, natomiast zachodnia (położona w województwie mazowieckim) nie jest objęta ochroną. Lewobrzeżna dolina Bugu (w województwie mazowieckim) objęta jest ochroną w formie dwóch parków krajobrazowych i obszaru chronionego krajobrazu, natomiast prawobrzeżna (w województwie podlaskim) jedynie w formie dwóch obszarów chronionego krajobrazu. Wzmocnienie powiązań przyrodniczych następuje poprzez tworzenie i wdrażanie europejskiej sieci Natura 2000, która objęła Dolinę Dolnego Bugu, Dolinę Dolnej Narwi i w 2008 roku Myszynieckie Bory Sasankowe.

Wzmocnieniu ulegają powiązania turystyczne, rozwijające się w oparciu o istniejące walory przyrodniczo-kulturowe, szczególnie w obszarze nadbużańskim obu województw oraz w rejonie kurpiowskim.

Z województwem świętokrzyskim

Bezpośrednie powiązania pomiędzy województwami zapewniają systemy transportowe z których najważniejszymi są drogi krajowe nr 7 (planowaną ekspresową S7), nr 9/E371/, 79 oraz droga wojewódzka nr 728, 744, 749, 754. Połączenia kolejowe realizowane są tylko poprzez jedną linię kolejową nr 8 Warszawa-Radom-Skarżysko Kamienna-Kraków, przewidzianą do modernizacji w celu usprawnienia ruchu i skrócenia czasu podróży co wzmocni powiązania międzyregionalne.

Główne powiązania energetyczne pomiędzy województwami tworzą elektroenergetyczne linie przesyłowe: 400 kV Kozienice-Ostrowiec Świętokrzyski-Połaniec i 220 kV Kozienice-Rozki-Kielce oraz gazociąg wysokiego ciśnienia Sękocin-Lubienia.

Powiązania pomiędzy analizowanymi województwami dotyczą ochrony wysokich walorów przyrodniczych terenów sąsiadujących. Najważniejsze korytarze ekologiczne, decydujące o głównych powiązaniach przyrodniczych pomiędzy regionami, tworzy dolina

Wisły, Wzgórza Koneckie z Lasami Przysusko–Szydłowieckimi oraz Puszcza Iłżecka objęte ochroną prawną w postaci obszarów chronionego krajobrazu. Główny korytarz ekologiczny łączący te strefy to Małopolski Przełom Wisły, należący do sieci Natura 2000. Wzmocnieniu powiązań służą zaproponowane w 2008 roku w ramach sieci Natura 2000 obszary ochrony siedlisk położone na granicy województw: Ostoja Brzeźnicka, Dolina Czarnej, Lasy Skarżyskie, Pakosław, Uroczyska Lasów Starachowickich oraz Dolina Kamiennej.

Wzmocnieniu ulegają również powiązania turystyczne, rozwijające się w oparciu o istniejące walory przyrodniczo-kulturowe obu województw.

Z województwem warmińsko-mazurskim

Bezpośrednie powiązania pomiędzy województwami zapewniają systemy transportowe, w tym przede wszystkim drogi krajowe nr: 7, 53, 57 oraz linia kolejowa: nr 9 (E65) Warszawa-Gdańsk oraz drogi wojewódzkie nr 541 i 544.

Połączenia systemów energetycznych pomiędzy województwami tworzą: gazociąg wysokoprężny Płońsk-Olsztyn, który jest jedynym źródłem gazu ziemnego dla województwa warmińsko-mazurskiego oraz elektroenergetyczne linie przesyłowe 220 kV zasilane z elektrowni „Ostrołęka” o relacjach: Ostrołęka-Olsztyn i Ostrołęka-Ełk.

Powiązania pomiędzy analizowanymi województwami dotyczą ochrony wysokich walorów przyrodniczych terenów sąsiadujących i obejmują: Górznięsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy, Welski Park Krajobrazowy oraz obszary chronionego krajobrazu: Zieluńsko-Rzęgnowski i Okolice Rybna i Lidzbarka. Powiązania przyrodnicze obejmują także obszar Puszczy Kurpiowskiej oraz dolinę Wkry i Pojezierze Chełmińsko-Dobrzyńskie.

Wzmocnieniu uległy powiązania łączące systemy przyrodnicze obydwu województw poprzez utworzenie europejskiej sieci Natura 2000. Są to wyznaczone na podstawie dyrektywy ptasiej obszary: Dolina Omulwi i Płodownicy, Puszcza Piska, Dolina Wkry i Mławki a także wyznaczony na podstawie dyrektywy siedliskowej (zaakceptowany przez Komisję Europejską) obszar Ostoja Lidzbarska.

2. Główne tendencje zmian w zagospodarowaniu przestrzennym

2.1. Zmiany społeczno-gospodarcze

Poziom rozwoju społeczno-gospodarczego Mazowsza ulega wzrostowi. Świadczy o tym przede wszystkim wzrastająca w ciągu lat 1999-2007 wartość Produktu Krajowego Brutto regionu z 19,6% do 21,4 % poziomu krajowego.

Przestrzeń Mazowsza ulega jednak coraz silniejszej polaryzacji z bardzo dużymi rozpiętościami rozwoju społeczno-gospodarczego pomiędzy poszczególnymi podregionami (NUTS-3).

Chociaż powierzchnia stolicy zajmuje tylko 1% obszaru województwa, to już co trzeci mieszkaniec Mazowsza jest mieszkańcem Warszawy i wytwarza 190% średniego PKB *per capita* regionu. W ostatnim dziesięcioleciu w wyniku migracji liczba ludności Warszawy każdego roku zwiększała się średnio o około 5 tys. osób. W 2007 roku PKB/1mieszkańca w Warszawie był ponad 4-krotnie wyższy niż w siedlecko-ostrołęckim i radomskim, ponad 3-krotnie wyższy niż średnia krajowa, prawie dwukrotnie wyższy od średniej województwa. W 1999 r. proporcje te wynosiły – odpowiednio (3,5; 2,8 i 1,8).

Potencjał województwa mazowieckiego wynika więc przede wszystkim z funkcji jakie pełni metropolia warszawska, będąca centrum życia społeczno-politycznego, głównym ośrodkiem edukacji, nauki i kultury, miejscem szybko rozwijających się usług

nieprodukcyjnych. Ogniskują się tutaj krajowe procesy transformacji oraz procesy mające zasięg światowy jak globalizacja i cywilizacja informacyjna, wzrost znaczenia układu metropolitalnego.

Województwo mazowieckie posiada relatywnie nowoczesną strukturę gospodarki charakteryzującą się znacznie wyższym niż w kraju poziomem i korzystniejszą strukturą wartości dodanej brutto (WDB). Decydujący udział stanowią tu usługi rynkowe w ogólnej wartości, które wzrosły w analizowanym okresie z 55,8% do 63% (w kraju odpowiednio z 47% do 54%). Jednocześnie zaznacza się niższy udział pozostałych sektorów w relacji region – kraj (w 2007 roku odpowiednio: rolnictwo – 2,5 i 2,9; przemysł – 17,5 i 24,5; budownictwo – 4,7 i 5,7; usługi pozarynkowe – 13,0 i 16,4).

W 2007 r. wartość dodana brutto w województwie mazowieckim wyniosła 223,863 mld zł, co stanowiło 21,7% wielkości krajowej. W porównaniu z 1999 rokiem była ona wyższa o 88,5% (w kraju o 76%).

W przeliczeniu na 1 pracującego wartość dodana brutto w województwie mazowieckim wyniosła 150 tys. zł, co sytuowało województwo na pierwszym miejscu w kraju. Relacja tego wskaźnika w stosunku do średniej krajowej wyniosła 133,5%.

Biorąc pod uwagę strukturę zatrudnienia według trzech podstawowych działów gospodarki narodowej: rolnictwo, przemysł, usługi – wskazuje ona na wyraźnie wyższy udział sektora usług w województwie mazowieckim (65%), niż w kraju (55%). Wysoki jest również udział pracujących w rolnictwie – 14% (kraj 16%). Kierunki zmian wskazują na powolny trend zmniejszania się zatrudnienia w rolnictwie i wzrostu w sektorze usług.

Bardzo ważnym elementem struktury gospodarczej województwa mazowieckiego jest sektor B+R, w którym nakłady i liczba jednostek w województwie mazowieckim są najwyższe w Polsce. Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w przedsiębiorstwach ogółem plasują województwo mazowieckie w środku skali uporządkowania, a biorąc pod uwagę nakłady na działalność przedsiębiorstw usługowych, to stanowią one 70% wszystkich nakładów na działalność usługową w Polsce. Przestrzenny rozkład działalności gospodarczej oparty na liczbie podmiotów według sekcji PKD potwierdza dominację Warszawy i podregionu warszawskiego zachodniego w sekcji K obejmującej informatykę, działalność badawczo-rozwojową i doradztwo.

Generalnie stwierdzić należy, że liczba pracujących w usługach oraz nakłady na działalność B+R związane są z rangą ośrodków w sieci administracyjno-osadniczej.

Strukturę gospodarki, rentę położenia i korzyści aglomeracji wykorzystują inwestorzy. Dlatego też występuje tu największa w skali kraju koncentracja podmiotów gospodarczych, a dynamika przyrostu liczby podmiotów na Mazowszu jest w analizowanym okresie większa niż średnio w kraju. W strukturze przestrzennej utrzymują się tendencje koncentracji przedsiębiorstw na terenie i wokół dużych miast, przy czym 80% przedsiębiorstw jest zlokalizowanych w Warszawie i podregionie warszawskim – głównie w gminach położonych na południowy zachód od Warszawy. Wśród podmiotów gospodarczych przeważają przedsiębiorstwa małe i średnie (MSP) zatrudniające 56% ogółu pracujących w gospodarce województwa (w kraju – 66%). Województwo mazowieckie charakteryzuje się największą w kraju aktywnością inwestorów zagranicznych pod względem liczby podmiotów i wartości zainwestowanego kapitału w którym skoncentrowane jest 36% ogólnej liczby w kraju, przy czym ponad 80% z nich zlokalizowanych było w Warszawie.

Przemysł województwa cechuje duże zróżnicowanie branżowe, co czyni go mniej zależnym od wahań koniunkturalnych na rynkach krajowych i światowych, a jednocześnie zajmuje niezmiennie pierwszą pozycję w kraju pod względem wielkości produkcji sprzedanej.

Województwo mazowieckie zajmuje pierwsze miejsce w kraju pod względem wielkości produkcji sprzedanej przemysłu. W 2008 roku stanowiła ona 20,8% wielkości krajowej produkcji i była wyższa w porównaniu z rokiem 1999 o 0,7 punktu procentowego.

Od 1999 roku produkcja sprzedana przemysłu na 1 mieszkańca w województwie mazowieckim wzrosła niemal dwukrotnie, przy koncentracji produkcji w Warszawie, oraz Płocku, Ostrołęce, powiecie: mławskim, kozienickim, sochaczewskim, nowodworskim, sokołowskim, grodziskim, piaseczyńskim i garwolińskim.

Niezmienna sytuacja dotyczy powiatów cechujących się najniższą wartością produkcji sprzedanej, są to: przysuski, zwoleński, żuromiński, szydłowiecki, wyszkowski, węgrowski, pułtuski i radomski. Można więc mówić o braku zmian w strukturze przestrzennej rozmieszczenia przemysłu.

Produkcję przemysłową województwa charakteryzuje dominacja przetwórstwa, które obejmuje $\frac{4}{5}$ wartości produkcji sprzedanej przemysłu. Istotną rolę oprócz przemysłu rolno-spożywczego (ze względu na obszar i wielkość produkcji rolnej) odgrywa przemysł petrochemiczny. Do znaczących pod względem wielkości produkcji przemysłowej należą również: przemysł energetyczny, chemiczny, elektromaszynowy oraz produkcja sprzętu transportowego.

W analizowanym okresie w regionie postępuje szybki rozwój nowoczesnych, innowacyjnych branż, tj. usług finansowo-ubezpieczeniowych, telekomunikacyjnych, poligraficzno-wydawniczych, informatycznych oraz przemysłu farmaceutycznego, elektronicznego, precyzyjnego i optycznego, produkcji sprzętu RTV, któremu towarzyszą zmiany własnościowe z tendencją wzrostu sektora prywatnego, którego udział wynosi 81%.

Rolnictwo Mazowsza wykorzystując blisko 13% krajowych zasobów użytków rolnych wytwarza ok. 16% krajowej produkcji rolniczej. W rolnictwie obserwuje się stopniowe przekształcanie rolniczej przestrzeni regionu, częściowo w sferze realnej (faktyczne zmiany w sposobie użytkowania), po części zaś jako pochodną wprowadzanych korekt systematyki i sposobu pomiaru zjawisk⁷⁶. Z dużym prawdopodobieństwem można jednak stwierdzić, że powierzchnia użytków rolnych ulega powolnemu wzrostowi, co ma związek z wejściem Polski do UE i wprowadzeniem przede wszystkim płatności obszarowych.

Następują również zmiany w strukturze użytków rolnych. Zmiany te są zróżnicowane przestrzennie i wzmacniają wykształconą już specjalizację określonych kierunków produkcji roślinnej i zwierzęcej w województwie. Zwiększenie powierzchni użytków zielonych nastąpiło zwłaszcza na terenach charakteryzujących się wysoką obsadą bydła, tj. w północnej i północno-wschodniej części województwa. Natomiast powierzchnia sadów wzrosła głównie w południowej i południowo-zachodniej części województwa wzmacniając „sadownicze zagłębienie Mazowsza”.

W analizowanym okresie zaobserwowano zmniejszenie się powierzchni zasiewów w województwie, co wskazywałoby na nieopłacalność niektórych kierunków produkcji roślinnej. Zmiany powierzchni upraw dotknęły w szczególności ziemniaków, których spadek areалу spowodował, że w strukturze upraw wyprzedziły je rośliny pastewne, głównie kukurydza, co może świadczyć o wzroście znaczenia produkcji zwierzęcej, w szczególności mleczarskiej, w gospodarce rolnej regionu.

Zaprezentowanym przekształceniom rolniczej przestrzeni województwa towarzyszą zmiany struktury agrarnej. Nastąpiła niewielka redukcja ogólnej liczby gospodarstw, przy postępującej ich polaryzacji, czego symptomem jest zwłaszcza znaczący spadek liczby gospodarstw najmniejszych oraz silny wzrost liczby gospodarstw w grupie obszarowej powyżej 20 ha.

W województwie odnotowano wzrost produkcji rolnej, na co wskazują wyraźnie rosnąca, aczkolwiek nieco wolniej niż w kraju, towarowość produkcji rolniczej, jak i zwiększenie dodatniego salda w handlu zagranicznym artykułami rolno-spożywczymi, przy wzrastającej tendencji eksportu.

⁷⁶ Przywoływane niżej dane statystyczne, ilustrujące owe przekształcenia, są wypadkową obydwu tendencji.

Przyrost wartości produkcji towarowej następował głównie poprzez rozwój wyspecjalizowanych kierunków produkcji rolniczej, zwłaszcza: sadownictwa (w obszarze największych wpływów aglomeracji warszawskiej, z wyróżniającym się rejonem grójecko-wareckim, oraz radomskim), warzywnictwa (w obszarze radomskim, a także największych wpływów aglomeracji warszawskiej, zwłaszcza na Równinie Błońskiej), mleczarstwa (w obszarze ostrołęckim, nadbużańskim, mławsko-żuromińskim oraz plockim), mięsa (w obszarze plockim, mławsko-żuromińskim, nadbużańskim oraz ostrołęckim).

Wykształcone specjalizacje pozwalają osiągać rolnictwu Mazowsza wyniki relatywnie lepsze od wynikających z jego predyspozycji naturalnych, w szczególności glebowych. Wprawdzie w porównaniu do innych sekcji gospodarki narodowej, udział rolnictwa w wytworzonej na Mazowszu wartości dodanej brutto (WDB) jest stosunkowo niewielki i – co jest tendencją obserwowaną w rozwijających się gospodarkach europejskich – stale malejący, niemniej w kontekście sytuacji rolnictwa w innych województwach i kraju, sektor ten na Mazowszu rozwija się dobrze.

Duże zasoby użytków rolnych, nawet pomimo restrukturyzacji i korzystnych zmian, nadal są dość silnie rozdrobnione, co skutkuje liczną grupą osób pracujących w sektorze I⁷⁷, szacowaną na ok. 320 tys. osób. W większości powiatów ziemskich Mazowsza co najmniej połowa pracujących przypada na sektor rolniczy. W zdecydowanej większości są to tereny położone peryferyjnie w stosunku do Warszawy i skoncentrowane zwłaszcza w podregionach ostrołęcko-siedleckim, radomskim i ciechanowsko-plockim. Tamże w części powiatów udział pracujących w rolnictwie przekracza 3,5-krotnie średnią wojewódzka⁷⁸.

Liczba ludności wiejskiej od 1999 roku nie zmieniła się znacząco i stanowi ok. 35% populacji województwa. Następuje jednak wyludnianie obszarów peryferyjnych i koncentracja ludności w obszarze metropolitalnym Warszawy. Niesprzyjający koniecznym procesom adaptacyjnym i restrukturyzacyjnym jest również poziom wykształcenia ludności wiejskiej. Szczególną barierą może okazać się wykształcenie osób w gospodarstwach rolnych, z których blisko połowa ukończyła co najwyżej szkołę podstawową, w tym ponad 6% nie osiągnęło nawet tego poziomu.

Wypadanie gruntów z rolniczego użytkowania

Wobec wzrastającego zapotrzebowania na tereny inwestycyjne, obserwuje się coraz silniejszą presję urbanistyczną na tereny rolne wokół miast, a w konsekwencji utratę przez tereny rolnicze ich naturalnych funkcji. Generalnie województwo mazowieckie cechuje mniejsza niż w kraju skala i tempo wyłączeń gruntów rolnych z użytkowania rolniczego (w trybie przepisów o ochronie gruntów rolnych i leśnych), przy jednocześnie nieco większym niż w Polsce względnym spadku arealu użytków rolnych. Koncentracja ubytku użytków rolnych najwyraźniej zarysowuje się w aglomeracji warszawskiej, będącej obszarem aktywnego rozwoju i silnie postępującej urbanizacji. Z kolei działania planistyczne samorządów gmin województwa mazowieckiego, zmierzające do zmiany przeznaczenia gruntów rolnych na cele nierolnicze, cechuje duża ekspansja, przekraczająca wielokrotnie łączną ilość gruntów faktycznie wyłączonych z użytkowania rolniczego w ostatniej dekadzie, przy silnej koncentracji w podregionach podwarszawskich i – ale już w mniejszym stopniu – w ciechanowsko-plockim. Również w kreacji planistycznej terenów pod zabudowę

⁷⁷Sektor I obejmuje rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo, rybołówstwo i rybactwo, łącznie z pracującymi w gospodarstwach indywidualnych, wyszacowanymi przy uwzględnieniu wyników NSPLiM 2002 i PSR 2002 r. Rocznik Statystyczny Województwa Mazowieckiego 2009, Urząd Statystyczny w Warszawie.

⁷⁸Są to powiaty: ostrołęcki, siedlecki, lipski, zwoleniński, łosicki, żuromiński, makowski, białobrzegiński, przysuski. Dane za 2008 r. Źródło: BDR, GUS.

(z ogromną przewagą funkcji mieszkaniowej) dominują podregiony warszawskie, a w skali województwa zjawisko to ma natężenie relatywnie większe niż w kraju.

Turystyka

Województwo mazowieckie niezmiennie od lat zajmuje I miejsce w turystyce przyjazdowej, w tym turystów zagranicznych (ponad 20% wielkości krajowej).

W latach 1999-2008 dokonuje się powolny, ale stały rozwój funkcji turystyczno-wypoczynkowej województwa mazowieckiego mierzony przede wszystkim liczbą przybywających turystów (głównie w Warszawie), liczbą miejsc noclegowych i wzrostem standardów bazy noclegowej w całym województwie.

Coraz bardziej powszechną formą wypoczynku jest agroturystyka, która szczególnie rozwija się w podregionie ostrołęcko-siedleckim.

Można jednak zauważyć problemy w tej dziedzinie gospodarki. Dotyczą one przede wszystkim niewystarczającego wykorzystania dla tej funkcji walorów kulturowych małych miejscowości oraz rzek. Wynika to głównie z braku promocji, niewystarczającej ilości obiektów noclegowych klasy ekonomicznej dostępnej dla przeciętnego turysty, oraz niewystarczającej ilości obiektów oferujących usługi hotelarskie połączonej z zapleczem rekreacyjno-sportowym, co jest szczególnie przydatne do rozwoju turystyki biznesowej. Turystyka integrując w sobie szereg dziedzin gospodarki i wykorzystując walory środowiska przyrodniczego i kulturowego staje się ważnym elementem rozwojowym województwa. Jest to szczególnie istotne dla obszarów problemowych, które nie mając własnego dużego potencjału społeczno-gospodarczego powinny wykorzystywać dane im walory środowiska przyrodniczego i kulturowego.

2.2. Ludność

Najszybsze i najbardziej widoczne procesy gospodarcze znajdują swoje odzwierciedlenie w zachowaniach przestrzennych ludności, będących reakcją na dokonujące się zmiany. W województwie mazowieckim systematycznie wzrasta liczba ludności ogółem. W stosunku do 2002 roku (najbardziej porównywalne dane) natężenie zmian w liczbie ludności, dotyczyło głównie Warszawy oraz gmin w jej bezpośrednim otoczeniu (przyrost ludności powyżej 10%). Spadek liczby ludności na przestrzeni lat 2002-2008 wystąpił w ponad 60% gmin (powyżej 5% w 31 gminach), w tym w ośrodkach subregionalnych (z wyjątkiem Siedlec).

Ubytek ludności w ośrodkach subregionalnych jest rekompensowany wyraźnym przyrostem ludności w ich otoczeniu. Zjawisko to jest symptomem osłabiania pozycji ośrodków subregionalnych, relatywnie tracących swój potencjał społeczno-gospodarczy, ale jest również wynikiem ogólnych tendencji związanych z popytem na „własny dom”, w którym zamieszkanie jest atrakcyjniejsze niż możliwości oferowane przez te miasta.

Rozmieszczenie liczby ludności w regionie jest ujemnie skorelowane z przyrostem naturalnym. Rozwój demograficzny na terenie silnie zurbanizowanego, wielofunkcyjnego obszaru aglomeracji warszawskiej charakteryzuje przewaga przyrostu migracyjnego nad przyrostem naturalnym, a dla obszarów pozametropolitalnych i wiejskich wyższy jest przyrost naturalny. Niekorzystną tendencją jest jednak spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym – szczególnie duży w niektórych powiatach radomskiego i nadbużańskiego obszaru problemowego, obszaru największych wpływów aglomeracji warszawskiej oraz w powiatach grodzkich.

W latach 2002-2008 w strukturze wieku ludności, generalnie następowały niekorzystne zmiany polegające przede wszystkim na zmniejszaniu się liczby ludności

w wieku przedprodukcyjnym oraz zwiększaniu liczby ludności w wieku poprodukcyjnym. Ich rozkład przestrzenny petryfikuje jeszcze niekorzystną strukturę demograficzną regionu, a rozmieszczenie ludności w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym świadczy również o polaryzacji przestrzeni regionu.

Najstarsza demograficznie w województwie jest Warszawa, którą charakteryzuje najniższy udział mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym, najwyższy udział mieszkańców w wieku poprodukcyjnym oraz najwyższy współczynnik „starości demograficznej”⁷⁹ (17,2%). Starymi demograficznie są także powiaty radomskiego i nadbużańskiego obszaru problemowego, z wysokim udziałem ludności w wieku poprodukcyjnym oraz wysokimi współczynnikami „starości demograficznej”. W 2008 roku współczynnik ten dla województwa mazowieckiego wyniósł 14,5% wobec 14,2% w 2002 roku.

Zauważalną tendencją jest utrzymujący się (od 2002 roku) wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym w ośrodkach subregionalnych: Siedlcach, Płocku, Ostrołęce i Radomiu.

Wysoki wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym odnotowano również w powiecie piaseczyńskim. Na wzrost liczby ludzi starszych nie miały wpływu wydłużenie średniej długości życia. Spadek liczby ludności w tej grupie odnotowano przede wszystkim w większości powiatów obszarów problemowych województwa.

Najmłodsza demograficznie w województwie jest ludność zamieszkująca dwa ośrodki subregionalne: Ostrołękę i Siedlce oraz powiaty położone w bezpośrednim otoczeniu Warszawy: legionowski, wołomiński i piaseczyński, które charakteryzują się niskim udziałem ludności w wieku poprodukcyjnym oraz najniższymi współczynnikami „starości demograficznej” (od 9,8% do 11,5%).

Analizując poziom i strukturę wykształcenia, uznawane obecnie za jeden z najważniejszych czynników endogenicznego rozwoju, stwierdzić należy, że są one pochodną przemian demograficznych i charakteryzują się wyraźną dychotomią. Dychotomia ta polega na relatywnie wysokim udziale w województwie mazowieckim w skali kraju ludności z wykształceniem wyższym, przy również bardzo wysokim udziale wykształcenia podstawowego, a zasadniczy podział poziomu wykształcenia przebiega w relacjach: miasto-wieś. Obszary o największym udziale ludności z wykształceniem wyższym obejmują metropolię warszawską i powiaty położone wokół niej o rozwiniętej funkcji metropolitalnej oraz ośrodki subregionalne województwa pełniące funkcję równoważenia rozwoju na obszarach je otaczających. Wysoki udział ludności z wykształceniem podstawowym ma miejsce przede wszystkim na obszarach wiejskich, położonych peryferyjnie, które uznane zostały w *Planie* za obszary problemowe, gdzie ludność z wykształceniem podstawowym przekracza nawet 50%.

2.3. Rynek pracy i bezrobocie

Struktura pracujących według sektorów ekonomicznych wskazuje na zdecydowaną przewagę sektora usług w województwie mazowieckim (65%), które o 10 punktów procentowych przewyższa udział krajowy. O 8 punktów procentowych niższy jest udział pracujących w przemyśle w województwie mazowieckim w stosunku do kraju. Zwraca natomiast uwagę wciąż relatywnie wysoki udział pracujących w rolnictwie, co poprzez jego małą intensywność i znaczne rozdrobnienie wpływa silnie na rynek pracy i gospodarkę obszarów pozametropolitalnych, szczególnie położonych peryferyjnie.

⁷⁹ Współczynnik starości – udział osób starszych (razem mężczyzn i kobiet w wieku 65 lat i więcej) w ogólnej liczbie ludności.

Zagadnienia bezrobocia w województwie mazowieckim są z reguły przedstawiane jako przebiegające relatywnie korzystnie w stosunku do innych regionów kraju – głównie ze względu na potencjał społeczno-gospodarczy województwa. Wpływ na to ma przede wszystkim Warszawa, która jednak w znacznym stopniu zniekształca problemy, które występują na innych, lokalnych, rynkach pracy województwa.

Spadek bezrobocia obserwuje się od 2003 roku. Do grudnia 2008 roku zarówno liczba, jak i stopa bezrobocia zmniejszyły się i wyniosły: liczba bezrobotnych – 178,0 tys. osób, stopa bezrobocia – 7,3%; w 1999 roku wskaźniki te wynosiły odpowiednio: 225,7 tys. i 9,5%. Do grudnia 2009 roku nastąpił wzrost zarówno liczby bezrobotnych, jak i stopy bezrobocia (w relacji do lat 2007 – 2008) i przyjął wartości: 224,5 tys. osób oraz 9,0%.

Charakterystyczną cechą województwa mazowieckiego jest znaczne zróżnicowanie stopy bezrobocia między subregionami, a także powiatami w ramach tego samego subregionu.

Pozytywne tendencje wynikają z porównania poziomu bezrobocia tj.: liczby bezrobotnych na 100 osób w wieku produkcyjnym według stanu na koniec grudnia 1999 i 2009 roku wyniosły odpowiednio 8,1 i 6,7. Wysoki poziom bezrobocia obejmował głównie północną i południową część województwa mazowieckiego.

Nadal występuje szczególna dominacja bezrobotnych: nie posiadających prawa do zasiłku oraz z wykształceniem niższym od średniego. Struktura przestrzenna bezrobocia w analizowanych latach nie uległa zasadniczym zmianom i tak najniższa stopa bezrobocia charakteryzowała Warszawę oraz powiaty należące do *największych wpływów aglomeracji warszawskiej*, a najwyższa powiaty należące do *obszarów problemowych*. W latach 2000-2009 spadek stopy bezrobocia odnotowano głównie w *obszarach problemowych*: płockim i mławsko-żuromińskim (z wyjątkiem powiatu żuromińskiego, gdzie nastąpił wzrost), *aglomeracji warszawskiej i kilku powiatach obszaru największych wpływów aglomeracji warszawskiej* oraz w ośrodkach subregionalnych. Największy spadek stopy bezrobocia odnotowano w powiecie nowodworskim i mławskim. Natomiast wzrost stopy bezrobocia w tym okresie nastąpił przede wszystkim w powiatach podregionu radomskiego (szydłowieckim, radomskim, przysuskim, zwoleńskim i kozienickim) i ostrołęcko-siedleckiego (makowskim, węgrowskim, ostrowskim, łosickim i pułtuskim). Najtrudniejsza sytuacja jest w powiecie szydłowieckim, gdzie bez pracy pozostawało w 2009 roku ponad 34% osób aktywnych zawodowo.

Podstawową cechą polskiego bezrobocia jest jego sezonowość. Wzrost bezrobocia najczęściej następuje w miesiącach rozpoczynających i kończących poszczególne lata, a miesiące wiosenne są okresami spadku liczby zarejestrowanych bezrobotnych.

Inną cechą bezrobocia jest jego długotrwałość i zjawisko osvajania się z sytuacją pozostawania bez pracy, ponieważ część osób nie było w stanie utrzymać pracy z powodu niskich kwalifikacji czy też bezradności życiowej.

Zjawiskiem społecznym wiążącym się z bezrobociem jest migracja zarobkowa. Motyw ekonomiczny to najważniejszy powód współczesnej mobilności Polaków. Jednak bezrobotni nie stanowili głównej grupy, która podejmowała zagraniczną migrację zarobkową.

2.4. Infrastruktura społeczna

Proces starzenia się społeczeństwa wymusza fakt wzrostu nakładów na pomoc społeczną a także konieczność wzmacniania infrastruktury pomocy społecznej w całym regionie. Rozmieszczenie infrastruktury społecznej jest jednak wyraźnie związane z rangą i wielkością ośrodka w systemie osadniczym. A zatem koncentracja instytucji infrastruktury społecznej ma miejsce przede wszystkim w stolicy i ośrodkach subregionalnych, co skutkuje dalszymi dysproporcjami. Rozwój szkolnictwa wyższego (poprzez rozbudowę placówek),

powstawanie centrów nauki, placówek ochrony zdrowia i kultury oraz rozwój już istniejących na obszarze Warszawy wpływa na umocnienie jej pozycji jako metropolii krajowej i europejskiej oraz wiodącej roli w regionie.

Jednocześnie bardzo niewiele inwestycji publicznych powstaje na obszarach peryferyjnych województwa, co przy braku zaangażowania kapitału prywatnego skazuje te obszary na pogłębiający się niedorozwój pomimo, że na tych obszarach np. pomoc społeczna czy tworzenie nowych placówek oświaty i kultury ma szczególne znaczenie w poprawie warunków życia.

2.5. Osadnictwo

W latach 1999-2008 widoczne są procesy przekształceń sieci osadniczej i organizacji struktury przestrzennej regionu, będące skutkiem zmian społeczno-gospodarczych jak również administracyjnych.

Zachowany jest nadal policentryczny układ sieci osadniczej, gdzie ośrodki subregionalne są ośrodkami równoważenia rozwoju, ale zasięg ich oddziaływania zostaje ograniczony do najbliższego otoczenia kilku gmin, stając się przez to obszarami coraz bardziej „domkniętymi we własnym niewielkim otoczeniu”.

Zagrożeniem dla policentryczności jest intensywny rozwój metropolii warszawskiej, osłabienie potencjału społeczno-gospodarczego ośrodków subregionalnych i bardzo małe oddziaływanie miast położonych na obrzeżach województwa. Metropolia warszawska jest „biegunem wzrostu”, ale procesy dyfuzji innowacji odbywają się głównie w promieniu od 30 do 40 km od centrum Warszawy. Następuje proces suburbanizacji obszarów wiejskich położonych w aglomeracji warszawskiej i wokół ośrodków subregionalnych, który przebiega w sposób chaotyczny i z coraz większym natężeniem. Następuje również intensywny, niekontrolowany rozwój zabudowy w pobliżu głównych ciągów komunikacyjnych (kolejowych i drogowych) oraz na obszarach atrakcyjnych przyrodniczo i turystycznie.

W dalszym ciągu postępuje depopulacja obszarów wiejskich, położonych peryferyjnie w stosunku do Warszawy i ośrodków subregionalnych.

W sieci osadniczej województwa mazowieckiego coraz większą rolę zaczyna odgrywać proces metropolizacji, zwiększając dychotomię rozwoju województwa i marginalizację roli otoczenia metropolii (poza gminami leżącymi najbliżej), która sprowadza się przede wszystkim do funkcji mieszkaniowych i rekreacyjno-wypoczynkowych.

Jednocześnie brak jest znaczących czynników dekoncentracji tj. brak wzrostu realnych dochodów mieszkańców obszarów pozametropolitalnych, skrócenie czasu dojazdów do ośrodków pozametropolitalnych czy wreszcie rewitalizacji zdegradowanych terenów, czynników które mogą zatrzymać ludność i osadnictwo na obszarach pozametropolitalnych.

2.6. Środowisko przyrodnicze

W latach 1999-2008 w zakresie funkcjonowania środowiska przyrodniczego widoczne są zmiany dotyczące zarówno ochrony walorów przyrodniczych jak i standardów środowiska, które nie prowadzą jednak do zasadniczych przekształceń systemu obszarów przyrodniczych oraz zmiany standardów środowiska.

W sferze ochrony walorów przyrodniczych i tworzenia wielkoobszarowych form ochrony przyrody, decydujących o zmianach struktury organizacyjnej przestrzeni województwa, brak jest akceptacji społecznej dla tworzenia nowych form ochrony przyrody, co powoduje trudności z utworzeniem nowych parków krajobrazowych.

Zagrożone jest prawidłowe funkcjonowanie obszarów cennych przyrodniczo, gdzie brak jest uchwalonych wieloletnich planów ochrony – podstawowych dokumentów określających w sposób kompleksowy zasady ochrony walorów oraz dopuszczalne formy zagospodarowania przestrzennego (Kampinoski Park Narodowy, obszary Natura 2000, większość parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody). Brak jest również wypracowania metody wdrażania korytarzy ekologicznych i określenia zasad ich funkcjonowania oraz waloryzacji przyrodniczej województwa mazowieckiego w aspekcie gatunków chronionych i zagrożonych wyginięciem oraz gatunków i siedlisk, których dotyczą Dyrektywa Ptasia i Siedliskowa. Powoduje to wielokrotne zmiany zasięgów przestrzennych wyznaczanych obszarów Natura 2000. Wymogi ochrony związane z siecią Natura 2000 zaczynają kolidować z zamierzeniami inwestycyjnymi koniecznymi dla rozwoju społeczno-gospodarczego poszczególnych rejonów Mazowsza.

W sferze standardów środowiska zauważalne są korzystne zmiany. Dotyczą one przede wszystkim realizacji licznych inwestycji z zakresu ochrony środowiska m.in. budowa oczyszczalni ścieków, zamykanie i rekultywacja składowisk odpadów, budowa i rozbudowa sieci kanalizacyjnej, których efekty będą bardziej widoczne w dłuższym okresie czasu.

Nadal utrzymuje się niezadowolający stan czystości wód powierzchniowych i podziemnych, wzrost emisji zanieczyszczeń ze źródeł komunikacyjnych, szczególnie uciążliwy dla mieszkańców miast, niski udział energii odnawialnej w ogólnym bilansie energetycznym, nierozwiązany problem gospodarki odpadami, w tym składowanie jako dominujący sposób zagospodarowania odpadów. Niewystarczający jest potencjał obiektów i instalacji do odzysku i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, nie zostały zlikwidowane mogilniki i magazyny przeterminowanych środków ochrony roślin.

2.7. Wartości kulturowe

Zasoby dziedzictwa kulturowego regionu, objęte ochroną prawną systematycznie się powiększają. W ciągu ostatnich lat zauważalny jest stały, chociaż niewielki wzrost liczby zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru, przy jednoczesnym spadku liczby zabytków drewnianych.

W okresie obowiązywania Planu nie zmieniła się struktura obiektów zabytkowych figurujących w Wojewódzkim Rejestrze Zabytków. Największą grupę niezmiennie stanowią obiekty mieszkalne, a na drugim miejscu znajdują się zabytki sakralne.

Nie uległa zmianie liczba zabytków objętych inną formą ochrony prawnej tj. poprzez ustanowienie pomnika historii. W województwie jest to jeden obszar – historyczny zespół miasta Warszawy z Traktem Królewskim i Wilanowem. Należy również podkreślić, że obowiązująca ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła, poza ochroną w planie miejscowym, nową formę ochrony zabytków należącą do właściwości samorządów gminnych – park kulturowy.

Efektom przyjęcia europejskich dokumentów dotyczących ochrony krajobrazów kulturowych oraz wdrażania zapisów ustawy z 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest coraz większe znaczenie krajobrazowej skali ochrony zabytków w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Zmieniający się zakres ochrony prawnej – od pojedynczych budowli lub ich zespołów do skali krajobrazu, jest jeszcze w niewielkim stopniu widoczny na terenie naszego województwa. Ustalenia Planu zawierają delimitację najbardziej wartościowych krajobrazów kulturowych w naszym województwie. Jak dotychczas jedynym przykładem podjętych działań w tym zakresie jest objęcie ochroną prawną krajobrazu Pola Bitwy Warszawskiej (wskazanego do ochrony w ustaleniach Planu) poprzez utworzenie Parku Kulturowego pod nazwą „Ossów Wrota Bitwy Warszawskiej 1920 roku”.

Na przestrzeni ostatnich lat daje się zauważyć stały wzrost zainteresowania ochroną niematerialnych zasobów dziedzictwa kulturowego. W ślad za Konwencją UNESCO o ochronie dziedzictwa niematerialnego, przyjęto Konwencję w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego. Obecnie tworzona jest Lista Dziedzictwa Niematerialnego, która stanowi jedną z form wdrażania zapisów Konwencji. W naszym rejonie (Europa i Ameryka Północna) znajdują się na niej już 20 wpisy (z terenu 18 państw), nie ma jak na razie wpisów z Polski i województwa mazowieckiego.

W sferze kultywowania tradycji ludowych i ochrony świadectw kultury niematerialnej w województwie mazowieckim podejmowano wiele działań, zarówno w zakresie edukacji regionalnej i propagowania odrębności kulturowej, jak również kultywowania tradycji i regionalnego oraz lokalnego folkloru.

2.8. Transport

Sieć dróg zapewniająca podstawowe połączenia w województwie jest dostatecznie gęsta i cechuje ją największy w kraju udział dróg o znaczeniu międzynarodowym. Jednak pomimo dobrze rozwiniętej sieci drogowej, brak jest ciągle autostrad i spójnej sieci dróg ekspresowych, istotnych w połączeniach krajowych i międzynarodowych, przy układzie koncentrycznym sieci drogowej zbiegającej się w metropolii warszawskiej i niedostatecznie wykształconym układzie obwodnicowym.

Wieloletnie zaległości inwestycyjne, niedostateczne nakłady finansowe, a także kilkuletni proces prywatyzacji i restrukturyzacji przedsiębiorstwa państwowego Polskie Koleje Państwowe, doprowadziły do znacznego pogorszenia stanu infrastruktury kolejowej oraz jakości świadczonych usług. Znaczna część przewozów pasażerskich i towarowych została przeniesiona z kolei na praktycznie niewiele zmienioną sieć dróg.

Niska jakość infrastruktury kolejowej i wynikające stąd ograniczenia przepustowości stwarzają problemy jej funkcjonowania, zarówno w obrębie węzła warszawskiego (niskie prędkości m.in. do Modlina, Tuszcz, Otwocka), jak i w obszarze województwa – jak np. na liniach jednotorowych Otwock-Pilawa i Warka-Radom. W powiązaniach regionalnych istotnym problemem pozostaje kwestia połączeń kolejowych Ostrołęki i Płocka.

W transporcie Mazowsza zasadniczą rolę odgrywa funkcjonowanie, największego w kraju *Portu Lotniczego im. F. Chopina* w Warszawie, który w latach 1999-2008 zwiększył ilość ruchu pasażerskiego o 136%, przyjmując obecnie ponad 9 mln pasażerów rocznie. Port lotniczy w Warszawie ze względu na potrzeby gospodarcze, komunikacyjne i turystyczne Polski, będzie rozwijany do osiągnięcia pułapu limitowanego przepustowością dróg startowych planowaną na ok. 12-13 mln pasażerów rocznie. Problemem jest brak sprawnego powiązania lotniska z miejskim i pozamiejskim układem transportowym (drogowym, kolejowym, komunikacją publiczną) oraz ograniczona przepustowość i możliwości rozwojowe ze względu na otaczającą zabudowę mieszkaniową, przy stale rosnącym ruchu (w ciągu ostatniego dziesięciolecia – 2,5 krotnie).

Brak jest ogólnodostępnych, nowoczesnych multimodalnych centrów logistycznych opartych o sprawne połączenia kolejowo-drogowe, przy jednoczesnym rozwoju, w sektorze prywatnym, obiektów dystrybucyjno-magazynowych i centrów logistycznych lokalizowanych wzdłuż głównych tras drogowych, głównie w rejonie Warszawy.

W drogowej komunikacji publicznej w latach 1999-2008 nie zwiększyła się znacząco liczba regionalnych linii ani długość tras. Duże zmiany nastąpiły na liniach międzynarodowych gdzie liczba linii wzrosła 2-krotnie. Nastąpił spadek przewiezionych pasażerów, na co decydujący wpływ miał m.in. wzrost liczby samochodów osobowych.

Pasażerskie, regionalne przewozy kolejowe ukierunkowane są przede wszystkim na dojazdy do pracy, nauki i usług w Warszawie i stanowią zbyt słabą alternatywę dla większości podróżujących samochodami.

W ostatnich latach w Warszawie podjęto działania zmierzające do integracji poszczególnych systemów transportu publicznego w celu bardziej efektywnego ich wykorzystania dla potrzeb usług przewozowych. Inteligentne Systemy Transportowe-ITS, realizacja parkingów P&R, a przede wszystkim efektywniejsze wykorzystanie kolei – także w obsłudze transportowej miasta. W Radomiu czynione są działania dla wykorzystania kolei do obsługi miasta, dające szansę na zmniejszenie udziału samochodu w przewozach, a tym samym poprawę bezpieczeństwa i jakości życia mieszkańcom.

W transporcie ładunków podobnie jak w przewozach pasażerskich, można zauważyć dominację sektora drogowego, który jest związany jest głównie z Warszawą oraz jej bezpośrednim otoczeniem. Największe obciążenie ruchem ciężarowym występuje na drodze krajowej nr 50 Sochaczew-Mińsk Mazowiecki, a także na drogach o znaczeniu międzynarodowym. Lotniczy transport ładunków odbywa się przy pomocy terminala cargo w Porcie Lotniczym im. F. Chopina którego udział wynosił 68% całości przewozów lotniczych cargo w Polsce.

Mazowiecki rynek kolejowych przewozów towarowych posiada główne obiekty obsługi (terminale) zlokalizowane w Warszawie (Praga, Odolany, Kozia Górka, Okęcie) i Pruszkowie. W ostatnim czasie powstał nowy terminal kontenerowy w Mławie. Tranzytowy przewóz ładunków kierowany jest na południe od Warszawy przez Skierniewice, Czachówek, Pilawę, Łuków (linią kolejową CE20).

2.9. Systemy infrastruktury technicznej

System elektroenergetyczny

Przesyłowe sieci elektroenergetyczne rozmieszczone są nierównomiernie, koncentrując się głównie w obszarze metropolitalnym Warszawy. Ze względu na niewystarczający rozwój systemu najwyższych napięć w subregionach: ciechanowskim, siedleckim i ostrołęckim funkcje przesyłowe pełni tam część linii wysokiego napięcia 110 kV. Północne i wschodnie części województwa są także obszarami ujemnego bilansu energii elektrycznej.

System elektroenergetycznych sieci przesyłowych zasilających województwo funkcjonuje poprawnie w podstawowym układzie pracy, nie zapewnia jednak pełnego bezpieczeństwa w potencjalnych sytuacjach awaryjnych. Szczególne zagrożenie występuje w rejonie Warszawskiego Węzła Elektroenergetycznego, który oprócz zasilania stolicy realizuje tranzyt energii do północnych i wschodnich części Mazowsza oraz graniczących z nim województw sąsiednich (podlaskie, warmińsko-mazurskie, kujawsko-pomorskie).

Wymagana jest istotna rozbudowa systemu, przede wszystkim odcinków realizujących dostawę energii do Warszawskiego Węzła Elektroenergetycznego z elektrowni: Koźienice, Bełchatów i Pątnów-Adamów-Konin, a także połączeń obwodowych wokół stolicy. Operator sieci przesyłowych podjął prace koncepcyjne w zakresie rozbudowy systemu 400 kV w regionie.

Ze względu na stale rosnące zapotrzebowanie na energię elektryczną konieczna jest także rozbudowa istniejących (Koźienice, Ostrołęka) i budowa nowych systemowych źródeł energii, rozbudowa elektrociepłowni warszawskich: Siekierki i Żerań w celu większego uniezależnienia stolicy od dostaw zewnętrznych, a także rozwój źródeł lokalnych, w tym bazujących na energii odnawialnej oraz produkcji energii skojarzonej (elektrycznej i ciepłej).

Poziom rozwoju i stan techniczny elektroenergetycznej infrastruktury dystrybucyjnej jest ogólnie dobry w miastach, lecz niezadowalający na terenach wiejskich. Mimo, że problemy związane są przede wszystkim z dystrybucją lokalną, to w skali całego województwa mazowieckiego dotyczą około 40% terenów wiejskich, na których funkcjonują sieci przestarzałe i wyeksploatowane (ponad 35-40 letnie), wymagające pilnej modernizacji.

System gazowniczy

Przesyłowy system gazowniczy na Mazowszu jest dobrze, pierścieniowo rozbudowany wokół Warszawy (łączy 3 magistrale transportujące gaz z Rosji), w pozostałych częściach województwa jest słabo rozwinięty. Na peryferiach regionu występują duże obszary nie posiadające dostępu do sieci przesyłowej. Jest to główną, obok ekonomicznych (wysoka cena gazu), przyczyną ogromnych dysproporcji przestrzennych w rozwoju sieci dystrybucyjnych, których około 70% zlokalizowana jest w obszarze metropolitalnym Warszawy.

Zagrożeniem bezpieczeństwa energetycznego w zakresie zaopatrzenia w gaz ziemny jest uzależnienie od jednego dostawcy. Mimo, że system krajowy zasilany jest także z Ukrainy i złóż krajowych na Podkarpaciu, jego ukształtowanie w obszarze Mazowsza dostosowane jest do przesyłu gazu z Rosji. Obecnie rozważane są inne możliwości dostaw gazu do Polski, w tym z kierunku północnego i związane z tym inwestycje w zakresie rozbudowy systemu przesyłowego.

System przesyłu paliw płynnych

Lokalizacja w sąsiedztwie Warszawy dwóch baz paliwowych, w których magazynowane są obowiązkowe zapasy oraz rezerwy państwowe stwarza korzystne warunki zaopatrzenia regionu w paliwa płynne. Zagrożeniem bezpieczeństwa energetycznego w tym zakresie jest, podobnie jak w przypadku gazu ziemnego, uzależnienie od dostaw surowca z Rosji, na bazie którego pracuje rafineria ropy naftowej w Płocku.

W wyniku poszukiwania alternatywnych kierunków jej zasilenia, w ostatnich latach powstała koncepcja budowy ropociągu z rejonu Morza Kaspijskiego. W związku ze zmieniającymi się uwarunkowaniami międzynarodowymi realizacja tej inwestycji nie jest przesądzona.

3. Zagrożenia rozwoju województwa mazowieckiego

Mając na uwadze uwarunkowania zewnętrzne, w tym przede wszystkim procesy globalizacji oraz kilkuletnie tendencje zmian rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego województwa, wskazać należy na najważniejsze zagrożenia rozwoju. Bardzo trudno jest natomiast określić w perspektywie długookresowej nowe procesy i kierunki zmian oraz wynikające z nich zagrożenia.

Dlatego z dzisiejszej perspektywy za najważniejsze, przewidywalne zagrożenia rozwoju uznajemy:

1. Wykształconą przez lata makrostrukturą osadniczą województwa, która pozostaje mało zrównoważona, z wyraźną dominacją Warszawy, przy braku miast dużych, powyżej 100 tysięcy mieszkańców.
2. Procesy polaryzacji występujące w skali całego świata, ale ich skutki są dotkliwie odczuwane w skali województwa. Mechanizmy działania wolnego rynku, jak nigdzie

bardziej w Polsce, koncentrują inwestycje i zagospodarowanie przestrzeni w obszarze najbardziej rozwiniętej struktury metropolii warszawskiej i obszaru metropolitalnego, co skutkuje osłabieniem obszarów położonych z daleka od głównych ośrodków.

3. Niezrównoważoną strukturą osadnictwa do której dochodzą procesy metropolizacji, które zaczynają być odczuwalne w województwie mazowieckim poprzez zmiany relacji w sieciach osadniczych regionu, stanowiąc zagrożenie dla policentrycznego układu ośrodków subregionalnych.
4. Brak głównych, własnych endogenicznych czynników rozwoju w obszarach pozametropolitalnych, stanowiących determinanty rozwoju pozwalające zainicjować nowe procesy rozwoju.
5. Niewystarczające możliwości rozwoju instytucji tworzących kapitał społeczny i infrastrukturę społeczną oraz rozwój usług komercyjnych w obszarach pozametropolitalnych, gdzie rozwój tych instytucji uzależniony jest od wielkości i rangi ośrodka osadniczego.
6. Opóźnienia w zakresie realizacji inwestycji drogowych, w tym przede wszystkim w układach obwodnicowych, szczególnie w stosunku do dróg ekspresowych zawartych w programach drogowych, ograniczające kształtowanie spójności województwa i zasięg procesów dyfuzji rozwoju.
7. Brak decyzji o nowej lokalizacji centralnego lotniska międzynarodowego dla Polski, przy bliskim terminie uruchomienia portu lotniczego w Berlinie, praktycznie pozbawia Warszawę roli lotniska przesiadkowego, łączącego Europę Zachodnią i Wschodnią, przy braku nadal połączenia kolejowego Warszawy z portem lotniczym.
8. Brak akceptacji społecznej dla ochrony zasobów o największych walorach przyrodniczych, przy silnej presji urbanizacyjnej w obszarze metropolitalnym Warszawy, grożący rozczłonkowaniem i uniemożliwieniem stworzenia spójnego systemu obszarów chronionych.

Te główne determinanty rozwojowe tj. wykształcone cechy społeczno-gospodarcze i funkcjonalno-przestrzenne wynikające z uwarunkowań historycznych oraz procesów globalizacji stanowią główne zagrożenia dla rozwoju województwa tworząc wcześniej, a obecnie wzmacniając dychotomię rozwoju pomiędzy Warszawą i jej obszarem metropolitalnym, a pozostałymi obszarami województwa, stanowiąc główne przyczyny zagrożeń rozwoju województwa mazowieckiego i utrudniając prowadzenie skutecznej polityki przestrzennej.

IV. B. Ocena realizacji Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

1. Ocena realizacji polityk przestrzennych – wnioski

1.1. Rozwój ponadlokalnych systemów infrastruktury technicznej

Najbardziej aktywnie realizowaną polityką w województwie mazowieckim jest polityka rozwoju ponadlokalnych systemów infrastruktury technicznej w tym rozwój transportu.

Realizacja zadań w zakresie infrastruktury transportowej w okresie od 2004 roku tj. od uchwalenia *Planu* potwierdza słuszność przyjętych w dokumencie założeń kierunków rozwoju, wskazanych również w nowych *dokumentach rządowych*⁸⁰ i *samorządowych*⁸¹ uwzględniających założenia projektów: *Polityki Transportowej Państwa 2007-2020* i *Strategii Rozwoju Transportu na lata 2007-2013* oraz w zaktualizowanej *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego*. Istnieje jednak potrzeba aktualizacji ustaleń *Planu* z uwagi na fakt, iż w ciągu 5 lat od momentu uchwalenia *Planu* część inwestycji została już zrealizowana, ale dla wielu elementów infrastruktury transportowej wskazanych w ustaleniach *Planu* brak jest przesądzeń odnośnie ich przebiegu, terminu realizacji czy nawet podmiotu realizującego dane zadanie – i braku poparcia społecznego, co wymaga ponownego przeanalizowania potrzeby ich realizacji oraz ich przebiegu.

W zakresie sieci drogowej

Województwo mazowieckie charakteryzuje duża ilość podjętych prac inwestycyjnych na sieci drogowej stanowiącej układ podstawowy: krajowej (w tym międzynarodowej) i wojewódzkiej. Szeroki zakres robót na drogach prowadzi do systematycznej poprawy ich stanu technicznego. W okresie od uchwalenia *Planu* zrealizowano zadania na wielu odcinkach dróg krajowych (ponad 700 km co stanowi ok. 30% ich ogólnej długości), w zakresie budowy, przebudowy, remontów i wzmocnienia nawierzchni oraz poprawy bezpieczeństwa ruchu.

W transeuropejskich korytarzach transportowych – zrealizowano jedynie trasy obwodowe, na parametrach przyszłych dróg ekspresowych (obwodnica Wyszkowa, Ostrowi Mazowieckiej-korytarz I, obwodnica Płońska-korytarz VI, Garwolina-korytarz „postulowany”). W korytarzu II przebudowano znaczne fragmenty drogi krajowej nr 2, stanowiącej ciąg alternatywny dla planowanej autostrady A2 i do chwili jej realizacji przenoszącej ruch na kierunku wschód-zachód. W trakcie realizacji jest budowa obwodnicy Mińska Mazowieckiego na parametrach autostrady (A2), odcinki drogi ekspresowej S8 (granica województwa łódzkiego-Warszawa-granica województwa podlaskiego i w Warszawie), Południowa Obwodnica Warszawy (S2). Zadania przygotowane do realizacji dotyczą budowy autostrady A2 (granica województwa łódzkiego-węzeł Konotopa) i dróg ekspresowych: S2, S7 (na odcinku Warszawa – granica województwa warmińsko-mazurskiego), S8, S17, S19.

⁸⁰ „Program budowy dróg krajowych na lata 2007-2015” przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 25 września 2007 r.; „Program rozwoju sieci lotnisk i lotniczych urządzeń naziemnych” przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 8 maja 2007 r.; „Strategia dla transportu kolejowego do roku 2013” z 17 kwietnia 2007 r.

⁸¹ „Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013” podpisany przez Komisję Europejską 11 października 2007 r. i przyjęty przez Zarząd Województwa 6 listopada 2007 r.

W korytarzach ponadregionalnych największych inwestycji dokonano w paśmie południowym na kierunku wschód-zachód (Piotrków Trybunalski-Radom-Lublin), w którym dokonano przebudowy drogi krajowej nr 12 praktycznie na całej długości (poprawa parametrów, wzmocnienie nawierzchni) i w paśmie Warszawa-Radom-granica województwa świętokrzyskiego (droga nr 7), gdzie zakończono budowę drogi ekspresowej S7 Białobrzegi-Jedlińsk i ekspresowej obwodnicy Grójca, odnowiono nawierzchnię na odcinku Radom-Skarżysko Kamienna oraz kontynuowane są prace związane z dostosowaniem do parametrów drogi ekspresowej odcinka Grójec-Białobrzegi. W paśmie Płock-Warszawa dokonano rehabilitacji nawierzchni na licznych odcinkach drogi krajowej nr 62. Wybudowanie nowej przeprawy mostowej przez rzekę Wisłę w Płocku to pierwszy bardzo ważny krok w usuwaniu „wąskiego gardła” dla udrożnienia ruchu w samym mieście i dla tranzytu.

Na połączeniach obwodowych i w Warszawie najliczniejsze zadania inwestycyjne zrealizowano na „Dużej Obwodnicy Warszawy” (przebudowano drogę krajową nr 50 na odcinku Sochaczew-Grójec-Mińsk Mazowiecki oraz wybudowano obwodnice Słomczyna, Drwalewa/Chynowa i Arynowa, a w trakcie przygotowań jest obwodnica Żyrardowa, Mszczonowa – II etap i Góry Kalwarii; kontynuowane jest wzmacnianie nawierzchni na odcinku Brok-Ostrów Mazowiecka; wykonano szereg prac remontowych w ciągu drogi krajowej nr 62).

W zakresie kształtowania „Wielkiej Obwodnicy Mazowsza” wykonane zostały prace poprawiające parametry techniczne i eksploatacyjne wielu odcinków dróg krajowych nr 60 i nr 12 oraz drogi wojewódzkiej nr 627 z budową mostu na Bugu w Tremblince; rozpoczęto budowę obwodnicy Gostynina i Raciąża; przygotowywana jest realizacja budowy północnej obwodnicy Płocka (droga nr 60).

W połączeniach obwodowych w Warszawie rozpoczęto i znacznie zaawansowano przygotowanie procesu inwestycyjnego dla odcinków „Ekspresowej Obwodnicy Okoławskiej”. Zrealizowany jest południowy fragment „Obwodnicy Miejskiej”. Na „Obwodnicy Śródmiejskiej” zrealizowano fragment brakującego odcinka jej wschodniego domknięcia (od Ronda Wiatraczna w kierunku północnym). Ponadto dla usprawnienia całego systemu drogowego Warszawy przebudowano m.in. odcinki tras wlotowych do miasta. W ośrodkach subregionalnych zrealizowano szereg zadań dotyczących inwestycji drogowych ponadlokalnych, zapewniających przede wszystkim powiązania zewnętrzne. Na sieci dróg wojewódzkich działania realizacyjne zostały skoncentrowane na przebudowie i remontach (uwzględniających także elementy poprawy bezpieczeństwa użytkowników ruchu). W latach 2004-2008 wykonane zadania dotyczyły ok. 22% ogólnej długości dróg wojewódzkich. Kompleksowa przebudowa (na prawie całej długości lub bardzo dużym fragmencie) została zrealizowana tylko na 7 drogach wojewódzkich: nr 567, 580, 630, 634, 720, 724, 728, z czego trzy nie były wskazane w Planie jako priorytety inwestycyjne. Powyższe wskazuje zatem na konieczność aktualizacji i weryfikacji kolejności realizacji zadań. Do realizacji przygotowywanych jest ok. 280 km na odcinkach 19 dróg wojewódzkich.

Dla wskazanych w Planie nowych połączeń Ostrołęka-Wyszków i Ciechanów-Nasielsk, usprawniających połączenia regionalne, podpisane zostały porozumienia pomiędzy Samorządem Województwa, a samorządami gmin i powiatów, przez które przebiegają planowane ciągi i przystąpiono do prac koncepcyjnych i konsultacji społecznych dotyczących przebiegu tej trasy.

W zakresie sieci kolejowej

Pozytywne zmiany zachodzą w systemie kolejowym; powolne w odniesieniu do usprawnienia sieci, szybsze w modernizacji i wymianie taboru. W okresie od uchwalenia Planu został zmodernizowany kolejny odcinek linii magistralnej E20 Mińsk Mazowiecki-

Siedlce (II europejski korytarz transportowy). Liczne zadania zrealizowano w Warszawskim Węźle Kolejowym (WWK). Szczególnie istotnym była modernizacja tunelu linii średnicowej dla ruchu podmiejskiego. W trakcie realizacji jest kontynuacja modernizacji linii E20 (od Siedlec w kierunku przejścia granicznego w Terespolu) i przebudowy WWK, rozpoczęto prace na linii E65 (odcinek Centralnej Magistrali Kolejowej), linii nr 1 dla usprawnienia połączeń Łodzi z Warszawą, a także linii nr 8 na odcinku Warszawa Zachodnia-Warszawa Okęcie dla połączenia miasta z Portem Lotniczym im. F. Chopina. (zrealizowano I etap modernizacji na odcinku Warszawa Zachodnia-Warszawa Okęcie).

Dla wskazanej w zapisach Planu realizacji linii kolejowej dużych prędkości sporządzone zostało „*Wstępne Studium Wykonalności budowy linii dużych prędkości Warszawa-Łódź-Wrocław/Poznań*”. Jej przebieg należy uwzględnić w aktualizacji Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego.

W zakresie transportu ładunków

Transport ładunków w województwie mazowieckim związany jest głównie z Warszawą oraz jej bezpośrednim otoczeniem. Obiekty dystrybucyjno-magazynowe i centra logistyczne rozwijają się głównie w sektorze prywatnym, wykorzystując dobry dostęp głównych tras transportowych (najczęściej drogowych). Największe ich skupisko znajduje się w południowo-zachodnim obszarze aglomeracji warszawskiej. Dla usprawnienia kolejowych przewozów towarowych powstał nowy terminal kontenerowy w Mławie. Nie zostały podjęte działania zmierzające do utworzenia strategicznego centrum logistycznego związanego z warszawskim węzłem transportowym.

W zakresie transportu lotniczego

Nie została podjęta decyzja w sprawie lokalizacji nowego portu lotniczego dla Polski, zapisana w Planie jako jedno z głównych zadań realizacji polityki rozwoju transportu lotniczego. W Porcie Lotniczym im. F. Chopina w Warszawie trwają prace przy rozbudowie węzła komunikacyjnego wokół lotniska oraz nowego kolejowego połączenia z centrum miasta. Przygotowywana jest realizacja przebudowy lotniska w Modlinie (linie niskokosztowe, czarter, cargo) dla odciążenia i wspomagania Portu Lotniczego w Warszawie.

W zakresie transportu publicznego

Podnoszenie jakości i niezawodności usług dokonywane jest poprzez rozbudowę sieci, a także wymianę taboru na nowy, lepiej przystosowany do potrzeb pasażerów i bardziej przyjazny dla środowiska. Dokonywane są usprawnienia powiązań pomiędzy różnymi podsystemami transportu publicznego przez budowę węzłów przesiadkowych. Spośród porównywalnych miast europejskich, Warszawa ciągle jest miastem o wysokim (ok. 70%) udziale komunikacji zbiorowej w podróżach mieszkańców. W ośrodkach subregionalnych województwa, gdzie transport publiczny realizowany jest komunikacją autobusową, działania odnoszą się do odnowy taboru i usprawniania rozkładów jazdy dla potrzeb obsługi pasażerskiej.

W transporcie kolejowym nastąpiły zmiany w organizacji przewozów. Dla usprawnienia przewozów pasażerskich w regionie został powołany nowy przewoźnik – „Koleje Mazowieckie”; w aglomeracji warszawskiej uruchomiono dwie linie Szybkiej Kolei Miejskiej (docelowo będzie kursować na wszystkich kierunkach). Tabor kolejowy jest sukcesywnie modernizowany i wymieniany na nowoczesny, co podnosi jakość świadczonych usług. Dla zwiększenia obszaru obsługi i wyjścia naprzeciw oczekiwaniom społecznym,

zostały przywrócone połączenia w ruchu pasażerskim na liniach zawieszonych (z powodu „małej rentowności”): z Warszawy do Tuszczu, z Nasielska do Sierpca, z Radomia do Drzewicy/Łodzi, z Płocka do Kutna i Sierpca. Przywrócono bezpośrednie połączenie Ostrołęki i Płocka z Warszawą oraz wprowadzono nowe połączenie Siedlce-Siemiatycze (autobusami szynowymi). Rozpoczęto realizację parkingów w systemie „Parkuj i Jedź” zlokalizowanych w pobliżu stacji kolejowych i metra, integrujących komunikację zbiorową z indywidualną.

Aktualność zapisów dotyczących założeń kierunkowych oraz realizacji wielu zadań zapisanych w ustaleniach *Planu* potwierdzona została także w nowych dokumentach, określających cele strategiczne i programy działań dla rozwoju poszczególnych systemów transportowych, odnoszących się do obszaru województwa mazowieckiego:

Programie budowy dróg krajowych na lata 2007-2015, Strategii dla transportu kolejowego do roku 2013, Programu rozwoju sieci lotnisk i lotniczych urządzeń naziemnych.

Opracowane przez Samorząd Województwa Mazowieckiego *Studium rozwoju infrastruktury lotnictwa cywilnego na Mazowszu* oraz *Studium rozwoju i modernizacji technologicznej transportu szynowego na Mazowszu w kontekście polityki transportowej Województwa Mazowieckiego* zostaną między innymi uwzględnione przy aktualizacji Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego.

W zakresie ponadlokalnych systemów energetycznych

Obecny stan rozwoju systemów energetycznych nie zapewnia pełnego bezpieczeństwa energetycznego województwa mazowieckiego. Większość zapisanych w *Planie* inwestycji dotyczących rozwoju ponadlokalnych systemów energetycznych nie została zrealizowana, gdyż realizacja kluczowych inwestycji tej branży uzależniona jest od sytuacji politycznej i decyzji na szczeblu rządowym. Brak takich decyzji był powodem niezrealizowania zapisanych w *Planie* zadań dotyczących rozwoju połączeń tranzytowych elektroenergetycznych sieci przesyłowych na kierunku Wschód-Zachód, budowy drugiej „nitki” gazociągu Jamalskiego oraz ropociągu z rejonu Morza Kaspijskiego.

Jednocześnie w ostatnich latach kilkakrotnie zmieniały się plany rozwojowe operatorów krajowych systemów przesyłowych:

- elektroenergetycznych – z powodu nowych koncepcji kształtowania krajowego systemu najwyższych napięć, a także problemów z ustaleniem lokalizacji planowanych sieci w rejonie Warszawy;
- gazowych – z powodu zmiany uwarunkowań międzynarodowych (niepewność dostaw gazu z Rosji) oraz mniejszego niż zakładano zapotrzebowania na gaz ziemny spowodowanego jego wysoką ceną.

Obecnie brak jest aktualnych dokumentów przyjmowanych przez Sejm, Radę Ministrów, czy właściwych ministrów określających ponadlokalne inwestycje celu publicznego w zakresie energetyki. W związku z konsekwencjami prawnymi i finansowymi, jakie może ponieść województwo z powodu umieszczenia w *Planie* inwestycji o znaczeniu krajowym nie przyjętych na szczeblu rządowym (związanymi z ich wprowadzeniem do gminnych aktów planistycznych) pojawiają się wątpliwości, czy w przyszłości dokument ten powinien zawierać inwestycje wnioskowane przez operatorów systemów energetycznych, a nie przyjęte w dokumentach wyższego rzędu. W stosunku do takich inwestycji należy rozważyć zasadność zapisów postulatywnych umożliwiających realizację rozwiązań alternatywnych.

W zakresie ponadlokalnych systemów wodociągowo-kanalizacyjnych

W zakresie rozwoju ponadlokalnych systemów wodociągowych i kanalizacyjnych działania dotyczyły przede wszystkim poprawy jakości i zwiększenia pewności dostaw wody dla Warszawy oraz porządkowania gospodarki ściekowej w aglomeracji warszawskiej i wokół Zalewu Zegrzyńskiego.

Oddano do eksploatacji oczyszczalnię ścieków „Południe” wraz z układem kanałów przesyłowych do tej oczyszczalni i zrzutowych ścieków oczyszczonych, a szereg zadań dotyczących poprawy jakości wody jest w trakcie realizacji. Wykonane zostały prace dotyczące przygotowania inwestycji rozbudowy i modernizacji oczyszczalni ścieków „Czajka”. W trakcie realizacji jest budowa układu przesyłowego ścieków z lewobrzeżnej Warszawy do oczyszczalni ścieków „Czajka” Etap I. Pomimo, że najwięcej inwestycji zrealizowano na terenie aglomeracji warszawskiej gospodarka wodno-ściekowa tego obszaru jest nierozwiązana. Na obszarach otaczających Warszawę, tempo urbanizacji i zagospodarowania terenu wyprzedza inwestycje komunalne.

Wiele samorządów gminnych w całym województwie prowadziło budowę i rozbudowę systemów lokalnych, co doprowadziło do wzrostu wskaźników dotyczących ludności województwa korzystającej z sieci wodociągowej (82,8% w 2008 roku, przyrost o 3,6% w stosunku do roku 2004) oraz z sieci kanalizacyjnej (60,1% 2008 roku, przyrost o 3,2% w stosunku do roku 2004).

1.2. Wspomaganie rozwoju wybranych ośrodków osadniczych

Ustalenia *polityki wspomagania wybranych ośrodków osadniczych* dotyczyły przede wszystkim kierunków działań w zakresie szeroko rozumianej infrastruktury społecznej nie posiadały natomiast zestawienia zadań, ze względu na ich mnogość i punktowy charakter rozmieszczenia. Uzyskane rezultaty działań na płaszczyźnie ekonomicznej, społecznej i organizacyjnej wpływają na jakość przestrzeni województwa i potwierdzają konieczność prowadzenia dotychczasowych działań rozwojowych, ale również na potrzebę rozszerzenia zapisów polityk o zagadnienia dotyczące kultury, pomocy społecznej, niepublicznego szkolnictwa wyższego oraz ratownictwa medycznego.

Pod względem ilości realizowanych ponadlokalnych inwestycji celu publicznego województwo jest zróżnicowane wewnętrznie. Najczęściej inwestycje celu publicznego z zakresu infrastruktury społecznej podejmowane są w Warszawie, a następnie w ośrodkach subregionalnych. Są to przede wszystkim inwestycje budowy nowych obiektów i powstanie nowych instytucji, rozbudowy lub kompleksowe modernizacje placówek już istniejących. Istotna jest też waga tych inwestycji w skali regionu. Koncentracja nakładów i inwestycji w Warszawie z jednej strony powiększa dysproporcje tempa rozwoju województwa, z drugiej zaś strony intensyfikacja rozwoju całego województwa nie może odbywać się poprzez hamowanie rozwoju jego centrum społeczno-gospodarczego.

Najmniej inwestycji podejmowanych jest w obszarach problemowych. Wynika to m.in. z braku środków finansowych w budżetach samorządów, braku przygotowania do absorpcji środków unijnych lub też braku zaangażowania lokalnych środowisk w działania rozwojowe danego obszaru.

Należy również zauważyć, że pewne typy inwestycji (np. modernizacje, rozbudowy) prowadzone w wielu jednostkach osadniczych na terenie całego województwa stanowią przesłankę do traktowania ich jako istotnych z punktu widzenia poprawy jakości przestrzeni województwa i życia jego mieszkańców.

W ostatnich latach kontynuowany był proces rozwoju uczelni wyższych w ośrodkach subregionalnych, w których liczba studentów wzrosła średnio o 6%, a w Ostrołęce aż o 55%.

Bardzo ważnym problemem regionu jest rozwój potencjału akademickiego i naukowego na Mazowszu; czy proces ten dalej koncentrować czy dekoncentrować? Jest to więc dylemat dotyczący w istocie wyboru między dostępnością do wiedzy, a jakością badań i efektywnością procesów dydaktycznych. Przyjmując założenie, że nauka jest podstawowym czynnikiem rozwoju regionu oraz mając na uwadze przyjętą w Planie politykę, rozwój funkcji akademicko-badawczo-innowacyjnych powinien następować dalej w ośrodkach subregionalnych, ale nie może być wyłącznej koncentracji funkcji naukowych w Warszawie. Wprowadzane są więc działania przynoszące poprawę dostępności do szkolnictwa wyższego na obszarach pozametropolitalnych.

W zakresie szkolnictwa ponadgimnazjalnego zdecydowana koncentracja nowo powstałych szkół występuje w Warszawie i podregionie warszawskim oraz w ośrodkach subregionalnych, ale zmienia się struktura kształcenia ponadgimnazjalnego, gdzie wzrasta udział uczących się w liceach ogólnokształcących przy zdecydowanym spadku uczących się w szkołach zawodowych.

W zakresie opieki zdrowotnej zmiany dotyczą głównie szpitalnictwa, poprzez powstanie nowych placówek w powiecie grójeckim, garwolińskim, mińskim, otwockim, wołomińskim, w Radomiu – Józefowie, Ostrołęce, Pułtusku, Grodzisku Mazowieckim, Garwolinie, Płońsku, co przyczyniło się do poprawy jakości świadczonych usług zdrowotnych: zwiększenia ilości badań profilaktycznych, dostępności do specjalistycznych usług medycznych i rozszerzenia możliwości diagnostycznych. Warszawa nadal charakteryzuje się koncentracją szpitali, w tym wieloprofilowych oraz poradni specjalistycznych. Najgorsza sytuacja utrzymuje się w powiatach zwolenińskim, i radomskim. Biorąc pod uwagę liczbę ludności na 1 placówkę ambulatoryjnej opieki zdrowotnej najgorsza sytuacja utrzymuje się w północnej i środkowej części województwa.

Zachodzące procesy starzenia się ludności wywołują wzrost ilości placówek opieki społecznej; w ciągu analizowanego okresu wzrost wyniósł aż 30% ogólnej liczby placówek.

1.3. Poprawa warunków funkcjonowania środowiska przyrodniczego

Stan realizacji tej polityki odniesiony do ochrony walorów przyrodniczych, a przede wszystkim tworzenia spójnego systemu obszarów chronionych jest dzisiaj w bardzo niewielkim stopniu zaawansowany. Zadania dotyczące tworzenia wielkoobszarowych form ochrony przyrody (parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu) w większości nie zostały zrealizowane. Prowadzone w analizowanym okresie z jednostkami samorządu terytorialnego liczne konsultacje projektów rozporządzeń Wojewody Mazowieckiego w sprawie utworzenia parków krajobrazowych np. w dolinie Wisły między Górą Kalwarią a Dęblinem oraz w dolinie Pilicy nie przyniosły oczekiwanych rezultatów przede wszystkim ze względu na brak akceptacji społecznej.

Zrealizowano: powiększenie obszaru Kozienickiego Parku Krajobrazowego, utworzenie rezerwatów przyrody: *Stawy Gnojna im. Rodziny Bieleckich* o pow. 19,35 ha, gm. Mszczonów; *Podjabłońskie* o pow. 38,25 ha, gm. Cerań; *Dęby Biesiadne* o pow. 17,2 ha, gm. Głowaczów; *Jezioro Drzezno* o pow. 30,36 ha, gm. Gostynin, Łack; *Stawy Siedleckie* o pow. 242,3 ha, gm. Łochów. W zakresie zmniejszania narastającego deficytu wód powierzchniowych zrealizowano nieliczne inwestycje zapisane w „Programie małej retencji dla województwa mazowieckiego”.

Znacznie lepiej wygląda realizacja inwestycji infrastruktury technicznej wpływająca na standardy środowiska. W odniesieniu do gospodarki wodnej *Plan* określa również zadania ujęte w polityce. *Rozwój ponadlokalnych systemów infrastruktury technicznej*, w szczególności obejmujących budowę, rozbudowę i modernizację systemów wodociągowo-kanalizacyjnych.

W zakresie gospodarki odpadami systematycznie prowadzony jest proces zamykania i rekultywacji niewłaściwie urządzonych i eksploatowanych składowisk, z których większość służyła do obsługi jednej gminy, były zatem obiektami o znaczeniu lokalnym. Zgodnie z harmonogramem określonym w *Wojewódzkim planie gospodarki odpadami* do zamknięcia do końca 2014 roku pozostały 72 obiekty.

Znaczne postępy prac odnotowano w przypadku realizacji 9 składowisk planowanych w *Wojewódzkim planie gospodarki odpadami 2007-2015* do pełnienia funkcji regionalnych. Istnieje jednak niebezpieczeństwo, że prace dostosowawcze do funkcji regionalnych na pięciu obiektach nie zostaną wykonane do 2014 roku.

Postępują prace nad tworzeniem ponadgminnych struktur dla realizacji regionalnych zakładów zagospodarowania odpadów. Tworzone są międzygminne związki komunalne, które realizować będą zadania z zakresu gospodarki odpadami w sposób kompleksowy. Na terenie województwa funkcjonuje 7 związków międzygminnych wdrażających rozwiązania regionalne w gospodarce odpadami.

1.4. Przeciwdziałanie największym zagrożeniom

W zakresie *przeciwdziałania największym zagrożeniom*, za które w województwie mazowieckim uznano zagrożenie powodzią nie został osiągnięty znaczący postęp. Główne problemy dotyczą przede wszystkim braku kompleksowych rozwiązań ochrony przeciwpowodziowej uwzględniającej metody techniczne i nietechniczne, ale także wieku instrumentów prawnych i dokumentów, określających zasady, sposoby i zadania realizowane w tej dziedzinie. Dotyczy to m.in. niedostatecznego zakresu działań prewencyjnych dotyczących przywracania naturalnych obszarów zalewowych rzek, zwiększania lesistości, ograniczania zabudowy na terenach zalewowych, które powinny być zapisane w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Brak jest opracowania i udostępnienia przez administrację rządową kompleksowego planu ochrony przeciwpowodziowej oraz przeciwdziałania skutkom suszy regionu Środkowej Wisły, a także systemów ostrzegania przed niebezpiecznymi zjawiskami zachodzącymi w atmosferze oraz hydrosferze.

Wdrażanie działań związanych ze zwiększeniem retencyjności oraz poprawą stanu przeciwpowodziowych urządzeń technicznych ma charakter incydentalny i dotyczy bardzo niewielkich obszarów i odcinków rzek.

1.5. Ochrona i wykorzystanie wartości kulturowych

Intensywność realizacji poszczególnych działań zapisanych w ramach polityki *Ochrona i wykorzystanie wartości kulturowych* była zróżnicowana.

W najmniejszym stopniu realizowane były działania dotyczące wprowadzenia form ochrony prawnej dla cennych elementów dziedzictwa kulturowego regionu takich jak krajobrazy kulturowe, historyczne układy urbanistyczne i ruralistyczne, gdzie utworzono tylko jeden krajobraz kulturowy „Ossów Bitwy Warszawskiej 1920 roku”. Przyczyną tego jest brak środków i priorytetów w polityce samorządów gminnych dla tego typu działań, a jednocześnie brak kompetencji prawnych umożliwiających samorządowi województwa działania w tym zakresie. Samorząd może jedynie inicjować lub wspierać działania innych podmiotów.

Po roku 2006 nastąpiła intensyfikacja działań w zakresie zachowania i ochrony obiektów zabytkowych, w tym obiektów drewnianych. Wiąże się to ze wzrostem dofinansowanie z budżetu województwa zadań obejmujących konserwacje, renowacje i prace remontowe przy zabytkach wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków. Dotacje

obejmują wyłącznie podmioty nie należące do sektora finansów publicznych i prawie wszystkie zadania, dofinansowane z budżetu województwa dotyczyły prac przy obiektach sakralnych. Tymczasem pilną sprawą jest podjęcie działań zapewniających zachowanie wszelkiego rodzaju zabytkowej zabudowy drewnianej.

Zakres dotychczasowej realizacji zadań służących zachowaniu niematerialnych wartości dziedzictwa kulturowego potwierdza przyjęte w Planie założenia, że proces budowania tożsamości regionalnej w województwie mazowieckim powinien rozpocząć się od pielęgnowania i kultywowania tożsamości lokalnej. Rozmieszczenie przestrzenne podejmowanych działań dotyczących ochrony i wykorzystania świadectw kultury niematerialnej, a zwłaszcza zadań z zakresu pielęgnowania odrębności kulturowej i wspierania twórczości ludowej jest silnie związane z zasięgami regionów etnograficznych wskazanymi w Planie.

Duże znaczenie dla promowania walorów kulturowych regionu oraz regionalnego folkloru ma budowa „Matecznika Mazowsze” – centrum folklorystycznego w Karolinie, które niedawno oddano do użytku.

1.6. Polityki adresowane do wybranych obszarów województwa

1.6.1. Polityka poprawy efektywności struktur przestrzennych aglomeracji warszawskiej

Realizacja tej polityki w sensie realizacji celu głównego tj. poprawy efektywności struktur przestrzennych aglomeracji i zapobieganie dalszemu chaosowi przestrzennemu – nie jest realizowana w sensie realnych zmian i tworzenia funkcjonalnych struktur.

Większość realizowanych zadań, bądź znajdujących się w realizacji, dotyczy przede wszystkim inwestycji transportowych opisanych w polityce rozwoju ponadlokalnych systemów infrastruktury technicznej oraz rozwoju usług, kultury i infrastruktury społecznej, przyczyniających się do wzrostu funkcji metropolitalnych Warszawy.

W zakresie porządkowania urbanizacji strefy podstołecznej brak jest konkretnych działań ze względu na brak w dalszym ciągu regulacji prawnych w zakresie gospodarki przestrzennej, przy ciągłych zmianach projektu ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym czy ustawy o polityce miejskiej. Brak jest zatem realnych narzędzi prawnych przeciwdziałających postępującemu chaosowi przestrzennemu, a tworzenie struktur funkcjonalnych czy porządkowanie żywiłowej urbanizacji jest dzisiaj niemożliwe.

Samorząd Województwa Mazowieckiego opracował projekt *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Obszaru Metropolitalnego Warszawy*, który nie może być dalej procedowany ze względu na stanowisko Ministerstwa Rozwoju Regionalnego i Ministerstwa Infrastruktury, wskazujące, na brak wyznaczenia w *Koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju* obszarów metropolitalnych, które traktowane jest jako brak podstaw prawnych do procedowania sporządzonych przez wiele województw projektów planów obszarów metropolitalnych. Do tej pory nie powstała *Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju*, która mogłaby zaakceptować zdelimitowane przez większości samorządów województw obszary metropolitalne, a jednocześnie nie przedstawiono żadnych propozycji ze strony rządowej.

W projekcie *Planu Obszaru Metropolitalnego* zidentyfikowano cele i działania kierowane do tego obszaru oraz zaproponowano zasady i kierunki zagospodarowania, które powinny wiązać wszystkie samorządy gminne i powiatowe wchodzące w jego skład, zapewniając jedność i koordynację przedsięwzięć publicznych o charakterze ponadlokalnym, szczególnie w zakresie: inwestycji liniowych, wielkoobszarowych systemów ochrony środowiska oraz wyznaczenia stref funkcjonalno-przestrzennych.

Sama delimitacja obszaru metropolitalnego Warszawy, polegała na wyznaczeniu optymalnego zasięgu przestrzennego opracowania, który za względu na charakter występujących na nim problemów przestrzennych powinien być ujęty we wspólnym planie zagospodarowania. Oznacza to, że problemy przestrzenne i funkcjonalne występujące na tym obszarze powinny być wspólnie analizowane, diagnozowane, prognozowane w celu ich optymalnego i spójnego rozwiązania.

Identyfikacja obszaru metropolitalnego Warszawy została przeprowadzona na podstawie analizy trzech typów zagadnień:

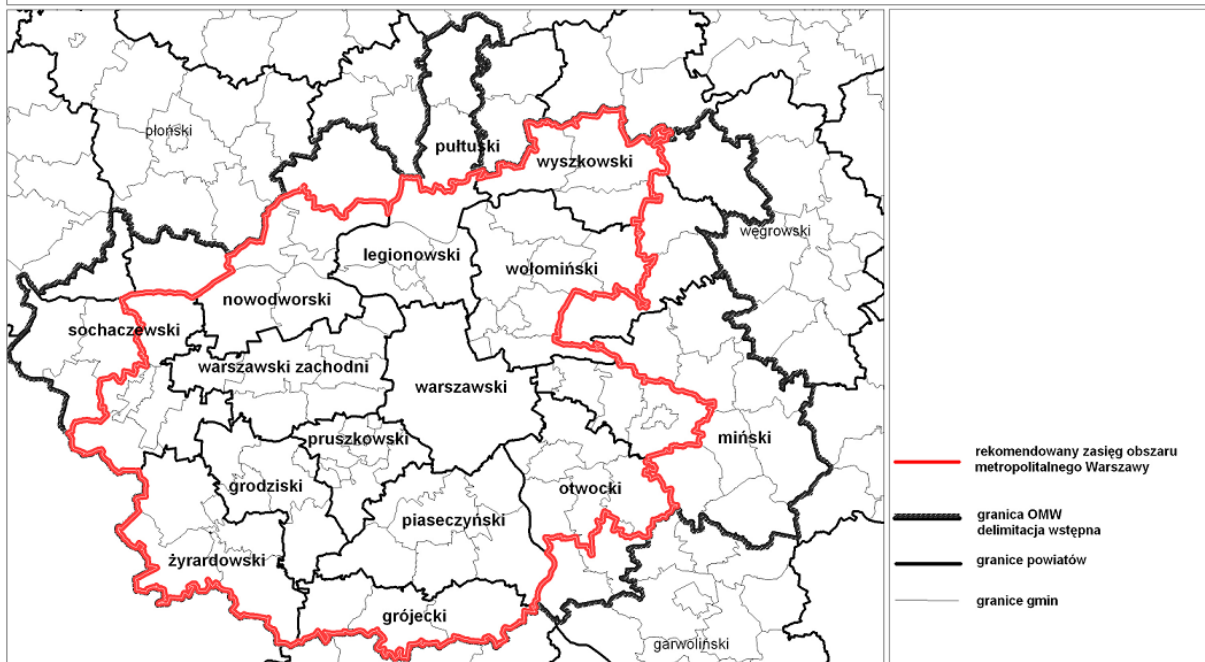
- cech funkcjonalnych, fizycznych, społeczno-ekonomicznych analizowanej przestrzeni (analiza problemowa i wskaźnikowa);
- związków funkcjonalno-przestrzennych i problemów przestrzennych występujących w obszarze, w tym zamierzeń inwestycyjnych i potrzeb w tym zakresie (analiza problemowa);
- podziałów administracyjnych (analiza formalna).

Zróżnicowanie wzajemne zagadnień nadano poprzez określenie odpowiednich wag danemu kryterium, co pozwoliło dokonać optymalnego określenia obszaru. Główne kierunki zagospodarowania przestrzennego, wyznaczone w projekcie planu zagospodarowania przestrzennego Obszaru Metropolitalnego Warszawy zostały zapisane jako:

- Rozwój przestrzenny OMW powinien następować zgodnie z dotychczasowym trendem rozwoju wzdłuż pasm utworzonych wokół korytarzy komunikacyjnych, którego węzeł stanowi obszar zurbanizowany Warszawy;
- Pasma rozwoju powinny obejmować zarówno tereny zurbanizowane historycznie wyznaczone wzdłuż linii kolejowych, jak również nowopowstałe wzdłuż ciągów drogowych, w których należy przewidywać wprowadzenie transportu szynowego;
- Pomiedzy pasmami rozwoju należy zachować przestrzenie ekstensywnego użytkowania, w miarę możliwości o charakterze zielonym, które powinny wchodzić w formie klinów do centrum Warszawy;
- Należy dążyć do powiązania radialnej sekwencji pasm rozwoju układem komunikacyjnym o charakterze obwodowym, który łączyłby poszczególne pasma bez konieczności przemieszczania się do centrum obszaru;
- Całość obszaru metropolitalnego powinna być zamknięta strefą zielonego pierścienia o charakterze przyrodniczym, bezpośrednio powiązanego z przestrzeniami ekstensywnego użytkowania;
- Obszar Metropolitalny Warszawy powinien rozwijać się we współpracy i wspólnie z Obszarem Metropolitalnym Łodzi. W szczególności dotyczy to powiązania przestrzennego odpowiednich struktur pasm zurbanizowanych i terenów otwartych.

Rycina 1. Zasięg Obszaru Metropolitalnego Warszawy

Zasięg Obszaru Metropolitalnego Warszawy przyjęty przez:
Komisję Strategii Rozwoju Regionalnego i Planowania Przestrzennego Sejmiku Województwa Mazowieckiego w dniu 30.11.2005
Wojewódzką Komisję Urbanistyczno-Architektoniczną w dniu 10.10.2005

Źródło: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego – opracowanie własne

Jednocześnie projekt zakłada na obszarze wyznaczonym planem, podział terenu na strefy użytkowania oraz określa warunki ich wykorzystania, zgodnie z funkcjami:

- **strefa uzupełnienia zabudowy** – strefa, w której zagospodarowanie powinno być podporządkowane funkcjom związanym z zabudową mieszkaniową, usługową, przemysłową lub techniczną o wysokim stopniu intensywności – przeznaczona do zainwestowania w pierwszej kolejności;
- **strefa rozwoju zabudowy** – zagospodarowanie w tej strefie powinno być podporządkowane funkcjom związanym z zabudową mieszkaniową, usługową, przemysłową bądź techniczną o średnim stopniu intensywności – przeznaczona do zainwestowania w drugiej kolejności, zwłaszcza po wyczerpaniu zapasów strefy uzupełnienia zabudowy. Preferencja dla powyższych funkcji nie wyklucza dopuszczenia w strefie innych funkcji;
- **strefa zachowania zabudowy** – dopuszcza się w niej adaptację istniejącego zagospodarowania, a nowe zagospodarowanie podporządkowuje celom ochrony środowiska przyrodniczego. W strefie tej nie należy przeznaczać pod zabudowę lub inną działalność inwestycyjną terenów rolnych i leśnych;
- **strefa wyłączenia spod zabudowy** – ogranicza się w niej do niezbędnego minimum rozbudowę istniejącego zagospodarowania, a preferuje się formy użytkowania terenu podporządkowane funkcjom związanym z ochroną środowiska. W strefie tej zaleca się zakaz wznoszenia nowych budynków, z wyjątkiem odbudowy po zniszczeniach wskutek zdarzeń losowych.

Strefy te powinny być uwzględnione w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin należących do obszaru oraz brane pod uwagę przy udzielaniu zgód na zmianę przeznaczenia terenów rolnych i leśnych na cele nie rolne i nie leśne. W zakresie rozwoju powiązań z Łodzią wykonano *Studium powiązań funkcjonalno-*

przestrzennych obszarów metropolitalnych Warszawy i Łodzi, wskazujące na możliwości współpracy tych obszarów.

1.6.2. Polityka wspomagania dotychczasowych tendencji rozwoju

Polityka ta ma na celu umacnianie istniejących tendencji rozwoju obszaru, który posiada relatywnie duży potencjał społeczno-gospodarczy, a jednocześnie nie jest konfliktogenny przestrzennie. Jest także miejscem, gdzie docierają jeszcze procesy dyfuzji rozwoju z Warszawy. Główne działania w tym obszarze dotyczyły przede wszystkim rozbudowy szeroko rozumianej infrastruktury społecznej, w tym przede wszystkim rozbudowy bazy dydaktycznej oświaty i szkolnictwa wyższego. W obszarze tym jednocześnie realizowanych jest bardzo wiele inwestycji w zakresie systemów transportowych, a przede wszystkim prace na tzw. „Dużej Obwodnicy Warszawy”, które po zakończeniu wszystkich prac modernizacyjnych i podniesienia parametrów dróg wpłyną w realny sposób na wzrost spójności, ale i także dostępności tego obszaru. Z inicjatywy samorządów tego obszaru powstały: *Ciechanowska Strefa Ekonomiczna* w ramach *Warmińsko-Mazurskiej Strefy Ekonomicznej* oraz *Podstrefa Siedlecka* w ramach *Tarnobrzesckiej Strefy Ekonomicznej*, a wiele gmin z tego obszaru zgłasza dzisiaj wnioski o ich włączenie do tych stref. Podejmowane są również próby tworzenia tzw. inkubatorów przedsiębiorczości, świadczące usługi proinnowacyjne dla sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Rozwijana jest również specjalizacja rolnictwa w tym szczególnie sadownictwa w rejonie grójecko-wareckim oraz warzywnictwa głównie w gminach położonych nad Wisłą i w powiecie siedleckim. Wszystkie realizowane zadania należy uznać za właściwe i realizując one stopniowo umacnianie potencjału tego obszaru.

1.6.3. Polityka przeciwdziałania nadmiernym dysproporcjom rozwojowym

Polityka ta jest adresowana do obszarów problemowych: radomskiego, ostrołęckiego, nadbużańskiego, mławsko-żuromińskiego i płockiego, której celem jest przeciwdziałanie dysproporcjom rozwojowym.

Zrealizowane zadania dotyczą przede wszystkim rozbudowy bazy dydaktycznej oświaty i szkolnictwa wyższego, tworzenia stref ekonomicznych: Podstrefa Radom, w ramach Tarnobrzesckiej Strefy Ekonomicznej i wyznaczenia w nich terenów inwestycyjnych, powstawanie nowych znaczących zakładów przemysłowych, specjalizacja rolnictwa – szczególnie w obszarze radomskim i ostrołęckim. Na szczególne podkreślenie zasługuje również rozwój turystyki szczególnie w rejonie nadbużańskim w Puszczy Kozienickiej i regionie nadpilicznym, Pojezierzu Gostynińskim.

Realizowane są również zadania modernizacji i przebudowy, z których najważniejszymi są modernizacja i przebudowa drogi nr: 7, 8, 61 oraz na poszczególnych fragmentach tzw. „Wielkiej Obwodnicy Mazowsza”.

Działania realizowane na tych obszarach są jednak wyraźnie niewystarczające ze względu na ogromne potrzeby, przy braku przede wszystkim odpowiedniej wielkości środków finansowych w budżetach samorządów; problemem nie jest nieaktualność ustaleń *Planu*, a raczej możliwości jego realizacji. Z drugiej strony trzeba jednak wyraźnie zaznaczyć, że dla obszarów tych potrzeba dodatkowego pakietu zadań, który wspomagałby ich rozwój, wykorzystując specyfikę tych obszarów. Jednocześnie należy jeszcze raz przyjrzeć się delimitacji obszarów problemowych ze względu na skalę ich potencjałów i zachodzących nowych procesów.

Na podstawie analizy społeczno-gospodarczej i funkcjonalno-przestrzennej (prace związane z *Planem Obszaru Metropolitalnego Warszawy*, *Oceną Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego*, *Monitoringiem Planu*, *Programami działań w obszarach problemowych*, *Funkcjami małych miast w Ostrołęckim Obszarze Problemowym*) należałoby dokonać weryfikacji zasięgów tych obszarów. Wprowadzenie delimitacji OMW do *Planu* spowoduje odpowiednie zmiany w obszarze największych wpływów aglomeracji warszawskiej, a w obszarach problemowych, położonych peryferyjnie, należy przeanalizować wnioski, które składają samorządy lokalne – np. włączenie Przasnysza do ostrołęckiego lub mławsko-żuromińskiego obszaru problemowego, włączenie Ciechanowa do obszaru problemowego, nierozdzielanie powiatu sierpeckiego na dwa różne obszary problemowe: płocki i mławsko-żuromiński.

W nawiązaniu do oceny wyżej wymienionych polityk stwierdzić należy:

- Realizacja kierunków działań i zadań następowała nie zawsze w wyniku bezpośrednich działań samorządu województwa. Plan zagospodarowania przestrzennego będąc miejscem koordynacji, uwzględniał działania wszystkich podmiotów działających w przestrzeni, odpowiedzialnych za poszczególne systemy.
- Ograniczone możliwości samorządu województwa wynikały przede wszystkim z niedostatku instrumentów prawnych i kompetencji przypisanych samorządowi województwa. Dotyczyło to przede wszystkim powoływania nowych form ochrony przyrody, krajobrazu i dziedzictwa kulturowego, rozwiązywania sytuacji konfliktogennych związanych z realizacją ponadlokanych inwestycji celu publicznego umieszczonych w planie województwa, przy braku zadań rządowych.
- Ograniczony udział środków finansowych w dyspozycji budżetu województwa na realizację wielu zadań, spowodowany m.in. także podziałem *subwencji regionalnej*, gdzie wskaźnik dochodów podatkowych na 1 mieszkańca w województwie mazowieckim jest większy niż 170% wartości wskaźnika dochodów podatkowych wszystkich województw na 1 mieszkańca, a województwo mazowieckie jest zobowiązane wносить ponad 50% dochodów z podatków uzyskanych w województwie.
- Zmiany niektórych kompetencji samorządu województwa, i pojawianie się nowych regulacji prawnych oraz dokumentów rządowych i samorządowych, co stanowi o funkcjonowaniu planu województwa w systemie prawnym, wpływając na jego kierunki, ustalenia i uwarunkowania realizacyjne.

IV. C. Uwarunkowania realizacyjne Planu

1. Prawne instrumenty realizacji Planu

1.1. Funkcje i cechy Planu

W systemie zarządzania regionem plan zagospodarowania przestrzennego województwa stanowi podstawę do:

- opiniowania i uzgadniania projektów studiów gmin i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- opiniowania projektów dokumentów rządowych dotyczących polityki regionalnej i przestrzennej;
- rekomendowania zadań z poziomu województwa na szczebel krajowo-rządowy;
- tworzenia programów operacyjnych i określania kontraktów regionalnych;
- konstruowania budżetu województwa pod kątem realizacji programów i zadań wojewódzkich;
- opiniowania planów i programów instytucji zarządzających funduszami celowymi;
- podejmowania współpracy międzywojewódzkiej w ramach tzw. problemów stykowych.

W polskim systemie planowania przestrzennego plany zagospodarowania przestrzennego województw nie są aktami prawa miejscowego, a tym samym nie stanowią one bezpośredniej podstawy do wydawania decyzji administracyjnych o charakterze realizacyjnym (lokalizacyjnych). Zgodnie z obowiązującą ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym realizacja planów województw ma charakter pośredni i polega na przenoszeniu ich ustaleń do aktów planowania miejscowego (studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego), a także na uzgadnianiu decyzji o warunkach zabudowy i decyzji o ustalaniu lokalizacji inwestycji celu publicznego pod kątem zgodności z zadaniami samorządu województwa.

Brak jednoznacznie określonej warstwy normatywnej planu województwa powoduje, że dokument ten nie jest dziś skutecznym instrumentem umożliwiającym rezerwowanie terenów pod przyszłe, ponadlokalne inwestycje celu publicznego. Jednocześnie w zapisach obowiązującej ustawy brakuje odniesienia do funkcji koordynacyjnej Planu województwa, co jest przyczyną licznych problemów występujących w ramach uzgadniania aktów planowania miejscowego i decyzji administracyjnych. Liczne dowody potwierdzające tę tezę znaleźć można w orzecznictwie SKO i sądów administracyjnych.

1.2. Realizacja inwestycji celu publicznego o charakterze ponadlokalnym

W świetle przepisów ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, procedury dotyczące rezerwowania terenów, niezależnie od ich rzeczywistej skuteczności, są nastawione na realizację tych inwestycji, w odniesieniu do których są zabezpieczone środki dla właścicieli nieruchomości na wypłaty odszkodowań. Tylko takie zadania mogą być bowiem wprowadzane do planów miejscowych, a tylko to gwarantuje, że w odniesieniu do takich rezerw będzie istniał zakaz ich zabudowy. To zaś oznacza, że wobec oczywistego braku środków na wypłaty odszkodowań dla wszystkich właścicieli nieruchomości objętych uzasadnionymi potrzebami rozwojowymi, dalekosiężne cele i kierunki krajowej, i wojewódzkiej polityki przestrzennej nie mogą być skutecznie zabezpieczone pod względem

rezerw terenowych. Zatem skuteczne rezerwowanie terenów (ograniczenie praw właścicielskich) jest możliwe tylko poprzez ustalenia planu miejscowego, a ten z kolei wywołuje określone skutki odszkodowawcze.

Stosownie do art. 44 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym – ustalenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa w zakresie inwestycji celu publicznego o charakterze ponadlokalnym, Marszałek wprowadza do miejscowych planów, po przeprowadzeniu negocjacji z gminą i uzgodnieniu terminu realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, warunków ich wprowadzania oraz kosztów inwestycji. Większość ustaleń planów województwa dotyczy inwestycji celu publicznego, przy braku odpowiednich gwarancji finansowych, pozwalających na podejmowanie negocjacji z gminą oraz braku procedur wprowadzania tych zadań do planów miejscowych. Powstaje więc pytanie, w czym imieniu i na jakich zasadach ma dzisiaj Marszałek Województwa negocjować z gminami wprowadzenie zadania, które nie są wpisane do programu rządowego, ani nie ma zagwarantowanych środków na jego realizację?

Sytuacja ta ma wpływ na konflikty przy uzgadnianiu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (i decyzji o warunkach zabudowy) w przypadku inwestycji nie mających programów i przesądzeń odnośnie terminu realizacji, kosztów, czy podmiotu realizującego dane zadanie. Przy czym przepis art. 44 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym dotyczy tylko sytuacji polegającej na tym, że w istniejącym miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego nie są uwzględnione zapisane w planie województwa (lub przyjęte w programie rządowym) inwestycje publiczne o znaczeniu ponadlokalnym lub zmienia się ich przebieg. W przypadku natomiast przystąpienia gminy do sporządzania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego musi ona uwzględniać ustalenia planu województwa zawarte w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. Sytuacja nadzwyczajna ma zastosowanie w chwili gdy pojawia się nowy plan zagospodarowania przestrzennego województwa lub zmiana planu, w którym znajdują się nowe ustalenia dotyczące rozmieszczenia ponadlokalnych inwestycji celu publicznego, nieuwzględnione w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Nie funkcjonuje system programów zadań rządowych w rozumieniu art. 48 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym będących głównym instrumentem realizacji ponadlokalnych przedsięwzięć publicznych oraz koordynacji w zakresie zadań sektorowych. Problemem jest brak odpowiedniego programowania w ujęciu finansowo-rzeczowym, którego nie zastąpią ustalenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa.

Warto nadmienić, że brak tych zadań był pośrednią przyczyną sporu kompetencyjnego w sprawie uzgodnienia decyzji o warunkach zabudowy terenu dla inwestycji położonej w pasie terenu zarezerwowanym pod autostradę. Marszałek Województwa uznał, że nie jest właściwy w przedmiotowej sprawie i przekazał sprawę do rozpatrzenia Wojewodzie Mazowieckiemu, jako organowi właściwemu. Wojewoda Mazowiecki wyraził pogląd, że projektowana autostrada nie jest zadaniem rządowym, ponieważ nie jest objęta programem zadań rządowych w rozumieniu art. 48 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Wojewoda uznał więc, że istnieje łączność pomiędzy zakresem rzeczowym pojęcia zadanie rządowe w rozumieniu art. 53 ust. 4 pkt. 10, a zakresem pojęciowym „program zawierający zadania rządowe”, którym posługuje się art. 48. Z takiego założenia wyprowadził wniosek, że nieumieszczenie danego przedsięwzięcia w takim programie powoduje, iż dane zadanie nie jest zadaniem rządowym. Wojewoda Mazowiecki wystąpił do Naczelnego Sądu Administracyjnego (NSA) z wnioskiem o rozstrzygnięcie sporu kompetencyjnego. NSA uznał, że Marszałek Województwa i Wojewoda są właściwymi w sprawie uzgadniania decyzji o warunkach zabudowy.

1.3. Kolizje i konflikty przestrzenne

W województwie mazowieckim, występują kolizje i konflikty przestrzenne. Kolizje są konsekwencją organizacji struktury przestrzennej i dotyczą przede wszystkim obszarów wielofunkcyjnych, na których występuje naturalna kolizja funkcji zagospodarowania przestrzennego pomiędzy: presją urbanizacyjną – koniecznością rozwoju systemów transportowych i infrastruktury technicznej – ochroną środowiska.

Konflikty przestrzenne mają zwykle charakter społeczny i wynikają z kolizji funkcji oraz czynników koncentrujących i dekoncentrujących, sprzecznych dążeń wielu podmiotów gospodarujących we wspólnych przestrzeniach.

Obecnie **główne kolizje funkcji w zagospodarowaniu** dotyczą:

- przebiegu autostrady A-2, przecinającej Bolimowski Parki Krajobrazowy, odcinającej park od systemu regionalnych powiązań przyrodniczych oraz przechodzącej w niedalekiej odległości od najcenniejszych obszarów przyrodniczych Mazowieckiego Parku Krajobrazowego, m. in. rezerwatu *Żurawinowe Bagno*;
- budowy przeprawy mostowej na Wiśle w ciągu drogi wojewódzkiej nr 721 (Nadarzyn-Wiązowna), na wysokości Konstancina-Jeziornej i Józefowa, stanowiącej fragment „małej obwodnicy Warszawy”, a zagrażającej rezerwatom przyrody na Wiśle;
- działań w zakresie zabezpieczeń przeciwpowodziowych na Wiśle (głównie prowadzenia koniecznych robót utrzymaniowych i konserwatorskich) kolidujących z zasadami ochrony środowiska doliny Wisły.

Konflikty przestrzenne wynikają przede wszystkim z konsekwencji obowiązku umieszczenia w planie zagospodarowania przestrzennego województwa inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym i wprowadzenia ich do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, a następnie do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Powoduje to dokonanie rezerwy terenu i wywołuje obowiązek odszkodowawczy po stronie gminy. Ustalenia aktów polityki przestrzennej są niewystarczającym warunkiem rezerwowania terenów, a dotychczasowe procedury dotyczące wprowadzania zadań ponadlokalnych do planów miejscowych okazały się nieskuteczne.

Słabość tego systemu planowania ujawniła się szczególnie przy unieważnieniu tzw. „starych planów miejscowych”. Dotyczy to realizacji przede wszystkim następujących inwestycji:

- przebiegu Trasy Olszynki Grochowskiej – ze względu na rezygnację z budowy trasy przez Generalną Dyрекcję Dróg Krajowych i Autostrad, brak przesądzenia odnośnie terminu realizacji tej inwestycji oraz podmiotu zarządzającego, liczne protesty mieszkańców;
- zasadności istnienia projektowanej „Legionowskiej Trasy Mostowej”, stanowiącej fragment obwodnicowego układu regionalnego, dla której nie ma żadnego przesądzenia co do terminu realizacji;
- przebiegu obwodnicy Milanówka i Grodziska Mazowieckiego, ze względu na protesty mieszkańców Milanówka związane z dokonaniem już zagospodarowaniem terenu;
- terminu realizacji „Trasy Książąt Mazowieckich”, stanowiącej obwodnicę Pruszkowa w ciągu drogi wojewódzkiej nr 719 przebiegającą przez zainwestowane już tereny gminy Michałowice;
- przebiegu Trasy N-S – tj zabudowywanego korytarza tej trasy na terenie Warszawy w związku z utratą ważności planu zagospodarowania przestrzennego Warszawy;

- powiększenia Bolimowskiego i Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego – dla których istniejące nakazy i zakazy w ramach aktów wykonawczych wykluczają wiele warunków i sposobów zagospodarowania przestrzennego i gospodarczego gmin.

Jednocześnie wspomniane wcześniej uwarunkowania funkcjonowania planu województwa, tj. brak warstwy normatywnej *Planu* oraz brak powiązania hierarchicznego pomiędzy dokumentami planowania poziomu gminnego, wojewódzkiego nie stwarza warunków do rozwiązywania tych konfliktów – właściwie można mówić, że od lat pozostają one bez zmian, a jednocześnie powodują one wielokrotne ponawianie procedur dotyczących lokalizacji inwestycji. Liczne dowody potwierdzające tę tezę znaleźć można w orzecznictwie SKO i sądów administracyjnych dokonywane w kontekście postanowień Marszałka Województwa w zakresie uzgodnień decyzji o warunkach zabudowy oraz decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, a także Zarządu Województwa w zakresie uzgodnień studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

1.4. Utrata ważności miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego – „gra o przestrzeń” w formie decyzji administracyjnych

Utrata z dniem 31 grudnia 2003 roku ważności planów zagospodarowania przestrzennego gmin, uchwalonych przed dniem 1 stycznia 1995 roku, spowodowała likwidację wielu rezerw terenowych przeznaczonych pod inwestycje celu publicznego. W ten sposób utracił m.in. ważność Plan ogólny zagospodarowania przestrzennego Warszawy z 1992 roku. Szacuje się, że obecnie tylko ok. 25,8% powierzchni kraju posiada pokrycie miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, a na Mazowszu 29%. Na obszarach pozbawionych planów proces zagospodarowania przestrzennego odbywa się w oparciu o pojedyncze decyzje o warunkach zabudowy i decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, co przy braku prawnie ustalonych rezerw terenowych powoduje, że są to środki niewystarczające dla ochrony korytarzy przeznaczonych na liniowe inwestycje infrastrukturalne.

1.5. Zagospodarowanie poza dokumentami planistycznymi, tworzenie spec-ustaw

Jednym ze skutków unieważnienia „starych planów” było pojawienie się w systemie prawnym spec-ustaw, które wyłączały lokalizację inwestycji spod działania ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Spec-ustawa drogowa dotycząca początkowo tylko autostrad miała mieć charakter przejściowy i obowiązywać do 2007 r. Ostatecznie jednak Sejm postanowił przedłużyć jej działanie do 2015 r. i rozszerzyć jej zakres na wszystkie drogi publiczne.

Regulacje prawne dotyczące spec-ustaw skutkują ustaleniem lokalizacji w trybie jednostkowych decyzji administracyjnych, które nie są związane z aktami planowania przestrzennego; współdziałanie innych podmiotów polityki przestrzennej ograniczony tylko do opiniowania m.in. przez samorząd województwa i bardzo ograniczonego udziału społeczeństwa sprowadzającego się do udziału stron. Spec-ustawy ograniczają system planowania przestrzennego m.in. poprzez ograniczenie kompetencji samorządu na rzecz administracji rządowej, powodują chaos i dekompozycję przestrzenną. Trzeba jednak podkreślić, że dotychczasowe działania podejmowane na podstawie spec-ustaw nie były sprzeczne z ustaleniami Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego w zakresie inwestycji celu publicznego.

1.6. Projekty nowych regulacji prawnych i najważniejsze zmiany ustaw

Liczne inicjatywy legislacyjne rządu na rzecz zmian w systemie gospodarki przestrzennej w tym: polityki rozwoju i planowania przestrzennego, nie są wzajemnie powiązane i skoordynowane. Najważniejszymi w tej chwili i najbardziej kontrowersyjnymi jest tworzenie projektu *ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* oraz *ustawy o polityce miejskiej i współpracy jednostek samorządu terytorialnego w tym zakresie oraz o zmianie niektórych innych ustaw*.

- Projekt *ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* (rządowy), stanowi istotną zmianę systemową. Ustawa ta tworzy zbiór nowych „bytów planistycznych” (lokalne parametry urbanistyczne, miejscowe przepisy urbanistyczne, plan realizacyjny), a gminy dowolnie wybierając będą narzędzia najprostsze, które będą odpowiadać interesom developerów. W zakresie planowania wojewódzkiego główne zmiany dotyczą rozszerzenia procedury sporządzania *Planu* – m.in. z etapem wyłożenia rejestru wniosków składanych do planu, sporządzaniem wariantów planu uwzględniających alternatywne lokalizacje przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko wraz z uzasadnieniem ich lokalizacji, rejestr nieuwzględnionych uwag wraz z ich uzasadnieniem. Na terenach pozbawionych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego wprowadza się możliwość tworzenia przepisów urbanistycznych oraz tzw. *czasowej rezerwy terenu* dla inwestycji wojewódzkich i powiatowych. Rezerwy te byłyby przyjmowane przez Sejmik Województwa w formie uchwały, która maksymalnie obowiązywałaby 4 lata. Zasadność wariantów budzi nadal wątpliwości szczególnie w świetle spec-ustaw, gdzie lokalizacja dróg i linii kolejowych jest wyłączona spod *ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*, gdzie lokalizacje te będą adaptowane przez plan województwa. Plan województwa nadal pozbawiony jest funkcji normatywnej, co powodować będzie brak jego skuteczności umożliwiając rezerwowanie terenów pod przyszłe, ponadlokalne inwestycje celu publicznego, niezależnie od ilości wykonanych wariantów. Plany województw nie będą stanowiły podstaw materialno-prawnych do wydawania jednostkowych decyzji administracyjnych (pozwoleń na budowę), a pełnić będą nadal rolę rejestrów ponadlokalnych przedsięwzięć publicznych, w odniesieniu do których będą badane ewentualne kolizje. Nowym rozwiązaniem są zapisy dotyczące ustaleń wiążących *planu zagospodarowania przestrzennego województwa* wprowadzanych do *studium, planu miejscowego i lokalnych parametrów*, po uprzednim uzgodnieniu terminu realizacji i warunków ich wprowadzania do planu miejscowego i parametrów lokalnych. Uzgodnienia te przeprowadza odpowiednio wojewoda, marszałek, starosta lub organ wykonawczy obszaru metropolitalnego wraz z odpowiednią procedurą (wniosek, negocjacje, umowa). Można więc mówić, że każdy z odpowiednich organów odpowiada za swoje zadania, a nie jak w obecnie obowiązującej ustawie Marszałek województwa ma uzgadniać i negocjować terminy i warunki wprowadzania zadań wszystkich organów;
- Projekt *ustawy o polityce miejskiej i współpracy jednostek samorządu terytorialnego w tym zakresie oraz o zmianie niektórych innych ustaw*, który poprzez nadanie osobowości prawnej *zespołowi miejskiemu* tworzy de facto dodatkowy quasi samorządowy poziom administracji samorządowej, naruszając istniejący system planowania przestrzennego i ograniczając kompetencje samorządu województwa jako podmiotu prowadzącego politykę rozwoju regionu, co jest wyraźnie sprzeczne z *ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju*. Zespół ten posiadałby bardzo duży zakres zadań z zakresu gospodarki komunalnej, komunikacji i transportu zbiorowego, ładu

przestrzennego (opracowywanie i uzgadnianie studium ramowego uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego obszaru), ograniczając zadania samorządu województwa.

Jako najważniejsze obecnie zmiany wpływające na ustalenia Planu i jego uwarunkowania realizacyjne są następujące ustawy:

W zakresie zagospodarowania przestrzennego

- *Ustawa o ochronie gruntów rolnych i leśnych*, kilkakrotna nowelizacja wraz z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (w zakresie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu), zliberalizowała regulacje, na mocy których jedynie miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego stanowił podstawę do zmiany przeznaczenia gruntów rolnych na cele nierolnicze. W rezultacie, w sytuacji gdy dla danego terenu nie uchwalono planu, powszechnie stosowana jest procedura wyłączenia gruntów rolnych z rolniczego użytkowania na mocy decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu.⁸² Z kolei w miastach przepisy ustawy odnoszące się do ochrony gruntów rolnych nie obowiązują. Następstwem powyższych sekwencji regulacyjnych jest po pierwsze silne ograniczenie motywacji prawnych do opracowywania planów zagospodarowania przestrzennego przez gminy, a po wtóre – w coraz większej skali dopuszczenie do stosowania arbitralnych decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, co w konsekwencji stwarza chaos przestrzenny – szczególnie w miastach.

W zakresie ochrony przyrody i środowiska przyrodniczego

- *Ustawa o ochronie przyrody* wprowadzająca nową formę ochrony – obszary Natura 2000. Uwzględnienie wyznaczonych już obszarów (Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 27 października z 2008 roku) jak również obszarów projektowanych (zgłoszonych) wpływa na uwarunkowania i kierunki zagospodarowania przestrzennego. Na tych terenach możliwa jest realizacja przedsięwzięć, które nie wpłyną negatywnie na stan chronionych siedlisk i gatunków. Nowelizacja w 2009 roku ustawy *o ochronie przyrody* przenosi kompetencje dotyczące tworzenia, zmiany i likwidacji parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu od wojewody do samorządu województwa (od 1.08.2009 roku). Oznacza to, że władze regionalne zostały uznane za właściwe do kreowania i prowadzenia polityki ochrony konserwatorskiej walorów przyrodniczych. Utworzenie parku krajobrazowego lub powiększenie jego obszaru następuje w drodze uchwały sejmiku województwa. Sejmik województwa nadaje statut parku krajobrazowego określający strukturę organizacyjną parku lub zespołu parków (w drodze uchwały) i ustanawia plany ochrony. Również wyznaczenie, likwidacja lub zmiana granic obszaru chronionego krajobrazu następuje w drodze uchwały sejmiku województwa. Projekty uchwał sejmiku województwa wymagają uzgodnienia z właściwym regionalnym dyrektorem ochrony środowiska. Ustawa nakłada również obowiązek określenia w sporządzanych planach ochrony ustaleń do studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz do planu zagospodarowania przestrzennego województwa. Takie ustalenia w odniesieniu do planu zagospodarowania województwa znalazły się dotychczas w planie ochrony dla: Nadbużańskiego i Bolimowskiego Parku Krajobrazowego.

⁸² Dotyczy to gruntów rolnych klas I, II i III o powierzchni nie przekraczającej jednorazowo 0,5 ha.

- *Ustawa z dnia 18 lipca 2001 roku Prawo wodne*, która wprowadza ustalenia dotyczące uwzględnienia planu gospodarki wodami na obszarze dorzecza oraz planu ochrony przeciwpowodziowej na obszarze państwa z uwzględnieniem podziału na obszary dorzeczy uwzględnia się w strategii rozwoju województwa i w planie zagospodarowania przestrzennego województwa, a ustalenia studium ochrony przeciwpowodziowej i planu ochrony przeciwpowodziowej regionu wodnego uwzględnia się w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Oznacza to, że władze wojewódzkie i samorządowe zobligowane są do uwzględnienia zagrożenia powodziowego w planowaniu przestrzennym. Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Warszawie w ramach prac dotyczących ochrony przeciwpowodziowej opracowało *Studium bezpośredniego zagrożenia powodzią dla obszarów nieobwałowanych*, które obejmuje łącznie 89 rzek regionu wodnego, w tym 41 rzek województwa mazowieckiego. *Studium* zawiera między innymi strefy zagrożeń powodziowych, które podlegają ograniczeniom w użytkowaniu zgodnie z ustawą *Prawo wodne*, które należy uwzględnić w Planie.
- *Ustawa o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko*. Ustawa nie wpłynęła zasadniczo na zawartość merytoryczną planu zagospodarowania przestrzennego województwa, zmieniła natomiast procedurę strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, oraz udostępniania informacji o dokumentach. Również każda zmiana planu zagospodarowania przestrzennego województwa wymaga przeprowadzenia procedury postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko z udziałem społeczeństwa.

W zakresie wartości kulturowych

- *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*. Ustawa uwzględniając współczesne doktryny konserwatorskie, wprowadza nowe formy ochrony zabytków, należące do kompetencji samorządów gminnych: utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Ponadto wprowadzono podział zadań i kompetencji pomiędzy różnymi kategoriami podmiotów funkcjonujących w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego. Samorząd województwa występuje w podwójnej roli: jako organ administracji publicznej podejmuje działania służące ochronie zabytków (zapewnienie warunków umożliwiających zachowanie i zagospodarowanie zabytków, zapobieganie niszczeniu i kradzieży, kształtowanie środowiska przyrodniczo-kulturowego oraz uwzględnianie zadań ochrony w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym) oraz jako właściciel wielu obiektów zabytkowych sprawuje opiekę polegającą w szczególności na zabezpieczeniu i utrzymaniu zabytku w jak najlepszym stanie, zapewnieniu możliwości naukowego badania i prowadzenia prac konserwatorskich oraz popularyzowaniu wiedzy o zabytku i jego znaczeniu.
- *Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* rozszerzyła zakres przedmiotowy planu o ustalenia dotyczące dóbr kultury współczesnej i obszarów krajobrazu kulturowego. Obowiązujący Plan nie wyczerpuje pełnego zakresu rzeczowego zgodnie z przepisami tej ustawy w części dotyczącej „dóbr kultury współczesnej” – nie ma jednak formalnych wymogów nakazujących aktualizację zapisów planu w tym zakresie.

W zakresie infrastruktury społecznej

- *Zmiana Ustawy o systemie oświaty* wprowadziła do polskiego systemu edukacji nowe typy szkół, co wpłynęło na zmianę przestrzennego rozmieszczenia szkolnictwa. W wyniku reformy zaczęły funkcjonować szkoły ponadgimnazjalne: licea ogólnokształcące i profilowane, technika zasadnicze szkoły zawodowe oraz uzupełniające licea ogólnokształcące i technika, dające możliwość uzupełnienia wykształcenia absolwentom szkół zasadniczych zawodowych. Ustawa wprowadziła także szkoły policealne, dające możliwość uzupełnienia wykształcenia ogólnego o kwalifikacje zawodowe na poziomie średnim technicznym lub równorzędnym.
- Ustawa *Prawo o szkolnictwie wyższym* zastąpiła szereg ustaw i uregulowała wszystkie sfery działalności wyższych uczelni w jednym dokumencie. Zawarte w ustawie zapisy wprowadziły m. in. trójstopniowy podział studiów.
- *Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 roku o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych* (Dz. U. Nr 210, poz. 2135) określa jako zadanie własne samorządu województwa opracowywanie i realizację programów zdrowotnych oraz podejmowanie innych działań wynikających z rozeznaczonych potrzeb zdrowotnych i stanu zdrowia mieszkańców dokumenty kładą nacisk na rozwój zdrowia publicznego, a przede wszystkim na konieczność podejmowania działań z zakresu umacniania zdrowia, przeciwdziałania chorobom i stwarzania optymalnych warunków leczenia i rehabilitacji.

1.7. Główne dokumenty wpływające na ustalenia Planu i jego uwarunkowania realizacyjne

- *Program budowy dróg krajowych na lata 2007-2015* wskazuje priorytety inwestycyjne, których realizacja zapewni stworzenie sieci drogowej o znacznie wyższych niż obecnie parametrach użytkowych (m.in. autostrada A2, drogi ekspresowe: nr 7, 8, 17, 19), stanowiących połączenia pomiędzy największymi ośrodkami gospodarczymi kraju. W rezultacie nastąpi skrócenie czasu przejazdu pomiędzy poszczególnymi ośrodkami subregionalnymi i zapewniona zostanie płynność ruchu tranzytowego przebiegającego przez Polskę. Plan województwa jest aktualny w kontekście ustaleń *Programu*.
- *Strategia dla transportu kolejowego do roku 2013* przedstawia założenia kształtowania kierunków polityki rządu w zakresie transportu kolejowego oraz zakres i sposoby działań organizacyjnych (prawnych i ekonomicznych), mających zapewnić realizację postawionych celów (m.in. podejmowanie przedsięwzięć promujących i wspierających rozwój systemu transportu kolejowego w zakresie i tempie najbardziej odpowiednim do współczesnych oczekiwań społecznych, wymogów ochrony środowiska oraz kształtowanie integracji polskiego systemu kolejowego z systemem transportowym Unii Europejskiej). Strategia odnosi się także do budowy nowoczesnego systemu kolei dużych prędkości ($V > 300$ km/h), pozwalających na łączenie stolicy kraju z miastami położonymi w odległości ok. 300 km, w czasie nie przekraczającym 1,5 godziny (stworzenie alternatywy dla przewozów drogowych i lotniczych). Plan województwa wymaga aktualizacji w kontekście *Strategii*.
- *Program rozwoju sieci lotnisk i lotniczych urządzeń naziemnych* jest dokumentem wskazującym zasady rozwoju sieci lotnisk (nie konkretnych lokalizacji), na podstawie których określona zostanie zasadność ich budowy i lokalizacja. Przyjęty plan działań

w zakresie rozwoju infrastruktury lotniskowej ma zapewnić realizację zakładanych celów strategicznych dla stworzenia systemu lotnisk cywilnych wpisanych w system transportowy Polski i UE, a także rozwoju infrastruktury lotniskowej w tempie pozwalającym na zaspokojenie wzrastającego popytu na usługi lotnicze. W obszarze województwa mazowieckiego działania odnoszą się do rozwoju Portu Lotniczego im. F. Chopina w Warszawie oraz warszawskiego węzła lotnisk (Modlin, Sochaczew, Mińsk Mazowiecki, Radom, Warszawa-Babice) i nowego Lotniska Centralnego dla Polski. Plan województwa jest aktualny w kontekście ustaleń *Programu*.

- *Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych*, który wskazuje priorytety oraz jest instrumentem korygującym działania w zakresie odprowadzenia i oczyszczania ścieków komunalnych w Polsce w celu wypełnienia zobowiązań przyjętych w Traktacie Akcesyjnym oraz postanowień dyrektywy 91/271/EWG, zamieszcza wykaz zaktualizowanych niezbędnych przedsięwzięć w zakresie wyposażenia w systemy kanalizacji zbiorczej i oczyszczalni ścieków komunalnych w przedziałach czasowych. Plan województwa jest aktualny w kontekście ustaleń *Programu*.
- *Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2007-2011 z uwzględnieniem lat 2012-2015* wytycza cele i kierunki działań w zakresie gospodarki odpadami w ujęciu regionalnym oraz wpływa na kształtowanie zagospodarowania przestrzeni województwa. Działania wskazane w dokumencie zmierzają do utworzenia nowoczesnego i skutecznego systemu gospodarowania odpadami, jak: wyznaczenie 6 obszarów gospodarki odpadami oraz funkcjonowanie 15 składowisk regionalnych. Plan zawiera listę instalacji niespełniających wymagań ochrony środowiska, których modernizacja nie jest możliwa lub uzasadniona ekonomicznie, w tym składowisk odpadów. *Plan* wymaga aktualizacji.
- *Program Małej Retencji Wodnej dla Województwa Mazowieckiego* określa możliwości gromadzenia wód do pełnienia różnych funkcji, przede wszystkim: retencyjnych dla rolnictwa, gospodarczych, przeciwpowodziowych, przeciwpożarowych, rekreacyjnych. Wskazane w *Programie* zadania zmierzają do zwiększenia zasobów wodnych, co jest szczególnie istotne z uwagi na ograniczone zasoby wód powierzchniowych. Dokument zawiera waloryzację przestrzeni województwa mazowieckiego w aspekcie wskazania obszarów, w których zwiększanie retencji jest bardzo pożądane (wysoki priorytet), jest korzystne (średni priorytet) i obszarów, gdzie nie ma potrzeby zwiększania retencji (niski priorytet). Wyniki tej waloryzacji umożliwiają ocenę zasadności proponowanych inwestycji w aspekcie reagowania na inicjatywy lokalne (np. wnioski do PZPWM, wnioski o dofinansowanie inwestycji). Program ma charakter studialny, wskazuje jednak obiekty i urzędnienia planowane do realizacji w ciągu najbliższych lat i przewidywane modernizacje obiektów istniejących. Realizacja wielu zadań ma wpływ na zagospodarowanie przestrzenne zarówno w skali lokalnej jak i regionalnej. *Plan* wymaga aktualizacji.
- *Program wykorzystania Odnawialnych Źródeł Energii dla Województwa Mazowieckiego*, który m.in. identyfikuje zasoby energii odnawialnej i wskazuje obszary predestynowane do wykorzystania zasobów.
- *Programy ochrony powietrza* – określono ustalenia naprawcze dla stref o stwierdzonych przekroczeniach dopuszczalnych poziomów zanieczyszczeń powietrza (aglomeracja warszawska, miasto Ostrołęka, miasto Płock, miasto Radom oraz powiaty: ciechanowski, grodziski, legionowski, makowski, mławski, nowodworski, otwocki, ostrowski,

piaseczyński, pułtuski, wołomiński, pruszkowski, żyrardowski, żuromiński), które odnoszą się między innymi do planowania przestrzennego. Szczegółowość wytycznych w tym zakresie wskazuje na konieczność ich uwzględnienia głównie w planowaniu miejscowym (studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego). Ze względu na duży, w skali województwa, obszar objęty programami (18 powiatów) ich ustalenia powinny znaleźć odzwierciedlenie w kierunkach zagospodarowania przestrzennego województwa. *Plan* wymaga aktualizacji.

- Polityka państwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego została określona w *Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2013*, oraz w *Uzupełnieniu Narodowej strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020*. Strategia stworzyła ramy dla prowadzenia polityki kulturalnej, której jednym z istotnych elementów jest ochrona i zachowanie dziedzictwa narodowego w warunkach gospodarki rynkowej. Ochrona dziedzictwa kulturowego, a szczególnie ochrona i rewaloryzacja zabytków należy do strategicznych obszarów w sferze kultury. Instrumentem realizacji celów Strategii są programy operacyjne. Stanowią one podstawę do ubiegania się o środki z budżetu państwa na zadania z zakresu kultury realizowane przez różne podmioty. Liczba programów zmieniała się w kolejnych latach, ale co roku realizowany był Program Operacyjny Dziedzictwo Kulturowe. Zmianie ulegała jedynie liczba priorytetów w ramach tego Programu. Podstawowym celem *Programu Operacyjnego Dziedzictwo Kulturowe* jest: ochrona i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym dziedzictwa archeologicznego), kompleksowa rewaloryzacja zabytków, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji. *Plan* wymaga aktualizacji.
- *Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009*, którego celem jest tworzenie warunków dla kreowania i realizowania zadań z zakresu ochrony zabytków oraz wykorzystanie walorów kulturowych województwa jako czynnika wpływającego na rozwój regionu. Program wskazuje przestrzenne powiązania środowiska kulturowego, które obejmują układy pasmowe koncentracji obiektów zabytkowych związane ze szlakami rzecznyymi, drogowymi i kolejowymi. Zadania i działania zapisane w Programie służą realizacji celów operacyjnych obejmujących: zachowanie materialnej i niematerialnej spuścizny historycznej, ochronę i kształtowanie krajobrazu kulturowego, utrwalanie zasobów dziedzictwa kulturowego w świadomości mieszkańców, promocję walorów kulturowych Mazowsza oraz zwiększenie dostępności obiektów zabytkowych poprzez ich wykorzystanie dla funkcji turystycznych, kulturalnych i edukacyjnych, a także kreowanie pasm przyrodniczo – kulturowych. *Plan* wymaga aktualizacji.
- *Strategia rozwoju turystyki województwa mazowieckiego na lata 2007 – 2013*, której celem nadrzędnym jest zwiększenie znaczenia gospodarczego turystyki w województwie mazowieckim. *Strategia* określa działania jakie muszą zostać wykonane m. in. dla zapewnienia zrównoważonego rozwoju przestrzeni turystycznej na terenie całego województwa, tj. działania mające na celu: zwiększenie dostępności turystycznej województwa, zagospodarowanie przestrzeni turystycznej województwa zgodnie z potrzebami turystów oraz rozwój infrastruktury turystycznej, paraturystycznej i okołoturystycznej. *Plan* wymaga aktualizacji.

- *Strategia rozwoju edukacji na lata 2007-2013*, której głównym celem jest ustalenie działań dla podniesienia poziomu wykształcenia społeczeństwa, przy jednoczesnym zapewnieniu wysokiej jakości kształcenia. Zakłada ona m. in. usprawnienie systemu zarządzania i finansowania szkolnictwa wyższego, podnoszenie jakości i upowszechniania nowoczesnych metod kształcenia, zwiększenie współpracy między szkołami wyższymi a gospodarką oraz umiędzynarodowienie studiów wyższych. Ponadto zakłada upowszechnianie kształcenia ustawicznego związanego z nabywaniem i doskonaleniem kwalifikacji zawodowych, zbudowanie przejrzystego systemu uznawania kwalifikacji zawodowych. *Plan* wymaga aktualizacji.
- *Strategia rozwoju kształcenia ustawicznego do roku 2010* określa kierunki rozwoju kształcenia ustawicznego w kontekście idei uczenia się przez całe życie i budowania społeczeństwa opartego na wiedzy. Strategia zakłada m.in. działania polegające na zwiększaniu dostępności do kształcenia ustawicznego, podnoszeniu jego jakości i znaczenia. *Plan* wymaga aktualizacji.
- *Strategia wojewódzka w zakresie polityki społecznej dla województwa mazowieckiego na lata 2005-2013* jest dokumentem mającym przyczynić się do poprawy jakości życia mieszkańców Mazowsza, tworzenia mechanizmów ułatwiających zaspokajanie potrzeb oraz kreowania i popierania pożądanych zmian społecznych. Jej realizacja powinna zapobiegać nadmiernym dysproporcjom w poziomie dochodów i warunków życia ludności oraz wyrównywać szanse startu życiowego młodym ludziom. *Plan* wymaga aktualizacji.
- *Regionalna Strategia Innowacji RIS MAZOVIA* ma na celu stworzenie powiązań pomiędzy jednostkami naukowo-badawczymi, przemysłem, samorządem województwa i administracją rządową dla potrzeb budowania wzrostu gospodarczego regionu, a także podnoszenia konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) poprzez wprowadzanie nowych technologii. *Plan* wymaga wprowadzenia nowych ustaleń. *Plan* wymaga aktualizacji.
- *Strategia e-Rozwoju Województwa Mazowieckiego* jest dokumentem, który ma na celu zrównoważony rozwój Mazowsza przy wykorzystaniu technologii informacji i komunikacji. Stanowi podstawowy instrument zarządzania rozwojem społeczeństwa informacyjnego w Województwie Mazowieckim. *Plan* wymaga wprowadzenia nowych ustaleń. *Plan* wymaga aktualizacji.

1.8. Praktyka planistyczna w województwie mazowieckim

Mając określone kompetencje na podstawie ustawy o samorządzie województwa oraz wielu innych ustaw szczegółowych, z których najbardziej decydującymi o prowadzeniu polityki rozwoju były ustawy: *o zasadach wspierania rozwoju regionalnego i ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym*, oraz późniejsze: *o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*, przystąpiono do procesu budowania systemu gospodarki przestrzennej w województwie.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego sporządzany był w formule zintegrowanego planowania rozwoju, co wyrażało się w jego ścisłych związkach, w ujęciu przedmiotowym i funkcjonalnym ze *Strategią Rozwoju Województwa Mazowieckiego*. Prace nad *Planem* były prowadzone w ramach współzależnych nurtów planowania strategicznego i operacyjnego, co oznaczało, że stał się on z jednej strony

wyrazem polityki przestrzennej województwa mazowieckiego, a zarazem stanowił jeden z głównych instrumentów jej realizacji.

W dotychczasowym ujęciu czasowym miała miejsce następująca sekwencja działań planistycznych: styczeń 2001 – uchwalenie *Strategii*; czerwiec 2004 – uchwalenie *Planu*; maj 2006 – uchwalenie zaktualizowanej *Strategii*.

Ustalenia *Planu* przenoszone są do studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin poprzez instytucje wniosków i uzgodnień. Studium gminy podlega uzgodnieniu z zarządem województwa w zakresie zgodności z ustaleniami planu zagospodarowania przestrzennego województwa, w szczególności w kontekście inwestycji celu publicznego. W większości przypadków w pełni i bez większych problemów uzyskiwana jest zgodność studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin z ustaleniami *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa mazowieckiego*. Należy jednak mieć na uwadze fakt, że w chwili wejścia w życie *Planu* gros gmin województwa mazowieckiego posiadało uchwalone studia, a żaden przepis nie obliguje gmin do aktualizacji studiów z powodu ich niezgodności z uchwalonym ex post planem województwa. Tak więc instrument ten ma ograniczoną skuteczność, gdyż ma zastosowanie tylko w tych przypadkach, gdy gminy z własnej inicjatywy (i z różnych powodów) przystępują do aktualizacji studiów i tylko w zakresie dokonywanych zmian, które bardzo często mają charakter wycinkowy. Powinien jednak istnieć mechanizm, pozwalający na automatyczne przenoszenie (w ramach regulacji ustawowych) ustaleń nowego planu zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego lub nowych ustaleń aktualizowanego planu do studiów gmin; studia gmin powinny być aktualizowane współzależnie z aktualizacją planu województwa.

Od momentu uchwalenia *Planu* Zarząd Województwa Mazowieckiego tylko trzykrotnie zakwestionował projekty studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin ze względu na:

- nieuwzględnienie ustaleń *Planu* województwa polegającego na realizacji Trasy Olszynki Grochowskiej, jako postulowanego korytarza wysokiej klasy;
- nieuwzględnienie ustaleń polityki poprawy efektywności struktur przestrzennych w aglomeracji warszawskiej oraz polityki poprawy warunków środowiska przyrodniczego;

A zatem niezgodnienia te dotyczyły nie tylko inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, powodujące dokonanie rezerwy terenu i wywołujące obowiązek odszkodowawczy, ale także innych ustaleń planu w zakresie polityk przestrzennych wyznaczających strefy funkcjonalne w Planie, które powinny zostać uwzględnione w studiach gmin, a stanowisko Zarządu Województwa Mazowieckiego zostało podtrzymane przez SKO.

1.9. Inne sposoby realizacji Planu

W sytuacji braku warstwy normatywnej *Planu* oraz tzw. „twardych” instrumentów służących realizacji planów województw rośnie znaczenie „miękkich” środków realizacji *Planu* oraz sposobów wdrażania ustaleń *Planu*, które polegają na przenoszeniu ustaleń *Planu* do innych dokumentów programowo-planistycznych, sporządzanych w trybie art. 38 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym tj. prowadzenie analiz i studiów, koncepcji i programów, odnoszących się do obszarów i problemów zagospodarowania przestrzennego, odpowiednio do potrzeb i celów w tym zakresie prac, co często stanowiło operacjonalizację zapisanych w *Planie* polityk w odniesieniu do wybranych problemów i obszarów. Jednymi z ważniejszych wykonanych opracowań o charakterze studialnym są *Studium rozwoju infrastruktury lotnictwa cywilnego na Mazowszu* oraz *Studium rozwoju i modernizacji technologicznej transportu szynowego na Mazowszu w kontekście polityki transportowej*

Województwa Mazowieckiego, stanowiące podstawy do obecnie przygotowywanych dokumentów operacjonalizujących zapisy studiów – tj. programów.

2. Potrzeba wprowadzenia nowych zagadnień w zakresie uwarunkowań rozwoju i kierunków działań

▪ Sprawa obszarów metropolitalnych

Obowiązujący Plan określa tylko obszar aglomeracji Warszawy, nie odnosi się do obszaru metropolitalnego, które wprowadziła ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym; zagadnienia *Planu* wymagają więc uwzględnienia obszaru metropolitalnego. Tadeusz Markowski oraz Tadeusz Marszał określają ”różnice między aglomeracją, konurbacją a obszarem metropolitalnym, które częściowo mają charakter genetyczny i odzwierciedlają różne fazy rozwoju procesów urbanizacji. Aglomeracje i konurbacje istniały niezależnie od pojawienia się procesów metropolizacji. Każdy obszar metropolitalny jest aglomeracją (lub zespołem miejskim), jednak nie każda aglomeracja spełnia warunki, aby zakwalifikować ją jako obszar metropolitalny. Aglomeracje (konurbacje) mogą, ale nie muszą stać się metropoliami (obszarami metropolitalnymi), które stanowią kolejny etap rozwoju wielkich ośrodków miejskich, przy czym podstawą takiego przekształcenia są zmiany o charakterze jakościowym, a nie ilościowym”⁸³. W środowisku nauki cały czas trwa dyskusja nad znaczeniem rozwoju obszarów metropolitalnych, które mogą być motorem wzrostu całego kraju. Również w projektach strategicznych dokumentów rządowych (KSRR) i europejskich duży nacisk kładzie się na wzmocnienie roli metropolii w kraju.

Sprawę obszarów metropolitalnych należy również rozpatrywać poprzez możliwości uwzględnienia w planie województwa delimitacji obszarów metropolitalnych wyznaczonych przez władze samorządów województw, które powinny również zostać uwzględnione w dokumencie określającym politykę przestrzennego zagospodarowania kraju tj. *Koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju*. W obecnych projektach ustaw brak jest wskazania „ścieżki dojścia” dla dalszego procedowania i uchwalania projektów *planów obszarów metropolitalnych* opracowanych przez samorządy województw. Z projektów ustaw można wnioskować, iż *plany obszarów metropolitalnych* w obecnym kształcie tracą swój byt.

▪ Zagadnienia rolniczej przestrzeni produkcyjnej i obszarów wiejskich

Istnieje potrzeba określenia w *Planie* kwestii dotyczącej ochrony gruntów rolnych i leśnych w kontekście nowych kompetencji Samorządu Województwa i udziału w kształtowaniu polityki zagospodarowania przestrzeni województwa w procesie przeznaczania gruntów rolnych i leśnych na cele nierolnicze i nieleśne. Jest to szczególnie istotne w kontekście wypadania gruntów rolnych z produkcji, zwłaszcza tych o największej przydatności dla rolnictwa, trudnościami w tworzeniu otwartych przestrzeni i zielonych pierścieni wokół Warszawy.

▪ Zagadnienia innowacyjności

Zasadność wprowadzenia zmian w zakresie innowacji do *Planu* wynika m.in. z udziału Polski w realizacji Strategii Lizbońskiej UE i tworzeniu Europejskiej Przestrzeni Badawczej, zmian ustawowych a także zapisów kierunkowych nowych dokumentów

⁸³ Markowski T., Marszał T., „Metropolie Obszary Metropolitalne Metropolizacja, problemy i pojęcia podstawowe” Warszawa 2006, Polska Akademia Nauk, Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju

strategicznych i programowych poziomu krajowego i regionalnego. Szczególnie istotnym jest przyjęcie przez Samorząd Województwa Mazowieckiego Regionalnej Strategii Innowacji RIS MAZOVIA oraz Strategii e-Rozwoju Województwa Mazowieckiego, których cele określają działania zmierzające do rozwoju Mazowsza jako regionu innowacyjnego i konkurencyjnego. Zagadnienie innowacyjności jest ważnym elementem świadczącym o poziomie rozwoju regionu a w przypadku Warszawy wyróżnikiem świadczącym o jej pozycji wśród światowych metropolii. W związku z tym proponuje się rozszerzenie zapisów *Planu* umożliwiających tworzenie stref nauki i rozwoju gospodarki opartej na wiedzy, realizację inwestycji w postaci centrów nauki i biznesu, obiektów targowych i wystawienniczych oraz wykorzystania potencjału naukowego Warszawy w ramach *polityki poprawy efektywności struktur przestrzennych w aglomeracji warszawskiej*. Polityka województwa powinna opierać się na kreowaniu nowoczesnego regionu, tworzeniu najkorzystniejszego środowiska dla rozwoju przedsiębiorczości i szeroko pojmowanych innowacji, dlatego też proponuje się rozszerzenie zapisów *polityki wspomagania rozwoju wybranych ośrodków osadniczych* w zakresie umacniania i wykorzystania potencjału naukowego i badawczego Radomia i Płocka oraz tworzenia warunków funkcjonalno – przestrzennych sprzyjających rozwojowi gospodarki opartej na wiedzy w miastach subregionalnych. Natomiast w odniesieniu do ośrodków położonych w obszarze największych wpływów aglomeracji warszawskiej proponuje się rozszerzenie zapisów *polityki wspierania dotychczasowych tendencji rozwoju* w zakresie aktywizacji współpracy szkół wyższych, przedsiębiorstw i jednostek B+R a także tworzenia przestrzeni rozwoju przedsiębiorczości.

▪ **Zagadnienia sportu**

Wprowadzenie ustawy o przygotowaniu finałowego turnieju Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA EURO 2012, jak również wprowadzenia nowych dokumentów w tym *Strategii Rozwoju Sportu do 2015 – Aktywne i Sprawne Społeczeństwo*, czy rządowych i samorządowych programów rozwoju bazy sportowej, wymaga uzupełnienia uwarunkowań i potencjalnych kierunków działań. Wobec tego, należałoby rozważyć kwestię wprowadzenia nowego kierunku działań lub rozszerzenia zapisów istniejącego tj. *wzrostu funkcji metropolitalnych Warszawy* w ramach *polityki poprawy efektywności struktur przestrzennych w aglomeracji warszawskiej*, poprzez budowę obiektów sportowych (w tym stadionu narodowego) spełniających światowe standardy i umożliwiające organizację imprez sportowych o randze międzynarodowej. Ważną przesłanką dla rozszerzenia zapisów polityki wspierania dotychczasowych tendencji rozwoju na obszarze największych wpływów aglomeracji warszawskiej jest kontekst organizacji mistrzostw Europy w 2012 roku, gdzie przedmiotowy obszar powinien być zapleczem tego przedsięwzięcia. Dlatego też polityka przestrzenna powinna dotyczyć wspomagania rozwoju ośrodków miejskich w budowie infrastruktury sportowo-rekreacyjnej o wysokim standardzie m.in. lokalizacji centrów pobytowych dla ekip sportowych. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego w *polityce przeciwdziałania nadmiernym dysproporcjom rozwojowym* koncentruje się przede wszystkim na łagodzeniu narastających dysproporcji w poziomie rozwoju społecznego w wyróżnionych obszarach problemowych. Elementem rozwoju społecznego jest także rozwój bazy sportowej, dlatego też w ramach tej polityki w zdiagnozowanych obszarach problemowych, należałoby rozważyć wprowadzenie zapisów dotyczących, wspomagania rozwoju infrastruktury sportowo-rekreacyjnej w tym przede wszystkim o znaczeniu ponadregionalnym.

▪ **Zagadnienia rewitalizacji**

Zagadnienia rewitalizacji rozumiane jako kompleksowy, skoordynowany, wieloletni proces przemian przestrzennych, społecznych i ekonomicznych prowadzonych na miejskich obszarach zdegradowanych, obszarach poprzemysłowych, powojkowych oraz powstałych po likwidacji państwowych gospodarstw rolnych. W polityce przestrzennej województwa należy określić główne cele działań rewitalizacyjnych i wyznaczyć priorytetowe obszary wymagające wsparcia. W Deklaracji z Toledo podkreślono znaczenie zintegrowanej rewitalizacji miast dla rozwoju, zrównoważonego i sprzyjającego włączeniu społecznemu. Umożliwi to bardziej efektywne wykorzystanie funduszy unijnych na działania rewitalizacyjne, które leżą w kompetencjach województwa.

3. Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa na podstawie posiedzeń Komisji Strategii Rozwoju Regionalnego i Zagospodarowania Przestrzennego Sejmiku Województwa Mazowieckiego.

Z inicjatywy Komisji Strategii Rozwoju Regionalnego i Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego odbywają się wyjazdowe posiedzenia dotyczące m.in. oceny *Planu Zagospodarowania przestrzennego Województwa Mazowieckiego*. W spotkaniach tych udział biorą: członkowie Komisji, radni i wicemarszałkowie województwa, przedstawiciele samorządów gmin i powiatów, przedstawiciele Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich, Zarządu Spółki „Koleje Mazowieckie – KM”, Spółki PKP Warszawska Kolej Dojazdowa, członkowie Zarządu Agencji Rozwoju Mazowsza, przedstawiciele Mazowieckiego Biura Planowania Regionalnego, eksperci ds. Strategii i Rozwoju Regionalnego. Obradom przewodniczy Przewodniczący Komisji Grzegorz Kostrzewa-Zorbas. Temat oceny *Planu* wspólnieje razem z innymi tematami, które mają wpływ na ocenę *Planu*. Poniższe relacje są oparte na protokołach Komisji Strategii Rozwoju Regionalnego i Zagospodarowania Przestrzennego z lat 2007-2009.

Konsultacje w podregionie warszawskim – powiaty: grodziski, grójecki, legionowski, miński, nowodworski, otwocki, piaseczyński, pruszkowski, sochaczewski, warszawski zachodni, wołomiński, żyrardowski – 21 lutego 2007 roku, Wołomin

Przewodniczący Komisji pokreślił wybór Wołomina z podregionu warszawskiego, gdyż jego zdaniem, jest on miniaturą Mazowsza i jest obrazem potrzeb i interesów innych powiatów, gdyż obejmuje rozległy, lecz zróżnicowany obszar. Z jednej strony tworzą go miasta o największym poziomie rozwoju demograficznego i urbanizacyjnego na Mazowszu, z drugiej strony gminy wiejskie, którym trudno było dotąd korzystać z wielu możliwości jakie stawały przed gminami położonymi bliżej Warszawy.

Powiat wołomiński jest zależny od Samorządu Województwa Mazowieckiego w fundamentalnej kwestii – tj. osi komunikacyjnej którą stanowi droga wojewódzka nr 634. Przedstawiciele gmin tego powiatu podkreślili rolę tej drogi, w układzie powiatu oraz w systemie komunikacyjnym Wschodniej Obwodnicy Warszawy. Następnie głos zabrali przedstawiciele innych gmin i powiatów wchodzących w skład podregionu, zwracając uwagę na następujące problemy:

- Członek Zarządu Powiatu Żyrardowskiego zwracał szczególną uwagę na budowę obwodnicy Żyrardowa i Mszczonowa oraz wykorzystanie terenów pod budowę lotniska Mszczonów oraz usprawnienie połączeń kolejowych z Warszawą, co będzie miało decydujący wpływ na rozwój powiatu.

- Wiceprezydent Miasta Pruszkowa zwracał uwagę na konieczność szybkiej realizacji „Paszkowianki”, gdyż jego zdaniem nastąpi całkowity paraliż komunikacyjny centrum Pruszkowa, gdzie na drodze wojewódzkiej nr 719 natężenie ruchu wynosi 40 tys. pojazdów na dobę.
- Przedstawiciel Wójta Gminy Stare Babice podkreślił konieczność wydłużenia trasy metra o 1,5 km, tak by dochodziło ono do skrzyżowania autostrady A-2 z Paszkowianką, a stąd można stworzyć dobre połączenie z gminą Leszno. Za istotne uznaje również rozszerzenie Kampinoskiego Parku Narodowego, tak by powstał łącznik przyrodniczy z lasami Bejowskimi.
- Przewodniczący Komisji zwrócił uwagę na temat modernizacji i rozbudowy transportu szynowego na Mazowszu w kontekście działań Samorządu Województwa Mazowieckiego w tym, wykupienie udziałów w PKP – Warszawska Kolej Dojazdowa.
- Burmistrz Zielonki zgłosił wniosek o pełne wykorzystanie (obecnie użytkowanej w nieznacznym stopniu) linii Zielonka-Rembertów. Zaproponowano również stworzenie szybkiego połączenia linii kolejowej Wołomin-Warszawa Wileńska do projektowanego metra Wileńska.
- Prezes Zarządu Spółki Koleje Mazowieckie poinformowała o sytuacji kolejnictwa na Mazowszu, przetargach, zakupach, modernizacji, oraz, że na trasie Warszawa Tuszcz w ostatnim czasie przybyło 10 nowych pociągów.
- Burmistrz Miasta i Gminy Łomianki wyraził sprzeciw w sprawie budowy tzw. „Legionowskiej Trasy Mostowej”, która podzieli miasto Łomianki.
- Pełnomocnik Burmistrza Miasta Sochaczew zwrócił uwagę, by w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego znalazła się linia kolejowa Sochaczew-Płock.

Konsultacje w podregionie radomskim obejmującym powiaty: lipski, przysuski, radomski, szydlowiecki, zwoleński i miasto Radom – 28 marca 2007 roku

Przewodniczący Komisji otwierając obrady stwierdził, iż radomskie jest wielkim wyzwaniem dla Samorządu Województwa Mazowieckiego. Dotychczas region radomski otrzymał najmniej pieniędzy unijnych. W trakcie dyskusji zwrócono uwagę na następujące problemy:

- Prezydent Miasta Radomia przedstawił projekty kluczowe dla rozwoju Radomia i regionu na lata 2007-2013 w tym min: Cywilny Port Lotniczy w Radomiu-Sadkowie, przebudowę linii kolejowej Warszawa-Kielce (budowa łącznicy kolejowej do lotniska Okęcie; a następnie odcinka Okęcie-Radom-Kielce), przebudowę drogi nr 740 i 744 – połączenie miasta z nowo projektowaną obwodnicą zachodnią, przebudowę drogi krajowej nr 9 do granic miasta, budowę miejskiej obwodnicy południowej oraz budowę drogi ekspresowej S12.
- Starosta powiatu Lipskiego zwracał uwagę na konieczność budowy przeprawy mostowej w Solcu.
- Radny Rady Miejskiej w Radomiu mówił o inicjatywie „Terra Radomiensis”, czyli pomocy małym miejscowościom, które nie mają siły przebicia i jednocześnie środków własnych na wkład do pomocy unijnej.
- Przedstawiciel z Grupy Partnerskiej Partnerstwo Puszczy Kozienickiej „Lokomotywa” przedstawiał samoorganizację społeczną organizacji turystycznych oraz rozwój

w Europie „Bursztynowego Szlaku”, którego największa długość występuje na terenie Mazowsza.

Konsultacje w podregionie ciechanowsko-płockim obejmującym powiaty: płocki, mławski, płoński, ciechanowski, gostyniński, żuromiński i sierpecki oraz miasto Płock – 23 maja 2007 roku

Przewodniczący Komisji rozpoczynając posiedzenie zwrócił uwagę na widoczny już przy wjeździe do miasta postęp cywilizacyjny, co wyróżnia miasto nie tylko na tle Mazowsza, ale i całej Polski. W trakcie dyskusji poruszona następujące problemy:

- Prezydent Ciechanowa uznał za najważniejszą rzecz poprawienie skomunikowania obszarów peryferyjnych Mazowsza ze stolicą, stworzenie dobrych połączeń wszystkich ośrodków subregionalnych z Warszawą.
- Przewodnicząca Rady Gminy Słubice wyraziła troskę o remont budowy drogi wojewódzkiej nr 575 ze względu na duże niebezpieczeństwo ruchu na tej drodze.
- Wójt Gminy Sochocin opowiedział o swojej gminie, w której brak jest elementarnych elementów infrastruktury technicznej: pojemników na śmieci, w 20 sołectwach nie ma wodociągu, a droga gmina w czasie wiosny jest nieprzejezdna.
- Prezydent Miasta Płocka przedstawił zgromadzonym najważniejsze inwestycje zwiększające szansę rozwoju miasta w tym min: budowę dróg dojazdowych do II przeprawy mostowej w Płocku, dwóch obwodnic: północnej i północno-wschodniej zbudowanie do 2010 roku dwóch linii tramwajowych.
- Dyrektor Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich przedstawiła dotychczas zakres wykonywanych prac drogowych w tym na drogach wojewódzkich dr 564 i 615 – w większości polegających na modernizacji nawierzchni oraz dostosowaniu nośności do 115 kN/oś.

Konsultacje w podregionie siedlecko-ostrołęckim obejmującym powiaty: łosicki, makowski, ostrołęcki, ostrowski, przasnyski, pułtuski, siedlecki, sokołowski, węgrowski, wyszkowski, miasta: Ostrołęka i Siedlce – 20 czerwca 2007 roku

Przewodniczący Komisji rozpoczynając posiedzenie powiedział, że wschodnie Mazowsze wnosi ogromny wkład do tego regionu: unikalne piękno, położenie jako wielka „brama na wschód”, a jednocześnie oś komunikacyjna między Wschodem a Zachodem. Tędy przebiegać będzie autostrada A-2 oraz jedna z najważniejszych linii kolejowych Europy i świata. Mazowsze Wschodnie otrzymuje pomimo to jedynie 50% środków pomocowych w porównaniu ze średnią dla wszystkich podregionów. To duża dysproporcja i trudne wyzwanie dla Samorządu Województwa Mazowieckiego. W trakcie dyskusji poruszono następujące zagadnienia i problemy:

- Prezydent Miasta Siedlce podkreślił, iż Siedlce znajdują się na piątym miejscu w kraju w rankingu zainteresowania inwestorów. Wspólnym jednak problemem regionalnym jest brak dobrej drogi do Warszawy i linii kolejowej.
- Naczelnny Dyrektor Oddziału Regionalnego w Warszawie PKP PLK mówił o usprawnieniu komunikacji kolejowej na Mazowszu min. poprzez modernizację połączeń kolejowych z Ciechanowem i Radomiem oraz o kłopotach z połączeniem Warszawy z Płockiem i Ostrołęką.
- Prezes Nadbużańskiej Lokalnej Organizacji Turystycznej mówił o inicjatywach organizacji oraz o „Programie rozwoju produktu turystycznego i kreacji marki dorzecza Bugu i Narwi”.

Posiedzenie Komisji poświęcone m.in. uwzględnieniu Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej „EURO 2012” w polityce rozwoju Mazowsza, w tym perspektyw wykorzystania funduszy Unii Europejskiej – Warszawa, 16 stycznia 2008 roku

W czasie spotkania Zastępca Dyrektora Departamentu Strategii i Rozwoju Regionalnego przedstawił „Pakiet Inwestycyjny – Euro Mazovia 2012”, w którym znalazły się przedsięwzięcia zapewniające prawidłowy przebieg imprezy. Wśród nich m.in. wspieranie subregionalnej sieci lotnisk (Modlin, Sochaczew, Radom-Sadków), usprawnienie drogowych powiązań regionalnych poprzez przebudowę dróg wojewódzkich z dojazdami do lotnisk, łączących ośrodki subregionalne oraz dróg tworzących Wielką Obwodnicę Mazowsza. Wymienione zostało również wspomaganie rozwoju transportu szynowego.

Burmistrz Miasta Sulejówka zgłosił pomysł stworzenia nowoczesnego kompleksu sportowo-turystycznego opartego na wodach geotermalnych. Jest to kolejna propozycja obok zgłoszonych w ramach organizacji Euro 2012 przez urzędy miast: Łomianki, Józefów, Wołomin, Siedlce, Mińsk Mazowiecki oraz starostwo powiatu garwolińskiego.

Wspólne posiedzenie Komisji Strategii Rozwoju Regionalnego i Zagospodarowania Przestrzennego oraz Komisji Rozwoju Gospodarczego, Infrastruktury i Przeciwdziałania Bezrobociu Sejmiku Województwa Mazowieckiego poświęcone rozwojowi transportu lotniczego na Mazowszu – Warszawa 27 lutego 2008 roku

Członek Zarządu Województwa Mazowieckiego poinformował o decyzji Zarządu Województwa w sprawie podpisania z Samorządem Województwa Łódzkiego porozumienia dotyczącego poparcia idei budowy nowego, centralnego portu lotniczego, między Warszawą a Łodzią. Ponadto przypomniał, że jak dotąd Samorząd Województwa Mazowieckiego jest zaangażowany kapitałowo w dwie z czterech spółek lotniczych – Mazowiecki Port Lotniczy Modlin oraz Mazowiecki Port Lotniczy Sochaczew. Na zakończenie stwierdził, że Zarząd Województwa jest zdania, że o rozwoju lotnisk powinien zdecydować rynek i konkurencja, bo dla wszystkich lokalizacji portów regionalnych można znaleźć uzasadnienie celowości ich funkcjonowania.

Przewodniczący Komisji stwierdził, że uruchomienie lotniska w Modlinie jest projektem priorytetowym dla metropolii warszawskiej i północnej części regionu. Tylko południowe Mazowsze nie będzie bezpośrednio korzystać z tego lotniska, co zwiększa potrzebę budowy lotniska w Radomiu.

Dyrektor Departamentu Lotnictwa w Ministerstwie Infrastruktury zaznaczył, że przed podjęciem decyzji o budowie centralnego lotniska dla Polski trzeba dokonać obliczeń przepustowości lotnisk (istniejących i planowanych) – nie tylko na terenie Polski, ale również w sąsiednich krajach.

Posiedzenie Komisji dotyczące idei miast-ogrodów w strategii rozwoju regionalnego, w planach zagospodarowania przestrzennego i w programach ochrony zabytków i przyrody Mazowsza – Podkowa Leśna 28 maja 2008 roku

W czasie dyskusji podkreślono potrzebę wprowadzenia pojęcia miast-ogrodów do dokumentów planistycznych, a tym samym promowanie tego stylu zagospodarowania przestrzennego.

Sekretarz Generalny Stowarzyszenia Architektów Polskich zaproponował spisanie parametrów takich miast, aby nie utraciły swojego oryginalnego charakteru.

Posiedzenie Komisji poświęcone ocenie wykorzystania funduszy UE z lat 2004-2006 i 2007-2013 w podregionie warszawskim oraz kwestii utworzenia metropolii warszawskiej w kontekście wyłączenia m.st. Warszawy z Mazowsza – Milanówek 15 października 2008 roku

W czasie dyskusji dotyczącej oceny wykorzystania funduszy UE głos zabrał:

- Przewodniczący Komisji podkreślił, że Pasma WKD i miast-ogrodów między Warszawą, a Grodziskiem Mazowieckim to światowej miary sukces polskich urbanistów, społeczników, inżynierów i przedsiębiorców II Rzeczypospolitej.
- Dyrektor Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich w Warszawie na pytanie dotyczące problemów z realizacją inwestycji drogowych – budowy „Paszkowianki”, przebudowy drogi nr 721, budowy obwodnicy Konstancina-Jeziornej i Góry Kalwarii – jako główne przyczyny opóźnień wskazał sprzeciw społeczeństwa, niedoszacowanie kosztów oraz problemy z prawem do gruntów. W przypadku budowy obwodnicy Grodziska i Milanówka Dyrektor poinformował, że przesunięcie w czasie realizacji inwestycji będzie spowodowane brakiem porozumienia pomiędzy samorządami lokalnymi.
- Kierownik Kontraktu „Wspólne studium wykonalności modernizacji i rozbudowy warszawskiego węzła krajowego” w PKP PLK opowiedziała o planowanych inwestycjach na terenie Mazowsza, które koncentrują się na modernizacji istniejących linii kolejowych.

W części dotyczącej utworzenia metropolii warszawskiej w kontekście wyłączenia m.st. Warszawy z Mazowsza głos zabrali:

- Przewodniczący Komisji poprosił o rozstrzygnięcie dylematu, czy w przypadku konieczności wyłączenia Warszawy z Mazowsza – ze względu na utratę możliwości ubiegania się o środki UE – obszar okołowarszawski będzie również wyłączony. Ponadto zwrócił uwagę na konieczność rozstrzygnięcia kwestii wyłączenia Warszawy w przypadku wyodrębnienia obszaru metropolitalnego.
- Dyrektor Mazowieckiego Biura Planowania Regionalnego uspokoił, że na wypadek konieczności podejmowania decyzji, Samorząd Województwa Mazowieckiego opracował już 5 wariantów postępowania.

Posiedzenie Komisji Strategii Rozwoju Regionalnego i Zagospodarowania Przestrzennego oraz Komisji Rozwoju Gospodarczego, Infrastruktury i Przeciwdziałania Bezrobociu Sejmiku Województwa Mazowieckiego poświęcone rozwojowi transportu szynowego na Mazowszu i *Strategii rozwoju i modernizacji technologicznej transportu szynowego na Mazowszu w kontekście polityki transportowej Województwa Mazowieckiego* – Góra Kalwaria 30 października 2008 roku

Przewodniczący Komisji Strategii Rozwoju Regionalnego i Zagospodarowania Przestrzennego otwierając obrady zaznaczył, że *Strategia rozwoju i modernizacji technologicznej transportu szynowego na Mazowszu w kontekście polityki transportowej Województwa Mazowieckiego* ma służyć całemu regionowi, w tym kluczowej sprawie transportu szynowego pomiędzy miastami subregionalnymi a Warszawą.

Członek Zarządu Województwa Mazowieckiego podkreślił, że Samorząd Województwa Mazowieckiego – jako organizator przewozów kolejowych na Mazowszu – dostrzega potrzeby reaktywowania pasażerskich połączeń kolejowych. Kolejnym może być połączenie Warszawa-Góra Kalwaria.

Prezes Zarządu spółki „Koleje Mazowieckie – KM” poinformowała, że spółka realizuje obecnie budowę 40 parkingów przy stacjach kolejowych na terenie Województwa Mazowieckiego.

Członek Zarządu Województwa Mazowieckiego poinformował, że linia kolejowa nr 8 z Warszawy do Skarżyska Kamiennej jest jedną ze strategicznych linii kolejowych dla rozwoju południowego Mazowsza.

Przewodniczący Komisji omówił propozycje budowy lekkiej kolei miejskiej na odcinku Warszawa – Łomianki oraz Warszawa – Konstancin-Jeziorna.

Posiedzenie Komisji dotyczące utworzenia metropolii warszawskiej, obejmującej m.st. Warszawę oraz inne gminy i powiaty centralnego Mazowsza, w świetle projektu ustawy o polityce miejskiej i współpracy jednostek samorządu terytorialnego w tym zakresie oraz o zmianie niektórych innych ustaw – Warszawa 28 stycznia 2009 roku

Przewodniczący Komisji na wstępie dyskusji podkreślił szczególne znaczenie projektu ustawy o metropoliach oraz konieczność podjęcia działań ustawowych, które dadzą szansę na ich tworzenia w Polsce.

Dyskusja dotyczyła następujących zagadnień:

- Doradca Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji zaprezentował propozycje ustawowe, którego jego zdaniem nie naruszają podziału administracyjnego, a jednocześnie zdynamizują rozwój terenów metropolitalnych.
- Dyrektor Mazowieckiego Biura Planowania Regionalnego zwrócił uwagę na dużą rozbieżność pomiędzy samorządowym i rządowym projektem ustawy, który stwarza m.in. możliwość odbierania kompetencji wojewodzie i samorządowemu kolegium odwoławczemu i ogranicza samorządowości.
- Wójt Gminy Jabłonna zasugerowała, że Marszałek Województwa powinien mieć większe kompetencje niż Prezydent m.st. Warszawy we władzach metropolii.
- Wójt Gminy Wieliszew podkreślił, że zmiany ustawowe nie powinny działać na szkodę gmin.
- Przewodniczący Komisji odniósł się do kwestii zaliczania powiatów do metropolii. Jego zdaniem do metropolii powinny być włączane całe powiaty lub powinny nastąpić zmiany ich granic terytorialnych.

Posiedzenie Komisji poświęcone stanowi i perspektywom rozwoju podregionu warszawskiego, w tym wnioskom dla strategii rozwoju regionalnego i innych dokumentów strategicznych samorządu województwa, planu zagospodarowania przestrzennego i programów operacyjnych – Otwock 13 maja 2009 r.

Przewodniczący Komisji rozpoczynając posiedzenie podkreślił, że miasto wyróżnia się na tle innych miast bogatą przyrodą, historią, wieloma zabytkami oraz swoim dynamizmem gospodarczym.

W czasie dyskusji poruszone zostały następujące tematy:

- Dyrektor Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich poinformował o planowanych inwestycjach w aglomeracji warszawskiej. Za najważniejsze uznał przedsięwzięcia dot. drogi wojewódzkiej nr 719 na odcinku Pruszków-Milanówek, obwodnicy Konstancina-Jeziornej i Góry Kalwarii oraz „Paszkowianki”. Wśród dróg

planowanych do modernizacji wymienione zostały drogi wojewódzkie nr 634, 721 oraz 724.

- Przewodniczący Komisji podkreślił znaczenie lotniska w Modlinie, które będzie napędem rozwoju cywilizacyjnego i gospodarczego.
- Zastępca Burmistrza Miasta Józefów przekonywał o fundamentalnym znaczeniu drogi wojewódzkiej nr 801 dla powiatu otwockiego i organizacji Euro 2012 w Warszawie.
- Członek Zarządu Spółki „Koleje Mazowieckie – KM” poinformował o podejmowaniu prób konkurencji z przewoźnikami autobusowymi na linii Warszawa-Otwock.
- Prezydent Miasta Otwock wyraził aprobatę dla zwiększenia ilości taboru. Zadeklarował również chęć współpracy w zakresie rozwoju infrastruktury transportowej.
- Zastępca Burmistrza Miasta i Gminy Góra Kalwaria podziękował za uruchomienie połączenia kolejowego z Warszawy do Góry Kalwarii, które to połączenie będzie służyło rozwojowi powiatu piaseczyńskiego.
- Dyrektor Oddziału Regionalnego PKP PLK S.A. odniósł się do infrastruktury kolejowej i inwestycji prowadzonych na terenie Mazowsza. Na zakończenie swojej wypowiedzi z przykrością potwierdził informację, że na chwilę obecną linia kolejowa Warszawa-Lublin nie będzie modernizowana.
- Wójt Gminy Wiązowna mówił o braku połączenia kolejowego gminy z Warszawą.

Posiedzenie Komisji poświęcone stanowi i perspektywom rozwoju podregionu ciechanowsko-płockiego, w tym wnioskom dla strategii rozwoju regionalnego i innych dokumentów strategicznych samorządu województwa, planu zagospodarowania przestrzennego i programów operacyjnych – Mława 9 grudnia 2009 roku

Przewodniczący Komisji otwierając obrady przypomniał, że strategiczne i planistyczne dokumenty Samorządu Województwa Mazowieckiego wskazały lotnisko w Modlinie jako element sieci transportu lotniczego na Mazowszu. Jest ono bardzo ważne dla podregionu ciechanowsko-płockiego, gdyż będzie motorem rozwoju gospodarczego i cywilizacyjnego – wzmocni wizerunek podregionu, przyciągnie inwestorów i mieszkańców. Przewodniczący Komisji stwierdził, że kolejnym wyzwaniem Samorządu Województwa Mazowieckiego jest uzupełnienie sieci kolejowej w województwie mazowieckim – stworzenie nowej, samorządowej linii kolejowej relacji Płock-Modlin-Warszawa.

W toku dyskusji zwrócono uwagę na następujące problemy:

- Zastępca Dyrektora Mazowieckiego Zarządu Dróg Wojewódzkich przedstawił plany inwestycyjno-remontowe dróg wojewódzkich przewidzianych w 2010 r. Zwrócił również uwagę, że ze względu na bardzo duże nasilenie ruchu na drodze wojewódzkiej nr 544 należy rozważyć poprowadzenie obwodnic miast Mława i Ostrołęka.
- Dyrektor Biura Strategii, Rozwoju i Współpracy z Jednostkami Samorządu Terytorialnego w spółce „Koleje Mazowieckie” w swojej prezentacji wspomniał o planie budowy 40 parkingów P&R.
- Przewodniczący Komisji Infrastruktury i Bezpieczeństwa Publicznego Rady Powiatu Sierpeckiego zainteresowany był losami drogi wojewódzkiej nr 539.

- Przedstawiciel Wydziału Architektury Urzędu Miasta Płocka odniósł się do Planu, który jego zdaniem nie dostrzega problemów Płocka, a koncentruje się jedynie na Dużej Obwodnicy Warszawy.
- Kierownik Wydziału Rozwoju i Promocji w Starostwie Powiatowym w Ciechanowie zwrócił uwagę na potrzebę zbadania spójności dokumentów planistycznych województwa z suwerenną polityką rozwoju prowadzoną przez większość powiatów i gmin na Mazowszu.
- Przewodniczący Komisji zwrócił uwagę na zróżnicowanie pomiędzy metropolią i miastem Warszawa, a resztą województwa, które narasta i jest jednym ze zjawisk uzasadniających aktualizację *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020* i *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego*. Ponadto poddał pod rozagę zbudowanie szybkiej kolei miejskiej w Płocku, która łączyłaby funkcje tramwaju i kolei regionalnej.

Podsumowanie posiedzeń Komisji Strategii Rozwoju Regionalnego

Nikt z zebranych na kolejnych posiedzeniach *Komisji* nie kwestionował rozwiązań *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego* – w sensie przyjętych celów i kierunków działań oraz zadań zapisanych w Planie. Większość wątpliwości i głosów w dyskusji dotyczyła przede wszystkim tempa realizacji tych zadań w kontekście potrzeb samorządów gmin i powiatów – głównie transportowych – w zakresie układu obwodnicowego, realizowanego przez różne podmioty systemu transportowego – szczególnie dróg wojewódzkich znajdujących się w kompetencji Samorządu Województwa. Jednocześnie została w trakcie tej szerokiej dyskusji wyeksponowana specyfika poszczególnych obszarów województwa, uznanych w *Planie* za obszary problemowe i złożona została deklaracja władz województwa dotycząca pomocy finansowej dla nich. Z debaty tej jednocześnie wyraźnie wynika, że w ustaleniach *Planu* bardzo ważne są zarówno tzw. „twarde zadania” mające swoje potwierdzenie w dokumentach o określonym terminie realizacji i kosztach, – jak również często zadania zapisywane w formie postulatywnej, propagujące rozwój przedsiębiorczości, innowacji czy turystyki, które obecnie poza infrastrukturą drogową i techniczną generują rozwój obszarów. Jednocześnie na podstawie wielu zgłoszonych nowych propozycji zadań i rozwiązań przestrzennych istnieje potrzeba dokonania aktualizacji *Planu*.

4. Ocena realizacji Planu Zagospodarowania Przestrzennego – wnioski

Na podstawie analizy aktualności polityk przestrzennych Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego tendencji zmian zachodzących w przestrzeni województwa oraz zmian jego uwarunkowań realizacyjnych stwierdzić należy, że:

I. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego wymaga aktualizacji ze względu na jego nowe uwarunkowania realizacyjne.

1. Zapisane w *Planie* polityki przestrzenne to proces ciągłego działania, w ramach którego część zadań została zrealizowana – i w tym sensie zapisy dokumentu stają się nieaktualne. Zmieniają się także przepisy prawne, dokumenty krajowe i wojewódzkie, co powoduje zmianę przyjętych wcześniej uwarunkowań i kierunków rozwoju. Część zadań zapisanych w *Planie* nie została zrealizowana – głównie z powodu braku środków lub

przeciągających się procedur – w tym sensie problemem staje się realizacja zadań zapisanych w ustaleniach *Planu*, a nie nieaktualność jego ustaleń.

2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego, sporządzany pod rządami ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym, od początku funkcjonuje w warunkach ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz wielu innych ustaw z dziedziny gospodarki przestrzennej powstałych po jego uchwaleniu. Dotyczy to w szczególności:
 - Rozszerzenia obowiązku ujmowania w planach zagospodarowania przestrzennego województwa nie tylko zadań rządowych i samorządowych, wpisanych do rejestru krajowego i wojewódzkiego (ustawa o zagospodarowaniu przestrzennym), ale również wynikających z innych dokumentów przyjętych przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Radę Ministrów, właściwych ministrów lub sejmik województwa zgodnie z ich właściwością.
 - Utraty ważności tzw. „starych planów” uchwalonych przed 1 stycznia 1995 r.
 - Obowiązywania spec-ustaw, które wyłączyły lokalizację wielu inwestycji spod działania ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.
 - Opracowania przez Samorząd Województwa projektu *Planu Obszaru Metropolitalnego*, który powinien zostać uwzględniony w aktualizacji *Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego*.
 - Otrzymania przez Samorząd Województwa nowych kompetencji przede wszystkim w zakresie wpływu na kształtowanie rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz wyznaczania form ochrony przyrody: parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu – mając w ten sposób większy wpływ na rzeczywiste kształtowanie wielkoobszarowych systemów terenów otwartych, co musi znaleźć wyraz w aktualizacji kierunków polityki przestrzennej.
3. Ustalenia *Planu* zarówno w warstwie diagnostycznej, jak i kierunkowej muszą uwzględniać wnioski z prowadzonej w ciągu ostatnich lat polityki rozwoju regionalnego, która związana była przede wszystkim z realizacją polityki spójności UE, oraz głównych celów, priorytetów i zagadnień tej polityki. Skutki tej polityki zostały opisane w IV Raporcie Komisji Europejskiej na temat spójności gospodarczej i społecznej oraz V i VI sprawozdaniu Rady Unii Europejskiej. *Plan* powinien dzisiaj zatem w większym stopniu uwzględniać zagadnienia: badań, innowacji, gospodarki opartej na wiedzy, podnoszące jakość kapitału ludzkiego i społecznego jako głównych czynników wzrostu, ze wskazaniem zadań w tych dziedzinach i promocją tych inwestycji.

Wobec powyższego należy zaktualizować *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego* biorąc pod uwagę:

- zadania zrealizowane (nieaktualne w sensie przyjętych kierunków działań i polityk);
- nowe ustalenia dokumentów krajowych i wojewódzkich, i wynikające z nich nowe uwarunkowania rozwoju, kierunki działań oraz zadania;
- nowe regulacje prawne, które zmieniły uwarunkowania realizacyjne *Planu*;
- rozszerzenie celów, priorytetów i zagadnień z nimi związanych.

II. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa wymaga aktualizacji w kontekście dokonujących się tendencji zmian i procesów w przestrzeni województwa.

W województwie mazowieckim dokonują się procesy, które mają wpływ na zmiany potencjałów społeczno-gospodarczych województwa oraz tworzenia nowych tendencji dotyczących poszczególnych elementów zagospodarowania, powoli zmieniając strukturę zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego.

1. Utrzymuje się, a nawet umacnia pozycja województwa mazowieckiego, jako regionu generującego największy PKB, głównie za sprawą dynamicznie rozwijającej się Warszawy i obszaru metropolitalnego Warszawy, aczkolwiek we wszystkich podregionach, poza radomskim, zanotowano przyrost tego wskaźnika większy niż średnio w kraju.
2. Utrwała się ranga podregionów w poziomie rozwoju (poza Warszawą najsilniejszymi są warszawski zachodni i ciechanowsko-płocki, a najsłabsze – radomski i ostrołęcko-siedlecki; a w układzie ponadregionalnym dostrzegalne są procesy konwergencji (zwłaszcza w odniesieniu do warszawskiego zachodniego i w mniejszym stopniu, ciechanowsko-płockiego).
3. Względny dystans do Warszawy zmniejsza się: do 2004 r. – we wszystkich podregionach; do 2007 r. – we wszystkich podregionach poza radomskim i warszawskim wschodnim.
4. W województwie mazowieckim wzrasta znaczenie procesów metropolizacji, przede wszystkim poprzez wzrost koncentracji kierowniczych funkcji gospodarczych w Warszawie i zmianie jej relacji z otoczeniem regionalnym, które jest dostarczycielem cennych terenów przyrodniczych, przeznaczonych pod zabudowę, ale jednocześnie jest miejscem rozwoju funkcji gospodarczych i metropolitalnych (szczególnie powiaty położone w część południowej i zachodniej od Warszawy).
5. Metropolia warszawska jest biegunem wzrostu, ale procesy dyfuzji rozwoju docierają do obszarów położonych w promieniu 30 – 40 km od centrum.
6. W wyniku procesów polaryzacji i metropolizacji tracą na znaczeniu ośrodki subregionalne: Ciechanów, Ostrołęka, Płock, Radom (w mniejszym stopniu Siedlce), ale także obszary uznane w *Planie* jako obszary największych wpływów aglomeracji warszawskiej, nie będące w bezpośrednim sąsiedztwie Warszawy i wymagające dotychczas najmniejszej interwencji zewnętrznej. Ośrodki subregionalne są nadal elementami węzłowymi w przestrzeni województwa i ośrodkami równoważenia rozwoju, ale zasięg ich oddziaływania ulega ograniczeniu.
7. W województwie mazowieckim nie został wystarczająco wykształcony udział czynników dekoncentrujących (wzrost dochodów w obszarach pozametropolitalnych, zmniejszenie czasu dojazdów czy znaczący poziom rewitalizacji ośrodków powiatowych).
8. Istnieje konieczność ponownego zdelimitowania obszarów problemowych województwa, określenia ich specyfiki rozwojowej oraz szerszego spektrum działań kierowanych do tych obszarów, szczególnie peryferyjnych, wykorzystując i wspomagając ich własne endogeniczne czynniki, stanowiące determinanty rozwoju.

III. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa wymaga aktualizacji w zakresie realizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym.

Tempo i skala tych inwestycji jest niedostosowana (zbyt wolna i zbyt mała) w stosunku do potrzeb zmian rozwoju społeczno-gospodarczego. Wolne tempo realizacji zakładanych zadań inwestycyjnych wynika przede wszystkim z niewystarczających nakładów finansowych (a także dużych i wieloletnich zaniedbań), wydłużonej procedury przygotowania inwestycji związanej z wymogami m.in. środowiskowymi, społecznymi, unijnymi.

Pomimo to stwierdzić należy, że:

1. Województwo mazowieckie staje się województwem bardziej spójnym w sensie dostępności przestrzennej poprzez realizację wielu inwestycji transportowych;
2. Województwo mazowieckie staje się województwem o wyraźnie lepiej kształtującej się tożsamości kulturowej;
3. Województwo mazowieckie w wyniku podejmowanych działań w zakresie przede wszystkim poprawy standardów środowiska staje się obszarem bardziej przyjaznym środowisku przyrodniczemu i zwiększającym jakość życia jego mieszkańców.

Na realizację inwestycji celu publicznego mają także wpływ:

1. Brak rozstrzygnięć dotyczących inwestycji strategicznych o znaczeniu krajowym, które zawarte byłyby w programach rządowych.
2. Brak podstawowego dokumentu określającego politykę przestrzenną państwa tj. *„Koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju”*. W związku z tym nie jest rozstrzygnięta:
 - nowa struktura i funkcja ośrodków osadniczych, w tym ośrodków Mazowsza – ich funkcji i roli w układzie krajowym, obowiązują nadal ustalenia *„Koncepcji polityki Przestrzennego zagospodarowania kraju* zawarte w obowiązującym *Planie*;
 - lokalizacji międzynarodowego lotniska dla Polski;
 - przesądzeń odnośnie przebiegu lokalizacji wielu ważnych inwestycji transportowych;
 - wielkoobszarowych systemów ochrony przyrody;
 - brak jest określenia przez administrację rządową zasad zagospodarowania w nowych obszarach poddanych ochronie prawnej tj. sieci Natura 2000 oraz brak uchwalonych planów ochrony dla parków krajobrazowych: Nadbużańskiego i Bolimowskiego, obszarów będących miejscem kolizji i konfliktów przestrzennych.
3. Brak warstwy normatywnej planu województwa powoduje, że dokument ten nie jest skutecznym instrumentem realizacji inwestycji celu publicznego o charakterze ponadlokalnym, decydującym o faktycznej realizacji planu województwa, wprowadzającym swoje ustalenia do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego; jest przede wszystkim dokumentem informacyjnym dotyczącym poszczególnych elementów zagospodarowania przestrzennego, oraz zawierającym swego rodzaju rejestr ponadlokalnych przedsięwzięć publicznych.

IV. Z punktu widzenia zmian systemowych należy zgłosić następujące wnioski dotyczące podstaw planistyczno-programowych rozwoju województw:

1. Gospodarka przestrzenna, w tym planowanie regionalne nie spełnia w sposób wystarczający swoich funkcji koordynacyjnych. Przyczyny tego stanu rzeczy leżą w braku rozwiązań systemowych, dlatego konieczne jest dokonanie głębokich i daleko idących zmian w tej dziedzinie. Efektywna poprawa sytuacji w tym zakresie wymaga jednak, aby

zmiany objęły równolegle i współzależnie dwa zasadnicze nurty planowania rozwoju, a mianowicie: planowanie przestrzenne i planowanie społeczno-gospodarcze.

2. Skuteczność planowania strategicznego zależy będzie od tego, na ile zostaną stworzone możliwości rezerwowania terenów pod realizację odległych w czasie przedsięwzięć inwestycyjnych. Spełnienie tego warunku będzie możliwe, jeśli ustalenia planu województwa będą stanowiły wystarczającą podstawę do ograniczenia swobody planistycznej gminy w zakresie dokonywania przekształceń struktury przestrzennej. Dalszym warunkiem tej skuteczności musi być bezwzględne respektowanie zasady, w myśl której pozwolenia na budowę mogą być co do zasady udzielane tylko na podstawie ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, przy założeniu, że samo prawo własności do terenu nie może być równoznaczne z prawem do zabudowy oraz że brak planu miejscowego nie może być traktowany przez właścicieli nieruchomości jako podstawa do uzyskiwania rekompensat z tytułu utraconych korzyści. Kluczowa dla rzeczywistej skuteczności systemu planowania kwestia lokalizacji ponadlokalnych przedsięwzięć publicznych powinna być zatem rozstrzygnięta przy następujących założeniach:
 - konieczności uwzględnienia inwestycji w programie rozwoju, co wymaga odpowiedniego programowania w ujęciu rzeczowo-finansowym,
 - pełnej zgodności programów rozwoju z aktami polityki przestrzennej.
3. Zapewnienie skutecznej realizacji polityki przestrzennej powinno być związane z zasadą hierarchiczności poszczególnych dokumentów planistycznych, a ustalenia dotyczące inwestycji celu publicznego oraz w ogóle zapisy dotyczące polityk przestrzennych jednego poziomu powinny być obligatoryjnie przenoszone na poziomy niższe. Również w celu zapewnienia skuteczności koordynacji w relacjach pionowych należy zachować już dzisiaj istniejące relacje spójności pomiędzy aktami polityki przestrzennej na wszystkich jej poziomach.
4. Problemy przestrzennej koordynacji przedsięwzięć rozwojowych muszą być na gruncie stosownych regulacji prawnych ujmowane w trzech perspektywach czasowych: długofalowej, odpowiadającej ujęciom strategicznym, średniookresowej, odpowiadającej ujęciom programowym oraz krótkookresowej-operacyjnej. Dla ujęć długofalowych właściwą płaszczyzną koordynacji powinny być strategie rozwoju i akty polityki przestrzennej (koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju, plany zagospodarowania przestrzennego województw oraz studia gmin), natomiast dla ujęć średniookresowych programy rozwoju, przy założeniu doprowadzenia do powstania jednej instytucji programu operacyjnego, pełniącego również funkcje dzisiejszego programu rządowego w rozumieniu ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.
5. Samorząd województwa należy uczynić jako jednostkę odpowiedzialną za realizację na swoim terenie polityki miejskiej i metropolitalnej. Jest to najwłaściwszy poziom zarządzania zachowujący zasady solidarności i spójności terytorialnej. Ze względu na ogromną wagę tego wyzwania w nowym okresie programowania, odpowiedzialnym za realizację polityki miejskiej i metropolitalnej powinien być marszałek województwa. Zarząd województwa zaś powinien być odpowiedzialny za programowanie i planowanie tych polityk. Ponadto z uwagi na to, że samorządy województw dotychczas opracowały już plany zagospodarowania przestrzennego obszarów metropolitalnych, zapisy dotyczące ich uzgodnień należy włączyć do nowelizowanej ustawy o planowaniu

i zagospodarowaniu przestrzennym wskazując samorząd województwa jako odpowiedzialny za takie opracowania (zgodnie z dotychczasowymi zasadami) oraz uczynić samorząd województwa odpowiedzialnym za określenie przestrzennego zasięgu tych obszarów.

6. Gospodarka przestrzenna, wymaga również rozpoczęcia konstruowania racjonalnych mechanizmów ekonomicznych. Dotyczy to przekonstruowania systemu podatkowego w zakresie nieruchomości, który musi być oparty na mechanizmach rynkowych, związanych z wartością nieruchomości, a nie jej powierzchnią. Opanowanie niekontrolowanego, chaotycznego i kosztownego rozlewania się miast wymaga wyprzedzającej realizacji infrastruktury, zwłaszcza technicznej oraz tworzenia zasobów ziemi. Szansą na opanowanie tego zjawiska jest publiczny monopol planistyczny, a nie gra developerów i korzyści lokalizacji „poza planem”, które są w krótkim czasie większe dla indywidualnego inwestora. Gospodarka przestrzenna musi wprowadzać racjonalność alokacji inwestycji i użytkowania gruntów a to oznacza stosowanie renty lokalizacyjnej wynikającej z inwestycji publicznych i zbiorowego wysiłku rozwojowego wszystkich podmiotów działających w przestrzeni.

V. Dla właściwego uwzględnienia w aktualizacji Planu Województwa wielu ważnych zagadnień niezbędne są zmiany w statystyce polskiej.

Dotyczą one przede wszystkim:

1. Konieczności zwiększenia częstotliwości badań i opracowania metod aktualizacji dotyczących zasobów i kapitału ludzkiego i społecznego w układzie co najmniej podregionów (NUTS-3); większość danych pochodzi ze spisów powszechnych.
2. Konieczności ponownego wprowadzenia badań przepływów – przede wszystkim w zakresie dojazdów do pracy, oraz migracji ludności.
3. Dostosowania danych do ujednoliconej metodologii i klasyfikacji zjawisk i procesów społeczno-gospodarczych członków UE, przede wszystkim w zakresie poszczególnych działów i branż gospodarki narodowej i ich przedstawiania w układzie NUTS-3.
4. Wypracowania metod i badań dotyczących wpływu środowiska na rozwój społeczno-gospodarczy regionu.

Reasumując powyższe wnioski Samorządowi Województwa rekomenduje się decyzję o przystąpieniu do aktualizacji *Planu*, mając jednak na uwadze następujące ważne przesłanki do jego wykonania – tj.

- w chwili obecnej, przy bardzo wielu inicjatywach legislacyjnych, niejasnych i nieskoordynowanych działaniach, ostateczny kształt poziomu planowania i programowania wojewódzkiego nadal nie został przesądzony i nie do końca jasna jest funkcja planu województwa;
- brak jest *Koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju*, podstawowego dokumentu, określającego z punktu widzenia polityki państwa, uwarunkowania rozwoju województwa mazowieckiego oraz przyjęte kierunki działań;

Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

- niewyjaśniona pozostaje kwestia delimitacji obszarów metropolitalnych i relacji planów obszarów metropolitalnych do planów województw;
- brak jest rozstrzygnięć na poziomie rządowym odnośnie strategicznych inwestycji, w tym inwestycji, które wywołują kolizje przestrzenne i konflikty społeczne.

Uzasadnieniem dla tej rekomendacji jest bowiem niezbywalny obowiązek samorządu województwa do kształtowania polityki przestrzennej, która musi odpowiadać aktualnym uwarunkowaniom wewnętrznym oraz nowym wyzwaniom i strategicznym celom rozwoju.

Słowniczek pojęć i skrótów

ARiMR – Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

BDR – Bank Danych Regionalnych – baza danych statystycznych przygotowywana przez GUS. Baza dostępna jest na stronach www.stat.gov.pl

B+R – działalność związana z szeroko rozumianymi Badaniami i Rozwojem

Depopulacja – wyludnienie; zmniejszenie się liczby ludności, stanu zaludnienia.

ESPON – Europejska Sieć Obserwacyjna Rozwoju Terytorialnego i Spójności Terytorialnej. Jest to program badawczy dotyczący rozwoju przestrzennego, związany z Funduszami Strukturalnymi UE. Program rozpoczął się w 2002 roku i jest finansowany częściowo ze środków Programu Inicjatywy Wspólnotowej INTERREG oraz częściowo przez kraje członkowskie oraz Islandię, Norwegię i Szwajcarię.

ESU (European Size Unit) – wielkość ekonomiczna gospodarstwa. Obok typu rolniczego stanowi podstawę klasyfikacji gospodarstw rolnych różnicując ich wyniki produkcyjne i ekonomiczne. Stanowi sumę standardowych nadwyżek bezpośrednich wszystkich działalności prowadzonych w danym gospodarstwie. Wartość 1 ESU jest ustalana przez Komisję Europejską. Od 1984 r. wynosi 1200 EURO na rok.

GUS – Główny Urząd Statystyczny

Inwestycja celu publicznego – zgodnie z art. 2 pkt 5 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 z późn. zmianami) należy przez to rozumieć działania o znaczeniu lokalnym (gminnym) i ponadlokalnym (powiatowym, wojewódzkim i krajowym), stanowiące realizację celów, o których mowa w art. 6 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 z późn. zmianami).

ISIT – Internetowy System Informacji Turystycznej.

IUNG – Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – jednostka badawczo-rozwojowa, podległa Ministerstwu Rolnictwa i Rozwoju Wsi, prowadzi prace obejmujące uprawę roślin, nawożenie, żyzność gleb oraz rozpoznanie i ochronę przestrzeni rolniczej.

JCW – jednolite części wód powierzchniowych oddzielny i znaczący element wód powierzchniowych takich jak: jezioro, zbiornik, strumień, rzeka lub kanał, część strumienia, rzeki lub kanału, wody przejściowe lub pas wód przybrzeżnych.

Korytarz ekologiczny – zgodnie z art. 5 pkt 2 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2009r. Nr 151, poz. 1220 z późn. zmianami) jest to obszar umożliwiający migrację roślin, zwierząt lub grzybów.

LOT – Lokalna Organizacja Turystyczna.

Mg (megagram) – inaczej 1 tona, standardowa jednostka używana do określania ilości odpadów.

Mogilnik – rodzaj składowiska dla najbardziej niebezpiecznych substancji: nierozkładalnych odpadów trujących lub promieniotwórczych, przeterminowanych środków ochrony roślin,

środków farmaceutycznych, skażonych opakowań, itp., zabezpieczonych przed kontaktem ze środowiskiem.

MROT – Mazowiecka Regionalna Organizacja Turystyczna.

MSP – małe i średnie przedsiębiorstwa

NSPLiM 2002 – Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań, przeprowadzony w 2002 r.

NUTS – Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych. Jest to system stosowany w UE dla potrzeb identyfikowania statystycznego jednostek terytorialnych. W Polsce wyróżniono 6 poziomów NUTS-ów:

- NUTS 0 – Kraj,
- NUTS 1 – makroregiony (6),
- NUTS 2 – województwa (16),
- NUTS 3 – podregionu (zgrupowane powiaty) Województwo mazowieckie podzielone jest na 6 podregionów (ciechanowsko-płocki, ostrołęcko-siedlecki, radomski, m. Warszawa, warszawski wschodni i warszawski zachodni),
- NUTS 4 – powiaty i miasta na prawach powiatu (379 w Polsce, 43 na Mazowszu),
- NUTS 5 – gminy (2478 w Polsce, 451 na Mazowszu).

NN/WN – Stacje Niskiego i Wysokiego Napięcia

NSA – Naczelny Sąd Administracyjny

Obszar Metropolitalny Warszawy (OMW) – zgodnie z art. 2 ust. 9 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym obszar metropolitalny należy rozumieć jako obszar wielkiego miasta oraz powiązanego z nim funkcjonalnie bezpośredniego otoczenia, ustalonego w koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

Samorząd Województwa Mazowieckiego w 2004 roku rozpoczął prace nad Planem Zagospodarowania Przestrzennego Obszaru Metropolitalnego Warszawy. Na podstawie przyjętych kryteriów delimitacji określono obszar dla którego należy sporządzić plan zagospodarowania przestrzennego obszaru metropolitalnego. Obszar ten uzyskał pozytywną opinię Wojewódzkiej Komisji Urbanistyczno-Architektonicznej, Komisji Strategii Rozwoju Regionalnego i Planowania Przestrzennego oraz Zarządu Województwa (ryc. 1).

Obszar Natura 2000 – zgodnie z art. 5 pkt 2b ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220 z późn. zmianami) – obszar specjalnej ochrony ptaków, specjalny obszar ochrony siedlisk lub obszar mający znaczenie dla Wspólnoty, utworzony w celu ochrony populacji dziko występujących ptaków lub siedlisk przyrodniczych lub gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty.

Obszary ograniczonego użytkowania – zgodnie z ustawą z dnia 27 kwietnia 2001 r. *prawo ochrony środowiska* (Dz. U. z 2001r. Nr 62 poz. 627 z późn. zm.), jest to obszar utworzony dla takich zakładów lub obiektów jak: oczyszczalni ścieków, składowiska odpadów komunalnych, kompostowni, trasy komunikacyjnej, lotniska, linii i stacji elektroenergetycznej lub instalacji radiokomunikacyjnej, radionawigacyjnej i radiolokacyjnej, na którym, pomimo zastosowania dostępnych rozwiązań technicznych, technologicznych i organizacyjnych, nie mogą być dotrzymane standardy jakości środowiska.

Obszar problemowy – zgodnie z art. 2 pkt 7 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 z późn. zmianami) jest to obszar szczególnego zjawiska z zakresu gospodarki przestrzennej lub występowania konfliktów przestrzennych wskazany w planie zagospodarowania przestrzennego województwa lub określony w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

OZE – Odnawialne Źródła Energii, czyli źródła wykorzystujące w procesie przetwarzania energię wiatru, promieniowania słonecznego, geotermalną, fal, prądów i pływów morskich, spadku rzek oraz energię pozyskiwaną z biomasy, biogazu wysypiskowego, a także z biogazu powstałego w procesach odprowadzania lub oczyszczania ścieków albo rozkładu składowanych szczątków roślinnych i zwierzęcych. Definicja w brzmieniu zaczerpniętym z ustawy z dnia 10 kwietnia 1997 r. – Prawo Energetyczne (Dz. U. z 2006 r. Nr 89, poz. 625 z późn. zm.).

Plan ochrony – dokument regulujący zasady ochrony i gospodarowania terenu, sporządzany i realizowany dla parków narodowych, rezerwatów przyrody i parków krajobrazowych, zgodnie z ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody (Dz. U. z 2004 r. Nr 92, poz. 880 z późn. zm.).

Platności obszarowe – wsparcie finansowe udzielane w ramach Wspólnej Polityki Rolnej gospodarstwom rolnym o wielkości powyżej 1 hektara proporcjonalnie do powierzchni gruntów rolnych (gruntów ornych, trwałych użytków zielonych, trwałych plantacji oraz ogródków przydomowych) utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej.

Podwyższone usuwanie biogenów – jedna z wysokoefektywnych technologii oczyszczania ścieków, umożliwia zwiększoną redukcję azotu i fosforu.

Produkt krajowy brutto (PKB) – końcowy rezultat działalności wszystkich podmiotów gospodarki narodowej. Stanowi sumę wartości dodanej brutto wytworzonej przez wszystkie jednostki instytucjonalne, powiększoną o podatki od produktów i pomniejszoną o dotacje do produktów.

Produkcja sprzedana przemysłu – całokształt działalności podmiotu gospodarczego, tj. zarówno działalności przemysłowej jak i nieprzemysłowej. Produkcja sprzedana przemysłu obejmuje:

- wartość sprzedanych wyrobów gotowych (niezależnie od tego, czy otrzymano za nie należne opłaty), półfabrykatów i części własnej produkcji;
- wartość robót i usług świadczonych odpłatnie, tj. zarówno przemysłowych jak i nieprzemysłowych;
- zryczałtowaną odpłatność agenta w przypadku zawarcia umowy na warunkach zlecenia lub pełne przychody agenta w przypadku zawarcia umowy agencyjnej.

PSR 2002 – Powszechny Spis Rolny, przeprowadzony w 2002 r.

RDOŚ – Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska

RLM – Równoważna Liczba Mieszkańców – to liczba wyrażająca wielokrotność ilości zanieczyszczeń w ściekach odprowadzanych z obiektów przemysłowych i usługowych w stosunku do jednostkowego zanieczyszczenia w ściekach z gospodarstw domowych odprowadzanych od jednego mieszkańca w ciągu doby. Definicja zgodna z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 2 marca 1999 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Statystycznej

Dotyczącej Działalności i Urządzeń Związanych z Ochroną Środowiska Dz. U. z 1999 r. Nr 25, poz. 218

RPO – Regionalny Program Operacyjny 2007-2013

Sieć obszarów Natura 2000 – spójna funkcjonalnie europejska sieć ekologiczna, tworzona w celu zachowania siedlisk przyrodniczych oraz gatunków ważnych dla Wspólnoty Europejskiej, ustanowiona na mocy dwóch dyrektyw: Dyrektywa Rady 79/409/EWG z 2 kwietnia 1979 roku: w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (Dyrektywa Ptasia) oraz Dyrektywa Rady 92/43/EWG z 21 maja 1992 roku w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dyrektywa Siedliskowa). W skład sieci wchodzi:

- **Obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO)** – obszary wyznaczone w ramach sieci Natura 2000, w celu ochrony populacji dziko występujących gatunków ptaków;
- **Specjalne obszary ochrony siedliskowej (SOO)** – obszary wyznaczone w ramach sieci Natura 2000, w celu trwałej ochrony siedlisk przyrodniczych lub populacji zagrożonych wyginięciem gatunków roślin lub zwierząt, ma na celu odtworzenie właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych lub właściwego stanu ochrony gatunków.

SKO – Samorządowe Kolegiom Odwoławcze

Suburbanizacja – (ang. suburb – przedmieście) wyludnianie się centrum miasta przy jednoczesnym rozwoju zabudowy mieszkaniowej, infrastruktury handlowo-usługowej i połączeń komunikacyjnych na obszarach podmiejskich. W wyniku procesów suburbanizacji rozwijają się tzw. miasta-sypialnie, których mieszkańcy dojeżdżają do pracy do centrum.

TEN-T – *Trans-European Transport Network*, program europejski ukierunkowany na wspieranie rozwoju transeuropejskich sieci transportowych.

UR – użytki rolne

Utrzymywanie gruntów rolnych w dobrej kulturze rolnej – określone zostało m.in. w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 12 marca 2007 r. w sprawie minimalnych norm – polega m.in. na prowadzeniu uprawy roślin na gruntach ornych lub ich ugorowaniu (zabiegi uprawowe zapobiegające występowaniu i rozprzestrzenianiu się chwastów), koszeniu łąk i usuwaniu z nich okrywy roślinnej co najmniej raz w roku, wypasaniu zwierząt na pastwiskach bądź ich koszeniu co najmniej raz w roku.

Wartość dodana brutto (WDB) – mierzy wartość nowo wytworzoną i jest obliczana jako różnica pomiędzy produkcją globalną a zużyciem pośrednim.

- Produkcja globalna – obejmuje wartość wyrobów i usług będących rezultatem działalności produkcyjnej odbywającej się w jednostkach instytucjonalnych.

Zużycie pośrednie – obejmuje wartość wyrobów i usług zużytych jako nakłady w procesie produkcji, z wyjątkiem środków trwałych, których zużycie rejestrowane jest jako amortyzacja środków trwałych.

WIOŚ – Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska

WUP – Wojewódzki Urząd Pracy

ZPORR – Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego na lata 2004-2006

MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE

Opracowania branżowe:

Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad

Generalny Pomiar Ruchu 2005, Transprojekt Warszawa sp. z o.o.,

Główny Urząd Statystyczny

Ochrona środowiska, z lat 2000-2008, Warszawa

Rocznik statystyczny rolnictwa i obszarów wiejskich, z lat 2005-2009, Warszawa

Użytkowanie gruntów, powierzchnia zasiewów i pogłowie zwierząt gospodarskich, z lat 2000 i 2008, Warszawa

Transport-wyniki działalności, z lat 1999-2008, Warszawa

Turystyka, z lat 2003-2008, Warszawa

Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania

Atlas środowiska przyrodniczego Polski, 1994, Warszawa

Koleje Mazowieckie – KM Sp. z o.o.

Raport Roczny, z lat 2005-2008, Warszawa

Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie

Raport o stanie zachowania zabytków nieruchomych, 2004, Warszawa

Rejestr zabytków nieruchomych, pomnik historii, 2009, Warszawa

Mazowiecki Operator Systemu Dystrybucyjnego Sp. z o.o. z siedzibą w Warszawie

Plan rozwoju przedsiębiorstwa energetycznego w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na paliwa gazowe na lata 2009-2013, 2008, Warszawa

Mazowiecki Urząd Wojewódzki

Raporty roczne z działalności konsultantów wojewódzkich dla województwa mazowieckiego za rok 2006, 2007, 2008, Warszawa

Raport roczny z działalności konsultanta wojewódzkiego dla województwa mazowieckiego w dziedzinie medycyny ratunkowej za rok 2008, Warszawa

Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu

Strategia rozwoju kształcenia ustawicznego do roku 2010, 2003, Warszawa

Strategia rozwoju edukacji na lata 2007 – 2013, 2005, Warszawa

Ministerstwo Środowiska

Krajowy Program Zwiększania Lesistości, 2003, Warszawa

Krajowy program oczyszczania ścieków komunalnych (KPOŚK), 2003, Warszawa

Aktualizacja KPOŚK 2005, 2005, Warszawa

Sprawozdania z wykonania KPOŚK w latach: 2003-2005, 2006, Warszawa

Sprawozdania z wykonania KPOŚK w latach: 2006-2007, 2009, Warszawa

Informacja z realizacji KPOŚK w 2008 roku, 2009, Warszawa

Aktualizacja KPOŚK 2009, 2010, Warszawa

Ministerstwo Zdrowia

2008, Biuletyn statystyczny 2008 Centrum Systemów Informacyjnych Ochrony Zdrowia,

Operator Gazociągów Przesyłowych GAZ – SYSTEM S.A.

Plan rozwoju przedsiębiorstwa energetycznego w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na paliwa gazowe na lata 2009-2014, 2009, Warszawa

Państwowy Instytut Geologiczny

Bilans zasobów kopalin i wód podziemnych w Polsce wg stanu na 31.XII.2000 r., 2001, Warszawa

Bilans zasobów kopalin i wód podziemnych w Polsce wg stanu na 31.XII.2008 r., 2009, Warszawa

Polskie Sieci Elektroenergetyczne Operator S.A.

Plan rozwoju przedsiębiorstwa energetycznego w zakresie zaspokojenia obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną na lata 2010-2025, 2009, Konstancin-Jeziorna

Polski Komitet ds. UNESCO

Lista Światowego Dziedzictwa, 2009, Warszawa

Przedsiębiorstwo Państwowe „Porty Lotnicze”

Raport roczny 2008, Warszawa

Rada Ministrów RP

Program budowy dróg krajowych na lata 2007-2015, 2007

Program rozwoju sieci lotnisk i lotniczych urządzeń naziemnych, 2007

Strategia dla transportu kolejowego do roku 2013, 2007

PGE Dystrybucja SA Oddział Warszawa

PGE Dystrybucja SA Oddział Warszawa z siedzibą przy ul. Marsa 95 w zakresie zaspokajania obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną na lata 2008-2011, 2007 Warszawa

Samorząd Województwa Mazowieckiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego, Uchwała Nr 65/04 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 7 czerwca 2004, Dziennik Urzędowy Województwa Mazowieckiego Nr 217

Strategia wojewódzka w zakresie polityki społecznej dla województwa mazowieckiego na lata 2005-2013, załącznik do Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2020 roku, Uchwała Nr 106/05 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 4 lipca 2005 r.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009, Uchwała nr 226/05 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 grudnia 2005 r.

Strategia e-Rozwoju Województwa Mazowieckiego na lata 2007–2013, Załącznik do Uchwały Nr 153/06 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 4 września 2006 roku,

Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014 r., Uchwała Nr 19/07 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 lutego 2007 r.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013, podpisany przez Komisję Europejską 11 października 2007 r. i przyjęty przez Zarząd Województwa 6 listopada 2007 r.

Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2007-2011 z uwzględnieniem lat 2012-2015, Uchwała Nr 164/07 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 15 października 2007 r.

Program zwiększania lesistości dla województwa mazowieckiego do roku 2020, Uchwała Nr 18/07 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 lutego 2007 r.

Regionalna Strategia Innowacji dla Mazowsza 2007-2015, Załącznik do Uchwały Nr 72/08 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 21 kwietnia 2008 r.

Programy ochrony środowiska przed hałasem dla terenów poza aglomeracjami położonych wzdłuż dróg krajowych z terenu województwa mazowieckiego, Załączniki do Uchwał Nr 136/09, 137/09, 138/09, 139/09, 140/09, 141/09, 142/09 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 7 września 2009 r.

Studium rozwoju infrastruktury lotnictwa cywilnego na Mazowszu, przyjęte na posiedzeniu Zarządu Województwa Mazowieckiego w dniu 21 kwietnia 2009 r.

Studium rozwoju i modernizacji technologicznej transportu szynowego na Mazowszu w kontekście polityki transportowej Województwa Mazowieckiego, przyjęte na posiedzeniu Zarządu Województwa Mazowieckiego w dniu 3 marca 2009 r.

Urząd Statystyczny w Warszawie

Rocznik statystyczny województwa mazowieckiego, z lat 2002-2009, Warszawa

Raport z wyników spisów powszechnych 2002, 2003, Warszawa

Ochrona zdrowia i pomoc społeczna w województwie mazowieckim w 2008 r., 2008, Warszawa

Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie mazowieckim w 2008 r., 2009, Warszawa

Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska w Warszawie

Stan środowiska w województwie mazowieckim, Warszawa

Roczna ocena jakości powietrza w województwie mazowieckim za rok 2002, Warszawa

Wojewódzki Konserwator Zabytków

Mapa rozwoju historycznego i zasobu kulturowego Obszaru Metropolitalnego Warszawy, 1994, Warszawa

Wojewódzki Urząd Pracy w Warszawie

Rynek pracy województwa mazowieckiego w 2008 roku, 2008

Bezrobotni będący w szczególnej sytuacji na rynku pracy województwa mazowieckiego w III kwartale 2008 roku, 2008

Bezrobocie w województwie mazowieckim (Nr 12), 2009

Bezrobotni będący w szczególnej sytuacji na rynku pracy województwa mazowieckiego w III kwartale 2009 rok, 2009

ZEWT Dystrybucja Sp. z o.o.

Plan rozwoju przedsiębiorstwa energetycznego w zakresie zaspokajania obecnego i przyszłego zapotrzebowania na energię elektryczną na lata 2008-2011, 2007, Warszawa

Książki i artykuły:

Kalinowski W., 1986, *Zabytki urbanistyki i architektury w Polsce*, Warszawa

Kosecki A., Stawarz A., 2003, *Tożsamość kulturowa regionu w warunkach integracji europejskiej*, Warszawa

Kupiszewski M., Bijak J., 2006, *Ocena prognozy ludności GUS 2003 z perspektywy aglomeracji warszawskiej*, Warszawa

Purchla J., 2008, *Raport o stanie ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce po 1989 roku*, Kraków

Zarębska T., 1994, *Makroregion warszawski. Osadnictwo i struktura funkcjonalna – uwarunkowania historyczne i kulturowe*, [w:] *Mazowsze 1994/2 Nr 3*

Strony internetowe:

- www.csioz.gov.pl
- www.greenways.pl
- www.kobidz.pl
- www.kongreskultury.pl
- www.kzgw.gov.pl
- www.mczp.pl
- www.mazovia.pl
- www.men.gov.pl
- www.mczp.pl
- www.mi.gov.pl
- www.mnisw.gov.pl
- www.mrot.pl
- www.natura2000.gdos.gov.pl
- www.pgi.gov.pl
- www.plock.eu
- www.rejestrzoz.gov.pl
- www.stat.gov.pl
- www.unesco.pl
- www.warszawa.rdos.gov.pl
- www.wup.mazowsze.pl
- www.velomaz.fz.eco.pl
- www.zielony.pl
- www.zm.org.pl

Spis Wykresów

Wykres 1. Wyłączenia gruntów rolnych w Polsce i w województwie mazowieckim w latach 1999-2008 (1999r = 100%)	16
Wykres 2. Kierunki wyłączeń gruntów rolnych na cele nierolnicze w Polsce i w województwie mazowieckim w latach 1999-2008	17
Wykres 3. Struktura jakościowa gruntów rolnych wyłączonych na cele nierolnicze w Polsce i w województwie mazowieckim w latach 1999-2008	18
Wykres 4. Udział gruntów rolnych, którym w planach uchwalonych w latach 1995-2008 zmieniono przeznaczenie na cele nierolnicze, w powierzchni użytków rolnych podregionów województwa mazowieckiego	19
Wykres 5. Udział gruntów leśnych, którym w planach uchwalonych w latach 1995-2008 zmieniono przeznaczenie na cele nieleśne, w powierzchni gruntów leśnych podregionów województwa mazowieckiego	20
Wykres 6. Udział terenów, przeznaczonych do zalesienia w planach uchwalonych w latach 1995-2008, w powierzchni podregionów województwa mazowieckiego	21
Wykres 7. Udział terenów, przeznaczonych pod zabudowę w planach uchwalonych w latach 1995-2008, w powierzchni podregionów województwa mazowieckiego	22
Wykres 8. Udział terenów, przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową w planach uchwalonych w latach 1995-2008, w powierzchni podregionów i województwa mazowieckiego	23
Wykres 9. Zmiany powierzchni wieloprzestrzennych obszarów objętych ochroną prawną w województwie mazowieckim w latach 1999-2008	24
Wykres 10. Powierzchnia gruntów nieleśnych zalesionych w województwie mazowieckim w latach 1999-2008	27
Wykres 11. Odpady zebrane w sposób selektywny w ogólnej masie odpadów komunalnych stałych zebranych w województwie mazowieckim w latach 2001-2008	32
Wykres 12. Struktura wykształcenia w Polsce i w województwie mazowieckim w 2002 roku	37
Wykres 13. Średnioroczna liczba mieszkań oddanych do użytku na 1000 ludności w województwie mazowieckim w latach 1999-2003 i 2004-2008	40
Wykres 14. Produkt Krajowy Brutto według podregionów w województwie mazowieckim w latach 1999-2007	42
Wykres 15. Dynamika Produktu Krajowego Brutto na 1 mieszkańca według podregionów województwa mazowieckiego w latach 1999-2007 roku (rok 1999 = 100)	44
Wykres 16. Wartość PKB na jednego pracującego w Polsce i w województwie mazowieckim w latach 2003-2007	45
Wykres 17. Struktura WDB i pracujących według sektorów gospodarczych w podregionach województwa mazowieckiego w 2007 roku	46
Wykres 18. Dynamika WDB według sektorów gospodarczych w podregionach województwa mazowieckiego w latach 1999-2007 (1999 = 100)	48
Wykres 19. Wybrane działy gospodarki podregionów NUTS 3 jako odsetek wszystkich podmiotów zarejestrowanych w REGON w województwie mazowieckim w latach 2004-2008	49

Ocena Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

Wykres 20. Nakłady na działalność badawczo-rozwojową na jednego mieszkańca w Polsce i w województwie mazowieckim w latach 2002-2008	51
Wykres 21. Nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach w Polsce i w województwie mazowieckim w latach 2006-2008	51
Wykres 22. Odsetek gospodarstw domowych w Polsce posiadających dostęp do Internetu w latach 2004-2007	52
Wykres 23. Przedsiębiorstwa w Polsce posiadające dostęp do Internetu w 2007 roku	53
Wykres 24. Udział dochodów własnych w budżetach gmin w Polsce i w województwie mazowieckim w latach 2004-2008	54
Wykres 25. Udział wydatków majątkowych inwestycyjnych w budżetach gmin w Polsce i w województwie mazowieckim w latach 1999-2008	55
Wykres 26. Udział dochodów własnych w budżetach powiatów w Polsce i w województwie mazowieckim w latach 2004-2008	55
Wykres 27. Udział wydatków majątkowych inwestycyjnych w budżetach powiatów w Polsce i w województwie mazowieckim w latach 2004-2008	56
Wykres 28. Produkcja sprzedana przemysłu na 1 mieszkańca w Polsce i w województwie mazowieckim w latach 1999-2008	57
Wykres 29. Udział górnictwa, przetwórstwa przemysłowego oraz wytwarzania i zaopatrywania w energię elektryczną, gaz, wodę w wartości produkcji sprzedanej przemysłu w województwie mazowieckim w latach 1999-2008	58
Wykres 30. Udział branż produkcji przemysłowej w wartości sprzedaży w województwie mazowieckim w 2000 i 2008 roku	59
Wykres 31. Struktura produkcji sprzedanej przemysłu według sektorów własności w województwie mazowieckim w wybranych latach 1999-2007 (%)	60
Wykres 32. Struktura gospodarstw rolnych według liczebności grup obszarowych w województwie mazowieckim w latach 2000 i 2008	61
Wykres 33. Struktura zasiewów w województwie mazowieckim w latach 1999 i 2008	62
Wykres 34. Pracujący według sektorów ekonomicznych w Polsce i w województwie mazowieckim w 2008 roku	68
Wykres 35. Obiekty zabytkowe wpisane do Rejestru Zabytków w województwie mazowieckim w latach 2004-2009	78
Wykres 36. Obiekty zabytkowe w województwie mazowieckim w 2008 r. wpisane do Rejestru Zabytków (wg rodzajów)	79
Wykres 37. Samochody osobowe i ciężarowe zarejestrowane w województwie mazowieckim w latach 1999-2008	80
Wykres 38. Drogi powiatowe w województwie mazowieckim w latach 2001-2008	81
Wykres 39. Drogi wojewódzkie w województwie mazowieckim w latach 2001-2008	82
Wykres 40. Drogi gminne w województwie mazowieckim w latach 2001-2008	83
Wykres 41. Struktura sieci dróg krajowych w województwie mazowieckim w 2008 roku	83
Wykres 42. Wypadki drogowe w województwie mazowieckim w latach 2000-2008	84

Wykres 43. Liczba pasażerów odprawionych w Porcie Lotniczym im. F. Chopina w Warszawie w latach 1999-2008	85
Wykres 44. Najbardziej obciążone kierunki przelotów pasażerskich w 2008 roku (liczba pasażerów w tysiącach)	85
Wykres 45. Koleje Mazowieckie – przewozy pasażerskie w latach 2005-2008 (liczba pasażerów w tysiącach)	87
Wykres 46. Przewóz towarów transportem samochodowym w województwie mazowieckim w latach 1999-2008	88

Spis tabel

Tabela 1. Grunty województwa mazowieckiego według form użytkowania w hektarach w latach 2002, 2004 i 2008	15
Tabela 2. Obszary Natura 2000 (OSO) na terenie województwa mazowieckiego w 2008 roku.....	25
Tabela 3. Powierzchnia gruntów leśnych i lesistość w województwie mazowieckim w latach 1999-2008	26
Tabela 4. Zasoby udokumentowanych złóż kopalin województwa mazowieckiego w latach 2000-2008	28
Tabela 5. Strefy z przekroczeniami wartości dopuszczalnych standardów imisyjnych w województwie mazowieckim w latach 2002-2008	30
Tabela 6. Roczna emisja odpadów komunalnych (razem ze zbieranymi selektywnie) w województwie mazowieckim na tle kraju w latach 1999-2008	31
Tabela 7. Nierówności wewnątrzregionalne w PKB per capita w województwie mazowieckim w latach 1999-2007	43
Tabela 8. Struktura WDB i pracujących według sektorów gospodarczych w podregionach województwa mazowieckiego w 2007 roku.	45
Tabela 9. Dynamika WDB według sektorów gospodarczych w podregionach województwa mazowieckiego w latach 1999-2007 (1999 = 100)	47
Tabela 10. Zmiany liczby podmiotów gospodarczych, w tym z udziałem kapitału zagranicznego w województwie mazowieckim w latach 1999-2008	49
Tabela 11. Długość czynnej sieci wodociągowej w województwie mazowieckim w latach 1999-2008 (w km)	92
Tabela 12. Długość czynnej sieci kanalizacyjnej w województwie mazowieckim w latach 1999-2008 (w km)	93

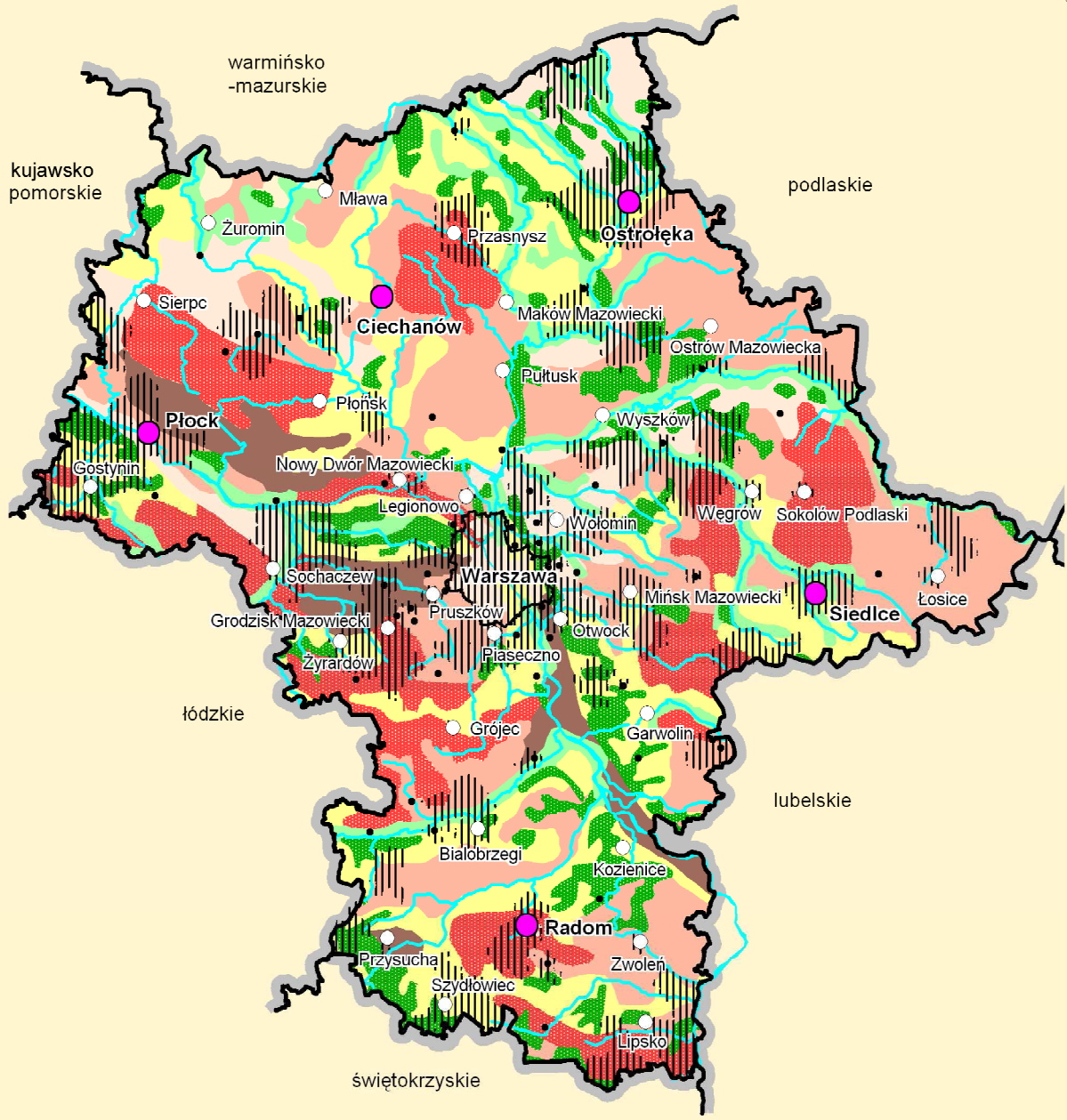
Spis map

- Mapa 1. Koncentracja wypadania użytków rolnych z użytkowania rolniczego na tle bonitacji gleb w województwie mazowieckim w latach 1999-2005
- Mapa 2. Zmiany w systemie przyrodniczym obszarów chronionych w województwie mazowieckim w latach 1999-2009
- Mapa 3. System obszarów Natura 2000 w województwie mazowieckim w 2009 roku.
- Mapa 4. Realizacja polityki przestrzennej w zakresie ochrony walorów przyrodniczych w województwie mazowieckim w latach 2004-2009
- Mapa 5. Lesistość w 2008 roku i zalesienia w województwie mazowieckim w latach 2000-2008
- Mapa 6. Występowanie udokumentowanych złóż kopalin w województwie mazowieckim w latach 2000-2008
- Mapa 7. Zasoby i wydobycie piasków i żwirów w układzie powiatów w województwie mazowieckim w latach 2000-2008
- Mapa 8. Gospodarka odpadami komunalnymi w województwie mazowieckim w latach 1999-2008
- Mapa 9. Zmiany w liczbie ludności w województwie mazowieckim w latach 2002-2008
- Mapa 10. Struktura wykształcenia ludności w powiatach województwa mazowieckiego w 2002 roku
- Mapa 11. Szkoły wyższe i studenci w podregionach w województwie mazowieckim w latach 2004-2008
- Mapa 12. Wskaźnik urbanizacji w województwie mazowieckim w 2008r. Stan w dniu 31 XII
- Mapa 13. Zmiany sieci osadniczej w województwie mazowieckim w latach 2002-2008
- Mapa 14. Realizacja polityki wspomagania rozwoju wybranych jednostek osadniczych w województwie mazowieckim w latach 2004-2008
- Mapa 15. Produkt krajowy brutto według podregionów NUTS – 3 w 2007 roku i zmiany w stosunku do 1999 roku w województwie mazowieckim
- Mapa 16. Liczba podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON w 2008 roku i ich dynamika w powiatach województwa mazowieckiego w latach 1999-2008
- Mapa 17. Średnioroczne dochody własne i wydatki majątkowe inwestycyjne budżetów powiatów w latach 2004-2008
- Mapa 18. Średnioroczne dochody własne budżetów gmin w województwie mazowieckim w latach 2004-2008
- Mapa 19. Średnioroczne wydatki inwestycyjne budżetów gmin w województwie mazowieckim w latach 2004-2008
- Mapa 20. Lokalizacja rolniczych grup producenckich w 2009 roku
- Mapa 21. Krowy mleczne w powiatach województwa mazowieckiego. Stan w dniu 31 XII 2008 roku
- Mapa 22. Trzoda chlewna w powiatach województwa mazowieckiego. Stan w dniu 31 XII 2008 roku
- Mapa 23. Zagospodarowanie turystyczne na tle walorów przyrodniczych i kulturowych w województwie mazowieckim w 2008 roku
- Mapa 24. Liczba bezrobotnych w powiatach województwa mazowieckiego w 2009 roku
- Mapa 25. Stopa bezrobocia w 2009 roku i zmiany w latach 2000-2009 w powiatach województwa mazowieckiego

- Mapa 26. Poziom bezrobocia w powiatach województwa mazowieckiego w 2009 roku
- Mapa 27. Zróżnicowanie przestrzenne w dostępie do infrastruktury społecznej w powiatach województwa mazowieckiego w latach 1999-2008 r.
- Mapa 28. Placówki infrastruktury społecznej o znaczeniu ponadlokalnym w powiatach województwa mazowieckiego w latach 1999 i 2008 – placówki kultury
- Mapa 29. Placówki infrastruktury społecznej o znaczeniu ponadlokalnym w powiatach województwa mazowieckiego w latach 1999 i 2008 – szkoły wyższe i szpitale
- Mapa 30. Placówki pomocy społecznej w powiatach województwa mazowieckiego w latach 1999-2008
- Mapa 31. Nakłady budżetów gmin na pomoc społeczną w województwie mazowieckim w latach 1999-2008
- Mapa 32. Opieka zdrowotna w powiatach województwa mazowieckiego w latach 2005-2008
- Mapa 33. Placówki kultury – kina w powiatach województwa mazowieckiego w latach 1999-2008
- Mapa 34. Ochrona wartości kulturowych w województwie mazowieckim w latach 2004-2009
- Mapa 35. Infrastruktura transportowa w województwie mazowieckim w 2008 roku
- Mapa 36. Gęstość dróg krajowych i wojewódzkich w układzie powiatowym w województwie mazowieckim w 2008 roku
- Mapa 37. Samochodowy transport publiczny w województwie mazowieckim w 2008 roku
- Mapa 38. Dostępność Warszawy transportem publicznym w województwie mazowieckim w 2008 roku
- Mapa 39. Osie priorytetowe TEN-T
- Mapa 40. Proponowane nowe połączenia transportowe
- Mapa 41. Realizacja ponadlokalnych systemów transportowych w województwie mazowieckim w latach 2004-2008
- Mapa 42. Ludność korzystająca z sieci wodociągowej w województwie mazowieckim w latach 2002-2008
- Mapa 43. Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej w województwie mazowieckim w latach 2002-2008
- Mapa 44. Realizacja polityki rozwoju ponadlokalnych systemów infrastruktury technicznej w województwie mazowieckim w latach 2004-2008

Mapy

Mapa 1. Koncentracja wypadania użytków rolnych z użytkowania rolniczego na tle bonitacji gleb w województwie mazowieckim w latach 1999-2005

- Gleby orne bardzo dobre o przewadze klas bonitacyjnych I i II
- Gleby orne dobre i średnio dobre o przewadze klas bonitacyjnych IIIa i IIIb
- Gleby orne średniej jakości o przewadze klas bonitacyjnych IVa i IVb
- Gleby orne słabe o przewadze klas bonitacyjnych V
- Gleby orne najslabsze o przewadze klas bonitacyjnych VI
- Większe kompleksy użytków zielonych
- Większe kompleksy leśne

Ośrodki osadnicze

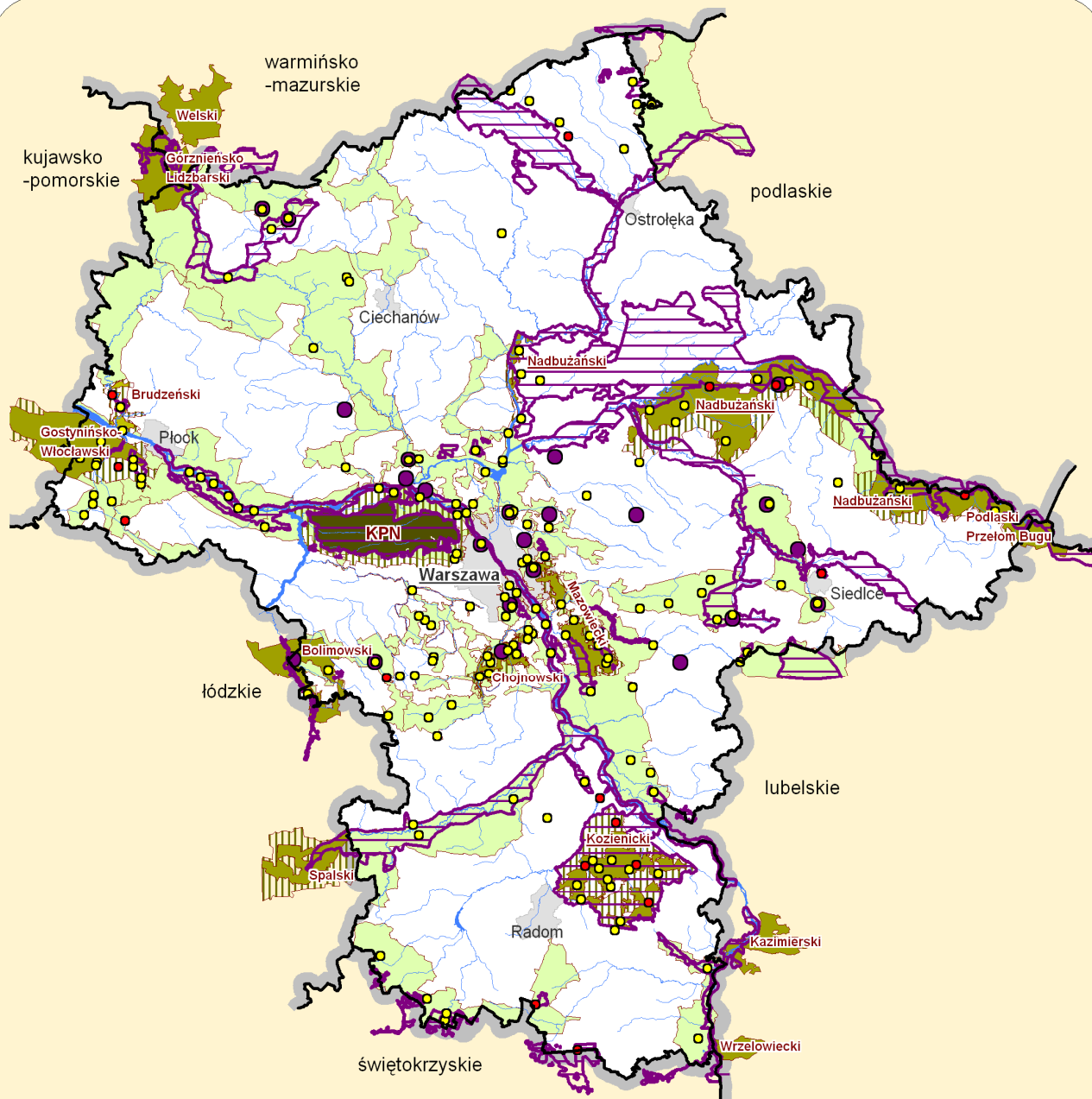
- ponadpowiatowe
- powiatowe
- pozostałe miasta

Zmniejszenie powierzchni UR w gminach

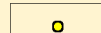
- o 1,5% i więcej
- średnia wojewódzka 0,75%

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie BDR odnośnie zmian powierzchni użytków rolnych (dane w układzie gmin dostępne do roku 2005) na tle waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej (*Atlas środowiska przyrodniczego Polski*, IGPIZ PAN, Warszawa 1994 rok)

Mapa 2. Zmiany w systemie przyrodniczym obszarów chronionych w województwie mazowieckim w latach 1999-2009

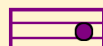

Tereny objęte ochroną prawną do 1999 roku

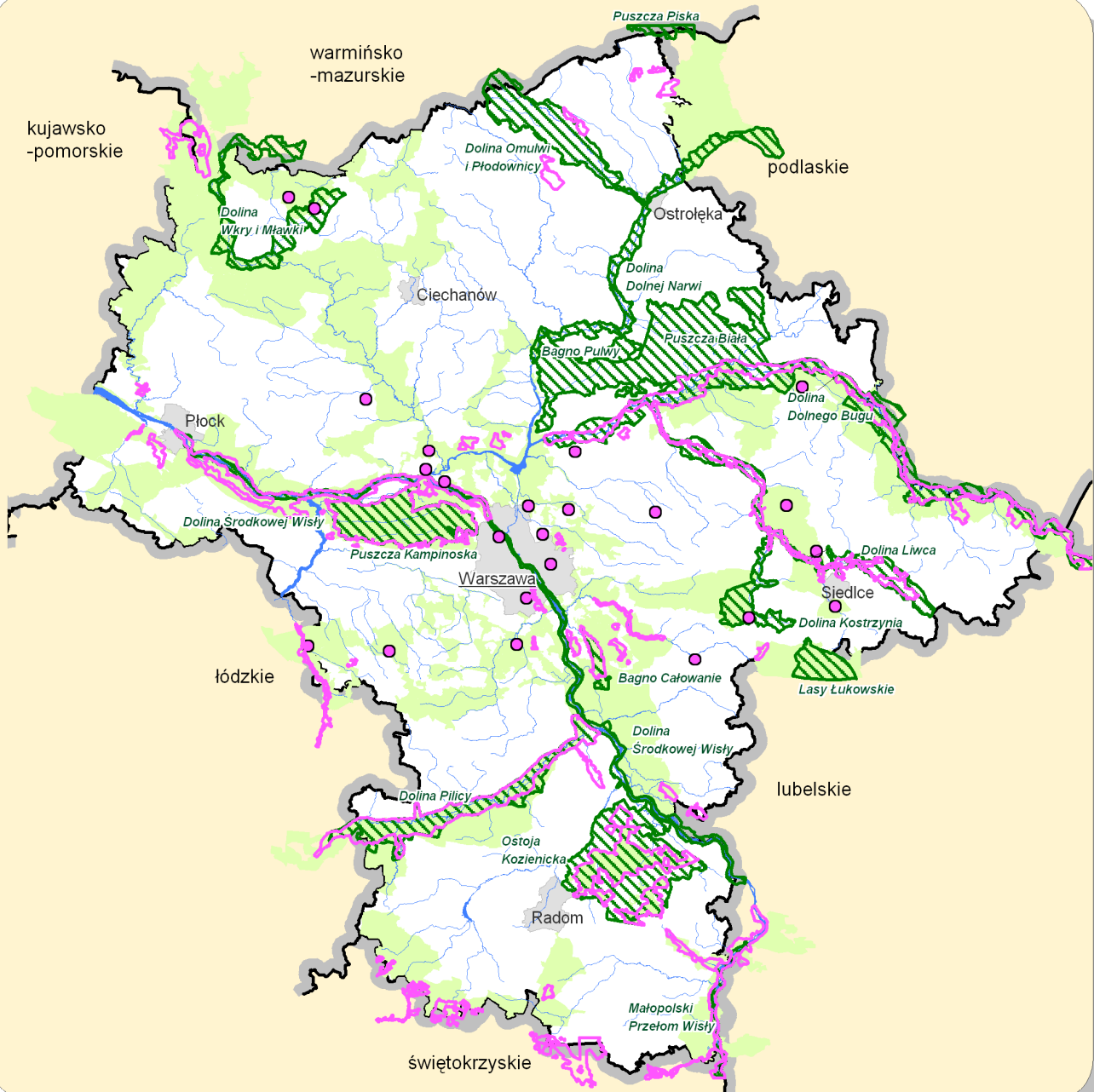
- Kampinoski Park Narodowy (KPN)
- parki krajobrazowe
- otuliny parków
- obszary chronionego krajobrazu
- rezerваты przyrody

Brudzeński nazwy parków krajobrazowych

Tereny objęte ochroną prawną po 1999 roku

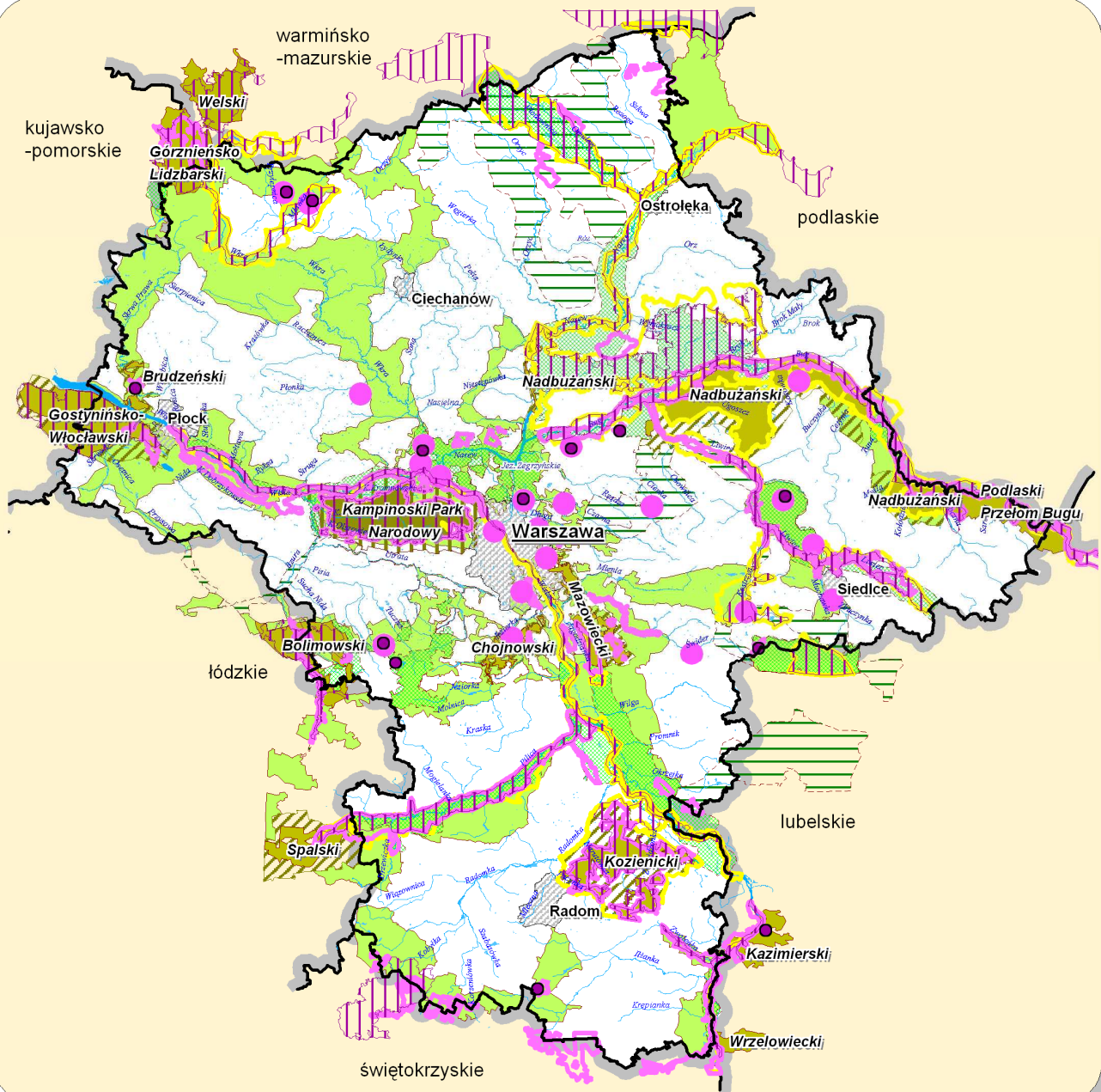
- obszary Natura 2000
- rezerваты przyrody
- Kozienicki** parki o zmienionej powierzchni po 1999 roku

**Mapa 3. System obszarów Natura 2000
w województwie mazowieckim w 2009 roku**

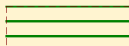
	granice województw		Obszary Natura 2000
	rzeki		specjalne obszary ochrony siedlisk SOO
	obszary chronione
(KPN, parki krajobrazowe,
obszary chronionego krajobrazu)		obszary specjalnej ochrony ptaków OSO
		<i>Puszcza Piska</i>	nazwa obszaru OSO

Mapa 4. Realizacja polityki przestrzennej w zakresie ochrony walorów przyrodniczych w województwie mazowieckim w latach 2004-2009

- Kampinoski Park Narodowy
- otulina Kampinoskiego Parku Narodowego
- parki krajobrazowe
- otuliny parków krajobrazowych
- obszary chronionego krajobrazu
- Brudzeński* nazwy parków istniejących

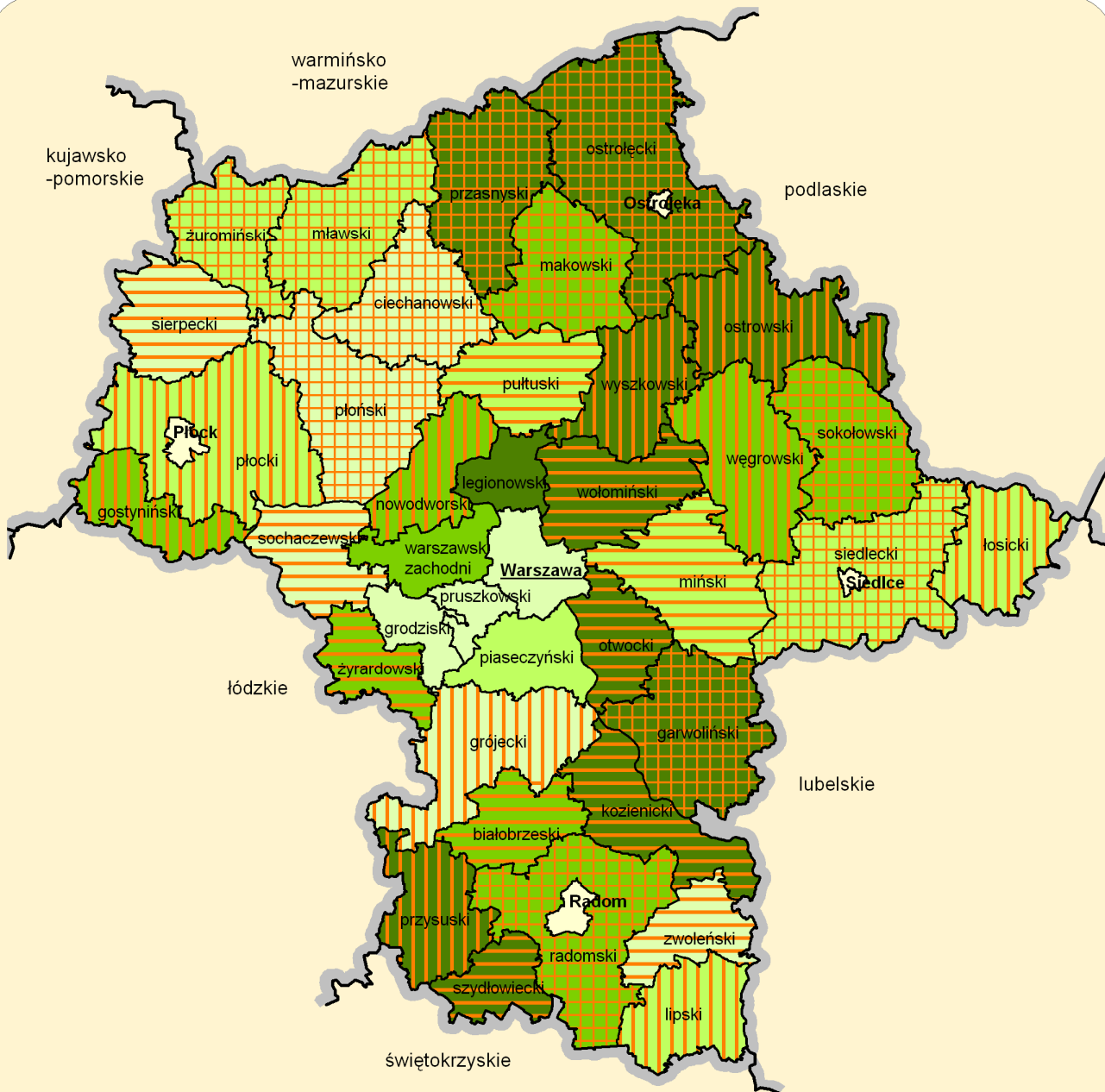
Obszary predystynowane i wskazywane przez administrację rządową do objęcia ochroną w formie:

- sieci Natura 2000
- parków krajobrazowych
- obszarów chronionego krajobrazu

Zadania:

- zrealizowane
- w trakcie realizacji

Mapa 5. Lesistość w 2008 roku i zalesienia w województwie mazowieckim w latach 2000-2008

zalesienia w latach 2000 - 2008 (ha)

	0 do 50	(10)
	50 do 300	(11)
	300 do 600	(10)
	powyżej 600	(11)

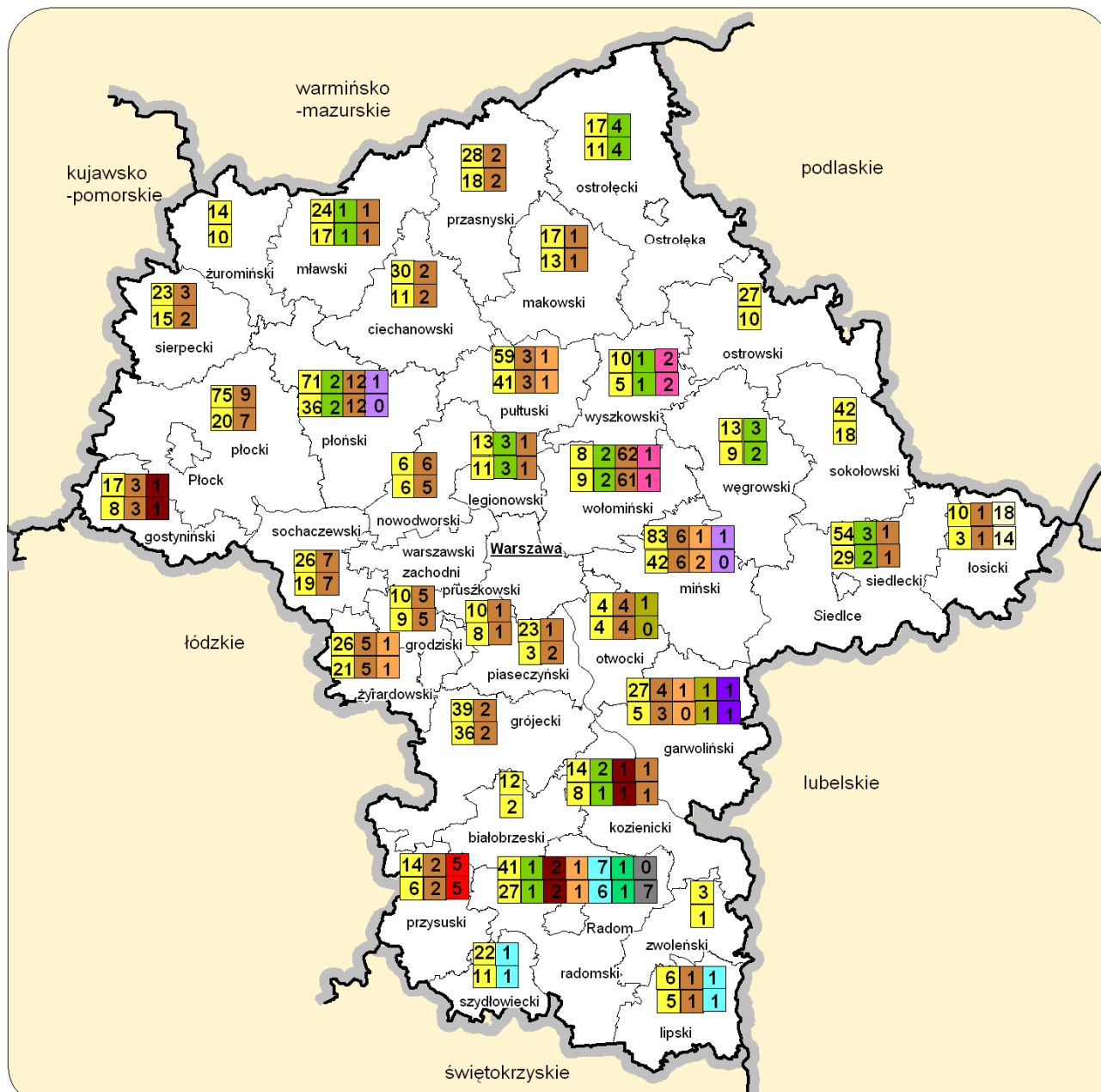
lesistość (%)

	4,8 do 10,6	(4)
	10,6 do 17	(9)
	17 do 22	(9)
	22 do 27,7	(9)
	27,7 do 33	(11)

średnia krajowa - 28,9%

województwo mazowieckie - 22,3%

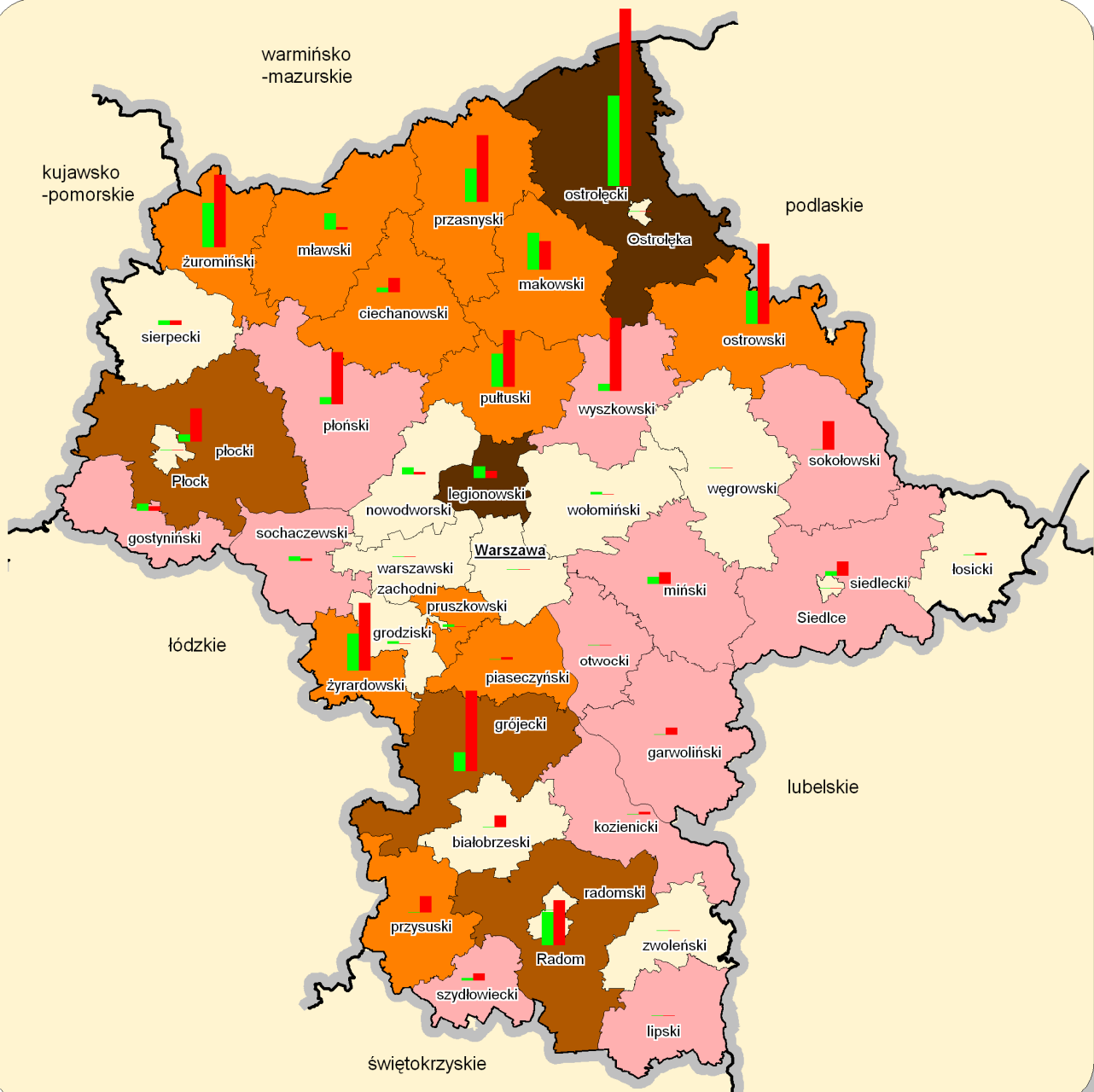
Mapa 6. Występowanie udokumentowanych złóż kopalin w województwie mazowieckim w latach 2000-2008

Kopaliny

	piaski i żwiry		gliny ceramiczne i ogniotrwale
	piaski kwarcowe		węgiel brunatny
	piaski formierskie		wapienie i margle
	surowce szklarskie		fosforyty
	surowce ilaste ceramiki budowlanej		ropa naftowa
	surowce ilaste do produkcji kruszywa lekkiego		gaz ziemny
	surowce dla prac inżynierskich		
	kreda		
			Liczba złóż
			2008 r
			2000 r

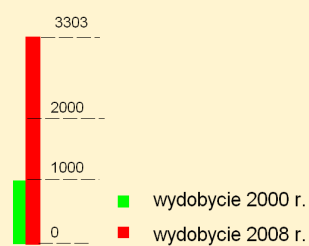
Mapa 7. Zasoby i wydobycie piasków i żwirów w układzie powiatów w województwie mazowieckim w latach 2000-2008

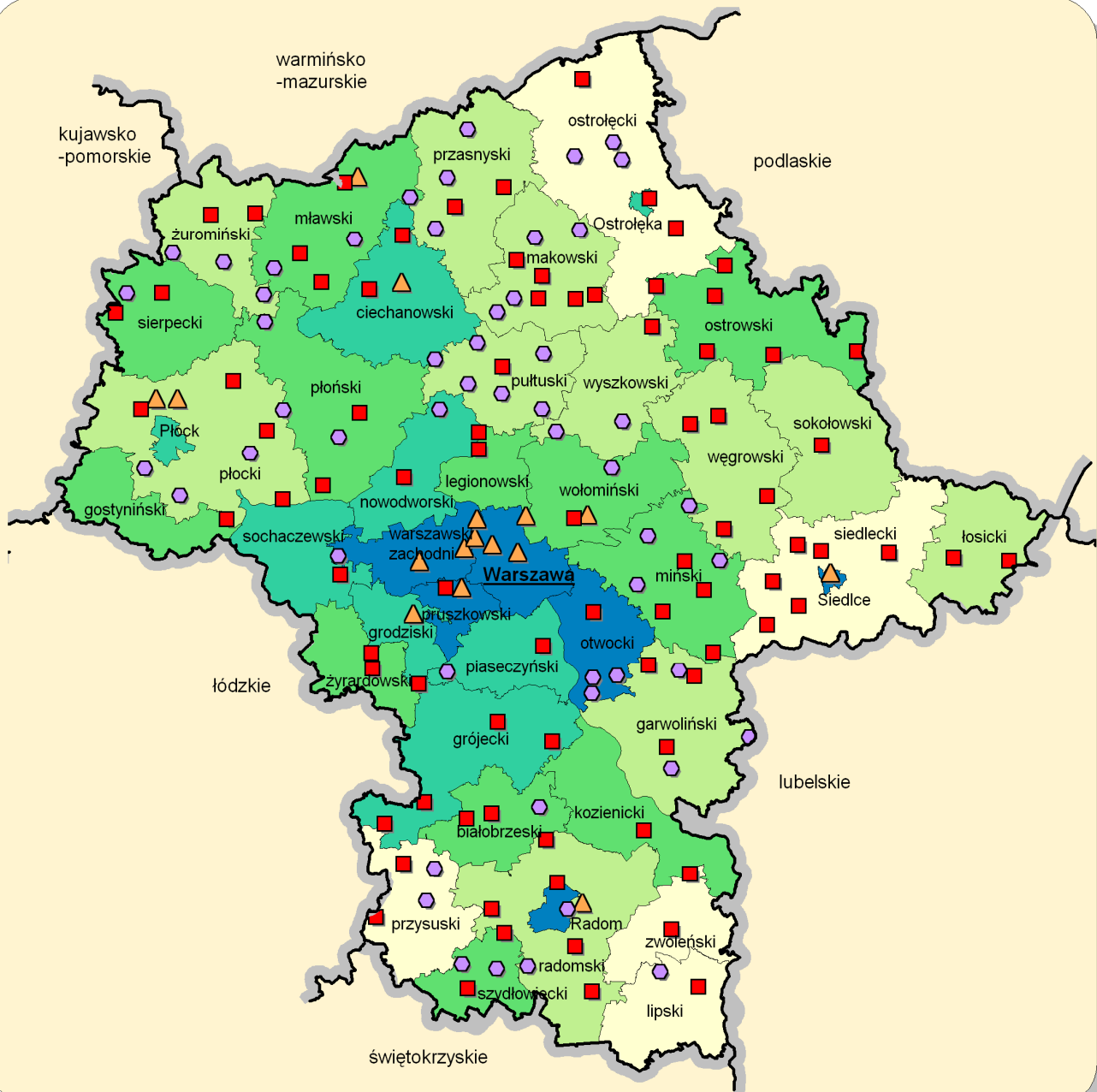
Zasoby geologiczno - bilansowe w 2008 r.
w milionach ton:

Wielkość wydobycia w tysiącach ton:

Mapa 8. Gospodarka odpadami komunalnymi w województwie mazowieckim w latach 1999-2008

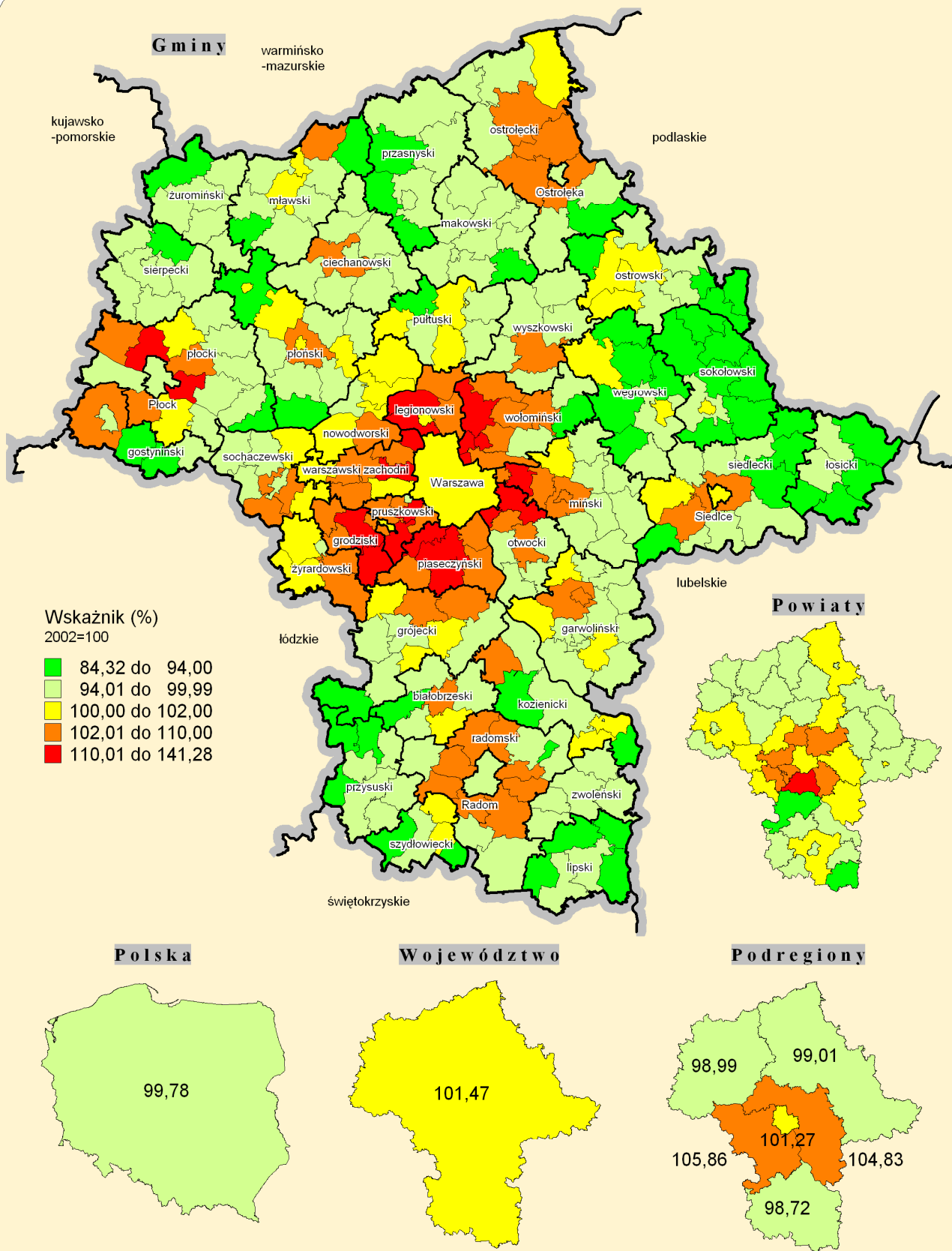
Odpady komunalne zebrane w 2008 roku w tonach na 1 mieszkańca

- 0,05 do 0,1 (5)
- 0,1 do 0,15 (11)
- 0,15 do 0,23 (12)
- 0,23 do 0,3 (8)
- 0,3 do 0,48 (6)

Obiekty gospodarki odpadami:

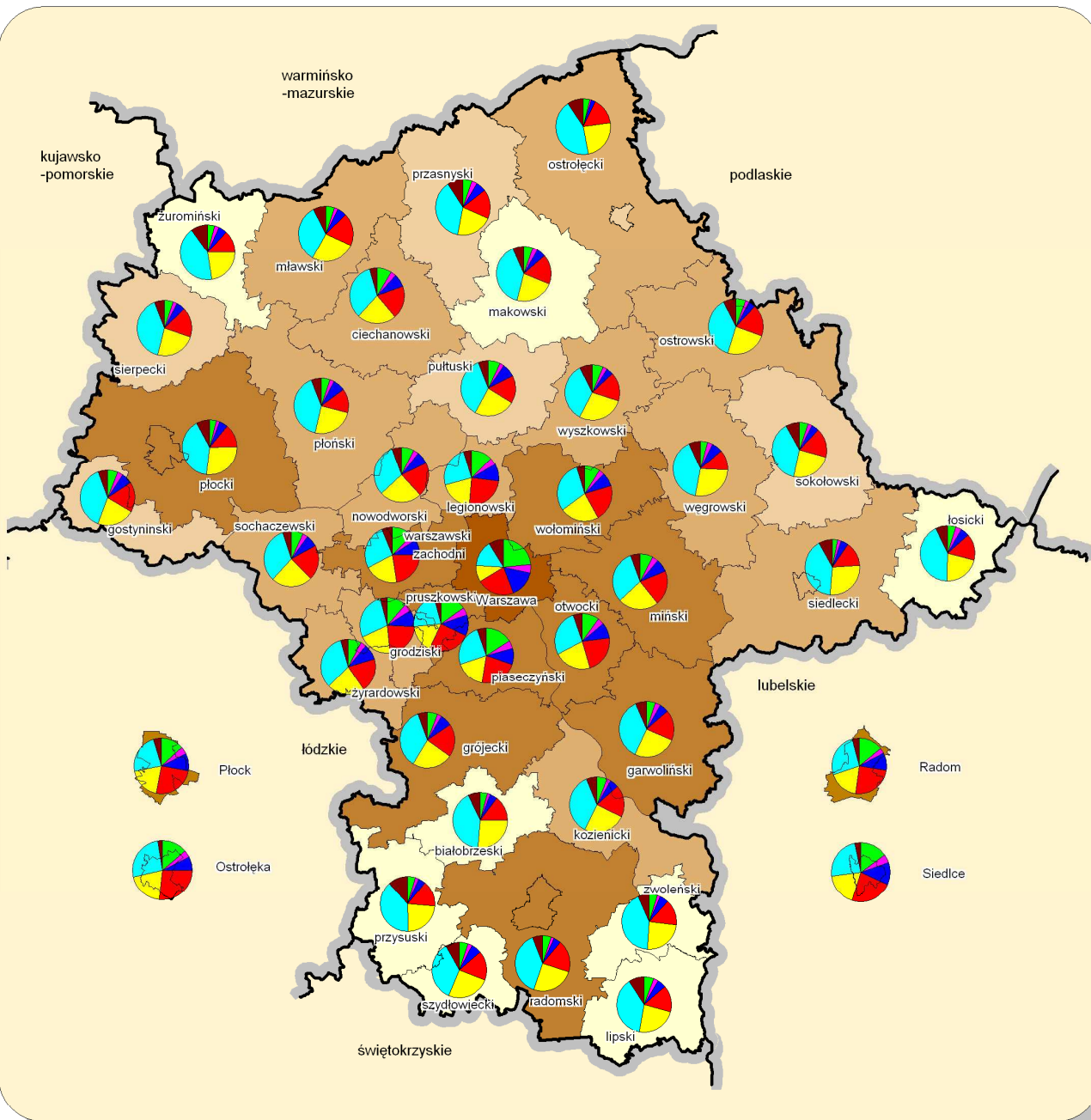
- istniejące składowiska komunalne
- składowiska komunalne zamknięte w latach 1999 - 2008
- ▲ instalacje wspomagające gospodarkę odpadami (kompostownie, spalarnie, zakłady kompleksowego zagospodarowania odpadów)

Mapa 9. Zmiany w liczbie ludności w województwie mazowieckim w latach 2002-2008

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych BDR z 2008 roku

Mapa 10. Struktura wykształcenia ludności w powiatach województwa mazowieckiego w 2002 roku

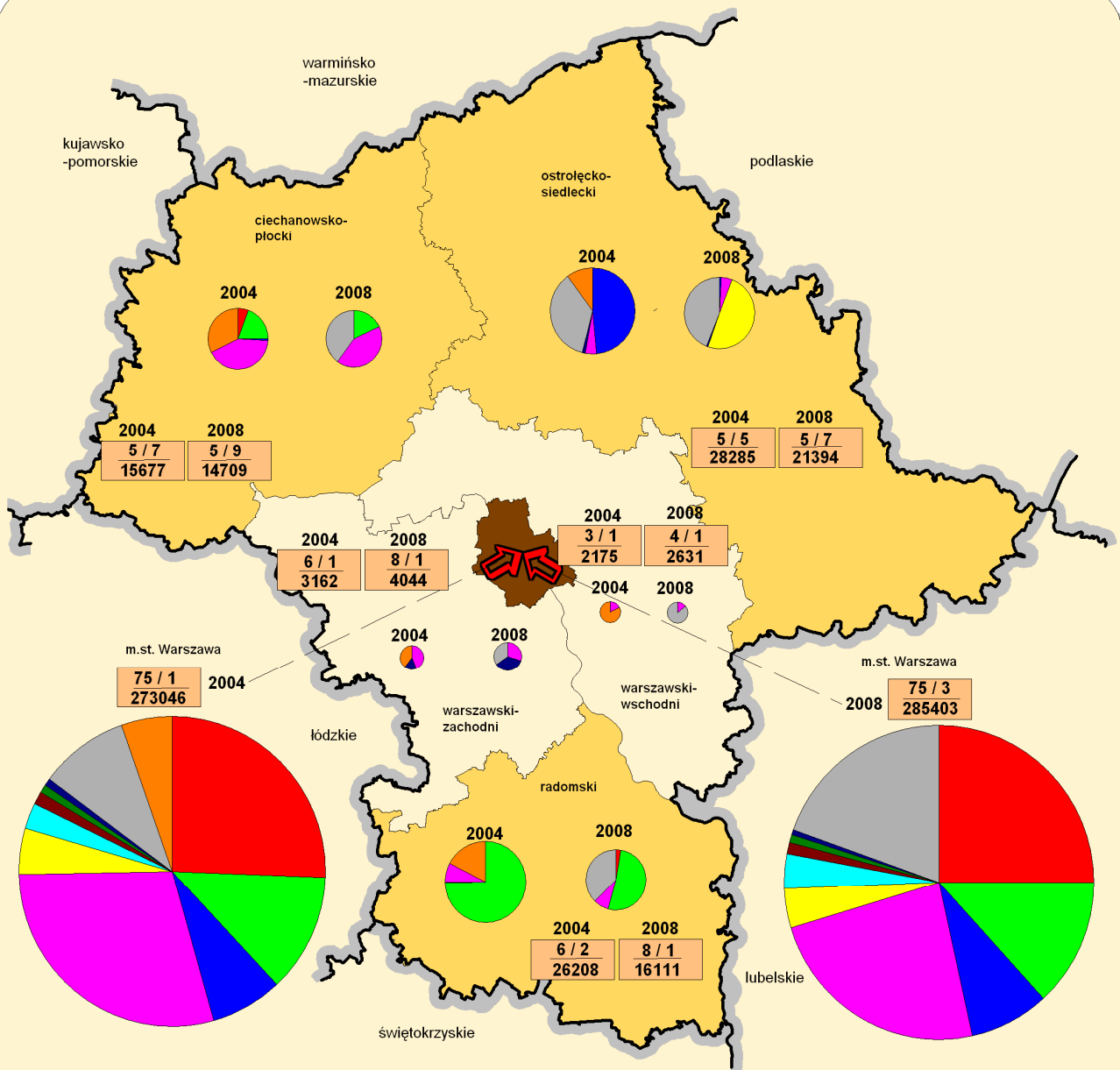
Liczba ludności w 2002 roku powyżej 13 go roku życia

20 000 do 40 000
40 000 do 50 000
50 000 do 80 000
80 000 do 1 510 000
1 510 000 do 1 520 000

Udział [w %] ludności powyżej 13 roku życia z wykształceniem

wyższym
policealnym
średnim ogólnokształcącym
średnim zawodowym
zasadniczym zawodowym
podstawowym ukończonym
pozostałym (podstawowym nieukończonym, bez wykształcenia i nieustalonym)

Mapa 11. Szkoły wyższe i studenci w podregionach w województwie mazowieckim w latach 2004-2008

Liczba studentów na 10000 mieszkańców w 2008 r

- 34,7 do 235,5
- 235,6 do 286
- 1 669,2 - Warszawa

6/2 liczba uczelni/filii,wydz.zamiejscowe
26208 liczba studentów

* dane dla podregionów dostępne od 2004 r.

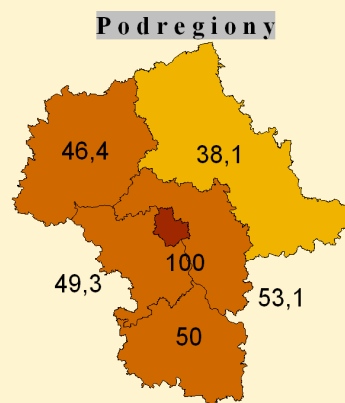
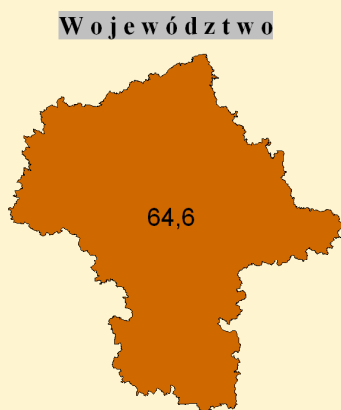
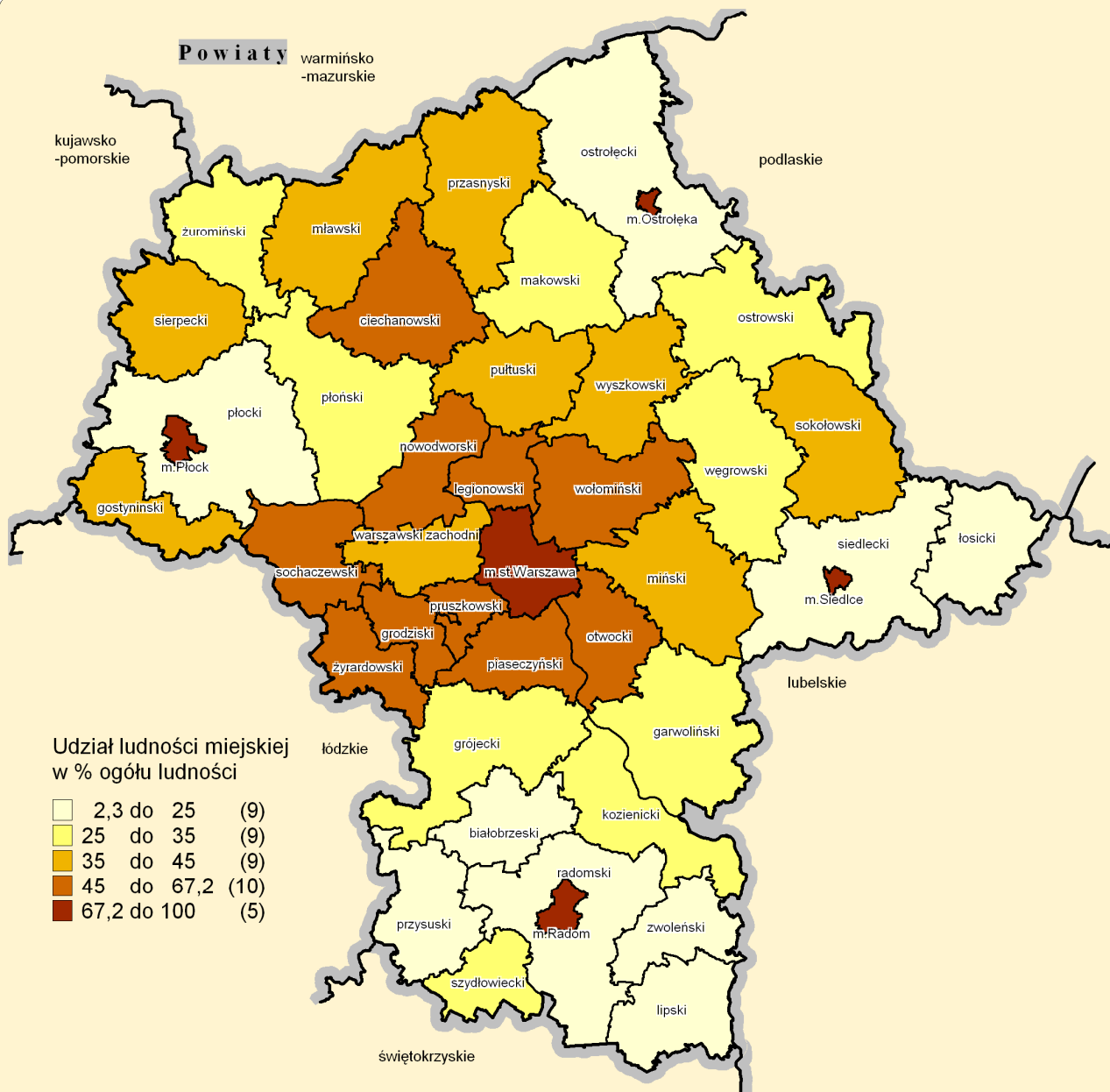
Liczba studentów na wyższych uczelniach w 2004 r

- uniwersytety
- techniczne
- rolnicze
- ekonomiczne
- pedagogiczne
- medyczne
- akademia wych.fizycznego
- artystyczne
- teologiczne
- pozostałe o profilu uniwersyteckim
- zawodowe

Liczba studentów na wyższych uczelniach w 2008 r

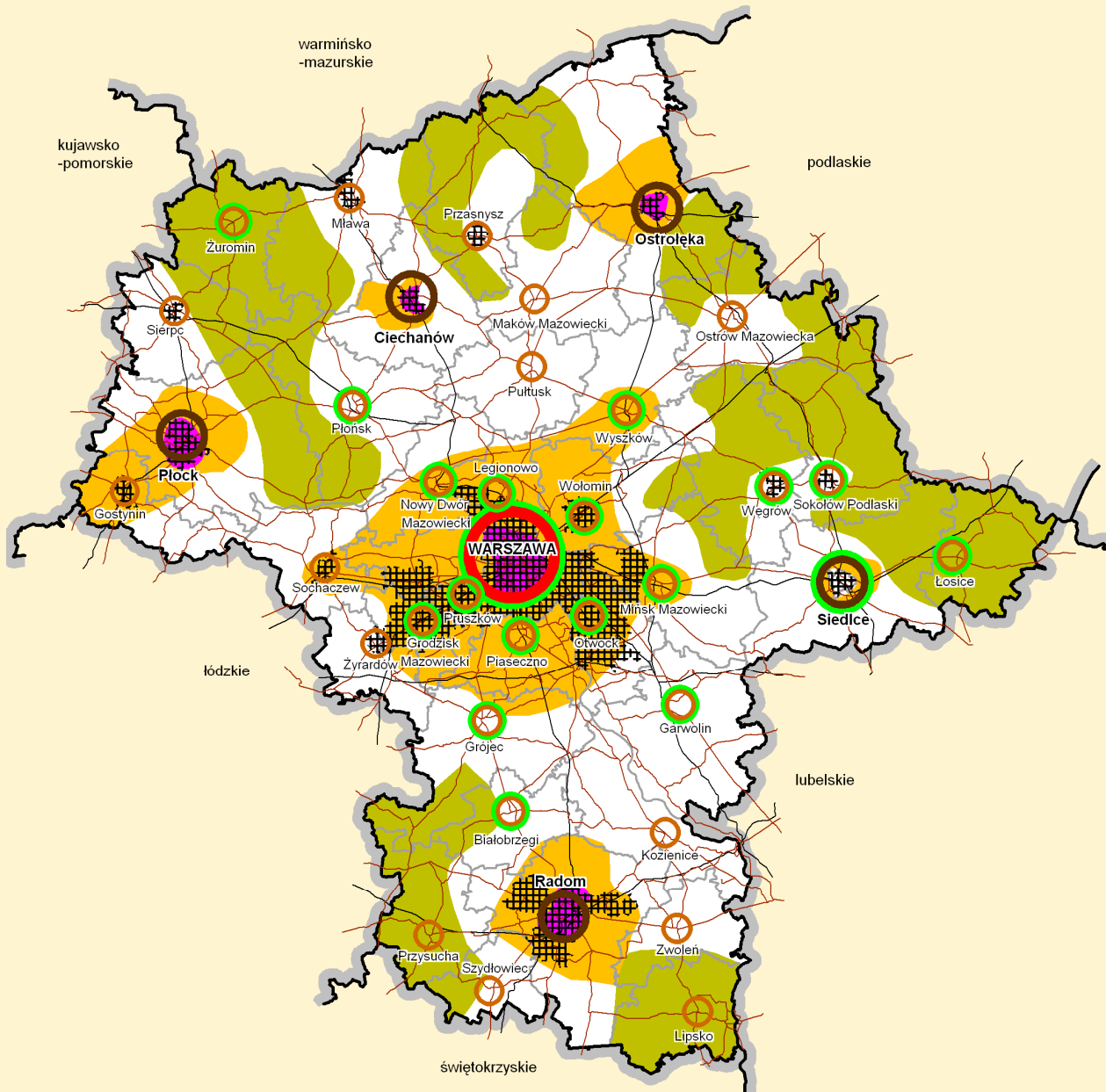
- uniwersytety
- techniczne
- rolnicze
- ekonomiczne
- pedagogiczne
- medyczne
- akademia wych.fizycznego
- artystyczne
- teologiczne
- pozostałe (w tym państwowe zawodowe)

**Mapa 12. Wskaźnik urbanizacji w województwie mazowieckim w 2008 roku
Stan w dniu 31 XII**

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych BDR

Mapa 13. Zmiany sieci osadniczej w województwie mazowieckim w latach 2002-2008

Sieć osadnicza

- Warszawa
- ośrodki subregionalne
- miasta powiatowe
- miasta charakteryzujące się wzrostem liczby ludności w latach 2002-2008

Kolizje w zagospodarowaniu przestrzennym wynikające z niskiego pokrycia planami

(mierzone liczbą wydanych decyzji o ustaleniu warunków zabudowy w latach 2004-2008 na km²)

- powyżej 10 decyzji

Zmiany sieci osadniczej

Obszary:

suburbanizacji

(przyrost liczby ludności w latach 2002-2008 - 3% i więcej; względnie duży ruch budowlany - 4 i więcej mieszkań oddanych średniorocznie na 1000 ludności w latach 2002-2008)

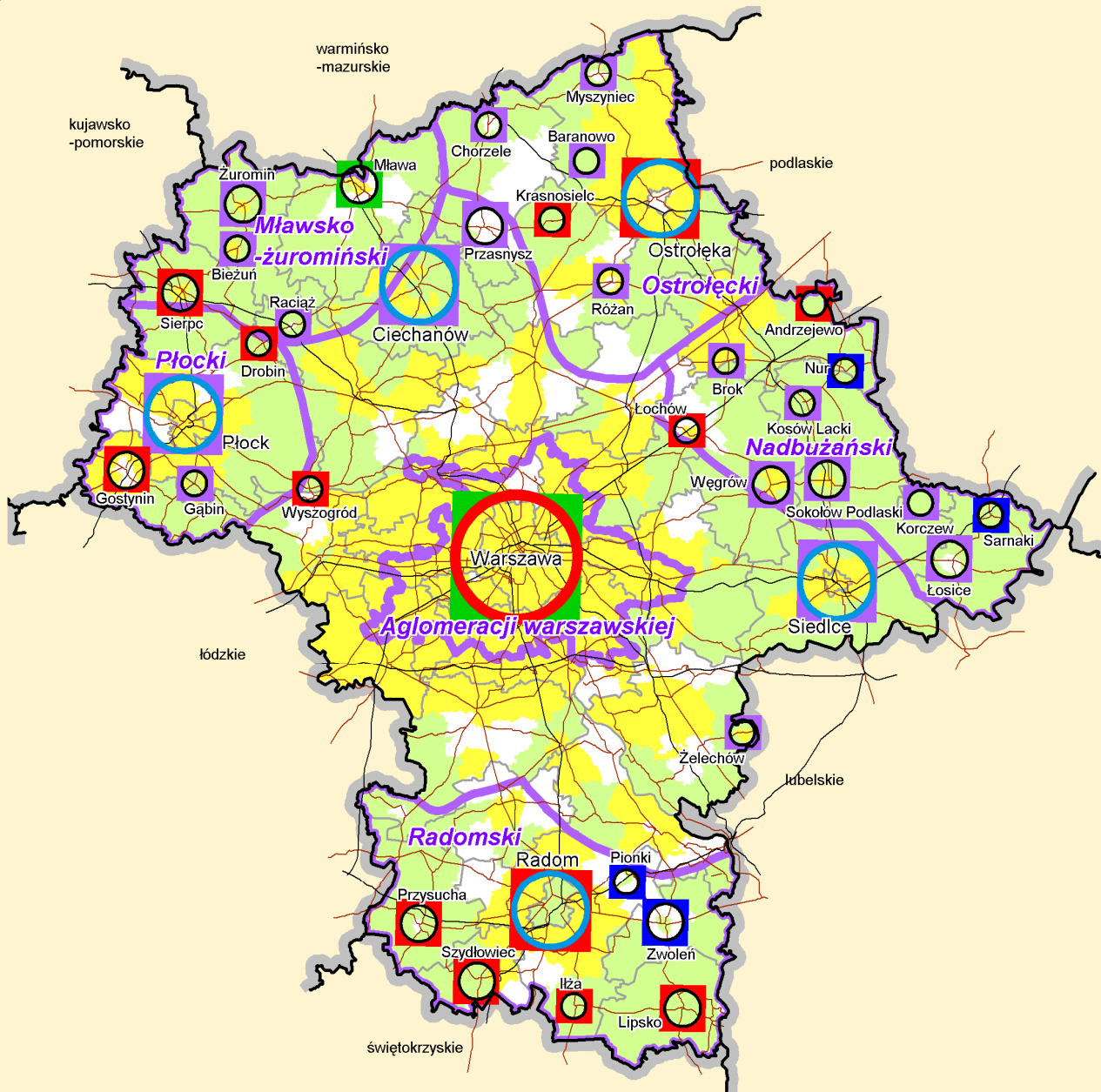
depopulacji

(duży ubytek liczby ludności w latach 2002-2008 - powyżej 3%)

dekonzracji

(ubytek liczby ludności w dzielnicach centralnych Warszawy i ośrodkach subregionalnych w latach 2002-2008)

Mapa 14. Realizacja polityki wspomagania rozwoju wybranych jednostek osadniczych w województwie mazowieckim w latach 2004-2008

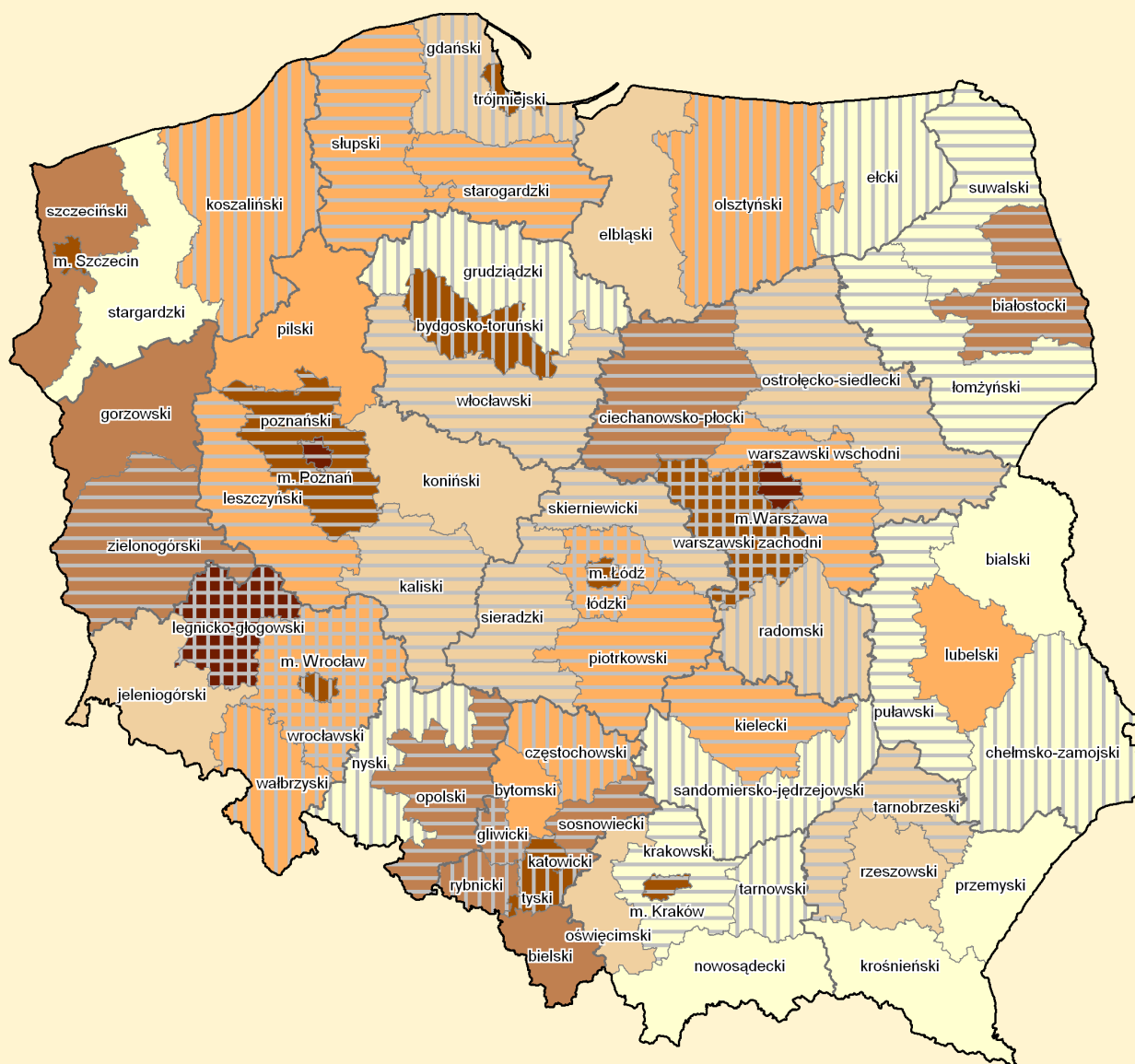
Ośrodki osadnicze proponowane w PZPWM do wspomagania rozwoju w zakresie funkcji:

- stołecznych, międzynarodowych i powiązań międzyaglomeracyjnych
- ponadpowiatowych
- obsługi ludności

Zmiany w sytuacji społeczno-gospodarczej w latach 2004-2008:

- względna stabilizacja
- niewielka poprawa
- widoczna poprawa
- rozwój
- obszary o korzystnych zmianach (przyrost liczby ludności w latach 2004-2008 - 1% i więcej; względnie duży ruch budowlany 3 i więcej mieszkań oddanych średniorocznie na 1000 ludności w latach 2004-2008)
- obszary o niekorzystnych zmianach (duży ubytek liczby ludności w latach 2004-2008 - powyżej 1%; względnie mały ruch budowlany 1 i mniej mieszkań oddanych średniorocznie na 1000 ludności w latach 2004-2008)
- obszary problemowe wskazane w PZPWM

Mapa 15. Produkt krajowy brutto według podregionów NUTS-3 w 2007 roku i zmiany w stosunku do 1999 roku w województwie mazowieckim

PKB w złotych na 1mieszkańca

17 400 do 21 200	(15)
21 200 do 24 000	(13)
24 000 do 26 300	(15)
26 300 do 34 600	(10)
34 600 do 49 000	(10)
49 000 do 94 200	(3)

Wskaźnik
1999=100

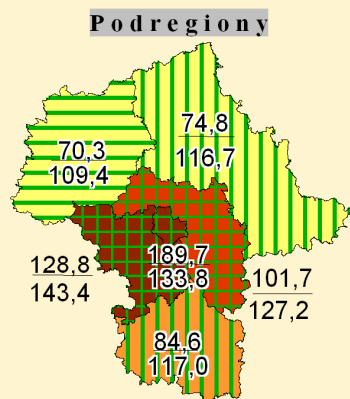
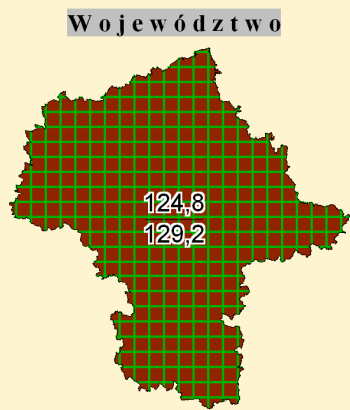
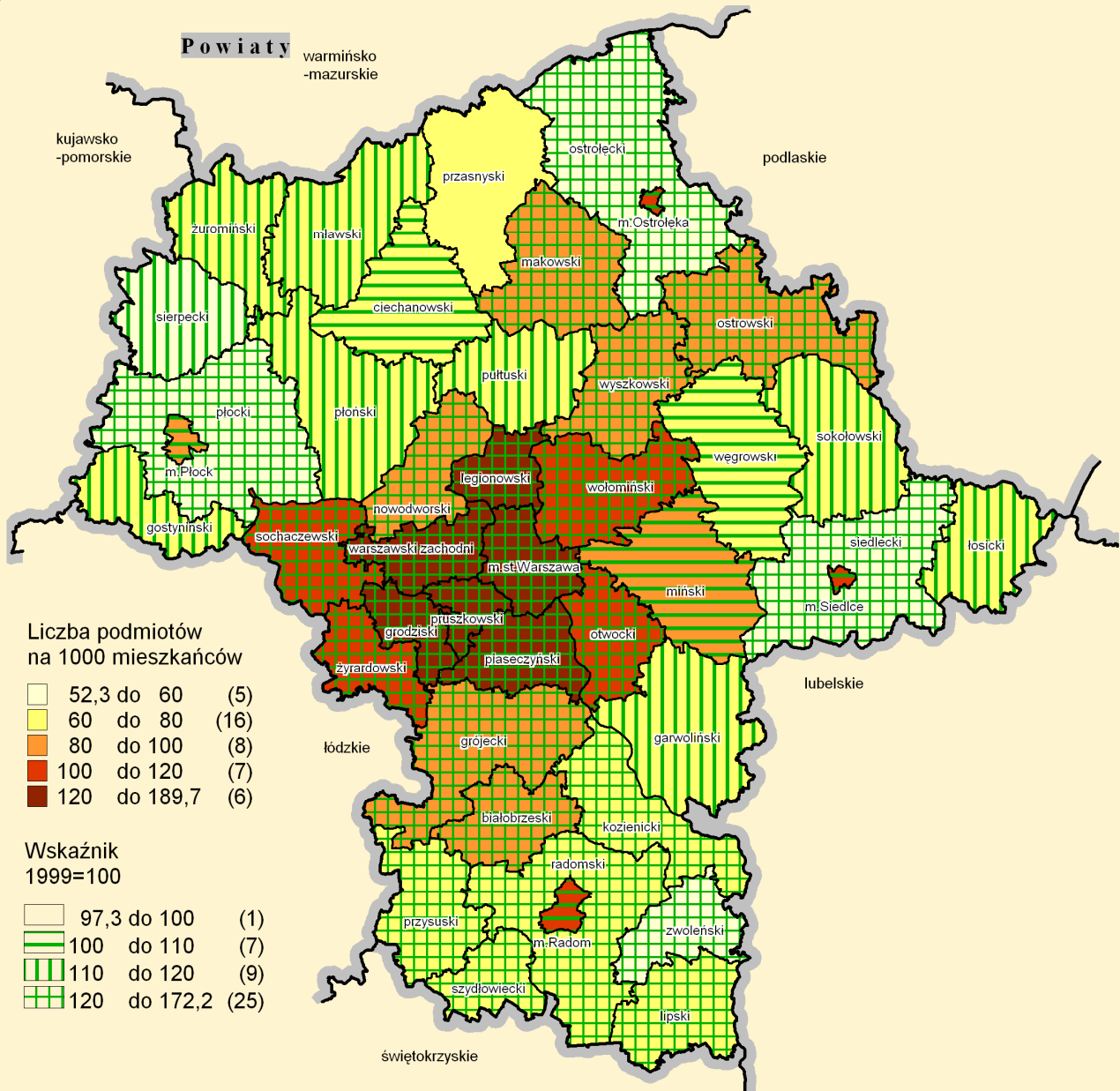
146,7 do 168,6
168,6 do 175,1
175,1 do 191,6
191,6 do 244,3

— granice województw
— granice podregionów NUTS-3

średnia krajowa 30 873
województwo mazowieckie 49 415

średnia krajowa 177,5
województwo mazowieckie 187,4

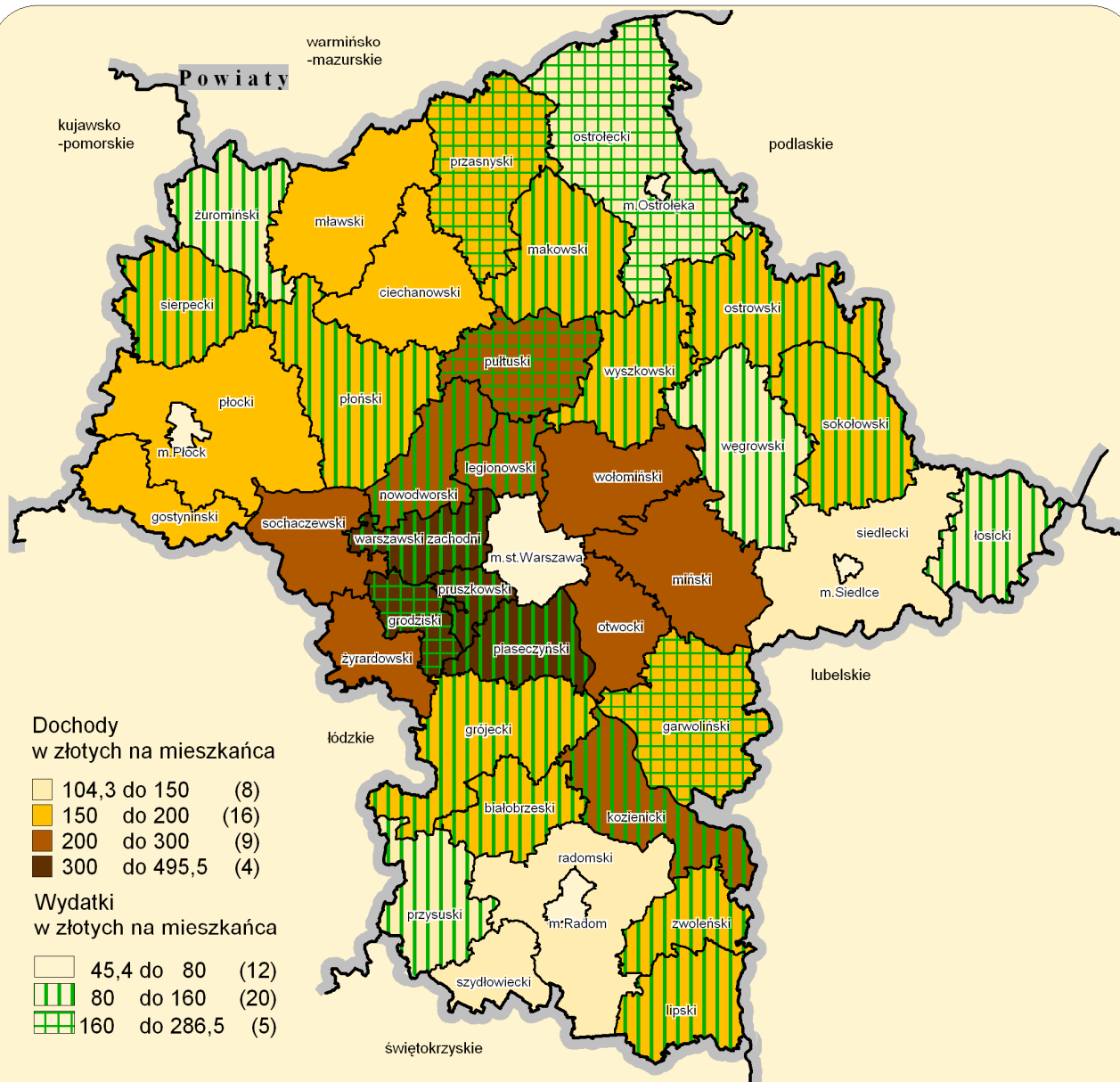
Mapa 16. Liczba podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON w 2008 roku i ich dynamika powiatach województwa mazowieckiego w latach 1999-2008

Liczba podmiotów na 1000 ludności
Zmiany liczby podmiotów

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych BDR z 2008 roku

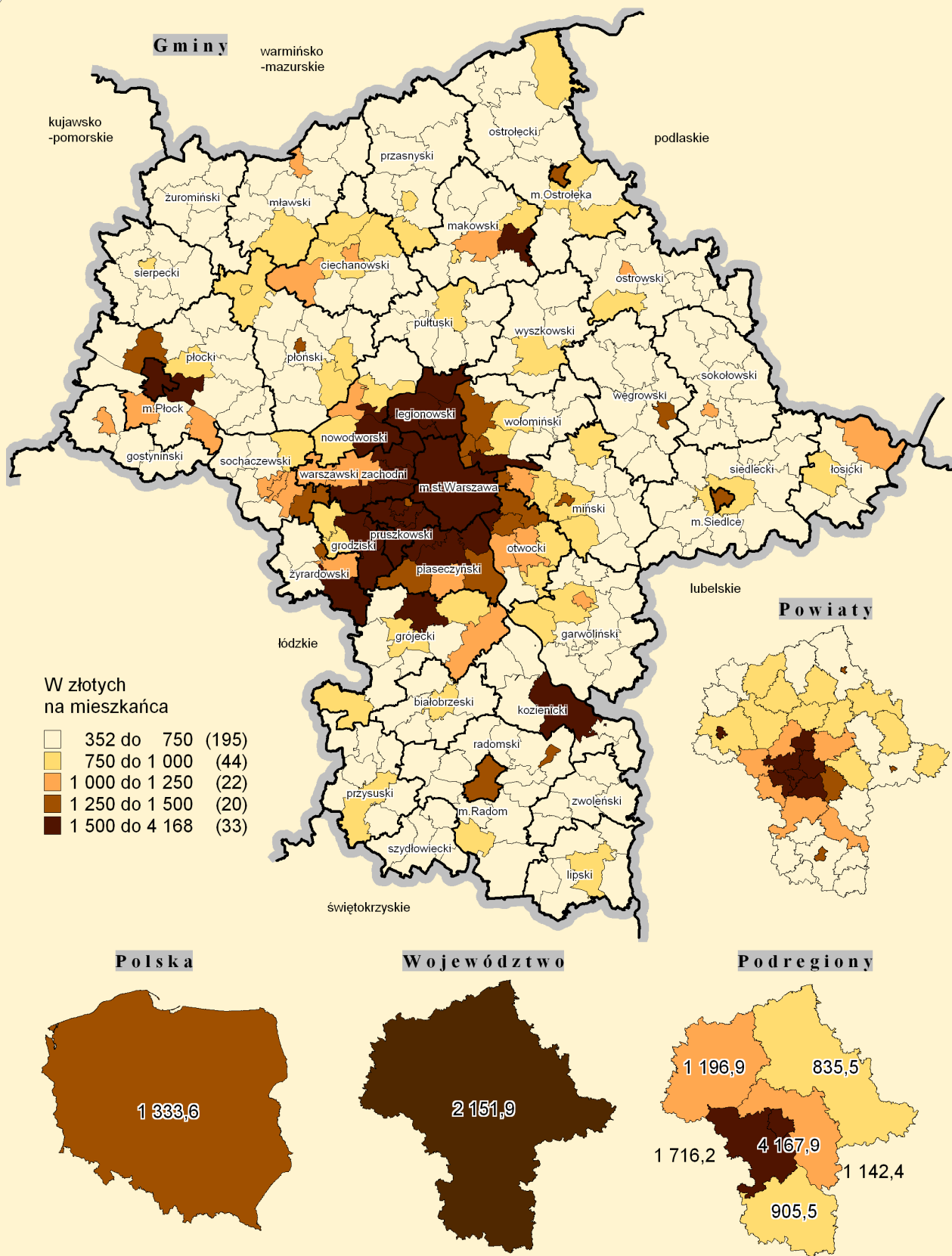
Mapa 17. Średnioroczne dochody własne i wydatki majątkowe inwestycyjne budżetów powiatów w latach 2004-2008

* bez miast na prawach powiatu

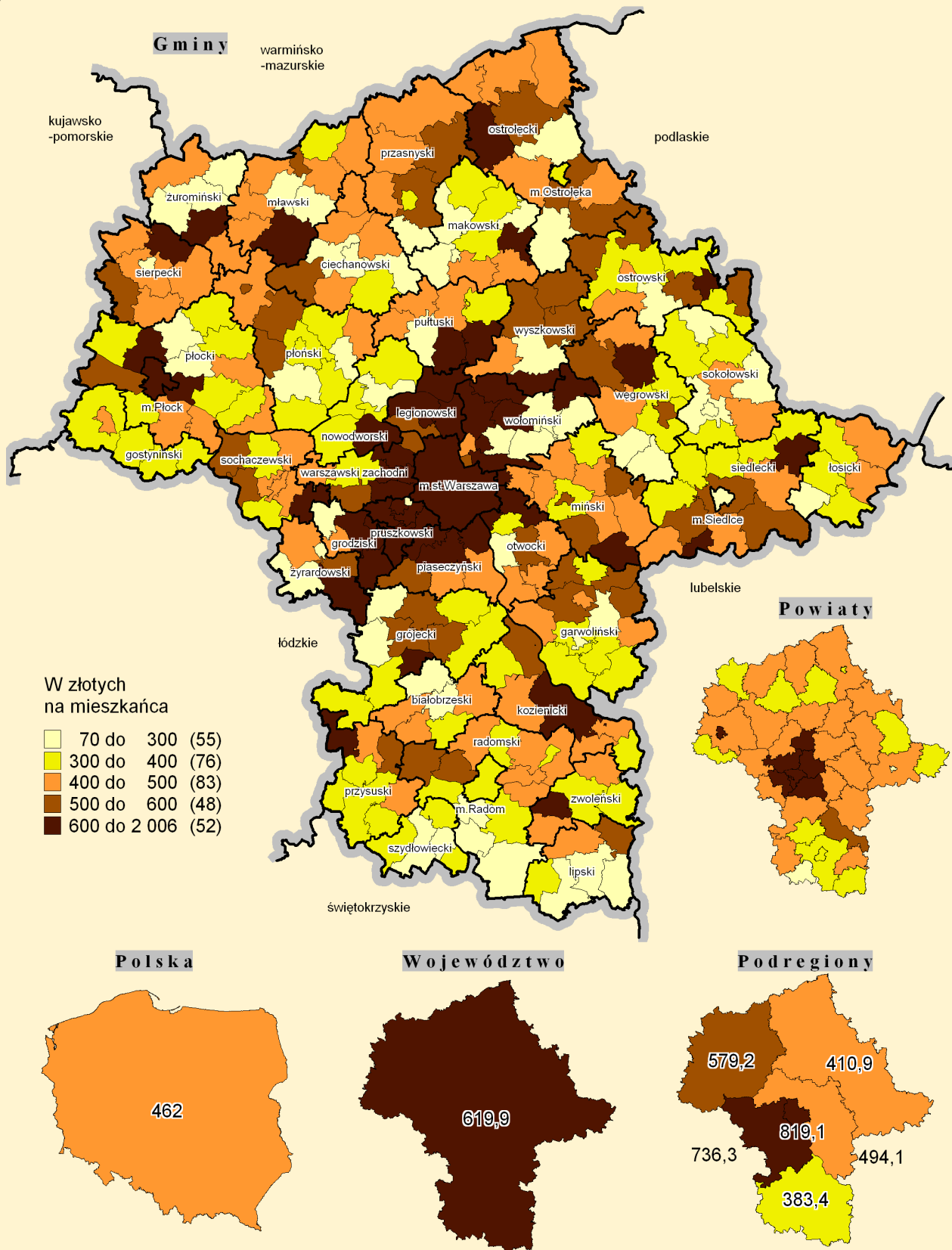

Mapa 18. Średnioroczne dochody własne budżetów gmin w województwie mazowieckim w latach 2004-2008

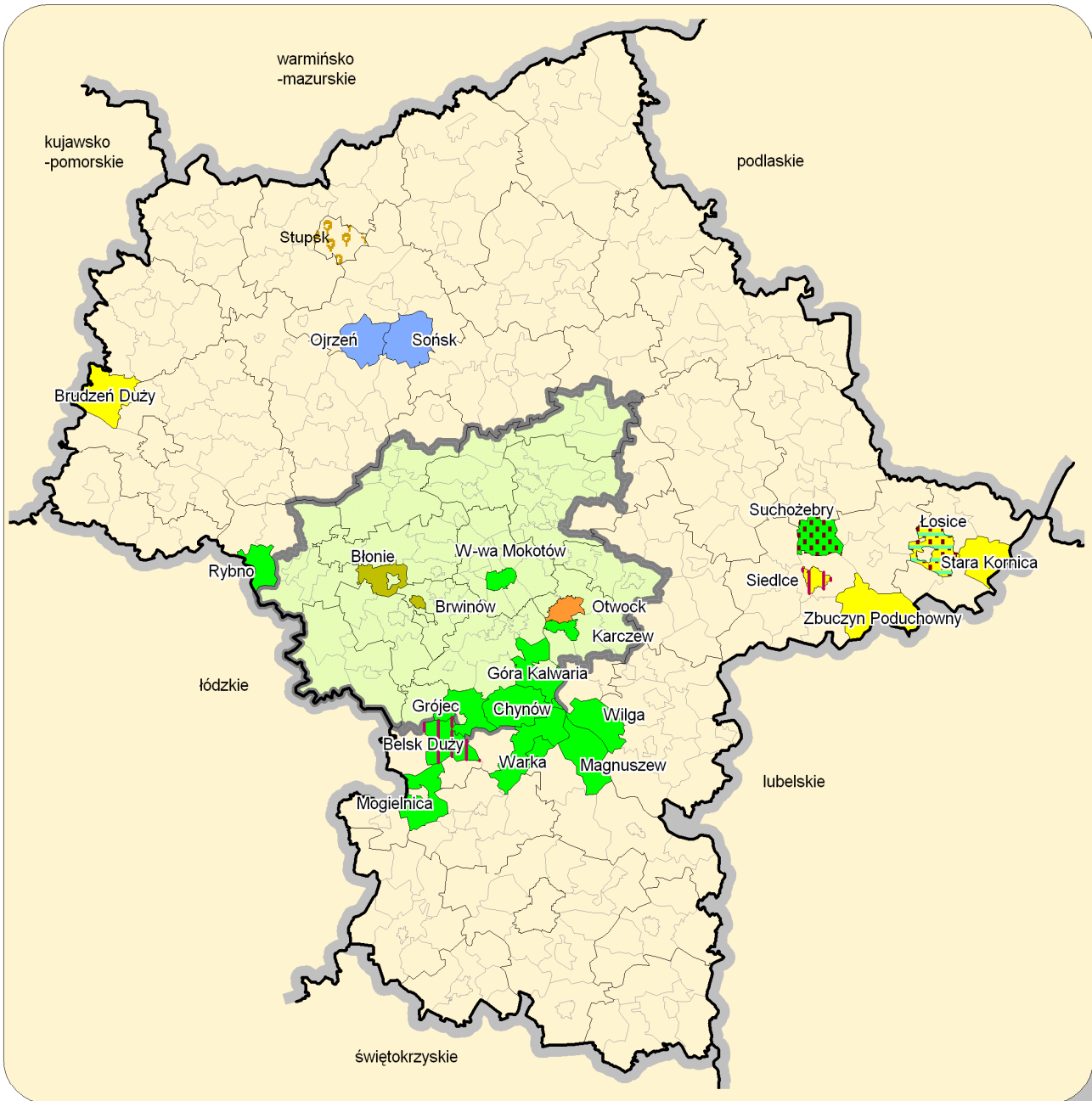
Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych BDR z 2008 roku

Mapa 19. Średnioroczne wydatki inwestycyjne budżetów gmin w województwie mazowieckim w latach 2004-2008

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych BDR z 2008 roku

Mapa 20. Lokalizacja rolniczych grup producenckich w 2009 roku

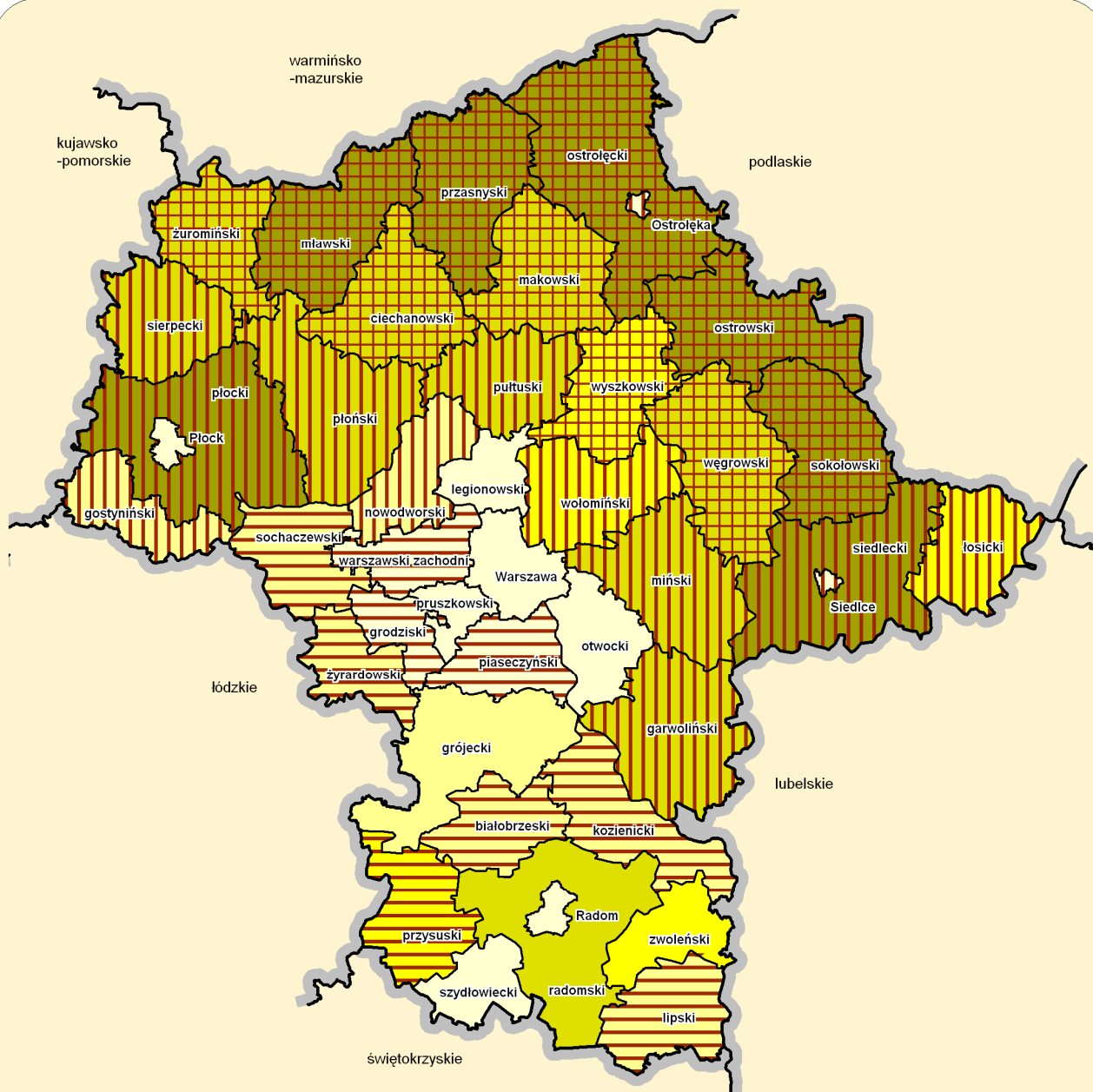

Grupy producenckie

(liczba grup)

trzoda chlewna (5)	owoce (3)	ziarna zbóż (1)	granice gmin
mleko krowie (2)	warzywa (1)	grzyby (2)	granice powiatów
owoce i warzywa (16)	ziemniaki (2)	drób (1)	Obszar Metropolitalny Warszawy
			granice województw

**Mapa 21. Krowy mleczne w powiatach województwa mazowieckiego.
Stan w dniu 31 XII 2008 roku**

Liczba krów w powiecie
stan na 31.12.2008 r.

□	18 do 3 000	(12)
□	3 000 do 8 667	(8)
□	8 667 do 15 812	(5)
□	15 812 do 30 000	(10)
□	30 000 do 88 513	(7)

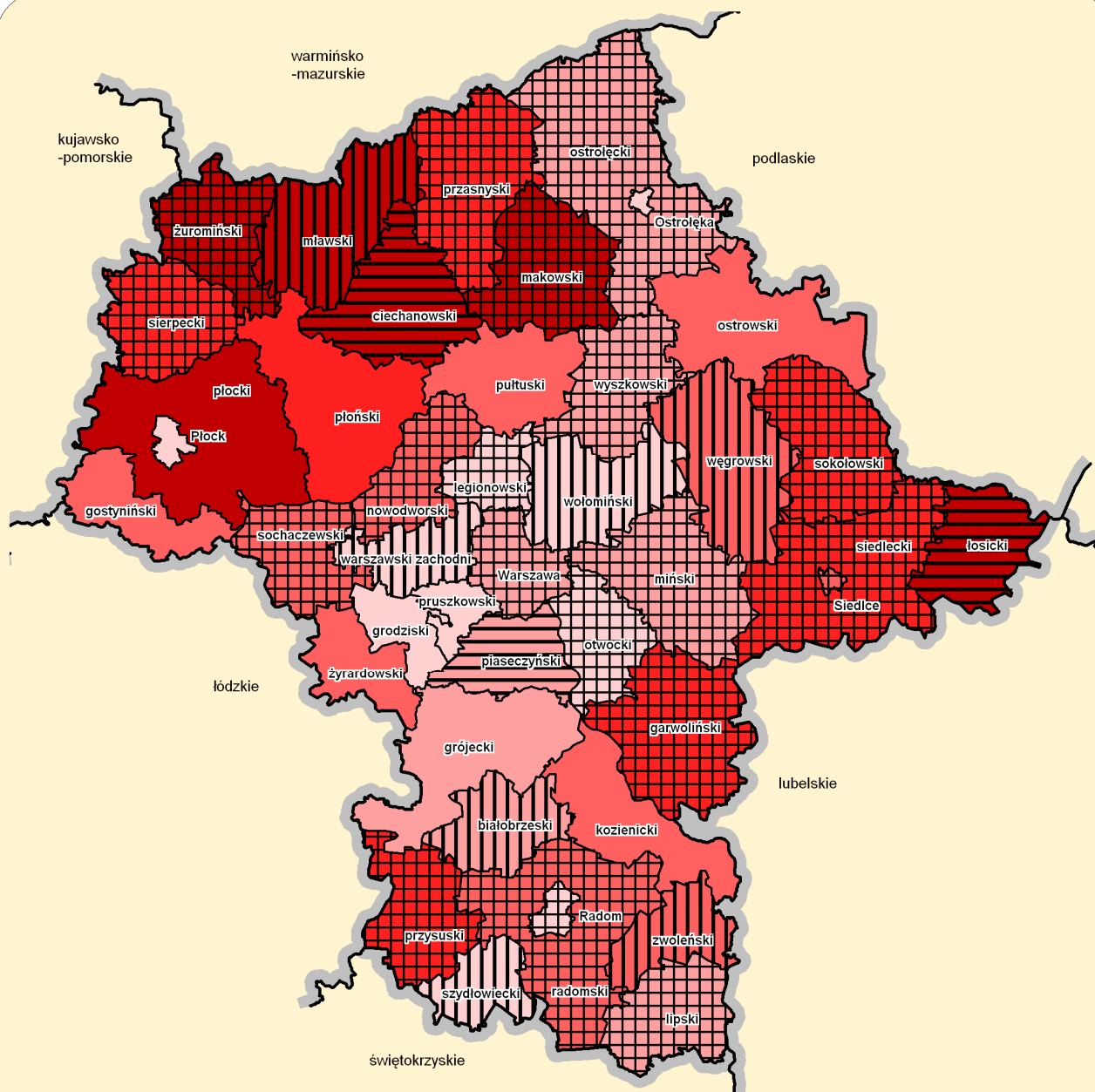
średnia przypadająca na 1 powiat w kraju 8 667
średnia przypadająca na 1 powiat w województwie 15 812

Wskaźnik (w procentach)
2004=100

□	-19,2 do 0	(10)
□	0 do 10,3	(9)
□	10,3 do 21,3	(13)
□	21,3 do 38	(10)

średnia krajowa 10,3
średnia wojewódzka 21,3

**Mapa 22. Trzoda chlewna w powiatach województwa mazowieckiego.
Stan w dniu 31 XII 2008 roku**

Liczba świń w powiecie
stan na 31.12. 2008 r.

	43 do 3 500 (10)
	3 500 do 20 500 (8)
	20 500 do 65 824 (11)
	65 824 do 150 000 (7)
	150 000 do 470 839 (6)

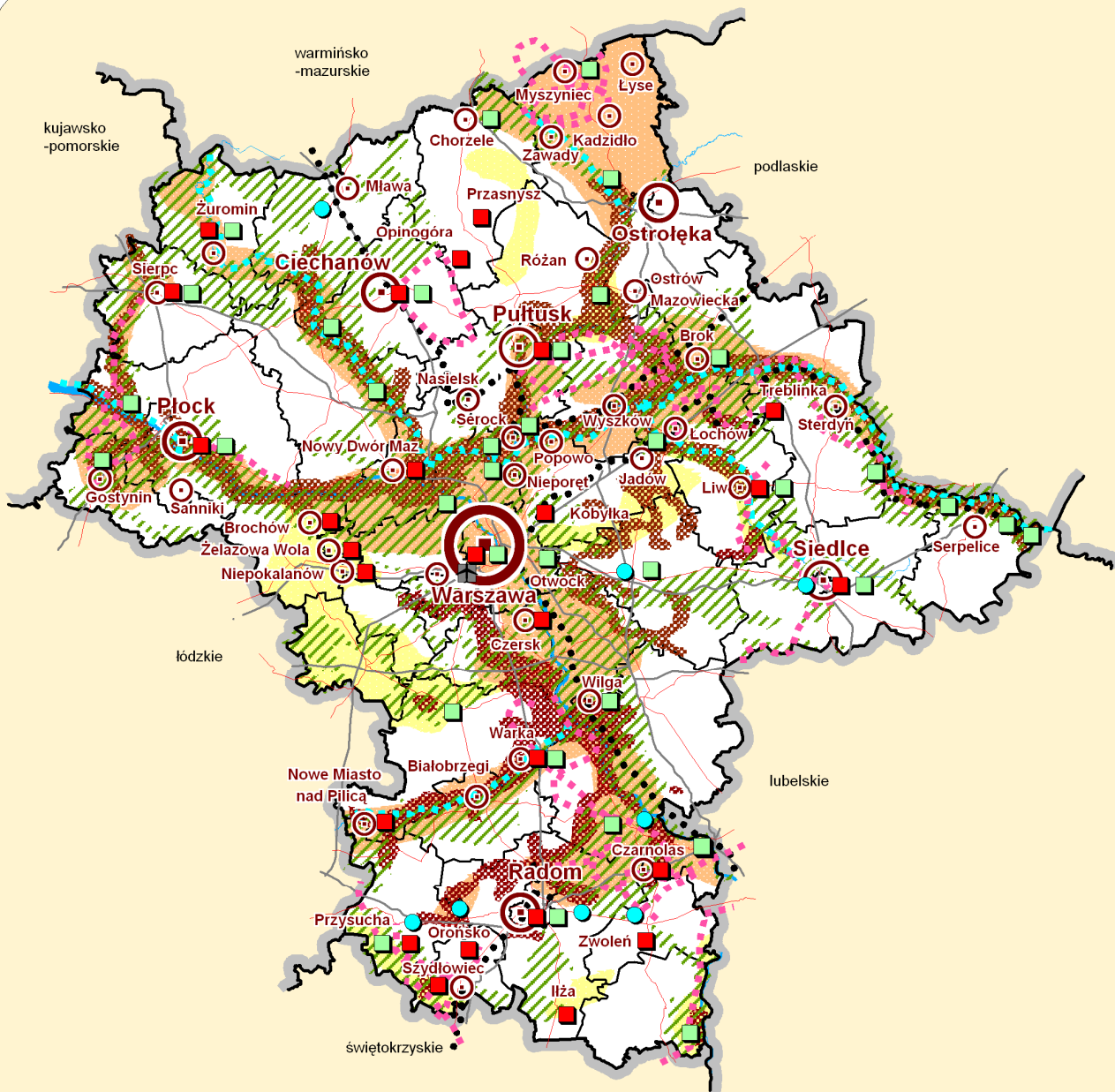
Wskaźnik
2004=100

	100 do 180 (12)
	180 do 221,1 (3)
	221,1 do 293 (7)
	293 do 16 840,9 (20)

średnia przypadająca na 1 powiat w kraju 74 375
średnia przypadająca na 1 powiat w województwie 65 824

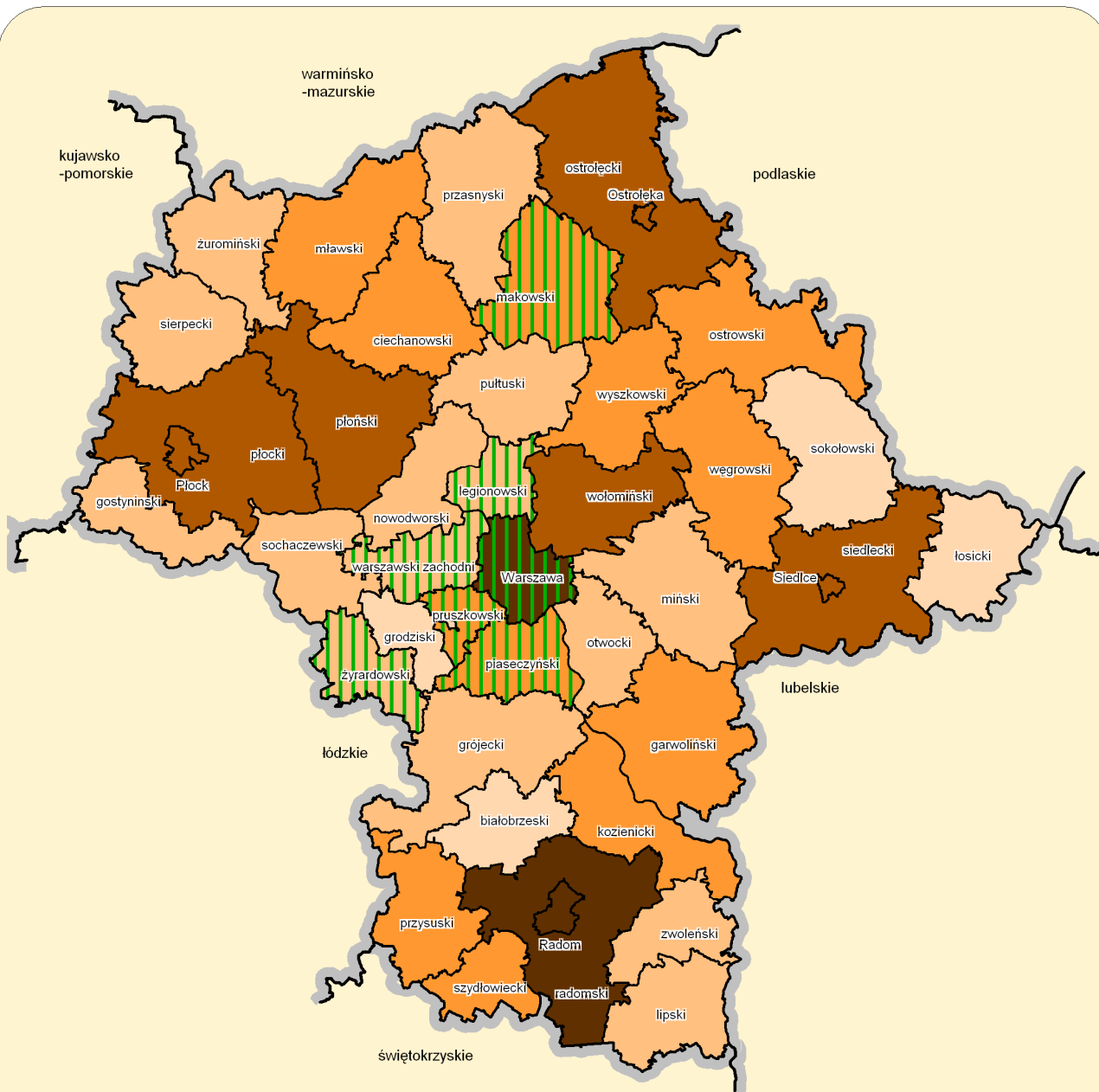
średnia krajowa 221,1
średnia wojewódzka 293,0

Mapa 23. Zagospodarowanie turystyczne na tle walorów przyrodniczych i kulturowych w 2008 roku

	obszary chronione		główne szlaki turystyki pieszej i rowerowej		granica województwa
	obszary koncentracji budownictwa letniskowego		szlaki turystyki wodnej		granice powiatów
	główne rzeki		trasy motorowe		drogi krajowe
	zbiorniki wodne		główne miejscowości o znaczeniu turystycznym		koleje
	znaczące zespoły atrakcji kulturowych		rejon turystyczny o znaczeniu regionalnym		port lotniczy
	znaczące zespoły obiektów noclegowych zbiorowego zakwaterowania		rejon turystyczny o znaczeniu lokalnym		

Mapa 24. Liczba bezrobotnych w powiatach województwa mazowieckiego w 2009 roku

Liczba bezrobotnych w 2009r.

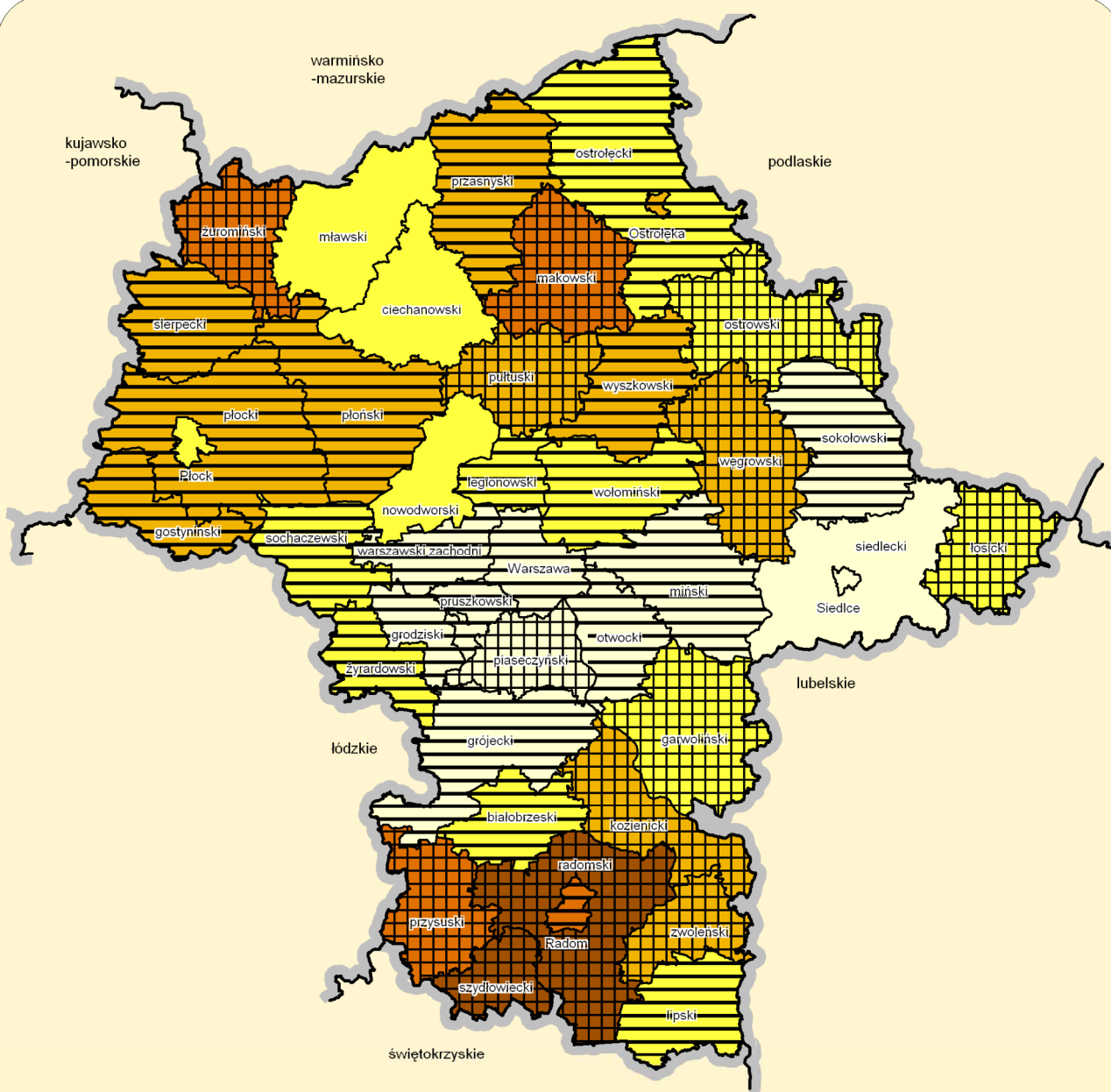
- 1 800 do 2 048 (4)
- 2 049 do 3 800 (15)
- 3 801 do 6 087 (12)
- 6 088 do 19 000 (8)
- 19 001 do 36 399 (3)

województwo - 224 480
kraj - 1 893 500

Dynamika zmian liczby bezrobotnych powyżej 100% w latach 1999 - 2009

województwo - 77,44 %
kraj - 70,06%

Mapa 25. Stopa bezrobocia w 2009 roku i zmiany w latach 2000-2009 w powiatach województwa mazowieckiego

Stopa bezrobocia [%]*
stan na koniec grudnia 2009 r.

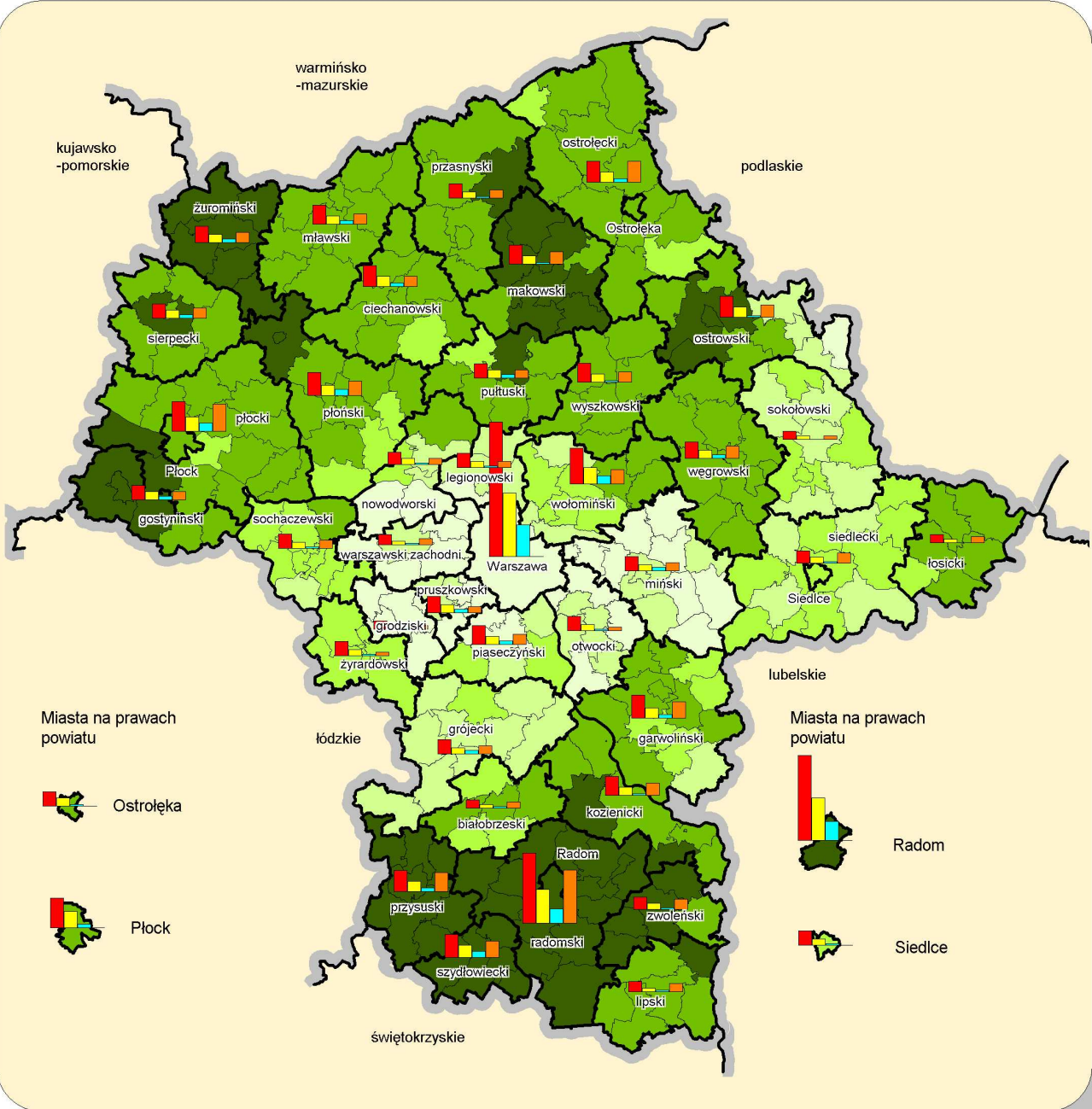
- 2,9 do 10
- 10,1 do 15
- 15,1 do 20
- 20,1 do 25
- 25,1 do 34,4

spadek/wzrost stopy bezrobocia
w punktach procentowych (2000-2009)

- -8,8 do -4,1
- ▨ -4,0 do 0,0
- ▩ 0,1 do 5,5

średnia krajowa - 11,9%
średnia województwa - 9,0%

Mapa 26. Poziom bezrobocie w powiatach województwa mazowieckiego w 2009 roku

Liczba zarejestrowanych bezrobotnych na 100 osób w wieku produkcyjnym w gminach

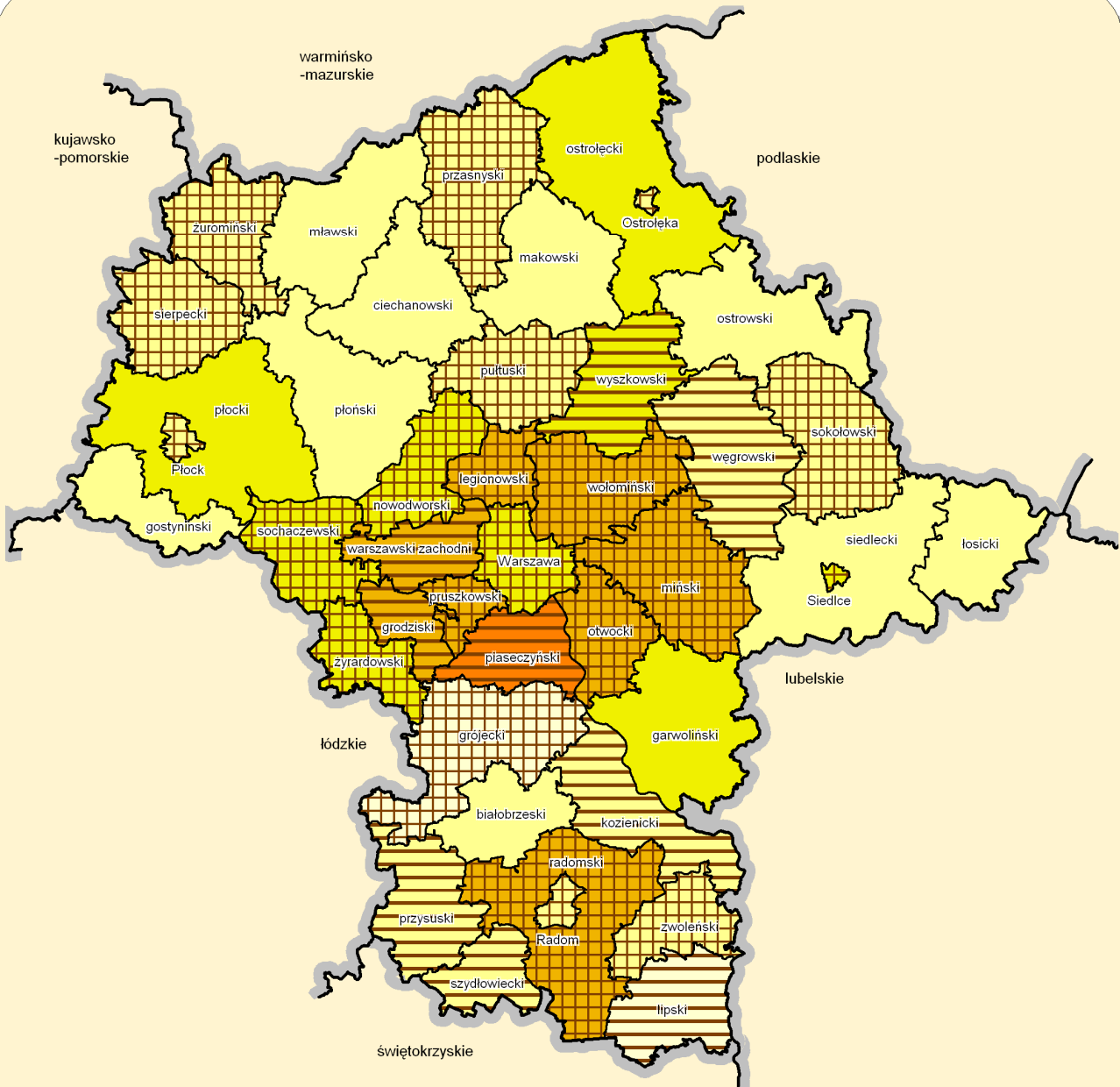
- 2,61 do 4,0
- 4,01 do 5,5
- 5,51 do 8,0
- 8,01 do 12,0
- 12,01 do 27,96

średnia krajowa - 7,7
średnia województwa - 6,7

Bezrobotni zarejestrowani w powiatach (31.12.2009), według typu:

Mapa 27. Zróżnicowanie przestrzenne w dostępie do infrastruktury społecznej w powiatach województwa mazowieckiego w latach 1999-2008

Dynamika zmian liczby ludności w latach 2002-2008 (%)

- 90,61 do 96
- 96,01 do 99,99
- 100 do 102
- 102,01 do 110
- 110,01 do 124,35

powiaty, w których odnotowano korzystne zmiany w dostępie do infrastruktury społecznej w relacji do 1999 r. w oparciu o wybrane wskaźniki (3-5 z 6 wskaźników: wzrost)

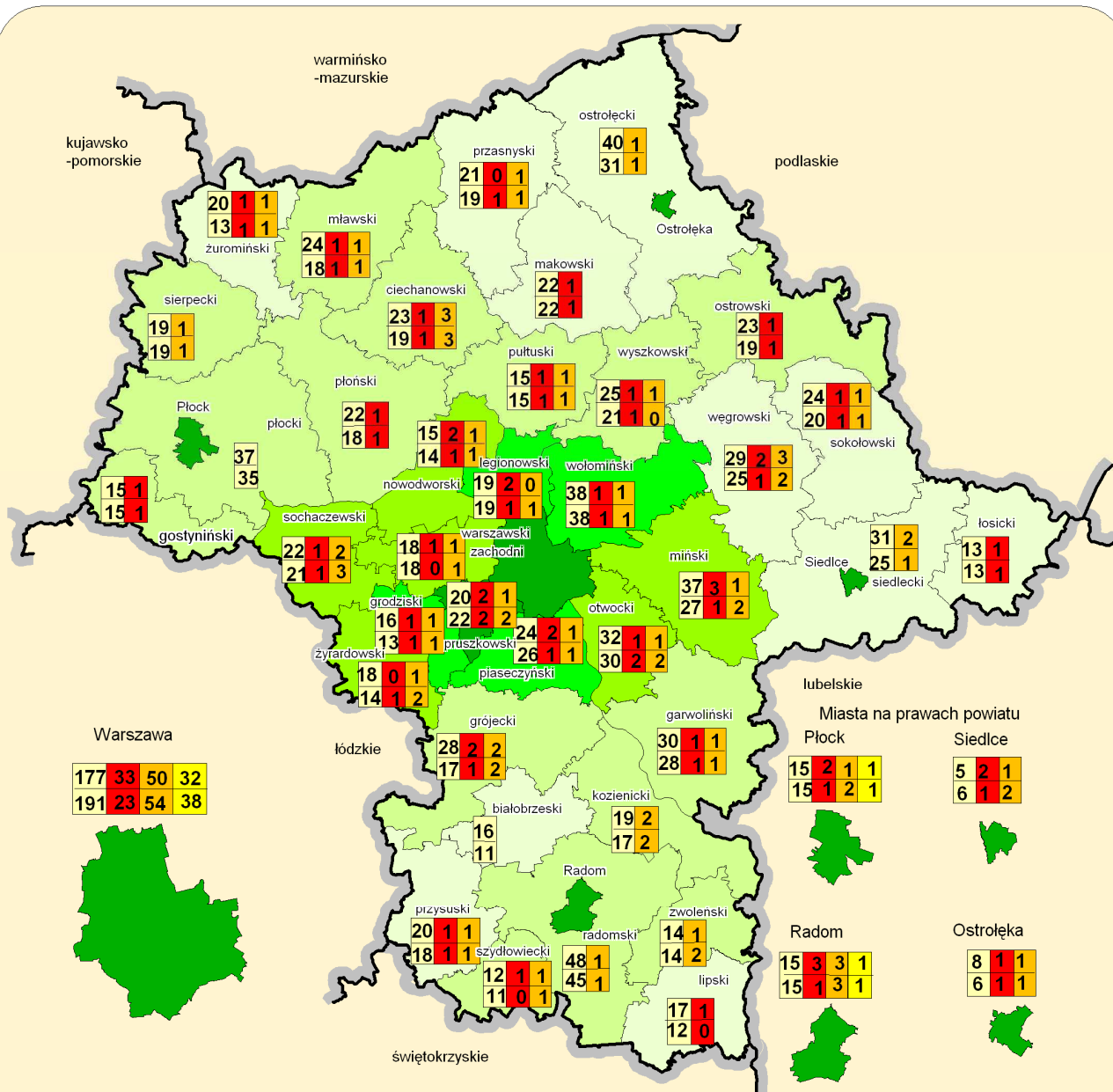

powiaty, w których nie odnotowano znacznych zmian w dostępie do infrastruktury społecznej w relacji do 1999 r. w oparciu o wybrane wskaźniki

powiaty, w których odnotowano niekorzystne zmiany w dostępie do infrastruktury społecznej w relacji do 1999 r. w oparciu o wybrane wskaźniki (4-6 z 6 wskaźników: spadek, braki w infrastrukturze)

Mapa 28. Placówki infrastruktury społecznej o znaczeniu ponadlokalnym w powiatach województwa mazowieckiego w latach 1999-2008 – placówki kultury

Gęstość zaludnienia w 2008r.

- 40 do 60
- 61 do 100
- 101 do 200
- 201 do 500
- 501 do 3 307

biblioteki

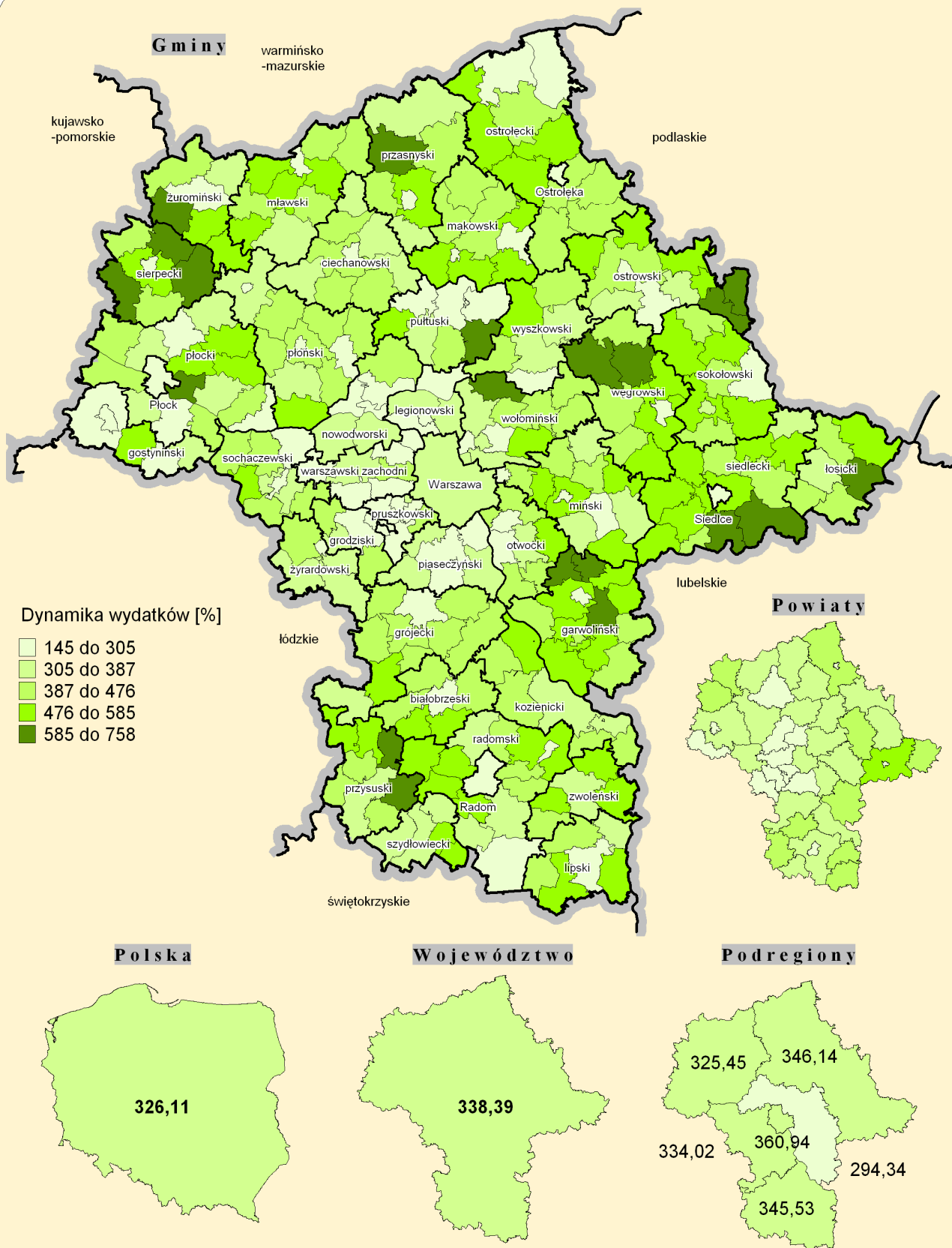
kina

muzea

teatry

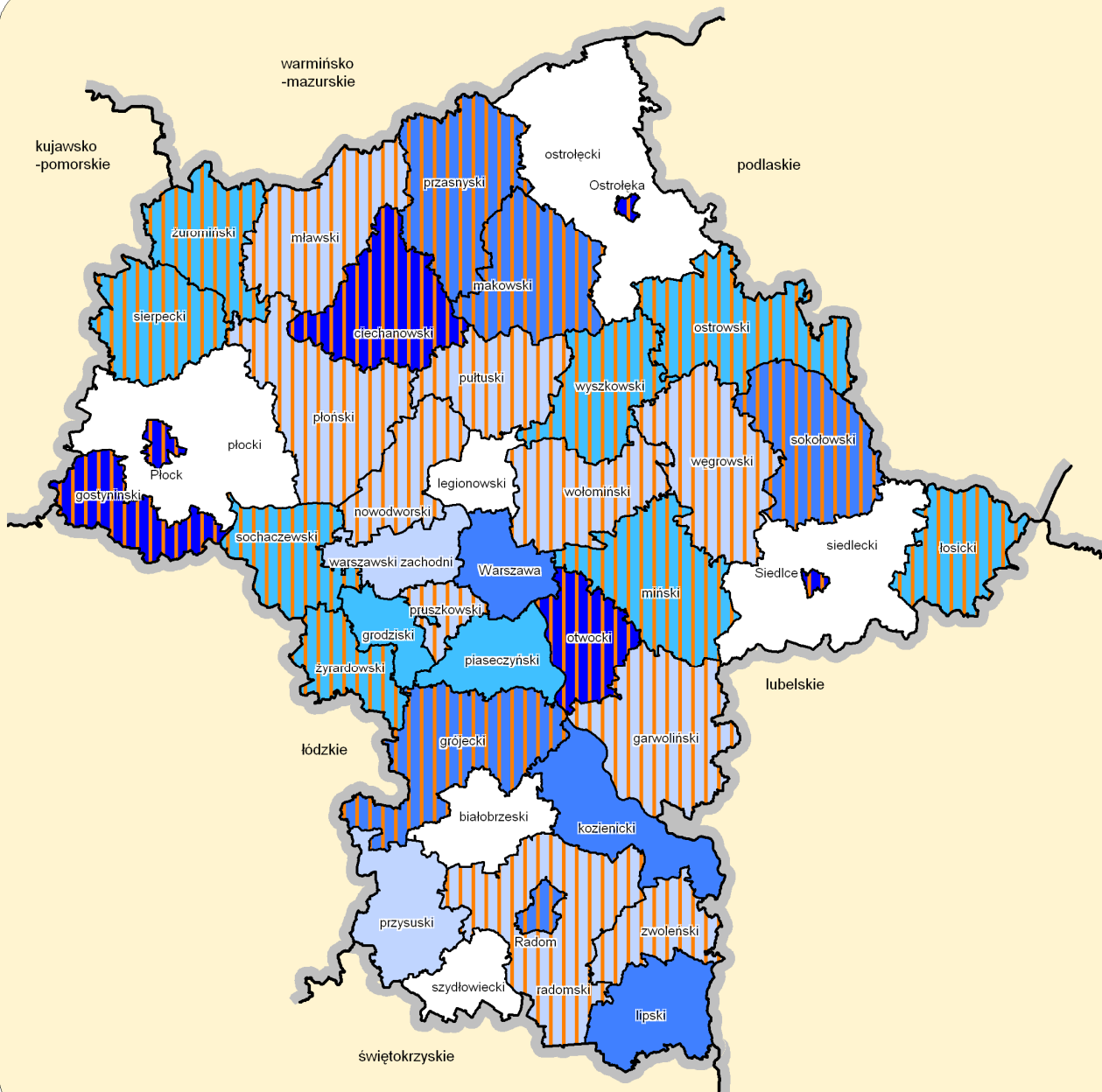
1 1999
2 2008

Mapa 31. Nakłady budżetów gmin na pomoc społeczną w województwie mazowieckim w latach 1999-2008

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych BDR

Mapa 32. Opieka zdrowotna w powiatach województwa mazowieckiego w latach 2005-2008

Liczba łóżek w szpitalach ogólnych na 10 000 ludności w 2008 r.

□	0	(6)
□	12,1 do 30,2	(12)
□	30,3 do 43,6	(10)
□	43,7 do 70,1	(8)
□	70,2 do 103,5	(6)

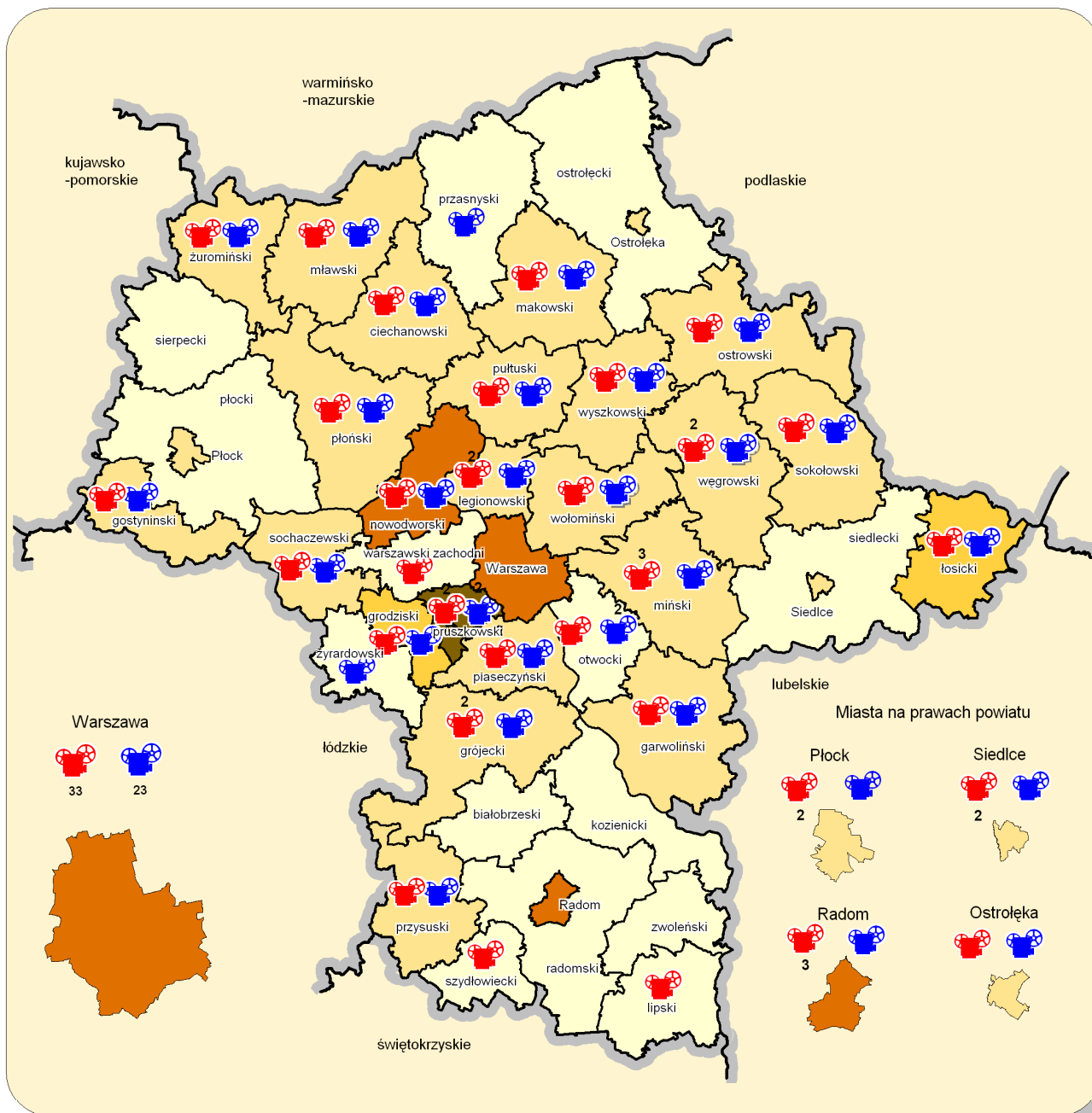
województwo - 46,6
Polska - 48,1

Zmiany liczby łóżek na 10 000 ludności w latach 2005 - 2008*

□	wzrost
□	spadek

* Z uwagi na możliwość porównania danych przyjęto okres 2005 - 2008

Mapa 33. Placówki kultury – kina w powiatach województwa mazowieckiego w latach 1999-2008

Dynamika liczby widzów w kinach w latach 1999 - 2008 (%)

- 0 do 2,1
- 2,2 do 89,5
- 89,6 do 100
- 100,1 do 394,2
- 394,3 do 2 170

Placówki kultury w latach

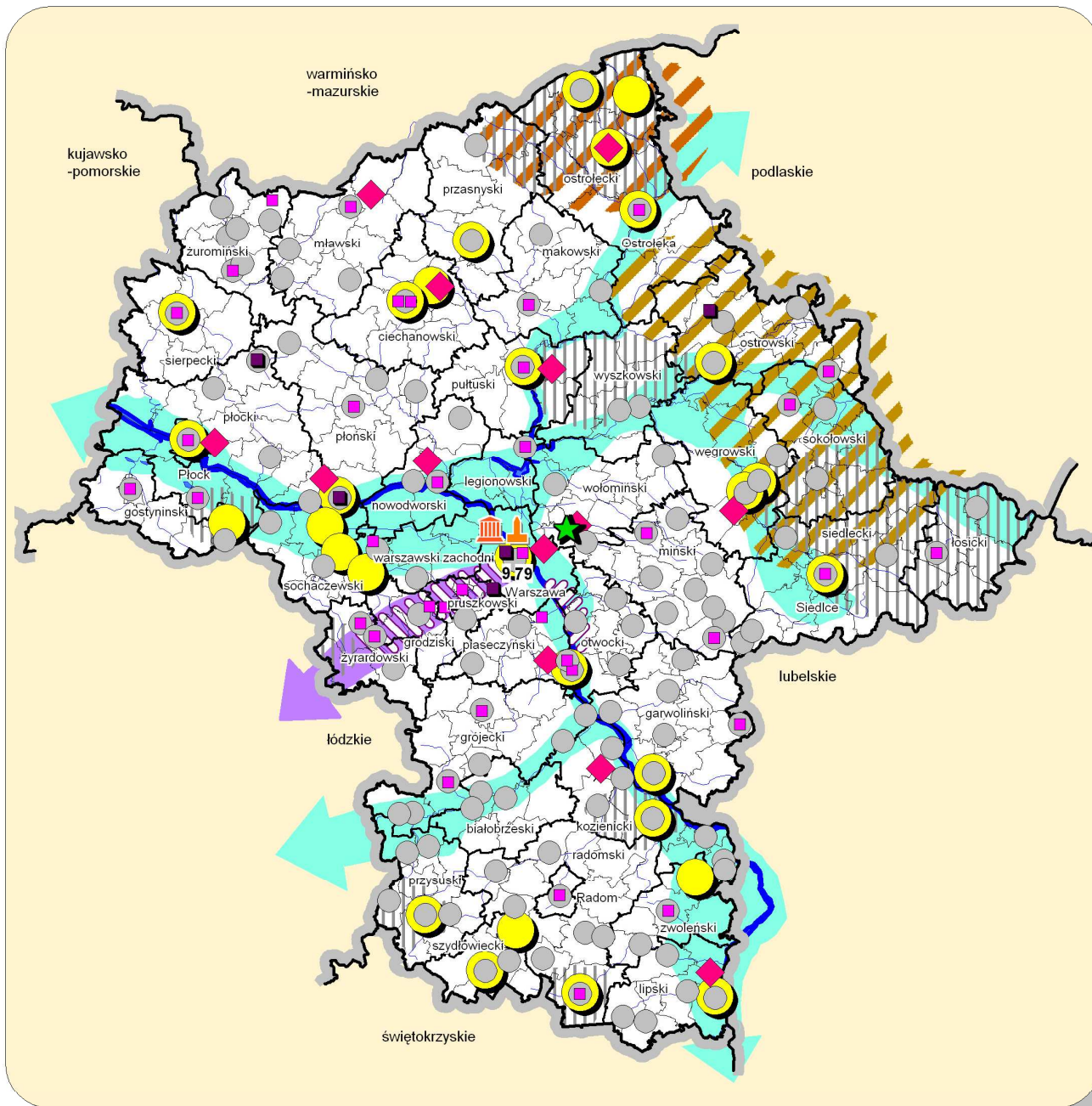
1999 r. | 2008r.

kina

1 - liczba placówek kultury

Mapa 34. Ochrona wartości kulturowych w województwie mazowieckim w latach 2004-2009

Główne elementy ochrony dziedzictwa kulturowego ustalone w Planie

Ochrona krajobrazu kulturowego

- ośrodki budowania tożsamości kulturowej regionu
- najcenniejsze krajobrazy kulturowe

Walory kulturowe

- zabytkowy zespół wpisany na listę światowego dziedzictwa kulturowego UNESCO
- pomnik historii uznany rozporządzeniem Prezydenta RP
- zabytkowe układy urbanistyczne / 79 - liczba obiektów
- miasta historyczne

Kultura ludowa

- regiony etnograficzne

Ochrona dziedzictwa wprowadzona w trakcie realizacji Planu (po 2004 r.)

Ochrona krajobrazu kulturowego

- Park Kulturowy
- Walory kulturowe**
- zabytkowe układy urbanistyczne / 9 - liczba obiektów

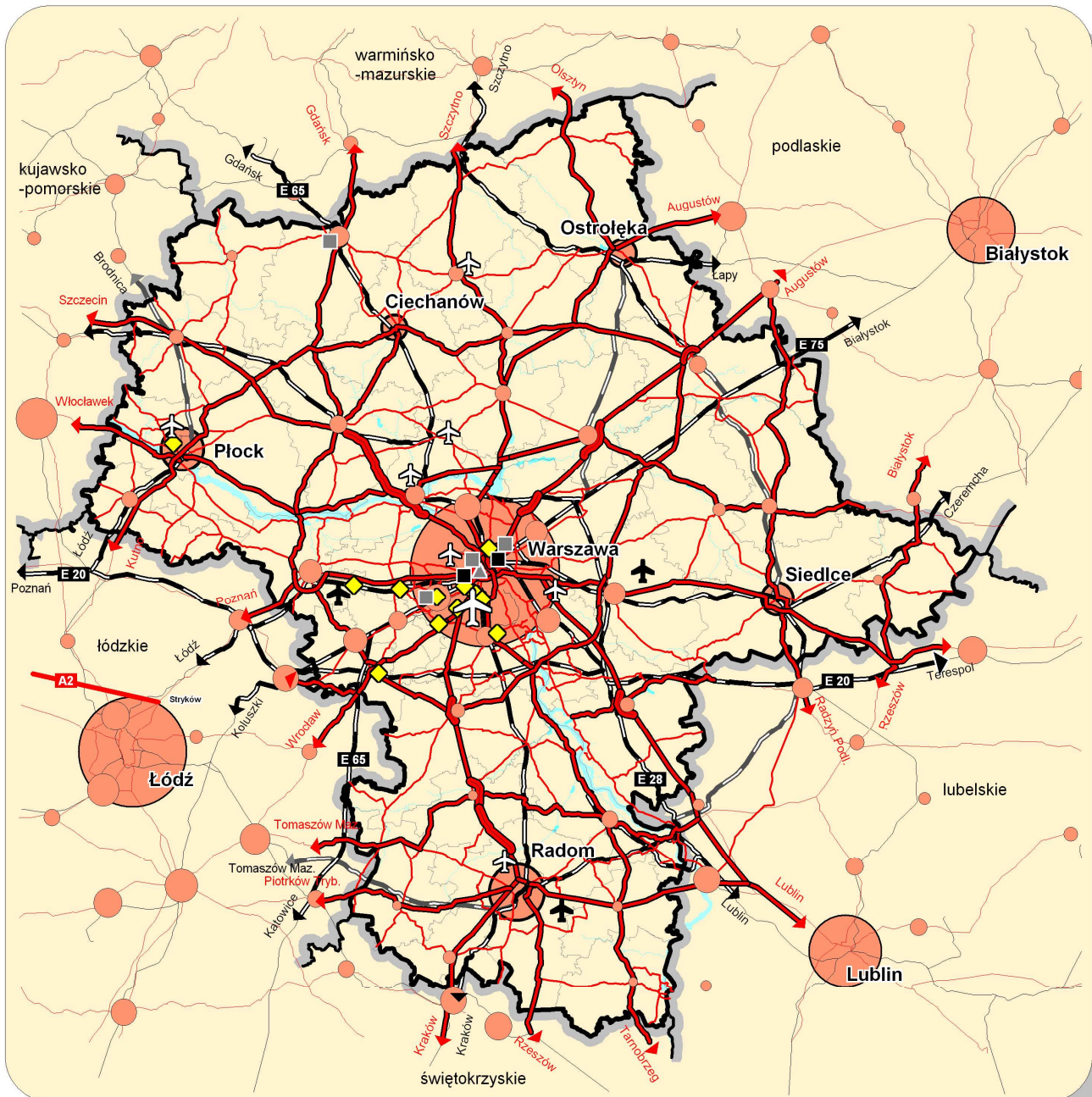
Pasma przyrodniczo-kulturowe

- szlak miast ogrodów na trasie EKD i pasmo otwockie

Pasma przyrodniczo-kulturowe wg "Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2006-2009"

- pasma rzeczne
- pasmo szlaków kolejowych - kolei warszawsko - wiedeńskiej i WKD
- pasmo kurpiowskie
- pasmo osadnictwa drobnoszlacheckiego

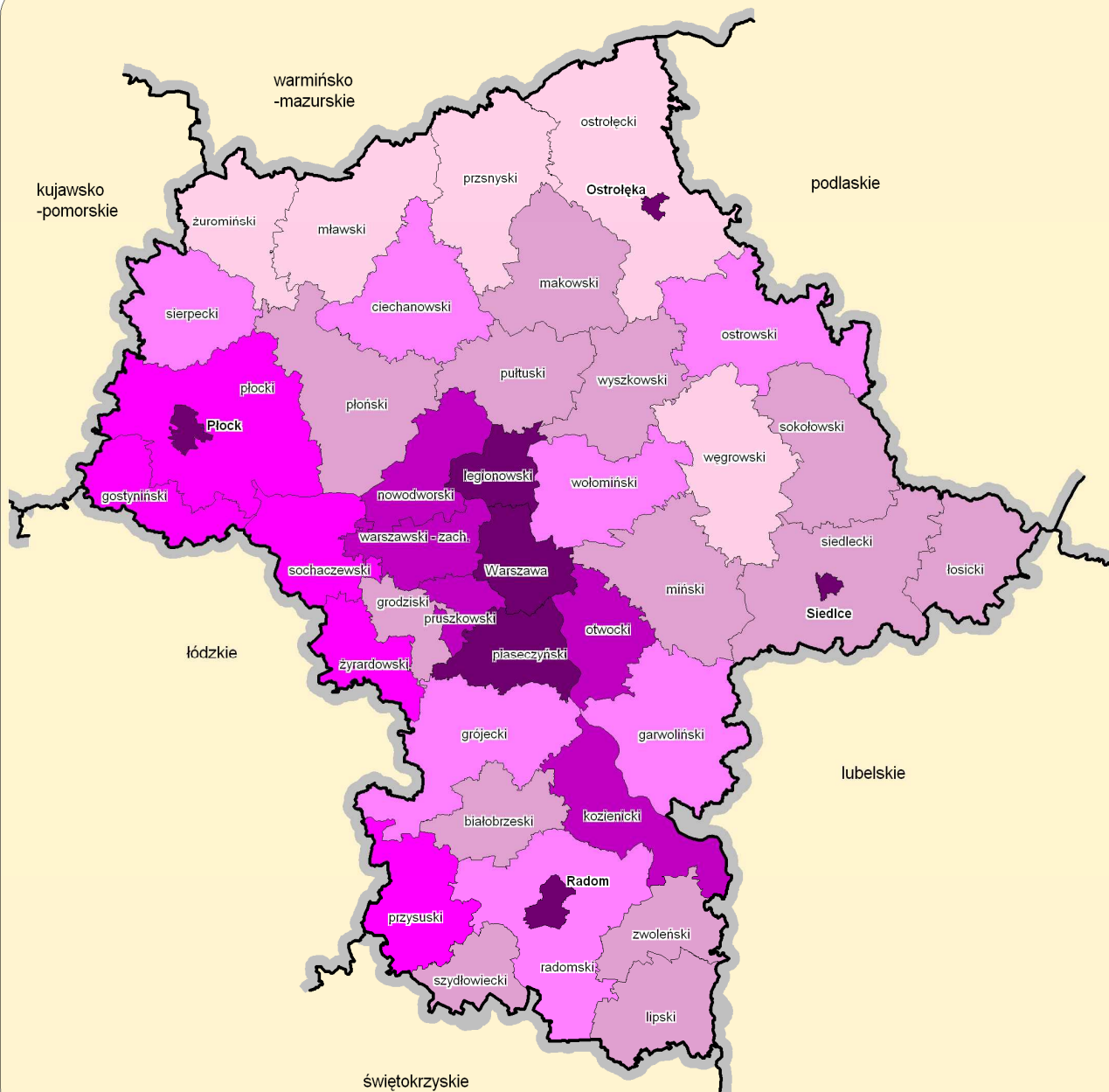
Mapa 35. Infrastruktura transportowa w województwie mazowieckim w 2008 roku

Drogi: ekspresowe pozostałe krajowe wojewódzkie Koleje: o znaczeniu państwowym pozostałe Lotniska: Port Lotniczy im. F. Chopina wojskowe pozostałe	stacje rozrządowe terminal kolejowy / kontenerowy centra logistyczne Jednostki osadnicze: Warszawa / ośrodki wojewódzkie ośrodki subregionalne ośrodki powiatowe

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie informacji zarządców sieci: GDDKiA, MZDW, PKP Polskich Linii Kolejowych S.A., Przedsiębiorstwa Państwowego „Porty Lotnicze”

Mapa 36. Gęstość dróg krajowych i wojewódzkich w układzie powiatowym w województwie mazowieckim w 2008 roku

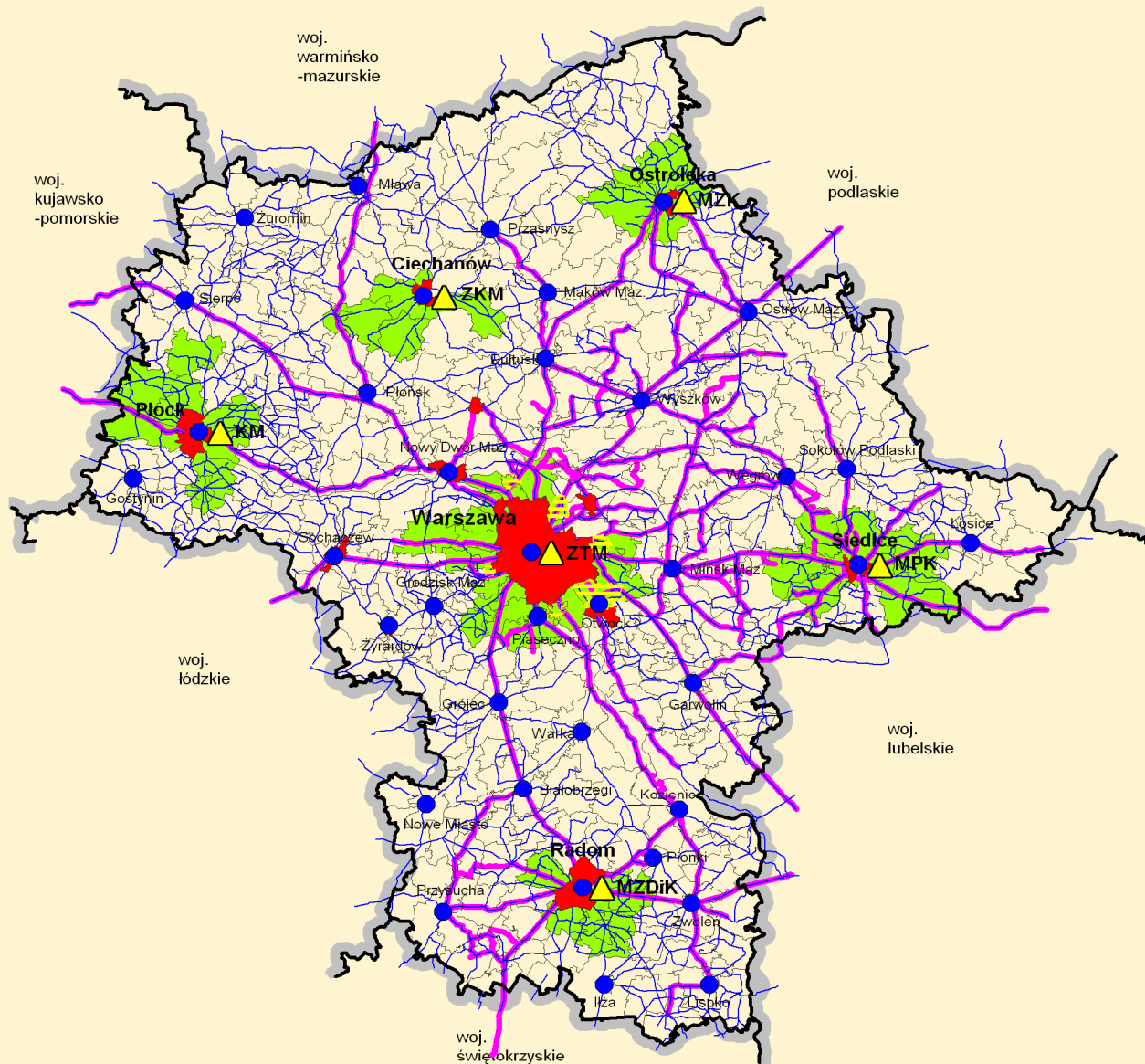

Średnia gęstość dróg krajowych i wojewódzkich w woj. mazowieckim wynosi: 18,4 km/100 km²)

Gęstość dróg krajowych i wojewódzkich (km/100 km²)

30 do 51	(7)
20 do 30	(5)
16 do 20	(5)
14 do 16	(7)
10 do 14	(13)
0 do 10	(5)

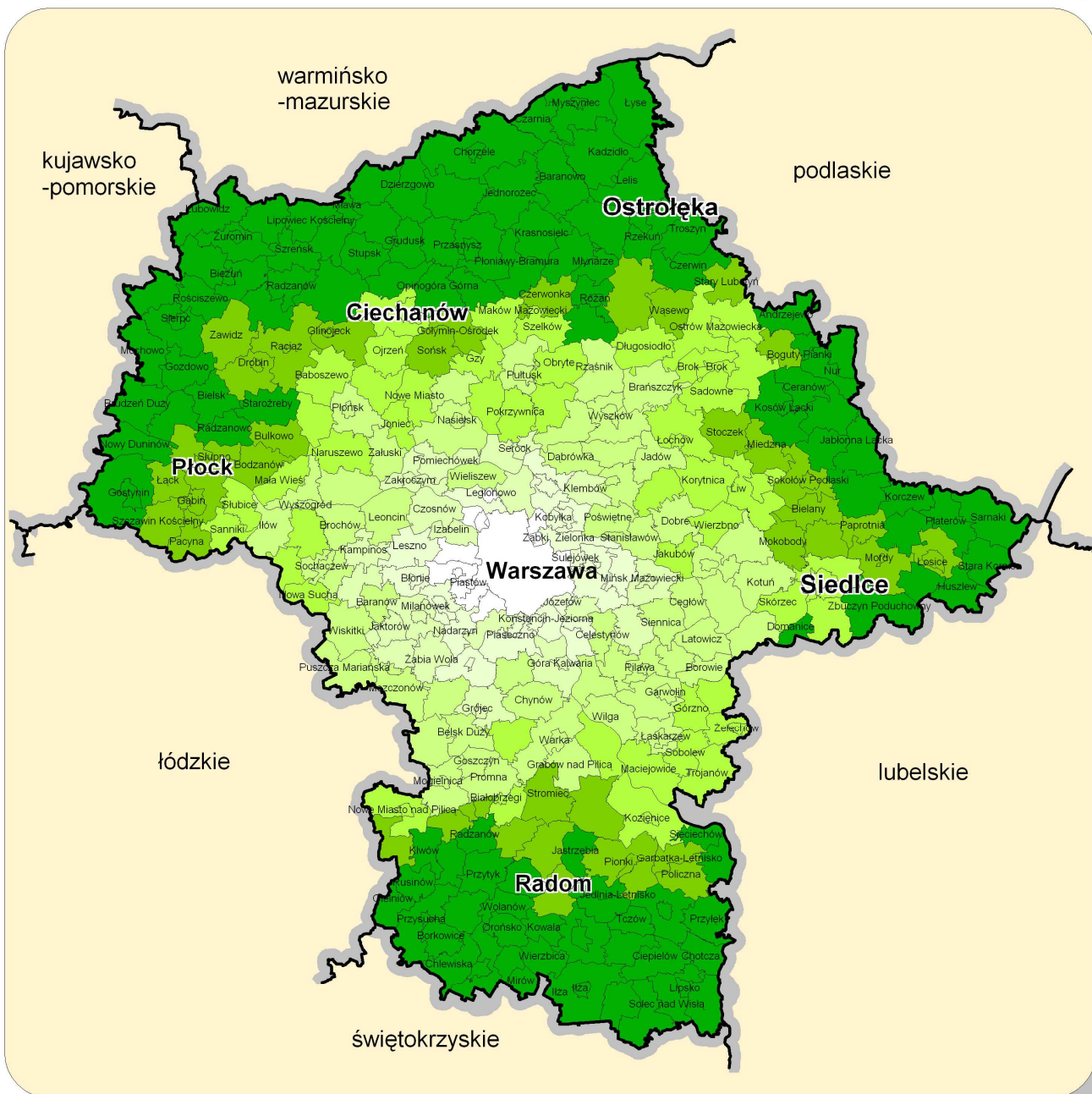
Mapa 37. Samochodowy transport publiczny w województwie mazowieckim w 2008 roku

- Gminy miejskie obsługiwane komunikacją miejską
- Gminy wiejskie w zasięgu działania komunikacji miejskiej
- Gminy wiejskie w zasięgu działania komunikacji miejskiej sąsiedniego miasta
- Siedziby oddziałów PKS
- Siedziby miejskich przedsiębiorstw komunikacyjnych
- Linie przewoźników prywatnych
- Linie PKS

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie informacji GUS, Urzędu Marszałkowskiego Woj. Mazowieckiego, miejskich przedsiębiorstw komunikacyjnych, rozkładów jazdy PKS (internetowy serwis informacyjny) – dane z 2008 roku

**Mapa 38. Dostępność Warszawy transportem publicznym
w województwie mazowieckim w 2008 roku**

Dostępność Warszawy transportem publicznym: autobus; kolej; WKD - Warszawska Kolej Dojazdowa

Czas podróży z miejscowości gminnych do Warszawy (w minutach) * :

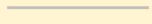
0 do 30	(13)
31 do 45	(28)
46 do 60	(28)
61 do 90	(68)
91 do 120	(56)
121 do 150	(48)
151 do 320	(123)

* W przypadku braku połączeń bezpośrednich podano łączny czas przejazdu (do miejscowości pośredniej, z pośredniej do Warszawy) i czas oczekiwania na najbliższe połączenie w kontynuowaniu podróży

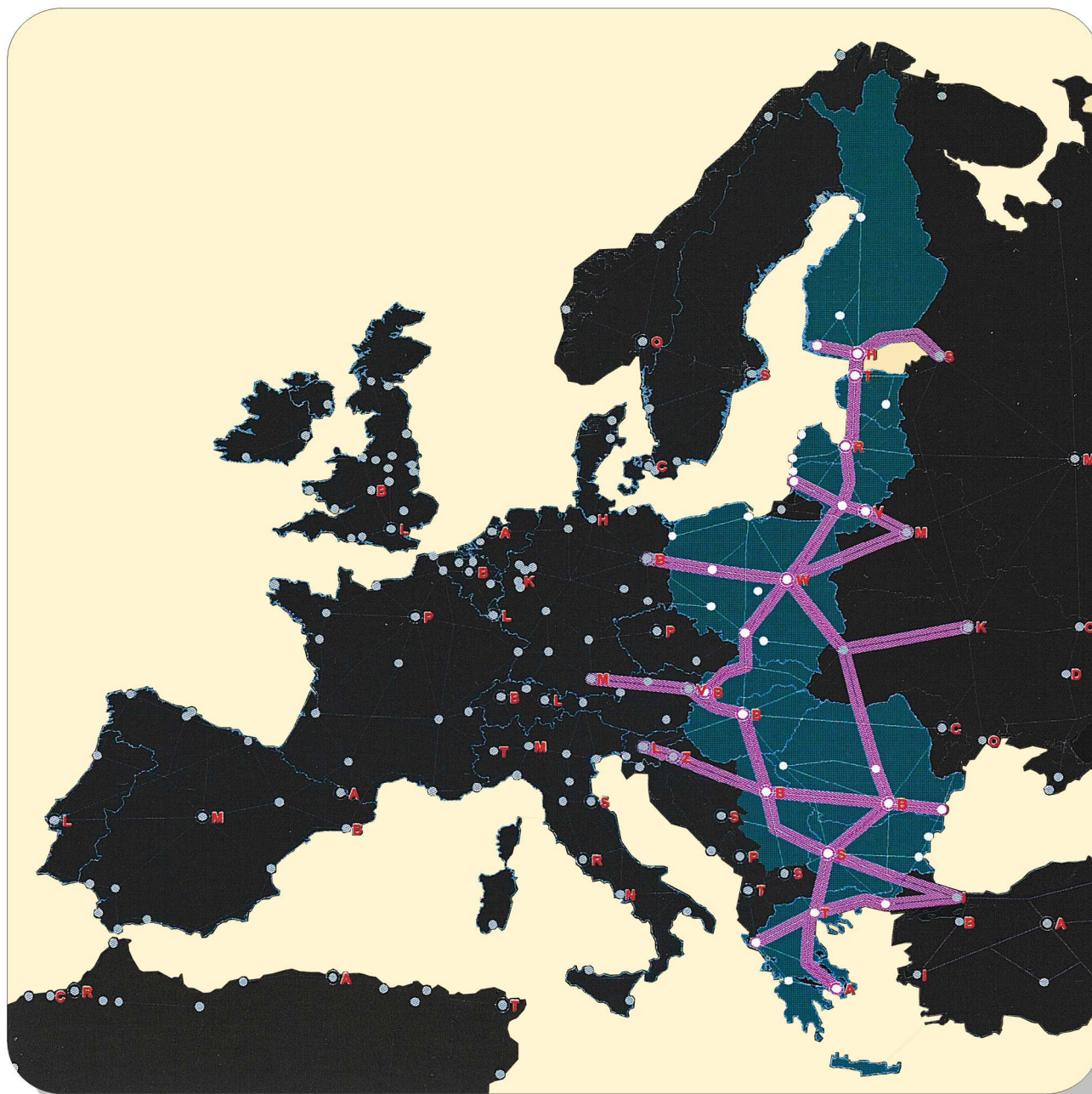
Mapa 39. Osie priorytetowe TEN-T

Osie priorytetowe TEN-T

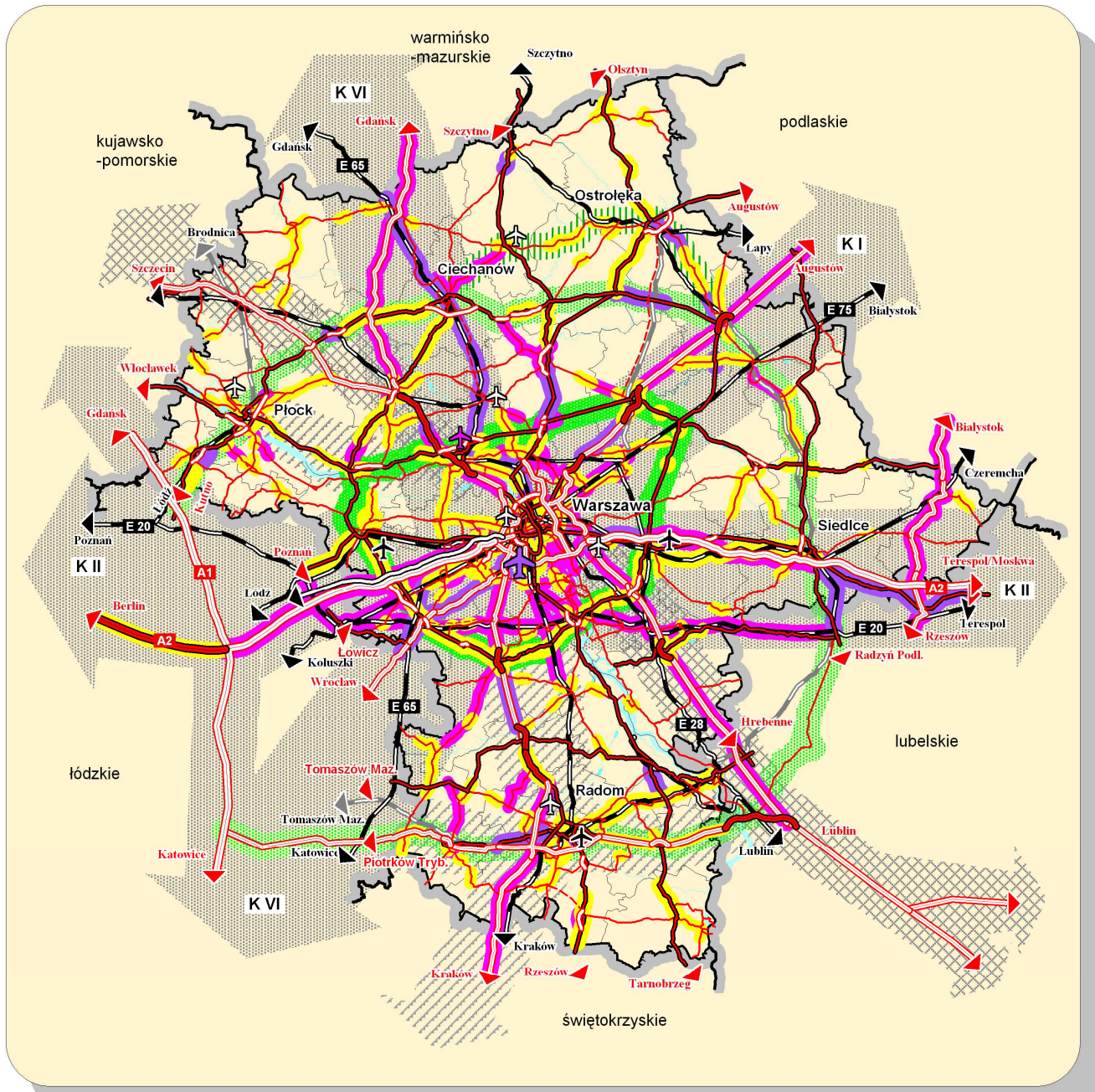
- drogi
- koleje
- wodne
- podstawowe osie transnarodowe
- pozostałe elementy sieci TEN-T

Mapa 40. Proponowane nowe połączenia transportowe

- Proponowane, nowe priorytetowe połączenia transportowe
- Kraje wschodniej ściany Unii Europejskiej (UE 27)

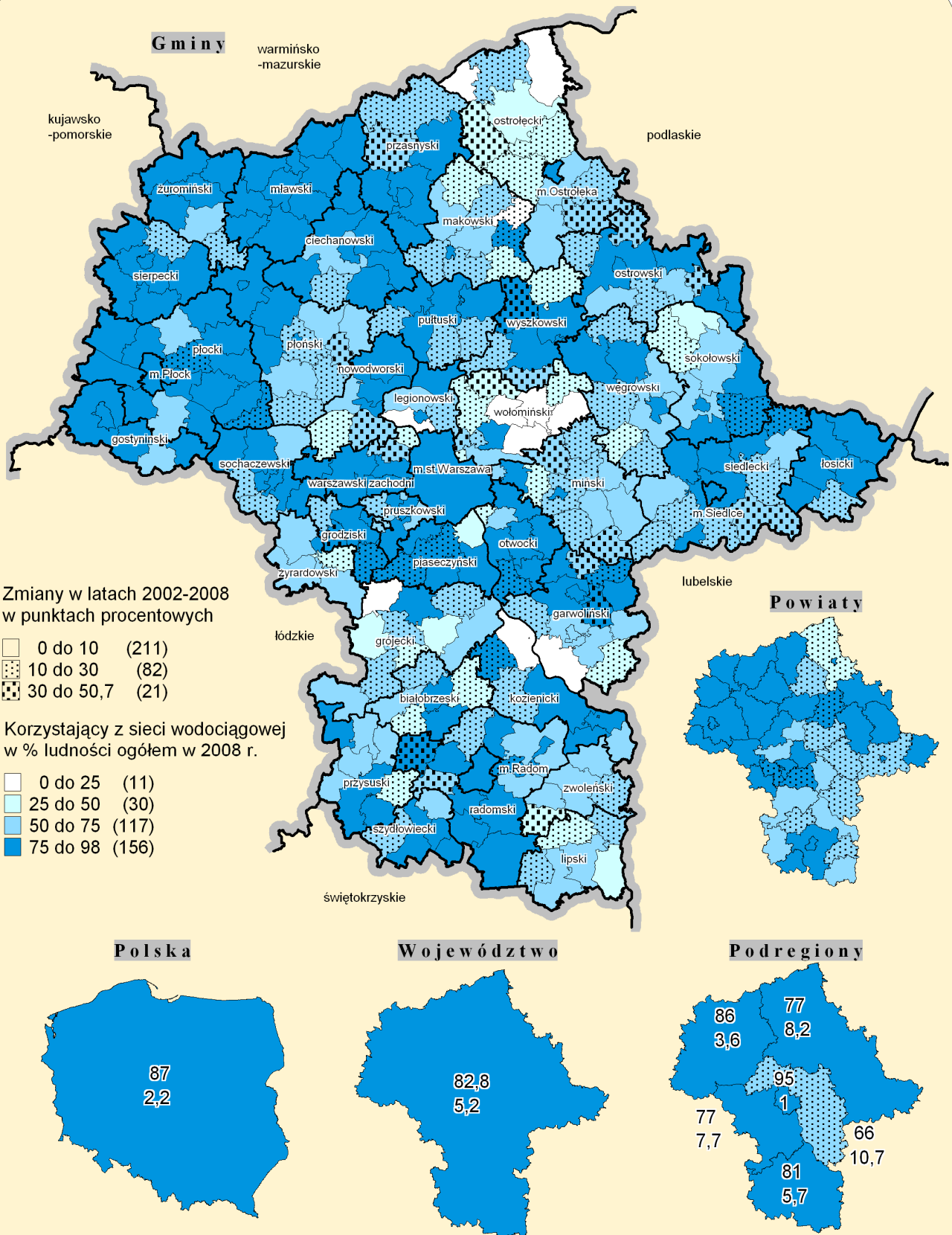
Mapa 41. Realizacja ponadlokalnych systemów transportowych w województwie mazowieckim w latach 2004-2008

<table border="0"> <tr> <th>istniejące</th> <th>planowane</th> </tr> <tr> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> </tr> </table>	istniejące	planowane											<p>drogi:</p> <ul style="list-style-type: none"> autostrady ekspresowe pozostałe krajowe wojewódzkie <p>koleje:</p> <ul style="list-style-type: none"> o znaczeniu państwowym w tym dużych prędkości pozostałe 	<table border="0"> <tr> <th>istniejące</th> <th>planowane</th> </tr> <tr> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> </tr> </table>	istniejące	planowane									<p>korytarze transportowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> europiejskie regionalne <p>trasy obwodowe regionu:</p> <ul style="list-style-type: none"> Duża Obwodnica Warszawy Wielka Obwodnica Mazowsza wariant postulowany WOM 	<table border="0"> <tr> <td></td> <td>lotniska:</td> </tr> <tr> <td></td> <td>Port Lotniczy im. F. Chopina</td> </tr> <tr> <td></td> <td>wojskowe</td> </tr> <tr> <td></td> <td>pozostałe</td> </tr> <tr> <td></td> <td>inwestycje:</td> </tr> <tr> <td></td> <td>zrealizowane</td> </tr> <tr> <td></td> <td>w trakcie realizacji</td> </tr> <tr> <td></td> <td>przygotowywane do realizacji</td> </tr> </table>		lotniska:		Port Lotniczy im. F. Chopina		wojskowe		pozostałe		inwestycje:		zrealizowane		w trakcie realizacji		przygotowywane do realizacji
istniejące	planowane																																									
istniejące	planowane																																									
	lotniska:																																									
	Port Lotniczy im. F. Chopina																																									
	wojskowe																																									
	pozostałe																																									
	inwestycje:																																									
	zrealizowane																																									
	w trakcie realizacji																																									
	przygotowywane do realizacji																																									

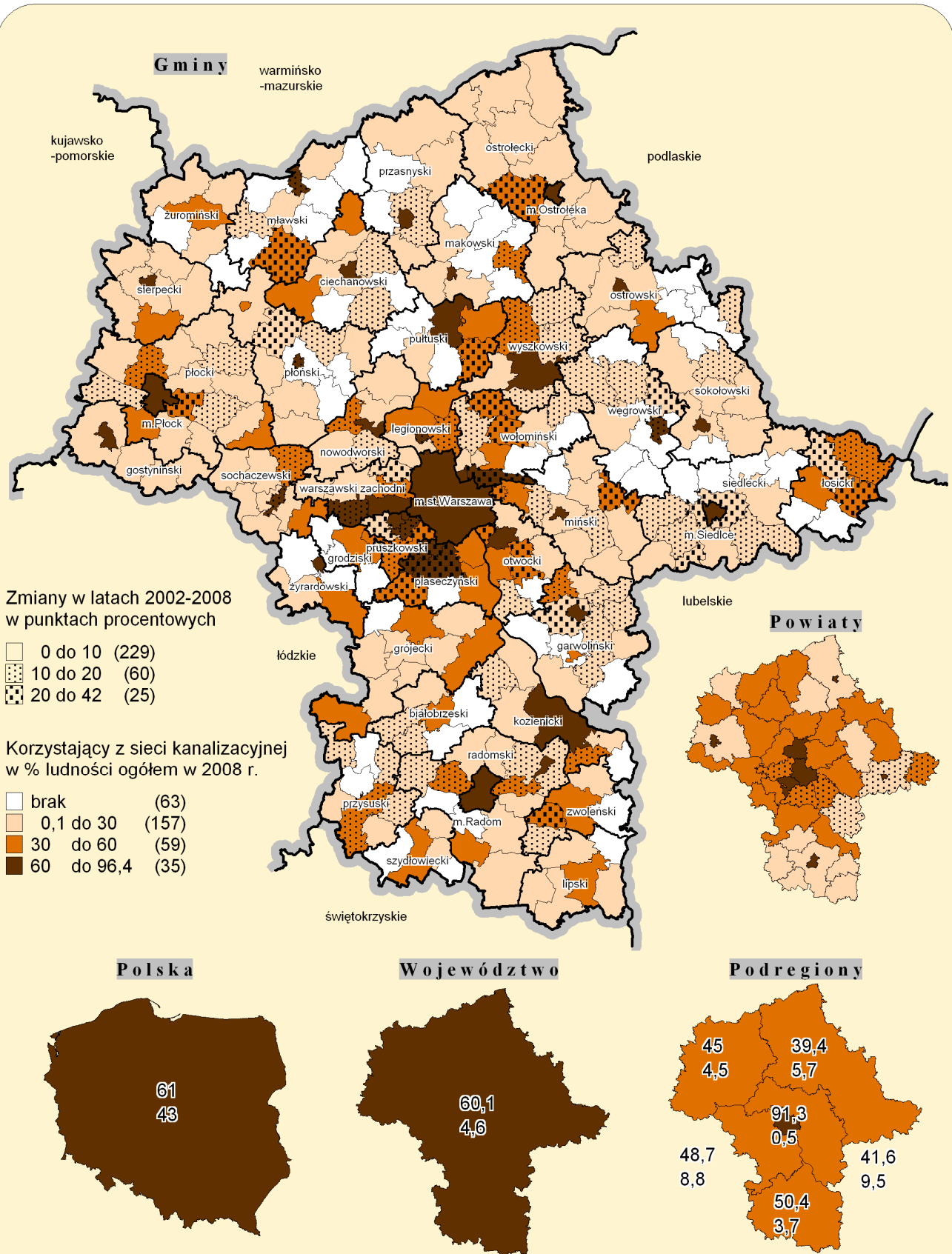
Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych GDDKiA – Warszawa, MZDW, PKP Polskie Linie Kolejowe S.A., Przedsiębiorstwa Państwowego „Porty Lotnicze”

Mapa 42. Ludność korzystająca z sieci wodociągowej w województwie mazowieckim w latach 2002-2008

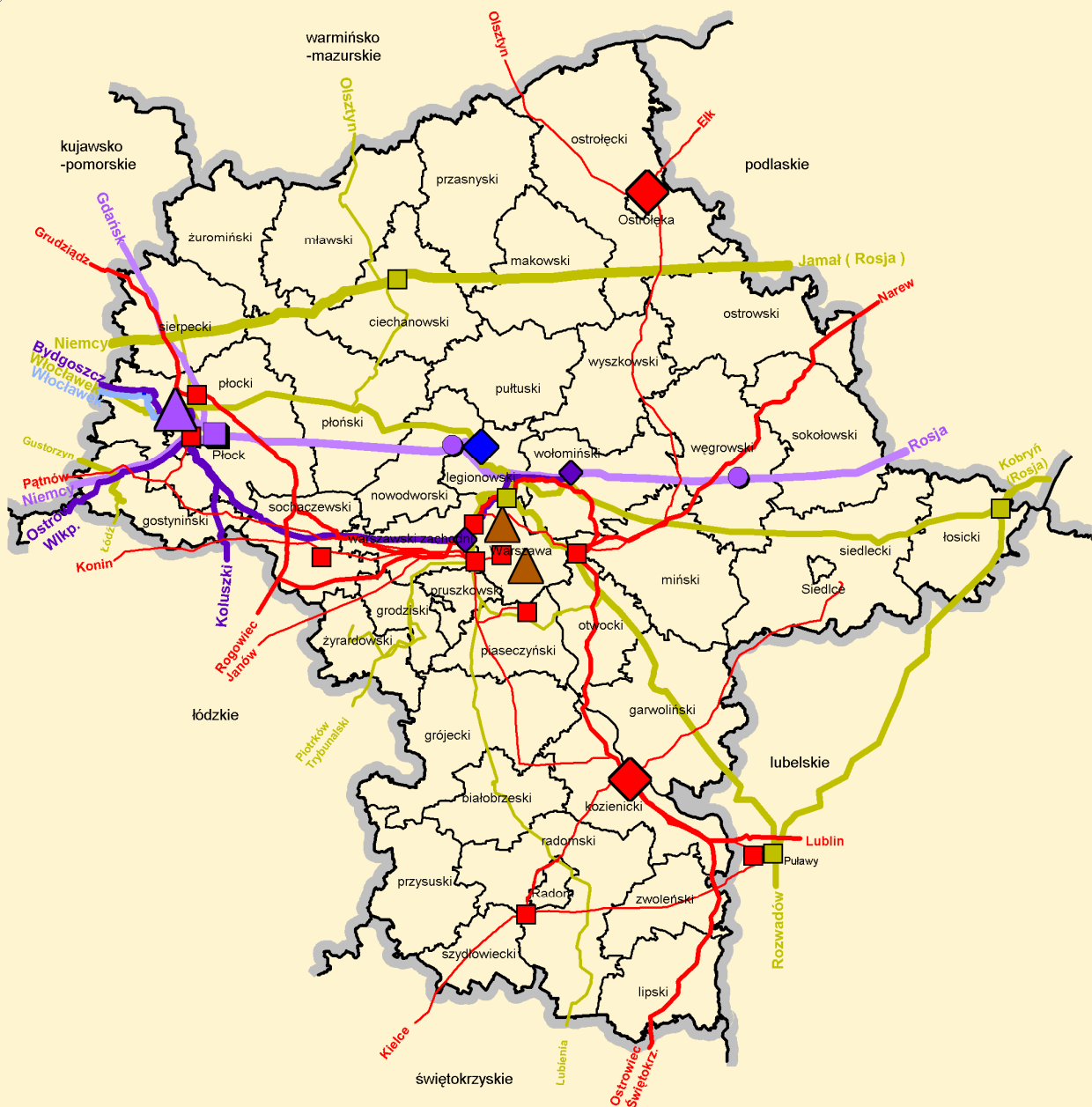
Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych BDR z 2008 roku

Mapa 43. Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej w województwie mazowieckim w latach 2002-2008

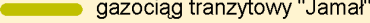

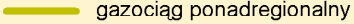

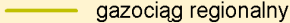

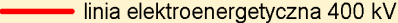

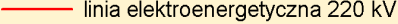
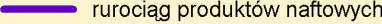
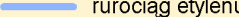

Źródło: Opracowanie MBPR na podstawie danych BDR z 2008 roku

Mapa 44. Realizacja polityki rozwoju ponadlokalnych systemów infrastruktury technicznej w województwie mazowieckim w latach 2004-2008

2004 r. = 2008 r.

	elektrownia klasyczna		tlocznia gazu		zakład petrochemiczny
	elektrownia wodna		gazociąg tranzytowy "Jamał"		baza surowcowa
	elektrociepłownia		gazociąg ponadregionalny		baza paliwowa
	stacja elektroenergetyczna NN/WN		gazociąg regionalny		pompownia ropy
	linia elektroenergetyczna 400 kV				ropociąg
	linia elektroenergetyczna 220 kV				rurociąg produktów naftowych
					rurociąg etylenu